วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

P-ISSN: 2586-923X ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 (กรกฎาคม 2562)

E-ISSN: 2630-0362 Vol.6 No.5 (July 2019)

♦ วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

*(เริ่มปรับเป็น 12 ฉบับ ตั้งแต่ เดือนเมษายน 2562)

♦ **ที่ปรึกษา**

พระพรหมบัณฑิต, ศ.,ดร.

พระราชปริยัติกวี, ศ.,ดร.

พระเทพปัญญาสุธี

พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.,ดร.

พระราชปริยัติมุนี, ผศ.,ดร.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.

♦ **บรรณาธิการบริหาร**

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

♦ **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

♦ **กองบรรณาธิการ**

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

พระครูโฆษิตวัฒนานุกูล, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธานี วรภัทร์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สุขแสน
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ดร. มุกดาวรรณ พลเดช
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
ดร. อุทัย เอกสะพัง
มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

♦ **ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ**
นางสาวปุญญาดา จงละเอียด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร
พระมหาศักดิ์ดา สิริเมธี
พระมหาอภินันท์ นนฺทภาณี
พระบุญญฤทธิ์ ภทฺทจารี
พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี
พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ

ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

พระมหาอนุชิต อนนฺตเมธี

พิมพ์ที่

บริษัท โรงพิมพ์ดีชัย จำกัด
1/7 ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์. 075-322-955, Email : dchai@hotmail.com

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทร. 086-4345903 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : tak.puyada@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 5 ประจำปีพุทธศักราช 2562 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 6 **ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 1 (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEN Citation Index-ACI ต่อไป** เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ใน**วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 5 ประกอบด้วย บทความวิชาการ 1 เรื่อง บทความวิจัย 29 เรื่อง ดังนี้

ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: บทบาทในการสร้างสันติภาพ โดย วิทูล หนูยิ้มซ้าย **วิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)** โดย พระมหายศธนา ปภากโร (ศรีวัฒนปภา) **การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการ** โดย อุดมชัย อมาตยกุล, พูนชัย ปันธิยะ, เทพประวิณ จันทร์แรง และพระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม**ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี** โดย ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์ และพิชญาภา ยืนยาว **การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5** โดย วิศิษฎ์ แดนโพธิ์, พิภพ วชังเงิน และอติพร เกิดเรือง **การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ** โดย พระสัญชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ), พระครูศรีวรพินิจ, พูนชัย ปันธิยะ และเทพประวิณ จันทร์แรง **มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา** โดย สุรพล มาประจักษ์, วิโรจน์ วิชัย และพูนชัย ปันธิยะ **ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน** โดย พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย

โมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ โดย ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์, ธีรยุทธ วิสุทธิ์ และพระครูพิพิธสุตาธร **ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท** โดย พระมหากัมปนาท กมฺมสุทฺโธ (แสงจันทร์), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล และสวัสดิ์ อโณทัย **บูรณาการพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ** โดย วิชาญ ธเนศสกุลวัฒนา, พระครูพิพิธสุตาธร และพิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ **วิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนากับกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง** โดย สุชัย สิริรวีกูล, พระครูพิพิธสุตาทร, พูนชัย ปันธิยะ และโผน นามณี **คัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง : การปริวรรตการแปลตรวจชำระและการศึกษาวิเคราะห์** โดย พระมหารังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน (ชัยสมภาร), พูนชัย ปันธิยะ และเทพประวิณ จันทร์แรง **การวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี** โดย พระมหาธงชัย วณฺณวีโร (วรรณวีระ), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย **ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท** โดย พระครูสังฆรักษ์สมศักดิ์ ธนปณฺโฑ (ทองสม), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และอุทัย เอกสะพัง **การศึกษาวิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ** โดย พระใบฎีกาไพจิตร รตนญาโณ (คงฉิม), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, พระครูโกศลอรรถกิจ และอุทัย เอกสะพัง **ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน** โดย พระบุญรอด ปคุณธมฺโม (บุญมีประเสริฐ), วิโรจน์ วิชัย และเทพประวิณ จันทร์แรง **การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี** โดย พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, โยษิตา หลวงสุรินทร์, อมรรัตน์ ปฏิญญาวิบูล และกนกอร บุญมี **ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู** โดย พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย **การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560** โดย สุรพล สุยะพรหม และนันทนา นันทวโรภาส **แนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่** โดย นิเวศน์ พูนสุขเจริญ, พระวิสิทธิ์ ธตวิสิทฺโธ, พูนชัย ปันธิยะ และพิสิฏฐ์ โครตสุโพธิ์ **การบวชในสมัยอยุธยา** โดย พระมหาทศพล จนฺทวโส (มาบัณฑิตย์) **รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด** โดย ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์ , พระมหาอุทัย ปญฺญาปภาโส, พระมหาคำพันธุ์ รณญฺชโย, พระมหาชินภัทร ฉินฺนาลโย และณรงค์ธรรม บัวทอง **การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน** โดย ศศมน ศุพุทธมงคล**ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการ**

เรียนรู้สะเต็มศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 โดย รัชนิวรรณ อนุตระกูลชัย, แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย และสุรชัย อนุตระกูลชัย **รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี** โดย ธนิต ลีเลิศ, ประจญ กิ่งมิ่งแฮ และบุษกร สุขแสน **ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับกฎแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น** โดย ชาญธาดา มั่นประเสริฐ **ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา** โดย ธานี วรภัทร์ **การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต** โดย เอกชัย ชำนินา

ปิดท้ายเล่มนี้ด้วยบทความวิจัย เรื่อง **การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน** โดย พิศาล ดวงดึง, พระครูสิริสุตานุยุต, พระครูสิริปริยัตยานุศาสก์ และทรงศักดิ์ พรมดี บทความนี้นำเสนอในประเด็น “สถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูนใช้หลักคิดมาจากการรวบรวมจิตอาสาเพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดิน ของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน ก็คือ การพัฒนาคน อันหมายถึง พุทธอาสาและพุทธบุตร ให้เข้าถึงความเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดี และปฏิญาณตนถวายชีวิตอุทิศแด่พระรัตนตรัย เพื่อมุ่งพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนด้วยความสมัครใจ และเป็นผู้เข้าถึงอัตถะหรืออรรถ 3 ตามธรรมวินัย คือ 1) ประโยชน์ตน 2) ประโยชน์ผู้อื่น และ 3) ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินตามแนวทางจิตอาสา ดังนี้ 1) เป็นบาทฐานแห่งการออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อเข้าถึงธรรมอันสูงสุดตามธรรมวินัย 2) เป็นบาทฐานสู่การบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันในฐานะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน 3) หากยังไม่สามารถบรรลุธรรมในภพชาตินี้เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมไปสู่สุคติภพ 4) เพิ่มพูนอานิสงส์ในการสร้างกุศลในด้านต่าง ๆ ให้มีอานิสงส์อันยิ่งขึ้นไปด้วยคุณธรรมของพุทธบุตร พุทธอาสา และเพื่อสั่งสมซึ่งสัมภาระธรรมและอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เป็นผู้ถึงพร้อมไปด้วยมนุษย์สมบัติ (คือ เกิดในตระกูลสูง) สวรรค์สมบัติ (อุบัติเป็นเทวดาชั้นเลิศและไม่ตกลงสู่อบายภูมิจนกว่าจะพบสัตบุรุษผู้รู้ธรรมคือพระอริยสงฆ์หรือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป) เพื่อเข้าถึงนิพพานสมบัติในที่สุดดังตัวอย่างบุพกรรมของพระอรหันต์ทั้งหลายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นเอง 5) ร่วมสร้างเจดีย์มีชีวิต หรือธรรมเจดีย์อันเป็นที่ประดิษฐานพระสัจธรรมคือ อริยสัจ 4 ประการ บรรจุไว้ในจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมไปจนตลอดชีวิต เพื่อเข้าถึงความเป็นอริยชนตาม พุทธบัญญัติ และมีจิตอาสาขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและเกื้อกูลสังคมตามฐานะและกำลังแห่งตน อันถือได้ว่าเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ”

กองบรรณาธิการ**วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์** ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (จ)

บทความวิชาการ : Academic Article

ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: บทบาทในการสร้างสันติภาพ 2175

LAWYERS WHO ACT AS A MEDIATORS: THE ROLE OF PEACE BUILDING

วิทูล หนูยิ้มซ้าย

บทความวิจัย : Research Articles

วิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) 2194

AN ANALYSIS OF THE PRACTICAL BREATHING MEDITATION TEACHING BY BUDDHADASA BHIKKHU

พระมหายศธนา ปภากโร (ศรีวัฒนปภา)

การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการ 2213

THE SOLUTION OF DRINKING LIQUOR BY BUDDHISM INTREGATION

อุดมชัย อมาตยกุล, พูนชัย ปันธิยะ, เทพประวิณ จันทร์แรง และพระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี 2233

SCHOOL ADMINISTRATORS' ETHICAL LEADERSHIP AFFECTING GOVERNMENT TEACHERS' ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN GOVERNMENT PRIMARY SCHOOLS IN UTHAITANI PROVINCE

ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์ และพิชญาภา ยืนยาว

สารบัญ (ต่อ)

การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 2251

THE POLICE ADMINISTRATION IN PREVENTION AND SUPPRESSION OF HUMAN TRAFFICKING OF PROVINCIAL POLICE REGION 5

วิศิษฎ์ แดนโพธิ์, พิภพ วชังเงิน และอติพร เกิดเรือง

การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ 2271

ENCOURAGEMENT ON THE BUDDHIST ETHICAL BEHAVIORS OF BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS IN NORTHERN REGION

พระสัญชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ), พระครูศรีวรพินิจ, พูนชัย ปันธิยะ และเทพประวิณ จันทร์แรง

มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา 2291

THE CONCEPT AND IDENTITY PRESERVATION OF LANNA BUDDHA SCULPTURES

สุรพล มาประจักษ์, วิโรจน์ วิชัย และพูนชัย ปันธิยะ

ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน 2302

AN ANALYTICAL STUDY OF CHARITY (DANA) IN THAI SOCIETY

พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย

โมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ 2316

SELF-EMPOWERMENT MODELS THAT AFFECT COPING AND OBSTACLES OF WOMEN HAVE BEEN SEXUALLY ABUSED

ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์, ธีรยุทธ วิสุทธิ์ และพระครูพิพิธสุตาธร

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท 2332

AN ANALYTICAL STUDY OF THE VALUE OF FORESTS IN THERAVĀDA BUDDHISM

พระมหากัมปนาท กมฺมสุทฺโธ (แสงจันทร์), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล และสวัสดิ์ อโณทัย

สารบัญ (ต่อ)

บูรณาการพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ 2349

BUDDHIST INTEGRATION FOR THE MAEMOH MINE OFFICERS

วิชาญ ธเนศสกุลวัฒนา, พระครูพิพิธสุตาธร และพิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์

วิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนากับกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 2369

ANALYSIS LANNA BUDDHIST ARTS AND RELATIONSHIP CREATIVE PROCESS WITH THE ETHNIC GROUPS MEAKHONG SUBREGION

สุชัย สิริรวีกูล, พระครูพิพิธสุตาทร, พูนชัย ปันธิยะ และโผน นามณี

คัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง : การปริวรรตการแปลตรวจชำระและการศึกษาวิเคราะห์ 2389

THE JARIYAPITAKA MANUSCRIPTS THE BANHONGLUANG TEMPLE: VERIFICATION TRANSLATION AND ANALYSIS

พระมหารังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน (ชัยสมภาร), พูนชัย ปันธิยะ และเทพประวิณ จันทร์แรง

การวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2403

AN ANALYSIS OF HISTORICAL DEVELOPMENT OF BUDDHISM IN CHAIYA DISTRICT, SURATTANI PROVINCE

พระมหาธงชัย วณฺณวีโร (วรรณวีระ), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2419

AN ANALYTICAL STUDY OF THE BELIEF IN CHEDI APPEAREDIN THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURES

พระครูสังฆรักษ์สมศักดิ์ ธนปญฺโญ (ทองสม), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และอุทัย เอกสะพัง

สารบัญ (ต่อ)

การศึกษาวิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ 2432
AN ANALYTICAL STUDY OF THE USAGE OF WORD ANATTA IN THERAVADA BUDDHISM THROUGH THE VIEW OF BUDDHADASA BIKKHU
พระใบฎีกาไพจิตร รตนญาโณ (คงฉิม), พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, พระครูโกศลอรรถกิจ และอุทัย เอกสะพัง

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน 2444
THE ANALYTICAL STUDY OF THE BUDDHIST CO¬NCEPT APPEARED IN THE PAGODAS IN CHIANG SEAN CITY
พระบุญรอด ปคุณธมฺโม (บุญมีประเสริฐ), วิโรจน์ วิชัย และเทพประวิณ จันทร์แรง

การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี 2459
THE USE OF THE 4 ITHI PRINCIPLES IN REGIONAL MANAGEMENT SI O, KUMPHAWAPI DISTRICT, UDON THANI PROVINCE
พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, โยษิตา หลวงสุรินทร์, อมรรัตน์ ปฏิญญาวิบูล และกนกอร บุญมี

ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู 2481
THE ANALYTICAL STUDY OF BUDDHAMMA APPEARED IN NORA RONGKRU
พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), พระครูวิจิตรศีลาจาร, สิทธิโชค ปาณะศรี และสวัสดิ์ อโณทัย

การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560 2501
POLITICAL COMMUNICATION OF PHRA THEPPATIPARNVATEE (CHAO KHUN PIPIT): A CASE STUDY OF 1997 – 2017
สุรพล สุยะพรหม และนันทนา นันทวโรภาส

แนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ 2519
GUIDELINES FOR SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT OF THE DIMENSIONS OF BUDDHISM: A CASE STUDY OF CHIANG MAI CITY
นิเวศน์ พูนสุขเจริญ, พระวิสิทธิ์ จตวิสิทฺโธ, พูนชัย ปันธิยะ และพิสิฏฐ์ โครตสุโพธิ์

สารบัญ (ต่อ)

การบวชในสมัยอยุธยา 2537

THE ORDINATION IN THE AYUTTHAYA PERIOD

พระมหาทศพล จนฺทวโส (มาบัณฑิตย์)

รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด 2553

MANAGEMENT MODEL FOR THE STABILITY OF BUDDHISM IN THE PROVINCE-LEVEL

ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์ , พระมหาอุทัย ปญฺญาปภาโส, พระมหาคำพันธุ์ รณญฺชโย, พระมหาชินภัทร ฉินฺนาลโย และณรงค์ธรรม บัวทอง

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน 2572

THE APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES IN SUSTAINABLE SOCIAL BUSINESS

ศศมน ศุพุทธมงคล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 2592

FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF STEM EDUCATION MANAGEMENT IN THE SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 25

รัชนิวรรณ อนุตระกูลชัย, แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย และสุรชัย อนุตระกูลชัย

รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี 2608

THE MODEL DEVELOPMENT TO EXERCISE FOR ELDERLY IN UDON THANI PROVINCE

ธนิต ลีเลิศ, ประจญ กิ่งมิ่งแฮ และบุษกร สุขแสน

ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับกฎแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น 2623

AN ANALYTICAL STUDY OF SUCCESS PROCESS BETWEEN THE FOUR IDDHIBATH AND LAW OF ATTRACTION OF RHONDA BYRNE

ชาญธาดา มั่นประเสริฐ

สารบัญ (ต่อ)

ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา **2637**
THE ECONOMIC IMPACT OF THAILAND ON MARIJUANA ADDICTION STATUS
ธานี วรภัทร์

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต **2651**
THE ENHANCEMENT OF TOURISM COMPETITIVENESS FOR PHUKET PROVINCE
เอกชัย ชำนินา และศรุดา สมพอง

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน **2671**
AN ANALYTICAL STUDY ON THE BUDDHIST COMMUNITY ESTABLISHING PROCEDURE OF BUDDHADHAMMA GARDEN, LUMPHUN PROVINCE
พิศาล ดวงดึง, พระครูสิริสุตานุยุต, พระครูสิริปริยัตยานุศาสก์ และทรงศักดิ์ พรมดี

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน **ฒ-พ**

ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: บทบาทในการสร้างสันติภาพ*

LAWYERS WHO ACT AS A MEDIATORS
: THE ROLE OF PEACE BUILDING

วิทูล หนูยิ้มซ้าย
Witool Nuyimsai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: tony-yim@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอบทบาทใหม่ในการสร้างสันติภาพของทนายความโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งโดยปกติทั่วไปทนายความส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องให้เป็นคดีความและมีการมุ่งที่จะเอาชนะกันโดยใช้เทคนิคและชั้นเชิงในทางกฎหมาย มีผลทำให้เกิดการแพ้ชนะในทางคดีความ การแพ้ชนะนี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์” แต่ถ้าหากทนายความรู้จักใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้คู่พิพาทพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก็จะไม่มีการก่อเวรกัน ด้วยเหตุผลนี้ สภาทนายความจึงได้ตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและจัดอมรมหลักสูตร “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” โดยมีการกำหนดบทบาทของทนายความให้เป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ด้วยดี มีการวางขั้นตอนและวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายแห่งสันติภาพของคู่กรณี บทบาทที่สำคัญคือ ประสานระหว่างคู่พิพาท อำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ให้ความรู้ในการไกล่เกลี่ย ดำเนินการควบคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสุดท้ายคือช่วยในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

คำสำคัญ: ทนายความ, ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, บทบาท, สันติภาพ

---

* Received 4 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

Abstract

This article aims to present a new role for lawyers as peace building Mediators by an adversarial method. Most lawyers are often involved in litigation and are aiming to overcome each other by the adversarial method using legal techniques resulting winning and losing in the case. This winning and losing in Buddhism counts that “the winner will always perform enmity while the loser sleeps in distress”. But if the lawyer knows how to mediate the dispute for both parties’ satisfaction, there will be no action of enmity to each other. For this reason, the Lawyers Council of Thailand therefore set up a Dispute Mediation Center and has organized the curriculum training. "Lawyers who Act as Mediators" by determining the role of lawyers to act as mediators for the parties to well agree. There are the set-up procedures and methods for mediation of disputes as guidelines for lawyers who mediate disputes to achieve the peaceful goals of the parties’ resolution. The important role is the harmonization between the parties by facilitating the mediation of disputes, providing relevant information and the knowledge in mediation, proceeding to control the dispute mediation process, and finally, helping make a compromise agreement.

Keywords: Lawyers, Mediators, Role, Peace

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันยุคที่มีข้อกฎหมายถูกตราขึ้นมากมายและเป็นเรื่องปกติที่ข้อขัดแย้งจะเกิดขึ้นตามข้อกฎหมายที่ตราขึ้นมานั้น แต่ถึงกระนั้น ระหว่างข้อกฎหมายที่ถูกตราขึ้นกับความขัดแย้ง อะไรจะเกิดขึ้นก่อน ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ประเด็นสำคัญคือ เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ใครจะเข้ามาช่วยระงับข้อขัดแย้งนั้นให้จบลง ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ทนายความคือตัวจักรสำคัญตัวหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการระงับข้อขัดแย้ง แต่ภาพที่ปรากฏและกับความเข้าใจของบุคคลทั่วไปกลับคิดว่า ทนายความเป็นผู้สนับสนุนความขัดแย้งเสียเอง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะการยุติข้อพิพาทถือเป็นผลงานของทนายความ

ไม่ว่าจะเป็นทนายฝ่ายโจทก์หรือทนายฝ่ายจำเลย บทความที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นอีกมิติหนึ่งของทนายความที่จะเข้าช่วยระงับข้อพิพาทด้วยการทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การจะเป็นทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้นั้น ในเบื้องต้นผู้ที่จะเป็นทนายความได้ต้องมีความรู้ความสามารถและผ่านการฝึกอบรมตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 ข้อ 5 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ก่อน (สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์, 2556) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมที่จัดโดยสำนักฝึกอบรมตามหลักสูตรและวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 เท่านั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นทนายความ เว้นแต่ ผู้ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี อาจขอให้คณะกรรมการพิจารณาสั่งยกเว้นให้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความได้โดยไม่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมตามข้อบังคับนี้ จากคุณสมบัติที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า อาชีพทนายความนั้นเป็นอาชีพที่มีการควบคุมตามกฎหมาย ไม่ใช่ใครจะมาเป็นก็ได้ ดังนั้น ทนายความจึงถือว่า เป็นอาชีพที่มีความสำคัญและมีผลต่อสังคมในยุคปัจจุบันมาก จากที่เราคุ้นเคยกับทนายความเมื่อมีคดีความต่าง ๆ หรือต้องขึ้นโรงขึ้นศาล ก็ต้องอาศัยทนายความในการเข้าว่าต่างแก้ต่างคดีให้ แต่สำหรับในยุคปัจจุบันนี้ เราอาจจะเห็นทนายความในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ทนายความในฐานะที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย ทนายความที่เป็นนิติกรในหน่วยงานของเอกชน ทนายความในฐานะผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ หรือแม้กระทั้งทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและแก้ปัญหาทางด้านกฎหมายให้กับลูกความหรือผู้ว่าจ้างทั้งสิ้น

บทบาทด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นบทบาทหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะของ “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกอย่างหนึ่ง โดย “การเจรจาไกล่เกลี่ย” (Negotiation) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่นำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดข้อตกลงในประเด็นที่คู่เจรจา หรือคู่กรณีมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วน “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” (Mediation) คือการเจรจาโดยที่มีคนกลางมาช่วยในกระบวนการเจรจาโดยคนกลางไม่มีบทบาทหรืออำนาจในการตัดสินใจ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2555) ทนายความแม้จะคุ้นเคยกับการว่าต่างแก้ต่างคดีในศาล แต่ก็ใช่ว่าจะไม่สามารถเป็นคนกลางในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ตรงกันข้าม หากทนายความมีความเข้าใจใน

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นอย่างดี เชื่อว่าจะสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ดี ทั้งนี้เป็นเพราะการได้รับความเชื่อถือว่า ทนายความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาข้อพิพาท และอยู่กับความขัดแย้งมาตลอด ทำให้สามารถเข้าใจความขัดแย้งได้ดี อีกทั้งยังมีความเชี่ยวชาญในด้านข้อกฎหมาย ทำให้สามารถประเมินผลหรือคาดการณ์อนาคตทางคดีได้

ด้วยเหตุผลแห่งคุณสมบัติของทนายความอันเป็นบุคคลที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรีในสังคม และกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้งทางเลือกอย่างหนึ่งที่ทนายความสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจได้ ดังนั้นการที่จะให้ทนายความเข้าไปมีบทบาทในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสม และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ มีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่ให้ทนายความทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันอยู่อย่างต่อเนื่อง

ประวัติความเป็นมาของวิชาชีพทนายความกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

วิชาชีพทนายความเกิดขึ้นในวัฒนธรรมตะวันตกมาตั้งแต่สมัยโรมัน ก่อนหน้าที่จะมีการออกกฎหมายรับรองให้เป็นวิชาชีพ วิชาชีพทนายความได้เกิดขึ้นชัดเจนเมื่อมีการว่าความในศาล ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกที่ปรัสเซียในปี ค.ศ. 1780 และในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 ปีแห่งการปฏิวัติ สังคมฝรั่งเศสยอมรับว่าโครงสร้างสังคมของเขาขาดนักกฎหมายไปมิได้ ประวัติศาสตร์ของชาติเติบโตมาด้วยการสร้างสรรค์ของนักกฎหมาย นอกจากนี้ประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์ ได้รับอิทธิพลของศาสนาคริสต์โรมันแคทอลิกค่อนข้างมาก สังคมจึงให้เกียรติวิชาชีพนี้ ยกตัวอย่างเช่น ทนายความในประเทศฝรั่งเศสถูกลูกความเรียกว่า “Maître” ซึ่งแปลว่า “ท่านอาจารย์” (ภูมินทร์ บุตรอินทร์, 2556)

สำหรับในประเทศไทยนั้นประวัติความเป็นมาของทนายความ เมื่อครั้งก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้นได้มีกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมผู้ที่ทำหน้าที่ทนายความไว้ตามลำดับโดยเริ่มแรกนั้นได้มีกำหนดในกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมที่ 64 พ.ศ. 2456 ได้เริ่มมีการควบคุมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นทนายความ โดย “ห้ามมิให้ข้าราชการผู้มีตำแหน่งหน้าที่เป็นทนายแผ่นดินหรือเป็นผู้พิจารณาไต่สวนคดี ในหน้าที่รักษาพระธรรมนูญกระทรวงใด ๆ เข้ารับเป็นทนายว่าต่างแก้ต่างในคดีอาชญาซึ่งเจ้าพนักงานรักษาพระอัยการได้ว่าอยู่แล้ว

เว้นแต่ที่จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 35 ถ้ามีทุกข์ร้อนส่วนตัวก็ต้องขออนุญาตเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมก่อน” ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงก่อตั้งเนติบัณฑิตยสภาพร้อมกับทรงตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ออกใช้ โดยความในมาตรา 6 บัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นทนายความก็จะต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ก่อน” ครั้นเมื่อปี 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับที่ 2 คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 มีสาระสำคัญคือการเพิ่มเติมคุณสมบัติผู้ที่จะมาเป็นทนายความ โดยทนายชั้นหนึ่งจะต้องเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต จนกระทั้งในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความขึ้นมาใช้ใหม่ มีการโอนอำนาจการออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มาให้เนติบัณฑิตยสภา และได้มีการแก้ไขในส่วนของประเภทของทนายความจากที่เคยมีทนายความชั้นหนึ่งและทนายความชั้นสอง ให้เหลือเพียงทนายความระดับเดียวไม่มีการแบ่งชั้นโดยแก้ไขในปี พ.ศ. 2514 ซึ่งในปีนี้เองเกิดการเรียกร้องสิทธิของทนายความมากมาย

จนกระทั้งถึงปี พ.ศ. 2528 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ขึ้น โดยให้สภาทนายความเป็นผู้ควบคุมวิชาชีพทนายความ การออกใบอนุญาตและการระงับเพิกถอนใบอนุญาตว่าความให้เป็นสิทธิ์ของสภาทนายความที่จะควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกันเองโดยมีสภาทนายความซึ่งเป็นสภาวิชาชีพเป็นหน่วยงานหลักในการควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ (สุรศักดิ์ รอนใหม่, 2548) จากประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่าทนายความมีมานานแล้วตั้งแต่แรกเริ่มที่ยังไม่มีรูปแบบใด ๆ เป็นแต่เพียงการเข้าว่าต่างแก้ต่างแทนตัวความซึ่งไม่ปรากฏชัดนักว่าเริ่มมีเมื่อใด แต่เมื่อครั้งมีกฎหมายควบคุมจึงเกิดลักษณะของทนายความที่มีความเป็นทางการและเกิดการยอมรับของคนในสังคมปัจจุบันสภาทนายความมีบทบาทสำคัญในการควบคุมวิชาชีพทนายความและเป็นผู้นำในการนำพาทนายความไปสู่บทบาทการแก้ไขข้อพิพาทโดยแนวทางอื่น ๆ เช่นบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากประวัติวิชาชีพทนายความในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าจ้าอยู่หัว มีช่วงหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นที่มาของการจุดประกายให้เกิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้ดีนั่นคือ ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ท่านได้ทรงงานด้าน

ทนายความภายใต้ชื่อ ท่านราม ณ กรุงเทพ พระองค์ได้ทรงพระมหากรุณายกย่องเชิดชูเกียรติวิชาชีพทนายความให้ต่างกับผู้ที่หากินตามตีนโรงตีนศาล และทรงพัฒนาวิชาชีพทนายความให้มีความรับผิดชอบสูง โดยเฉพาะให้มีจริยธรรม ศีลธรรมที่สูงส่ง ไม่ให้มีการปลุกปั่นยุยงให้เกิดคดีความ พระบรมราโชวาทในส่วนที่เน้นถึงการทำหน้าที่ทนายความว่า “ไม่ควรปลุกปั่นยุยงให้เกิดคดีความมากขึ้นนั้นเป็นหลักการดำรงตนที่สำคัญของวิชาชีพทนายความหรือทนายความทุกคนให้ต้องยึดถือเป็นอุดมการณ์ประจำตน” ซึ่งความหมายนี้สอดคล้องกับเรื่องของการทำหน้าที่ของทนายความในการที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างชัดเจนกล่าวโดยสรุปก็คือต้องไม่สร้างให้คดีเกิดขึ้นมาก ๆ เพื่อที่เป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยว่าเรื่องของคุณธรรม (เดชอุดม ไกรฤทธิ์, 2557) สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสภาทนายความเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นทางเลือกหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและอำนาจความยุติธรรมให้แก่ประชาชนที่มีปัญหาข้อพิพาทระหว่างกัน โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล โดยทนายความซึ่งเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ถือเป็นการนำเสนอทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถลดปริมาณคดีสู่ศาลให้มีน้อยลง

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้เกิดขึ้นด้วยแนวคิดที่ว่าในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมมิใช่เพียงแต่การนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลแล้วให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเท่านั้น แต่การระงับข้อพิพาทยังดำเนินการได้ด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อกฎหมายมิได้กำหนดให้เป็นอำนาจของผู้พิพากษาแต่ผู้เดียวที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ทนายความในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมและเป็นผู้ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนกว่าข้อพิพาทจะเสร็จสิ้น จึงสมควรที่ทนายความจะเข้าไปมีบทบาทในการช่วยระงับข้อพิพาท ซึ่งจะแตกต่างไปจากบทบาทของทนายความที่มีอยู่เดิม โครงการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสภาทนายความ จึงได้เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดดังกล่าว ประกอบกับแนวคิดในการระงับข้อพิพาทโดยเฉพาะในด้านการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ทุกประเทศต่างมีแนวคิดในการที่จะพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขึ้นภายใต้แนวคิดที่ว่า หากคู่พิพาทสามารถระงับข้อพิพาทได้ด้วยความเข้าใจอันดีต่อกันก็จะกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งเป็นผลดีมากกว่าการให้ศาลเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดซึ่งจะต้องมีฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดี (ชวน คงเพชร และ สุรพล สินธุนาวา, 2557)

จึงสามารถกล่าวได้ว่าศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาทนายความ เกิดขึ้นจากแนวคิดในการระงับข้อพิพาทในสังคมที่มีพื้นฐานมาจากการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสภาทนายความ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 หมวด 9 เป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งเดิมเป็นลักษณะของการว่าต่าง แก้ต่างคดีให้กับประชาชนที่เป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม ต่อมาจึงเกิดโครงการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสภาทนายความขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการแบ่งส่วนงานและอำนาจหน้าที่ของกรรมการสภาทนายความ พ.ศ. 2547

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแห่งแรกของสภาทนายความตั้งเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2548 จนมาถึงยุคปัจจุบันทางสภาทนายความเน้นการระงับข้อพิพาททางเลือกและได้จัดตั้งเป็นสำนักงานระงับข้อพิพาททางเลือกโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สังกัดอยู่ในสำนักงานระงับข้อพิพาททางเลือก ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรื่อยมา การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความดำเนินการตาม “ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547” ซึ่งมีการกำหนดคุณสมบัติของทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมไปถึงระเบียบ ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

บทบาทของทนายความในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

หลังจากศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้ก่อตั้งขึ้น และได้กำหนด“ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547” ขึ้นมา (พัฒนา จาติเกตุ, 2561) ทางสภาทนายความก็ได้เตรียมความพร้อมผู้ที่จะเข้าเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำหรับทนายความมีบทบาทที่จะต้องทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ใน“ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547 ได้กำหนดไว้ว่า “ทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” หมายถึง ทนายความผู้ผ่านการอมรมความรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทของสำนักงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การที่จะขึ้นทะเบียนเป็นทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ทนายความผู้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ต้องเป็นทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี
2. ไม่เคยต้องโทษฐานประพฤติผิดมรรยาททนายความ
3. ไม่อยู่ระหว่างการถูกสอบสวนในข้อหาว่าประพฤติผิดมรรยาททนายความ
4. ไม่เป็นผู้ประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
5. ไม่เป็นผู้กระทำการใด ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
6. ผ่านการฝึกอมรมตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกำหนด

ส่วนในเรื่องของบทบาทที่ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ควรปฏิบัตินั้น มีข้อแนะนำที่สำคัญจากการอมรมทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสเข้ารับการอมรมมาแล้วในรุ่นที่ 12 มีบทบาทที่สำคัญคือ การประสานระหว่างคู่พิพาท การอำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การให้ความรู้ในการไกล่เกลี่ยแก่คู่พิพาท การควบคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และการทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้แก่คู่พิพาท

สำหรับในเรื่องหน้าที่ มีกำหนดหน้าที่ให้ทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตรวจสำนวนข้อพิพาทให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับถัดจากวันตรวจสำนวน, ให้ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดวันนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายใน 7 วัน นับถัดจากวันตรวจสำนวนเสร็จ, และ ในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ไม่มีอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและต้องให้ความเป็นธรรมต่อคู่พิพาทเสมอกัน นอกจากนี้ “ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแจ้งให้คู่พิพาททราบว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ย จะไม่ผูกมัดคู่พิพาทในภายหลังหากมีการยกเลิกเจรจา โดยให้คู่พิพาทลงลายมือชื่อไว้ด้วย” และ “ในการไกล่เกลี่ยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องดำเนินการไกล่เกลี่ย ด้วยความรวดเร็ว และเป็นธรรม”

สำหรับในส่วนที่ 4 ส่วนของการไกล่เกลี่ยและผลของการไกล่เกลี่ย ใน“ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547” เรื่องของการไกล่เกลี่ยมีกำหนดไว้ว่า “ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งให้คู่พิพาททราบว่า คู่พิพาทมีหน้าที่ต้องให้ข้อเท็จจริงตามความเป็นจริงและจะนำข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยไปกล่าวอ้างหรืออ้างอิงในคดีมิได้ ยกเว้นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการปฏิบัติผิดสัญญาประนีประนอมยอมความและให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกรายงานการไกล่เกลี่ยรวมเข้าไว้ในสำนวนทุกครั้ง โดยที่ “ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องเก็บรักษาข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยเป็น

ความลับและเมื่อรับหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในคดีใดแล้ว ห้ามมิให้รับเป็นทนายความหรืออนุญาโตตุลาการให้แก่คู่พิพาทในคดีนั้น สำหรับผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีข้อกำหนดไว้ว่า “กรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถทำความตกลงกันได้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยยุติการไกล่เกลี่ย และ “กรณีการไกล่เกลี่ยคู่พิพาทสามารถทำความตกลงกันได้ ซึ่งหากข้อพิพาทนั้นเป็นข้อพิพาทที่ฟ้องศาลแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยอาจแนะนำให้คู่พิพาทไปทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความนอกศาล โดยให้คู่พิพาทผู้เป็นโจทย์ถอนฟ้องคดีก็ได้ แต่ทั้งนี้ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องให้คำแนะนำพร้อมชี้แจงข้อดีข้อเสียให้แก่คู่พิพาท รับทราบและให้เป็นไปด้วยความสมัครใจของคู่พิพาท แต่ถ้าหากข้อพิพาทนั้นเป็นข้อพิพาทที่ยังมิได้ได้ฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาล ให้ผู้ไกล่เกลี่ยทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้คู่พิพาทลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน โดยแจ้งให้คู่พิพาททราบถึงผลตามกฎหมายของสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวด้วย สำหรับในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้แก่คู่พิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยความสมัครใจของคู่พิพาท ทั้งต้องไม่ขัดต่อข้อกฎหมายและให้ผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ ในฐานะพยานหรือผู้ไกล่เกลี่ยด้วย หากเป็นกรณีที่ต้องไปทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล สัญญาดังกล่าวต้องไม่เกินไปจากข้อเรียกร้องที่ปรากฏในคำฟ้อง เมื่อทำสัญญาประนีประนอมยอมความเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้ไกล่เกลี่ยนำต้นฉบับสัญญาประนีประนอมยอมความรวมไว้ในสำนวนแล้วบันทึกในรายงานการไกล่เกลี่ย เพื่อปิดคดี และให้ผู้ไกล่เกลี่ยพ้นจากหน้าที่ในวันที่เสนอรายงานปิดคดีต่อผู้อำนวยการ

และในระหว่างการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจยุติการไกล่เกลี่ยได้ เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ 1) เมื่อคู่พิพาทไม่ให้ข้อเท็จจริง หรือให้ข้อเท็จจริงที่เป็นเท็จ 2) เมื่อคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบอกเลิกการไกล่เกลี่ย หรือใช้สิทธิยื่นฟ้องคดีโดยไม่ได้แจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบก่อน 3) เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ที่จะทำการไกล่เกลี่ยต่อไป และ/หรือ 4) เมื่อคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรมและไม่มีทายาทร้องขอเข้ามาในคดี ภายในเวลาที่ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดซึ่งไม่เกิน 90 วันนับจากวันที่ทราบว่าคู่พิพาทฝ่ายนั้นถึงแก่กรรม จะเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ถูกกำหนดไว้ค่อนข้างละเอียดครบถ้วนและสามารถนำไปลงมือปฏิบัติได้จริง และทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

จากข้อกำหนดใน“ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพ.ศ. 2547” ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้จัดฝึกอมรมทนายหลักสูตร “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” เพื่อให้ทนายความผู้ประสงค์ที่จะอาสาเข้าช่วยเหลือประชาชนในด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้มีความรู้และทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพียงพอที่จะเข้าดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดอมรมหลักสูตร “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” มาแล้วทั้งสิ้นถึง 13 รุ่น ด้วยกัน หัวข้อในการบรรยายจะเริ่มต้นด้วยหลักการและแนวคิดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งในหัวข้อนี้ ผู้เขียนได้สนับสนุนให้มีการนำหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธีไปบรรยายประกอบโดยผู้เขียนได้กราบนิมนต์พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโทและเอก สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มาบรรยายในหัวข้อ “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี” นอกจากนั้นยังมีหัวข้อบรรยายเรื่อง “กฎหมายและระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” “ขั้นตอนและการบริหารงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” “จิตวิทยากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” “เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” “จรรยาบรรณของทนายความผู้ไกล่เกลี่ย” และ “ปัญหาอุปสรรคของการไกล่เกลี่ย” ซึ่งถือว่าครอบคลุมในเนื้อหาและสามารถสร้างทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เป็นอย่างดี (วิทูล หนูยิ้มซ้าย, 2559) จากการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ผ่านมาพบว่า ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กล่าวคือ ทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้พยายามดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างถึงที่สุดเพื่อให้คู่พิพาทสามารถยุติข้อพิพาทกันได้ ทั้งนี้สังเกตได้จากระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยและขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยที่ทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ใช้ บางครั้งมีการนัดเพื่อไกล่เกลี่ยกันหลายครั้ง หรือในระหว่างการไกล่เกลี่ย มีการประชุมแยกฝ่ายเพื่อหาข้อเท็จจริงและความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท โดยมีบทบาทสำคัญในการรับฟังข้อมูลเพื่อให้ครบถ้วน ทั้งนี้อันเนื่องเพราะทนายผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งในขั้นตอนสุดท้ายคือ การร่างสัญญาประนีประนอมยอมความให้กับคู่กรณีหากมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จ โดยภาระหน้าที่นี้ในฐานะของการเป็นทนายความ การร่างสัญญาต้องเป็นไปอย่างถูกต้องครบถ้วนตามหลักกฎหมาย อันเป็นหน้าที่โดยวิชาชีพปกติทั่วไปของทนายความอยู่แล้ว ดังนั้นการที่ทนายความได้

เข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นับเป็นบทบาทใหม่ของทนายความที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับผลสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นหากจะนับกันที่ข้อพิพาทสามารถยุติลงได้ก็ถือว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เพราะหากดูจากสถิติของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความส่วนกลาง (พัฒนา จาติเกตุ, 2561) ที่ยกมาเป็นตัวอย่างก็พบว่ามีเรื่องที่สามารถไกล่เกลี่ยได้สำเร็จประมาณครึ่งหนึ่งของเรื่องที่เข้ามาขอให้ทางสภาทนายความทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพของการไกล่เกลี่ยของสภาทนายความเป็นการไกล่เกลี่ยนอกศาลที่ต้องอาศัยความสมัครใจแบบไร้ข้อบังคับอย่างแท้จริง แต่สิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าความสำเร็จที่งดงามของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความก็คือ การจุดประกายในการสร้างบทบาททางสันติให้กับทนายความ ลบภาพการยุยงให้เกิดคดีความเป็นการสร้างความสมานฉันท์สามัคคี และสร้างสันติภาพอย่างแท้จริง

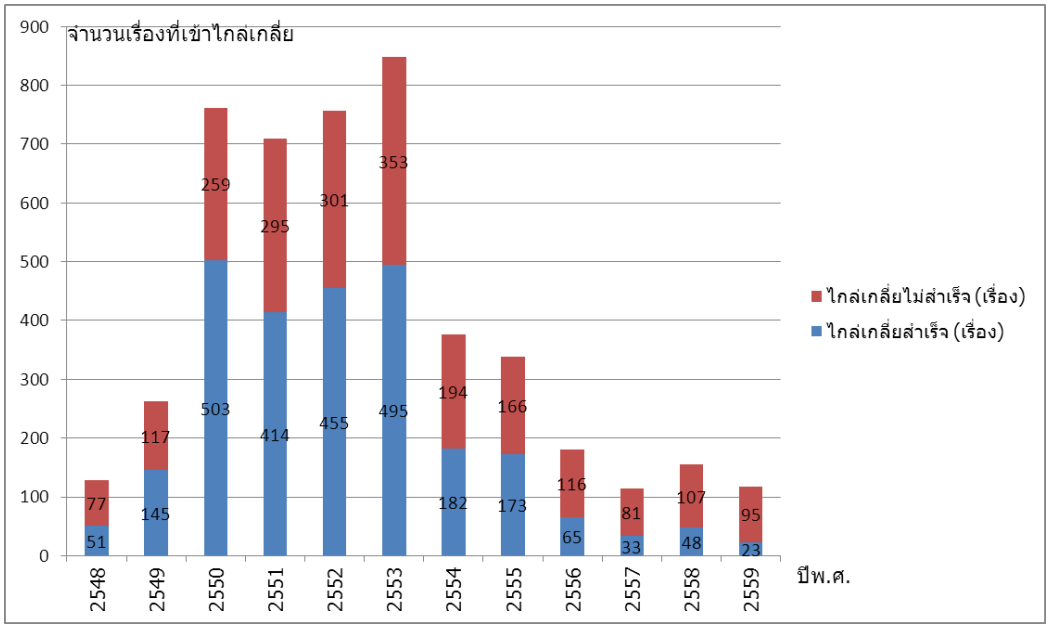

ภาพที่ 1 แสดงสถิติจำนวนเรื่องที่ไกล่เกลี่ยได้สำเร็จและไม่สำเร็จ ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ส่วนกลาง

สำหรับข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลในอดีตมีสภาพการบังคับที่ไม่เหมือนการไกล่เกลี่ยในศาลคือ เมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ คู่กรณีอีกฝ่ายต้องไปฟ้องต่อศาลและต้องมีการสืบพยานหลักฐานแห่งการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนอกศาลนั้น ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร แต่ปัจจุบันนี้มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ประกาศใช้ มีผลให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลมีสภาพบังคับมากขึ้น กล่าวคือ หากคู่สัญญาไม่ทำตามสัญญาประนีประนอมยอมความ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเพียงแต่นำสัญญาประนีประนอมยอมความไปยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลสั่งบังคับคดีตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลซึ่งรวมทั้งที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความนั้นมีผลให้เกิดสภาพบังคับที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิมแต่ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ให้เกิดเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนอย่างแท้จริง อันเป็นการส่งเสริมการยุติข้อพิพาทอย่างสันติมากขึ้น

ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ

สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้มีการกำหนดขั้นตอนเพื่อให้สอดคล้องกับ“ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547” ในระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกำหนดไว้ในข้อ 6 การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยกระทำได้โดยคู่พิพาทแจ้งความประสงค์และยอมปฏิบัติตามระเบียบของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และในข้อ 4 โดยลักษณะข้อพิพาทเป็นข้อพิพาทที่ผู้เรียกร้องเป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเป็นข้อพิพาทที่คณะกรรมการเห็นสมควรรับดำเนินการ ด้วยเหตุที่ว่าสภาทนายความมีสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งกำหนดให้มีการช่วยเหลือทางด้านกฎหมายสำหรับผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยผู้ที่จะขอความช่วยเหลือดังกล่าวสามารถเข้าขอความช่วยเหลือได้ที่สำนักช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เมื่อรับเรื่องแล้วจะมีการพิจารณาโดยคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายว่าจะรับเรื่องไว้ช่วยเหลือหรือไม่และเห็นควรช่วยเหลืออย่างไร ดังนั้นงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งรับช่วงต่อมาจากสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยหาก

คณะกรรมการฯเห็นว่า ควรส่งเรื่องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในลำดับแรกก่อน ก็จะมีการพิจารณาเพื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแผนภาพที่แสดงดังต่อไปนี้

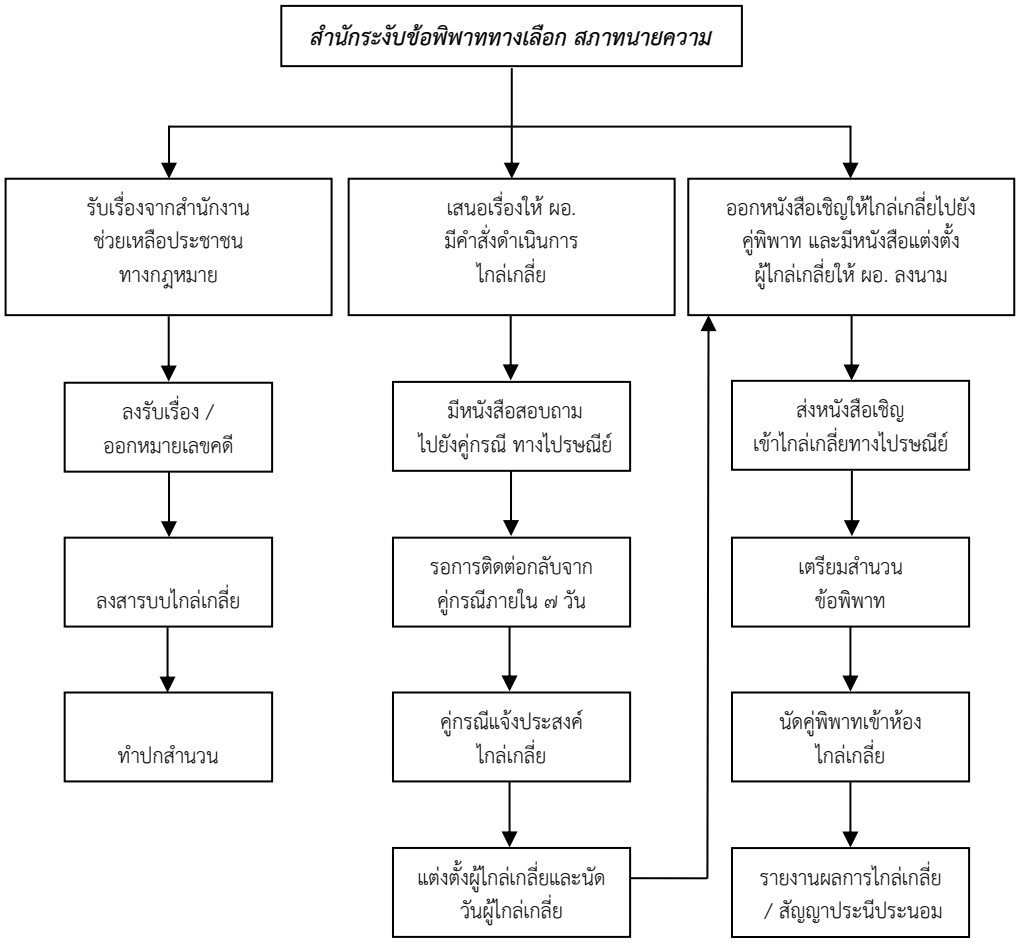

ภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ

ส่วนลำดับขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยของทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีลำดับขั้นตอนที่สอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสากลทั่วไป ซึ่งประกอบลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเตรียมข้อมูลเบื้องต้น

เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบสำนวนในการไกล่เกลี่ยแล้ว จะต้องตรวจและอ่านสำนวนโดยละเอียด เพื่อให้เข้าถึงข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาข้อพิพาท เพราะการทำความเข้าใจสภาพปัญหา จะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจถึงความต้องการของคู่พิพาทแต่ละฝ่าย หรือสิทธิพึงจะมีได้ของคู่พิพาท นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีโอกาสได้เตรียมตนก่อนลงมือไกล่เกลี่ย เช่น อาจต้องหาความรู้เพิ่มเติมเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท

2. การประชุมไกล่เกลี่ยหรือการนัดไกล่เกลี่ย

เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยเข้าใจสภาพปัญหาที่จะทำการไกล่เกลี่ยแล้ว ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนของการเชิญคู่พิพาทมาประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย การประชุมนัดแรกผู้ไกล่เกลี่ยควรทำตามลำดับดังนี้

2.1 แนะนำตัวผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ทุกฝ่ายรู้จัก ในการประชุมหรือนัดไกล่เกลี่ยนัดแรก ผู้ไกล่เกลี่ยควรกล่าวเปิดการไกล่เกลี่ย (Opening statement) ด้วยการแนะนำตัวให้คู่พิพาทรู้จัก และหากมีข้อเท็จจริงที่อาจกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นกลาง หรือมีเหตุอื่นใดที่อาจถูกคัดค้าน ก็ควรเปิดเผยให้คู่พิพาททราบเสียก่อน จากนั้นควรชี้แจงให้คู่พิพาททราบและเข้าใจถึงระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาทนายความ ตลอดถึงข้อตกลงร่วมกัน ในอันที่จะไม่นำข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยไปใช้หรืออ้างอิงในที่ใด ๆ การประชุมไกล่เกลี่ย ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ควรพูดจากับคู่พิพาทให้เกิดความสนิทสนม คุ้นเคย เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นมิตรและให้คู่พิพาทรู้สึกเป็นกันเอง และเกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้ไกล่เกลี่ย และประการสำคัญ ต้องให้คู่พิพาทเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของการประนีประนอมกัน

2.2 สอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติม แม้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะได้เตรียมตัวเบื้องต้นด้วยการตรวจสอบและอ่านสำนวนโดยละเอียดมาแล้วก่อนวันประชุมก็ตาม ก็อาจมีข้อเท็จจริงที่ยังหลงเหลืออยู่บ้าง ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจึงควรสอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากคู่พิพาท เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด

2.3 การค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยรวบรวบข้อเท็จจริงได้แล้ว จะต้องค้นหาประเด็นข้อพิพาทหรือสภาพแห่งปัญหาให้ได้ โดยจะต้องนำประเด็นข้อพิพาทหรือสภาพแห่งปัญหามาวิเคราะห์ เพื่อหาทางออกและวางแนวทางในการไกล่

เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อนำไปสู่ทางออกของแนวทางที่วางไว้นั้น ในเบื้องต้นผู้ไกล่เกลี่ยอาจกำหนดทางออกไว้หลายทางก็ได้

2.4 ไกล่เกลี่ยให้ประนีประนอมกัน เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยได้กำหนดทางออกและแนวทางไกล่เกลี่ยในใจแล้ว ก็จะถึงขั้นตอนของการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยควรเริ่มต้นด้วยการให้คู่พิพาทรับข้อเท็จจริงกันก่อน เพื่อให้ข้อเท็จจริงยุติ แล้วจึงพยายามโน้มน้าวคู่พิพาท แต่ละฝ่ายให้ลดข้อเรียกร้องหรือความต้องการของตนลง เพื่อนำไปสู่แนวทางที่ผู้ไกล่เกลี่ยได้วางไว้ การโน้มน้าวคู่พิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยอาจจะทำทีละฝ่ายโดยต่อหน้าหรือลับหลังอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือความจำเป็นในขณะนั้น

2.5 การวิเคราะห์ผลการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่ เพื่อจะได้รู้ว่าโอกาสที่คู่พิพาทจะประนีประนอมยอมความกันได้นั้นมีมากน้อยเพียงใด หากคู่กรณีมีโอกาสที่จะทำการตกลงกันได้มาก ก็ควรที่จะทำการไกล่เกลี่ยต่อจนแล้วเสร็จ ตรงกันข้ามหากคู่พิพาทยังไม่มีท่าทีที่จะทำความตกลงกันได้หรือพอมีท่าทีบ้าง แต่ยังไม่มากนัก ผู้ไกล่เกลี่ยก็ไม่ควรจะเร่งรัดเกินไป ไม่ควรแสดงอาการเบื่อหน่าย แม้จะต้องเลื่อนการไกล่เกลี่ยออกไป บ่อยครั้งที่การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะอารมณ์ของผู้ไกล่เกลี่ยที่เร่งรัดการเจรจามากเกินไป หรือไม่เปิดโอกาสให้คู่พิพาทได้มีโอกาสพิจารณาทบทวนข้อเจรจาอย่างเต็มที่ จึงเป็นสิ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยพึงระมัดระวัง

3. การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

เมื่อการไกล่เกลี่ยสามารถทำความตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่า ข้อตกลงดังกล่าวฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่ หากไม่มีข้อใดฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ก็จัดให้คู่พิพาทได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยแยกตามประเภทของข้อพิพาทดังนี้

3.1 ข้อพิพาทที่ไม่เป็นคดี ให้ผู้ไกล่เกลี่ยทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้คู่พิพาทลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน ทั้งข้อพิพาททางแพ่งและอาญา โดยถ้าเป็นข้อพิพาททางอาญา จะต้องเป็นความผิดที่ยอมความกันได้เท่านั้น

3.2 ข้อพิพาทที่เป็นคดีในศาล ก่อนทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องสอบถามความประสงค์ของคู่พิพาทก่อนว่าประสงค์จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาลหรือนอกศาล โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องชี้แจงความแตกต่างทางกฎหมาย และผลดีผลเสียของการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในแต่ละแบบให้คู่พิพาททราบ หลังจากนั้นจึงทำ

สัญญาประนีประนอมยอมความให้แก่คู่พิพาทตามความประสงค์ของคู่พิพาท โดยหากคู่พิพาทประสงค์จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแนะนำให้คู่พิพาทนำสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวไปยื่นต่อศาลที่ฟ้องร้องเป็นคดีกัน เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความอีกครั้งหนึ่งสำหรับข้อพิพาทที่เป็นคดีแพ่ง ส่วนข้อพิพาทที่เป็นคดีอาญา ผู้ไกล่เกลี่ยควรจัดให้มีข้อตกลงปรากฏในสัญญาประนอมยอมความด้วยว่า ฝ่ายที่เป็นโจทก์ในคดีอาญาจะต้องไปถอนคำฟ้องภายในกี่วัน

3.3 สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำนั้น จะต้องมีจำนวน 3 ชุด เพื่อเก็บรวมเข้าสำนวนไว้เป็นหลักฐานจำนวน 1 ชุด และมอบให้คู่พิพาทแต่ละฝ่าย ฝ่ายละ 1 ชุด หลังจากนั้นให้ทำรายงานการไกล่เกลี่ยรวมเข้าสำนวนไว้ โดยให้คู่พิพาทลงลายมือชื่อเป็นหลักฐานไว้ด้วย รายงานการไกล่เกลี่ยนี้จะต้องจัดทำทุกครั้ง เพื่อให้ผู้อำนวยการสำนักงานไกล่เกลี่ยสามารถตรวจสอบดูได้

จากขั้นตอนที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยสามารถแสดงสรุปเป็นแผนภาพขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความได้ดังนี้

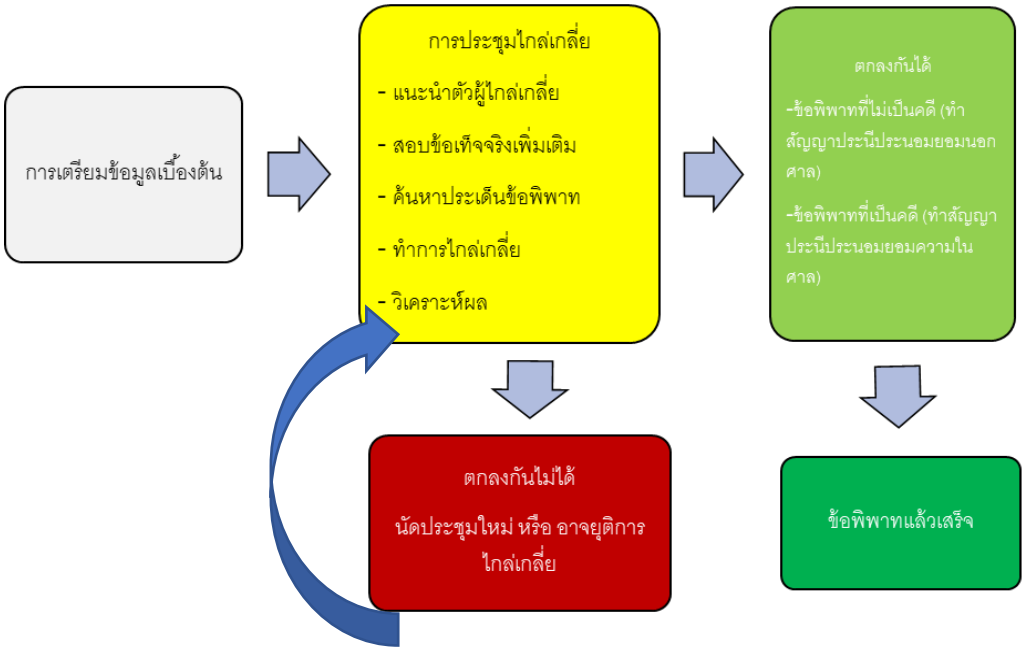

ภาพที่ 3 แสดงขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ

จากภาพแสดงขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความนี้โดยหลักการถือว่าเป็นหลักการทั่วไปในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่เฉพาะของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ มีขั้นตอนที่พิเศษออกไปคือขั้นตอนการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายเมื่อมีการตกลงกันได้ ทนายความซึ่งเป็นผู้ชำนาญในข้อกฎหมายอยู่แล้ว จึงมีบทบาทที่สำคัญมากในการดำเนินการร่างสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างรัดกุมและถูกต้องตามข้อกฎหมาย ป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งในอนาคตต่อไป ซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ

สรุป

จากกระบวนการและขั้นตอนที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ได้กำหนดขึ้นโดยการกำหนดเป็น “ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพ.ศ. 2547” และมีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรื่อยมาจนเป็นที่ประจักษ์ในสังคมของนักกฎหมาย เป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ว่า ทนายความสามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดีได้ และแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสภาทนายความนั้นสอดคล้องกับหลักการสร้างสันติภาพ โดยทางสภาทนายความได้ให้การสนับสนุนและจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสภาทนายความขึ้น มีการวางข้อกำหนดและคุณสมบัติของทนายความผู้ที่จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเหมาะสม สนับสนุนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยจัดอบรมให้แก่ทนายความผู้ที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และจัดสถานที่อันเหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยที่สภาทนายความได้กำหนดกระบวนการและระเบียบปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นสากลและเป็นการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยประชาชนผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม สามารถเข้ารับการช่วยเหลือโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ใช้ความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกัน และทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อกัน โดยทนายความผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำหน้าเป็นผู้ร่างสัญญาให้กับทั้งสองฝ่าย จึงนับได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของทนายความในด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นบทบาทและหน้าที่ในการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากข้อกำหนดตาม “ระเบียบศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2547” ข้อ 4 กำหนดว่า “ข้อพิพาทที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะรับดำเนินการให้ต้องเป็นข้อพิพาทที่ผู้ร้องเป็นผู้ยากไร้ และไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือเป็นข้อพิพาทที่คณะกรรมการเห็นควรรับดำเนินการให้” ทำให้ข้อพิพาทส่วนใหญ่ที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นข้อพิพาทที่เข้าร้องขอความช่วยเหลือจากสำนักช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายก่อน เมื่อคณะกรรมการฯพิจารณารับเรื่องและส่งเรื่องให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงจะเกิดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเวลาต่อมา มีส่วนน้อยที่ยื่นเรื่องเข้ามายังศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์เรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทนายความให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปเพื่อเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับทนายความ ลดภาพการต่อสู้ทางคดีความของตัวทนายความด้วยการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแม้จะเป็นข้อพิพาทที่ผู้ร้องไม่เป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรมก็ตาม เพื่อทนายความจะได้มีบทบาทด้านสันติภาพที่ชัดเจนขึ้นและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่ส่งเสริมหน่วยงานซึ่งระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชวน คงเพชร และ สุรพล สินธุนาวา. (2557). กฎหมายและระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จรรยาบรรณผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. ใน เอกสารประกอบการอบรม “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รุ่นที่ 11”. สำนักระงับข้อพิพาททางเลือก สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร.

เดชอุดม ไกรฤทธิ์. (2557). วิชาชีพทนายความกับการปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. ใน เอกสารประกอบการอบรม “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รุ่นที่ 11”. สำนักระงับข้อพิพาททางเลือก สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร.

พัฒนา จาติเกตุ. (2561). ระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ควรทราบ. ใน เอกสารประกอบการอบรม “ทนายความผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รุ่นที่ 12. สำนักระงับข้อพิพาททางเลือก สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร.

ภูมินทร์ บุตรอินทร์. (2556). ความรู้เบื้องต้นการให้คำปรึกษาทางกฎหมายและการทำหน้าที่ทนายความฝึกหัด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ราชกิจจานุเบกษา. (2562). พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/067/T_0001.PDF

วันชัย วัฒนศัพท์. (2555). ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

วิทูล หนูยิ้มซ้าย. (2559). ศึกษาเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภาทนายความกับพุทธสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 4(1), 123-133.

สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์. (2556). พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

สุรศักดิ์ รอนใหม่. (2548). สภาทนายความกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย. ในเอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้บริหารการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 9. วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

วิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)*

AN ANALYSIS OF THE PRACTICAL BREATHING MEDITATION TEACHING BY BUDDHADASA BHIKKHU

พระมหายศธนา ปภากโร (ศรีวัฒนปภา)

Phramaha Yottana Paphakaro (Sriwattanapapha)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: yote797@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักการสอนตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนอานาปานสติที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) นำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนา มีรูปประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนการเจริญอานาปานสติ 2 แบบ คือ อย่างสั้น และแบบแผนที่มีการเตรียมความพร้อมเฉพาะหน้าและมีวัตถุ 16 เป็นอารมณ์เป็นหลัก ส่วนพระสารีบุตรได้ขยายความอย่างกว้างขวาง และแสดงว่าอานาปานสติแต่ล่ะอารมณ์ย่อมทำให้ถึงความหลุดพ้นได้เช่นกัน ขณะที่ในอรรถกถาและในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมีเนื้อความเหมือนกัน และนำคำอธิบายของพระสารีบุตรมาประกอบ และอานาปานสติมีประโยชน์มีการให้ความสุขและความสงบ เป็นต้น

* Received 4 June 2019; Revised 20 July 2019; Accepted 24 July 2019

2.“อานาปานสติ” ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) คือ การระลึกหรือกระทำสิ่งหนึ่ง ทุกลมหายใจเข้าออก ท่านได้ศึกษากรรมฐานในมหาสติปัฏฐานสูตรก่อน ต่อมาเห็นว่าอานาปานสติเป็นกรรมฐานที่ละเอียดอ่อน มีประโยชน์มาก จึงใช้อานาปานสติสูตรเป็นหลักในการสอน แล้วขยาย อธิบาย ทำให้เข้าใจง่าย และใช้สำนวนเหมาะแก่การปฏิบัติ และได้ประยุกต์เข้ากับธรรมอื่น ๆ ให้นำไปปฏิบัติง่าย พร้อมทั้งนำเสนอการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางคุณธรรม จิตใจ ร่างกาย จนถึงสังคมในวงกว้าง

3. หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีความเหมือนกับพุทธวิธีการสอนอานาปานสติ คือ ใจความของอานาปานสติมีวัตถุ 16 เป็นอารมณ์ และคำอธิบายซึ่งส่วนใหญ่ท่านนำมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ส่วนความแตกต่าง คือ คำอธิบายที่มาจากหลักพระพุทธศาสนาในแห่งอื่น ๆ การวิเคราะห์และประสบการณ์ และการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน โดยใช้สำนวนให้ง่ายต่อความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ และคุณค่าคำสอนของท่านมี 9 ด้าน ได้แก่ ด้านระบบการพัฒนาจิตใจ เป็นต้น

คำสำคัญ: อานาปานสติ, พุทธวิธี, พุทธทาสภิกขุ

Abtract

This research is to analyze the practical breathing meditation techniques taught by Buddhadasa Bhikkhu and has the following objectives 1) to study the Buddhist way of teaching Breathing through Meditation, Anapanasati, which appears in Theravada Buddhism 2) to study the principles of teaching the practical breathing Meditation of Buddhadasa Bhikkhu and 3) to study and analyze the practical breathing Meditation techniques by Buddhadasa Bhikkhu which conducted a study by qualitative research methodology, focusing on documentary research, presenting descriptive data with illustrations.

The research found that;

1. Lord Buddha taught how to do Anapanasati which means increasing mindfulness of breathing in and out with a short sermon and with structural teaching, which includes preparation and 16 bases in practice. Ven. Phra Sariputta

Thera expanded and described sixteen bases widely and showed that every base leading to liberation as well. While commentary, namely Atthakatha, and the Wisuttimak scripture have the same body and brought some Ven. Phra Sariputta Thera' s contents to explain. In addition, Anapanasati is useful, giving happiness and peace, etc.

2. "Anapanasati" of Buddhada Bhikkhu is awareness or to do something in every breathing in and out. He had studied the meditation in Maha-Satipatthana Sutta and later focused on the breathing meditation in Anapanasati Sutta because it's delicate and very useful. He used the Anapanasati Sutta as a principle in teaching and then expanded explained it to make it easy to understand and used language idioms for practice and applied to other dharma making it easy to practice as well as presenting applications for the benefit of morality, mind, body and society in a wide range.

3. The principles of the practical breathing meditation teaching of Buddhadasa Bhikkhu is simlar with the Buddhist breathing meditation in the essences of 16 bases and in the most of the explanations that he had taken from the Wisuttimak scripture. In the different he brought other Buddhist teachings, his experiences and analysis to explain and applied it for today's society by using idioms to be easy to understand and implement. In addition, the practical breathing meditation of Buddhadasa Bhikkhu has 9 values, such as the mental development system.

Keywords: Breathing Meditation (Anapanasati), the Buddhist way, Buddhadasa Bhikkhu

บทนำ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ก่อตั้งวัดธารน้ำไหล หรือ “สวนโมกขพลาราม”ขึ้น เมื่อพุทธศักราช 2475 ณ วัดตระพังจิก ตำบลพุมเรียง และย้ายมาบริเวณธารน้ำไหล

ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา ตั้งเป็นวัดธารน้ำไหล เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่ธรรมตามปณิธาน ปรารภเพื่อประโยชน์ของประชาชน (พุทธทาสภิกขุ, 2529) และตอนหลังมีการเพิ่มปณิธาน 3 ข้อ 1) ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ 2) ให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างศาสนา 3) ช่วยกันเข็นโลกให้ออกจากวัตถุนิยม (พุทธทาสภิกขุ, 2529) ทำให้สวนโมกขพลาราม มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปฏิบัติธรรมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งจิราพร คงเหล่ ได้ศึกษาวิจัยพบว่า การเกิดขึ้นของสวนโมกขพลาราม เป็นนิมิตหมายใหม่ของการแก้ปัญหาทางพระพุทธศาสนา ตลอดเวลา 85 ปีที่ผ่านมาที่สวนโมกขพลารามพยายามฟื้นฟูการปฏิบัติธรรมอย่างมากมาย เช่น การจัดการอบรมการปฏิบัติธรรมทั้งภายใน และภายนอกสถานที่ การปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์อันเป็นแบบอย่างที่ดี ในฐานะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ รวมถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่สังคมอย่างกว้างขวางด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การเขียนหนังสือธรรมะ เป็นผลงานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เช่น หนังสือชุดธรรมโฆษณ์จำนวน 50 เล่ม การฝึกสมาธิ หนังสือชุดตามรอยพระอรหันต์ และชุดบรรยายธรรมทั่วไป เป็นต้น (จิราพร คงเหล่, 2541)

ส่วนหลักอานาปานสติท่านยึดหลักตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในการสอนพระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกาทั่วไป ในส่วนหลักอานาปานสติมีคุณค่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้า (มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2523) ได้ตรัสไว้ว่า“...เพราะเราอบรมกระทำอานาปานสติให้มากแล้ว กายก็ไม่หวั่นไหว ก็ไม่กระสับกระส่าย จิตใจก็ไม่หวั่นไหว ก็ไม่กระสับกระส่าย ... ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เรายังไม่ตรัสรู้ เป็นโพธิสัตว์อยู่เชียว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม (อานาปานสติ) นี้ โดยมาก กายของเราย่อมไม่ลำบาก ตาของเราก็ไม่ลำบาก และจิตของเราก็พ้นจากอาสวะ (กิเลสที่ดองสันดาน) ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน” ขณะที่พระภิกษุผู้บรรลุอรหัตต์แล้วย่อมได้รับประโยชน์จากอานาปานสติเช่นกัน ดังที่พระองค์ตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด ที่เป็นพระอรหันต์ขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีสิ่งควรทำอันได้ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันวางแล้ว มีประโยชน์ส่วนตนอันได้บรรลุแล้ว สิ้นกิเลสเป็นเหตุมัดไว้ในภพแล้ว พ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ” และพระองค์ได้สรุปคุณของอานาปานสติโดยหลักไว้ว่า "ดูก่อนอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ อานาปานสติสมาธิ (สมาธิซึ่งมีสติกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์) อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำ

สติปัฏฐาน (การตั้งสติ) 4 อย่างให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำให้โพชฌงค์ (องค์ประกอบแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้) 7 อย่างให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 อัน บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชชา (ความรู้) วิมุติ (ความหลุดพ้น) ให้บริบูรณ์" (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2550)

ด้วยเหตุสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะได้เข้าศึกษาและปฏิบัติธรรมในสวนโมกขพลาราม ทำให้มีความสนใจวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)” ผลของการวิจัยจะทำให้เห็นแนวการสอนอานาปานสติของพระพุทธเจ้าและพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ซึ่งได้นำมาใช้สอนในสวนโมกขพลาราม ทำให้เห็นหลักการในการปฏิรูปการสอนอานาปานสติ เพื่อให้ผู้สอนและผู้เข้าปฏิบัติอานาปานสติได้ประโยชน์ และได้นำแนวปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้องเพื่อเป็นตัวอย่างของการสอนและการฝึกอานาปานสติในที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนอานาปานสติที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษาหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

การเตรียมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ พ.ศ.2523 คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย พร้อมทั้งอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และคัมภีร์วิสุทธิมรรค

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวบรวมจาก เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัย

2. ขั้นรวบรวมข้อมูล

โดยการเตรียมศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีการสอนอานาปานสติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยจะทำการค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย บทความ จดหมายเหตุและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ซึ่งการศึกษาจะค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ

2.2 การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลแล้ว ซึ่งการตรวจสอบจะทำใน 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาว่าครบถ้วนทุกข้อคำถามหรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่าถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงตามสภาพการณ์จริงหรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่ามีความเป็นลักษณะเดียวกันหรือไม่

3. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธวิธีการสอนอานาปานสติและหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) หลังจากนั้นจะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการ

นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มา วิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ และสรุปอ้างอิงไปถึงสภาพการณ์จริงได้มากน้อยเพียงใด หลังจากนั้นได้ตรวจสอบข้อมูลตรวจสอบความสมบูรณ์ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนขาดความสมบูรณ์ ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

4. เสนอผลการศึกษาวิเคราะห์

การสรุป และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนที่นำข้อสรุปมาสังเคราะห์เชื่อมโยงสู่ภาพรวม และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และมีภาพประกอบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. พุทธวิธีการสอนอานาปานสติที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

พุทธวิธีการเจริญอานาปานสติ หมายถึง การตั้งสติ หรือการระลึกรู้กาย เวทนา จิต หรือธรรม ควบคู่ไปกับลมหายใจเข้าและลมหายใจออก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523) มีลักษณะ คือ การระวัง รู้สึกถึงอารมณ์หนึ่ง (สิ่งหนึ่ง) โดยการระลึกบ่อย ๆ ถึงการกระทบของลมหายใจเข้า-ออก (คณะกรรมการแผนกตำรา, 2554) ขณะเจริญย่อมมีความสงบนุ่มนวล (คณะกรรมการแผนกตำรา, 2556) มูลเหตุของพุทธวิธีการสอน คือ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติกรรมฐาน แก้อารมณ์มีฟุ้งซ่าน หรือความสับกระส่ายของจิตใจ ตอบปัญหากับภิกษุ และเตรียมความรู้ให้ตอบปัญหากับนักบวชนอกคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนพุทธวิธีการสอน คือ การบรรยาย ขยายความตามลำดับ ถึงชี้อานิสงส์ การให้ดูตัวอย่างให้เกิดกำลังใจ การเปรียบเทียบ การสอบถามแล้วสอนต่อยอด หรือการตอบปัญหาที่ภิกษุสนใจด้วยอานาปานสติ และการให้โอวาทสั้น ๆ ส่วนการเตรียมความพร้อม ได้แก่ ทรงจำและเข้าใจหลักการเจริญอานาปานสติ และธรรมที่เป็นอุปสรรคและเกื้อกูล อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีสงัดจากสถานที่ จากมิตร หรือจากธรรมกถา ในกรณีที่ไม่รับความสงัดสิ่งเหล่านี้ ควรฟังกถาที่ขัดเกลากิเลส หรือทบทวนธรรมประพฤติตนให้เรียบง่าย มีธุระน้อย เลี้ยงง่าย และมีศีล บริโภคอาหารพอประมาณ ปรารภความเพียร ตัดความกังวล และอยู่ในที่เฉพาะหน้าอันสงัด ทำจิตใจให้ร่าเริง และนั่งขัดสมาธิ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523)

แบบแผนการเจริญอานาปานสติซึ่งมีวัตถุ 16 เป็นอารมณ์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแม่บทไว้ ในบางพระสูตรอธิบายเชื่อมโยงกับหลักสติปัฏฐานสี่และโพชฌงค์ และเมื่อกล่าวโดยย่อพระองค์ให้เจริญอานาปานสติอาศัยความวิเวก วิราคะ นิโรธ และน้อมไปในการสละ ขณะที่พระสารีบุตร (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523) ได้ขยายความไว้อย่างกว้างขวางในอานาปานกถาในปฏิสัมภิทามรรค ตั้งแต่ อุปกิเลส ความรู้ในการทำจิตให้ผ่องแผ้ว ความที่แห่งจิตเป็นอารมณ์เดียวมีการอาศัยสมาธิเป็นตัวอย่าง อันนำมาซึ่งหมดจดแห่งปฏิปทา การพอกพูนด้วยอุเบกขาและความร่าเริงด้วยญาณ เป็นเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดของธรรม 32 ประการมีปฐมฌานเป็นต้นและอรหัตมรรคเป็นที่สุด ต่อจากนั้นได้อธิบายความตามคำสอนในอานาปานสติสูตร ใจความสำคัญของคำอธิบายนี้ คือ การรู้นิมิต (จุดที่ลมหายใจเข้า-ออกกระทบ) ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกจึงบำเพ็ญอานาปานสติได้ อานาปานสติบทที่ 1-2 มีกระบวนการรู้ลมหายใจยาวหรือสั้น คือ รู้ว่าลมหายใจเข้าออกยาว จนเกิดความพอใจ ปราโมทย์ จิตหลีกออกจากลมหายใจ จนเกิดสติ ญาณ อนุปัสสนา (ความตามกำหนดดูกายให้รู้ตามที่มันเป็น) และเกิดการบำเพ็ญสติปัฏฐาน หรือการพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น อานาปานสติบทที่ 3-16 มีการจะเห็นอารมณ์ในอานาปานสติบทนั้น ๆ ได้ ซึ่งท่านได้แสดงอาการที่จัดเป็นการศึกษาตามลำดับ 16 อย่าง ได้แก่ 1) เมื่อรู้ทั่ว (ปชานโต) อารมณ์ที่เนื่องด้วยอานาปานสติในบทนั้น ๆ 2) เมื่อคำนึง 3) เมื่อรู้ (ชานโต) 4) เมื่อเห็น 5) เมื่อพิจารณา 6) เมื่ออธิษฐานจิต 7) เมื่อน้อมใจเชื่อด้วยศรัทธา 8) เมื่อประคองความเพียร 9) เมื่อตั้งสติไว้มั่น 10) เมื่อตั้งจิตมั่น 11) เมื่อรู้ชัดด้วยปัญญา 12) เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง 13) เมื่อกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 14) เมื่อละธรรมที่ควรละ 15) เมื่อเจริญธรรมที่ควรเจริญ และ16) เมื่อทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้ง อานาปานสติบทที่ 13-16 มีอารมณ์ที่ใช้พิจารณาความไม่เที่ยงเป็นต้น มี 201 ประการ มีรูปเป็นต้น และในอานาปานสติทุก ๆ บทในขณะที่บำเพ็ญย่อมเป็นการยังอินทรีย์ทั้งหลาย โพชฌงค์ทั้งหลาย มรรค และธรรมทั้งหลายมีนิพพานเป็นที่สุด ให้ประชุมลง ขณะที่อรรถกถา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534) และวิสุทธิมรรค (คณะกรรมการแผนกตำรา, 2556) ส่วนใหญ่มีเนื้อความเหมือนกัน โดยขยายความอานาปานสติสูตร และนำคำอธิบายของพระสารีบุตรมาบางส่วนแล้วอธิบายเพิ่ม เนื้อความที่สำคัญคือ ในบทที่ 1-4 มีสิ่งที่สำคัญ คือ กระบวนการเริ่มต้นจนถึงการพิจารณาธรรม มีการนับ การติดตาม การสัมผัส (จนเกิดนิมิต) การตั้งไว้ (รักษานิมิตทำให้แนบแน่นชำนาญ) และความเห็นแจ้ง (กำหนดอารมณ์ เริ่มตั้งวิปัสสนา) ในบทที่ 5-12 การทำ

อารมณ์ในอานาปานสติบทนั้น ๆ ให้ปรากฏ ท่านแนะนำให้อาศัยสมาธิ หรือให้ออกจากสมาธิแล้วพิจารณาสภาวธรรม ในบทที่ 14-16 ตามเห็นความจางคลาย จนถึงตามเห็นความสละคืน ท่านแนะนำคล้ายกัน 1) การพิจารณา หรือละในอารมณ์นั้น ๆ ในขณะนั้น ๆ และ 2) การเห็นหรือแล่นเข้าสู่พระนิพพาน

ผลของการเจริญอานานปานสติในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติอยู่เป็นสุขสงบในปัจจุบัน ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติและสัมปชัญญะ ทั้งรู้เวลาตายของตน ดับอกุศลที่เกิดแล้ว บรรลุปฐมฌานจนถึงสัญญาเวทยิตนิโรธได้ และสามารถพิจารณาธรรม อันนำมาซึ่งการละสังโยชน์ การไถ่ถอนอนุสัย จนสิ้นอาสวะ หรือบรรลุพระนิพพานได้ในที่สุด โดยกาลไม่นาน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523)

2. หลักการสอนอานาปานสติตามแนวการปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ความหมายคำว่า “อานาปานสติ”ของพระธรรมโกศาจารย์ คือ การระลึกหรือกระทำสิ่งหนึ่ง ทุกลมหายใจเข้าออก (พุทธทาสภิกขุ, 2541) มูลเหตุการสอนเริ่มต้นที่ท่านบวช และเป็นนักเทศน์ที่มีความสามารถ ต่อมาได้ศึกษาภาษาบาลี และวิชาการสมัยใหม่ในยุคนั้น ตั้งใจจะค้นคว้าพระไตรปิฎก ปฏิบัติตามและเผยแพร่ จึงปลีกตัวมาอยู่วัดร้าง ศึกษากรรมฐานในมหาสติปัฏฐานสูตรก่อน (พระประชา ปสนฺนธมฺโม, 2535) ต่อมาได้ศึกษาอานาปานสติสูตรจึงได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติ เพราะเห็นว่ากรรมฐานที่สงบ ละเอียดอ่อน เป็นสุขตั้งแต่เริ่มฝึก เพิ่มสติสัมปชัญญะ ทำได้ง่าย และสามารถเจริญได้อย่างต่อเนื่องจนสิ้นอาสวะ (พุทธทาสภิกขุ, 2533)

ในวิธีการสอน ท่านได้สอนด้วยการบรรยาย การใช้สื่อรูปภาพประกอบคำบรรยาย การถามตอบ และการสาธิตด้วยตนเอง โดยทำให้ผู้ฟังสนใจด้วยการกล่าวความสำคัญตอนต้น เข้าใจด้วยการสรุป และสนใจปฏิบัติด้วยการกล่าวอานิสงส์ในตอนท้าย ขณะเดียวกันได้นำหลักอานาปานสติของพระพุทธเจ้ามาให้สาธยายในบทสวดมนต์ ได้เรียบเรียงหลักอานาปานสติในหนังสือ และบันทึกเสียง แล้วเผยแพร่เพื่อสอนให้ผู้ปฏิบัติศึกษาได้ด้วยตนเอง (คณะธรรมทาน, 2557)

ในการเจริญอานาปานสติตามแนวปฏิบัติ การเตรียมความพร้อม คือ มีความรู้ความเข้าใจ และทรงจำอานาปานสติ 16 ขั้น มีกำลังใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2551) มีหลักประจำใจใน

การปฏิบัติ และเลือกสิ่งแวดล้อมที่เหมาะกับตน เมื่อมีโอกาสเหมาะ เตรียมร่างกายให้สบาย และล้างจมูกให้หายใจสะดวก นั่งขัดสมาธิ ตั้งร่างกายส่วนบนให้ตรง ลืมตา สลัดความคิด ทำความรู้สึกหรือสติจากรอบรอบด้านมาที่ลมหายใจเข้าออก (พุทธทาสภิกขุ, 2544) การเจริญอานาปานสติแบ่งเป็น 16 ขั้น 4 หมวด หมวดที่ 1 กายานุปัสสนา ซ้อมหายใจทุกรูปแบบ ให้รู้จักลมหายใจต่าง ๆ ทำให้เกิดความพอใจในลมหายใจเข้าออก กลายเป็นหายใจตามเป็นปรกติ ต่อมาฝึกรู้สึกลมหายใจเข้าออก ควบคู่กับร่างกายอยู่ตลอดเวลา แล้วทำลมหายใจให้ระงับ โดยทำลมให้ละเอียด มี เทคนิคสำคัญคือ วิ่งตามลมหายใจ เฝ้าดู สร้างมโนภาพ สร้างปฏิภาคนิมิต หน่วงองค์ฌาน มีวิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตาขึ้นมาจนครบ ทำให้ชำนาญในฌานนั้น และปลดองค์ฌานนั้นขึ้นสู่ฌานลำดับถัดไป (พุทธทาสภิกขุ, 2541) หมวดที่ 2 เวทนานุปัสสนา พยายามกำหนดรู้ปีติ หรือความอิ่มใจที่ซึมซาบอยู่ ด้วยการพิจารณาความสงบ ความสำเร็จคุณธรรม หรือความอิ่มใจที่ตนประสบ ต่อมากำหนดรู้สุขที่ไม่หวั่นไหวเหมือนปีติ แล้วต่อมารู้สึกถึงปีติและสุขที่ปรุงแต่งจิต โดยดูข้อเท็จจริงว่า เวทนาปรุงแต่งสัญญา แล้วปรุงแต่งเจตนา ด้วยการตั้งคำถาม หรือใช้ “หนอ” สุดท้ายทำให้เวทนาละเอียดลง ส่งผลให้สัญญาละเอียด คือ จิตสังขารรำงับ (พุทธทาสภิกขุ, 2554) หมวดที่ 3 จิตตานุปัสสนา ดูลักษณะของจิต โดยสังเกต “ตัวจิต” และ “อาการของจิต” และ “สิ่งที่ปรุงแต่งจิต” โดยดูจิตตามลำดับของอานาปานสติ ตั้งแต่ขั้นที่ 1-8 หรือดูจิตตามอาการมี 8 คู่ เช่น จิตมีราคะ หรือไม่มีราคะ เป็นต้น ลำดับถัดมาทำจิตให้เบิกบานโดยไม่อาศัยกามารมณ์ ด้วยการทำจิตเป็นสมาธิด้วยอานาปานสติ หรือการพิจารณาธรรม ถัดไปทำจิตให้ตั้งมั่น ด้วยการกลับไปฝึกอานาปานสติตั้งแต่ขั้นแรก ให้เกิดความตั้งมั่นในขั้นนั้น ๆ สุดท้ายทำจิตให้ปล่อยอยู่ โดยการทำจิตให้เป็นสมาธิ พิจารณาธรรม ใช้ธรรมที่ตรงกันข้าม (พุทธทาสภิกขุ, 2541) หรือพิจารณาให้เกิดการสลัด เช่น พิจารณาว่า “เสียแล้วๆ” (พุทธทาสภิกขุ, 2554) หมวดที่ 4 ธรรมานุปัสสนา ดูความไม่เที่ยงด้วยการพิจารณาขันธ์ อายตนะ และปฏิจจสมุปบาท หรือสิ่งที่ปรากฏในอานาปานสติ โดยลักษณะความไม่เที่ยงต่าง ๆ จนเกิดผลเป็นญาณ 4 มีอุทธยัพพยญาณ เป็นต้น (พุทธทาสภิกขุ, 2544) หรือเกิดผลเป็นสภาวะ 9 อย่างมีอนิจจตาเป็นต้น มีอตัมมยตาเป็นที่สุด (พุทธทาสภิกขุ, 2554) หรือเป็นโพชฌงค์ 7 ประการ มีอุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นที่สุด (พุทธทาสภิกขุ, 2551) ต่อมาตามเห็นอาการจางคลาย โดยดูที่ปฏิกิริยาจากการเห็นอนิจจัง หรือรู้สึกความที่จิตจางคลาย จนทำให้เกิดญาณ 4 ขั้น มีนิพพิทาญาณเป็นต้น ถัดมาตามเห็นความดับโดยเพ่งพิจารณาความดับของ

ต้นเหตุแห่งสังขารธรรมทั้งหลาย หรือว่าสร้างความรู้อันเป็นต้นเหตุในการดับอวิชชา (พุทธทาสภิกขุ, 2533) หรือรู้สึกโดยตรงถึงความดับ สุดท้ายตามเห็นความสลัดคืน คือ ให้กลับสู่สภาวะตามธรรมชาติ โดยการตามเห็นอนิจจังอย่างสม่ำเสมอ การทำจิตนั้นให้เข้าถึงความว่าง หรือการรู้สึกถึงความปล่อยวาง หรือความหลุดพ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2554)

ในอานาปานสติเชิงประยุกต์ ท่านได้ให้รวบรัดให้เหลือเพียงทำสมาธิด้วยลมหายใจแล้วพิจารณาธรรมมีความไม่เที่ยงเป็นต้น หรือรู้สึกถึงลมหายใจพร้อมกับพิจารณาธรรม และทำในทุกอิริยาบถ (พุทธทาสภิกขุ, 2530) ส่วนการประยุกต์เพื่อใช้ประโยชน์มีการควบคุมลมหายใจให้ช้า ละเอียด สงบ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สุขภาพใจ และสุขภาพกาย (พุทธทาสภิกขุ, 2554) และเสนอให้นำไปประยุกต์เป็นระบบพัฒนาจิตใจของบุคคลในสังคม ทำให้เกิดความสุขในสังคม (พุทธทาสภิกขุ, 2541)

ส่วนผลของระบบอานาปานสติ 16 ขั้น และระบบรวบลัด ท่านเสนอว่า ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขในขณะปัจจุบัน หมดความทุกข์ มีสุขภาพจิตดี สามารถใช้จิตให้เป็นประโยชน์ได้ที่สุด มีความทรงจำดี มีอนามัยดีและร่างกายที่แข็งแรง รักษาโรคภัยได้บางอย่าง เสริมบุคลิกภาพที่ดี และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ สามารถปฏิบัติสามารถทำงาน และหน้าที่การงานของตนได้มีประสิทธิภาพ และรู้เวลาที่กระทำกาละ (พุทธทาสภิกขุ, 2554) สุดท้าย ถ้าหากคนหมู่มากปฏิบัติย่อมทำให้เกิดสันติภาพ และประโยชน์ในสังคม (พุทธทาสภิกขุ, 2541)

3. การวิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวการปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) โดยแยกเป็นส่วน ๆ ได้แก่ ความหมาย สาเหตุการสอน หลักการสอน ประมวลมาซึ่งความเหมือน ความแตกต่างจากพุทธวิธีการสอนอานาปานสติ และคุณค่าของอานาปานสติตามแนวปฏิบัติ จึงพบว่า หลักการของอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) โดยภาพรวม ท่านได้นำพุทธวิธีการสอนอานาปานสติ คำสอนทางพระพุทธศาสนาในแห่งอื่น และประสบการณ์มาร่วมอธิบายและประยุกต์ใช้

ส่วนความหมายของคำว่า “อานาปานสติ” ในทางปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ แปลว่า สติกำหนดที่ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้ครอบคลุมคำสอนเรื่องอานาปานสติของพระพุทธเจ้า และคำสอนธรรมในหมวดอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสติ หรือความไม่ประมาทของ

พระพุทธเจ้า ส่วนสาเหตุการสอนของท่าน มาจากพื้นฐานลักษณะนิสัย ที่เป็นนักคิด นักเทศน์ นักบรรยายธรรมที่พร้อมตอบคำถาม พฤติกรรมในชีวิตของท่านที่ต้องอยู่ทั้งป่า ที่ชุมชน และเดินทางอย่างสม่ำเสมอ และมุมมองเรื่องคุณลักษณะของอานาปานสติที่สมบูรณ์แบบกว่ากรรมฐานกองอื่น ๆ ทำให้มีสุขในปัจจุบัน มีสติสัมปชัญญะ และฝึกได้ง่าย จนเหมาะสำหรับกับผู้ฟังธรรมของท่าน สอดคล้องกับคุณสมบัติและอานิสงส์ของอานาปานสติที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว

สำหรับหลักการสอนอานปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ความเหมือนกับพุทธวิธีการสอนอานาปานสติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท คือ โครงสร้างและใจความของอานาปานสติมีวัตถุ 16 เป็นอารมณ์ ตามแนวทางของพระพุทธเจ้า และคำอธิบายและวิธีการสอนในรายละเอียดส่วนหนึ่งซึ่งมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค อรรถกถา และคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค โดยในส่วนนี้ส่วนใหญ่จะปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นส่วนมาก อีกส่วนหนึ่งซึ่งแตกต่าง คือ การที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้นำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในแห่งอื่น ๆ ประสบการณ์ของท่าน และการวิเคราะห์มาใช้อธิบาย และสังเคราะห์ร่วมกับพุทธวิธีการสอนอานาปานสติเป็นวิธีการสอนและการปฏิบัติ รวมทั้งใช้สำนวนภาษาไทย และภาษาอังกฤษให้ง่ายต่อความเข้าใจ ต่อการประพฤติ และต่อการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ในส่วนที่แตกต่างนี้ส่วนใหญ่แล้วปรากฏในคำสอนของพระพุทธเจ้าแห่งอื่น ๆ ดังนั้นความเหมือนและความแตกต่างแสดงเป็นรูปได้ดังนี้

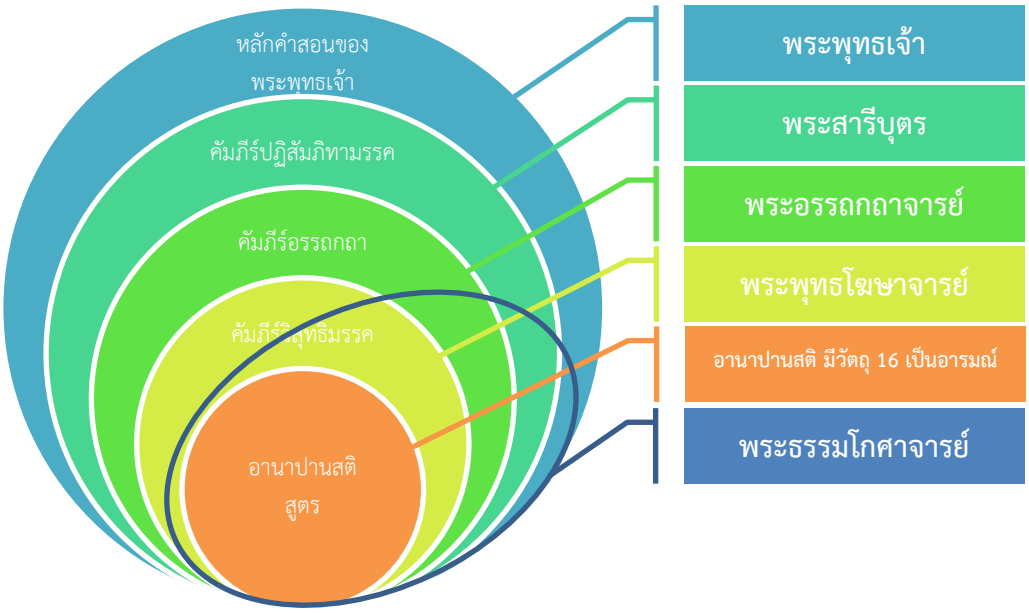

ภาพที่ 1 ความเหมือนและความแตกต่างของหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ส่วนด้านคุณค่า หลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีคุณค่าในคำสอน คำอธิบายและสำนวนภาษา ในทางจิตใจและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมถึงการพัฒนาระบบปฏิบัติเพื่อการพัฒนาจิตใจ (ธิติรัตน์ รักษ์ใจตรง, 2548) ในวิธีคิด สุขภาพจิตและสุขภาพกาย (ธิดารัตน์ ทองหนุน, 2548) และในการศึกษา การกีฬา (สุธาสินี เวชพราหมณ์ มยุรี ศุภวิบูลย์ และพิชิต เมืองนาโพธิ์, 2555) การทำงาน และสังคม (ธัชกร โบว์แดง, 2556)

อภิปรายผล

1. พระพุทธเจ้าได้ตรัสองค์ประกอบของการเจริญอานาปานสติโดยย่อ คือ วิเวก=ความสงัด วิราคะ=ความจางคลาย นิโรธ=ความดับ และปฏินิสสัคคะ=ความสลัดคืน องค์ประกอบดังกล่าวนั้น ในเบื้องต้น ต้องอาศัยความสงัดจากสิ่งภายนอก และภายในที่รบกวนจิตใจโดยตรงและโดยอ้อม จึงทำให้เกิดความสงบ และเจริญอานาปานสติได้ สอดคล้องกับที่พระพุทธเจ้าตรัสในพระสูตรอื่นว่า ควรฟังกถาที่ขัดเกลากิเลส หรือทบทวนธรรม ประพฤติตนให้เรียบง่าย มีธุระน้อย เลี้ยงง่าย และมีศีล บริโภคอาหารพอประมาณ ปรารภความเพียร (มหามกุฏราชวิทยาลัย,

2523) และในขณะที่ฝึกอานาปานสติต่อมาเป็นลำดับ ที่ประกอบด้วยความจางคลาย เพื่อให้จิตใจเบาบางจากสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจอีกชั้นหนึ่ง ที่ประกอบด้วยความดับเพื่อให้มีการสอนจิตใจให้เห็นความดับของสิ่งนั้น ๆ และที่ประกอบด้วยความสลัดคืน เพื่อให้เป็นผู้ปฏิบัติปล่อยวางจากสิ่งนั้น ๆ หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมดได้ในที่สุด สอดคล้องกับที่พระพุทธเจ้าสอนให้เจริญอานาปานสติอย่างละเอียดในขั้นที่ 14 – 16 มีเนื้อความเป็นต้น ว่า “...ย่อมสำเหนียกว่า “เราจักเป็นผู้ตามพิจารณาความคลายกำหนัด หายใจเข้า” ย่อมสำเหนียกว่า “เราจักเป็นผู้ตามพิจารณาความคลายกำหนัด หายใจออก”...” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523)

ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค พระสารีบุตรได้ขยายความการเจริญอานาปานสติของพระพุทธเจ้าอย่างกว้างขว้าง ขณะที่ในอรรถกถาและในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านนำคำอธิบายในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคมาบางส่วน แล้วอธิบายเพิ่ม ทำให้ทราบได้ว่า พระสารีบุตรได้แสดงแนวทางในการเจริญอานาปานสติไว้จำนวนมาก ขณะที่พระอาจารย์ในยุคหลัง ๆ ได้นำมาปฏิบัติและอธิบายบางส่วนเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาเชิงวิเคราะห์อานาปานัสสติกถาในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค (เสนาะ ผดุงฉัตร, 2549) ที่พบว่า สารีบุตรเถระผู้ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้มีปัญญามาก ได้นำพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้มาอธิบายในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 31 ได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน เป็นคัมภีร์สำคัญที่ได้บันทึกหลักการเจริญอานาปานสติสมาธิ และได้รับการรักษาสืบทอดอย่างแพร่หลาย ทำให้การปฏิบัติกรรมฐานในพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาตราบเท่าทุกวันนี้

2. พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ใช้อานาปานสติสูตรเป็นหลักในการสอน แล้วขยาย อธิบายให้กว้างขวาง ทำให้เข้าใจง่าย และใช้สำนวนเหมาะแก่การปฏิบัติ และได้ประยุกต์เข้ากับธรรมอื่น ๆ ให้นำไปปฏิบัติง่าย เพื่อเกิดประโยชน์ในสังคมวงกว้าง ทำให้บุคคลทั่วไปที่ได้ศึกษาแนวทางดังกล่าว ได้นำไปสอนต่อ และทำโครงการในการฝึกอบรมทางจิตใจจนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรมสถาน (ธิติรัตน์ รักษ์ใจตรง, 2548) ที่พบว่า แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต ได้รับความรู้และคำแนะนำจากพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) และร่วมกับอุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง และแม่ชีดังฤดี จันทรประภา จากสวนโมกขพลาราม เริ่มโครงการศิลปะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอานาปานสติ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการอื่น ๆ ต่อมา จนปัจจุบันแม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต เป็นอาจารย์ผู้สอนอานาปานสติสมาธิที่มีชื่อเสียง สอนวิธีปฏิบัติอานาปาน

สติแก่บุคคลทั่วไป โดยไม่จำกัดเพศและอายุ และมีการวิจัยพบว่า ผู้ที่เข้าฝึกการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาชีวิตของเสถียรธรรมสถาน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีขึ้น

3. หลักการเจริญอานาปานสติจากคำสอนของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีคุณค่าในการพัฒนาจิตใจ ความคิด สุขภาพจิต สุขภาพร่างกาย การศึกษาและคุณธรรมพื้นฐานกีฬา การทำงาน และสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกการเจริญอานาปานสติเป็นการฝึกฝนจิตใจส่งผลให้จิตใจมีความสบาย ว่องไว ละเอียดอ่อน เหมาะสมที่จะทำงาน และมีความใส่ใจเพิ่มขึ้นกับสิ่งภายนอก เมื่อเป็นเช่นนี้ การเจริญอานาปานสติจึงทำให้เกิดความดีงามเป็นลำดับจากภายใน คือ จิตใจ ไปสู่ภายนอกมีร่างกายเป็นต้น และสังคมในวงกว้างเป็นที่สุด สอดคล้องกับปัญหาวงซ้อน 3 ชั้น ของมนุษย์ ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า ปัญหาวงซ้อน 3 ชั้นของมนุษย์ วงในที่สุดคือปัญหาชีวิต และปัญหาชีวิตที่ลึกซึ้งที่สุดคือปัญหาความทุกข์ในจิตใจของมนุษย์ ต่อมาเป็นปัญหาสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นองค์ประกอบพิเศษในระบบความสัมพันธ์ เมื่อมนุษย์ได้พัฒนามีคุณภาพดีแล้ว ก็จะรู้จักดำเนินชีวิตและจัดดำเนินการทั้งหลายที่จะเกื้อหนุนให้ระบบความสัมพันธ์แห่งธรรมชาติทั้งปวงเป็นทางนำมนุษย์ให้เข้าถึงโลกที่เป็นสุขไร้การเบียดเบียน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556)

สรุป

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสสอนหลักเจริญอานาปานสติไว้ 2 แบบ คือ 1) แบบ 16 ขั้น คือเริ่มต้นด้วยการรู้จักลมหายใจยาว และ 2) แบบย่อ คือ เมื่อเจริญอานาปานสติให้ประกอบด้วยความสงัด ความจางคลาย ความดับและความสลัดคืน ขณะพระสารีบุตรได้ขยายแนวทางการเจริญอานาปาน-สติไว้หลายแนวทางในรายละเอียดย่อย และได้เป็นแบบแผนการขยายของพระอาจารย์ยุคหลัง ส่วนพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ศึกษาปฏิบัติแล้ว เห็นประโยชน์ของของการเจริญอานาปานสติมากกว่ากรรมฐานอื่น จึงได้นำหลักการเจริญอานาปานสติ 16 ขั้นมาใช้เป็นหลักในการสอน โดยขยายความจากประสบการณ์ อธิบายความร่วมกับธรรมอื่น ๆ ซึ่งไม่ปรากฏร่วมกับเรื่องอานาปานสติในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แต่ยังอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย ท่านได้จัดเป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบอานาปานสติ 16 ขั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักของพระพุทธเจ้า

2. ระบบลัดสั้น คือระบบที่นำอานาปานสติ 16 ขั้นมาประยุกต์ ที่เน้นการรู้ลมหายใจจนสงบและพิจารณาหลักธรรม โดยหลักการแล้วสอดคล้องกับคำสอนของพระสารีบุตร ผลของเจริญอานาปานสติที่ปรากฏชัด คือ การมีวิธีคิดที่ดีสุขภาพกายและจิตดี มีความสามารถในการเรียน การทำงาน และกีฬาเพิ่มขึ้น และการทำให้บุคคลรอบข้าง และสังคมมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรจัดให้มีสอนหลักการเจริญอานาปานสติ และฝึกการเจริญอานาปานสติแก่บุคลากรในองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรทางด้านศึกษา การกีฬา ธุรกิจ ราชการ และในองค์กรที่ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติงานซึ่งมีโอกาสเกิดความความเครียดอันเนื่องมาจากภาระหน้าที่ของตน

1.2 ควรส่งเสริม สนับสนุน หรือสร้างสำนักปฏิบัติธรรม ที่สอนให้เจริญอานาปานสติอันทำให้คนในสังคมมีคุณธรรม และสุขภาพกาย และจิตที่ดี

1.3 การรักษาทางการแพทย์ควรสนับสนุนให้ผู้ป่วย และผู้สูงอายุเจริญอานาปานสติเพื่อช่วยฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วย และรักษาระบบประสาทในผู้สูงอายุ

1.4 ควรจัดหลักสูตรทางการศึกษาในระดับประศึกษา และมัธยมศึกษาให้มีการเจริญอานาปานสติ ควบคู่การเรียนในห้องเรียน มีการเรียนและหลังเรียนเป็นต้น เพื่อสร้างคุณธรรมและความสามารถทางการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 บุคคลที่มีหน้าที่ในการสอน หรือปรารถนาคุณธรรมชั้นสูง หรือคุณประโยชน์จากการเจริญอานาปานสติ ควรฝึกอานาปานสติอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย 1 เดือน จึงจะได้มีความชำนาญ และได้รับผลของการฝึก

2.2 คนทั่วไปทุกคนควรได้ฝึกการดูลมหายใจเข้าออกยาว ๆ และนำไปใช้ในขณะอารมณ์ ไม่ปกติ เพื่อระบายอารมณ์ที่ร้าย ๆ อันทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น

3. ข้อเสนอแนะทางการวิจัยต่อไป

3.1 ศึกษาการนำอานาปานสติไปประยุกต์ใช้ในทางการกีฬาด้านอื่น ๆ นอกเหนือไปจากด้านความแม่นยำ อาทิเช่น พละกำลัง ความว่องไว เป็นต้น

3.2 ศึกษาการนำอานาปานสติไปใช้กับการพัฒนาความสามารถทางสมองในการคิดประมวลผล และความทรงจำ ในระดับอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3.3 ศึกษาการเปรียบเทียบหลักคำสอนในการปฏิบัติโยคะของอินเดีย และคำสอนด้านกรรมฐานทางพระพุทธศาสนามหายาน กับหลักการสอนอานาปานสติตามแนวปฏิบัติของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการแผนกตำรา. (2554). วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 2. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2556). วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2 ตอน 1. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

คณะธรรมทาน. (2557). สวดมนต์แปล บทพิเศษต่าง ๆ ที่ใช้ในสวนโมกขพลาราม. (พิมพ์ครั้งที่ 28). สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ.

จิราพร คงเหล่. (2541). ศึกษาบทบาทของสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธัชกร โบว์แดง. (2556). การฝึกสมาธิแบบอานาปานสติที่มีผลต่อความเครียดในการทำงานของพนักงานบัญชี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลเพื่อการศึกษาและธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ธิดารัตน์ ทองหนุน. (2548). ผลของรูปแบบการให้ข้อมูลทางสุขภาพร่วมกับการฝึกอานาปานสติต่อความเครียดในการดูแลเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวของผู้ดูแลในครอบครัว. ในวิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ธิติรัตน์ รักษ์ใจตรง. (2548). ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรมสถาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระประชา ปสนฺนธมฺโม. (2535). เล่าไว้เมื่อวัยสนธยาอัตชีวประวัติของท่านพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). พระไตรปิฎก : สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: วัดญาณเวศกวัน.

พุทธทาสภิกขุ. (2529). อสีติสังวัจฉรายุศมานุสรณ์. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.

_____. (2530). สมถวิปัสสนาแห่งงยุคปรมาณู. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.

_____. (2533). อานาปานสติภาวนา. (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.

_____. (2541). บรมธรรม ภาคปลาย. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. (2544). อานาปานสติ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ และธรรมสภา.

_____. (2551). อานาปานสติบรรยาย-อภิปราย-สัมมนา-สาธิต. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. (2554). คู่มือที่จำเป็นในการศึกษาและปฏิบัติธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2523). พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2550). พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุธาสินี เวชพราหมณ์ มยุรี ศุภวิบูลย์ และพิชิต เมืองนาโพธิ์. (2555). ผลของการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติและการจินตภาพที่มีผลต่อ ความสามารถในการยิงประตูโทษบาสเกตบอล. วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ, 13(3), 21-29.

เสนาะ ผดุงฉัตร. (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์อานาปานัสสติกถาในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการ*

THE SOLUTION OF DRINKING LIQUOR BY BUDDHISM INTREGATION

อุดมชัย อมาตยกุล
Udomchai Amatayakul
พูนชัย ปันธิยะ
Poonchai Punthiya
เทพประวิณ จันทร์แรง
Thepprawin Chanraeng
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม
Phrakhrusamu Thanachot Ciradhammo
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand
E-mail: Kobby949@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสุราในพระพุทธศาสนาและหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุรา 2) เพื่อศึกษาปัญหาและการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา 3) เพื่อวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีทั้งการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 3 ประเภทคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

พระพุทธศาสนามองว่า สุราเมรัยคือวัตถุที่ทำให้บุคคลผู้ใดดื่มเข้าไปแล้วเสียจริต ก่อให้เกิดความประมาทพลาดพลั้งกับชีวิตของตนเองและส่วนรวม หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุรา คือ การการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

* Received 4 June 2019; Revised 17 July 2019; Accepted 24 July 2019

ปัญหาในการดื่มสุรานั้นได้สร้างผลกระทบอย่างมากทั้งต่อตนเองทางด้านร่างกายและจิตใจและครอบครัวรวมถึงสังคมด้วย การแก้ไขปัญหาควรจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคม การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษาสามารถใช้หลักไตรสิกขา โดยเป็นการแก้ไขใน 2 ทาง คือ 1) การแก้ปัญหาที่ตัวนักศึกษาเอง 2)การอบรมไตรสิกขาแก่ผู้ปกครองของนักศึกษา การอบรมไตรสิกขาให้แก่นักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างใน 3 คณะ ได้ผลดังนี้ คือ สำหรับนักศึกษา พบว่า นักศึกษาคณะที่ 2 มีความสามารถในการลดการดื่มสุรามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 เท่ากับนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 สำหรับผู้ปกครอง พบว่า ความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา พบว่า หลังการอบรมความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา ผู้ปกครองศึกษาคณะที่ 2 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 เท่ากับผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 และผลจากการนัดพูดคุยนักศึกษาหลังจากการปฏิบัติทุกคนคือสามารถลดการดื่มสุราลงได้ ส่วนผู้ปกครองช่วยกระตุ้นเตือนตัวนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานให้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอยู่เสมอ

คำสำคัญ: การแก้ไข, ปัญหาการดื่มสุรา, พุทธบูรณาการ

Abstract

This research entitled "The Solution of Drinking Liquor by Buddhist Integration" has 3 objectives: 1) to study liquor in Buddhism and the principles of liquor drinking problems, 2) to study problems and solving liquor drinking problems of students, 3) to analyze the method of solving liquor drinking problems of students by Buddhist Integration. This research is a qualitative study consisting of document research and field research. There are 3 types of field data collection tools: in-depth interviews, participatory observation and group discussions.

The results revealed that:

Buddhism considers that liquor is an object that can make any person to drink, insane, causing negligence and loss of life for themselves and the public. The principle of solving liquor drinking problems is to develop the mind to be higher with the threefold Training: morality, concentration and wisdom. The problem of drinking liquor has created a huge impact on both the physical and mental self, family, including society. The solution should be a parenting, educational and social institutions. The solving liquor drinking problems of students by Buddhist Integration can use the Threefold Training which is a solution in 2 ways: 1. solving problems of the students themselves, 2. training the threefold training to the parents of students. The threefold training for students, which is the sample group in 3 faculties, has the following results: For students, it is found that the second faculty students have the ability to reduce liquor drinking at the highest level, accounting for 83.33 percent, followed by students from the 1st faculty, accounting for 75.00 percent, equal to the students of the 3rd faculty, accounting for 75.00 percent. For parents, it was found that the ability to take care of children to reduce liquor drinking was found that after training, their ability to care for their children to reduce liquor drinking. The parents of the 2nd faculty students are at the highest level, 83.33 percent, followed by parents of students from the 1st faculty, accounting for 75.00 percent, equal to the parents of the 3rd faculty students, accounting for 75.00 percent. And the result of the meeting with all students after practice is to reduce liquor drinking. As for the parents, it helps to remind the students who are children to always follow the threefold of training.

Keywords: The Editing, Alcohol drinking problem, Buddhism Integration

บทนำ

จากรายงานข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) ปี 2012 พบว่าประชากรโลกมีการเสพติดสุราประมาณ 140 ล้านคน และร้อยละ 4 ของการเสียชีวิตทั่วโลกที่เกิดจากสุราหรือเหล้าเบียร์ซึ่งสูงกว่าการตายจากโรคเอดส์ และวัณโรค ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาพบผู้ติดสุราร้อยละ 2-5 ของประชากรในประเทศ และในยุโรปยังพบผู้ติดสุราร้อยละ 3-5 ในประชากรเพศชายและร้อยละ 0.1-1 ในประชากรเพศหญิง ส่วนประเทศฝรั่งเศสและรัสเซียพบโรคพิษสุราเรื้อรังเป็นจำนวนมาก ดูจากอัตราการพบโรคตับแข็งมากที่สุดในโลก สำหรับประเทศไทยมีการดื่มสุราเป็นอันดับที่ 40 ของโลก และอันดับ 3 ของเอเชีย และพบว่าการติดสุราและการดื่มสุราแบบมีปัญหาเป็นสาเหตุสำคัญอันดับ 4 ของการสูญเสียปีสุขภาวะของประชากรไทย คนไทยที่ดื่มสุราในระดับอันตรายหรือติดสุรามีมากถึงร้อยละ 5.9 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2554) นอกจากนี้ยังพบว่าข้อมูลล่าสุดจากการรายงานสถานการณ์สุราประจำปี 2553 กลุ่มประชากรอายุ 15 ขึ้นไป ที่เป็นผู้ที่ดื่มสุราทุกวันหรือเกือบทุกวันมีสัดส่วนของการดื่มหนัก ร้อยละ 49.7 ผู้ที่ดื่มทุกสัปดาห์มีสัดส่วนของการดื่มหนักร้อยละ 36.9 ผู้ที่ดื่มทุกเดือนมีสัดส่วนของการดื่มหนัก ร้อยละ 25.8 และผู้ที่ดื่มนาน ๆ ครั้งมีสัดส่วนของการดื่มหนักร้อยละ 16.7 (บัณฑิต ศรไพศาล, จุฑาภรณ์ แก้วมุงคุณ และ กมลา วัฒนพร, 2553) และจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือที่มีแหล่งท่องเที่ยวและสถานบันเทิงเป็นจำนวนมาก มีความชุกของผู้ที่ดื่มสุราเป็นประจำทุกวันหรือเกือบทุกวันสูงสุดเป็นอันดับ 4 ของประเทศ จำนวน 163,729 คน คิดเป็นร้อยละ 12.6 ของประชากรทั้งจังหวัด (บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ, 2551) จะเห็น ได้ว่าปริมาณของผู้ที่ดื่มสุรามีปริมาณมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้เป็นโรคติดสุรา

ตามหลักในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโทษของการดื่มสุราไว้ในสัพพลหุสสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุรา และเมรัยที่บุคคลเสพเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้วิกลจริตแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่าผลกระทบของการดื่มสุราทำให้เกิดผลเสียต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคม พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโทษของการดื่มสุราไว้ในสัพพลหุสสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุราและเมรัยที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผล

ให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้วิกลจริตแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในสิงคาลิกสูตรพระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงทางเสื่อมแห่งโภคะ 6 ประการหรืออบายมุข 6 ไว้ว่า

อริยสาวกไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการแห่งโภคะทั้งหลายอะไรบ้าง คือ

1. การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

2. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

3. การเที่ยวดูมหรสพ เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

4. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

5. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

6. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

จะเห็นได้ว่าสุราเมรัย มีองค์ 4 คือ 1) สิ่งนั้นเป็นของเมา 2) จิตใคร่จะดื่ม 3) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่มนั้น 4) กลืนให้ล่วงลำคอลงไป แล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) พระพุทธองค์จึงตรัสโทษแห่งสุราเมรัย 6 ประการแก่คหบดีบุตรว่า การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ 6 ประการนี้ คือ

1. เสียทรัพย์ทันตาเห็น
2. ก่อการทะเลาะวิวาท
3. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
4. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
5. เป็นเหตุให้ไม่รู้จักอาย
6. เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ 6 ประการนี้แล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในทางวิชาการสุราหรือเหล้า คือเครื่องดื่มที่มีเอทิลแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ โดยแอลกอฮอล์นี้มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง ผู้ที่ดื่มสุราหรือเหล้าในปริมาณไม่มากจะรู้สึกผ่อนคลาย เนื่องจากแอลกอฮอล์ไปกดจิตใต้สำนึกที่คอยควบคุมตนเอง ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น แต่เมื่อดื่มมากขึ้นก็จะกดสมองบริเวณอื่น ๆ ทำให้เสียการทรงตัว พูดไม่ชัด จนแม้กระทั่งหมดสติในที่สุด สุรานี้เป็นสิ่งที่มีโทษต่อสุขภาพและเป็นภัยต่อสังคม กล่าวคือเมื่อ

ดื่มเข้าไปแล้วจะทำให้เสียสติขาดการควบคุมตนเองเป็นเหตุก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการกระทำความผิดต่าง ๆ เช่น การฆ่ากัน การข่มขืนกระทำชำเรา การกระทำอนาจาร การลักทรัพย์หรือการกระทำอันประมาท เช่นขับขี่ยานพาหนะและเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นต้น เหล่านี้เป็นปัญหาที่ค่อย ๆ รุมเร้ากัดกร่อนความเป็นสังคมที่ดีของเราให้มีความเสื่อมลงไปทุกวัน สุราได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพต่อบุคคล ครอบครัว สังคม เป็นผลให้เกิดอุบัติเหตุและอาชญากรรม สังคมไทยกำลังถูกสุราคืบคลานแทรกซึมเข้าไปในทุกเพศทุกวัยโดยไม่รู้ตัว ขณะที่คนไทยส่วนน้อยที่เริ่มตระหนักถึงพิษภัยร้ายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่กำลังทำให้สังคมเข้าขั้นวิกฤต และจัดกิจกรรมรณรงค์รวมทั้งจัดประชุมสัมมนาเพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหาดังกล่าว เครือข่ายกว่า 10 องค์กรได้จัดการประชุมวิชาการสุราระดับชาติครั้งที่ 5 ขึ้น ที่โรงแรมเอเชีย ราชเทวี ในหัวข้อ "แผนยุทธศาสตร์เพื่อควบคุมปัญหาสุราระดับชาติ โดยมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งในประเทศและต่างประเทศ ร่วมอภิปรายและเสนอแนะในหัวข้อต่าง ๆ เพื่อระดมความคิดให้มีการควบคุมปัญหาจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นวาระแห่งชาติและวาระท้องถิ่น โดยข้อเสนอที่ได้ในเวทีครั้งนี้ จะกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์เพื่อควบคุมปัญหาสุราระดับชาติ เสนอต่อที่ประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่สอง ในเดือนธันวาคมนี้เพื่อพิจารณาก่อนเห็นชอบและบรรจุเป็นวาระในการประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติต่อไป

จากข้อมูลวิชาการของศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส) พบว่า คนไทยดื่มสุราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน และตลาดเครื่องดื่มในสไตล์ตะวันตก โดยจากฐานข้อมูลในช่วงที่ผ่านมา คาดการณ์ได้ว่า ปัญหาสุราจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น หากยังไม่มีมาตรการที่ได้ผลมารับมือเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2563 หรือประมาณ 10 ปีข้างหน้า ปริมาณการดื่มเฉลี่ยของคนไทยจะเพิ่มขึ้น 13.9 % นักดื่มหน้าใหม่จะเพิ่มขึ้นถึง 30-31% ทั้งในกลุ่มผู้ใหญ่และวัยรุ่น ส่วนนักดื่มประจำจะเพิ่มขึ้น 20.1 % หรือกล่าวได้ว่า ประมาณ 15% ของนักดื่มนาน ๆ ครั้งจะกลายเป็นขี้เมาขาประจำ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ตัวเลขนักดื่มหน้าใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 18 ปี มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น นายมานิต นพอมรบดี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในฐานะที่เป็นผู้ดูแล พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งประกาศใช้มาตั้งแต่ต้นปี 2551 ดูแลควบคุมทุกด้าน ทั้งการจำหน่าย การโฆษณา บอกว่า สาเหตุส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการขาดการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้กับประชาชน มีข้อมูลวิจัยที่น่าตกใจจากสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศเปิดเผยว่า เยาวชนไทยดื่มเหล้าเพิ่มขึ้นจน

อยู่ในขั้นวิกฤต โดยหากเทียบเป็นเบียร์แล้ว วัยรุ่นชายอายุ 12-19 ปี ดื่มเฉลี่ยครั้งละ 3.8 ขวดใหญ่หรือ 4 ขวดใหญ่ คิดเป็นปีละ 367 ขวด ขณะที่วัยรุ่นหญิงดื่มเฉลี่ยครั้งละ 2 ขวด ปีละ 92 ขวดใหญ่ เด็กที่เริ่มดื่มแล้วส่วนใหญ่ก็จะดื่มและเมาเป็นประจำ เหตุผลสำคัญคือการโฆษณาสุราทั้งทางตรงทางอ้อม และการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างดนตรีและกีฬา ซึ่งล้วนให้ความสำคัญกับเยาวชนคนหนุ่มสาวทั้งสิ้น (มานิต นพอมรบดี, 2552)

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังในการที่จะศึกษาถึงปัญหาของการดื่มสุราของประชาชนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะกลุ่มประชากรคือนักศึกษาว่าเกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยใด อันจะนำไปสู่การกำหนดรูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราดังกล่าวในสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง โดยจะได้ศึกษาตั้งแต่ความหมายและความเป็นมาของสุราที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาและโทษภัยของสุราอย่างแท้จริง รวมถึงจะได้ศึกษาถึงหลักธรรมหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ศึกษาถึงบริบทปัจจัยในการดื่มสุราของนักศึกษา รวมถึงปัญหาและผลกระทบอันเกิดจากการดื่มสุราของกลุ่มประชากรตัวอย่างดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ก็จะได้ศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของกลุ่มนักศึกษา ที่ทางมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการจัดการมาแล้วว่ามีรูปแบบลักษณะใดหรือได้ผลมากน้อยเพียงใด โดยจะได้นำเนื้อหาข้อมูลและองค์ความรู้ทั้งหมดมารวบรวมเรียบเรียง ประมวลผลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสร้างรูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาตามหลักพุทธบูรณาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสุราในพระพุทธศาสนาและหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุรา
2 . เพื่อศึกษาปัญหาและการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา
3 . เพื่อวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาทั้งทางเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) จึงได้มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาจากเอกสาร (Document Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บตัวอย่างจากกลุ่มประชากร ดังนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539

2. ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ วารสาร ข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหาผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเนื้อหาประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ศึกษาถึงความหมายและความเป็นมาของการดื่มสุราในพระพุทธศาสนา รวมถึงโทษและผลกระทบของการดื่มสุราในพระพุทธศาสนา ตลอดจนหลักธรรมและวิธีการแก้ไขปัญหาในการดื่มสุราในพระพุทธศาสนา

2. ศึกษาถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา โดยจะได้ทำการศึกษาถึงบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง ตั้งแต่ความเป็นมาของมหาวิทยาลัย ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย พฤติกรรมการดื่มสุราของกลุ่มนักศึกษา สาเหตุหรือปัจจัยหลักและรองในการดื่มสุรา รวมถึงปัญหาหรือผลกระทบอันเกิดจากการดื่มสุราของกลุ่มนักศึกษา นอกจากนี้ยังจะได้ศึกษาถึงบทบาทการดูแลนักศึกษาจากทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัย หน่วยงานและองค์การที่ให้ความร่วมมือต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาอันเกี่ยวกับการดื่มสุราของนักศึกษาด้วย

3. นำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาในแนวทางใหม่อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงประยุกต์หรือพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาที่ใช้มาแต่เดิมแล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพิ่มเติม โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยมีพื้นที่และประชากรในการศึกษาอันได้แก่ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือ

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 5 กลุ่มคือ

1. พระสงฆ์ชั้นปกครองระดับพระสังฆาธิการ จำนวน 3 รูป
2. สาธารณะสุขจังหวัด 2 คน
3. ข้าราชการตำรวจท้องที่ผู้มีหน้าที่ดูแลสถานที่ที่มหาวิทยาลัย 1 นาย
4. นักศึกษา
   - 4.1 นักศึกษาคณะที่ 1 ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ปีการศึกษา 2561 รวม 12 คน
   - 4.2 นักศึกษาคณะที่ 2 ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ปีการศึกษา 2561 รวม 12 คน
   - 4.3 นักศึกษาคณะที่ 3 ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ปีการศึกษา 2561 รวม 12 คน

รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูล จำนวน 42 รูป/ คน

การลงพื้นที่สำรวจ

ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สำรวจสถานบริการที่อยู่รายรอบมหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยได้เลือกไว้สำหรับการใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ เพื่อสำรวจดูว่าผู้ที่ใช้สถานบริการส่วนใหญ่เป็นใคร ซึ่งจากการสอบถามผู้ที่ใช้บริการสถานบริการที่จำหน่ายสุราพบว่า ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นนักศึกษา และมีวัยทำงานอยู่บางส่วน

เมื่อถามเจาะลึกถึงผู้ใช้บริการที่เป็นนักศึกษา พบว่า นักศึกษาที่มาใช้บริการมากที่สุดมีอยู่ด้วยกัน 3 คณะ เนื่องจากทั้ง 3 คณะเป็นคณะที่มีกิจกรรมระหว่างเพื่อนค่อนข้างมาก จึงต้องมีการนัดสังสรรค์อยู่บ่อย ๆ ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าควรที่จะแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา ผ่านกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาจากทั้ง 3 คณะนี้

เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สำรวจทั้ง 3 คณะ ได้ทำการสอบถามอย่างคร่าว ๆ ไม่เป็นทางการ พบว่านักศึกษาหลายคนนิยมบริโภคสุราจริง ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการทางเอกสารเพื่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในหลายด้าน ทั้งพระสงฆ์ สาธารณสุขจังหวัด ตำรวจ และยังได้เข้าไปใน 3 คณะนั้นอีกครั้ง เพื่อทำการสัมภาษณ์นักศึกษาในลำดับต่อไป

การเข้าไปสัมภาษณ์นักศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้แบบสัมภาษณ์มาแล้ว จึงได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในหลายด้านเกี่ยวกับปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา และได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างมากต่องานวิจัย จากนั้นจึงได้เข้าไปใน 3 คณะที่พบว่ามีปัญหาเรื่องการดื่มสุรา ซึ่งเงื่อนไขที่ผู้วิจัยจะถามกับผู้ให้ข้อมูลสำหรับสัมภาษณ์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 เงื่อนไข คือ

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ยินดีให้สัมภาษณ์โดยสมัครใจ ซึ่งส่วนใหญ่นักศึกษาที่ว่างเว้นจากการเรียนก็ยินดีให้สัมภาษณ์ทุกคน

2. ผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องยินดีเข้าร่วมกิจกรรมอบรมไตรสิกขาที่ผู้วิจัยจะจัดขึ้นเป็นเวลา 1 วันเต็ม จากการสัมภาษณ์พบว่านักศึกษาจำนวนมากเกินกว่าครึ่งนิยมดื่มสุราในช่วงหลังเลิกเรียน และพบปัญหาจากการดื่มสุราของนักศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือจากนักศึกษาในการเข้าอบรม และขอให้ช่วยประสานกับผู้ปกครองให้เข้ารับการปฏิบัติด้วย

การติดต่อเพื่อเข้าอบรม

ผู้วิจัยได้ทำการประสานกับนักศึกษาตั้งแต่สัมภาษณ์แล้วว่าจะต้องเข้ารับการอบรมด้วย ซึ่งนักศึกษาที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ล้วนแล้วแต่สมัครใจเข้าอบรมทั้งสิ้น จากนั้นจึงได้ขอความร่วมมือกับนักศึกษาประสานกับผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมอบรมเป็นเวลาทั้งสิ้น 3 วัน 2 คืน ซึ่งจะทำการจัดแยกกับการอบรมนักศึกษา

เมื่อผู้ปกครองได้รับการติดต่อ และทราบว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชีวิตของบุตรหลาน จึงยินดีที่จะเสียสละเวลามาเพื่อเข้าร่วมปฏิบัติด้วย ผู้วิจัยจึงได้จัดหาสถานที่สำหรับจัดการอบรมไตรสิกขาสำหรับนักศึกษาและผู้ปกครองขึ้น

สำหรับนักศึกษานั้นผู้วิจัยใช้วันที่มหาวิทยาลัยใช้สำหรับเป็นวันกิจกรรม ไม่มีการเรียนการสอน อบรมทั้งสิ้นเป็นเวลา 1 วันเต็ม เนื่องด้วยนักศึกษาไม่มีเวลาเข้าปฏิบัติหลายวัน ผู้วิจัยจึงให้หลักสูตรรวบรัด ให้เข้าใจการปฏิบัติในระดับพื้นฐาน แต่มุ่งเน้นที่การใช้งานได้จริง และเน้นการแก้ไขปัญหาใน 2 ทาง คือให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการดูแลบุตรหลานของตน จึงได้จัดหลักสูตรระยะยาว 3 วัน 2 คืนให้แก่ผู้ปกครอง เพื่อเน้นการปฏิบัติที่ลงลึกมากขึ้น และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อติดต่อประสานทั้งฝ่ายนักศึกษาและผู้ปกครองได้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้จัดการอบรมขึ้นในเวลาที่ต่างกัน

ขั้นตอนการใช้กิจกรรมเพื่อการพัฒนาไตรสิกขา

ขั้นตอนการใช้กิจกรรมเพื่อการพัฒนาไตรสิกขาแบ่งได้เป็น 2 กิจกรรมหลัก คือการพัฒนาไตรสิกขาแก่นักศึกษา และการพัฒนาไตรสิกขาแก่ผู้ปกครอง เพื่อการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราแก่นักศึกษา

ขั้นตอนการใช้กิจกรรมเพื่อการพัฒนาไตรสิกขาแก่นักศึกษา

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการพัฒนาไตรสิกขาให้แก่นักศึกษาเพื่อการแก้ปัญหาสุรา โดยได้รับความร่วมมือจากนักศึกษาที่ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จำนวน 36 คน และนักศึกษาผู้สนใจอีกจำนวน 14 คน รวม 50 คน มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ 1) ให้นักศึกษาตระหนักถึงโทษของสุรา และ 2) เพื่อให้นักศึกษาใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาตนเองเพื่อแก้ปัญหาการดื่มสุรา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า วิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษา โดยประยุกต์ใช้กระบวนการในไตรสิกขาเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาในครั้งนี้ เพราะกระบวนการปฏิบัติของไตรสิกขาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปฏิบัติหรือใช้งานจริง จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสุราแก่นักศึกษา ไตรสิกขา คือหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จ เป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิต ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 ซึ่งสิกขาแปลว่าการศึกษา การสำเหนียก การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับ

ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ ความหลุดพ้นหรือนิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

การประยุกต์หลักไตรสิกขามาใช้ในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาในครั้งนี้ มิได้มีความคาดหวังให้เกิดผลสำเร็จถึงจุดสูงสุดคือนิพพาน เพียงแต่มุ่งหวังให้นักศึกษามีการปรับปรุงพฤติกรรมการดื่มสุราให้ดีขึ้น เพื่อทำให้ปัญหาของสุราในสังคมนี้ลดลง หากแต่ก็เป็นเรื่องดีอย่างยิ่งหากนักศึกษาจะสามารถพัฒนาตนเองไปถึงจุดสูงสุดนั้นได้

หลักไตรสิกขาจะมีบทบาทในการช่วยพัฒนาตัวเองแก่นักศึกษาใน 3 ขั้นตอน คือ

1. ศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้นักศึกษามีสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ

2. จิตตสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางจิตใจ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้นักศึกษา สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ

3. ปัญญาสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูงแก่นักศึกษา ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นเป็นอิสระจากสุราโดยสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ผลที่ได้รับจากการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการ

ผลต่อตัวนักศึกษา

ในการปฏิบัติพบว่านักศึกษามีความตั้งใจปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการรักษาศีล โดยระหว่างปฏิบัติก็ไม่ถูกเนื้อต้องตัวกัน และไม่มีการพูดคุยในระหว่างการปฏิบัติเลย แสดงถึงความตั้งใจอันดีงามที่จะพัฒนาตนเองในทางที่ดีขึ้น

ผลต่อตัวผู้ปกครองของนักศึกษา

จากการอบรมการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อการดูแลบุตรหลานในการแก้ไขปัญญาการดื่มสุรา พบว่าผู้ปกครองและคนในครอบครัวของนักศึกษาตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งในเรื่องของการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด รักษาความเงียบตลอดการปฏิบัติ การตั้งใจฝึกสมาธิ และการเจริญปัญญาในชั่วโมงของการปฏิบัติรวม ปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงร่วมกันตลอด

นอกจากนี้ตัวผู้วิจัยยังได้บรรยายถึงโทษของสุราที่เกิดขึ้นกับตัวนักศึกษา ตลอดจนวิธีการดูแลบุตรหลานด้วยหลักของไตรสิกขาด้วย หลังจบการบรรยายมีผู้ปกครองหลายท่านมาปรึกษากับตัวผู้วิจัยด้วยความสนใจ

ตารางที่ 1 แสดงความเข้าใจโทษของสุราของนักศึกษา

คณะ	ก่อนอบรม		หลังอบรม	
	ไม่เข้าใจ	เข้าใจ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจ
คณะที่ 1	5.33 % (7 คน)	41.66 % (5 คน)	16.66 % (2 คน)	3.33 % (10 คน)
คณะที่ 2	50.00 % (6 คน)	50.00 % (6 คน)	0.33 % (1 คน)	91.66 % (11 คน)
คณะที่ 3	75.00 % (9 คน)	25.00 % (3 คน)	16.66 % (2 คน)	3.33 % (10 คน)
รวม	61.11 %	30.00 %	13.00 %	6.11 %

จากตาราง 1 แสดงความเข้าใจโทษของสุราของนักศึกษา พบว่า ก่อนการอบรมนักศึกษาคณะที่ 2 มีความเข้าใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 % (6 คน) รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 41.66 % (5 คน) และสุดท้ายนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 25.00 % (3 คน) หลังการอบรมนักศึกษาคณะที่ 2 มีความเข้าใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.66 % (11 คน) รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 3.33 % (10 คน) เท่ากับนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 3.33 % (10 คน)

เมื่อการอบรมสิ้นสุดลง ผู้วิจัยได้ทำการติดตามผลหลังการปฏิบัติเดือนละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 2 เดือน ด้วยการโทรสอบถาม และมีการนัดพูดคุยเป็นการส่วนตัวกับนักศึกษาที่เข้าอบรม เพื่อติดตามผลว่านักศึกษาสามารถลดการดื่มสุราลงได้หรือไม่ ซึ่งผลแสดงความสามารถในการลดการดื่มสุราของนักศึกษาสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงความสามารถในการลดการดื่มสุราของนักศึกษา

คณะ	ก่อนอบรม		หลังอบรม	
	ไม่สามารถลดการดื่มได้	สามารถลดการดื่มได้	ไม่สามารถลดการดื่มได้	สามารถลดการดื่มได้
คณะที่ 1	75.00 % (9 คน)	25.00 % (3 คน)	25.00 % (3 คน)	75.00 % (9 คน)
คณะที่ 2	5.33 % (7 คน)	41.66 % (5 คน)	16.66 % (2 คน)	3.33 % (10 คน)
คณะที่ 3	3.33 % (10 คน)	16.66 % (2 คน)	25.00 % (3 คน)	75.00 % (9 คน)
รวม	72.22 %	27.77 %	22.22 %	77.77 %

จากตาราง 2 แสดงความสามารถในการลดการดื่มสุราของนักศึกษา พบว่า ก่อนการอบรมนักศึกษาคณะที่ 2 มีความสามารถในการลดการดื่มสุรามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.66 % (5 คน) รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 25.00 % (3 คน) และสุดท้ายนักศึกษา

คณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 16.66 % (2 คน) หลังการอบรมนักศึกษาคณะที่ 2 มีความสามารถในการลดการดื่มสุรามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 % (10 คน) รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % (9 คน) เท่ากับนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % (9 คน)

ผลจากการนัดพูดคุยสอบถามพบว่านักศึกษาที่ฝึกปฏิบัติไตรสิกขาอยู่เป็นประจำได้รับผลจากการปฏิบัติทุกคนคือสามารถลดการดื่มสุราลงได้ บางคนสามารถเลิกการบริโภคอย่างเด็ดขาดได้ ในขณะที่บางคนสามารถลดจำนวนการบริโภครวมถึงความถี่ที่บริโภคลงได้ ซึ่งคาดว่าอาจจะสามารถเลิกการบริโภคได้ในที่สุด ในขณะที่มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้นำการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันทำให้ไม่สามารถลดการบริโภคสุราลงได้

ตารางที่ 3 แสดงความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับโทษของสุราต่อตัวนักศึกษา

ผู้ปกครองของนักศึกษา คณะ	ก่อนอบรม		หลังอบรม	
	ไม่เข้าใจ	เข้าใจ	ไม่เข้าใจ	เข้าใจ
คณะที่ 1	33.33 %	66.66 %	0 %	100 %
คณะที่ 2	25.00 %	75.00 %	0 %	100 %
คณะที่ 3	33.33 %	66.66 %	0 %	100 %
รวม	30.55 %	69.44 %	0 %	100 %

จากตาราง 3 แสดงความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับโทษของสุราต่อตัวนักศึกษา พบว่า ก่อนการอบรมความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับโทษของสุราต่อตัวนักศึกษาคณะที่ 2 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.00 % รองลงมาผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 66.66 % เท่ากับผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 66.66 % หลังการอบรมความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับโทษของสุราต่อตัวนักศึกษา ทั้ง 3 คณะ คิดเป็นร้อยละ 100 % เท่ากัน

หลังจากการอบรมสิ้นสุดลง ผู้วิจัยได้ทำการติดตามผลจากผู้ปกครองของนักศึกษาเดือนละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 2 เดือน เพื่อติดตามความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกสุรา โดยการโทรสอบถาม และนัดพูดคุยเป็นการส่วนตัว ซึ่งได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา

ผู้ปกครองของนักศึกษา คณะ	ก่อนอบรม		หลังอบรม	
	ไม่สามารถ	สามารถ	ไม่สามารถ	สามารถ
คณะที่ 1	91.66 %	0.33 %	25.00 %	75.00 %
คณะที่ 2	3.33 %	16.66 %	16.66 %	3.33 %
คณะที่ 3	91.66 %	0.33 %	25.00 %	75.00 %
รวม	15.11 %	11.11 %	22.22 %	77.77 %

จากตาราง 4 แสดงความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา พบว่า ก่อนการอบรมความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการบริโภคสุรา ผู้ปกครองศึกษาคณะที่ 2 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.66 % รองลงมาผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 33 % เท่ากับผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 33 % หลังการอบรมความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา ผู้ปกครองศึกษาคณะที่ 2 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.33 % รองลงมาผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % เท่ากับผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 %

จากการนัดพูดคุยกับผู้ปกครองภายหลังการปฏิบัติเดือนละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 2 เดือน พบว่าผู้ปกครองมีการนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันอยู่หลายครอบครัว นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นเตือนตัวนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานให้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอยู่เสมอ รวมไปถึงการปฏิบัติร่วมกันถ้ามีโอกาส ซึ่งผลที่ได้คือความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดีขึ้น ตลอดจนตัวนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานมีความประพฤติที่ดียิ่งขึ้น แต่ยังมีผู้ปกครองบางส่วนที่ยังไม่สามารถนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการดูแลบุตรหลานได้ ผู้วิจัยจึงได้ให้แนวทางสำหรับการพูดคุย และการจูงในบุตรหลานไปอีกครั้ง เพื่อหวังว่าผู้ปกครองจะสามารถช่วยเหลือบุตรหลานให้ลดละเลิกสุราได้ในที่สุดขั้นตอนแรกคือการอบรมศีล ศีล 5 เป็นรากฐานในด้านสมาธิและปัญญาได้

จากการอบรมไตรสิกขาให้แก่นักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างใน 3 คณะ และอบรมไตรสิกขาแก่ผู้ปกครองได้ผลดังนี้ คือ สำหรับนักศึกษาพบว่า หลังการอบรมนักศึกษาคณะที่ 2 มีความสามารถในการลดการดื่มสุรามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.33 % (10 คน) รองลงมานักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % (9 คน) เท่ากับนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % (9 คน) และผลจากการนัดพูดคุยสอบถามพบว่านักศึกษาที่ฝึกปฏิบัติไตรสิกขาอยู่เป็นประจำได้รับผลจากการปฏิบัติทุกคนคือสามารถลดการดื่มสุราลงได้ บางคนสามารถเลิกการ

บริโภคอย่างเด็ดขาดได้ ในขณะที่บางคนสามารถลดจำนวนการบริโภครวมถึงความถี่ที่บริโภคลงได้ ซึ่งคาดว่าอาจจะสามารถเลิกการบริโภคได้ในที่สุด ในขณะที่มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้นำการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันทำให้ไม่สามารถลดการบริโภคสุราลงได้ สำหรับผู้ปกครองพบว่าความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา พบว่าหลังการอบรมความสามารถในการดูแลบุตรหลานในการลดละเลิกการดื่มสุรา ผู้ปกครองศึกษาคณะที่ 2 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 % รองลงมาผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % เท่ากับผู้ปกครองนักศึกษาคณะที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 75.00 % จากการนัดพูดคุยกับผู้ปกครองภายหลังการปฏิบัติเดือนละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 2 เดือน พบว่าผู้ปกครองมีการนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันอยู่หลายครอบครัว นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นเตือนตัวนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานให้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอยู่เสมอ

อภิปรายผล

วิธีการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษา โดยประยุกต์ใช้กระบวนการในไตรสิกขาเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา ไตรสิกขาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปฏิบัติหรือใช้งานจริง เป็นหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จ เป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิต ไตรสิกขา ซึ่งสิกขา แปลว่าการศึกษา การสำเหนียก การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูนิวาตวิริยธรรม เรื่อง “รูปแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหาการดื่มสุรา” ผลการวิจัยพบว่า ประวัติพัฒนาการของสุรา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้พัฒนาไปอย่างมาก ในอดีตนั้นการใช้สุราเป็นยาและในพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันสุรากลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมและเศรษฐกิจจนทำให้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคมเศรษฐกิจและประเทศชาติ จากการศึกษาถึงเกณฑ์ตัดสินปัญหาเชิงจริยธรรมในเรื่องการดื่มสุรา ได้พบว่ามีเกณฑ์ 3 ประเภท ได้แก่ เกณฑ์หลัก เกณฑ์รอง และเกณฑ์รวม เกณฑ์หลักที่ใช้ในการตัดสิน ได้แก่ การพิจารณาถึงต้นตอของการกระทำที่เกิดขึ้นจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ทั้ง 3 อย่างนี้ถือว่าเป็นเกณฑ์สากลที่ใช้พิจารณาต้นตอของปัญหาที่เกิดจากสภาพจิตภายในของบุคคลนั้น ซึ่งส่งผลกะทบต่อตนเองและสังคม ส่วนเกณฑ์

รองที่ใช้ในการตัดสิน คือ มโนธรรมสำนึก ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของผู้ดื่ม ผู้ดื่มสุราดื่มมากหรือดื่มน้อยก็ถือว่าขาดมโนธรรมสำนึกผิดชอบชั่วดีต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการแก้ปัญหาที่ตัวบุคคลหรือแก้ไขที่เจตนา ในการคิดดื่มสุรา เมื่อไม่ดื่มสุราจึงถือว่ามีความรับผิดชอบต่อตัวเองและผู้อื่น สังคมย่อมมีหลักประกันตั้งแต่จุดเริ่มต้น คือ เริ่มที่มโนธรรมสำนึกของผู้คิดดื่มสุรา การพัฒนาจิตไปด้วยคือมุ่งให้ผู้กระทำมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ตักเตือนตนเองก่อนจะกระทำ เมื่อบุคคลมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา สำหรับเกณฑ์รวมที่ใช้ในการตัดสิน ได้แก่ หลักมหาปเทส 4 ซึ่งเป็นการอธิบายถึงหลักใหญ่สำหรับอ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียงได้พบว่า สุราเป็นสิ่งที่มีโทษมากกว่าคุณและขัดกับหลักการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม จึงนับเข้าในสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ควรดื่ม คำสอนของพระพุทธศาสนาไม่เคยสรรเสริญสิ่งที่ทำลายสติปัญญาของมนุษย์ แต่ตรงข้ามพระพุทธองค์ทรงสอนให้เว้นจากอบายมุขเหล่านั้น ส่วนการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการดื่มสุราจากการศึกษาในเรื่องนี้ พบว่า ในทางสังคมจะประกอบด้วยมาตรการส่วนบุคคล คือ การพิจารณาและแนะนำให้เห็นโทษการดื่มสุรา และมาตรการส่วนสังคม คือ การควบคุม การใช้กฎหมายและการลดความต้องการ ส่วนแนวทางแก้ไขทางพุทธศาสนา คือ การแก้ไขตามหลักพระพุทธศาสนา คือ หลักอริยสัจสี่ และการแก้ไขตามแนวคิดพุทธจริยธรรม คือ การพิจารณาหาเหตุ ปัจจัย การรักษาศีล การเจริญสติ และการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 (พระครูนิวาตวิริยธรรม (เพียร ตปคุโณ), 2553)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการ อันเป็นการนำหลักธรรมและวิธีปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาอย่างเป็นระบบ

1. สุราในพระพุทธศาสนาและหลักธรรมในการแก้ปัญหาการดื่มสุรา ในทางพระพุทธศาสนามองว่า สุราคือน้ำเมาที่ดื่มเข้าไปแล้วทำให้ความจำได้หมายรู้วิปริตผิดเพี้ยนไป ขาดสติซึ่งเป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นจนถึงสังคมโดยส่วนรวมด้วย หลักธรรมในการแก้ไขปัญหา คือแก้ที่ต้นเหตุ คือการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

2. ปัญหาและการแก้ปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษานั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มสุราของนักศึกษาคือ อิทธิพลจากเพื่อน การยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่ดื่มสุรา การอยากลอง การเข้าสังคม รวมไปถึงการส่งเสริมจากคนในครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งทางแก้ไขปัญหาคือการเลี้ยงดูของผู้ปกครองในครอบครัว ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษา ผู้ปกครองในสังคมในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกัน

3. วิธีการแก้ปัญหาการดื่มสุราเชิงพุทธบูรณาการของนักศึกษา ปัญหาการดื่มสุราเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะมีนักศึกษาจำนวนมากได้รับผลกระทบจากการดื่มสุรา ซึ่งผู้วิจัยได้แก้ไขปัญหาการดื่มสุราของนักศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา โดยเป็นการแก้ไขใน 2 ทาง คือ 1) การแก้ปัญหาที่ตัวนักศึกษาเอง ให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติตามหลักของไตรสิกขาด้วยตนเอง ให้มีพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม ให้ได้สำรวจเรียนรู้จิตของตน มีประสบการณ์ด้วยตนเอง รู้จักตนเองมากขึ้น 2) การอบรมไตรสิกขาแก่ผู้ปกครองของนักศึกษา เพราะคนในครอบครัวมีความสำคัญมากแก่ตัวนักศึกษา เป็นขวัญและกำลังใจในการใช้ชีวิต เป็นแบบอย่างของที่จะหล่อหลอมให้ตัวของนักศึกษาเติบโตต่อไป งานวิจัยนี้เป็นการแก้ไขบัญหาการดื่มสุราของนักศึกษา ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาการการติดสุราของนักศึกษา ซึ่งมีทั้งผู้ที่ไม่เคยดื่มสุราจะได้ไม่ดื่มสุราในอนาคต ผู้ที่เคยดื่มสุราแต่ไม่มากก็จะเลิกดื่มได้ ผู้ที่ดื่มมากก็จะดื่มน้อยลงจนถึงขั้นการเลิกดื่มจะเกิดผลดีในระยะยาว ทำให้เกิดความตระหนักในโทษภัยของสุราและมีจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรมนำทางในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 เนื่องจากสุรามีโทษมหันต์ สังคมจึงควรมีมาตรการควบคุมดูแลคนในสังคมไม่ให้เป็นผู้เสพติดสุรา อีกทั้งรัฐควรมีการกำกับดูแลน้ำเมาทุกชนิดให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะทุกวันนี้ปัญหาสุราในสังคมไม่ได้ลดน้อยลงเลย ยังคงมีอุบัติเหตุจากสุราตามท้องถนน มีอาชญากรรมทางสังคมที่ร้ายแรงเพราะสุราเป็นสาเหตุ อีกทั้งมีการเปิดสถานบันเทิงที่มีบริการสุราใกล้กับสถานศึกษาหลายแห่งอันเป็นการมอมเมานักศึกษาและเยาวชนผู้ที่จะก้าวเขามาเป็นกำลังขับเคลื่อนของชาติในอนาคตอีกด้วย

1.2 ควรมีการอบรมนักศึกษาโดยจัดทำเป็นหลักสูตรพุทธวิธีการแก้ปัญหาการดื่มสุรา หลักของพระพุทธองค์มีการแก้ปัญหาสุราที่มีประสิทธิภาพมาก เพราะไม่ก่อให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนขึ้นอีก เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม จึงควรประยุกต์วิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธองค์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับหลักคำสอนหรือศีลอันเนื่องด้วยสุราในพระพุทธศาสนา เปรียบเทียบกับศาสนาอื่น ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลในแต่ละศาสนาเปรียบเทียบกันด้วย

2.2 ในงานวิจัยเล่มนี้ได้กล่าวถึงผลกระทบของน้ำเมาต่อการบรรลุธรรมไว้อย่างพอสังเขป จึงควรมีการนำไปต่อยอดศึกษาอย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา เพราะมีผลกระทบเกี่ยวเนื่องกับเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธองค์คือนิพพานด้วย

2.3 ควรมีการศึกษาผลกระทบของสุราที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น สุรากับปัญหาอาชญากรรมในสังคม หรือสุรากับอุบัติเหตุบนท้องถนน เพราะการศึกษาในลักษณะนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมได้ด้วย

2.4 การนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาสุราของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นวิธีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาสุราได้ในทุกที่ เพราะรากเหง้าของปัญหานั้นล้วนเกิดขึ้นที่เดียวกันนั่นคือแรงขับของกิเลสภายใน ไม่ว่าจะเป็นบริบททางสังคมอย่างไรก็สามารถแก้ไขปัญหาสุราได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยที่มีความสนใจในการแก้ไขปัญหาสุราในสังคมของท่านก็สามารถนำหลักไตรสิกขานี้ไปประยุกต์ใช้ได้

เอกสารอ้างอิง

บัณฑิต ศรไพศาล และคณะ. (2551). รายงานสถานการณ์สุราประจำปี พ.ศ.2551. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา.

บัณฑิต ศรไพศาล, จุฑาภรณ์ แก้วมุงคุณ และ กมลา วัฒนพร. (2553). รายงานสถานการณ์สุราประจำปี พ.ศ. 2553. เรียกใช้เมื่อ 24 ตุลาคม 2558 จาก http:// www.cas.or.th

พระครูนิวาตวิริยธรรม (เพียร ตปคุโณ). (2553). รูปแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหาการดื่มสุรา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มานิต นพอมรบดี. (2552). วิกฤตสังคมไทยปัญหาระดับชาติที่ต้องร่วมกันแก้ไข ตอน 1. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2561 จาก https://www.sanook.com/news/849997/

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข. (2554). สถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2554. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี*

SCHOOL ADMINISTRATORS' ETHICAL LEADERSHIP AFFECTING GOVERNMENT TEACHERS' ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN GOVERNMENT PRIMARY SCHOOLS IN UTHAITANI PROVINCE

ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์
Teerapat Phetsrijan
พิชญาภา ยืนยาว
Pitchayapa Yuenyaw
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand
E-mail: teerapat.kruneung@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู และ 3) วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 310 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามอำเภอ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน ประกอบด้วย ความเคารพนับถือ การมีส่วนร่วม ธรรมภิบาล และความไว้วางใจ

* Received 4 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

2. ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน ประกอบด้วย ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ความผูกพันด้านจิตใจ และความผูกพันด้านการคงอยู่

3. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ความเคารพนับถือ การมีส่วนร่วม และความไว้วางใจ ส่งผลต่อความผูกพันองค์การของข้าราชการครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, ผู้บริหารสถานศึกษา, ความผูกพันองค์การ, ข้าราชการครูโรงเรียน

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of school administrators' ethical leadership; 2) identify the level of teachers' organizational commitment; and 3) analysis the ethical leadership affecting teacher' organizational commitment. The research sample, derived by proportional stratified random sampling as distributed by district, was 310 teachers of government primary school in Uthaitani Province. The research instrument was a questionnaire constructed by the researcher with IOC content between 0.67 and 1.00. The internal consistency reliability coefficients of the questionnaire: school administrators' ethical leadership was 0.89 and teachers' organizational commitment was 0.95. Data were analysed with percentage, mean, standard deviation and stepwise multiple regression.

The finding of this research was as follows:

1. Overall and in specific aspects, school administrators' ethical leadership was at a high level. These aspects were respect, participation, good governance, and trust.

2. Overall and in specific aspects, teachers' organizational commitment was at a high level. These aspects were normative commitment, affective commitment, and continuance commitment.

3. The administrators' ethical leadership in the aspects of respect, participation, and trust, together predicted the teachers' organizational commitment with statistical significance at .01.

Keyword: ethical Leadership, school Administrators, organizational commitment, government teachers

บทนำ

คน (Human) และทุนมนุษย์ (Human capital) คือ ปัจจัยสำคัญในการผลิตและพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมศาสตร์ ตลอดจนเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์การและประชาสังคมนั้น ๆ ดังนั้น คนหรือบุคลากรในองค์การจึงเป็นศูนย์กลางที่จะต้องได้รับการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาคนและทุนมนุษย์ เพื่อเป็นต้นทุนสู่การสร้างสรรค์องค์ความรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ ให้แก่องค์การ องค์การจึงถือเป็นหน่วยทางสังคมที่อยู่ภายใต้และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคลากรมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีการออกแบบโครงสร้าง รวบรวมกลุ่มกิจกรรม ออกแบบบทบาทหน้าที่สมาชิกและสร้างระบบการประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552) ดังที่นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์ กล่าวไว้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์จะช่วยให้องค์การได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน เป็นการใช้ทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่าขององค์การให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ และก่อให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมกับต้นทุนในการดำเนินงานขององค์การ (นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์, 2560) สอดคล้องกับ พิชญาภา ยืนยาว (พิชญาภา ยืนยาว, 2552) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องรีบดำเนินการ พัฒนา ปรับปรุง เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความรู้ การฝึกฝน การเพิ่มทักษะ และการปรับเปลี่ยนทัศนคติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเข้มแข็งในองค์การก็จะเกิดขึ้น และพร้อมที่จะรับต่อสภาพของการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมและระบบโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความผูกพันต่อองค์การ (Organization commitment) ให้เกิดขึ้นกับ

บุคลากรจึงนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นการทำให้บุคลากรเกิดความจงรักภักดี และตั้งใจที่จะทำงานอยู่กับองค์การในระยะยาว ซึ่งเมื่อบุคลากรมีความผูกพันกับองค์การแล้ว ก็จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพและเป็นไปได้ยากที่องค์การจะสามารถดำเนินการปฏิบัติงานในระดับสูงสุดได้ หากบุคลากรปราศจากความผูกพันต่อองค์การ (จารุพรรณ สุวรรณไพโรจน์, 2559) ดังนั้นความผูกพันต่อองค์การหรือความจงรักภักดี จึงเป็นระดับที่แสดงว่าบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ และต้องการร่วมงานกับองค์การต่อไป เป็นตัววัดความตั้งใจเพื่อยังคงอยู่กับองค์การในอนาคต ความผูกพันเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อระหว่างองค์การและระดับของอารมณ์ความรู้สึกของบุคลากร และมีผลกระทบต่อความตั้งใจของบุคลากรที่จะทำงานต่อกับองค์การ (เจษฎา นกน้อย, 2560) นอกจากนี้ ความผูกพันต่อองค์การยังมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรหลายประการ เช่น การปฏิบัติงาน ความพึงพอใจในงาน การลาออกจากงาน (ชูชัย สมิทธิไกร, 2557) ความผูกพันต่อองค์การจึงเป็นอารมณ์เชิงบวกของบุคลากรที่ผูกติดกับองค์การ รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับองค์การและปรารถนาที่จะอยู่กับองค์การ ซึ่งอาจเกี่ยวกับปัจจัยตอบแทนหรือปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากได้ลงทุนลงแรงโดยการเป็นสมาชิกขององค์การ ทำให้รู้สึกว่าบุคลากรคู่ควรอยู่กับองค์การต่อไป (Allen, N. J. & Meyer, J. P., 1990) นอกจากนี้ผลการวิจัยของ Wellin & Concelman ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างวัฒนธรรมความผูกพัน สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์การมากที่สุด คือ คุณภาพของภาวะผู้นำองค์การ โดยจากการศึกษาได้สรุปว่า ผู้บังคับบัญชามีผลต่อระดับความผูกพันต่อองค์การเป็นอย่างมาก หากผู้บังคับบัญชาไม่มีภาวะผู้นำ ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยากลาออกจากงานสูง (ญาดา สามารถ, 2558) และวิลาวรรณ รพีพิศาล ยังได้กล่าวว่า มีผลการศึกษาวิจัยที่กล่าวว่ารูปแบบภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์การของบุคคลากร ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันผู้บริหารส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ด้วยมุมมองที่ว่า คน คือ ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารจัดการงานขององค์การ จนทำให้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทัศนะภาวะผู้นำจากเดิมมาเป็นทัศนะใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้บุคลากรมีความผูกพันต่อองค์การ (วิลาวรรณ รพีพิศาล, 2554)

ดังนั้น การบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และผู้บริหารที่ทำให้บุคคลากรเกิดความผูกพันในองค์การมากที่สุด คือ ผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรมหรือที่

นักบริหารเรียกว่ามีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical leadership) เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่สามารถโน้มน้าวจิตใจคนในองค์การให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้นำมีความคิดในภาพรวมที่ซับซ้อนและท้าทายที่องค์การจะต้องเผชิญหน้าในการทำงานประจำวัน ต้องการทั้งความรู้และประสบการณ์ในการตัดสินใจที่ถูกต้อง (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2558) การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมของผู้นำ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ การเป็นบุคคลที่มีกฎเกณฑ์ สามารถทำให้เกิดความยุติธรรมและเป็นธรรมกับทุกคนได้ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2560) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะทำให้เกิดผล คือ ประสิทธิผลของผู้นำ คือ การอุทิศเพื่องานของผู้ตาม (สุเทพ ปาลสาร, 2555) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารยังเป็นตัวสนับสนุนแบบอย่างทางจริยธรรมและเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นำไปสู่การยอมรับของบุคลากรในองค์การ และช่วยเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์การมากยิ่งขึ้น อันเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังที่ ภารดี อนันต์นาวี กล่าวไว้ว่า เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม จะแสดงพฤติกรรมในการโน้มน้าวให้บุคลากรปฏิบัติตนให้เหมาะสม โดยพฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้บริหาร จะทำให้เกิดบรรยากาศในการพัฒนาได้เป็นอย่างดี และทำให้ผู้บริหารได้รับความไว้วางใจ (ภารดี อนันต์นาวี, 2557) สอดคล้องกับ รัตติกรณ์ จงวิศาล ที่ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่มีจริยธรรมมักจะได้รับการรับรู้ว่าเป็นผู้นำที่มุ่งเน้นคน โดยให้แรงเสริมกับความประพฤติทางจริยธรรม ใช้รางวัลและการลงโทษ เพื่อให้คนยึดถือและปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมและไม่ทนต่อการละเลยทางจริยธรรม (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสงค์ แสงอุ่น ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บังคับบัญชาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้นำความเปลี่ยนแปลง ด้านธรรมาภิบาล และด้านทิศ 6 ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การทั้งด้านทัศนคติและด้านพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 (พระมหาประสงค์ แสงอุ่น, 2557) นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของ Wooding ที่เสนอความคิดเห็นว่า คนสมัครงานเพื่อเข้าทำงานเพราะเลือกองค์การ แต่เมื่อลาออกสาเหตุส่วนใหญ่มาจากผู้บริหารของตนเอง ด้วยเหตุนี้องค์การส่วนใหญ่จึงทุ่มเทลงทุนในการพัฒนาให้ผู้นำของเขาเป็นผู้นำที่ดีขึ้น การมีความสามารถในการสร้างบุคลากรให้มีความผูกพันกับองค์การ จึงนับเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหาร (นิพัชชา โรจน์รัตนวาณิชย์, 2558)

สถานศึกษาเป็นองค์การหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทย ความสำเร็จในการจัดการศึกษาเกิดขึ้นได้เพราะมีครูเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการทำหน้าที่หลักด้านการจัดการเรียนการสอน เป็นพลังขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพการศึกษาจึงเป็นผลมาจากคุณภาพของครูที่ประกอบอาชีพตนด้วยความเต็มใจ ทุ่มเทในงาน และคงอยู่ในอาชีพ โดยมีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรความผูกพัน ซึ่งเป็นลักษณะทางจิต (Psychological state) ที่สำคัญ ซึ่งแสดงออกมาเป็นการกระทำที่มุ่งมั่นและยืนหยัดในระยะยาวเพื่อองค์การ ครูที่เกิดความผูกพันต่อโรงเรียน จะมีความจงรักภักดีต่อโรงเรียน ทำงานด้วยความกระตือรือร้น มีความสุขในการทำงานไม่สนใจหรือเสาะหาการทำงานในโรงเรียนอื่น ทำงานที่มากเกินกว่าหน้าที่ด้วยความเต็มใจเพื่อประโยชน์ของโรงเรียน (ผาสุก สุมามาลย์กุล, 2560) ครูที่ผูกพันกับโรงเรียน นักเรียน และงานสอน ย่อมปฏิบัติตนให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าครูที่มีความผูกพันต่ำกว่า จิระวัฒน์ ต้นสกุล จึงกล่าวได้ว่าหลักการสร้างความผูกพันในองค์การของครู คือ การทำให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถานศึกษา มีค่านิยมที่จะทำให้องค์การหรือสถานศึกษาของตนบรรลุเป้าหมาย ยอมรับเป้าหมายและวัฒนธรรมของสถานศึกษา ตลอดจนมีความจงรักภักดีต่อสถานศึกษา นับเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างขึ้นให้มีแก่ครูด้วยวิธีการทางจริยธรรม เพื่อให้ครูรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนในระยะยาวและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของประเทศชาติต่อไป (จิระวัฒน์ ตันสกุล, 2558)

จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นแนวทาง ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร ให้สามารถบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคคล ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และประสบความสำเร็จในการสร้างความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี

2. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี

3. เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยใช้ข้าราชการครู เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis)

ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอุทัยธานี ปีการศึกษา 2561 จำแนกตามที่ตั้งของอำเภอ จำนวน 1,527 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นของรัฐสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan, การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (proportional stratified random sampling) ได้ข้าราชการครูจำนวน 310 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อคำถามเกี่ยวกับเพศ ตำแหน่งวิทยฐานะ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (checklist)

2. สอบถามระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู แล้วกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของแบบสอบถาม

2. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ให้ครอบคลุมนิยามตัวแปรและนำมาจัดทำเป็นข้อกระทงคำถามสำหรับการวิจัยโดยผ่านคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

3. นำกระทงคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (content validity) ของข้อกระทงคำถามแล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.67 และ 1.00 ได้กระทงคำถามภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 54 ข้อ และกระทงคำถามความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู จำนวน 30 ข้อ

4. แก้ไขข้อกระทงคำถามแล้วจัดแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

6. นำแบบสอบถามที่รับกลับคืนมา ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยง (reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α- coefficient) ของ Cronbach ค่าความเที่ยงของแบบสอบถาม ด้านภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เท่ากับ 0.89 และ ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูเท่ากับ 0.95

7. ปรับปรุงข้อกระทงคำถามในด้านการใช้ภาษาให้มีความเหมาะสมและถูกต้อง โดยผ่านการแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เพื่อจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ดำเนินการจัดส่งแบบสอบถาม จำนวน 310 ฉบับ ไปยังข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ตอบคำถามในแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยไปรับคืนเอง ตามวัน เวลาที่นัดหมาย ได้แบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 310 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาและความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ ในจังหวัดอุทัยธานี ใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมาย โดยนำค่าเฉลี่ยไปเทียบกับเกณฑ์ ตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

2. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ใช้การวิเคราะห์ความถดถอยพหุภูมิแบบเป็นขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 78.10 ส่วนมากเป็นข้าราชการครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีอายุ 25-34 ปีมากที่สุดคือ จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 37.40 ส่วนมากมีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 และมีประสบการณ์การทำงานในสถานศึกษา 5 - 9 ปีมากที่สุด จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 51.60 โดยสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.59) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยความเคารพนับถืออยู่ในลำดับสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.63) รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.65) ธรรมาภิบาล ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.64) และ ความไว้วางใจ ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

2. ระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.53) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยความผูกพันด้านบรรทัดฐานอยู่ในลำดับสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.68) รองลงมา ได้แก่ ความผูกพันด้านจิตใจ ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.62) และความผูกพันด้านการคงอยู่ ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

3. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ความเคารพนับถือ (X4) การมีส่วนร่วม (X2) และความไว้วางใจ (X3) เป็นตัวแปรที่ได้รับเลือกเข้าสมการถดถอย และสามารถอภิปรายความผันแปรของความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานีได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R2) เท่ากับ 0.465 ซึ่งแสดงว่าความเคารพนับถือการมีส่วนร่วมและความไว้วางใจ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู และสามารถทำนายความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู ได้ร้อยละ 46.50 โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนดิบ คือ

$\hat{Y}_{tot}$ = 1.58 + 0.22 (X4) + 0.23 (X2) + 0.17 (X3)

สมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน คือ

$\hat{Z}_{tot}$ = 0.26 (Z4) + 0.27 (Z2) + 0.21 (Z3)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี

(n = 310)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
Regression	3	41.86	13.96	88.76**	.00
Residual	306	48.11	0.16		
Total	309	89.98			
ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ	b	Beta	SE_b	t	Sig
ค่าคงที่	1.58		0.16	9.69**	.00
ความเคารพนับถือ (x_4)	0.22	0.26	0.07	3.38**	.00
การมีส่วนร่วม (x_2)	0.23	0.27	0.06	3.91**	.00
ความไว้วางใจ (x_3)	0.17	0.21	0.06	2.79**	.00

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

R = 0.682 R2 = 0.465 SEE. = 0.396

อภิปรายผล

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความเคารพนับถือ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านธรรมภิบาล และด้านความไว้วางใจ ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีส่วนช่วยให้บุคคลที่เป็นผู้นำในองค์การสามารถตัดสินใจและมีแนวทางในการปฏิบัติโดยคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นบุคคลที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง การเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจริยธรรมจึงส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติทางจริยธรรมในองค์การ

ทำให้เป็นที่เคารพและได้รับความไว้วางใจความเชื่อมั่นในการบริหารงาน เพราะสามารถจูงใจให้ผู้ตามมองไกลไปกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ ให้แรงเสริมกับความประพฤติทางจริยธรรม ทำให้ได้รับความร่วมมือ สนับสนุนช่วยเหลือในการพัฒนาอย่างเต็มที่ จนก่อให้เกิดประสิทธิผลในองค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของกมลทิพย์ ทองกำแหง ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารทุกคนพึงมี เพราะจะช่วยให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้า และเป็นที่ยอมรับแก่บุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรัก ความศรัทธาและเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายที่โรงเรียนตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องพัฒนาตนเองให้มีความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรม นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในระดับสูง สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกัน และดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข (กมลทิพย์ ทองกำแหง, 2554) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สลิลทิพ ชูชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กำแพงเพชรเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ประกอบไปด้วยด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งภาพรวมและรายด้าน จะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งสำคัญที่ถูกสนับสนุนส่งเสริมให้มีในผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ สร้างการมีส่วนร่วม การยอมรับและความเชื่อมั่นศรัทธา ตลอดจนส่งผลต่อความผูกพันยึดมั่นในองค์การของข้าราชการครูและบุคลากรในสถานศึกษา (สลิลทิพ ชูชาติ, 2556)

2. ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานีโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ด้านความผูกพันด้านจิตใจ และด้านความผูกพันด้านการคงอยู่ ทั้งนี้เพราะความผูกพันต่อองค์การ คือหลักการในการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การที่มีความสำคัญยิ่งต่อความอยู่รอดขององค์การ เป็นแรงผลักดันให้บุคคลทุ่มเทความพยายามในการบริหารงานอย่างเต็มที่และสอดคล้องกับเป้าหมายตลอดจนค่านิยมขององค์การที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ เป็นผลให้องค์การเจริญก้าวหน้า รวมถึงเสริมสร้างความ

จงรักภักดีให้กับสมาชิกขององค์การ ปัญหาอัตราการลาออกการขาดงานการมาสายก็จะลดลง เพราะบุคลากรมีความผูกพันและรักในองค์การ องค์การที่บุคลากรมีความผูกพันต่อองค์การสูงจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าผู้ที่มีความผูกพันต่อองค์การต่ำหรือไม่มีเลย นอกจากนี้ความผูกพันต่อองค์การยังเป็นตัวทำนายผลความสำเร็จขององค์การ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องมีกลยุทธ์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรในองค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของ Fazzi ได้สรุปความสำคัญของความผูกพันต่อองค์การไว้ว่า ความผูกพันต่อองค์การมีผลต่อการบริหารองค์การสมัยใหม่ โดยเห็นว่าความผูกพันต่อองค์การนั้นสามารถนำไปสู่การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อองค์การได้ และเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องสร้างความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อพนักงาน เพื่อลดการสูญเสียของบุคลากรที่มีค่าต่อองค์การไป (ณัทพล โตบารมีกุล, 2555) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพา กิจส่งเสริมกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันต่อองค์การของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ความผูกพันต่อองค์การของครูและผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน จะเห็นได้ว่าหากข้าราชการครูมีความผูกพันต่อสถานศึกษา มีความรู้สึกกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถานศึกษา ปฏิบัติหน้าที่เต็มตามความสามารถ มีความตั้งใจจะดำรงอยู่ในสถานศึกษาต่อไป พยายามอย่างเต็มที่เพื่ออุทิศกำลังกายกำลังใจ เสียสละเพื่อเป้าหมายและความสำเร็จของสถานศึกษา มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา รวมถึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่คู่ควรแก่การรักษาส่งผลให้สถานศึกษาสามารถเจริญก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายในระยะยาว (ยุพา กิจส่งเสริมกุล , 2561)

3. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความเคารพนับถือ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความไว้วางใจ ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถร่วมกันทำนายความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 46.50 ทั้งนี้เนื่องจากภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมนั้น เป็นภาวะผู้นำที่ผู้บริหารใช้ในการบริหารจัดการองค์การให้ประสบ

ความสำเร็จเจริญก้าวหน้า และเป็นที่ยอมรับแก่บุคลากรภายในองค์การ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรัก ความศรัทธาและเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ และเมื่อบุคลากรมีความรักและความศรัทธาในเป้าหมายและงานขององค์การแล้ว ย่อมที่จะส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jannie ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อการสร้างความคิดในความผูกพันกับองค์การ ซึ่งส่งผลต่อไปให้บุคลากรนั้นมีความยึดมั่นในพันธกิจสัญญา มีผลให้มีความยึดมั่นที่จะอยู่กับองค์การและเป็นผู้ที่มีความทุ่มเทในการสร้างผลงานอย่างชัดเจน อีกนัยหนึ่งภาวะผู้นำมีผลต่อบุคคลจะเกิดคำมั่นสัญญาและคิดที่จะอยู่กับองค์การได้โดยตรงอีกด้วย (เลิศชัย สุธรรมานนท์, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสงค์ แสงอุ่น ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บังคับบัญชาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้นำความเปลี่ยนแปลง ด้านธรรมาภิบาล และด้านทิศ 6 ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การทั้งด้านทัศนคติและด้านพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (พระมหาประสงค์ แสงอุ่น, 2557)

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยความเคารพนับถือมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วม ธรรมภิบาล และความไว้วางใจ ตามลำดับ และมีระดับความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยความผูกพันด้านบรรทัดฐานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความผูกพันด้านจิตใจ และความผูกพันด้านการคงอยู่ ตามลำดับผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี เรียงตามลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ความเคารพนับถือ 2) การมีส่วนร่วม และ 3) ความไว้วางใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานวิจัยนี้พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งได้แก่ ความเคารพนับถือ การมีส่วนร่วม และความไว้วางใจ สามารถทำนายความผูกพันต่อ

องค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 46.50 จึงสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู เมื่อผู้บริหารสถานศึกษา มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยประพฤติปฏิบัติต่อข้าราชการครูด้วยความเคารพนับถือ เปิดโอกาสให้ข้าราชการครูเข้ามามีส่วนร่วม และสร้างความไว้วางใจในการทำงาน จะส่งผลให้ข้าราชการครูเกิดความผูกพันต่อโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านบรรทัดฐาน ข้าราชการครูมีความรู้สึกถึงบรรทัดฐานค่านิยม วัฒนธรรมองค์การ ความรู้สึกรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ กฎระเบียบ หรือมาตรฐานทางวิชาชีพ ข้าราชการครูอยากตอบแทนโรงเรียนเพราะรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรกระทำ 2) ด้านจิตใจ ข้าราชการครูแสดงออกถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในโรงเรียน มีความรู้สึกยึดมั่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับโรงเรียน รู้สึกมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกของโรงเรียนต่อไป และ 3) ด้านการคงอยู่ ข้าราชการครูแสดงออกถึงความพึงพอใจที่จะทำงานอยู่กับโรงเรียนต่อไป พอใจในทางเลือกที่มีอยู่จากการลงทุนลงแรงที่ผ่านมา และคงอยู่เพราะแรงจูงใจในผลตอบแทนที่ได้รับจากโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ โดยแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความจริงใจ ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งเป็นผู้ที่สำนึกในบทบาทหน้าที่และปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนข้าราชการครูในด้านความผูกพันด้านการคงอยู่ โดยสร้างความเชื่อมั่นว่าอาชีพข้าราชการครูนั้นมีความมั่นคงและเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับอนาคต ตลอดจนส่งเสริมในด้านของการอำนวยความสะดวกในสวัสดิการต่าง ๆ ที่ข้าราชการครูควรได้รับจากองค์การ

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนข้าราชการครูในด้านความผูกพันด้านจิตใจ โดยการปลูกฝังให้ข้าราชการครูมีจิตใจที่รักในองค์การ ชี้ให้เห็น

ถึงสิ่งดีที่เกิดขึ้นเมื่อข้าราชการครูมีใจรักและพร้อมที่จะทุ่มเทความรู้ความสามารถเพื่องานของสถานศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์การและพัฒนาการทางวิชาชีพของข้าราชการครู

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมแก่ข้าราชการครูในโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้ข้าราชการครูเข้าถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียน มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน ร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็น ให้ข้อมูล ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบ อันจะส่งผลต่อการประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีม และเกิดเป็นความภาคภูมิใจของข้าราชการครูที่ได้มีส่วนร่วมกับความสำเร็จในงาน

1.5 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนการสร้างความตระหนักด้านความเคารพนับถือในการทำงาน โดยผู้บริหารควรมีความเคารพและยกย่องในเกียรติของข้าราชการครู ปฏิบัติต่อค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธาของข้าราชการครูและบุคลากรในโรงเรียนด้วยความเคารพ อันส่งผลให้ข้าราชการครูเกิดความสุขและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครู

เอกสารอ้างอิง

กมลทิพย์ ทองกำแหง. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จารุพรรณ สุวรรณไพโรจน์. (2559). อิทธิพลของการรับรู้ความยุติธรรมในองค์การโดยรวม ต่อความผูกพันต่อองค์การ หัวหน้างาน และกลุ่มเพื่อนร่วมงาน โดยมีมิติวัฒนธรรมเป็นตัวแปรกำกับ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิระวัฒน์ ตันสกุล. (2558). การพัฒนาโมเดลการวัดและโมเดลสมการเชิงโครงสร้างพหุระดับความผูกพันของครู. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจษฎา นกน้อย. (2560). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเพทมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูชัย สมิทธิไกร. (2557). จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ญาดา สามารถ. (2558). รูปแบบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของเจนเนอเรชันเอ็กซ์และเจนเนอเรชันวาย. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัทพล โตบารมีกุล. (2555). ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของพนักงานธนาคารธนชาต สังกัดสำนักงานภาคกลาง 3. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์. (2560). หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิพัชชา โรจน์รัตนวาณิชย์. (2558). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำแบบสร้างความผูกพันของผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุรีวิทยาสาส์น.

ผาสุก สุมามาลย์กุล. (2560). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนเอกชนตามแนวคิดองค์การที่สร้างความผูกพันของครูและนักเรียน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหาประสงค์ แสงอุ่น. (2557). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บังคับบัญชาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

พิชญาภา ยืนยาว. (2552). รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2552). องค์การและการบริหารจัดการ. นนทบุรี: ธิงค์ บียอนด์ บุ๊ก.

พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2558). ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคมแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2560). ความเป็นผู้นำทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภารดี อนันต์นาวี. (2557). หลักการแนวคิดทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ชลบุรี: มนตรี.

ยุพา กิจส่งเสริมกุล. (2561). ความผูกพันต่อองค์การของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 10 (1), 321-337.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2561). จิตวิทยาองค์การ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เลิศชัย สุธรรมานนท์. (2560). กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อองค์กรยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาวรรณ รพีพิศาล. (2554). ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: วิจิตรหัตถกร.

สลิลทิพ ชูชาติ. (2556). พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กำแพงเพชร เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเทพ ปาลสาร. (2555). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective continuance and normative commitment to the organizations. Journal of Occupational Psychology, 63(1), 1-18.

การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5*

THE POLICE ADMINISTRATION IN PREVENTION AND SUPPRESSION OF HUMAN TRAFFICKING OF PROVINCIAL POLICE REGION 5

วิศิษฎ์ แดนโพธิ์
Visid Danpho
พิภพ วชังเงิน
Pipob Vachungngern
อติพร เกิดเรือง
Atiporn Gerdruang
มหาวิทยาลัยชินวัตร
Shinawatra University, Thailand
E-mail: danqdanpho@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 2) สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจในสังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 445 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของทุกข้อคำถามมากกว่า 0.60 หาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.97 วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิง

* Received 4 June 2019; Revised 20 July 2019; Accepted 24 July 2019

อนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1.การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$=3.19, SD =0.48)

2.สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

3. สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การ มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ในเชิงบวก ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ได้ร้อยละ 53.6

คำสำคัญ: การบริหารงานตำรวจ, การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the police administration in prevention and suppression of human trafficking of Provincial Police Region 5, 2) the organizational competency and organizational management behavior that are related to and affecting the police administration in prevention and suppression of human trafficking of the Provincial Police Region 5. The population used to collect were police officers under the Provincial Police Region 5. The samples were chosen stratified random sampling. The sample size of 445 participants was determined by using the table of Krejcie & Morgan, with a confidence level of 95%. The instrument for data collection was a questionnaire, which examines the quality of content validity by the qualified person with an index of item-objective congruence (IOC) of all questions more than 0.60. It finds reliability by using Cronbach's alpha coefficient. The confidence of the questionnaire is 0.97. The data analysis used descriptive statistics were:

frequency, percentage, mean, standard deviation; and the Inferential statistics were: Pearson's product moment correlation analysis and multiple regression analysis.

The research results showed that:

1. The police administration in prevention and suppression of human trafficking of Provincial Police Region 5 was a moderate level ($\bar{X}$=3.19, SD =0.48)

2. The organizational competency and organizational management behavior were positively correlated with the police administration in the prevention and suppression of human trafficking with the statistical significance level of .01.

3.The organizational competency and organizational management behavior affecting the police administration in prevention and suppression of human trafficking positively with the statistical significance level of .01, with the ability to jointly predict police administration in prevention and suppression of human trafficking by 53.6 %.

Keywords: Police administration, Prevention and suppression of human trafficking

บทนำ

“การค้ามนุษย์” เป็นการจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ การจัดให้อยู่อาศัย หรือการรับไว้ซึ่งบุคคลด้วยวิธีการขู่เข็ญ หรือด้วยการใช้กำลัง หรือด้วยการบีบบังคับในรูปแบบอื่นใดด้วยการลักพาตัวด้วยการฉ้อโกง ด้วยการหลอก ด้วยการใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือด้วยการใช้สถานะความเสี่ยงภัยจากการค้ามนุษย์โดยมิชอบ หรือการให้หรือการรับเงินหรือผลประโยชน์เพื่อให้ได้มาซึ่งความยินยอมของบุคคลผู้มีอำนาจควบคุมบุคคลอื่น เพื่อความมุ่งประสงค์ในการแสวงประโยชน์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551) ประเทศไทยมีสถานนะความเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์โดยเฉพาะการค้าเด็กและหญิง เพื่อนำมาแสวงประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ คือ 1) ประเทศต้นทาง หมายถึง การเป็นประเทศที่มีการส่งเด็กและหญิงไปค้าต่างประเทศ 2) ประเทศทางผ่าน หมายถึง เป็นประเทศที่ใช้เป็นเส้นทางผ่านของการนำเด็กและหญิงไปค้าในประเทศอื่น และ 3)

ประเทศปลายทาง หมายถึงการเป็นประเทศที่นำเด็กและหญิงเข้ามาค้าหรือแสวงหาประโยชน์ หรือมีการล่วงละเมิดสิทธิ การค้ามนุษย์ได้ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากเป็นการบังคับบริการทางเพศ การบังคับใช้แรงงานด้วยการทารุณ ไร้ความเมตตา หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ การบังคับให้เร่ร่อนขอทาน รวมทั้งการลักพาตัวเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเด็กและหญิงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สุดที่ถูกแสวงประโยชน์ ถูกกดขี่ขูดรีดแรงงานอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามข้อมูลจำนวนผู้เสียหายของการค้ามนุษย์ยังไม่สามารถจัดเก็บ ให้เป็นระบบได้ เนื่องจากผู้เสียหายไม่ต้องการเปิดเผยตน เกรงกลัวอิทธิของอค์การอาชญากรรม ไม่กล้าดำเนินคดี รวมทั้งไม่ขอรับความช่วยเหลือใด ๆ อีกทั้งยังเป็นอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นข้ามประเทศ ซึ่งไม่มีหลักฐานการเก็บบันทึกข้อมูล เนื่องจากการอพยพดังกล่าวผ่านช่องทางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายปัจจุบันรูปของการค้ามนุษย์ได้พัฒนาไปจากเดิมและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยสาเหตุจากกระแสโลกาภิวัฒน์ที่ทำให้เกิดสภาวะไร้พรมแดน เกิดความเจริญก้าวหน้าในเส้นทางคมนาคม และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนคำนิยามหรือคำจัดความทางกฎหมาย อาทิ หลายประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกาได้พิจารณาประเด็นเกี่ยวกับการจ่ายค่าหัวหรือหน้าที่สูงเกินความเป็นจริง เป็นผลผูกพันให้ผู้นั้นมีภาระหนี้สินและจำยอมถูกเอารัดเอาเปรียบแรงงาน เป็นการค้ามนุษย์รูปแบบใหม่ (modern day slaves) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

ปัจจุบันการค้ามนุษย์ในประเทศไทยตามรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ ประจำปี 2014 ได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในระดับ Tier 3 ซึ่งก็หมายความว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ยังไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำอย่างเต็มที่และไม่มีความพยายามใด ๆ ในการที่จะปฏิบัติตามหรือเป็นประเทศที่มีสถานการณ์การค้ามนุษย์ในระดับเลวร้ายที่สุด หลังจากติดอยู่ในกลุ่ม Tier 2 Watch List มานานถึง 4 ปี ติดต่อกัน จากสถิติการดำเนินคดีในปี พ.ศ.2557 พบว่า ประเทศไทยยังคงมีสถานะประเทศต้นทางปลายทางและทางผ่านของการค้ามนุษย์ โดยมีผู้เสียหายในคดีการค้ามนุษย์ รวม 595 คน เป็นคนไทย 274 คน ลาว 108 คน เมียนมา 83 คน กัมพูชา 29 คน สัญชาติอื่น 101 คน โดยผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณีส่วนใหญ่เป็นคนไทย ผู้เสียหายที่ถูกแสวงหาผลประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงาน ส่วนใหญ่เป็นคนเมียนมา ผู้เสียหายจากการนำคนมาขอทานส่วนใหญ่ เป็นชาวกัมพูชาและผู้เสียหายส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า 18 ปี (สรายุทธ ยหะกร, 2558) จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ในเดือนกรกฎาคม 2558

ประเทศไทยยังคงถูกจัดอยู่ในระดับ Tier3 ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีสถานการณ์ค้ามนุษย์ระดับเลวร้ายที่สุดต่อไปอีก (Office of the Under Secretary for Civilian Security, Democracy, and Human Right, 2015)

ในระยะหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยจึงได้พยายามอย่างเต็มที่ในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ โดยได้ประกาศเจตนารมณ์ในการต่อต้านการค้ามนุษย์และกำหนดนโยบายเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของประเทศไทยให้เป็นวาระแห่งชาติ ในปี 2547 และได้ออกกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการต่อต้านการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพ และสามารถคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2554-2559 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทิศทางในการป้องกัน การดำเนินคดี การคุ้มครองช่วยเหลือ การพัฒนากลไกเชิงนโยบายและการขับเคลื่อน รวมถึงการพัฒนาและบริหารข้อมูล ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ แต่จากการศึกษาในระยะการดำเนินงานของแผนดังกล่าว พบว่า การดำเนินการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของเจ้าหน้าที่ทั้งในด้านการสืบสวนจับกุมปราบปราม การดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด การคัดแยก ผู้เสียหาย หรือการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ยังมีข้อจำกัดและขาดประสิทธิภาพ ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ อาทิเช่น 1) งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติตามแผน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้ 2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีไม่เพียงพอและขาดการประสานความร่วมมือในการทำงานกับหน่วยงานภายนอก (วรรณา แจ้งจรรยา, 2557) การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และกฎหมายอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจ (เภรินทร์ ยิ่งเภตรา และนฤมล นิราทร, 2558) 4) ขาดการอบรมอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ได้อย่างตรงประเด็น โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างสม่ำเสมอและจริงจัง ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และทำงานอย่างสุจริต (สรายุทธ ยหะกร, 2558) 5) การสั่งการทำได้ไม่ทั่วถึงและการสั่งการตามลำดับชั้น เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน และเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติงานขาดทักษะด้านภาษา (พชร สันทัด และเชษฐ รัชดาพรรณาธิกุล,

2557) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุนทร เอกพันธ์, นิติ ผดุงชัย และไฉไล ศักดิวรพงศ์ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มากที่สุด คือ ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดอุปกรณ์เครื่องมือ ในการปฏิบัติหน้าที่และประชาชนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ทำงานรับผิดชอบหลายด้านทำให้การทำงานด้านนี้ไม่บรรลุเป้าหมายและขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (สุนทร เอกพันธ์ และคณะ, 2556) ซึ่งก็สอดคล้องกับปัญหาการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ที่พบว่า ยังมีงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านนี้โดยตรง นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการประสานความร่วมมือในการทำงานกับหน่วยงานภายนอก การสั่งการและการควบคุมการทำงานของเจ้าหน้าที่ทำได้ไม่ทั่วถึงเกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน (กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5, 2560)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยตระหนักถึงปัญหาการค้ามนุษย์ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก การค้าประเวณี แม้ว่าทุกหน่วยงานทั้ง ภาครัฐ และเอกชนได้ให้ความร่วมมือและร่วมกันต่อต้านการค้ามนุษย์โดยการกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ ขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่ปัญหาการค้ามนุษย์ก็ยังไม่หมดไปและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีปัญหาทั้งในการบริหารงานและการปฏิบัติงานดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและมีผลต่อต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 เพื่อให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้และข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในพัฒนาการบริหารงานตำรวจด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเป็นไปตามเป้าหมายของนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการ ในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5

2. เพื่อศึกษาสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 มีทั้งหมด 159 สถานี จำนวนประชากรทั้งสิ้น 16,234 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 445 คน จากนั้นกำหนดสัดส่วนจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ในกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ทั้ง 8 จังหวัด ตามระบบการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน (quota sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละแห่ง ดังรายละเอียดตามตารางที่ 1 จากนั้นทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ได้จากสถานีตำรวจภูธรโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด

กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5	จำนวนประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่	4,098	112
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงราย	3,039	83
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง	2,114	58
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดน่าน	1,684	46
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดแพร่	1,910	52
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดแม่ฮ่องสอน	901	25
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดลำพูน	1,177	32
กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดพะเยา	1,311	36
รวม	16,234	445

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ทำงาน และกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดที่สังกัด เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check Lists)

ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะองค์การในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5

ตอนที่ 3 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการองค์การในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5

ตอนที่ 4 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5

แบบสอบถามตอนที่ 2 ตอนที่ 3 และตอนที่ 4 เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) แต่ละข้อมี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามแนวคิดของ Likert’s Scale (Likert, R, 1932)

ทำการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item objective congruence: IOC) ของทุกข้อคำถามมากกว่า 0.60 หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L.J., 1951) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามจำแนกเป็นรายด้าน คือ ด้านสมรรถนะองค์การ ด้านพฤติกรรมการจัดการองค์การ และด้านการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เท่ากับ 0.95, 0.97 และ 0.96 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) โดยการหาค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) วิเคราะห์ระดับของการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 โดยการหาค่าเฉลี่ย (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะองค์การ พฤติกรรมการจัดการองค์การ กับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ใช้สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s product moment correlation)

3. วิเคราะห์ผลของสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การที่มีต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ใช้สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41–50 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีตำแหน่งงานเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นประทวน และประสบการณ์ทำงาน 6–10 ปี

2. การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$=3.19, SD=0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาและบริหารข้อมูล ($\bar{X}$=3.23, SD=0.48) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ ($\bar{X}$=3.23, SD=0.68) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการพัฒนาเชิงกลไกนโยบายและการขับเคลื่อน ($\bar{X}$=3.21, SD=0.57) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการป้องกัน ($\bar{X}$=3.16, SD=0.62) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการดำเนินคดี ($\bar{X}$=3.10, SD=0.72) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์ของสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ จากการศึกษาพบว่า สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เรียงจากมากไปหาน้อย โดยแบ่งตามตัวแปรที่ทำการศึกษา ดังนี้ คือ

3.1 สมรรถนะองค์การในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ (r=.631, p<.01) ด้านสถานที่ (r=.625, p<.01) ด้านบุคลากร (r=.502, p<.01) ด้านงบประมาณ (r=.458, p<.01) และด้านโครงสร้างองค์การ (r=.098, p<.05)

3.2 พฤติกรรมการจัดการองค์การในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ด้านภาวะผู้นำ (r=.581, p<.01) ด้านความผูกพันและการยอมรับ (r=.467, p<.01) ด้านการทำงานเป็นทีม (r=.406, p<.01) ด้านการจูงใจ (r=.327, p<.01) และด้านการมีส่วนร่วม (r=.323, p<.01)

4. ผลของสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การที่มีต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ จากการศึกษาพบว่า มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2 และ 3

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การที่มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

ตัวแปร	B	β	t-test	Sig.
constant	.344		2.500	.013
OC= สมรรถนะองค์การ	.341	.357	8.506	.000
OB= พฤติกรรมการจัดการองค์การ	.457	.472	11.259	.000
$R = .734$; $R^2 = .539$; $R^2_{adj} = .536$; $SE_{est} = .325$; $F = 222.548$; Sig. of F (p) = .000				

จากตารางที่ 2 พบว่า สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การมีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .01$) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (OA) ได้ร้อยละ 53.6 ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ .734 และค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ปรับปรุง (R2adj) มีค่าเท่ากับ .536 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SEest) เท่ากับ .325 ค่าสัมประสิทธิ์ของสมรรถนะองค์การ (OC) และพฤติกรรมองค์การ (OB) ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) มีค่าเท่ากับ .357 และ .472 ตามลำดับ ดังนั้นสมการพยากรณ์ค่าตัวแปรการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (OAβ) โดยใช้ค่าคะแนนมาตรฐานสามารถเขียนได้ดังนี้ คือ OAβ = .357OC + .472OB ซึ่งจากผลการศึกษาที่ได้แสดงว่า สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การมีความสัมพันธ์และมีผลต่อกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์และใช้พยากรณ์การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ได้ โดยมีประสิทธิภาพการพยากรณ์ร้อยละ 53 และจากสมการพยากรณ์คะแนนมาตรฐานแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการจัดการองค์การ (β=0.472) มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มากกว่าสมรรถนะองค์การ (β=0.357)

การวิเคราะห์ผลของสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การรายด้านที่มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) ได้ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาสมรรถนะองค์การ และพฤติกรรมการจัดการองค์การรายด้านที่มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise)

ตัวแปรพยากรณ์	B	β	t-test	Sig.
constant	.515		3.362	.001
OC5= สมรรถนะองค์การ ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้	.116	.190	3.866	.000
OC4= สมรรถนะองค์การ ด้านสถานที่	.084	.141	2.798	.005
OB2= พฤติกรรมการจัดการองค์การ ด้านภาวะผู้นำ	.099	.178	3.649	.000
OC2= สมรรถนะองค์การ ด้านบุคลากร	.147	.190	4.618	.000
OB5= พฤติกรรมการจัดการองค์การ ด้านการทำงานเป็นทีม	.085	.118	3.138	.002
OB4= พฤติกรรมการจัดการองค์การ ด้านการมีส่วนร่วม	.099	.120	3.452	.001
OC3= สมรรถนะองค์การ ด้านงบประมาณ	.090	.117	2.856	.005
OB3= พฤติกรรมการจัดการองค์การ ด้านความผูกพันและการยอมรับ	.052	.092	2.113	.035
R = .768; R2 = .590; R2adj = .582; SEest= .308; F = 67.582; Sig. of F (p) = .000				

จากตารางที่ 3 พบว่า สมรรถนะองค์การด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ (OC5) สมรรถนะองค์การด้านสถานที่ (OC4) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านภาวะผู้นำ (OB2) สมรรถนะองค์การด้านบุคลากร (OC2) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านการทำงานเป็นทีม (OB5) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านการมีส่วนร่วม (OB4) สมรรถนะองค์การด้านงบประมาณ (OC3) และพฤติกรรมการจัดการองค์การด้านความผูกพันและการยอมรับ (OB3) มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .01$) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (OA) ได้ร้อยละ 58.2 ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ .768 และค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ปรับปรุง (R2adj) มีค่าเท่ากับ .582 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SEest) เท่ากับ .308 ค่าสัมประสิทธิ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) มีค่าเท่ากับ .190, .141, .178, .190, .118, .120, .117 และ .092 ตามลำดับ ดังนั้น สมการพยากรณ์ค่าตัวแปรการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (OAβ) โดยใช้ค่าคะแนนมาตรฐานสามารถเขียนได้ดังนี้ คือ OAβ= .190OC5+ .141OC4+.178OB2 +.190OC2

+.118OB5+.120OB4+.117OC3+.092OB3 ซึ่งจากผลการศึกษาที่ได้แสดงว่า 1) สมรรถนะองค์การด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ และด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ 2) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านภาวะผู้นำ ด้านความผูกพันและการยอมรับ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์และมีผลต่อกับการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และใช้พยากรณ์การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ได้ โดยมีประสิทธิภาพการพยากรณ์ร้อยละ 58.2 และจากสมการพยากรณ์คะแนนมาตรฐานแสดงให้เห็นว่าตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 8 ตัวแปร มีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามน้ำหนักของค่าสัมฤทธิ์การพยากรณ์เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ สมรรถนะองค์การด้านบุคลากร (β=0.190) สมรรถนะองค์การด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ (β=0.190) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านภาวะผู้นำ (β=0.178) สมรรถนะองค์การด้านสถานที่ (β=0.141) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านการมีส่วนร่วม (β=0.120) พฤติกรรมการจัดการองค์การด้านการทำงานเป็นทีม (β=0.118) สมรรถนะองค์การด้านงบประมาณ (β=0.117) และพฤติกรรมการจัดการองค์การด้านความผูกพันและการยอมรับ (β=0.092)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การมีความสัมพันธ์และมีผลต่อการบริหารงานตำรวจในการปราบปรามการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่าด้านที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของการบริหารงานตำรวจในการปราบปรามการค้ามนุษย์ ได้แก่ สมรรถนะองค์การด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านสถานที่ ด้านงบประมาณ และพฤติกรรมการจัดการองค์การด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้เพราะสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของการนำนโยบายและยุทธศาสตร์ไปปฏิบัตินั้น ต้องเน้นไปที่องค์ประกอบของความสำเร็จ (elements of success) ที่สำคัญ 2 ส่วน คือ สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การ ทั้งนี้เพราะการนำนโนบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้จะต้องอาศัยโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม บุคลากรที่อยู่ในองค์การจะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งด้านการบริหารและด้านเทคนิคอย่างเพียงพอ นอกจากนี้องค์การยังต้องมีการวางแผนเตรียมการ

หรือมีความพร้อมทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และงบประมาณ องค์การจึงมีความพยายามที่จะศึกษาหรือหาแนวทางแก้ไขอุปสรรคของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยแก้ที่ตัวองค์การ เช่น การขาดเงินทุน การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ความล่าช้าในการสรรหาบุคลากร ความล่าช้าในการจัดตั้งระบบงานต่าง ๆ เป็นต้น (วรเดช จันทรศร, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านบริหารจัดการ ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่เป็นปัจจัยสำคัญ ได้แก่ บุคลากร (man) งบประมาณ (money) วัสดุอุปกรณ์ (material) และการจัดการ (management) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะกับความต้องการของแผนงานและโครงการ และต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, 2545) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าปัจจัยในการจัดการที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญและผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ 1) คน (man) เพราะทรัพยากรบุคคลทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมาก 2) เครื่องจักร (machine) คือ อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาอย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า 3) เงินทุน (money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด และ 4) วัสดุสิ่งของ (material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต ซึ่งดับบลินและไอร์แลนด์ กล่าวว่า ทรัพยากรองค์กร ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่เป็นวัตถุสิ่งของ และทรัพยากรสารสนเทศ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (Dubrin, A. J., & Ireland, R. D., 1993)

อีกส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ พฤติกรรมการจัดการองค์การ ทั้งนี้เพราะองค์การที่มีพฤติกรรมการจัดการองค์การที่เหมาะสมจะสามารถดำเนินงานหรือปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พฤติกรรมการจัดการองค์การดังกล่าวจะเน้นที่การมีส่วนร่วม (participation) ขององค์การเป็นสำคัญ เน้นการสร้าง

ความผูกพันและการยอมรับ เพื่อมุ่งสนองตอบความต้องการทางจิตวิทยาและทางสังคมมนุษย์ ภายใต้ฐานแนวคิดที่ว่า “การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายมาปฏิบัติให้บังเกิดความสำเร็จจึงน่าจะเป็นเรื่องของการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพันของสมาชิกในองค์การ การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการมุ่งใช้การควบคุมหรือใช้อำนาจทางรูปนัยของผู้บังคับบัญชา” (วรเดช จันทรศร, 2556) สอดคล้องกับแนวคิดด้านการบริหารจัดการของนักคิดหลายท่าน เช่น แนวคิดของ “Follett” ที่เน้นเรื่องการประสานงาน (Follett, M. P., 1977) แนวคิดทฤษฎีองค์การของเชสเตอร์ บาร์นาร์ด (Barnard, C. I., 1966) ที่เน้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (informal organization) แนวคิดของปีเตอร์ เอฟ ดรักเกอร์ (Drucker, P. F., 1999) ที่เน้นให้แต่ละองค์กรสร้างทีมงานที่เป็นทีมงานเฉพาะมีองค์กรเป็นที่หลอมรวมความพยายามจากแต่ละบุคคล ผู้บริหารต้องพยายามกระตุ้นให้พนักงานทุกคนนำพลังที่มีออกมาใช้ผลิตงานอย่างเต็มที่ ดังนั้น ในการบริหารงานตำรวจด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ จึงต้องมีการส่งเสริมศักยภาพให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการวางมาตรการและการดำเนินงานร่วมกันกับเครือข่ายประชาคมที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน เพื่อป้องกันเฝ้าระวังสืบเสาะติดตาม และช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมทั้ง การติดตามเฝ้าระวัง ควบคุมบุคคลหรือนิติบุคคลผู้กระทำความผิดจากการกระทำผิดซ้ำ รวมถึงการส่งเสริมกลไกชุมชนให้เข้มแข็งในการเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

ดังนั้น การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งในด้านสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของวรรณา แจ้งจรรยา ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานด้านการปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองกำกับการ 2 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (วรรณา แจ้งจรรยา, 2557) ที่พบว่าการที่จะเกิดความสำเร็จในการการบริหารงานด้านการปราบปรามการค้ามนุษย์ ต้องมีการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ จากทั้งหน่วยงานภาครัฐบาลหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยหรือการดำเนินการที่ส่งผลต่อความสำเร็จดังกล่าว ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการ

วางแผน ควรมีงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการปฏิบัติตามแผน 2) ด้านการจัดองค์กร ควรบรรจุบุคลากรเพิ่มและพบปะหาแนวทางในการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานภายนอก 3) การนำและสั่งการ ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการสั่งการและการสั่งการต้องมีความชัดเจน 4) ด้านการควบคุม ควรให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น กำกับดูแล ควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การควบคุมการทำงานได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาการบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ทั้ง 5 ด้าน ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นตัวแปรตามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ทำการศึกษาวิจัยการสร้างและพัฒนากระบวนการทำงานเครือข่ายแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) พบว่า กระบวนการทำงานเครือข่ายในการป้องกัน ปราบปรามและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ มีรูปแบบกระบวนการทำงานเครือข่ายครอบคลุม ทั้ง 5 ด้าน ตามหลักมาตรฐานการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์สากล คือ ด้านนโยบาย ด้านการป้องกัน ด้านการดำเนินคดี ด้านการคุ้มครอง ช่วยเหลือ และด้านความร่วมมือ แต่ที่พบว่าผลการดำเนินการของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ยังอยู่ในระดับปานกลางไม่ถึงระดับมากนั้นอาจมีสาเหตุมาจากปัญหาสมรรถนะองค์การด้านงบประมาณ การจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ และกำลังคนที่จะใช้ในการดำเนินงานด้านนี้โดยตรง ซึ่งจากการศึกษาก็พบว่า สมรรถนะองค์การอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของสุนทร เอกพันธ์ และคณะ ทำการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พุทธศักราช 2551 ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ คือ การขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดอุปกรณ์เครื่องมือ ในการปฏิบัติหน้าที่และประชาชนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ทำงานรับผิดชอบหลายด้านทำให้การทำงานด้านนี้ไม่บรรลุเป้าหมาย และขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (สุนทร เอกพันธ์ และคณะ, 2556)

สรุป

สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จ ในการบริหารงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของภาครัฐของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การ เพราะการบริหารงานต้องอาศัยสมรรถนะองค์กรที่ดีและเพียงพอในการดำเนินงานหรือปฏิบัติงาน อันได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสถานที่ที่เหมาะสม ประกอบกับองค์กรต้องมีพฤติกรรมการจัดการองค์การที่เอื้อต่อการนำนโยบายมาปฏิบัติ อาทิเช่น การใช้ภาวะผู้นำที่ดี การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม ดังนั้น การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายของนโยบายและยุทธศาสตร์ จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งในด้านสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การ หากต้องการพัฒนาสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จขององค์การในการปราบปรามการค้ามนุษย์ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีดำเนินงานด้านการพัฒนาสมรรถนะองค์การและพฤติกรรมการจัดการองค์การให้ครอบคลุมในทุกมิติ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการบริหารงาน การดำเนินงาน และการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์การให้สูงขึ้นและสอดรับกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากข้อค้นพบและสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1.1 รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณ เพื่อจัดหาทรัพยากรในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากร เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรจัดสรรอัตรากำลังพลให้กับสถานีตำรวจในแต่ละสถานีเพื่อให้แต่ละสถานีมีผู้ปฏิบัติงานเฉพาะด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

1.3 กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 และกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ควรส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการจัดการองค์การที่ดี เน้นการมีส่วนร่วม (participation) การจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพันของสมาชิกในองค์การ การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการมุ่งใช้การควบคุมหรือใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชา

1.4 มีการส่งเสริมศักยภาพให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการวางมาตรการและการดำเนินงานร่วมกันกับเครือข่ายประชาคมที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน เพื่อป้องกันเฝ้าระวัง สืบเสาะติดตาม และช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมทั้ง การติดตาม เฝ้าระวัง ควบคุมบุคคลหรือนิติบุคคลผู้กระทำความผิดจากการกระทำผิดซ้ำ รวมถึงการส่งเสริมกลไกชุมชนให้เข้มแข็งในการเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

2.2 ควรศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ตำรวจและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (พ.ศ.2554-2559). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แห่งชาติ (ศปคม.แห่งชาติ).

กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5. (2560). รายงานผลการบริหารราชการตำรวจภูธรภาค 5 ประจำปีพุทธศักราช 2560. เรียกใช้เมื่อ 12 ตุลาคม 2561 จาก https://police5.go.th/p5/about-us/commander-Vision

พชร สันทัด และเชษฐ รัชดาพรรณาธิกุล. (2557). การบริหารงานตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของสถานีตำรวจนครบาล. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 7(1):1-15.

เภรินทร์ ยิ่งเภตรา และนฤมล นิราทร. (2558). ปัญหาและข้อจำากัดในกระบวนการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์. ใน การประชุมวิชาการและนำาเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 6. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551. เรียกใช้เมื่อ 12 ธันวาคม 2560 จาก www.ratchakitcha.soc.go.th

วรเดช จันทรศร. (2556). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน.

วรรณา แจ้งจรรยา. (2557). การบริหารงานด้านการปราบปรามการค้ามนุษย์ของกองกำกับการ 2 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.

สรายุทธ ยหะกร. (2558). การค้ามนุษย์ในประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช , 5(2): 106-118.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). รายงานผลการศึกษาวิจัยการสร้างและพัฒนากระบวนการทำงานเครือข่ายแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่เหยื่อเป็นเด็กและสตรีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: เก็ทกู๊ดครีเอชั่น.

สุนทร เอกพันธ์ และคณะ. (2556). ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พุทธศักราช 2551 กรณีศึกษาตำรวจภูธร จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 3(1): 79-85.

Barnard, C. I. (1966). Organization and management. Mass: Cambridge University Press.

Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika, 16 (3), 297-334.

Drucker, P. F. (1999). Management Challenges for the 21st Century. New York: Harper Business.

Dubrin, A. J., & Ireland, R. D. (1993). Management and organization. (2nd ed.). Ohio: South Western Publishing Company.

Follett, M. P. (1977). Dynamic administration. New jersey: Clifton.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitude. New York: Wood Worth.

Office of the Under Secretary for Civilian Security, Democracy, and Human Right. (2015). Trafficking in person report July, 2015. U.S. Department of State Publication.

การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ*

ENCOURAGEMENT ON THE BUDDHIST ETHICAL BEHAVIORS OF BUDDHIST UNIVERSITY STUDENTS IN NORTHERN REGION

พระสัญชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ)
Phra Sanchai Ñānaviro (Thiposot)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand
พระครูศรีวรพินิจ
Phrakrusriworapinij
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus, Thailand
พูนชัย ปันธิยะ
Phoonchai Punthiya
เทพประวิณ จันทร์แรง
Thepprawin Chanraeng
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: sanchait65@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ 2) ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ 3) ศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods design) ที่ใช้

* Received 1 July 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 23 July 2019

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาพฤติกรรมของนักศึกษา การดำเนินชีวิตยังขาดเรื่องระเบียบวินัย ขาดการปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ไม่ค่อยมีการน้อมนำคำสอนของพุทธเจ้า เช่น โยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 ไปประยุกต์กับการเรียนทำให้ลืมรากเหง้าคือศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาผู้บริหารจะต้องพัฒนาและส่งเสริมนักศึกษาให้มีความสำนึกในหน้าที่ของตนเอง มหาวิทยาลัยต้องมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตอย่างชัดเจน เช่น การอยู่แบบพอเพียง หลักสูตรการส่งเสริมและบูรณาการพุทธจริยธรรมในวิชาพื้นฐานทั่วไป เพื่อให้คนได้รับรู้คำสอนทางพุทธศาสนาไปรับใช้สังคมด้วยการใช้หลักพุทธจริยธรรมหรือหลักไตรสิกขา

2. การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ขั้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือขั้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และขั้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษา ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบ PMW Model; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม คือ PRECEPT MODEL ศีล, MEDITATION MODEL สมาธิ, WISDOM MODEL ปัญญา

คำสำคัญ: การส่งเสริม, พฤติกรรม, พุทธจริยธรรม

Abstract

The research article is part of dissertation entitled the Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhis University students in Northern Region. The purpose of the study is 1) to study the problems and obstacles the Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhis University students in Northern Region. 2) to study Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhis University students in Northern Region. 3) to study

model Encouragement on the Buddhist ethical Behaviors of Buddhis University students in Northern Region. this research uses a mixed methods research methodology. that uses the method of collecting qualitative research data and quantitative research.

The research found that

1 . Student behavior problems Life still lacks discipline. Lack of cultivating good consciousness and values about social responsibility and self, Buddha's teachings, such as Critical Reflection, the truth noble fourth, were not applied to apply to learning, causing the roots of Buddhism to be forgotten. Problems in promoting ethics of educational institutions, administrators must develop and encourage students to have a sense of their own duties. the university must have a goal to produce graduates clearly, such as being self-sufficient. Buddhist Ethics Promotion and Integration course in general basic subjects to enable people to recognize Buddhist teachings to serve society by using Buddhist principles or threefold principles.

2. Promoting Buddhist ethics of students, the overall picture is at a high level. when considering each side, it was found that the intelligence level had the highest mean. In the high level, followed by the concentration stage, with the average level at a high level and the precepts level has the lowest mean at a moderate level.

3 . Buddhist moral behavior promotion model of students. the researchers would like to present the PMW Model; Precept, Meditation, Wisdom, as a guideline for educational institutions to promote Buddhist ethical behavior, namely Precepts MODEL (Sila). MEDITATION MODEL, (Samãthi), and WISDOM MODEL (Paññã).

Keywords: Encouragement, Buddhist Ethical, Behaviour

บทนำ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ.2555-2559, 2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” ในทุกด้าน การน้อมนำหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9–11 ได้เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกันทางด้านศีลธรรม โดยเฉพาะการนำพุทธจริยธรรมไปช่วยเสริมสร้างให้กับคน ซึ่งนับว่าเป็นทุนที่มีคุณค่ามากมาย เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2560) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย โดยจัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ให้เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” และได้ขออัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศและบริหารประเทศ รวมทั้งมุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน เพื่อพร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ มุ่งหมายคือการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีศีลธรรม จริยธรรม เป็นคนดีของสังคม พัฒนาประเทศให้เจริญได้นั้นก็คือ โดยการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 มาตรา 4 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ผ่านการอบรม การฝึกฝน การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าทางวิชาการ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้จากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและในราชกิจจานุเบกษา มาตรา 6 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาต้อง

เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สรุปคือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษากล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และในการชี้นำสังคม และประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ สามารถพึ่งพาทางวิชาการในการแก้ปัญหาสังคมได้ ที่ปรากฏตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ อยู่ในมาตรฐานย่อย 3 ด้าน คือ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา, 2558) ฉะนั้นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ความรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญกว่าปัจจัยอื่น ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรหรือออกไปสู่สังคมให้มีประสิทธิภาพในการจัดการ เป็นคนดี มีความสามารถในการแข่งขันจึงสำคัญอย่างยิ่ง (นิสดารก์ เวชยานนท์, 2548) อีกทั้งความรู้ความสามารถศักยภาพในการทำงาน ความพร้อมในการทำงาน มีพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร พันธกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิตและการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางการกายและจิตใจ มีจิตสำนึกรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลกและมีคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นแล้วสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรหนึ่ง ที่จำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพัฒนาผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ (สุนันทา เลาหนันท์, 2546)

นิสิตและนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันที่ผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายออกไปรับใช้สังคม ถือได้ว่ามนุษย์มีสติปัญญาสามารถพัฒนาได้ ความเจริญต่าง ๆ ของโลกล้วนมีพื้นฐานมาจากมนุษย์ แต่ทุกวันนี้โลกมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวไร้พรมแดน เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบความต้องการของมนุษย์ไม่มีสิ้นสุดเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องแก่งแย่งชิงดี ชิงเด่นกัน เห็นแก่ตัว เป็นผลทำให้การพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนิสิตและนักศึกษาระดับอุดมศึกษาบางส่วนเท่านั้นที่มีปัญหา ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติและ

การแสดงออกทางกายต่าง ๆ ทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เช่น ความรับผิดชอบ ความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาบางส่วนลดน้อยลง มีพฤติกรรมเลียนแบบในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทะเลาะวิวาท ขายบริการทางเพศ อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา เสพสื่อเทคโนโลยีในทางที่ผิด มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ติดสารเสพติด ก้าวร้าว รุนแรง ก่ออาชญากรรม ระเบียบวินัยมีน้อย คบเพื่อนไม่ดี ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีมีน้อย หลงใหลในวัตถุนิยม ชอบความสบายไม่ชอบความลำบาก โกหก นินทาว่าร้ายผู้อื่น ด่าทอ ดูถูกเหยียดหยาม และเรื่องของการใช้ความคิด การใช้สติปัญญาพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้รอบคอบก่อนตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกต้องและไม่ถูกต้องสมควรกระทำหรือไม่กระทำ ผลที่เกิดตามมาคือ การประพฤติในสิงที่ดีงามสิ่งที่ถูกต้องของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาบางส่วนเสื่อมถอยลง มีความเจริญและเติบโตเพียงร่างกายแต่จิตใจกลับเสื่อมลง ขาดความสมบูรณ์ในการพัฒนาพฤติกรรมที่ต้องพร้อมไปด้วยร่างกาย สติปัญญา ความนึกคิด

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อให้การพัฒนามนุษย์ในระบบการศึกษาเป็นไปด้วยความยั่งยืนและเป็นที่น่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ เพื่อศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ โดยการค้นคว้าและนำหลักพุทธจริยธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อการส่งเสริมพฤติกรรมตามแนวพุทธจริยธรรมอันพึงประสงค์ของนิสิตและนักศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งทางกาย วาจาและใจ ตลอดจนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมที่ควรส่งเสริมของนิสิตและนักศึกษาในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ

2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ

3. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบระเบียบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods design) ที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมเพื่อนำมากำหนดสร้างเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ในรูปแบบเอกสาร นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนพุทธศาสนา และนักศึกษา ในพื้นที่การศึกษาจังหวัดภาคเหนือตอนบน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนา 5 รูป/คน 2) ผู้อำนวยการสถานศึกษา 5 รูป/คน 3) ครูผู้สอน 5 รูป/คน 4) นักศึกษา 5 รูป/คน รวมเป็น 20 คน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ จากข้อมูลเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์โดยทำการวิเคราะห์ด้านเนื้อหา (Content Analysis) โดยข้อมูลจากผลที่ได้จะนำไปทำเป็นแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาพัฒนาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้กรอบแนวความคิดและแบบสอบถามในรูปแบบเอกสาร นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขและทำเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ มหาวิทยาลัยทางด้านพุทธศาสนาภาคเหนือตอนบน มีทั้งหมด 7 วิทยาเขต มีนักศึกษาทั้งสิ้น 371 รูป/คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แนวคิดของ Taro Yamane เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และเลือกตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน โดยให้ขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้นภูมิเป็นสัดส่วนเดียวกับจำนวนประชากรในแต่ละชั้นภูมิ โดยแบ่งกลุ่มประชากรเป็น เล็ก กลาง ใหญ่ ได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ระดับความ

เชื่อมั่น 95% และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเท่ากับ 371 รูป/คน การหาคุณภาพของเครื่องมือ การหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยการวิเคราะห์ค่า IOC (Item Objective Congruence Index) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป และการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับมหาวิทยาลัยไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2532) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้แบบสอบถามคืนแล้ว นำมาตรวจหาความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้ววิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยทำการวิเคราะห์แบบ (Confirmatory Factor Analysis) CFA เพื่อทราบโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้องค์ประกอบรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือเพื่อนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำพิจารณาตรวจสอบสนทนากลุ่ม (Focus Groups) และปรับปรุงแก้ไขและทำเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ พบว่า มีปัญหาไม่ค่อยตรงต่อเวลา ขาดความซื่อสัตย์ องค์กรศาสนาไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมนิสัยความซื่อสัตย์ มีปัญหาเกิดขึ้นไม่ค่อยมีวิเคราะห์ถึงปัญหาสถานการณ์ด้วยหลักเหตุผลของความเป็นจริง ต้องหาเลี้ยงชีพจนไม่มีเวลาความรักให้ผู้มีพระคุณ การเรียนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ไม่รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสภาพสังคมไม่ค่อยมีความยุติธรรม มีการแก่งแย่งผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดการเอาใจใส่ดูแลจากอาจารย์อย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทาง

สังคมที่มีผลต่อขนบธรรมเนียมและค่านิยม การแข่งขันต่อสู้เพื่ออยู่รอดในสังคมมีมากขึ้น ไม่รู้จักข้อจำกัดทางด้านงบประมาณตนเอง ค่านิยมทางสังคมที่ถูกกระแสทางบริโภคกดดัน ไม่รู้จักการวางแผนการใช้เงิน มีความอยากได้ในวัตถุสิ่งของโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย มีการแข่งขันกันสูง ระบบทางสังคมมีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการส่งเสริมการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับการส่งเสริมความยุติธรรมอย่างชัดเจน คนในสังคมมีการเล่นพรรคพวก ค่านิยมคนผู้อำนาจทางการเงินมากกว่าความดี ไม่ค่อยมีความอดทนเพื่อให้ถึงเป้าหมาย ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนในการดำเนินชีวิต ไม่ค่อยมีแบบอย่างที่ดีการดำเนินชีวิต ขาดความรักความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย ไม่ค่อยมีความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีการเบียดเบียนคนอื่นด้วยวาจา

2. การศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) พบว่ามี 6 องค์ประกอบเท่านั้นที่เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณา คือ องค์ประกอบที่ 1 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความซื่อสัตย์สุจริต ของพัฒนาการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 1 ว่า รูปแบบความซื่อสัตย์สุจริต องค์ประกอบที่ 2 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 6 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 2 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความสามัคคีสมานฉันท์ ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 2 ว่า รูปแบบความสามัคคีสมานฉันท์ องค์ประกอบที่ 3 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 5 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 3 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้าน รู้จักเคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 3 ว่า รู้จักเคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบที่

4 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 5 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 4 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบ เสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 4 ว่า มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น องค์ประกอบที่ 5 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 4 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 5 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบด้านความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต ของการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 5 ว่า มีความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต องค์ประกอบที่ 6 บรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 4 ตัวแปร เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบที่ 6 แล้วพบว่าเป็นตัวแปร รูปแบบการใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงกำหนดชื่อตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบที่ 6 ว่า รูปแบบการใช้ปัญญาในการยับยังชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบ PMW Model ; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม

PRECEPT MODEL ศีล คือ ความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อถอย มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ บำเพ็ญประโยชน์ ละทิฐิมานะร่วมงานกับคนอื่นได้ มีความสามัคคีสมานฉันท์ ควรมีการสร้างความสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับจุลภาพก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมต่อไป เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรที่จะมีการสอนแบบวิพากษ์ในข้อเสนอของกันและกันได้ เพื่อเป็นการฝึกฝนการในการยอมรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล

MEDITATION MODEL สมาธิ คือ มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ควรมีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการฝึกตนเอง ฝึกการเป็นผู้ให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

WISDOM MODEL **ปัญญา** คือ การใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาให้มีความฉลาดมีเหตุมีผล รอบคอบในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม

อภิปรายผล

1. ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ พบว่า ปัญหาอยู่ที่ตัวนักศึกษาเอง ไม่ค่อยน้อมนำไปปฏิบัติอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ บางคนใช้ชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อเกินไป ขาดการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่เล็ก ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ยังขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ไม่ได้มีการน้อมนำเอาคำสอนของพุทธเจ้าเรื่องโยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 ไปประยุกต์กับการเรียน ยังขาดการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง การเรียนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนแปลง สภาพทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงทำวิถีชีวิตเปลี่ยนจากสังคมพึ่งพากันและกันแต่เป็นปัจเจกชนมากขึ้น สภาพสังคมขาดความยุติธรรม ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดการเอาใจใส่ดูแลจากอาจารย์อย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อขนบธรรมเนียมและค่านิยม การแข่งขันต่อสู้เพื่ออยู่รอดในสังคมมีมากขึ้น ไม่รู้จักประมาณตนเองในด้านต่าง ๆ ค่านิยมทางสังคมที่ถูกกระแสทางบริโภคกดดัน ไม่รู้จักการวางแผนการใช้เงิน มีความอยากได้ในวัตถุสิ่งของโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย มีการแข่งขันกันสูง ระบบทางสังคมมีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการส่งเสริมการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับการส่งเสริมความยุติธรรมอย่างชัดเจน คนในสังคมมีการเล่นพรรคพวก ค่านิยมคนผู้อำนาจทางการเงินมากกว่าความดี ไม่ค่อยมีความอดทนเพื่อให้ถึงเป้าหมาย ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนในการดำเนินชีวิต ไม่ค่อยมีแบบอย่างที่ดีการดำเนินชีวิต ขาดความรักความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย ไม่ค่อยมีความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีการเบียดเบียนคนอื่นด้วยวาจา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการของ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ ได้กล่าวถึง ปัญหาสำคัญในสังคมไทยไว้ในหนังสือเรื่อง “วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย” สรุปว่า การจะพัฒนาเด็กไทยให้มี

คุณลักษณะที่พึง ประสงค์ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ ครอบครัว โรงเรียน สังคม และสื่อมวลชน ต้องทำงานประสานกัน และทำหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี กล่าวคือ ครอบครัวที่จะสามารถพัฒนาเด็กไดควรเป็นครอบครัวที่อบอุน มีศีลธรรม มีความรูในการพัฒนาเด็กใหมีพัฒนาการรอบด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย โรงเรียนเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว มีบทบาทคือ ถ่ายทอดส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการและวิชาชีพ ชี้แนะกฎศีลธรรมจรรยาและมารยาทสังคมใหรูจักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม สังคม ซึ่งรวมถึงสังคมหรือชุมชน ผู้ปกครองโรงเรียนควรจะมีความเข้าใจระบบพื้นฐานของสังคมปัจจุบัน เช่น เรื่องพิธีกรรมควรใหเด็กเขาใจความหมายและปฏิบัติเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิดความรูสึกเป็นเจาของและเป็นหนึ่งใจเดียวกันกับสังคมใหญ่ในประเทศ สื่อมวลชน ควรจะมีส่วนสำคัญในการให้การศึกษาแกพ่อแม่ ผู้ปกครองและเด็ก เพราะเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาและการเรียนรูให้กับมนุษยในสังคมที่กว้างขวางที่สุด และเป็นเครื่องมือในการสร้างและขยายสุขภาวะให้กับเด็กเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2543)

2. การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัดการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา เป็นฐานในการอบรมนักศึกษา หรือในการจัดการเรียนการสอนภายในมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว อีกอย่างสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นฐานไม่ว่าจะเป็นฐานทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ทางหน่วยงานต่าง ๆ ก็ยังมีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอยู่เนืองนิตย์ และภายในระบบการศึกษาของโรงเรียนหรือของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนอื่นก็ยังมีการสอนสอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในหลักวิชาการ เช่น ธรรมาภิบาลในการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการส่งเสริมอย่างชัดเจนและปรับเปลี่ยนรูปแบบการส่งเสริมพุทธจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระไพศาล วิสาโล ได กลาวถึงวิกฤตทางศีลธรรมไวในหนังสือเรื่อง “ฝ่าพ้น วิกฤตศีลธรรม ด้วยทัศนะใหม่” สรุปว่าสังคมไทยขณะนี้กำลังเผชิญกับวิกฤตการณและปัญหาทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา สิ่งแวดลอม ซึ่งมีรากเหง้ามาจากวิกฤตศีลธรรม ซึ่งโยงไปถึงทัศนะต่อชีวิต สังคม และธรรมชาติที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากหลักธรรม วิกฤตศีลธรรม จะไดรับความสนใจน้อยที่สุดจากรัฐบาลและชนชั้นนำ สวนใหญ่เชื่อว่าวิกฤตการณเหล่านี้แกไขด้วยเทคโนโลยีเงินทุน กฎหมาย และ

อำนาจ แต่ก็เห็นได้ว่าปัจจัยหรือวิธีการเหล่านั้นแก้ปัญหาเพียงชั่วคราว หรือก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ตามมา ตามใดที่ยังไม่ได้รับความสนใจ ยากที่สังคมไทยจะพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น สังคมไทยจำต้องมีการฟื้นฟูศีลธรรมโดยเร่งด่วน จะต้องไม่มองว่าวิกฤตศีลธรรมเป็นปัญหาระดับบุคคลเท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับโครงสร้างสังคมในระบบทุนนิยมและอำนาจนิยม ที่เป็นกระแสหลักในปัจจุบัน และจะต้องทบทวนกระบวนการสร้างศีลธรรมกันใหม่ แทนที่จะเน้นการเทศน์ การสอน ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ให้มากขึ้น ควบคู่ไปกับการทบทวนศีลธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับคนยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นปัญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยการใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาแก้ปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทนและใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความฉลาดมีเหตุมีผลสามารถปรับตัวอยู่ได้ในสังคม รู้จักแยกแยะในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินชีวิตหรือกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม (พระไพศาล วิสาโล, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณค่าที่เด่นของอริยสัจไว้ว่า ในพระพุทธศาสนามีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ยังมีคุณค่าเด่นคือ วิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุผลเป็นระบบวิธีแบบอย่างซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ รองลงมาคือ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การที่นักศึกษามีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น แสดงให้เห็นว่าได้มีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง มีการฝึกฝนตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วย ตนเองขั้นสูงสุด ทางมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ฝึกนักศึกษาให้เป็นผู้รู้จักให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ บริจาคเพื่อสาธารณะประโยชน์มีจิตอาสา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ซึ่งสอดคล้องกับงานของโสรีช์ โพธิแก้ว ซึ่งสิ่งที่จะมาขจัดอวิชชาอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวงได้ นั้นก็คือ การทำให้บุคคลรู้แจ้งตามความเป็นจริง ซึ่งมีชื่อเรียกในพุทธ

ศาสนาว่า “สัมมาทิฏฐิ” แปลว่า ความเห็นชอบ หรือเห็นถูกต้อง อันเป็นภาวะและหนทางของความเข้าใจ อย่างถูกต้องในเรื่องของชีวิตและของโลก และ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม ขั้นศีล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต มีการเสนอเป็นนโยบายของชาติและนำไปสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่นต่อไปก็จริง แต่ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังนั้นควรมีการส่งเสริมคนให้มุงหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลภ ละทิฐิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน มีความสามัคคีสมานฉันท์ ควรมีการสร้างความสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับองคาพยบเล็ก ๆ ก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างก่อนที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะสร้างเป็นรูปแบบแห่งความสามัคคีขึ้นภายในสถาบันเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับนักศึกษาที่ต้องจบการศึกษาเพื่อไปรับใช้สังคมต่อไป เช่น เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรมีการสอนให้รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล และควรถอดบทเรียนของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (โสรีช์ โพธิแก้ว, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไฉน ประกอบผล เรื่อง “การศึกษาพุทธจริยธรรมเรื่องหนาที่ของบุตรธิดาตอบิดามารดา” พบว่า สังคมไทยในอดีตมีการอบรมสั่งสอนในหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือจริยธรรม ศีลธรรมที่ดีงาม ซื่อสัตย กตัญญูกตเวที เปนตน แตในปจจุบันมีคานิยมทางวัตถุมากกวาการสงเสริมคุณคาทางจิตใจการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปที่ผานมาเนนหนักในดานเศรษฐกิจ การพัฒนาจิตใจไดรับความสนใจน้อย การเรียนการสอนในสถานศึกษามุงเน้นการพัฒนาด้านรางกายและสติปญญารวมทั้งวิชาการดานตาง ๆ มากกวาการสงเสริมสรางดานคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม การมุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจละเลยการส่งเสริมทางพุทธจริยธรรม ซึ่งจะส่งผลให้คนมีความเห็นผิดเป็นปัญหาสังคมต่อไป ควรที่มีการส่งเสริมพุทธจริยธรรมให้มากขึ้นกว่าเดิม (พระมหาไฉน ประกอบผล, 2544)

3. รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบ PMW Model ; Precept, Meditation, Wisdom, เพื่อเป็นแนวทางของสถานศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรม

PRECEPT MODEL ศีล คือ ความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อถอย มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ บำเพ็ญประโยชน์ ละทิฐิมานะร่วมงานกับคนอื่นได้

มีความสามัคคีสมานฉันท์ ควรมีการสร้างความสามัคคีเป็นรูปแบบในระดับจุลภาพก่อนเพื่อเป็นตัวอย่างที่จะขยายไปสู่ระดับมหภาค เป็นต้นแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาควรที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมต่อไป เคารพในสิทธิผู้อื่น พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควรที่จะมีการสอนแบบวิพากษ์ในข้อเสนอของกันและกันได้ เพื่อเป็นการฝึกฝนการในการยอมรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของจริยธรรมในสังคมไทยมีลักษณะดังนี้ ซื่อสัตย์โดยการประพฤติปฏิบัติแบบอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทางกายวาจาใจต่อตนเองและผู้อื่นอันได้แก่ไม่กลับหรอกไม่คอยตามพวกขี้ราดหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียมั่นคงต่อการกระทำของตนไม่คดโกงประพฤติตนตรงตามพูดและ ความคิดเป็นต้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2523) และสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 มีดังนี้ ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมาย เข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองของประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบ สำนึกในความเป็นไทย รักชาติ มีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ มีความเสมอภาค สุจริต ยุติธรรม มีบุคลิกภาพที่ดี มีอนามัยสมบูรณ์ มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี มีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานสำนักนายกรัฐมนตรี, 2520)

MEDITATION MODEL **สมาธิ** คือ มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบเสียสละ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ควรมีการเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการฝึกตนเอง ฝึกการเป็นผู้ให้ การรู้จักให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้ “การศึกษาคือกระบวนการที่ทำให้คนและสังคมเจริญงอกงาม ยิ่งเรียนยิ่งขยัน ยิ่งเรียนยิ่งอดทน ยิ่งเรียนยิ่งซื่อสัตย์ ยิ่งเรียนยิ่งมีความกตัญญู ยิ่งเรียนยิ่งรักปู่ย่าตายาย ดูแลปู่ย่าตายาย ไปไหนก็ดูแลซึ่งกันและกัน บ้านเมืองก็จะมีแต่ความสุข” (โกวิท วรพิพัฒน์, 2533) และสอดคล้องกับแนวคิดในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ดังนี้คือ มีความเสียสละ มีวินัยในตนเอง ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด

และอดทน รู้จักคิด มีน้ำใจเป็นกีฬา ทำงานและอยู่ร่วมกันผู้อื่นได้ รู้กฎหมายที่จำเป็น มีทักษะต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงาน ภาษาและคณิตศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะที่ถูกต้องและงดงาม รู้จักปรับตัว ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยทีมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สำนึกในหน้าที่สิทธิของตนเอง รู้คุณค่าความเป็นไทย (กระทรางศึกษาธิการ, 2520)

WISDOM MODEL ปัญญา คือ การใช้ปัญญาในการยับยั้งชั่งใจและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น ใช้สติปัญญาพิจารณาปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผล ความอดทนมุ่งมั่นและใช้สติในการดำเนินชีวิต การพัฒนาให้มีความฉลาดมีเหตุมีผล รอบคอบในสิ่งดีและชั่วทั้งหลาย ย่อมจะดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปด้วยความราบรื่นดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับ สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยไว้มีดังต่อไปนี้ ยิ้มอย่างไทย มีน้ำใจ ใฝ่สันติ รักความยุติธรรม เป็นเพื่อนกับทุกคน รักธรรมชาติ มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมถ่อมตนแบบวัฒนธรรมไทย มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาคอมพิวเตอร์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย รู้จักสิทธิ หน้าที่ มีจิตสำนึกสาธารณะในการเมืองระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทางพระพุทธศาสนา การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ การรู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักการปรับตัวเองในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล ความเป็นผู้มีเหตุผลรู้จักแยกแยะ ผิดชอบชั่วดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ (สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน, 2546) และสอดคล้องกับแนวคิดของดวงเดือน พันธุมนาวิน คุณธรรมพื้นฐาน" ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุจินต์ จินายน เสนอทัศนะคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ คือ ต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสามารถ คนเก่งจะต้องรู้รอบ มีวิจารณญาณ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คนดีจะต้องมีหิริโอตัปปะ มีสัจจะ หมั่นเพียรฝึกฝนตน อดทน พร้อมที่จะให้ท่านทั้งที่เป็นวัตถุและที่มาจากจิตใจ คิดและดำเนินชีวิตโดยยึดแนวทางสายกลาง คนมีความสามารถต้องมีสัมมาทิฏฐิ คือ คิดชอบ ทำชอบ มีความรับผิดชอบ (สุจินต์ จินายน, 2540)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือ สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรมีการฝึกฝนให้ทุกคนเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคม ควรมีวิธีการสอนที่เน้นทักษะชีวิตทางสังคมโดยนำหลักพุทธธรรม จริยธรรมเข้ามาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะกับทักษะชีวิตให้กับนักศึกษา ส่งเสริมรณรงค์ให้บัณฑิตเข้าใจในปณิธานของมหาวิทยาลัย หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการสอดแทรกกิจกรรมไปในการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ และควรให้พุทธศาสนิกชนศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถึงแก่นแท้ ควรมีการส่งเสริมให้ไปฟังธรรมะทุกวันพระ ควรให้มีการจัดรูปแบบหลักสูตรการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมให้ชัดเจน และสอดแทรกคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปหลักสูตร ควรมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมและให้รู้จักการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิต ควรให้มีการเรียนรู้หลักพุทธจริยธรรมอย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกหลักการ ควรมีการส่งเสริมค่ายคุณธรรมเรียนรู้ผ่านกิจกรรมชมรมพุทธสอนให้รับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน การปลูกฝังจิตสำนึกว่าด้วยเรื่องความซื่อสัตย์ ควรมีการพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการส่งเสริมจิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์แก่เด็ก บุคคลต้นแบบที่ดีที่เป็นตัวอย่างในสังคมให้ได้เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ควรหาบุคคลที่ใช้หลักการหลักธรรมในทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตแล้วทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ให้คุณค่าบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่มากกว่าคนปัญญาฉลาดแต่โกง ควรมีการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือสร้างความซื่อสัตย์เข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมของนักศึกษา ควรสอนสร้างกิจกรรมการสอนให้นักศึกษามีเหตุผลโดยใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเรื่องโยนิโสมนสิการ ควรสอดแทรกกิจกรรมความมีเหตุมีผลในการเรียนการสอนในกิจกรรมชมรมหรือเปิดเวทีให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและเสริมสร้างลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนรักการอ่าน สถาบันการศึกษาควรให้นักศึกษาได้ออกไปอยู่ตามท้องถิ่น เพื่อการวิจัยและเข้าใจท้องถิ่น และในการเรียนการสอนนั้นต้องเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ควรมีการเรียนพระพุทธศาสนาแบบวิทยาศาสตร์ส่งเสริมในกิจกรรมการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ทางแก้ไขก็คือสอนให้นักศึกษารู้จักทำงานเป็น คิดเป็นโดยการสอนให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมโดยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มากกว่านี้ ควรที่จะมีการสอดแทรกกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการใช้เหตุผลในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งเพื่อให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดเพื่อฝึก

การโต้แย้งและก็รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ควรสร้างค่านิยมในการรับฟังข่าวสารและกระบวนการคิดที่มีเหตุผลและกิจกรรมเสริมเกี่ยวกับการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับขั้นต้นและระดับมหาวิทยาลัย ควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับความมีเหตุผลในกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการเรียนการสอน สถานศึกษาหรือภายในครอบครัวควรให้การศึกษาทางหลักการพระพุทธศาสนาเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา สถานศึกษาควรปลูกฝังให้นักศึกษามีจิตสำนึกในการรักษาระเบียบวินัย ความสามัคคี ด้านความอุตสาหะเพียรพยายาม ความยุติธรรม ความเสียสละ การประหยัด ด้านความเมตตา กรุณา กับการนำไปใช้ในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเฉพาะนักศึกษาต้องสอดแทรกเข้าไปในทุกกิจกรรมจนกว่าจะจบการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญของการส่งเสริมทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา และถือว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ กระตุ้นเตือนและส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ทุกคนเห็นความสำคัญและถือเป็นหน้าที่ในการส่งเสริมทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระภิกษุสามเณรในประเทศไทย ควรมีการศึกษาการส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมไทยโดยหลักพุทธจริยธรรมในพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาการปลูกฝังพุทธจริยธรรมกับเยาวชนไทยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). "แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย" การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22 – 27 มกราคม 2523. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

กระทรางศึกษาธิการ. (2520). หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

โกวิท วรพิพัฒน์. (2533). แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน เอกสารวิชาการเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักนายกรัฐมนตรี. (2520). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ.2520-2524. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา. (2558). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2557. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2543). วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิสดารก์ เวชยานนท์. (2548). การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบไทย ๆ. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2532). วิธีการทางสถิติสำหรับนักวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ: มัชเฌนธรรมเทศนา/มัชฌิมาปฏิปทา หรือ กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต (พิมพ์ครั้งที่11). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2549). ฝ่าพ้นวิกฤตศีลธรรมด้วยทัศนะใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนสามลดา.

พระมหาไฉน ประกอบผล. (2544). การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดากรณีศึกษา:นักเรียนโรงเรียนปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราชกิจจานุเบกษา. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542 หน้าที่ 3.

สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน. (2546). รายงานคุณลักษณะและวิถีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ.2555-2559. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุจินต์ จินายน. (2540). การอภิปรายกลุ่มเรื่องแนวคิดในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย. ในรายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องบัณฑิตอุดมคติไทย : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแผนฯ ฉบับที่ 8. ส่วนวิจัยและพัฒนาสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

สุนันทา เลาหนันท์. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์.

โสรีช์ โพธิแก้ว. (2544). การปรึกษาเชิงจิตวิทยาในแนวพุทธธรรม. ใน เอกสารการสอนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาตามหลักพระพุทธศาสนา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา*

THE CONCEPT AND IDENTITY PRESERVATION OF LANNA BUDDHA SCULPTURES

สุรพล มาประจักษ์
Surapon Maprajak
วิโรจน์ วิชัย
Virot Vichai
พูนชัย ปันธิยะ
Poonchai Pantiya
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai campus, Thailand
E-mail: suraponjad@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

1. มโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาลมีเพียงแนวคิดการใช้สัญลักษณ์ เช่น รอยพระพุทธบาท แท่นดอกบัว ธรรมจักร ต่อมาพุทธปฏิมาสร้างจากเรื่องราวตามพุทธประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ ตำนานพระแก่นจันทน์ จุดกำเนิดของการสร้างพุทธปฏิมากรรมเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้ามิลินท์ มีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธาราฐ ยุคมถุรา ยุคอมราวดี ยุคคุปตะและยุคปาละ

2. พุทธปฏิมาล้านนามีวิวัฒนาการอยู่ 2 สาย คือ สายแรก รับอิทธิพลศิลปะปาละผ่านทางพุกาม สายที่สอง รับอิทธิพลของศิลปะแบบสุโขทัย ส่งผลให้พุทธปฏิมาล้านนาเป็นศิลปะ

* Received 1 July 2019; Revised 16 July 2019; Accepted 23 July 2019

ผสมระหว่างหริภุญชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง มีพุทธลักษณะแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ปฏิมาสิงห์ 1 ปฏิมาสิงห์ 2 และปฏิมาสิงห์ 3

3. การดำรงอัตลักษณ์ปฏิมาล้านนา เป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาที่สำคัญให้คงอยู่คู่กับสังคมล้านนา โดยมีแนวทาง ดังนี้ 1) การเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญและคุณค่า 2) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา 3) การประยุกต์ภูมิปัญญาให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน 4) การถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันพื้นฐาน โดยวิธีการสอน การบอก การฝึกฝน การทำให้ดูและพิธีไหว้ครู 5) การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่าย และ 6) การเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ

คำสำคัญ: มโนทัศน์, การดำรงอัตลักษณ์, พุทธปฏิมาล้านนา

Abstract

This article is part of the dissertation entitled to “ The Concept and Identity Preservation of Lanna Buddha Sculptures”. The objectives is to study the concept and custom of creating the Buddha image in Buddhism, to explore the development and identity of Buddha sculpture in Lanna and propose guidelines for maintaining the identity Buddha image in Lanna.

In the study, it was found that:

1. The results revealed that the concept and custom of creating the Buddha images in Buddhist tradition were only the concept of using the symbolic viz. the Buddha footprint, lotus pedestal and Dhammacakka (the Wheel of the Doctrine). Later, the Buddha images were created from stories based on Buddhist history and Jataka stories such as the Twin Miracle, the Legend of Phra Kaen Chan. The creating Buddha image was originally found in the reign King Menander and it was developed in the following era – Gandhara, Mathura, Amravati, Gupta and Pala.

2. The Lanna Buddha images have evolved in 2 lines, namely the first line influenced the art of Pala via Bagan, and the second was influenced by the art of Sukhothai. resulting in the Lanna Buddha sculpture being a mixed art

between Hariphunchai, Mon, Burma, Southern China, Sukhothai and Lan Chang. The Buddha sculptures are divided into 3 types, namely, Phra Buddha Singh 1, Phra Buddha Singh 2 and Phra Buddha Singh 3.

3. Guidelines for maintaining the Lanna Buddha image identity, it is important to disseminate the wisdom remain with the society over the following guidelines : 1) emphasizing the importance and value, 2) creating awareness of wisdom conservation, 3) applying indigenous wisdom to the modern age, 4) transferring knowledge through basic institutions by teaching methods, practice, and teacher ceremony, 5) promoting activities to create networks and 6) publishing through various forms of media.

Keywords: Concept, Identity Preservation, Lanna Buddha

บทนำ

การสร้างพุทธปฏิมาจากอินเดียได้แผ่ขยายไปสู่ดินแดนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา นายช่างศิลปินในดินแดนต่าง ๆ จึงได้สร้างสรรค์ผลงานปฏิมากรรม โดยมีการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับสุนทรียภาพและรสนิยมของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ตลอดจนสามารถพัฒนาให้เกิดลักษณะเฉพาะของตน พุทธปฏิมาในล้านนานั้นล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่าง ๆ เป็นเหตุให้รูปแบบของปฏิมาในแต่ละยุคสมัย มีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การที่จะสร้างปฏิมาขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้านั้นมิใช่เรื่องง่าย รูปทรงที่สร้างให้มีความงามตามอุดมคติเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะถ่ายทอดความลึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพุทธธรรมได้ เหตุเพราะพระธรรมของพระพุทธองค์นั่นเองที่สร้างแรงบันดาลใจให้ช่างปฏิมากรทั้งหลายได้สร้างสรรค์ปฏิมาให้เกิดขึ้น (ศิลป์ พีระศรี, 2506)

พุทธปฏิมาล้านนาถือเป็นศิลปวัตถุ ที่มีคุณค่าทางด้านโบราณคดี มีคุณค่าทางจิตใจเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนล้านนา ในปัจจุบัน การอนุรักษ์ปฏิมาให้คงอยู่สภาพเดิมและปัญหาการถ่ายทอด การสืบสานภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่นทำให้ปฏิมาล้านนาไม่ได้รับการถ่ายทอดมากนัก ยิ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่ได้ทำการอนุรักษ์สืบสานอย่างเป็นระบบหรือมีการอนุรักษ์สืบสานแต่ก็มีน้อยและอยู่ในวงแคบ ประกอบกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านปฏิมา

แบบล้านนาไม่ได้รับการสืบสานเท่าที่ควร ส่งผลให้อัตลักษณ์ของปฏิมาแบบล้านนาเกิดรูปแบบทางศิลปะที่ผิดจากอัตลักษณ์ของตนไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมากรรมล้านนา ในฐานะเป็นช่างศิลป์ จึงได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อสืบสานงานพุทธประติมากรรมล้านนา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา
3. เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2529

2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารด้านประวัติศาสตร์ศิลป์และจากงานพุทธปฏิมาในล้านนา ที่มีความสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของล้านนา ได้แก่ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความทางวิชาการ หนังสือ ตำรา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3. รวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมมาแล้วจัดหมวดหมู่ ทำการศึกษา เรียบเรียงให้เป็นลำดับ ไปตามวัตถุประสงค์

4. การออกแบบสัมภาษณ์

5. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview) จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

5.1 พระครูธีรสุตพจน์, ดร. (พระมหาสง่า ธีรสำโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาด (สกิทาคามี) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

5.2 รองศาสตรจารย์ ลิปิกร มาแก้ว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.3 ผู้ช่วยศาสตรจารย์ บุญรัตน์ ณ วิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ประธานชมรมส่งเสริมสล่าล้านนา

5.4 อาจารย์เสถียร ณ วงศ์รักษ์ อาจารย์พิเศษยูเนสโก (Unesco) อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมดั้งเดิม, เพชรราชภัฏ เพชรล้านนา ปี 2553

5.5 ช่างนริศ ญาณรังศรี (ปราชญ์ท้องถิ่น)

6. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 เรียบเรียงข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

6.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกเป็นบท ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

6.3 สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา สามารถสรุปให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ได้ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา มโนทัศน์ในการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา อันเกิดจากแนวคิดนำมาสู่การพัฒนารูปแบบและสุนทรียภาพจากรูปสัญลักษณ์ ไปสู่รูปทรงของมนุษย์อันสมบูรณ์ โดยมีแนวคิดมหาปุริสลักขณะลักษณะ 32 ประการ แล้ว ยังมีอสีตยานุพยัญชนะหรืออนุพยัญชนะ 80 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) คติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา สร้างจากจินตนาการอันได้จากเรื่องราวตามพุทธประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ ตำนานพระแก่นจันทน์ เริ่มมีการสร้างขึ้นตั้งแต่ระหว่างพ.ศ. 500 จนมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธาราฐ ยุคมถุรา ยุคอมราวดี ยุคคุปตะและ ยุคปาละ (ธนพันธุ์ เมธาพิทักษ์, 2544)

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา พัฒนาการพุทธปฏิมาล้านนายุคต้น ลักษณะพุทธปฏิมาโดยทั่วไปทั้งสำริดและปูนปั้นส่วนมากจะได้รับอิทธิพลของศิลปะปาละ ลักษณะของพุทธปฏิมากรรมแบบล้านนานั้น เป็นศิลปะผสมระหว่างศิลปะหริ

ภุญชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง อัตลักษณ์ปฏิมาตามสกุลช่างในล้านนา โดยมีสกุลช่างในล้านนา คือ สกุลช่างหริภุญไชย สกุลช่างฝางและไชยปราการ สกุลช่างเชียงใหม่ สกุลช่างพะเยา สกุลช่างเชียงแสน สกุลช่างน่าน สกุลช่างแพรและลำปาง และศิลปะสกุลช่างอื่น ๆ ที่พบในภาคเหนือ พุทธลักษณะของปฏิมาล้านนา แบงออกเป็น 3 รูปแบบ คือ เชียงแสนสิงห์ 1 เชียงแสนสิงห์ 2 และเชียงแสนสิงห์ 3 (สมเกียรติ โล่ห์เพชรัตน์, 2548)

3. เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา การอนุรักษ์ หมายถึง รักษาและเสริมทวีสิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วและทำสิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วให้เจริญงอกงามเพิ่มทวียิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ ซึ่งเป็นฐานคิดในการอนุรักษ์งานศิลปกรรมที่เนื่องในพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) การอนุรักษ์ปฏิมาในสมัยโบราณ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2533) การอนุรักษ์ปฏิมาตามขนบนิยมที่เป็นมาแต่โบราณ ล้วนยึดถือผลทางด้านจิตนิยมมากกว่าที่จะถือความสำคัญในด้านแบบอย่างศิลปะลักษณะเดิมของปฏิมาหรือเหตุผลทางด้านโบราณคดี (พิทักษ์ น้อยวังคลัง, 2540) เป็นเรื่องของครูช่างรุ่นก่อนถ่ายทอดสู่ช่างอีกรุ่นหนึ่งโดยอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีแนวทาง ดังนี้ การเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญและคุณค่าก่อให้เกิดความภูมิใจในตน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การประยุกต์ภูมิปัญญาให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันพื้นฐาน ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นแรก รูปแบบการถ่ายทอด โดยมีวิธี ดังนี้ โดยวิธีการสอน วิธีการสอนซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ก. การสอนให้รู้รากฐานรูปลักษณ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม ข. การสอนให้สามารถปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน การสืบสานต่อไปข้างหน้าจะต้องสืบสานด้วยปัญญาอย่างมีวิธีการ โดยวิธีการบอก การฝึกฝน การทำให้ดูและพิธีไหว้ครู การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายและการเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา สามารถสรุปให้สอดคล้องได้ ดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาลมีเพียงแนวคิดการใช้สัญลักษณ์ เช่น รอยพระพุทธบาท ธรรมจักร ต่อมาพุทธปฏิมาสร้างจากจินตนาการอันได้จากเรื่องราวตามพุทธประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ จนกลายมา

เป็นตำนานพระไม้แก่นจันทน์ จุดกำเนิดของการสร้างพุทธปฏิมากรรมเกิดขึ้นครั้งแรกในอินเดีย สมัยพระเจ้ามิลินท์ โดยได้รับแนวความคิดมาจากช่างชาวกรีกที่นิยมสร้างรูปเทพเจ้าจนมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธาราฐ ยุคมถุรา ยุคอมราวดี ยุคคุปตะและยุคปาละ ได้สอดคล้องกับ ฉลองเดช คูภานุมาต ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดมหาปุริสลักขณะพุทธปฏิมาศิลปะไทลื้อ เมืองน่าน พบว่า แนวคิดมหาปุริสลักขณะ คือ แนวคิดสำคัญที่เป็นปทัฏฐานในการสร้างและการกำหนดรูปแบบของพระพุทธรูปมีการถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและพุทธลักษณะของพระพุทธปฏิมา มหาปุริสลักขณะ หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีเนื้อปรากฏในคัมภีร์โบราณก่อนสมัยพุทธกาล กล่าวถึง บุคคลผู้ประกอบด้วยลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นคติของบุคคลเพียง 2 ประเภท คือ พระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้ทรงธรรมประการหนึ่งและพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สิ้นอาสวะกิเลสแล้วประการหนึ่ง สาเหตุของการได้ลักษณะมหาบุรุษเกิดจากการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติปางก่อน ด้วยอานิสงส์แห่งการสร้างกุศลกรรมจนถึงพร้อมส่งผลให้ได้รับลักษณะของมหาบุรุษ 32 ประการและ อนุพยัญชนะ 80 ประการ ซึ่งเป็นกระบวนการของเหตุและผลสืบเนื่องตามลำดับ เป็นการแสดงธรรมให้เกิดกุศลวิบาก (ฉลองเดช คูภานุมาต, 2552)

2. พัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา พุทธปฏิมาล้านนามีวิวัฒนาการอยู่ 2 สาย คือ สายแรก รับอิทธิพลศิลปะปาละผ่านทางพุกาม สายที่สอง รับอิทธิพลของศิลปะแบบสุโขทัยและยังพบศิลปะแบบอู่ทองปรากฏในล้านนาช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้พุทธปฏิมาล้านนาเป็นศิลปะผสมระหว่างหริภุญชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง ลักษณะปฏิมาล้านนาส่วนใหญ่เป็นท่าประทับนั่ง คือ นั่งขัดสมาธิเพชรและท่านั่งขัดสมาธิราบ มีพุทธลักษณะแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ปฏิมาสิงห์ 1 ปฏิมาสิงห์ 2 และปฏิมาสิงห์ 3 ซึ่งสอดคล้องกับ กิติยา อุทวิ ได้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง ศึกษาคติความเชื่อของการสร้างพระพุทธปฏิมาในดินแดนล้านนา พบว่า การสร้างพระพุทธปฏิมาในดินแดนล้านนามีความต่อเนื่องยาวนานภายใต้อิทธิพลของพระพุทธศาสนา มีรูปแบบเฉพาะของแต่ละช่วงสมัย แม้จะส่งอิทธิพลทางศิลปะต่อกันแต่ก็พัฒนาจนมีรูปแบบเฉพาะตนจนเอกลักษณ์ ดังมีรูปแบบการสร้างตามช่วงสมัยโดยเริ่มต้นประวัติศาสตร์ ด้วยยุคก่อนสมัยทวารวดีประมาณพุทธศตวรรษที่ 9-10 (สุวรรณภูมิ) สมัยทวารวดีระหว่างพุทธพุทธศตวรรษที่ 12-16 ศิลปะศรีวิชัย อิทธิศิลปะปาละและศิลปะชวาภาคกลาง (พุทธศตวรรษที่ 14-15) ศิลปะลพบุรี (กลางพุทธ

ศตวรรษที่18 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่19) ศิลปะหริภุญชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-18) ศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 20) ศิลปะล้านนา (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22) ศิลปะสมัยอยุธยา (ต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24) ศิลปะรัตนโกสินทร์ (ตั้งแต่ พ.ศ. 2325) ตามลำดับ ในด้านคติความเชื่อของการสร้างพระพุทธปฏิมาในดินแดนล้านนาได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาที่แผ่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ทำให้เกิดรูปแบบของพระพุทธศาสนาประจำท้องถิ่น ที่มีการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในด้านของโหราศาสตร์ ที่กำหนดวันเดือนปีในการสร้าง พิธีกรรม วิธีการตลอดถึงความเชื่อเรื่องการลงยันต์ คาถาอาคมต่าง ๆ และความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษจากการผสมผสานดังกล่าวทำให้มโนทัศน์ของคนล้านนา มีรูปแบบเฉพาะตัวตามคติความเชื่อนั้น ดังนั้น เมื่อชาวล้านนามีการสร้างพระพุทธปฏิมาจึงมีกระบวนการสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับคติความเชื่อและโลกทัศน์ของคนล้านนา ดังที่ปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน ในด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมกับคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธปฏิมาในดินแดนล้านนานั้น ปรากฏออกมาในรูปแบบของวัตถุประสงค์ในการสร้างที่มีผลต่อการปฏิบัติตลอดกระบวนการสร้างพระพุทธปฏิมาทั้งในด้านรูปแบบ พิธีกรรม และวิธีการจนเกิดลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมตลอดไป จนถึงจารีตประเพณีที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตน แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน เช่น ความเชื่อเรื่องการปฏิบัติต่อพระพุทธปฏิมาเหมือนกับปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดวัฒนธรรม การถวายข้าวพระเจ้า การล้างหน้า สีฟันพระเจ้า การถวายข้าวพระเจ้าและการสรงน้ำพระเจ้า ตลอดไปจนถึงการตั้งชื่อและพุทธคุณของพระพุทธปฏิมาตามคติความเชื่อของชาวล้านนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (กิติยา อุทวิ, 2556)

3. แนวทางการดำรงอัตลักษณ์ปฏิมาล้านนา เริ่มจากการรู้จักรากเหง้าเดิมของตนให้ลึกซึ้งและนำสู่การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันเป็นองค์รวมทั้งหมดทั้งกลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้สืบสานหรือผู้เรียน ให้มีความตระหนักร่วมกันในเรื่องของการธำรงรักษาของเก่าดั้งเดิมไว้ ก่อนที่จะมีการสืบสานและสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ในการสืบสานปฏิมาจะประกอบไปด้วย 3 ประการ คือ สานสิ่งที่สืบทอดจากอดีตให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน สานสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันให้พร้อมที่จะงอกงามต่อไปในอนาคตและสานสิ่งที่ตนมีน่าชื่นชมแผ่ความนิยมกว้างออกไปในโลก เพื่อให้อัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาไม่สูญหาย โดยมีวิธี คือ การสอน การบอก การฝึกฝน การทำให้ดู และโดยพิธีไหว้ครู ได้สอดคล้องกับ

สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน พบว่า คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ของล้านนามีมาตั้งแต่สมัยล้านนา ดังปรากฏในตำนานพระแก่นจันทร์ พระพุทธรูปไม้ในภาษาพื้นเมืองล้านนาโดยทั่วไปเรียกกันว่า พระเจ้าไม้ ซึ่งหมายถึง รูปองค์พระปฏิมาที่สลักจากไม้ให้เป็นพระพุทธรูป ซึ่งพระพุทธรูปประเภทนี้มีหลากหลาย พุทธลักษณะและหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กประมาณ 1 นิ้ว ถึงขนาดใหญ่ หลาย ๆ ศอกก็มี แต่ส่วนมากมีขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 2-5 นิ้ว บ้างก็แกะสลักจากไม้ท่อนเดียว และบ้างก็ประกอบจากไม้หลายชิ้น นิยมสร้างให้มีฐานสูงเพื่อให้มีพื้นที่จารึกข้อความได้ บางองค์ฐานกับองค์พระเป็นไม้คนละชิ้น และบางองค์เจาะรูที่ก้นฐานซึ่งบางท่านว่าใช้บรรจุพระธาตุบ้าง บางท่านเข้าใจว่า บรรจุกระดูกผู้เสียชีวิต เนื่องจากชาวน่านและพุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปนอกจากจะเป็นพุทธบูชา และสืบพระศาสนาแล้ว ในปัจจุบันยังมีผู้นิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลสืบอายุด้วย (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2545)

สรุป

สมัยก่อนแบบของพุทธปฏิมาเกิดจากถิ่นนิยม ซึ่งหล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อม ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผสมผสานเข้าไปกับตัวแบบดั้งเดิมที่รับมาจากอินเดียและเพื่อให้เป็นที่เจริญศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนที่ได้นับถือบูชารูปพุทธปฏิมาในสภาพปกติสวยงามด้วยศิลปะลักษณะ เพราะรูปพุทธปฏิมาที่สมบูรณ์ด้วยศิลปะลักษณะจะส่งผลให้ผู้กราบไหว้บูชาถึงผลแห่งศรัทธานั้นเป็นที่สุด การอนุรักษ์พุทธปฏิมาตามขนบนิยมที่มีมาแต่โบราณ ล้วนยึดถือผลทางด้านจิตนิยมมากกว่าที่จะถือความสำคัญในด้านแบบอย่างศิลปะลักษณะเดิมของพุทธปฏิมาหรือเหตุผลทางด้านโบราณคดี พุทธปฏิมาล้านนานั้น มี 3 รูปแบบ คือ สิงห์ 1 สิงห์ 2 และสิงห์ 3

แนวทางการแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ ต้องเริ่มจากการรู้จักรากเหง้าเดิมของตนให้แจ่มชัดและนำสู่การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ซึ่งต้องร่วมมือกันเป็นองค์รวมทั้งหมดทั้งกลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้สืบสานหรือผู้เรียน ให้มีความตระหนักร่วมกันในเรื่องของการธำรงรักษาของเก่าดั้งเดิมไว้ ก่อนที่จะมีการสืบสานและสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้คุณค่าของอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาอันเป็นสุนทรียภาพแห่งภูมิ

ปัญญา คือ ความงามแห่งภูมิปัญญาซึ่งเป็นวิธีคิดที่จะไม่สูญหายแต่จะสืบสานต่อ รวมทั้งยังประโยชน์ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมของทุกภาคส่วนให้เห็นความสำคัญของความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาจากปฏิมากรรมเพื่อให้ทุกภาคส่วนดำเนินการไปได้อย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง

2. ควรมีการบรรจุองค์ความรู้ด้านคุณค่าของปฏิมากรรมที่ไม่ใช่เฉพาะผู้เรียนด้านปฏิมากรรมเท่านั้น แต่สามารถปลูกฝังให้เกิดความรู้รักษ์ภูมิปัญญา ตั้งแต่ระดับปฐมวัยเพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของอัตลักษณ์ปฏิมาล้านนา

3. บุคคลและองค์กรในท้องถิ่นควรร่วมมือในการอนุรักษ์และให้ความสำคัญต่อโบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่นของตน เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้า

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติและส่วนราชการในท้องถิ่น ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

5. ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มช่างในแต่ละท้องถิ่นเพื่อที่จะสามารถติดต่อประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ต่อการรักษา รูปแบบของพุทธปฏิมากรรมล้านนา

เอกสารอ้างอิง

กิติยา อุทวิ. (2556). ศึกษาคติความเชื่อของการสร้างพระพุทธปฏิมาในดินแดนล้านนา. ในดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2533). สรุปการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์พระพุทธรูป. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ฉลองเดช คูภานุมาต. (2552). แนวคิดมหาบุริสลักขณะพุทธปฏิมาศิลปะไทลื้อ เมืองน่าน. ในรายงานการวิจัย. คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธนพันธุ์ เมธาพิทักษ์. (2544). พระพุทธปฏิมากรกับเรื่องราวความเป็นมา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิทักษ์ น้อยวังคลัง. (2540). ศิลปกรรมท้องถิ่น ภาควิชาทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง . มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศิลป์ พีระศรี. (2506). บทความจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2506). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

สมเกียรติ โล่ห์เพชรัตน์. (2548). พระพุทธรูปสมัยอยุธยา ประวัติศาสตร์ชนชาติไทยกับปฏิมากรรมในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2545). การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน. ใน รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*

AN ANALYTICAL STUDY OF CHARITY (DANA) IN THAI SOCIETY

พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ)

Phrakhruphilassororrakit (Surasak Tharayod)

พระครูวิจิตรศีลาจาร

Phrakhruwijitajarn

สิทธิโชค ปาณะศรี

Sitthichok Panasree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดิ์ อโณทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand.

E-mail: Philassorrakit.s@gmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษารูปแบบการให้ทานในสังคมไทยและ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบันวิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน รวมทั้งข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการให้ทานของผู้นำในสังคมไทย จำนวน 15 รูป/คน จำแนกเป็น พระภิกษุจำนวน 5 รูป ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน นักวิชาการจำนวน 3 คนและประชาชนจำนวน 4 คน

ผลการศึกษาพบว่า

1. การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การให้ทานมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้ทานที่ปรากฏอยู่ในพระสูตร อรรถกถาและคัมภีร์ต่าง ๆ คือ สังคห

---

*

วัตถุธรรม ฆราวาสธรรม สัปปุริสธรรม 7 พรหมวิหารธรรม และอิทธิบาท 4 ที่สำคัญ ได้จำแนกประเภทของทานออกเป็น 3ประเภท มีดังนี้ อามิสทาน การให้ธรรมทาน และอภัยทาน ที่นอกเหนือจากการทำบุญให้ทานประเภทอื่น ๆ การถวายทานที่สังคมส่วนใหญ่เข้าใจ ก็คือ ปาฏิบุคลิกทาน การให้เจาะจง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทาน เป็นสำคัญ ทำให้สังคมได้มีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติแต่การให้ทาน มีธรรมทานอย่างเดียวเท่านั้นอันเป็นวิทยาทานที่สามารถทำให้ผู้รับได้เป็นปัจจัยเข้าถึงพระนิพพาน

2. รูปแบบในการให้ทานในสังคมไทย พบว่า การให้ทานมีรูปแบบ3 ประการ ได้แก่1. อามิสทาน คือ การให้สิ่งของที่เป็นวัตถุ มีของที่รับประทานได้และเป็นของใช้ต่าง ๆ ที่เลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ 2.ธรรมทาน คือ การให้คุณธรรมที่เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดปัญญา ในการมีชีวิตในสังคมด้วยคุณความดีอันที่มั่นคง ของผู้ทรงธรรม3. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ การให้ทานอันมีวิธีที่พร้อมด้วยเขตสมบัติ คือ บุญเขตถึงพร้อม ไทยธรรมสมบัติ คือ ไทยธรรมถึงพร้อมและจิตตสมบัติ คือ เจตนาถึงพร้อมอันจะทำให้คนในสังคมเข้าใจการให้ทานมากยิ่งขึ้น

3. วิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า การให้ทานที่ถูกต้อง ประกอบด้วยแนวการปฏิบัติในการให้ทานทั้งผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยวัตรงดงามถูกต้องตามหลักศาสนา และเข้าใจรอบรู้ไม่ตกเป็นเหยื่อของทุรชน เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมเทคโนโลยีก้าวไกล จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันโลกพร้อมที่จะนำพาตัวเอง สังคมสู่การพัฒนาด้านวัตถุและจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมได้อย่างสมบูรณ์และต่อยอดสู่การพัฒนาองค์กรประเทศชาติต่อไป การให้ทานยุคสังคมไทยปัจจุบัน พัฒนาเกี่ยวเนื่องกับการบริจาคทาน เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมที่เป็นการกุศลด้วยระบบสแกน QR Codeในการให้ทานและการใช้บัตรสมาร์ทการ์ด ทั้งนี้ เพราะทำให้ทั้งผู้ให้และผู้รับได้รับอานิสงส์แห่งผลบุญจากการให้ทาน โดยไม่มีความวิตกกังวลใจ เนื่องจากการกระทำโดยใช้หลักศรัทธาและปัญญาควบคู่กันไปอย่างถูกต้องรอบคอบและจัดแจนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วิเคราะห์, การให้ทาน, สังคมไทย

Abstract

This thesis entitled 'An Analytical Study of Giving in the Present Thai Society' has three objectives: 1) to study the giving in the Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the formation of giving in Thai society, and 3) to analyze the giving in the present Thai society. This is a documentary research done by studying data from Tipiµaka, commentaries, academic documents and related research works concerning the giving the present Thai society. Furthermore, field research was also done through in-depth interview of 15 Thai leaders; five were Buddhist monks, three were community leaders, three were scholars and four were people.

1. According to Theravada Buddhist scriptures, the giving is similarly concerned with the giving in the Sutta, commentaries and various scriptures, four bases of social solidarity, virtues for a good householder life, seven qualities for a good man, four sublime states of mind and four paths of accomplishment, for instance. Here three kinds of giving were classified: material giving refers to what is inside a man's body including giving of Dhamma and forgiveness. Apart from this, there is other giving regarded as merit-making by which it is called 'Pãµibuggalikadãna' signifying the specific giving one intentionally gives and 'Samghadãna' one offers without any specification of any monk. In the scripture, it showed that the giving without any specification brings more fruitfulness than other depending upon a giver's intention while giving. Based on this the country is being developed since family, society till the nation and inter-nation and this is held as the only was leading to Nibbãna.

2. In Thai society, three formations of giving were found that: 1) material giving; it means the giving some kind of materiality whereby one can eat and use while living life, 2) giving of Dhamma; it refers to the giving of Dhamma by which wisdom can be trained leading to good life in living social life, and 3) forgiveness;

it means that one refrains from harming one another and lives one's life without any taking revenge and this gives rise to loving kindness between man and animal, if a mistake is caused, one can forgive through non-hatred action. In Buddhism, once the giving is done through the perfection of its criteria, materiality, intention to give and suitable receiver then it will give rise to more understanding of such giving.

3. As far as the giving in the present Thai society is concerned, it was found that the right giving comprises of a right giver and receiver; both needs be present. By virtue of this, one who wishes to offer something will be deceived by bad people because in the present society one should be fully aware of the real situation of the world since the advancement of technology wherein a society can be developed through materiality and spirituality by which the great deal of benefit will be created to the nation as a whole. It can be shown that the giving in the present society has been being developed by many ways so as to benefit the society and one of such a development is the giving by means of QR Code and Smartcard. Under these processes both the giver and receiver can expect to have certain advantages without mental anxiety owing to their action done through the right faith and wisdom respectively.

Keyword: analyze, Giving, Thai society

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องการให้ทาน ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของการใช้ชีวิตในการสร้างความดี เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา คัมภีร์พระพุทธศาสนาบันทึกว่า “พระพุทธเจ้าในพระชาติที่เป็นพระเวสสันดรชาดก ว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ประสูติในวันที่พระราชบิดาทรงทำประทักษิณพระนครและพระราชมารดากำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้นามว่า เวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคทาน โดยที่สุดแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงบริจาคให้เป็นทานได้เพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าใน

อนาคตจึงแสวงหาหลักธรรมเพื่อจะบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้า เป็นต้น นอกจากนั้น พระโพธิสัตว์ได้ทรงเห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก แล้วจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ต่อไป การให้ทานในพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความดี โดยมีพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ พระโพธิสัตว์จึงเริ่มที่การให้ทานก่อน ซึ่งมีหลักคำสอนที่แสดงความมุ่งหมายของการให้ทานไว้หลายแห่ง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การให้ทานมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการให้ทานนั้น บางคนก็ทำด้วยปัญญา เพราะเข้าใจหลักในการให้ทาน เห็นว่าบุญกุศลก่อให้เกิดปีติ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมจึงให้ทาน แต่บางคนขาดความรู้ในเรื่องของการให้ทาน ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง จึงมีการนำสิ่งที่ไม่ควรมาทำบุญ ไม่รู้จักเลือกบุคคลที่ควรจะให้ทาน ในสังคมปัจจุบัน วิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปแทบทุกด้าน มีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ทัศนะของบุคคลในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลแนวความคิดเรื่องทานที่บรรพบุรุษยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสืบต่อกันมา (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกฺขุ), 2551) บ้างก็ถือว่าการให้ทานเป็นเรื่องงมงายไร้สาระ ทำลายเศรษฐกิจบ้าง ฟุ่มเฟือยบ้าง เป็นเหตุให้ชาวพุทธไทยเหินห่างจากการให้ทานไปเรื่อย ๆ ความมีน้ำใจให้กันและกันจึงจางลง ในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า พุทธศาสนิกชนควรจะรู้และเข้าใจการให้ทานที่สมบูรณ์แบบว่าเป็นอย่างไร จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นบุญกุศลติดตัวไป เป็นการประสานน้ำใจของชาวพุทธไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายอีกด้วย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบันว่ามีความหมายและขอบข่ายอย่างไร และเพื่อศึกษารูปแบบการให้ทานมีประโยชน์และคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างไรบ้าง ในประเด็นเหล่านี้ น่าจะมีการศึกษาให้เข้าใจถูกต้อง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการให้ทาน จะได้มีความเข้าใจเรื่องทานได้ถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่ดีงามในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษารูปแบบการให้ทานในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 ที่เกี่ยวข้องกับการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และ ทุติยภูมิคือหนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ทานในสังคมไทยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

2. ข้อมูลจากภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (กับบุคคลสำคัญในชุมชนที่ต้องการสัมภาษณ์/ผู้ให้ข้อมูล)

3. เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

5. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

6. เรียบเรียงเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลจากการศึกษาพบว่า หลักการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้ทานที่ปรากฏอยู่ในพระสูตร อรรถกถาและคัมภีร์ต่าง ๆ คือ สังคหวัตถุธรรม ฆราวาสธรรม สัปปุริสธรรม 7 พรหมวิหารธรรม และอิทธิบาท 4 ที่สำคัญ ได้จำแนกประเภทของทานออกเป็น 3 ประเภท มีดังนี้ อามิสทาน การให้ธรรมทาน และอภัยทาน ที่นอกเหนือจากการทำบุญให้ทานประเภทอื่น ๆ การถวายทานที่สังคมมักจะเข้าใจ การกระทำบุญ ก็คือ ปาฏิบุคลิกทาน การให้เจาะจง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทาน เป็นสำคัญ ทำให้สังคมได้มีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับ

ครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติ แต่การให้ทาน มีธรรมทานอย่างเดียวเท่านั้นอันเป็นวิทยาทานที่สามารถทำให้ผู้รับได้เป็นปัจจัยเข้าถึงพระนิพพาน

2. รูปแบบการปฏิบัติในการให้ทานในสังคมไทย

คนไทยมีแนวคิด มีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกันและกัน และมีจิตแห่งการให้ทานเป็นลักษณะปกติวิสัย ซึ่ง ทานต้องขึ้นอยู่กับเจตนาทั้ง 3 ประการ คือ ก่อนให้ กำลังให้ หลังจากให้ไปแล้ว รูปแบบในการให้มีหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ เขตสมบัติ คือ บุญเขตถึงพร้อม ไทยธรรมสมบัติ คือ ไทยธรรมถึงพร้อม และจิตตสมบัติ คือ เจตนาถึงพร้อมการทำ นี้ถือได้ว่ามีเจตนาทั้ง 3 กาล เพราะตัวเจ้าของทานนั้นมีการชำระ จิตอยู่ตลอดเวลา ถือว่าผู้ให้ทานเป็นทานปติ คือ ผู้เป็นนายแห่งทาน ไม่ใช่เป็นทาสแห่งทาน สหายแห่งทาน แต่ให้ด้วยความเคารพต่อไทยทานด้วยเคารพต่อปฏิคาหกด้วย ประดุจให้แก่ผู้เป็นที่เคารพนับถือและบูชาฉะนั้น ถือได้ว่ามีผลต่อการให้ทาน นี่เป็นรูปแบบของการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบันนี้

ลักษณะการให้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระสารีบุตรถึงทานที่ให้แล้วมีผลดังที่ปรากฏในทานมหัปผลสูตร ว่าด้วยทานที่มีผลมากให้แล้วเกิดประโยชน์แก่ผู้รับเกิดความสุขสำราญกายสำราญใจ ทานที่ทำแล้วได้บุญ ต้องพร้อมด้วยองค์ 3 คือ

2.1 วัตถุบริสุทธิ์ ของที่จะให้ทานต้องเป็นของที่ตนได้มาโดยสุจริตชอบธรรม ไม่ได้คดโกงหรือจงทำกุศลที่ไม่เบียดเบียนใครมา

2.2 เจตนาบริสุทธิ์ คือ มีเจตนาเพื่อกำจัดความตระหนี่ของตนทำเพื่อเอาบุญ ไม่ใช่เอาหน้า เอาชื่อเสียง เอาความเด่นความดัง ความรัก จะต้องมีเจตนาบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้ง 3 ขณะ คือ ก่อนให้ก็มีใจเลื่อมใสศรัทธาเป็นทุนเดิม เต็มใจที่จะทำบุญนั้น ขณะให้ก็ตั้งใจให้ ให้ด้วยใจเบิกบาน และหลังจากให้ก็มีใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียดายสิ่งที่ให้ไปแล้ว

2.3 บุคคลบริสุทธิ์ คือ เลือกให้แก่ผู้รับที่เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีความสงบเรียบร้อย ตั้งใจประพฤติธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ผู้เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกทานที่ถวายแด่พระสงฆ์มีผลมากก็เพราะพุทธบริษัทได้ช่วยกันให้ทั้งอามิสและธรรมะ

แต่ในยุคปัจจุบันนี้ใช้วิธีการด้วยระบบ QR Code Payment ในการทำบุญ แต่การที่จะทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมั่นคง ต้องศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับวิชาชีพที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิตของเราเอง โดยเฉพาะการให้ทานอย่างมีรูปแบบ ในสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจโดยมีความเมตตาเอื้อเฟื้อ แก่ภิกษุที่เป็น

นักบวชในทางพระพุทธศาสนา เพราะการให้ทานนั้น ต้องให้ถูกหลักวิธีอันเป็นรูปแบบอย่างถูกต้อง จึงจะเกิดประโยชน์แก่ผู้รับและผู้ให้ ซึ่งผลการให้ คือ ความสุขแท้จริงเกิดจากการให้ทานนั่นเอง

3. การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

รูปแบบการให้ทานในสังคมไทยสภาพสังคมไทยในปัจจุบันนี้ มีความหลากหลายทั้งผู้ให้และผู้รับ แต่ก็มีแนวปฏิบัติที่บุคคลในสังคมกระทำอยู่แล้ว เช่น ก่อนให้ ขณะให้แล้วหลังจากให้ การให้ทานนั้นต้อง ประกอบไปด้วยหลายปัจจัย จึงจะบรรลุเป้าหมาย หรืออานิสงส์ของการให้ทานอย่างชัดเจน คนไทยได้ชื่อว่าเป็นคนมีน้ำใจ ชอบทำบุญ ชอบให้ทาน มีการให้และแบ่งปันให้กับคนที่มีฐานะด้อยกว่าจนเป็นปกตินิสัย เมื่อมีเหตุการณ์ทุกข์ภัยร้ายแรงขึ้นพลังน้ำใจ ก็จะหลั่งไหลไปยังพื้นที่ที่เดือดร้อนมากมาย แต่กระนั้นมิติของการให้เพื่อสังคม ก็ยังมีอยู่น้อยในสังคมไทยมีการให้อยู่มากมายก็จริง แต่ส่วนใหญ่เป็นการให้เพื่อสาธารณะ ไม่ใช่ในความหมายของการให้เพื่อสังคม ซึ่งมีความหมายกว้างกว่าการบำบัดความทุกข์ร้อนของเพื่อนมนุษย์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และไม่ได้หมายความเพียงแค่การทำบุญหรือการทำนุบำรุงศาสนา แต่เป็นการให้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้สังคมโดยรวมดีขึ้น การให้ โดยทั่วไปในสังคมไทย มักเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นมา คนก็จะคิดเองว่าคนที่เดือดร้อนต้องการอะไรก็จะมีการบริจาคเสื้อผ้า อาหาร น้ำดื่ม ข้าวของอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งหลายครั้งก็ยังไม่ตรงกับความต้องการของผู้ที่เดือดร้อน หรืออาหารสดที่ไม่สามารถส่งผ่านไปถึงมือผู้รับได้ในระยะเวลาที่กำหนด ก็จะเสียหายใช้การไม่ได้ เราจึงมองการให้ทาน ที่ไม่ได้คำนึงถึงแค่เรื่องเฉพาะหน้า หรือเหตุการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ การให้ทาน ที่จะช่วยให้สังคมโดยรวมดีขึ้น ควรจะมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น การให้เพื่อสังคมเพื่อเป็นตัวอย่างให้สังคมได้ช่วยกันพิจารณาว่า การให้ ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากที่เราคุ้นเคยนั้นสังคมจะได้ประโยชน์อย่างไร สังคมจะดีขึ้นน่าอยู่ขึ้นอย่างไร เพื่อพัฒนาสังคม เพื่อให้ชุมชนและสังคมดีขึ้น เป้าหมายหลักจะมองที่ผลกระทบต่อสำนึกของคนมากกว่า โดยเน้นว่าทำอย่างไรคนในสังคมจึงจะเกิดความตระหนักว่างานอย่างนี้มีคุณค่า ทำให้เกิดสังคมที่พึงประสงค์การเสริมสร้างวัฒนธรรมการให้อย่างเป็นรูปธรรม โดยในระยะแรกต้องการให้คนในสังคมได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลและเห็นคุณค่าของ การให้เพื่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ก่อน ในระยะยาวจึงจะเน้นไปที่การส่งเสริมให้การให้เพื่อสังคม เป็นวิถีปฏิบัติปกติในสังคมไทย เช่น บริษัทต่าง ๆ เมื่อสิ้นปีปิดงบประมาณก็

อาจจะมีวัฒนธรรมการบริจาคส่วนที่เป็นกำไรให้กับสังคม ส่วนคนทั่วไปเมื่อถึงวันเกิดหรือวันสำคัญที่มีความหมายต่อชีวิตเขาก็อาจจะนึกถึงสังคม หรือทำประโยชน์อะไรสักอย่างให้กับสังคมเป็นต้น ซึ่งหากมีการให้ในลักษณะนี้กันมาก ๆ สังคมไทยก็จะเป็นสังคมที่น่าอยู่มากขึ้นและพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ชีวิตมนุษย์เกิดมาพร้อมกับการให้เริ่มตั้งแต่มีบิดามารดาเป็นผู้ให้ชีวิตเป็นผู้เลี้ยงดูให้เติบโตมา ให้ความรู้ ให้การศึกษาเล่าเรียน ให้สิ่งของมากมาย รวมทั้งให้ความรัก และการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ในขณะที่ตัวบุตรเองก็เป็นผู้ที่ได้ให้กลับคืนไปเช่นกัน คือ เมื่อยังเล็กก็ให้ความเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครั้นเติบโตขึ้นมาก็ให้การเลี้ยงดูตอบแทน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการให้อย่างนี้ แต่ละคนยังต้องมีส่วนร่วมกับผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน เช่นการให้ระหว่างพี่กับน้อง ครูอาจารย์กับนักเรียน เพื่อนกับเพื่อน เจ้านายกับลูกน้อง เป็นต้น สังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ล้วนอาศัยการให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนในสังคมเอาไว้ด้วยกัน เพราะการให้ทำให้เกิดการแบ่งปัน ผู้คนจึงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การศึกษาเกี่ยวกับการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในเบื้องต้น อันดับแรกของการสร้างความดีให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ จะต้องศึกษาตามหลักพุทธศาสนา คือ ความหมายและความสำคัญของการให้ทานให้เข้าใจเสียก่อน เพราะอันจะทำให้เกิดศรัทธาต่อผู้ให้ทานได้อย่างไม่มีความวิตกกังวล ด้วยมีสติปัญญาในการให้ทาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายถึงศัพท์ทานไว้ว่า “คำว่า ทาน เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นนามศัพท์ แปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอาคืนกลับมา กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทาน ในทานนั้นมีพรรณนาไว้โดย นิพพจนะว่า ทิยฺยติ เอเตนาติ = ทานำ พัสดุนั้น ๆ มีข้าวน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายย่อมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่าทาน ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนั้นแห่งบุคคลผู้ให้บริจาค เจตนามีไทยธรรมทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่าทาน และ พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายของทานไว้ว่า ทาน หมายถึงการให้ สิ่งที่ให้ ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538)

จากการสัมภาษณ์ความเข้าใจในการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบันนั้น ผู้ให้คำสัมภาษณ์ท่านที่ 1 ได้ให้ความเห็นว่า การให้ทานในรูปแบบของการสงเคราะห์ด้วยการชักชวน ให้ข้อคิดที่เป็นธรรมอันทำให้เกิดปัญญาไม่ให้คนเราหลงงมงายยึดติด ในวัตถุที่ทำให้เกิดความโลภความเห็นแก่ตัว อันนำไปสู่ความเบียดเบียนที่เป็นภัยให้กับสังคมส่วนรวม ไม่ทำให้เกิดประโยชน์กับตัวเราเอง และผู้อื่น นี้คือ ความล้มเหลวของชีวิตที่ได้เกิดมา ส่วนชีวิตที่แท้จริงของคนเราต้องเป็นผู้เสียสละ มีคุณธรรมชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความทุกข์ ด้วยจิตใจอันประกอบด้วยความเมตตา เพื่อเป็นปัจจัยเข้าถึงพระนิพพาน ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 2 ได้ให้ความเห็นว่า การให้วิชาความรู้ที่เป็นคุณธรรม ด้วยการทำความดีที่ต้องใช้ความอดทน ในบางครั้งก็ต้องพบเจอกับความพอใจและไม่พอใจ ที่เราอยู่ในสังคม เมื่อเราทำหน้าที่อยู่จะต้องมีความตั้งใจในการกระทำ แต่การเป็นครูบาอาจารย์ในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ ต้องใช้ความเมตตาเป็นหลักและให้อภัย เป็นการให้โอกาส หมายความว่า ทำให้เปลี่ยนชีวิตคน เพราะโอกาสมีอยู่เสมอ สำหรับคนที่พร้อมจะรับโอกาสอันนำไปสู่ความสำเร็จ ในชีวิตซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภาวนาวรานุรักษ์ (วิทยา กลฺยาณธมฺโม) เรื่อง “รูปแบบการให้ทานที่เกื้อกูล ตอการบรรลุธรรมในสังคมไทยปจจุบัน” จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร สังคหวัตถุธรรม และธรรมของพระมหากษัตริย์ข้ออื่น ๆ อีกมากมายตามแบบอย่างโบราณราชประเพณีทุกประการ ในสมัยสุโขทัย มีศิลาจารึกหลายหลักที่กล่าวถึง การบำเพ็ญพระองค์ของพระมหากษัตริย์ดังเช่น ศิลาจารึกหลักที่ 6 วัดป่ามะม่วง พ.ศ. 1905 จารึกเรื่อง การออกผนวชของพระมหาธรรมราชาลิไทย มีข้อความสรรเสริญคุณธรรมของพระองค์ตอนหนึ่งว่า “...แรม 8 ค่ำ วันพุธ มีการกระทำอันเป็นฤกษ์งามยามดีเป็นต้น ในการสร้างทานบารมีบำเพ็ญกุศล จากการให้ทานทางพุทธศาสนามีหลายวิธี ที่ให้จากความรักอันเกิดจากความเมตตา อันดีต่อกันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ว่าสถานภาพของบุคคลเป็นเช่นไรก็เป็นผู้ให้ เท่าเทียมกันตามหลักการให้ทาน จนเป็นประเพณี (พระครูภาวนาวรานุรักษ์ (วิทยา กลฺยาณธมฺโม), 2560) และ เสฐียร โกเศศ ให้คำจำกัดความของคำว่า ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤตินอกออกแบบก็ผิดประเพณี (เสฐียร โกเศศ, 2561)

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 3 ได้ให้ความเห็นว่า การให้วัตถุท่าน เป็นการให้วัตถุที่เป็นสิ่งของที่รับประทานได้โดยไม่มีโทษที่จะทำให้ผู้รับนั้นเป็นของการให้ และเป็นการให้เพื่อบำรุง

พระพุทธศาสนาให้อยู่เป็นหลักที่พึ่ง ทางจิตใจอีกด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 4 ได้ให้ความเห็นว่า การให้วัตถุทาน เป็นการให้ช่วยส่งเสริมพระภิกษุที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา เมื่อถวายแล้วจะเกิดบุญ เป็นการเสียสละกำลังทรัพย์ด้วยสติปัญญา ในการให้ทานตามสมควรและเหมาะสมกับตน ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 5 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจในการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน ไว้ว่า การให้วัตถุทาน ที่เป็นอามิสด้วยวัตถุสิ่งของ ให้ในยามเวลาที่จิตใจเกิดมีความศรัทธาขึ้นและการได้มาของวัตถุจะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์จริง ๆ เมื่อทำแล้วเกิดความปีติกับใจของเรา ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 6 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจในการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน ไว้ว่า การให้วัตถุเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายจากรูปแบบที่เรานั้น ได้ทำกันมาตามความสามารถด้วยความตั้งใจ และผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 7 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจในการให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน ไว้ว่า วัตถุทานเป็นของที่ทำแล้ว ให้เกิดความสุขให้กับชีวิตที่เราได้ประกอบอาชีพอยู่ในสังคมและทำให้ใจของเรามีความตั้งมั่นในบุญเมื่อได้ทำทุกครั้งด้วยใจของเราเองซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี กล่าวว่า ความเข้าใจเรื่องการทำบุญ ของคนไทยในปัจจุบันมีความคลาดเคลื่อนไปจากหลักการทางพุทธศาสนาอย่างมาก จึงควรทำความเข้าใจกันให้ถูกต้อง ดังนี้

1. การทำบุญ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการชำระใจให้บริสุทธิ์สะอาด บุญไม่ใช่ กุศโลบาย ในการหาเงินของคนบางกลุ่มที่หลอกให้คนอีกกลุ่มทุ่มเททำบุญจนหมดเนื้อหมดตัว ด้วยเล่ห์เพทุบายต่าง ๆ เพราะไม่ได้ทำให้จิตใจของผู้ทำบุญสะอาดขึ้นเลย แต่กลับหลงจมปลักลงในบ่อบุญจอมปลอม

2. “บุญเป็นความสุขใจที่เกิดขึ้นหลังจากใครก็ตามได้ทำสิ่งที่มีคุณค่าต่อตนหรือต่อผู้อื่น การทำบุญไม่ได้ทำกับคนเท่านั้น ยังหมายรวมไปถึง สัตว์ และ “สิ่ง” ในที่นี้หมายถึงสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติอีกด้วย

3. การให้ผลของบุญเกิดขึ้นที่ใจเป็นหลัก ไม่ใช่ให้ผลเป็นความร่ำรวย ให้ผลเป็นชื่อเสียง รวมทั้งไม่ใช่การให้ผลออกมาเป็นคะแนนหรือแต้มสะสม ซึ่งมนุษย์ด้วยกันเองเป็นผู้จัดทำขึ้น ควรจำให้ชัดว่า การให้ผลของบุญนั้น เป็นไปตามกฎธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นผู้จัดสรรเอง ไม่ใช่มนุษย์เข้ามาเป็นผู้บอกว่าทำบุญอย่างนี้แล้วจะได้อย่างนั้น อย่างนี้ทันตาเห็น นับเงินมือเป็นระวิง หรือ ทำบุญด้วยการบูชาพระรุ่นนี้ แล้วจะไม่พบความลำบากยากจน ที่ป่วยก็หาย ผลบุญอย่างนี้ควรทราบว่าเป็นผลบุญเชิงพาณิชย์ หรือ เชิงการตลาด ที่มนุษย์เรานี่เอง โมเมขึ้นมา

หลอกเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน “คนทำนาบน หลังคน” นี้แหละเข้ามา “ตัดตอน” กระบวนการให้ผลของบุญ จนความหมายแคบลงอยู่เพียงว่า ถ้าจะทำบุญต้องใช้เงินเป็นปัจจัยสำคัญ ทั้งที่ความจริงนั้น การทำบุญที่แท้นั้นแม้จะไม่ใช้เงินสักบาท ก็ย่อมได้ ที่สุดของบุญนั้นไม่เกี่ยวกับเงิน (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562)

สรุป

การให้ทาน คือ การให้การเสียสละ การแบ่งบันโดยมิได้หวังผลตอบแทนซึ่งสามารถให้ได้ทั้งวัตถุ สิ่งของ เงินทอง ซึ่งเป็นของนอกกายแล้ว นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างในสังคมไทยที่มีการให้ทานด้วยการบริจาคโลหิต ซึ่งจัดเป็นการให้ทานประเภทอามิสทาน ที่อยู่ภายในร่างกายคนอีกด้วย และยังรวมถึงการให้ธรรมทาน และอภัยทาน ที่นอกเหนือจากการทำบุญให้ทานประเภทอื่น ๆ ดังนั้น การให้ทานควรทำควบคู่ไปกับศีลและภาวนาตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ เพราะทานเป็นองค์ประกอบแรกของศีลและภาวนา การให้ด้วยความมีเมตตาอยู่เสมอ และที่สำคัญ คือ การควบคุมความโกรธของตัวเองให้ได้ เพียงเท่านี้ชีวิตของเราก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้อภัยทานแล้ว หรือการให้ทานในเรื่องทำบุญกุศลต่าง ๆ เช่น การให้ทาน การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การให้ทานได้กลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมไทยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน การถวายทานที่สังคมมักจะเข้าใจ ก็คือ การให้แบบเจาะจงแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทานเป็นสำคัญและทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมนั้น ก็ต้องมีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การให้ทานโดยมีบุคคลอันเป็นแบบอย่างที่ได้กล่าวมา ก็มีทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส ที่ได้ทำหน้าที่เสียสละทั้งทรัพย์ส่วนตัวและใช้วิธีการด้วยการชักชวน ในอันจะช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ให้ปลอดภัยจากความทุกข์ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในสังคมคนในสังคมจะอยู่ได้อย่างมีความสุขสงบ นั้น สิ่งที่สำคัญจะต้องกลับมาศึกษาหลักธรรมในการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ให้มากขึ้นและทำความเข้าใจในการให้ทาน อันจะทำให้ประเทศไทย ได้มีพระพุทธศาสนาอยู่คู่บ้านคู่เมือง มีความร่มเย็นเป็นสุขมาจนถึงทุกวันนี้การให้ทานจึงถือว่าเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรปรับปรุงเรื่องแนวคิดรูปแบบ และลักษณะการให้ ตามแนวพุทธศาสนา วิธีการถวายทาน รูปแบบการให้ทาน ก่อนให้ กำลังให้ และหลังจากการให้ เป็นแนวเดียวกันกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนชาวพุทธในสังคมไทยในปัจจุบัน และปรับปรุงโดยให้ความรู้เรื่องหลักการให้อย่างถูกวิธี

1.2 ควรมีการเผยแพร่และปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่ประยุกต์จากหลักการให้ทานในรูปแบบของจริยธรรมในชีวิตประจำวัน

1.3 ควรปลูกฝังเยาวชนอันเป็นทรัพยากรหลักในสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการให้และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันโดยยึดหลักการให้ที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าสังคมไทยนั้นยังขาดความรู้เกี่ยวกับการให้ ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจึงควรที่จะมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของการให้ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ประเภทการให้ทานตามหลักเลือกให้ของพุทธศาสนิกชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการทานในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ของภาคกลางกับภาคใต้ของประเทศไทย

2.3 ศึกษาวัฒนธรรมการให้เชิงพุทธในพุทธกาลกับ วัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธในสังคมยุคไทยปัจจุบันเชิงวัตถุทาน ธรรมทาน และอภัยทานมีความแตกต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

พระครูภาวนาวรานุรักษ์ (วิทยา กลฺยาณธมฺโม). (2560). รูปแบบการให้ทานที่เกื้อกูลตอการบรรลุธรรมในสังคมไทยปจจุบัน. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกฺขุ). (2551). การให้ทานที่ไม่ต้องเสียเงินแล้วยังได้นิพพาน. กรุงเทพมหานคร: เลี่ยงเซียง.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2562). ชวนปรับความคิด 3 ความเข้าใจผิด ๆ ของชาวพุทธเกี่ยวกับ “การทำบุญ”. เรียกใช้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2562 จาก https://goodlifeupdate.com

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสฐียร โกเศศ. (2561). วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

โมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ*

SELF-EMPOWERMENT MODELS THAT AFFECT COPING AND OBSTACLES OF WOMEN HAVE BEEN SEXUALLY ABUSED

ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์
Napatsorn Mohprasit
ธีรยุทธ วิสุทธิ์
Thirayut Visudhi
พระครูพิพิธสุตาธร
Phrakrupipitsutathorn
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: napatsorn.mor@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ 2) ศึกษาประสิทธิผลของโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนามีขั้นตอนการวิจัย 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างโมเดล 2) การศึกษาผลการใช้โมเดล โดยวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงที่ถูกล่วงละมิดทางเพศจำนวน 14 ราย แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 7 คนและกลุ่มทดลอง 7 คน โดยใช้แบบแผนการทดลองสองกลุ่มทดสอบก่อนและหลังการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทดสอบของวิลคอกซันและการทดสอบของครัสคาลและวัลลิส

* Received 4 July 2019; Revised 20 July 2019; Accepted 24 July 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. โมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมี 5 องค์ประกอบ คือ หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล โดยมี 6 ขั้นตอนการเรียนการสอนได้แก่ 1) การเผชิญปัญหาและอุปสรรค 2) การวางแผนกำหนดเป้าหมาย 3) การปฏิบัติการแก้ปัญหา 4) การรวบรวมข้อมูลเพื่อสรุป 5) การประเมินและปรับปรุง 6) รู้ค่าและเสริมพลัง

2. ผลการศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ พบว่า 1) ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดกลุ่มทดลอง หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ภายหลังการทดลอง ผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. องค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ การสอดแทรกหลักทางพุทธศาสนาในสร้างโมเดลพลังอำนาจในตน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาพฤติกรรมและเจตคติ ด้วยหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธที่ส่งผลให้สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรค และช่วยฟื้นฟูเสริมสร้างความสามารถด้วยการฝึกสติและฝึกความอดทนและการปรับความสมดุลชีวิต โดยเน้นในด้านการพัฒนาจิตใจส่งผลถึงการพัฒนาพฤติกรรม

คำสำคัญ: พลังอำนาจในตน, การเผชิญปัญหาและอุปสรรค, ผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ

Abstract

This article is part of the dissertation entitled " Self-empowerment models that affect coping and obstacles of women have been sexually abused". The objective is to study model self-efficacy that impacts on coping. and to study the effectiveness of self-efficacy models that affect the coping mechanisms and obstacles faced by women who have been abused. Sex By using research and development model. There are two stages of research: 1) Modeling and 2) By measuring the ability to face and obstacle. The sample consisted of 14 sexually abused women, divided into 7 control groups and 7 experimental groups using

two experimental groups. Test before and after trial Data were analyzed by Wilcoxon test and Kruskal and Wallis tests.

The results were found:

1. The study found the model of the power of self-created by the researcher consists of 5 elements: principles and objectives, content, teaching process and evaluation. There are 6 teaching steps: 1) Problem solving 4) Data collection to summarize 5) Evaluation and improvement 6) Value and empowerment

2. The results of the study on the ability to face and overcome the barriers of women who have been sexually abused showed that: 1) coping ability and obesity of the abused women The experiment was significantly higher than before the experiment at the level of .05 2) Experienced women There was a statistically significant difference at .05 level between the control group and the control group

3. New body of knowledge, including the insertion of Buddhist principles on modeling power in oneself so as to be a guideline for behavior development and attitude. The principle of Buddhist counseling can result in problems and obstacles and help to restore, strengthen the ability by practicing mindfulness and practicing patience and adjusting life balance which emphasis on mental development resulting in behavior development

Keywords: Self-empowerment, coping and obstacles, Women sexually abused

บทนำ

การขาดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค โดยไม่สามารถหาวิธีการแก้ไขปัญหา หรือสภาพเหตุการณ์เชิงลบที่เป็นวิกฤติของชีวิต (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2551) ทำให้บุคคลไม่สามารถบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเองและไม่สามารถประสบความสำเร็จ ซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ว่าด้วยการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ได้มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพคนไทยโดยหนึ่งในด้านที่ต้องพัฒนาคือ ความสามารถในการแก้ปัญหา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ประกอบกับ แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552-2559) ได้ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นปรัชญาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ของแผนโดยหนึ่งในคุณลักษณะได้แก่ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก โดยหนึ่งในเงื่อนไขที่สำคัญคือการมีคุณธรรม ได้แก่ การมีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ซึ่งเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงนี้ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็น 1) คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น ความขยัน ความพากเพียร 2) คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต เช่น รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ สามารถใช้สติและปัญญาในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค 3) คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579) ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในเป้าหมายที่ 1 คนทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา , 2560)

ด้วยเหตุนี้ การสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคจึงเป็นแนวทางที่มีความสำคัญในการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เป็นผู้ที่สามารถทำงานและดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะผู้ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ จะมีความเจ็บช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้หญิงที่เป็นเหยื่อจะถูกมองราวกับว่าเป็นสิ่งของที่ชำรุด มีตำหนิ สกปรกและแปดเปื้อน ลักษณะเช่นนี้จะกลายเป็นตราบาปทางสังคม (Social Stigma) ที่ร้ายแรง จึงจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ โดยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ร่วมในการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากหลักคำสอนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นแนวทางช่วยให้จิตใจเข้มแข็ง สามารถยอมรับความจริงและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่

เกิดขึ้นได้ (ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ, 2546) จากความสำคัญและความเป็นมาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธให้กับผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศเพื่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ทำให้เป็นผู้มีสติในการอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นจนสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองถึงความสามารถในการควบคุมสถานการณ์และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างของโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทาง

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทาง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ใช้แนวคิดทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพลังอำนาจในตน และแนวคิดการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ส่วนแนวคิดทางตะวันออกใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมต่าง ๆ คือ สติสัมปชัญญะ, ขันติธรรม, พละ 5, อิทธิบาท 4 และอริยสัจ 4 ร่วมกับการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดการล่วงละเมิดทางเพศ ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา สำรวจ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศจากแหล่งต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค โดยมีคุณสมบัติ เป็นนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการ มีประสบการณ์ในการทำวิจัยและเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และงานวิจัย

ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค กลุ่มที่สองเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา โดยมีคุณสมบัติเป็นนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยและเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และมีงานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมโดยใช้การผสานแนวคิดพื้นฐานของแนวคิดทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพลังอำนาจในตน และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

ขั้นที่ 3 การสร้างรูปแบบกิจกรรมการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ โดยใช้การผสานข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการเผชิญอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ แนวคิดทางจิตวิทยา แนวคิดทางพระพุทธศาสนา แนวคิดการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ รูปแบบการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม และแนวคิดในการบำบัดฟื้นฟูผู้ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ และทำการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ปรับปรุงคุณภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

2. การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดกิจกรรมที่มีผลต่อการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค (สุธิดา พลชำนิ, 2555) และนำแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคไปทดลองใช้ เพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบวัด โดยวิธีการของ Cronbach Coefficient Alpha ได้ค่าความเที่ยง 0.90 ต่อจากนั้นผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดกิจกรรมตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัด ลักษณะการใช้คำถามและความถูกต้องด้านภาษา จากผู้ทรงคุณวุฒิ และนำมาหาความสอดคล้องระหว่างข้อทดสอบกับวัตถุประสงค์ (Index of Congruence หรือ IOC) คัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (กองวิจัยทางการศึกษา, 2545)

ขั้นที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพและปัญหาด้านความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ พบว่าผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศรวม 14 คน ส่วนใหญ่มีอายุ 13-18 ปี นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมาศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเมื่อพิจารณาระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค พบว่า ผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค อยู่ในระดับต่ำทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.14-2.30 ดังนั้น โดยภาพรวม ผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศกลุ่มนี้มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X}$=2.24, SD = 0.23)

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศพบว่า การวิเคราะห์เนื้อหาร่วมเกี่ยวกับการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิด จากการศึกษาตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแนวคิดหลัก คือ ทฤษฎีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค (Adversity Quotient) โดยสต๊อลทซ์ ร่วมกับแนวคิดทางจิตวิทยาและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ที่มีองค์ประกอบร่วมหรือคล้ายคลึงกัน และผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย หลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้ในตนเอง 2) ด้านความอดทน 3) ด้านความพากเพียร 4) ด้านความสามารถแก้ไขปัญหา และ 5) ด้านความรับผิดชอบส่วนหลักการการสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค สามารถสรุปเป็นรายด้าน คือ 1) ด้านการรับรู้ในตนเอง ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค คือ ความสามารถในการรับรู้ถึงระดับความสามารถในการควบคุมตนเองให้ผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคไปได้2) ด้านความอดทน ได้แก่ การมีความอดทนทางจิตใจโดยอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคที่ทำให้เกิดความไม่สบายใจด้วยการมองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ และมีความหวังในการดำเนินชีวิต และการมีความอดทนทางกายโดยอดทนต่อความลำบากตรากตรำโดยสามารถ

เผชิญภาวะอุปสรรคที่ทำให้เกิดความทุกข์ทางกายได้ 3) ด้านความพากเพียร ได้แก่ การมีความพยายามโดยมีแรงจูงใจ มีความมุมานะ มีความขยันหมั่นเพียร การกระทำในสิ่งที่มุ่งหวังโดยไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค และการมีเป้าหมายในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยมีความสามารถในการทำงานตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี 4) ด้านความสามารถแก้ไขปัญหา ได้แก่ การหาแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จโดยมีความสามารถในการหาทางแก้ไขปัญหาให้หมดไปและผ่านพ้นอุปสรรคได้สำเร็จ และการมีสติในการเผชิญปัญหาโดยสามารถควบคุมอารมณ์ในด้านลบที่มีต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ด้วยการมีวิจารณญาณที่มีเหตุผลและการมีเจตคติที่ดี 5) ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ การหมั่นตรวจสอบและปรับปรุงในสิ่งที่กระทำ หมายถึง การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรค หมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องพร้อมแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น การรับผิดชอบความผิดพลาดในการกระทำของตนเอง โดยสามารถพิจารณาสิ่งที่ตนเองได้กระทำผิดพลาดโดยมีบทบาทรับผิดชอบต่อปัญหานั้นด้วยตนเอง

ส่วนแนวคิด การสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค สามารถสรุปเป็นรายด้าน คือ 1) ด้านการรับรู้ในตนเอง ได้แก่ การสำรวจพฤติกรรมของตนเอง และการวิเคราะห์ความสามารถในการควบคุมตนเองในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค 2) ด้านความอดทน ได้แก่ การมีความอดทนทางจิตใจโดยการฝึกความอดทนอดกลั้น หาวิธีการผ่อนคลายทางจิตใจที่เหมาะสมกับตนเอง การระบายความเครียดโดยมีวิธีปลอบใจตนเองที่เหมาะสมและมีบุคคลที่ให้คำปรึกษา การฝึกควบคุมจิตใจให้เข้มแข็งด้วยการมีศรัทธาในศาสนาหรือสิ่งที่ดีงามและยึดหลักคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต การนำหลักคำสอนทางศาสนามาวางแนวทางไปสู่การปฏิบัติในการมองโลกในแง่ดี มีกำลังใจมีความหวังในชีวิตการทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดการฝึกความอดทนทางจิตใจการกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์และเกิดคุณค่าต่อสังคมมากกว่าการจดจ่อแต่ปัญหาของตนเอง และการมีความอดทนทางกายโดยการทำกิจกรรมในการฝึกความอดทนทางกายโดยปรับและควบคุมพฤติกรรม 3) ด้านความพากเพียร ได้แก่ การฝึกวิธีการรู้และบรรลุเป้าหมายในชีวิตมุ่งหมายด้วยการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองการมีความพยายามในการกระทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเห็นคุณค่าแห่งการกระทำของตนเองและผู้อื่นการตั้งเป้าหมายและหาแนวทางที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้การฝึกให้ทำงานที่มีปัญหาโดยให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้โดยพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาให้ชัดเจน ตามหลักเหตุ

และผลและหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม 4) ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ การฝึกควบคุมตนเองและการแสดง ออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมเมื่อประสบปัญหาและอุปสรรคการฝึกสมาธิมีสติกำหนดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลการฝึกเจตคติที่ดีโดยการมองโลกในแง่ดี การฝึกวางขั้นตอนในการหาแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาโดยสามารถเข้าใจ วิเคราะห์และเชื่อมโยงตามหลักเหตุและผลตามความเป็นจริงการฝึกแก้ไขปัญหาด้วยตนเองการมีความมั่นใจในตนเองในการแก้ไขปัญหาและการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้จริง 5) ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ การเผชิญปัญหาและอุปสรรคโดยฝึกวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคนั้นการพิจารณาการทำงานของตนเองโดยตรวจสอบข้อบกพร่องพร้อม กำหนดเกณฑ์ในการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นการฝึกให้รู้ตัวในสิ่งที่ตัวเองทำให้เกิดความผิดพลาด และแสดงบทบาทในการรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่ตนเองกระทำ

ส่วนวิธีการ การสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค สามารถสรุปเป็นรายด้าน คือ 1) ด้านการรับรู้ในตนเองได้แก่ การเล่นเกมและศึกษาใบงาน สำรวจพฤติกรรมของตนเองในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคการวิเคราะห์ตนเองและสรุปอภิปรายร่วมกันถึงความสามารถในการควบคุมตนเองในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคโดยการใช้กรณีศึกษาในการสะท้อนตนเองให้รับรู้ความสามารถของตนเองเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรค 2) ด้านความอดทนได้แก่ การฝึกความอดทนทางจิตใจ โดยการผ่อนคลายทางจิตใจด้วยการสร้างจินตภาพ (Imaginary) โดยการจินตนาการในเหตุการณ์หรือสิ่งที่เคยรู้สึกมีความสุขที่สุดพร้อมดนตรีบรรเลง การระบายความเครียดโดยใช้กิจกรรม เพื่อนช่วยเพื่อน การนำหลักคำสอนทางศาสนาที่ประมวลเป็นหลักสากลมาเป็นแนวคิดในการฝึกควบคุมจิตใจให้เข้มแข็ง การฝึกวิธีการคิดในการมองโลกในแง่ดี มีกำลังใจมีความหวังในชีวิต โดยการนำหลักคำสอนทางศาสนามาวางเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติในการมองโลกในแง่ดี การฝึกให้อยู่ในสถานการณ์ที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความคับข้องใจและทุกข์ใจ ได้แก่ การถูกควบคุมพฤติกรรมโดยพี่เลี้ยงกลุ่มในการประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่ม การถูกลงโทษเมื่อละเมิดในกฎกติกาของกลุ่ม การฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดดีทำดีและสร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคมได้แก่การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมหรืออาสาสมัคร เป็นต้น และการฝึกความอดทนทางกาย โดยฝึกความอดทนในการปรับและควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกฎกติกาของกลุ่มคนในสังคมและการทำกิจกรรมกลุ่มโดยการเล่นเกมเพื่อฝึกความอดทน 3) ด้านความพากเพียรได้แก่ การเขียนแสดง

สิ่งที่ตัวเองมุ่งหวังและการสร้างแรงจูงใจในกระดาษนำไปติดบนผนัง (การฝึกปฏิบัติกรณีศึกษา การเผชิญอุปสรรคในรูปแบบที่หลากหลายโดยร่วมกันเขียนสะท้อนความคิดเห็นในใบงานของตนเสนอการสร้างแรงจูงใจฟันฝ่าอุปสรรคให้สำเร็จ) การทำของที่ระลึกที่กำหนดให้โดยผู้อบรมทำเพื่อมอบให้กับคนที่รักและเคารพที่สุดและสรุปผลและอภิปรายร่วมกัน การสำรวจความต้องการของตนเองและกำหนดเป้าหมายที่ต้องการทำมากที่สุด (สรุปอภิปรายร่วมกันในการหาแนวทางที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้) การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุที่จำกัดโดยทำให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดและสังเกตวิธีคิดและพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่อการตอบสนองต่อปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างกันตามลักษณะการแบ่งประเภทคน 3 แบบคือ 1) Quitter = คนไม่สู้ 2) Camper = คนตั้งแคมป์ 3) Climber = คนปีนเขา 4) ด้านความสามารถแก้ไขปัญหาได้แก่การสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้ฝึกควบคุมตนเองและการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมเมื่อประสบปัญหาและอุปสรรคการฝึกสมาธิ มีสติรู้ตัวกำหนดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลโดยการเจริญสติการให้ผู้อบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการมีเจตคติที่ดี ต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวการใช้กรณีตัวอย่างที่ฝึกการวางขั้นตอนในการหาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา โดยแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมและสรุปอภิปรายร่วมกันการสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้ผู้อบรมสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้วยตนเองการอธิษฐานต่อสิ่งที่ศรัทธาหรือบุคคลที่รักที่เคารพในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นกำลังใจเมื่อเผชิญปัญหาและอุปสรรคการเข้าร่วมฟังบรรยายและสนทนากลุ่มกับผู้ประสบความสำเร็จที่มีประสบการณ์ผ่านภาวะวิกฤติที่เป็นปัญหาและอุปสรรคได้ โดยการศึกษาวิธีคิดจากวิทยากรและความรู้หลักคำสอนโดยนำไปเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ได้จริง 5) ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ การใช้สถานการณ์จำลองโดยการจำลองเหตุการณ์ให้ผู้อบรมเผชิญปัญหาและอุปสรรคโดยฝึกการหาวิธีการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคการพิจารณาการทำงานของตนเองโดยการตรวจสอบข้อบกพร่องโดยเทคนิคหน้าต่างโจฮารีมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การฝึกให้รู้ตัวเองในสิ่งที่ทำให้ตัวเองเกิดความผิดพลาด โดยแสดงถึงบทบาทความรับผิดชอบในความผิดพลาดที่ตนเองกระทำซึ่งสามารถทำให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง - การแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ที่กำหนดให้โดยตั้งกติกาและแบ่งบทบาท สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาประสิทธิผลของโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศพบว่า ภายหลังการทดลอง ผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมโปรแกรมพลังอำนาจในตนเชิงพุทธเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค มีคะแนนจากแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสรุปได้ว่าโปรแกรมพลังอำนาจในตนเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค สามารถพัฒนาความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศกลุ่มทดลองได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคที่พัฒนาจากแนวคิดทางตะวันตกและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา สามารถเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศได้ เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อดีของแต่ละแนวคิด ซึ่งแนวคิดทางตะวันตกจะเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอน สามารถปฏิบัติได้ง่าย จุดเด่นของแนวคิดนี้จะเน้นการพัฒนาพฤติกรรมและเจตคติในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก ส่วนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถึงแม้จะค่อนข้างเป็นนามธรรม แต่เป็นหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง มีหลักการ ถ้าปฏิบัติตามหลักคำสอนได้ไม่ว่าจะพบปัญหาหรืออุปสรรคเพียงใด ก็ตามก็สามารถผ่านไปได้พ้นไปได้ แบบที่กล่าวตอนต้นว่า ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น สองสิ่งที่ทำให้ผ่านปัญหาและอุปสรรคไปได้ คือ การมีสติและความอดทน ซึ่งการมีสติ จะทำให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหาแนวคิดทางพระพุทธศาสนานั้นมุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในตนและสภาพความเป็นจริงจากภายในจิตใจ เป็นการนำไปสู่การปรับความรู้สึกนึกคิด เจตคติในการกระทำ โดยเน้นการพัฒนาจิตที่ดีในการเสริมสร้างให้เกิดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ดังนั้นเมื่อนำข้อดีของแต่ละแนวคิดมาประมวลเข้าด้วยกันจึงเกิดการประสานที่สมดุล

การสร้างและทดลองโมเดลพลังอำนาจในตนที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ สามารถอภิปรายเป็นประเด็นตามหัวข้อ ดังนี้

การสร้างโมเดลพลังอำนาจในตนที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ผลการสร้างโมเดลโดยการวิเคราะห์จากการศึกษาสภาพปัญหาด้านความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ พบว่ากิจกรรมในโมเดลควรมีการปรับบริบทให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาต่างกัน เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอื่น ๆ เพื่อมีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงดังนั้น การเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคให้บรรลุผลตามเป้าหมายควรจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในองค์ประกอบทุกด้าน และเรียงลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละด้านตามหลักการเรียนรู้ทั้งด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ และพุทธวิธีการสอน และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการจะแก้เรียงตามลำดับความสำคัญ

ในการจัดกิจกรรมนี้ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการทำกิจกรรม 12 ครั้ง ๆ ละ 90 นาที หรือ 1 ชั่วโมง 30 นาที ทั้งนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกำหนดครั้งให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะครอบคลุมทุกองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน และเป็นระยะเวลาที่ผู้วิจัยเชื่อว่ามีความเหมาะสมต่อการพัฒนาความรู้ เจตคติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับการการเผชิญปัญหาและอุปสรรคจากระดับต่ำหรือน้อย มาอยู่ในระดับปานกลาง จากค่าเฉลี่ย 2.33 มาเป็น 2.85 นอกจากนี้การจัดกิจกรรมในโมเดลได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญถึงความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและความสอดคล้องของกิจกรรมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การฝึกกิจกรรมครั้งละ 90 นาทีเป็นการกำหนดเวลาที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์ต่อความสามารถในการตั้งใจเรียนและการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นวัยรุ่น (มาลี จฑา, 2544) ซึ่งสามารถเรียนรู้และรับรู้ได้ดีในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งหากเป็นช่วงเวลาที่น้อยกว่านี้จะยังไม่สามารถเรียนรู้และพัฒนาจิตพิสัยได้อย่างเหมาะสม หรือหากเป็นช่วงเวลาที่มากกว่านี้อาจส่งผลให้ผู้เข้าอบรมเกิดความเหนื่อยล้าและสับสนกับเนื้อหาจนเกินไปจึงไม่พร้อมกับการเรียนรู้

การทดลองในงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งการทดลอง (Quasi-experimental research) ชนิดศึกษาสองกลุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง (The pretest-posttest control group design) และมีการวัดตัวแปรตาม 2 ครั้ง คือ วัดก่อนการทดลอง และวัดภายหลังการทดลองผลการทดลองพบว่าผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพลังอำนาจ

ในตนเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค มีคะแนนจากแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งได้ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิยา วชิลาภไพฑูรย์ ทำการวิจัยเรื่องการเพิ่มระดับความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค โดยการเรียนรู้พฤติกรรมการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค: กรณีศึกษาเยาวชนกระทำผิดชาย (นันทิยา วชิรลาภไพฑูรย์, 2547) และนายเกริกวิช บุญรักษาทำการศึกษาเรื่องความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักกีฬาฟุตบอลชายผู้สังกัดทีมและผู้ไม่สังกัดทีมที่พบว่าโมเดลการฝึกอบรมสามารถเพิ่มระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของบุคคลได้ (เกริกวิช บุญรักษา, 2551)

องค์ความรู้ใหม่

ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของสตรีที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศด้วยหลักของการช่วยเหลือและเยียวยาเพื่อให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเสริมในรูปแบบกิจกรรม การสร้างแจงจูงใจ การปรับเปลี่ยนมุมมองด้วยการควบคู่กับการฝึกสมาธิ วิเคราะห์เหตุปัจจัยร่วมในเชิงพุทธควบคู่กับกิจกรรมในแนวทางจิตวิทยาทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้ในตนเอง 2) ด้านความอดทน 3) ด้านความพากเพียร 4) ด้านความสามารถแก้ไขปัญหา และ 5) ด้านความรับผิดชอบ และสะท้อนควบคู่กับหลักธรรม คือ สติสัมปชัญญะ, ขันติธรรม, พละ 5, อิทธิบาท 4 และอริยสัจ 4 จึงสามารถส่งผลให้การตระหนักรู้และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่ตกอยู่ในสภาวะของความบีบคั้นบรรเทาลงได้

สรุป

การวิจัยเรื่องโมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศทำให้ทราบถึง ปัญหาของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยเฉพาะผลกระทบทางด้านสภาวะทางด้านจิตใจ การเยียวยาและการช่วยพัฒนาฟื้นฟูให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติ การใช้หลักธรรมควบคู่กับการสร้างความเข้าใจ ตระหนักรู้เห็นคุณค่าในตนเอง ตลอดจนถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีต่อตนเองจึงช่วยส่งผลให้สามารถเสริมสร้างกำลังใจ โดยเฉพาะในด้านการครองตนให้มีสติ วิเคราะห์สาเหตุ สร้างแรงจูงใจด้วยความตั้งมั่นและอดทน ฝึกพัฒนาตนเองสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทั้งในด้านการให้

กำลังใจซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม กระบวนผ่านรูปแบบของกิจกรรมสามารถส่งผลเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนคือการฝึกสมาธิ ความอดทน ความคิดเชิงบวก และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งและก้าวผ่านการเผชิญกันสิ่งที่มากระทบ สามารถเป็นเกาะป้องกันได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยในครั้งนี้ พบว่า โมเดลพลังอำนาจในตนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศทำให้กลุ่มทดลองมีระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงพยาบาล

1.1 ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้บำบัดรักษาผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี มีทักษะ และศักยภาพในการให้บริการดูแลผู้ที่มีปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศแบบบูรณาการในระบบสุขภาพตามบริบทของตนและหน่วยงาน

1.2 ผู้บริหาร ควรพิจารณาสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อป้องกันการถูกล่วงละเมิดทางเพศ การบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับวิทยากร/ผู้ให้คำปรึกษา

2.1 การนำรูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ควรให้ความสำคัญกับสื่อที่นำไปใช้ประกอบการสอนในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยในการเร้าความสนใจของผู้เข้าอบรม

2.2 การให้กำลังใจ กล่าวชมเชย และรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเป็นสิ่งสำคัญในการทำกิจกรรม

2.3 วิทยากร/ผู้ให้คำปรึกษา ควรมีบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง เข้ากับผู้เข้าอบรมได้ เป็นคนเปิดเผยและมีวิธีการให้แรงเสริมที่เหมาะสม

2.4 ควรมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบำบัด ฟื้นฟู

3. สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการนำงานวิจัยนี้ไปวิจัยพัฒนาต่อไป น่ามีการศึกษาโดยการสุ่มสี่กลุ่มแบบโซโลมอน (The Randomized Solomon Four-Group Design) ซึ่งมีข้อดี คือ สามารถ

ควบคุมและตรวจสอบปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อความตรงภายในได้ทั้งหมด และสามารถควบคุมอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างการวัดก่อนการทดลองกับสิ่งทดลอง ผลการวิจัยจึงมีความตรงภายในสูง ในการสรุปความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม

เอกสารอ้างอิง

กองวิจัยทางการศึกษา. (2545). การวิจัยเพื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

เกริกวิช บุญรักษา. (2551). ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักกีฬาฟุตบอลชาย ผู้สังกัดทีมและผู้ไม่สังกัดทีม. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นันทิยา วชิรลาภไพฑูรย์. (2547). การเพิ่มระดับความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคโดยการเรียนรู้พฤติกรรมการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค : กรณีศึกษาเยาวชนกระทำผิดชาย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร สาขาจิตวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ. (2546). การประยุกต์ศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต ความรู้พื้นฐานทางศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มาลี จฑา. (2544). การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2551). เชาวน์อารมณ์ ดัชนีเพื่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต ฉบับปรับปรุงเพิ่มเอคิวและอีคิว พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา . (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2560 จาก www.moe.go.th/moe/th/news/ detail.php?NewsID = 47936&Key=news20

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุธิดา พลชำนิ. (2555). การสร้างเสริมความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนิสิตนักศึกษาไทย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ . จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE VALUE OF FORESTS IN THERAVÃDA BUDDHISM

พระมหากัมปนาท กมฺมสุทฺโธ (แสงจันทร์)

Phramaha Kampanat Kammasuddho (Sangchan)

พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล

Phrakhrukositwattananukul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดิ์ อโณทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: phrawatsomwang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความหมายของป่าที่ปรากฏในศาสตร์ต่างๆ 2) เพื่อศึกษาเรื่องคุณค่าของป่าตามแนวทางโลก และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำเนื้อหามาวิเคราะห์ตามขอบเขตของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะป่า พบว่า 1) ป่าในความหมายของสังคมศาสตร์ ได้แบ่งเป็นป่าในเมือง ป่าชุมชน ซึ่งเป็นป่าที่อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์เป็นสำคัญ เพื่อให้ป่าได้รักษาความสมดุลของธรรมชาติเอาไว้ ทั้งดิน น้ำ และอากาศ 2) ป่าในความหมายของนิติศาสตร์ เป็นประเภทป่าที่มี

* Received 3 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 27 July 2019

กฎหมายคุ้มครอง อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ มีบทลงโทษแก่ผู้กระทำผิดต่อป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ 3) ป่าในความหมายของเต๋า ความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ชีวิตคือป่า ป่าก็คือชีวิต 4) ป่าในความหมายของพุทธศาสนา แม้ในแต่ละศาสตร์จะให้ความหมายที่แตกต่างกันบ้าง แต่ยังมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ป่ามีประโยชน์โดยตรง เป็นแหล่งผลิตปัจจัย 4 ให้แก่สิ่งมีชีวิต

2. ป่าในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ป่ามีคุณค่าทางกายภาพ เป็นการให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์ คุณค่าทางสังคม เป็นกัลยาณมิตรของผู้ใคร่ในธรรม คุณค่าทางอารมณ์ เป็นสถานที่ทำจิตให้เกิดความวิเวก และคุณค่าทางปัญญา เป็นแหล่งเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด

3. วิเคราะห์คุณค่าของป่า พบว่า พระพุทธศาสนาได้มองป่าในหลายแง่มุม ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสงบสุข มองเห็นธรรมชาติเป็นเรื่องรื่นรมย์ น่าชื่นชมความงาม และมีความสุขกับธรรมชาติ และมองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกื้อกูลต่อการพัฒนาของมนุษย์ และจะทำให้พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พลิกเปลี่ยนจากความเป็นปฏิปักษ์ที่จะพิชิต ข่มเหงรังแก เอาเปรียบธรรมชาติมาสู่ความเป็นมิตร ความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันด้วยดี

คำสำคัญ: คุณค่า, ป่า, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research aimed 1) to study the forest in the several sciences; 2) to investigate the value of forest in Theravāda Buddhism; and 3) to study the value of the forest according to Buddhism. The study was conducted by qualitative research method focusing on document analysis (Documentary Research) from various sources to analyze their contents in accordance with the determined scope of the study.

The findings were as follows:

1. Forests along with its characteristics and meaning in the various disciplines have been clearly classified as (i) forest in the meaning of the social sciences divided into forest in a city a community forest, which is a forest that

mainly benefits human beings as a resting place and to balance the nature, earth, water and air, (ii) forest in the meaning of law is a protected forest type under the management of the state. There are penalties for offenders and according to the Forest Act, there are forest, reserved forest, national park, (iii) the forest in Taoism, which refers to the nature of everything as life is the forest and the forest is life, (iv) forest in Buddhist meaning in which forest is classified as interior and exterior forest. Even though in each science, there are different meanings or characteristics of the forest, the same purpose is that the forest is directly beneficial as a source of four requisites, and as an indirect benefit, that are abundant when the forest is plentiful.

2. The value of forest in the Theravāda Buddhist is clearly shown that the forest is physically beneficial in terms of providing four requisites to human beings , socially value in terms of good companion of those who fond of Dhamma, emotional value as the peaceful place for mind, and value for wisdom as the source of unlimited knowledge.

3. In an analysis of the value of the forest along the lines of Buddhism, It is found that Buddhism views nature in various aspects, which are essential for the development of the quality of human life in society in peacefully living together by regarding nature as pleasing, admirable beautiful, and happy with the nature, viewing nature as beneficial surroundings to human development, and this will make human behavior on nature and environment change from hostility to conquer, persecute, and take advantage of nature to be friendly, supportive and coexist.

Keywords: Value, Forest, Theravada buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล นับเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติอันเป็นแหล่งของต้นน้ำ ลำธาร และสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของสรรพสัตว์ พระพุทธองค์จึงมีกุศโลบายเพื่อให้สาวกได้รู้จักคุณค่าและการรักษาธรรมชาติอย่างแท้จริง

ในสมัยพุทธกาลนั้น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังบริสุทธิ์ สะอาด ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ อุดมสมบูรณ์ พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เคยปรากฏหลักฐานใด ๆ ว่าเบียดเบียน หรือช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ มาสร้างประโยชน์ในทางวัตถุเพื่อตนเองหรือเพื่อพระศาสนาเลย ในทางตรงกันข้าม กลับอาศัยใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น ด้วยความซาบซึ้งในคุณค่า และมีจิตใจในการถนอมรักษาอย่างสูงส่ง ถึงกระนั้นก็ตาม ในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่สะท้อนในแง่มุมต่าง ๆ ของประสบการณ์ในการดำรงตนอยู่ร่วมกับธรรมชาติ จึงเป็นไปได้ที่จะค้นหาหลักคำสอน เพื่อทำความเข้าใจและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่า แต่ถึงกระนั้น พระพุทธองค์ก็ยังคงบัญญัติสิกขาบท ที่เกี่ยวข้องกับป่าเอาไว้มากมาย เพื่อป้องกันและรักษาป่าเอาไว้ ปัจจุบันทรัพยากรทางธรรมชาติโดยเฉพาะป่า ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากความโง่เขลา ความโลภ ความเห็นแก่ตัว และการขาดความเคารพต่อธรรมชาติ วิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เราเผชิญอยู่ทุกวันนี้ ต้องการความช่วยเหลือที่เร่งด่วน และมุ่งเน้นคุณค่าด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ ในการรู้ถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่า มนุษย์จำเป็นต้องทบทวนทัศนะของตน ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสามารถกำหนดเป้าหมาย ในการดำรงชีพได้เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติ และไม่กลายเป็นผู้ทำลายล้างธรรมชาติไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และหยุดยั้งการทำลายล้างธรรมชาติก่อนที่จะสายเกินไป การรักษาป่า เมื่อพิจารณาตามหลักของจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ครอบคลุมไม่เพียงแต่มนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อสังคม แต่รวมไปถึงมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันวิธีคิดและทัศนะแบบพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจมากขึ้น

ในกลุ่มขององค์กรพัฒนาต่าง ๆ ในอนาคตกระแสความคิดแบบนี้อาจขยายตัวอย่างกว้างขวางมากขึ้น และอาจเป็นที่ยอมรับทั้งโลกตะวันตกและตะวันออกก็เป็นได้

ปัจจุบันนี้ ป่าได้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นปัญหาสำคัญระดับโลก และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา ต่อความอยู่รอดของมนุษย์และสรรพสัตว์โดยตรง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ด้วยเหตุผลดังกล่าว เพื่อแก้ปัญหาเรื่องป่าไม้อย่างถูกวิธี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อกระตุ้นเตือนและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาเรื่องป่าที่ปรากฏในศาสตร์ต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาเรื่องคุณค่าของป่าตามแนวทางโลก
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) สรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากเอกสาร ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางกายภาพ

ความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตบนโลกใบนี้ ทั้งมนุษย์และสัตว์ ได้อาศัยป่าเป็นปัจจัยหลัก เพราะป่าได้ให้อะไร ๆ ที่มนุษย์ต้องการ ป่าไม้เป็นระบบนิเวศน์ที่บอบบาง ที่ต้องมีความสมดุลของสภาพแวดล้อม ที่ถูกต้องตามระบบของตัวเอง จึงจะดำรงสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เอาไว้ได้ คือต้องมีต้นไม้หลากชนิด ต้องมีพื้นที่กว้างมาก และต้องมีสัตว์ป่ามากชนิดเพียงพอ โดยต้นไม้ที่มากนั้นก็จะช่วยให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และความชุ่มชื้นมากจนมีฝนตกชุกตามฤดูกาลอย่างเพียงพอ ส่วนการมีสัตว์ป่านั้นจะช่วยให้เกิดการแพร่พันธุ์ของพืชชนิดต่าง ๆ ไปทั่วพื้นที่ของป่า ซึ่งสัตว์ป่านั้นก็จะมีการควบคุมกันเองอยู่แล้วในตัว เพื่อไม่ให้มีสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งมากเกินควร อันจะทำให้ป่าเกิดความเสียสมดุล มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตที่ต้องอาศัยอากาศบริสุทธิ์หายใจ ต้องดื่มน้ำบริสุทธิ์ ต้องกินอาหารบริสุทธิ์ ต้องอยู่ในอุณหภูมิที่พอเหมาะ (เรวัตร โพธิ์พันธ์, 2559) ต้องมีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่เรียกว่าปัจจัย 4 ซึ่งปัจจัย 4 เหล่านี้ล้วนมีที่มาจากป่า

ถ้ามนุษย์จะกิน จะใช้ปัจจัย 4 อย่างพอเหมาะพอควร ไม่มากมายจนเกินไป ป่าไม้และสัตว์ป่าของโลกก็ย่อมที่จะไม่ถูกทำลายลงอย่างมากมายจนเสียสมดุล มนุษย์ก็ยังคงที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขไม่เดือดร้อน เพราะยังมีป่าไม้มากเพียงพอที่จะยังรักษาสมดุลของธรรมชาติที่พอเหมาะแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์เอาไว้ได้ การที่มนุษย์อกตัญญูต่อป่าไม้ด้วยการกิน การใช้จนมากมายเกินความจำเป็น เป็นเหตุสนับสนุนให้เกิดการทำลายป่าไม้ของโลกกันอย่างมโหฬาร จนป่าไม้ของโลกถูกทำลายลงอย่างมากมาย และกระทบกับระบบนิเวศจนทำให้ป่าเสียสมดุล แล้วผลที่ตามมาก็คือทำให้พื้นที่ป่าลดลง แล้วความชุ่มชื้นก็ลดลง ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดภาวะฝนแล้งต่อเนื่อง เมื่อฝนตกก็เกิดน้ำท่วม เนื่องจากขาดป่าไม้ดูดซับน้ำไว้ จึงส่งผลให้ต้นไม้ตายมากขึ้น และเกิดพื้นที่ทะเลทรายมากขึ้น

ป่าไม้มีความสำคัญทางกายภาพของสิ่งมีชีวิตเป็นอันมาก เพราะป่าไม้คือผู้ให้กำเนิดและมีพระคุณอย่างยิ่งแก่มนุษย์ ถ้าป่ายังคงอุดมสมบูรณ์ มนุษย์ก็จะมีชีวิตที่สงบสุข แต่ถ้ามนุษย์ทำลายป่า ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง เพราะได้รับอันตรายและเกิดความสูญเสียจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ อันเป็นเหตุมาจากการเสียสมดุลธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเปลี่ยนมาช่วยกันรักษาป่า รักษาธรรมชาติ ด้วยการช่วยกันกิน และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายป่าไม้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

พุทธศาสนา ให้ความสำคัญต่อป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งกำเนิดปัจจัย 4 การบริโภคปัจจัย 4 ควรพิจารณาด้วยความระมัดระวัง ไม่มากจนเกินไป จนเกินความจำเป็น ไม่น้อยจนเกินไป จนอัตคัดลำบาก ใช้อย่างฉลาด มีสติ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้อัตภาพนี้เป็นอยู่ได้ โดยอาศัยหลักพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ ตามสิกขาบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยปัจจัย 4 มาพิจารณา นิสสัย 4 ของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งตรงกับปัจจัย 4 ที่มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการศึกษาถึงความสำคัญของป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งกำเนิดปัจจัย 4 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งผลิตอาหาร ทรัพยากรป่าไม้ถือเป็นแหล่งที่มาของอาหารหลากหลายชนิด ให้กับสิ่งมีชีวิตบนโลกได้อย่างมากมาย มีผลไม้น้อยใหญ่ที่เหมาะแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์อยู่มาก และผลไม้เหล่านี้ถือเป็นผลไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีอยู่ในธรรมชาติตามฤดูกาลต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพราะความเป็นธรรมชาตินี้เอง ทำให้พืชผลต่าง ๆ ในป่ามีความสมบูรณ์และเหมาะแก่การใช้ดำรงชีวิตของเหล่าสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ และสัตว์ เป็นต้น

1.2 ป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งผลิตที่อยู่อาศัย ตามธรรมชาติของมนุษย์มาตั้งแต่ในสมัยอดีตกาล นอกจากนี้ ป่าไม้ยังส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมให้กับเหล่าพระสงฆ์ ผู้แสวงหาความหลุดพ้นทางใจให้กับตนเอง การอาศัยความสงบร่มเย็นของธรรมชาติ เป็นแนวทางที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาอย่างช้านาน ดังนั้น การพำนักในบรรดาป่าไม้ต่าง ๆ เหล่านี้ จึงส่งผลทำให้บรรดาเหล่าพระสาวกเห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติและป่าไม้มากขึ้น

1.3 ป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งผลิตเครื่องนุ่งห่ม พระพุทธเจ้าทรงเห็นคุณค่าความสำคัญดังกล่าว จึงกำหนดเครื่องนุ่งห่มสำหรับพระสงฆ์ไว้เรียกว่า ไตรจีวร หมายถึง “ผ้า

สามผืนที่พระวินัยอนุญาตให้ภิกษุมีไว้ใช้ประจำตัว ได้แก่ สังฆาฏิ อุตราสงค์ และอันตรวาสก เครื่องนุ่งห่มสำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หรือผ้าไตรจีวรนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ให้ภิกษุได้ใช้สอยทั้งสิ้น 6 ชนิด คือ “ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน และผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน” จะเห็นได้ว่า ผ้าเหล่านี้มีวัตถุดิบที่สามารถแสวงหาได้จากป่าทั้งสิ้น

1.4 ป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งผลิตยารักษาโรค พืชบางชนิดมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่าง ๆ ป่าไม้มีความสำคัญแก่พระสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะพระสงฆ์สามารถใช้พืชพรรณนานาชนิด มาเป็นวัตถุดิบในการประกอบยารักษาโรคได้ ทั้งส่วนที่เป็นราก ใบไม้ หรือแม้กระทั่งผลไม้ ดังจะเห็นได้ว่า มนุษย์สามารถนำส่วนต่าง ๆ ของพืชทั้งหมดนี้มาใช้เป็นยารักษาโรคได้เป็นอย่างดี ดังนั้น พระสงฆ์จึงได้รับพุทธานุญาต ให้สามารถนำพืชพรรณที่มีอยู่ในป่ามาใช้เป็นยารักษาโรคได้พุทธบัญญัติ

ดังนั้น ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางกายภาพ ผู้มีความรู้ในทางโลกมองป่าเพียงแค่ได้ให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เพื่อให้อัตภาพนี้เป็นอยู่ได้ ป่าช่วยส่งเสริมให้มีน้ำในดิน ให้ดินสมบูรณ์น้ำสมบูรณ์ มีอากาศที่บริสุทธิ์ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายอยู่ได้เพราะป่า ถ้าขาดป่าชีวิตนี้ย่อมอยู่ลำบากแต่มนุษย์ก็ยังเอาเปรียบป่า กอบโกยผลประโยชน์จากป่าด้วยการตัดไม้ทำลายป่า จนส่งผลกระทบให้เกิดปัญหามากมาย เช่น โลกร้อน น้ำท่วม ดินขาดน้ำ อากาศเป็นพิษ เป็นต้น ส่วนพุทธศาสนานั้นเห็นว่า การมีปัจจัย 4 ที่สมบูรณ์ ส่งผลให้กายภาพของมนุษย์มีกำลังในการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง สังคมและประเทศชาติ และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ระบบเศรษฐกิจ สังคมดีขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง การมีปัจจัย 4 ที่สมบูรณ์ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญของผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ คือ มีอาวาสสัปปายะ สถานที่อยู่เป็นที่สบาย เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ไม่ใกล้ไม่ไกลจากชุมชนจนเกินไป มีอาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายไม่ขัดเคืองจนเกินไป มีบุคคลสัปปายะ มีกัลยาณมิตรเป็นสหายธรรม และมีธรรมสัปปายะ คือ มีข้อปฏิบัติที่เหมาะแก่จริต มีหลักปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลทางกายภาพทั้งสิ้น

2. ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางสังคม

ป่าไม้มีความผูกพันต่อการดำรงชีพของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ นานัปการ เช่น วัสดุก่อสร้าง วัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม อาหาร ป่าไม้จะเป็นแหล่งที่มาของอาหารคนและสัตว์เลี้ยง เชื้อเพลิง ยารักษาโรค ช่วยปรับ

สภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น ด้านเทคโนโลยี (พระมหาจรรยา สุทฺธิญาโณ, 2536) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ป่าไม้จะเป็นตัวบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินและชนิดของแร่ธาตุที่อยู่ในดินได้ ด้านนันทนาการ ป่าไม้ที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก ได้สรรค์สร้างความงดงามตามธรรมชาติเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นรูปทรง สีของดอกและใบ ความเป็นระเบียบของการเจริญงอกงามอยู่ร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้นตามป่าดงพงไพรอากาศจะเย็นสบายและบริสุทธิ์ และมีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ ซึ่งสัตว์ป่าเหล่านี้จะช่วยปรุงแต่งให้ป่าไม้มีความงดงามมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เองป่าไม้จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญของมนุษย์ ลดความรุนแรงของน้ำท่วม ในขณะที่ฝนตกหนักน้ำฝนบางส่วนจะถูกต้นไม้ในป่าดูดซับเอาไว้ ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงมาตามลำน้ำลดลง ในช่วงเดียวกันนี้เองน้ำที่ไหลแผ่ซ่านลงมา จะถูกต้นไม้ช่วยชะลอความเร็วของน้ำไหลให้ลดลง ซึ่งจะช่วยลดความเสียหายของชีวิตและทรัพย์สินจากการเกิดน้ำท่วมได้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เกิดจากระดับความสูงของน้ำที่เอ่อล้นขึ้นมาและแรงปะทะของน้ำไหล เป็นแนวป้องกันลมพายุ การปลูกแนวป่าไม้ไว้รอบสิ่งก่อสร้าง เช่น อาคารบ้านเรือน จะช่วยลดความเสียหายของสิ่งก่อสร้างอันพึงเกิดจากพายุได้ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ประโยชน์ทางด้านสุขวิทยา ประโยชน์ด้านยุทธศาสตร์ ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นต้น เมื่อมนุษย์ได้ประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าดังที่กล่าวมาแล้ว หาได้รักษาประโยชน์นั้นเอาไว้ไม่ ไม่มีการอนุรักษ์ป่าอย่างถูกวิธี จนมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา ต่อความอยู่รอดของมนุษย์และสรรพสัตว์โดยตรง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

พระพุทธองค์ เมื่อคราวสั่งสอนสาวก บางครั้ง ได้หยิบยกเอาธรรมชาติสิ่งที่อยู่รอบกายมาอุปมาเปรียบเทียบให้สาวกฟัง สุดท้ายส่งผลให้สาวกส่วนใหญ่ได้มีดวงตาเห็นธรรม หรือบางครั้ง เมื่อสาวกมีแนวทางปฏิบัติที่ผิดพลาด ก็ได้เอาต้นไม้มาเปรียบเทียบให้ฟัง ได้ตรัสเปรียบเทียบคนบนโลกนี้ดุจเช่นเดียวกับต้นไม้ ความเป็นอยู่ของคนไม่แตกต่างจากต้นไม้ ต้องอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ เป็นกลุ่มเป็นก้อน พึ่งพาอาศัยกันจึงจะอยู่กันได้ และได้จำแนกไว้อีกว่าการเป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นคนหรือต้นไม้ ย่อมมีบริวารเป็นมิตรสหาย เช่น ต้นไม้กะพี้ มีไม้กะพี้เป็นบริวาร เปรียบเหมือนคนบาป คนทุศีล แม้บริวารของเขาก็เป็นคนบาป คนทุศีล ต้นไม้กะพี้ มีไม้แก่นเป็นบริวาร เปรียบเหมือนคนบาป คนทุศีล แต่บริวารของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม ต้นไม้แก่น มีไม้กะพี้เป็นบริวาร เปรียบเหมือนผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริวารของเขาเป็นคนบาป เป็นคนทุศีล ต้นไม้แก่น มีไม้แก่นเป็นบริวาร เปรียบเหมือนผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้

บริวารของเขาก็มีศีล มีกัลยาณธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนี้ การอยู่ร่วมกับสังคม ย่อมมีความเป็นอยู่ที่หลากหลาย มีทั้งคนดี และคนไม่ดี

ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางสังคม คุณค่าที่ป่ามอบให้กับสังคมโลกนี้มีมากมายทั้งเศรษฐกิจ สังคมที่เกิดวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จนกระทั่งการเมือง มนุษย์ทุกคนสามารถกอบโกยผลประกอบจากป่ามาส่งเสริมให้ความต้องการของตัวเองให้เต็มได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามสติปัญญาความสามารถของตน แต่มนุษย์เห็นเพียงแค่ประโยชน์จากป่ากลับหาตอบแทนคุณต่อป่าไม่ ไร้จิตสำนึกในการตอบแทนป่า สุดท้ายเมื่อไม่มีป่าจะได้ใช้สอยย่อมส่งผลให้มนุษย์มีความเดือดร้อน ส่วนพุทธศาสนา เอาสังคมของป่ามาอุปมาเปรียบเทียบสอนโปรดสังคมโลก เพื่อให้ชาวโลกได้เห็นความจริงว่า การอยู่กับสังคมโลกนี้ต้องปฏิบัติอย่างไร อยู่อย่างไร ต้องพึ่งพาอาศัยกันจึงจะอยู่กันได้ ต้องรักษา เคารพกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น อย่าทำตัวฝืนธรรมชาติ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง

3. ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางอารมณ์

ผลประโยชน์ที่เกิดจากป่าในทางอารมณ์ อันส่งผลให้มนุษย์มีความสุขในการสัมผัสกับป่า สามารถวิเคราะห์ตามทัศนะของคนทั่วไป ว่าความสำคัญของป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางอารมณ์ได้ เช่น เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ คนที่มาเที่ยวป่าส่วนมากก็เพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากป่ามีทัศนียภาพที่สวยงาม มีน้ำตกให้เที่ยวเล่น และสามารถทำกิจกรรมที่ทั้งให้ความเพลิดเพลินและความรู้ต่าง ๆ ได้อีก เช่น การดูนก ศึกษาพรรณไม้ ดูผีเสื้อ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ซึ่งป่าแต่ละแห่งก็มีจุดเด่นแตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ ป่าไม้จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญของมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงวันสุดสัปดาห์ ชาวเมืองจำนวนมากจะเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวหรือพักผ่อนในเขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ สวนป่า และเขตรักษาพันธ์สัตว์ป่า เป็นต้น เป็นแหล่งกำเนิดของความเชื่อ ชนชาวเขา ชนชาวเผ่าต่าง ๆ หรือชาวชนบททั่วไป ป่าไม้บางส่วนอยู่ได้ด้วยการดูแลรักษาของชาวบ้านเหล่านี้ เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และดวงวิญญาณที่อาศัยอยู่ในป่านั้น ๆ มีปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับพระสงฆ์และความเชื่อของชาวบ้านที่ช่วยให้รักษาป่าไม้ไว้ได้ เช่น ความรับผิดชอบและดูแลรักษาป่าไม้ ความร่วมมือขององค์กรเอกชนและวัดร่วมมือกันรักษาป่าไม้ความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้านเชื่อว่า ผีบรรพบุรุษจะโกรธไม่พอใจ ถ้าพวกเขาเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์ในป่า ตามความเชื่อชาวบ้านจะสร้างศาลเล็ก ๆ ไว้

ในป่าเพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งผีบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องรักษาและบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ แก่พวกเขา ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าประเภทนี้ ในรูปอาหารจำพวกเห็ด พืชผัก และผลไม้มาหลายชั่วอายุคนแล้ว ชาวบ้านจะสร้างกฎ ระเบียบในการดูแลรักษาป่าขึ้นเอง เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อดังกล่าวข้างต้น

พุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “จงพากันตัดป่าแต่อย่าตัดต้นไม้ ภัยย่อมเกิดจากป่า ภิกษุทั้งหลาย จงตัดป่าและหมู่ไม้ที่ตั้งอยู่ในป่าเสีย จงเป็นผู้ไม่มีป่า เพราะว่า หมู่ไม้ที่ตั้งอยู่ในป่าถึงจะมีจำนวนน้อยของนรชนยังไม่ขาดเพียงใด เขาย่อมเป็นผู้มีใจปฏิพัทธ์อยู่ในนารีทั้งหลายเหมือนกับลูกวัวตัวที่ยังไม่หย่านม มีใจจดจ่อในแม่วัว ฉะนั้น” ตามพุทธพจน์นี้ พระพุทธองค์มีพระประสงค์ ให้สาวกได้เห็นโทษของกิเลสตัณหา ที่เป็นอุปสรรคของนักบวชผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ว่ากิเลสตัณหาที่อยู่ในใจคน รกชัฏยิ่งกว่าป่า น่ากลัวยิ่งกว่าป่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่เมื่อสามารถทำลายกิเลสเหล่านั้นได้ การประพฤติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมมีความเจริญเกิดขึ้น สรุปความได้ว่า ป่าที่เปรียบกับเหมือนกับกิเลสตัณหา เป็นป่าที่น่าหวาดกลัวแก่ผู้ปรารถนาความเจริญ เป็นอุปสรรคแก่ผู้ปฏิบัติธรรม เพราะจะนำพาให้ติดอยู่ในวัฏสงสารไม่มีสิ้นสุด เหตุนั้น พระพุทธองค์ จึงให้ตัด ถอนรากถอนโคนเสีย การที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบอย่างนี้ เพื่อให้สาวกทั้งหลายได้พิจารณาว่า ความรู้สึกของผู้อยู่ในป่าย่อมเกิดความกลัว แต่สิ่งที่น่ากลัวกว่าป่า คือ กิเลสที่ภายในใจของตน

ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางอารมณ์ ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัสกับธรรมชาติทั้งภูเขา ป่าไม้ ต้นไม้ ดอกไม้ป่านานาพันธุ์ ต้นน้ำลำธาร เป็นต้น ย่อมสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ได้สัมผัส เกิดความสงบ ร่มเย็นทั้งกายใจ ส่งผลให้มีการพัฒนา และอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ เพื่อการท่องเที่ยวบ้าง เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจบ้าง ในสิ่งเหล่านี้ มนุษย์ได้รับความสุขเพราะป่าได้จัดสรรให้ พุทธศาสนาเอาป่ามาเป็นอารมณ์แห่งการตรัสรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ทางอารมณ์ พระพุทธองค์ได้ใช้กุศโลบายโดยการเอาป่า มาเปรียบเทียบกับกิเลสที่มีภายในจิตใจของมนุษย์เราว่าใจเรานั้น บางครั้งสงบเหมือนป่าบ้าง น่ากลัวเหมือนป่าบ้าง เป็นต้น เพื่อให้เหล่าสาวกได้เห็นว่า ป่าที่อยู่ภายนอกนั้น ยังไม่น่ากลัวเท่ากับป่าที่อยู่ภายในใจคน

4. ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางปัญญา

ป่าไม้เป็นแหล่งขุมทรัพย์ความรู้ที่เรียนไม่มีวันหมด ทุกวันนี้ป่ายังคงเป็นแหล่งข้อมูลให้มนุษย์เข้าไปศึกษาหาข้อมูลกันอย่างไม่รู้จบ จากเดิมที่เคยเรียนรู้ลักษณะของ พืชว่ากินได้หรือ

ไม้ได้ จนได้มีการจัดแยกเป็นกลุ่มทำการวิจัยมากมายเพื่อค้นหาประโยชน์และโทษของพืชพรรณในป่า เกิดเป็นศาสตร์ เช่น พฤกษศาสตร์ สัตววิทยา นิเวศวิทยา เป็นต้น ชีววิทยาป่าไม้ การดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของป่านอกจากจะช่วยรักษาระบบนิเวศแล้ว ยังถือว่าเป็นห้องสมุดธรรมชาติที่มากมายเรื่องราวให้ค้นหากันต่อไปอีกไม่รู้จบ และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และวิวัฒนามาเป็นศาสตร์เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา แม้การศึกษาในส่วนอื่น ๆ ที่เกิดจากป่า ล้วนเป็นไปเพื่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งสิ้น ในที่นี้จะได้วิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกิดจากตามวิสัยโลกดังนี้

4.1 ในแง่เศรษฐกิจ คือมองในแง่ที่คิดหาทางว่าจะทำอะไรกับป่า เพื่อจะหารายได้จะเอาอะไรไปขาย เพื่อเลี้ยงชีวิต เพื่อหาเงิน หรือเพื่อสร้างความร่ำรวย เช่น อย่างดีก็ปลูกป่าเพื่อเอาไม้ไปขาย อย่างร้ายก็ตัดไม้แบบทำลายป่า หรือแม้แต่ชาวบ้านเข้าไปในป่า ส่วนมากก็เข้าไปหาปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพซึ่งเป็นเรื่องของปัจจัยสี่ แล้วก็มองใน แง่สังคม มองในแง่ระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการมองที่กว้างออกไป

4.2 ในแง่สังคม ป่ามีส่วนสำคัญมากในการกำหนดวิถีชีวิต และลักษณะความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่อยู่ในป่าหรืออาศัยป่านั้น ตลอดจนอารยธรรมของมนุษย์ทั้งหมดที่ต้องอาศัยป่า (เดชา บุญค้ำ, 2543) ตัวอย่างก็คืออารยธรรมโบราณที่เจริญมาในอดีต ล้วนแต่ต้องอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เกื้อกูลทั้งนั้น ดังจะเห็นว่า อารยธรรมที่เจริญขึ้นมาแล้ว ต้องเจริญในที่ ๆ อุดมสมบูรณ์ มีน้ำ มีป่า มีสัตว์และพืชพรรณพรั่งพร้อมบริบูรณ์ หรือมองในทางกลับกัน เมื่อป่า ดิน และน้ำที่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร ก็จะเป็นตัวกำหนดการดิ้นรนปรับตัวของมนุษย์ที่ทำให้อารยธรรมนั้น ๆ มีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่างกันไปเพราะฉะนั้น ป่าจึงมีส่วนกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมทำให้สังคมเปลี่ยนไป อย่างน้อยที่สุดเฉพาะหน้า ป่าก็เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวชุมชนไว้ โดยทำให้คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นมีความเป็นอยู่ที่ร่วมกัน อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดเป็นกลุ่มเป็นหมู่ได้ (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2546)

4.3 ในแง่ระบบนิเวศ ปัจจุบันระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการทตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล ทั้งปัญหาเรื่องน้ำ ดิน อากาศ เป็นต้น เหตุนั้น จึงบังเกิดหน่วยงานเพื่อจะปกป้องป่าหรือสิ่งแวดล้อมขึ้น (ศศินา ภารา, 2550) ได้ระดมปัญญาหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อจะรักษาป่าเอาไว้ให้ได้นานที่สุด การที่จะทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้และอยู่คู่กับโลกตลอดไปได้นั้น มีหลักการอนุรักษ์อย่างถูกวิธี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) คือ

ใช้อย่างฉลาด ประหยัด ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดียิ่งขึ้น ปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติเดิม นำของใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ ใช้สิ่งอื่นทดแทนทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง ใช้เทคโนโลยีที่เหมะสมในการพัฒนาและต้องศึกษาผลได้ผลเสียอย่างรอบคอบเสียก่อน ให้การศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามท้องถิ่นในแหล่งธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจความสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตจะได้ช่วยกันอนุรักษ์

ป่าในฐานะเป็นทรัพยากรทางปัญญา ป่า คือ แหล่งเรียนรู้ทางปัญญาที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้น ที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ไม่จบสิ้น ทั้งการแยกประเภทของป่า ภูมิประเทศ อากาศ สิ่งที่เป็นประโยชน์จากป่า ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่นำมาเลี้ยงอัตภาพได้ ไม้ที่นำมาสร้างที่อยู่อาศัย นำมาทำเครื่องนุ่งห่ม และพืชที่เป็นยารักษาโรค เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มนุษย์สามารถใช้สติปัญญาของตน เพื่อเรียนรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน สังคมและประเทศชาติได้ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจขึ้น นี่คือภูมิปัญญาที่เกิดจากป่าในวิถีสังคมโลก พุทธศาสนา ได้เล็งเห็นคุณค่าของป่าในทุกแง่มุม ว่าป่านั้นมีประโยชน์ต่อโลกนี้อย่างไร พระพุทธเจ้าในฐานะศาสดาเอกของโลก ผู้นำทางจิตวิญญาณของหมู่เวไนยสัตว์ ถือได้ว่ามีความผูกพันกับป่ามาตลอดพระชนมชีพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) จึงมีบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวเนื่องด้วยป่าบ้าง เพื่อไม่ให้สาวกเบียดเบียนป่า หรือทำร้ายสิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมคำสอนโดยยกป่าเป็นอุทาหรณ์บ้าง เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สาวกของพระองค์ และที่สำคัญที่สุด พระองค์ได้เห็นคุณค่าของป่าว่าเป็นสถานที่เพาะปลูกปัญญาอันสูงสุดให้เกิดได้ คือ โลกุตตรปัญญา อันเป็นปัญญาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง เป็นแสงสว่างอันทำลายอวิชชา และเป็นมรรคานำสู่นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาวิจัย พบว่า ประโยชน์ที่เกิดจากป่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะ

โล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนั้นเมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม

2. จากการศึกษาวิจัย พบว่า การพรรณนาคุณค่าของป่า ป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์ได้อาศัยป่าไม้ทำเป็นที่อยู่อาศัย สัตว์ก็อาศัยป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยและเป็นที่หลบภัย ป่าไม้ช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่สรรพสัตว์ ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล ช่วยอุ้มน้ำไม่ให้น้ำป่าท่วมอย่างฉับพลัน ป้องกันการไหลเซาะของน้ำ ช่วยบรรเทาความร้ายแรงของพายุ ป้องกันและบรรเทาอุทกภัยเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์และสัตว์ มนุษย์ได้รับประโยชน์จากป่าไม้เป็นจำนวนมหาศาล เช่น ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม ช่วยปรับอุณหภูมิในฤดูกาล ใช้ในการอุตสาหกรรม ใช้เป็นอาหารของคนและสัตว์ โดยการนำเอาดอกผล ใบ เมล็ด หน่อ หัวของพืช และน้ำผึ้ง มาทำเป็นอาหาร ใช้เป็นยารักษาโรค เป็นสมุนไพรที่ปลอดภัย ใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม โดยใช้เส้นใยจากเปลือกเถาวัลย์ ใช้ยางน้ำมัน มาทำประโยชน์ในการทำเครื่องหอม ทำกระดาษ สบู่ ยาขัดรองเท้า เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากป่าไม้ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นเสมือนปอดของประเทศ

3. จากการศึกษาวิจัย พบว่า การรักษาป่า ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ได้มีการประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างขึ้นเพื่อการอนุรักษ์การดูแลป้องกันและการบำรุงฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เช่น พิธีบวชต้นไม้ พิธีนี้มาจากการอุปสมบทโดยพระสงฆ์จะนำจีวรมาพันรอบต้นไม้ในแต่ละต้นที่มีการบวช เพื่อมิให้ประชาชนเข้ามาทำลาย จากพิธีดังกล่าวเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อีกทางหนึ่ง พิธีทอดผ้าป่าต้นไม้ พิธีนี้มาจากพิธีทอดผ้าป่า โดยประชาชนจะนำต้นไม้มารวมกันไว้ที่วัด พระสงฆ์จะทำพิธีทอดผ้าป่าแล้วนำประชาชนไปปลูกต้นไม้ร่วมกันในบริเวณวัดและที่สาธารณประโยชน์ พิธีการทำบุญด้วยการปลูกต้นไม้ พิธีนี้มาจากพิธีทำบุญต่าง ๆ เนื่องจากปลูกต้นไม้มากจะได้ร่มเงาในการพักผ่อนหย่อนใจ พระสงฆ์จึงชักชวนให้ประชาชนรอบ ๆ วัดมาร่วมทำบุญดังกล่าว เพื่อจะได้มีต้นไม้ภายในวัดมากขึ้น วัดจะได้เป็นสถานที่ร่มรื่น และพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วยการปลูกต้นไม้ พิธีนี้มาจากพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยประชาชนเชื่อว่าเมื่อชีวิตตกต่ำ ต้องมีการสะเดาะเคราะห์ โดยพระสงฆ์โน้มน้าวให้ประชาชนเอาต้นไม้มาปลูก จึง

ได้ทั้งการสะเดาะเคราะห์ของตนเอง และเป็นการเพิ่มต้นไม้ให้ประเทศด้วย (มานพ นักการเรียน, 2546) พระสงฆ์มีบทบาทในการรักษาศาสนาให้คงอยู่และเป็นผู้นำทางจิตใจ มีความผูกพันอยู่กับชุมชนเรื่อยมาอย่างมีความสุข อันมีป่าไม้เป็นจุดศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อม มีวัดเป็นศูนย์กลางของจิตใจ ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์สามารถใช้หลักพุทธธรรมชักชวนแนะนำโน้มน้าวประชาชนในชุมชนนั้น ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับป่าไม้ และสิ่งอื่นใดที่สามารถอำนวยประโยชน์แก่กัน ตามหลักธรรมอริยสัจ 4 บุญกิริยาวัตถุ ความสามัคคี ความกตัญญูกตเวที ปฏิจจสมุปบาท ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ รวมทั้งใช้ศาสนพิธีเป็นเครื่องนำพา เช่น การทอดผ้าป่าต้นไม้ การบวชต้นไม้ (โดยการนำผ้าเหลืองไปพันรอบต้นไม้) การปลูกต้นไม้ที่ปรากฏในพุทธประวัติ การปลูกต้นไม้เป็นอุเทสิกเจดีย์ การประดับพันธุ์ไม้แทนพวงหรีด ไม่ว่าจะเป็นต้นเฟื่องฟ้า โกสน กล้วยไม้ ไทร (เมื่อเสร็จงานแล้วสามารถนำไปปลูกได้) เป็นต้น ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ได้ทั้งสิ้น

สรุป

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของป่าตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท คุณค่าของป่าที่เกิดกับสังคม เพียงเพื่ออำนวยความสุขให้แก่สังคมโลก มีความผูกพันต่อการดำรงชีพของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ นานัปการ ทั้งยังส่งเสริมอาชีพ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และยังมีอิทธิพลทางด้านการเมืองด้วย ส่วนพุทธศาสนา อาศัยประโยชน์จากป่ามาประยุกต์เข้ากับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่สอนเน้นหนักในเรื่องของธรรมชาติ ทั้งในส่วนของธรรมชาติที่มีอยู่ภายในและธรรมชาติที่มีอยู่ภายนอก โดยเฉพาะเรื่องคุณค่าของต้นไม้หรือป่าไม้ ซึ่งดูเหมือนพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ถึงหลักธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเอาป่ามาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เพื่อความสงบสุขของเหล่ามหาชนผู้ปรารถนาการบรรลุธรรม ย่อมเป็นประโยชน์อย่างมหาศาล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1. พระสงฆ์ควรยึดหลักพระธรรมวินัย ในการอยู่ร่วมกับป่า ดูแล รักษาป่า เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน

1.2. ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ ปลูกจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าของป่าแก่ประชาชนทุกคน

1.3. รัฐควรมีมาตรการ มีแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ในการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดต่อป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัย

2.1. ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยวิธีการบวชป่า

2.2. ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักกตัญญู

2.3. ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักธุดงควัตร

เอกสารอ้างอิง

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2546). มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดชา บุญค้ำ. (2543). ต้นไม้ใหญ่ในการก่อสร้างและพัฒนาเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). คนไทยกับป่า. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ องค์การค้าของคุรุสภา.

พระมหาจรรยา สุทฺธิญาโณ. (2536). พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มานพ นักการเรียน. (2546). พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เรวัตร โพธิ์พันธ์. (2559). บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในโครงการพุทธอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศศินา ภารา. (2550). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: ส.เอเซียเพรส.

บูรณาการพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ*

BUDDHIST INTEGRATION FOR THE MAEMOH MINE OFFICERS

วิชาญ ธเนศสกุลวัฒนา
Vicharn Tanetsakunvatana
พระครูพิพิธสุตาธร
Phrakrupipitsutatorn
พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
Phisit Kotsupho
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: vicharntanet@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมสำหรับการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 3)เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ เกิดขึ้นได้จาก 4 กลุ่มปัญหา คือ 1) ปัญหาระหว่างคนทำงานกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเองที่มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อเกินเหมาะสมเกินพอเพียง ครองชีวิตโดยประมาท 2) ปัญหาระหว่างคนทำงานกับภารกิจงานผลิตกระแสไฟฟ้า มีความล้าและความเครียดสะสมทำให้เกิดอุบัติเหตุและการสูญเสีย 3) ปัญหาระหว่างคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกัน เกิดการชิงดีชิงเด่นกีดกันขัดขากันเอง อิจฉาริษยา ทะเลาะวิวาทกัน 4) ปัญหาระหว่างคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม ปลดปล่อยมลสารเกินค่ามาตรฐาน

* Received 4 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 27 July 2019

หลักพุทธธรรมสำหรับการแก้ปัญหาของคนทำงาน 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ไตรลักษณ์ พรหมวิหาร 4 และ โลกธรรม 8 สำหรับคนทำงานกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเอง 2) สุจริต 3 อิทธิบาท 4 และ ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 สำหรับคนทำงานกับภารกิจงานผลิตไฟฟ้า 3) สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 และ สาราณียธรรม 6 สำหรับคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกันในองค์กร 4) สันโดษ 3 และ สัปปุริสธรรม 7 สำหรับคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม

บูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปางใช้หลักธรรมดังนี้คือ 1) โอบอ้อมอารี จิตใจเอื้อเฟื้อก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี กลมเกลียวภายในกลุ่มคนทำงาน 2) มีงานสะอาด ความมีการงานที่ไม่มีเวรไม่มีภัยส่งเสริมสนับสนุนให้คนทำงานไม่เบียดเบียนตนเองและชุมชนแวดล้อม 3) ไม่ขาดความเพียร การมีจิตใจจดจ่อมุ่งมั่นทำให้การผลิตกระแสไฟฟ้าสำเร็จตามเป้าหมาย 4) เรียนรู้วิชา การใช้ปัญญาพิจารณาสอดส่องวินิจฉัยการปฏิบัติงานด้วยความปลอดภัยทำให้คนทำงานเป็นกัลยามิตรต่อกัน

คำสำคัญ: บูรณาการ, พุทธธรรม, คนทำงาน, เหมืองแม่เมาะ

Abstract

This article is part of the dissertation entitled "The Integration of Buddha Dhamma to the Problem-solving of Mae Moh Mine Officers". This dissertation was a qualitative research in nature with the following objectives: 1) to study the context and problem-solving method; 2) to study the principle of Buddha Dhamma for problem-solving; and 3) to integrate the Buddha Dhamma for the problem-solving of Mae Moh mine officers.

The results were found:

The problems of the Mae Moh mine officers are classified into 4 groups: 1) Problems between officers against their own lifestyle with extravagant values, insufficiency, stealing, drug and abuse; 2) problems between officers and electricity production mission related to accumulated fatigue and stress causing mis-operation leading to accidents and losses; 3) problems between officers and

their colleagues related to rivalry, jealousy, envy and discrimination against each other; 4) Problems between officers and environmental influence related to sulfur dioxide emission and lubricant leakage.

Buddha Dhamma principles that suitable for solving problems of the officers are prudently selected into 4 groups as follows: 1) the Three Characteristics, Brammavihāradhamma and Lokadhamma for their own lifestyle; 2) Sucaritadhamma, Iddhipādadhamma and Diṭṭhadhammikattha for electricity production mission; 3) Saṅgahavatthudhamma, Agatidhamma and Sārāṇīyadhamma to deal with their colleagues; and 4) the Contentment and Sappurissadhamma against an environment influence.

The Buddhist integration for problem solving of the officers consists of 4 elements: 1) solidarity helps virtues making for group integration; 2) clean work ensures no carelessness or encroaching themselves and the environment; 3) perseverance with faith makes the power generation mission successfully; and 4) careful scrutiny to diagnose problems with consciousness and intelligence on energy operation was safely done.

Keywords: Integration, Buddha Dhamma, Officers, Maemoh Mine

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2511 รัฐบาลไทยได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ขึ้นโดยรวมการลิกไนต์ การไฟฟ้ายันฮี และการไฟฟ้าตะวันออกเฉียงเหนือมาเป็นหน่วยงานเดียวกัน ในเดือน สิงหาคม 2515 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าลิกไนต์แม่เมาะจำนวน 2 หน่วย ขนาดหน่วยละ 75,000 กิโลวัตต์ พร้อมกับงานขยายเหมืองแม่เมาะเพื่อเพิ่มกำลังผลิตจากที่เคยผลิตได้วันละแสนกว่าตันเป็นล้านตัน (สันทัด ศิริอนันต์ไพบูลย์ และคณะ, 2555) จนถึงปัจจุบัน กฟผ. ได้ก่อสร้างและติดตั้งหน่วยผลิตไฟฟ้าเสร็จใช้งานแล้ว 13 หน่วย มีกำลังผลิตรวม 2,625 เมกะวัตต์ มูลค่าทรัพย์สินกว่า 50,000 ล้านบาท มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในเหมืองแม่เมาะ 5,000 คน

ในการดำเนินงานผลิตพลังงานไฟฟ้าด้วยถ่านลิกไนต์จากเหมืองแม่เมาะ ได้พบปัญหาและอุปสรรคของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะที่ส่งผลมาจากการเดินเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การบำรุงรักษาเครื่องจักรกล และกานบริหารงานสนับสนุนด้านบัญชีการเงินตลอดขนการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ปัญหาของคนทำงานที่มีดำเนินชีวิตด้วยค่านิยมฟุ้งเฟ้อเกินเหมาะสมเกินพอเพียง ครองชีวิตตนเองโดยประมาท ปัญหาของคนทำงานกับการครองตนโดยประมาท วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนไทยที่เปลี่ยนไปจากอุปนิสัยอดออมเพื่อสร้างตัวกลับกลายเป็นว่าไม่เป็นหนี้ก็ไม่รวยหรือไม่มีหนี้ไม่มีเครดิต คนทำงานในเหมืองแม่เมาะบางคนชอบซื้อของแบรนด์หรูจนเป็นหนี้บัตรเครดิตและเป็นหนี้เพื่อนด้วย ความอยากได้ความอยากมีความอยากเป็นมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อมีความโลภก็ต้องดิ้นรนแสวงหาต้องเหนื่อยยากลำบากตลอดกาล บางคนแสวงหาด้วยวิธีสุจริตไม่ได้ผลเลยแสวงหาด้วยวิธีทุจริตก็มี บางคนชอบที่จะมีเอารถยนต์ข้าวของเครื่องใช้ทรัพย์สินมาอวดกันสารพัด บางคนมีตำแหน่งบังคบบัญชามักชวนเพื่อนไปดื่มสุราเครื่องดองเป็นอาจินต์ทำให้เสียการงานเสียภาพพจน์ก็มี บางคนก็ชักชวนกันไปเล่นการพนันเป็นประจำกันจนเกิดหนี้สินจำนวนมาก ถึงกับต้องมีหมายศาลบังคับคดีมาอายัดรายได้เพื่อชำระแก่เจ้าหนี้ก็มี บางคนเมื่อเมาสุราแล้วยังขับขี่รถยนต์พาหนะออกไปวิ่งบนทางหลวงสาธารณะแล้วเกิดอุบัติเหตุทำให้มีคนบาดเจ็บมีคนเสียชีวิตก็มี

ปัญหาของคนทำงานเดินเครื่องและบำรุงรักษาระบบเครื่องกำเนิดกระแสไฟฟ้ามีความล้าและความเครียดสะสมทำให้เกิดอุบัติเหตุและการสูญเสีย ปัญหาของคนทำงานกับการทำงานเข้าเวรปฏิบัติงานกะ (shift operation) คือ เวรเช้า เวรบ่าย และ เวรดึก แล้วพักกะหมุนเวียนเข้าทำงานแบบนี้ตลอดทั้งปี เมื่อเปรียบเทียบวันและเวลาทำงานแล้ว พนักงานกะมีภาระงานมากกว่าแต่ว่ามีวันหยุดน้อยกว่าพนักงานปกติ การที่ต้องทำงานเข้าเวรช่วงกะบ่ายและกะดึกอีกยิ่งทำให้พนักงานกะมีภาระงานและภาระร่างกายเพิ่มสูงขึ้นไปอีก หากมีการบริหารเวลาไม่เหมาะสม มีเวลาออกกำลังกายน้อยมีเวลาพักผ่อนน้อย ร่างกายเกิดความเหนื่อยล้า (fatigue) และเกิดความเครียดด้านจิตใจ (stress) สะสมยาวนาน มีโรคที่เกี่ยวกับความดันสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด ปัญหาระหว่างคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกัน มีการชิงดีชิงเด่นกีดกันขัดขากันเอง อิจฉาริษยา ทะเลาะวิวาทกัน บางคนมีการทะเลาะกับเพื่อนบ้านกัน ในเรื่องนี้ ปัญหาของคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม ปลดปล่อยมลสารเกินค่ามาตรฐาน ยิ่งถ้ามีความเหนื่อยล้าและมีความเครียดสะสมอยู่ขณะปฏิบัติงานเข้ากะเดินเครื่อง

อยู่ จะทำให้การควบคุมการเดินและการหยุดอุปกรณ์ไฟฟ้าเกิดความผิดพลาด (mis-operation) อีกทั้งการควบคุมการเพิ่มและการลดเชื้อเพลิงหรือไอน้ำเกิดความผิดเพี้ยน (error) อาจนำไปสู่อุบัติเหตุหรือการสูญเสียที่ไม่คาดคิดขึ้นได้

อุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาการทำงานดังกล่าวก็คือ ผู้ปฏิบัติงานของการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะหลายคนวางเฉยหรือไม่สนใจที่จะค้นหาหลักพุทธธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว มีอีกหลายคนที่ประสงค์จะได้รู้จักหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหาที่ว่านี้นั้นก็ไม่ทราบว่าจะไปเริ่มค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลไหน และอีกหลายคนที่ค้นหาเจอแหล่งข้อมูลหลักพุทธธรรมนี้แล้ว แม้ศึกษาแล้วก็ยังยากที่จะทำความเข้าใจในหลักพุทธธรรมนี้ได้ด้วยตัวเอง อีกประการหนึ่งอุปสรรคที่เกิดในยุคปัจจุบันนี้คือนโยบายของผู้บริหารระดับสูงที่เคยมีการสนับสนุนการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐานเป็นอย่างดีแต่เดิมนั้นเริ่มเปลี่ยนไป โดยสังเกตจากการที่มีการลดทรัพยากรบุคคลและงบประมาณด้านนี้ลงอย่างมาก

หลักคิดเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์เกิดขึ้นจากผลพวงของวิกฤติเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ทำให้สังคมไทยต้องตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบในสาเหตุและกระบวนการที่ทำให้เกิดวิกฤตินี้ขึ้น จึงมีผลงานการศึกษาวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้และเสนอทางออกหรือทางเลือกใหม่ ๆ ในอันที่จะทำให้สังคมไทยไม่ควรต้องผจญวิกฤติทางเศรษฐกิจซ้ำซาก (อภิชัย พันธเสน, 2544) เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเรียกว่าพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งจะเป็นทางเลือกใหม่ของระบบเศรษฐกิจสังคมไทย อันเป็นทางเลือกเดียวกันกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ทางเลือกใหม่นี้น่าจะเหมาะแก่ยุคสมัยของเราไม่มากก็น้อย

งานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา กับรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะนี้ แม้ว่ามีผู้ได้ทำการศึกษาไว้หลายท่าน แต่ความน่าสนใจของดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ในบริบทของสังคมยุคโลกาภิวัฒน์ ที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งสถานะและโอกาสในการครอบครองทรัพยากรโดยไม่มีขีดจำกัด (Payutto Bhikkhu, P.A, 1994) มีความท้าทายว่าจะใช้หลักพุทธธรรมสร้างรูปแบบหรือนำเสนอมรรควิถีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไรแล้ว ยังได้วิเคราะห์หลักปริยัติและหลักปฏิบัติตลอดจนหลักปฏิเวธ แล้วนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่อย่างศานติสุข จากการดำเนินชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุท่ามกลางกระแสร้อนแรงของโลกธรรมและโยงกับเงื่อนไขของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมสำหรับการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary source) เกี่ยวกับกับแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ทำงานในเหมืองแม่เมาะ การปรับตัวของผู้ทำงาน ปัญหาและความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของผู้ทำงาน จากเอกสารวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 สรุปผลการศึกษา

2. การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth Interview) โดยใช้แบบสอบถาม คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจำนวน 21 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อต้องการทราบแนวทางการปรับตัวในการดำเนินชีวิตหลังเกษียณ และการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยใช้แบบสอบถามและคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) ในรูปแบบการถอดบทเรียน

2.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

2.3 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ พบว่า โรงไฟฟ้าแม่เมาะเป็นโรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่ใช้ถ่านลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง โดยแปรสภาพพลังงานที่สะสมอยู่ในถ่านหินให้เป็นพลังงานไฟฟ้า โดยใช้น้ำเป็นตัวกลาง กล่าวคือ ถ่านลิกไนต์ที่ขุดได้จากเหมืองลิกไนต์จะถูกส่งมาบดในเครื่องย่อยถ่านชุดแรกจนได้ขนาดไม่เกิน 30 เซนติเมตร จากนั้นจึงลำเลียงโดยสายพานเพื่อตรวจสอบแยกเหล็กหรือโลหะที่ไม่พึงประสงค์ออก แล้วลำเลียงเข้าสู่เครื่องย่อยถ่านชุดที่สองจนขนาดเหลือไม่เกิน 3 เซนติเมตร ต่อมาส่งเข้าสู่เครื่องบดถ่านชุดที่สามจนมีสภาพเป็นผงถ่านขนาดเล็กกว่า 1 มิลลิเมตร จากนั้นจึงป้อนเข้าสู่เตาเผาเป็นเชื้อเพลิงต้มน้ำให้กลายเป็นไอ และให้ความร้อนแก่ไอน้ำจนแห้งสนิท ส่งไปหมุนเครื่องกังหันไอน้ำ ซึ่งจะส่งผลให้เครื่องกำเนิดไฟฟ้าหมุนตามไปด้วยกันแล้วเกิดการผลิตกระแสไฟฟ้าออกมา

ความจำเป็นที่ต้องใช้ถ่านลิกไนต์ผลิตไฟฟ้า มาจากเหตุผลหนึ่งทางเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือว่าต้นทุนของถ่านลิกไนต์ต่ำกว่าการใช้เชื้อเพลิงชนิดอื่นผลิตกระแสไฟฟ้านั่นเอง อีกอย่างหนึ่งเป็นการนำทรัพยากรถ่านหินภายในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ข้อมูลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ (กฟผ.) ระบุว่า หากโรงไฟฟ้าทุกหน่วยผลิตเดินเครื่องทำงานเต็มที่ จะสามารถผลิตพลังงานได้ปีละ 15,240 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง ซึ่งทดแทนน้ำมันเตาได้ปีละ 4,255 ล้านลิตร นับเป็นการประหยัดงบประมาณของชาติได้ 45,000 ล้านบาท พลังงานไฟฟ้าที่ใช้อยู่ทั่วประเทศเวลานั้นผลิตจากน้ำมันเตาและก๊าซถึงร้อยละ 58 ผลิตจากพลังน้ำร้อยละ 21 ผลิตจากถ่านลิกไนต์ร้อยละ 19 เคยมีการเพิ่มการผลิตไฟฟ้าจากลิกไนต์ขึ้นสูงถึงร้อยละ 27

ในเดือนตุลาคม 2535 ได้เกิดเหตุการณ์มลภาวะทางอากาศที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนทำให้เกิดความเสียหายต่อพืชและสัตว์เลี้ยงอีกบางส่วนที่อยู่รอบพื้นที่โรงไฟฟ้า สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากขีดจำกัดของสภาพ

ภูมิประเทศ และในเวลาดังกล่าวสภาพอากาศที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิมเกิดเป็นสภาพบรรยากาศผกผัน (inversion) อันยากแก่การทำนายล่วงหน้า นำไปสู่คดีความที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะถูกฟ้องร้องให้จ่ายเงินค่าทดแทนตามคำตัดสินของศาลยุติธรรม ในกรณีนี้ กฟผ. ได้มีการจ่ายค่าทดแทนเรียบร้อยแล้วเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2558 หลังจากที่ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาให้ กฟผ. จ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ฟ้องคดีโรงไฟฟ้าแม่เมาะตามที่ศาลปกครองชั้นต้นได้พิพากษา รวมทั้งสิ้น 123 ราย รวมเป็นเงินทั้งสิ้นพร้อมดอกเบี้ย 49.4 ล้านบาท

ทั้งนี้ ค่าสินไหมทดแทนคำนวณตามคำสั่งศาลนี้เป็นค่าทดแทนในกรณีที่ กฟผ. ปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์เกินค่ามาตรฐานซึ่งเกิดขึ้นเป็นบางครั้ง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2535 ถึงเดือนสิงหาคม 2541 มิใช่ค่าสินไหมทดแทนจากการเจ็บป่วยด้วยโรคจากการปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์แต่อย่างใด เนื่องจากโดยตามข้อเท็จจริงแล้วก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ไม่มีการสะสมในร่างกาย อย่างไรก็ตามตั้งแต่เกิดปัญหาขึ้น กฟผ. ได้ติดตั้งระบบกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และมลภาวะอื่น ๆ รวมทั้งระบบตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ครบถ้วนแล้ว การผลิตกระแสไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะกับด้านสิ่งแวดล้อมนับจากปี 2541 จนถึงปัจจุบัน นับได้ว่าปัญหาในอดีตที่ผ่านมานั้น กฟผ. ได้แก้ไขแล้วเสร็จมากว่า 15 ปีแล้ว คดีโรงไฟฟ้าแม่เมาะนั้น กฟผ. จ่ายเงินค่าทดแทนแล้วและไม่เกิดปัญหามลภาวะมาตั้งแต่ปี 2541 ปัจจุบันโรงไฟฟ้าและเหมืองแม่เมาะเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และ กฟผ. ได้ร่วมกับชุมชนพัฒนาความเจริญด้านต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต ซึ่งประชาชนสามารถติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมของโรงไฟฟ้าแม่เมาะแบบตามเวลาจริง (Real-time monitoring) จากสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ 11 สถานี โดยรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะได้

ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะเกิดขึ้นได้ทั้งจาก 4 กลุ่ม คือ

1. ปัญหาระหว่างคนทำงานกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเองที่มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อเกินเหมาะสมเกินพอเพียง ครองชีวิตตนเองโดยประมาท ปัญหาของคนทำงานกับการครองตนโดยประมาท วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนไทยที่เปลี่ยนไปจากอุปนิสัยอดออมเพื่อสร้างตัวกลับกลายเป็นว่าไม่เป็นหนี้ก็ไม่รวยหรือไม่มีหนี้ไม่มีเครดิต คนทำงานในเหมืองแม่เมาะบางคนชอบซื้อของแบรนด์หรูจนเป็นหนี้บัตรเครดิตและเป็นหนี้เพื่อนด้วย ความอยากได้ความอยากมีความอยากเป็นมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อมีความโลภก็ต้องดิ้นรนแสวงหาต้องเหนื่อยยากลำบากตลอดกาล บางคนแสวงหาด้วยวิธีสุจริตไม่ได้ผลเลยแสวงหาด้วยวิธีทุจริตก็มี บางคนชอบที่จะมีเอารถยนต์

ข้าวของเครื่องใช้ทรัพย์สินมาอวดกันสารพัด บางคนมักชวนเพื่อนไปดื่มสุราเครื่องดองเป็นอาจินต์ทำให้เสียการงานเสียภาพพจน์ก็มี บางคนก็ชักชวนกันไปเล่นการพนันเป็นประจำกันจนเกิดหนี้สินจำนวนมาก ถึงกับต้องมีหมายศาลบังคับคดีมาอายัดรายได้เพื่อชำระแก่เจ้าหนี้ก็มี บางคนเมื่อเมาสุราแล้วยังขับขี่รถยนต์พาหนะออกไปวิ่งบนทางหลวงสาธารณะแล้วเกิดอุบัติเหตุทำให้มีคนบาดเจ็บมีคนเสียชีวิตก็มี

2. ปัญหาระหว่างคนทำงานกับภารกิจงานผลิตกระแสไฟฟ้า มีความล้าและความเครียดสะสม ทำให้เกิดอุบัติเหตุและการสูญเสีย ปัญหาของคนทำงานกับการทำงานเข้าเวรปฏิบัติงานกะ (shift operation) คือ เวรเช้า เวรบ่าย และ เวรดึก แล้วพักกะ หมุนเวียนเข้าทำงานแบบนี้ตลอดทั้งปี เมื่อเปรียบเทียบวันและเวลาทำงานแล้ว พนักงานกะมีภาระงานมากกว่าแต่ว่ามีวันหยุดน้อยกว่าพนักงานปกติ การที่ต้องทำงานเข้าเวรช่วงกะบ่ายและกะดึกอีกยิ่งทำให้พนักงานกะมีภาระงานและภาระร่างกายเพิ่มสูงขึ้นไปอีก หากมีการบริหารเวลาไม่เหมาะสม มีเวลาออกกำลังกายน้อยมีเวลาพักผ่อนน้อย ร่างกายเกิดความเหนื่อยล้า (fatigue) และเกิดความเครียดด้านจิตใจ (stress) สะสมยาวนาน มีโรคที่เกี่ยวกับความดันสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด

3. ปัญหาระหว่างคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกัน เกิดการชิงดีชิงเด่นกีดกันขัดขากันเอง อิจฉาริษยา ทะเลาะวิวาทกัน บางคนมีการทะเลาะกับเพื่อนบ้านกันในเรื่องนี้

4. ปัญหาระหว่างคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม ปลดปล่อยมลสารเกินค่ามาตรฐาน ยิ่งถ้ามีความเหนื่อยล้าและมีความเครียดสะสมอยู่ขณะปฏิบัติงานเข้ากะเดินเครื่องอยู่ จะทำให้การควบคุมการเดินและการหยุดอุปกรณ์ไฟฟ้าเกิดความผิดพลาด (mis-operation) อีกทั้งการควบคุมการเพิ่มและการลดเชื้อเพลิงหรือไอน้ำเกิดความผิดเพี้ยน (error) อาจนำไปสู่อุบัติเหตุหรือการสูญเสียที่ไม่คาดคิดขึ้นได้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ พบว่า หลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาของคนทำงานการไฟฟ้าแม่เมาะมีดังนี้ หลักอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มาเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงานใช้ชีวิตและใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ หากสามารถเชื่อมโยงกระบวนการทั้ง 4 ข้อได้ ผลสำเร็จก็อยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม หลักพรหมวิหาร 4 อันประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา เป็นคุณสมบัติที่ผู้บริหารและหัวหน้าครอบครัวพึงมีเพื่อใช้

ในการครองใจผู้ใต้บังคับบัญชาและคนในครอบครัวเพื่อมีความประพฤติที่ประเสริฐ (พระธรรมโกศาจารย์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2559) หลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เป็นวิธีสงเคราะห์วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือหรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้เกิดสามัคคียิ่งขึ้น หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ ประกอบด้วย อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชีวิตา เป็นธรรมะที่ผู้ปฏิบัติงานได้ปฏิบัติแล้วย่อมได้รับผลประโยชน์สุขในปัจจุบัน และหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา เป็นธรรมเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติงานระลึกถึงกัน เป็นคุณธรรมที่ทำให้ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เข้าใจผู้ปฏิบัติงานคนอื่น หลักอคติ 4 อันประกอบด้วย ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และ ภยาคติ

นอกจากนี้แล้วยังมีหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น อาทิ เช่น หลักไตรลักษณ์ ประกอบด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลักธรรมนี้ทำให้คนไม่ประมาทมัวเมาในวัยว่ายังหนุ่มสาวในความไม่มีโรคและในชีวิต ได้รู้ว่าความทุกข์เป็นของธรรมดาประจำโลก ได้รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตาให้ผู้ปฏิบัติงานรู้ความจริงของสิ่งทั้งปวงไม่ต้องถูกหลอกลวง (พุทธทาสภิกขุ, 2561) หลักสุจริต 3 อันประกอบด้วย กายสุจริต, วจีสุจริต และ มโนสุจริต หลักสันโดษ 3 ประกอบด้วย 1) ยถาลาภสันโดษ 2) ยถาพลสันโดษ และ 3) ยถาสารุปปสันโดษ หลักสัปปุริสธรรม 7 ธรรมของสัตบุรุษ อันประกอบด้วย 1) ธัมมัญญุตา 2) อัตถัญญุตา 3) อัตตัญญุตา 4) มัตตัญญุตา 5) กาลัญญุตา 6) ปริสัญญุตา และ 7) ปุคคลัญญุตา หลักโลกธรรม 8 ประกอบด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เป็นสภาพที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนในเหมืองแม่เมาะจะต้องพบอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะมีฐานะมีตำแหน่งใหญ่โตเพียงใดก็ตามล้วนหนีโลกธรรมนี้ไม่พ้น

โดยสรุปแล้ว ปัญหาที่เกิดกับคนทำงานในเหมืองแม่เมาะเกิดทั้ง 4 กลุ่ม ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาของคนทำงาน ดังนี้ 1) ไตรลักษณ์ พรหมวิหาร 4 และ โลกธรรม 8 สำหรับคนทำงานกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเอง 2) สุจริต 3 อิทธิบาท 4 และ ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 สำหรับคนทำงานกับภารกิจงานผลิตไฟฟ้า 3) สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 และ สาราณียธรรม 6 สำหรับคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกันในองค์กร 4) สันโดษ 3 และ สัปปุริสธรรม 7 สำหรับคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม

อุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาการทำงานดังกล่าวก็คือ ผู้ปฏิบัติงานของการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะหลายคนวางเฉยหรือไม่สนใจที่จะค้นหาหลักพุทธธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว มีอีกหลายคนที่ประสงค์จะได้รู้จักหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหาที่ว่านี้นั้นก็ไม่ทราบว่าจะไปเริ่มค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลไหน และอีกหลายคนที่ค้นหาเจอแหล่งข้อมูลหลักพุทธธรรมนี้แล้ว แม้ศึกษาแล้วก็ยังยากที่จะทำความเข้าใจในหลักพุทธธรรมนี้ได้ด้วยตัวเอง อีกประการหนึ่งอุปสรรคที่เกิดในยุคปัจจุบันนี้คือนโยบายของผู้บริหารระดับสูงที่เคยมีการสนับสนุนการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐานเป็นอย่างดีแต่เดิมนั้นเริ่มเปลี่ยนไป โดยสังเกตจากการที่มีการลดทรัพยากรบุคคลและงบประมาณด้านนี้ลงอย่างมาก ซึ่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนี้มีส่วนสำคัญในการเจริญสัมมาทิฏฐิที่มีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาบุคคลากรด้านจริยธรรมได้เป็นอย่างดี (พระมหาสมบูรณ์ พรรณนา, 2544)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ พบว่า กระบวนการแก้ปัญหาการทำงานของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะในการเดินเครื่องและบำรุงรักษาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยเทคโนโลยีการผลิตพลังงานชั้นสูงทันสมัย โดยบูรณาการร่วมกับหลักพระพุทธศาสนา คือรูปแบบ 1) โอบอ้อมอารี 2) มีงานสะอาด 3) ไม่ขาดความเพียร และ 4) เรียนรู้วิชา ซึ่งพรรณนาดังนี้ว่า

1. หลักโอบอ้อมอารี (care) เป็นการปฏิบัติตนของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มงาน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ ด้วยจิตใจที่โอบอ้อมเอื้อเฟื้ออารีเผื่อแผ่ ถึงพร้อมด้วยการเสียสละช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจศิลปวิทยา ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละ หรือให้ไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของเจ้าหน้าที่ในบังคับบัญชาไว้ได้ ดังคำกล่าวในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย ว่า “บุคคลเมื่อให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือผู้อื่น ในการบริหารงานกระบวนการเดินเครื่องและการบำรุงรักษาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดใหญ่ตลอดจนการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากรและการบริหารงานทั่วไปของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะด้วยหลักโอบอ้อมอารีดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน และเกิดความเจริญก้าวหน้าต่อตัวผู้ปฏิบัติงานเองได้ต่อไป ในพระไตรปิฎก กล่าวว่า “บุคคลผู้ทำการเหมาะเจาะไม่ทอดธุระ ขยันหมั่นเพียร

ย่อมหาทรัพย์ได้ บุคคลย่อมได้เกียรติยศเพราะความสัตย์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. หลักมีงานสะอาด (clean) เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คนทำงานในเหมืองแม่เมาะประกอบการงานในการบริหารงานกระบวนการเดินเครื่องและการบำรุงรักษาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่ไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใครไม่มีโทษ เป็นงานสะอาดไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดประเพณีไม่ผิดศีลธรรม เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนต่อผู้อื่น ตลอดจนต่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม กระทำแล้วไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ไม่ก่อให้เกิดโทษในภายหลัง เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขปราศจากโทษภัย เพราะการไม่เบียดเบียนกันนั้นก่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน (เอื้อมอร ชลวร, 2554) การบริหารงบประมาณตลอดจนการบริหารงานบุคลากรและการบริหารกิจการงานทั่วไป ด้วยหลักมีงานสะอาดดังกล่าวย่อมทำให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานเหมืองแม่เมาะและเกิดความเจริญก้าวหน้าต่อตัวผู้ปฏิบัติงานเองได้ต่อไป ดังคำในพระไตรปิฎก กล่าวว่า “ยศย่อมเจริญแก่บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญก่อนทำ สำรวม ดำรงชีวิตโดยธรรม และไม่ประมาท” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. หลักไม่ขาดความเพียร (effort) เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คนทำงานในเหมืองแม่เมาะประกอบการงานด้วยความความตั้งใจมั่น มีความเพียรพยายาม มุ่งหมั่นเรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญ ควบคู่กับความอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แม้มีงานหยุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้าซ่อมบำรุงประจำปี (yearly inspection) ใช้เวลาทำงานยาวนาน ก็ต้องมีความอดทนต่อการประสานความร่วมมือของหลายหน่วยงาน แบ่งหน้าที่กระจายงาน หมั่นช่วยกันคิดช่วยกันทำใช้สัมมาสติ อดทนช่วยกันแก้ปัญหา (ยุวดี พนาวรรต, 2559) พากเพียรไปสู่เป้าหมายพร้อมกันก็มั่นใจในผลลัพธ์ผลตอบแทนที่ดีได้ กิจการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ก็ขวนขวายช่วยเหลือ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมการบำเพ็ญกุศลช่วยเหลือกันและกันทั้งภายในหน่วยงานและในวงกว้าง ทำตัวให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ขณะเดียวกันหมั่นปรับปรุงพัฒนาความรู้ ความสามารถให้ดียิ่งขึ้นไปตลอดเวลาและทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เป็นทั้งคนเก่งและเป็นคนดีด้วย หน่วยงานเหมืองแม่เมาะก็มั่นคง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็เข้มแข็ง ดังมีคำกล่าวไว้ใน

พระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย ว่า “บุคคลข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. หลักเรียนรู้วิชา (education) เป็นการสนับสนุนการคิดวินิจฉัยปัญหาด้วยสติและปัญญา ขบคิดด้วยสติรู้ตัวอยู่เสมอเพื่อป้องกันความประมาทความผิดพลาดและหยุดยั้งอคติต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น ช่วยให้การใช้ปัญญาพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างเที่ยงตรงไม่เอนเอียง ทำให้เห็นเหตุผลที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นกระบวนการได้กระจ่างชัดทุกขั้นตอนในงานปฏิบัติการ แม้ปัญหาการเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้ากับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนใกล้โรงไฟฟ้าแม่เมาะ (SO2 emission) ในปี พ.ศ. 2535 ที่มีความซับซ้อนมาก เมื่อเริ่มเกิดปัญหาขึ้นก็เริ่มลงมือแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ เฉพาะหน้าไปก่อนโดยค่อย ๆ แก้ไปทีละจุดตามลำดับขั้นไป ปัญหาขนาดใหญ่ที่ให้หยุดเดินเครื่อง (shut down) ทั้งหมดทันทีสามารถหลีกเลี่ยงไปได้ การใช้หลักเรียนรู้วิชาใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญถึงต้นเหตุของปัญหานั้นให้ชัดเจนแล้วแก้ไขจุดตรงนั้น ทีละขั้นทีละตอน บางครั้งใช้เวลาหลายปีจนปัญหาใหญ่นั้นลุล่วงผ่านไปได้ อุปกรณ์ในโรงไฟฟ้าชิ้นใดที่มีกำหนดต้องหยุดให้เข้าทำงานบำรุงรักษา ก่อนเข้าไปทำงานซ่อมแซมได้ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนความปลอดภัย (safety procedure) ที่เคร่งครัดรัดกุมชัดเจน ไม่ก้าวข้ามขั้นตอนความปลอดภัยที่สำคัญ การใช้หลักเรียนรู้วิชา (education) ใช้ปัญญาตรวจทานขั้นตอนความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ไม่ปล่อยให้ความประมาทหรือความลำเอียงแบบใดมาครอบงำได้เพราะพิเคราะห์เห็นผลลัพธ์ที่ดีหากสามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงความเสียหายร้ายแรงที่อาจมีได้ การบริหารงานทั่วไปของการปฏิบัติงานด้านการเดินเครื่องและการบำรุงรักษาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดใหญ่ในเหมืองแม่เมาะ หากใช้หลักเรียนรู้วิชา (education) ได้ตามประสงค์ดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดประโยชน์รอบด้าน องค์กรการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะก็มีความยั่งยืนมั่นคง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็มีมั่งคั่ง มีสุขภาพกายแข็งแรงมีสุขภาพจิตที่ดี (Segall, S.R, 2003) มีคุณธรรมและมีสติปัญญาเป็นผู้ใฝ่รู้ได้ต่อไป ดังคำในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย กล่าวว่า “ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา ศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้วนำสุขมาให้ การได้ปัญญานำสุขมาให้ การไม่ทำบาปทั้งหลายก็นำสุขมาให้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผลที่คาดหวังในการแก้ปัญหาคนทำงานการเดินเครื่อง และการบำรุงรักษาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าด้วยบูรณาการพุทธธรรมตามที่กล่าวมานี้คือ ในด้านตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จะมีลักษณะนิสัยใฝ่ดีมีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เหมาะสม มีอายุยืนยาวอย่างมีคุณภาพและมี

สุขภาพจิตดีมีความสุข มีภูมิคุ้มกันจิตที่เข้มแข็งไม่หวั่นไหวไปตามกระแสนิยม (Pimpimon Kaewmanee & Nuttamon Teerakul, 2015) ในด้านสังคมการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะก็เป็นสังคมที่รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย แข็งแกร่ง สามัคคี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในด้านเศรษฐกิจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็พึ่งพาตนเองได้บนฐานของความพอเพียง และ ในด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนก็ได้รับการปกป้องดูแลและบำรุงรักษาอย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาบริบทและรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ 3) เพื่อบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับรูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาการทำงานในเหมืองแม่เมาะเกิดขึ้นได้ทั้งจาก ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับภารกิจของงานเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วยกันเอง ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับพฤติกรรมการดำรงชีวิต และ ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับภารกิจควบคุมด้านสิ่งแวดล้อม หลักพุทธธรรมมาใช้แกปัญหาการทำงานตลอดจนใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานเหมืองแม่เมาะ อันได้แก่ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สาราณียธรรม 6 ไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ 4 โลกธรรม 8 และ ปฏิจจสมุปปาทะ กระบวนการแก้ปัญหาการทำงานของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะ โดยบูรณาการร่วมกับหลักพระพุทธศาสนา มีรูปแบบดังนี้ว่า

1. โอบอ้อมอารี เป็นการปฏิบัติงานด้วยจิตใจที่โอบอ้อมเอื้อเฟื้ออารีเผื่อแผ่ ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจศิลปวิทยา

2. มีงานสะอาด ส่งเสริมให้คนทำงานประกอบการงานที่ไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใครไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนต่อผู้อื่น ตลอดจนต่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. ไม่ขาดความเพียร สนับสนุนให้ประกอบการงานด้วยความความตั้งใจมั่น มีความเพียรพยายามมุ่งหมั่นเรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญควบคู่กับความอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค

4. เรียนรู้วิชา สนับสนุนเจ้าหน้าที่ให้มีการคิดวินิจฉัยปัญหาด้วยสติและปัญญา ขบคิดด้วยสติรู้ตัวอยู่เสมอเพื่อป้องกันความประมาทความผิดพลาดและหยุดยั้งอคติต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น รูปแบบผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับหลักพละ 4 ธรรมอันเป็นกำลัง ธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นต่อภัยทุกอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) อันประกอบด้วย

4.1 ปัญญาพละ (กำลังปัญญา)

4.2 วิริยพละ (กำลังความเพียร)

4.3 อนวัชชพละ (กำลังสุจริต กำลังการกระทำที่ไม่มีโทษ)

4.4 สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์)

ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวว่าผู้ที่ประกอบด้วยพละ 4 ประการนี้ ย่อมข้ามพ้นภัย 5 ประการได้ คือ

1. อาชีวิกภัย (ภัยเนื่องด้วยการเลี้ยงชีพ)
2. อสิโลกภัย (ภัยคือความเสื่อมเสียชื่อเสียง)
3. ปริสสารัชชภัย (ภัยคือความครั่นคร้ามในบริษัท)
4. มรณภัย (ภัยคือความตาย)
5. ทุคคติภัย (ภัยคือทุคติ)

สรุป

การผลิตไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงลิกไนต์มาจากเหตุผลด้านต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าการใช้เชื้อเพลิงชนิดอื่นและยังเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ส่งผลให้มีการใช้เชื้อเพลิงลิกไนต์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการติดตั้งระบบกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ได

ออกไซด์และมลภาวะอื่น ๆ รวมทั้งระบบตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ครบถ้วนแล้ว ตั้งแต่กันยายน 2541 ถึงปัจจุบัน เพื่อควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและป้องกันไม่ให้มีการปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์เกินค่ามาตรฐาน

ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะเกิดขึ้นได้จาก 1) ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเอง 2) ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับภารกิจของงานเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า 3) ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้วยกัน และ 4) ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับภารกิจควบคุมด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับอุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาการทำงานดังกล่าวก็คือ ผู้ปฏิบัติงานของการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะหลายคนวางเฉยหรือไม่สนใจที่จะค้นหาหลักพุทธธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว อีกหลายคนก็ไม่ทราบว่าจะไปเริ่มค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลไหน และบางคนที่ค้นหาเจอแหล่งข้อมูลหลักพุทธธรรมนี้แล้ว แม้ศึกษาแล้วก็ยังยากที่จะทำความเข้าใจในหลักพุทธธรรมนี้ได้ด้วยตัวเอง

หลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาของคนทำงานการไฟฟ้าแม่เมาะมีดังนี้ หลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงานใช้ชีวิตและใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ หลักพรหมวิหาร 4 เป็นคุณสมบัติที่ผู้บริหารพึงมีเพื่อใช้ในการครองใจผู้ใต้บังคับบัญชา หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นวิธีสงเคราะห์วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนทำงานให้เกิดสามัคคี หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นธรรมะที่ผู้ปฏิบัติงานได้ปฏิบัติแล้วย่อมทำให้มีทรัพย์ได้รับผลประโยชน์สุขในปัจจุบัน และหลักสาราณียธรรม 6 เป็นธรรมให้ผู้ปฏิบัติงานระลึกถึงกันทำให้ไม่เห็นแก่ตัวเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เข้าใจผู้ปฏิบัติงานคนอื่น

นอกจากนี้แล้วยังมีหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ดังนี้ หลักไตรลักษณ์ เป็นธรรมที่ทำให้คนไม่ประมาทมัวเมาในวัยว่ายังหนุ่มสาวในความไม่มีโรคและในชีวิต ได้รู้ว่าความทุกข์เป็นของธรรมดาประจำโลก ได้รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตาไม่ต้องถูกหลอกลวง หลักโลกธรรม 8 เป็นสภาพที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนในเหมืองแม่เมาะจะต้องพบอย่างแน่นอนไม่ว่าจะมีฐานะมีตำแหน่งใหญ่โตเพียงใดก็ตาม

ซึ่งต้องใช้หลายหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาการทำงานตลอดจนใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานเหมืองแม่เมาะ โดยสรุปแล้ว ปัญหาที่เกิดกับคนทำงานในเหมืองแม่เมาะเกิดทั้ง 4 กลุ่ม ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาของคนทำงาน ดังนี้ 1) ไตรลักษณ์

พรหมวิหาร 4 และ โลกธรรม 8 สำหรับคนทำงานกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเอง 2) สุจริต 3 อิทธิบาท 4 และ ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 สำหรับคนทำงานกับภารกิจงานผลิตไฟฟ้า 3) สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 และ สาราณียธรรม 6 สำหรับคนทำงานกับเพื่อนร่วมงานด้วยกันในองค์กร 4) สันโดษ 3 และ สัปปุริสธรรม 7 สำหรับคนทำงานกับการควบคุมสภาพสิ่งแวดล้อม

กระบวนการแก้ปัญหาการทำงานของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะในการเดินเครื่องเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า โดยบูรณาการร่วมกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา มีรูปแบบพรรณนาดังนี้ว่า

1. หลักโอบอ้อมอารี (care) เป็นการปฏิบัติตนของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มงาน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ ด้วยจิตใจที่โอบอ้อมเอื้อเฟื้ออารีเผื่อแผ่ ถึงพร้อมด้วยการเสียสละช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจศิลปวิทยา

2. หลักมีงานสะอาด (clean) ส่งเสริมให้คนทำงานประกอบการงานที่ไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใครไม่มีโทษ เป็นงานสะอาด ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดศีลธรรม แต่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนต่อผู้อื่น ตลอดจนต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

3. หลักไม่ขาดความเพียร (effort) สนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติประกอบการงานด้วยความความตั้งใจมั่น มีความเพียรพยายาม มุ่งหมั่นเรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญ ควบคู่กับความอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคโดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

4. หลักเรียนรู้วิชา (education) สนับสนุนเจ้าหน้าที่ให้มีการคิดวินิจฉัยปัญหาด้วยสติและปัญญา ขบคิดด้วยสติรู้ตัวอยู่เสมอเพื่อป้องกันความประมาทความผิดพลาดและหยุดยั้งอคติต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น ช่วยให้การใช้ปัญญาพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างเที่ยงตรงไม่เอนเอียง ทำให้เห็นเหตุผลที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นกระบวนการได้กระจ่างชัดทุกขั้นตอนในงานปฏิบัติการ

ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ ตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะมีลักษณะนิสัยใฝ่ดี มีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เหมาะสม มีอายุยืนยาวอย่างมีคุณภาพและมีสุขภาพจิตดีมีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2561) มีภูมิคุ้มกันจิตที่เข้มแข็งไม่หวั่นไหวไปตามกระแสนิยม ในด้านสังคมการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะนั้นเป็นสังคมที่รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง แข็งแกร่งสามัคคีมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในด้านเศรษฐกิจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก็พึ่งพาตนเองได้บนฐานของ

ความพอเพียง (สุรชัย ขวัญเมือง, 2550) และในด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนก็ได้รับการปกป้องดูแลและบำรุงรักษาอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จัดทำการสื่อสารอย่างชัดเจนถึงความเชื่อมโยงระหว่างผลการปฏิบัติงานและผลตอบแทนของบุคลากร และ สร้างความมั่นใจและเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่สามารถประเมินผลงานอย่างยุติธรรม กำจัดความลำเอียงที่เป็นอุปสรรคในการทำงานที่สามารถส่งผลกระทบในเชิงลบต่อการสนับสนุนของบุคลากร

1.2 เลือกคนให้เหมาะสมกับงานโดยคำนึงถึงคุณสมบัติของตำแหน่งงาน และความสามารถของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้น มีการติดตาม การพัฒนา การประเมินบรรยากาศในการทำงานและมีรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างแรงจูงใจของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

1.3 มุ่งเน้นถึงผลตอบแทนที่ไม่ได้อยู่แค่ในรูปของตัวเงิน เช่น เพิ่มสวัสดิการ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่ารักษาสุขภาพ ให้โอกาสการเจริญเติบโตในหน้าที่การงาน การพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการยกย่องชมเชย

1.4 ควรมอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม รับผิดชอบในการปลูกฝังสัมมาทิฏฐิให้แก่ ผู้ใหญ่ คนทำงานในสถาบันครอบครัวทั่วประเทศ

1.5 ควรมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานตำรวจแห่งชาติรับผิดชอบในการป้องกันและปราบปรามอบายมุขอันเป็นต้นตอบ่อเกิดของมิจฉาทิฏฐิอย่างจริงจังและเข้มงวด

1.6 ควรมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบในการปลูกฝังสัมมาทิฏฐิให้แก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาทุกระดับ

1.7 ควรเร่งฟื้นฟูค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้คนไทยมีสุขภาพกายใจที่เข้มแข็ง มีดุลยภาพ มีสมรรถภาพ เต็มศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์

1.8 สร้างสังคมสมานฉันท์และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้วยสื่อสีขาว เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ ผ่านสื่อสารสนเทศทุกประเภท

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สาขาวิชาพระพุทธศาสนาควรมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้เกิดเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับรูปแบบการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทำงานเชิงพุทธบูรณาการ ที่ก่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมความรักในองค์กรของบุคลากรการไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะ ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อหาทางป้องกันการเกิดปัญหาต่าง ๆ จากการเปลี่ยนแปลงของยุคดิสรัพทีฟ

3.2 การศึกษาถึงเครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้เสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่การไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะ เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

3.3 การศึกษารูปแบบการแก้ปัญหาของคนทำงานในเหมืองแม่เมาะด้วยจิตวิทยาตะวันตก และด้วยหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีเข้มแข็งและแรงจูงใจในการสืบต่อความรู้ทางพระพุทธศาสนา.

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2559). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอสอาร์พริ้นติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด.

พระมหาสมบูรณ์ พรรณนา. (2544). การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฏฐิในการพัฒนาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสุตตันตปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (2561). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุวดี พนาวรรต. (2559). การเสริมสร้างสุขภาพจิตผู้สูงวัยไทยด้วยวิปัสสนากรรมฐาน. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สันทัด ศิริอนันต์ไพบูลย์ และคณะ. (2555). ถ่านหินกับการผลิตไฟฟ้าในประเทศไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 37(4).

สุรชัย ขวัญเมือง. (2550). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(1).

อภิชัย พันธเสน. (2544). พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

เอื้อมอร ชลวร. (2554). การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Payutto Bhikkhu, P.A. (1994). A Buddhist Solution for the Twenty-first Century. Bangkok: P. Samphanpanich Part., Ltd.

Pimpimon Kaewmanee & Nuttamon Teerakul. (2015). Inner Peace and Poverty. GNH: From Philosophy to Praxis, Proceedings of the Sixth International Conference on Gross National Happiness. 4-6 November 2015, Paro: Bhutan.

Segall, S.R. (2003). Psychotherapy Practice as Buddhist Practice. Encountering Buddhism: Western Psychology and Buddhist teaching. New York: University of New York Press.

วิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนากับกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง*

ANALYSIS LANNA BUDDHIST ARTS AND RELATIONSHIP CREATIVE PROCESS WITH THE ETHNIC GROUPS MEAKHONG SUBREGION

สุชัย สิริรวีกูล
Suchai Siriraveekul
พระครูพิพิธสุตาทร
Phrakrupipitsutathorn
พูนชัย ปันธิยะ
Poonchai Punthiya
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
โผน นามณี
Phon Namanee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand
E-mail: suchai9700@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “พุทธศิลป์ล้านนากับการสร้างความสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา 2) การสร้างความสัมพันธ์ ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ เป็นการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า

1. พุทธศิลปกรรมล้านนาเกิดขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 19 โดยกษัตริย์ในราชวงศ์มังรายเป็นการรับอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมจาก 2 แหล่ง ได้แก่ 1) จากอาณาจักรพุทธแห่งพุกาม

* Received 4 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 27 July 2019

ผ่านอาณาจักรเชียงแสนและอาณาจักรหริภุญชัย และ 2) จากอาณาจักรพุทธแห่งลังกา ผ่านอาณาจักรสุโขทัย มีพัฒนาการในระยะเวลา 150 ปี จนถึงยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนา

2. คุณค่าของพุทธศิลปกรรมล้านนา ได้พัฒนาขึ้นด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ คือ 1) การมีความเข้มแข็งของกองทัพ 2) สถาบันพระพุทธศาสนา 3) กฎหมาย 4) ช่างฝีมือ 5) การเกษตรกรรม 6) เศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้ ส่งอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรม ในฐานะเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านทางการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี

3. พุทธศิลปกรรมล้านนาสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วยปัจจัยที่สำคัญ 11 ประการ คือ 1) การเมืองการปกครอง 2) การเพิ่มของประชากร 3) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 4) การศึกษา 5) นิรุกติศาสตร์ 6) สังคมและประเพณี 7) ชาติพันธุ์ 8) ภูมิศาสตร์ 9) การค้าขายและเศรษฐกิจ 10) คมนาคมและการท่องเที่ยว และ 11) เทคโนโลยี

คำสำคัญ : พุทธศิลป์ล้านนา, การสร้างความสัมพันธ์, กลุ่มชาติพันธุ์, อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

Abstract

This article is part of the dissertation entitled to " Lanna Buddhist Arts and Building up Relationship between the Ethnic Groups in Mea Khong Sub Region ". The objective is to study: 1) the history of lanna Buddhist Art, 2) the building up relationship between the Ethnic Groups in Mea Khong Sub Region through the lanna Buddhist Arts and 3) analyze the factors having caused the relation building between them. It was done by a documentary research and Field Research.

The results were found:

1. The Lanna Buddhist arts had appeared since the 19th Buddhist Century by the Mangrai Dynasty Kings. These Buddhist arts had been influenced by two sources of Buddhist arts, i.e., 1) from the Buddhist Kingdom of Burma via Chiang

Saen and Hariphunchaya Kingdoms, 2) from the Buddhist Kingdom of Lanka via the Sukhothai Kingdom. They had been developed during 150 years until the golden age of Buddhism in Lanna.

2. The values of Lanna Buddhist arts had develop by 6 elements. They are 1) the Strength of the Army, 2) the Buddhist institutions, 3) the laws, 4) the Craftsmen, 5) the Agriculture 6) the Economy. These above-mentioned factors have played the influences of Buddhist Arts as the process in creating the relationships between the various ethnic groups in the Mea Khong Sub-region by many aspects such as: the politics and governance, the Buddhist beliefs, Society, culture, economy and technology.

3. The Lanna Buddhist arts had built up the relationship between the ethnic groups in the Mea Khong Sub region with the help of 11 important factors: they are 1) the politics and governance 2) the increase of populations, 3) the Buddhist beliefs, 4) the education, 5) the etymology, 6) society and tradition, 7) the ethnicity, 8) geography, 9) the trade and economy, 10) the transportation and tourism and 11) the technology.

Keywords: Lanna Buddhist Arts, Building up Relationship, the Ethnic Groups, Mea khong Sub region

บทนำ

พุทธดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาอันกุลบุตรผู้มีศรัทธา ควรไปเพื่อระลึกถึงพระพุทธองค์ คือ สังเวชนียสถาน 4 คือ “สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ทรงประกาศธรรมจักร และทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของการสร้างพุทธศิลปกรรมที่สำคัญคือ มกุฎพันธนเจดีย์ ที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ อยู่ทิศตะวันออกของนครกุสินารา ซึ่งโดยพุทธดำรัสที่ทรงตรัสว่า “พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของตถาคตเหมือนอย่างที่พวกเขาปฏิบัติต่อพระ

บรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ “พึงสร้างสถูปของตถาคตไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง” ชนเหล่าใดจักยกระเบียบดอกไม้ ของหอม หรือจุรณ จักอภิวาท หรือจักทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นการกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในยุคต่อมาได้มีการนำลักษณะรูปแบบและแนวคิดตลอดจนคติความเชื่อของสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของสถานที่ดังกล่าวได้ถูกนำไปก่อสร้างเป็น “มหาสถูปสาญจี” แห่งรัฐมัธยมประเทศของอินเดีย ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) ซึ่งนับได้ว่าเป็นมหาสถูปหรือเจดีย์องค์แรกที่งดงาม เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุตามหลักถูปารหาบุคคล 4 ของพระพุทธศาสนา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) รูปแบบการสร้างมหาสถูปเจดีย์ส่งอิทธิพลทั้งด้านคติความเชื่อเป็นต้นแบบของการสร้างพระมหาสถูปเจดีย์ที่สำคัญในที่ต่าง ๆ ของโลก และมีพัฒนาการเป็นพุทธศิลปกรรมที่งดงามอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติรวมถึงพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรมการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์อันงดงามและทรงคุณค่าของล้านนาด้วย

อาณาจักรล้านนาก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 1834 โดยพญามังรายมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์ผู้สืบสกุลมาจากอาณาจักรเชียงแสน (พ.ศ. 1600–2089) ภายหลังการยึดนครหริภุญไชยสำเร็จสร้างเวียงกุมกาม และเสด็จไปสร้างเมืองเชียงใหม่ที่เชิงดอยสุเทพสถาปนาขึ้นเป็นราชธานี ล้านนามีสังคมแบบจารีตอันมีความงดงามและที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการควบคู่กันไปคือ “พุทธศิลป์ของล้านนา” มีประวัติศาสตร์ระบุถึงความเป็นมาว่าพัฒนาขึ้นมาจากพุทธศิลป์สกุลช่างเชียงแสนรวมทั้งการได้รับอิทธิพลทางศิลปะของพระพุทธศาสนาแบบมหายาน จากละโว้ (สมัยพระนางจามเทวี) และแบบหินยานอย่างพุกาม (สมัยพระเจ้าอนุรุธมหาราช พ.ศ. 1600) และหินยานแบบลังกาวงศ์ ผ่านทางอาณาจักรสุโขทัย (สมัยพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. 1800) (บุญชู โรจนเสถียร, 2548) นอกจากนี้พุทธศิลป์แบบล้านนายังได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยตรง และคติความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์ ผสมผสานแทรกซึมอยู่ในพุทธศิลปกรรมโดยเฉพาะเนื้อหาและความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพเจ้าหรือแผนภูมิของจักรวาล (ปัญญา เทพสิงห์, 2548) พุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมมาเป็นลำดับและมีพัฒนาการด้านคุณค่าและความงามไปจนถึงขั้นสูง หรือ พุทธศิลป์ล้านนายุคทอง โดยอาศัยปัจจัยความสมบูรณ์ในหลายด้าน ดร.ฮันส์ เพ้นธ์ นักวิชาการด้านล้านนาคดี ระบุองค์ประกอบของยุคทองที่สำคัญ คือ มีกองทัพเข้มแข็ง มีความ

มั่นคงทางพุทธศาสนา (มีปราชญ์ ผู้รู้แตกฉาน) สภาพสังคมเป็นสุขด้วยกฎระเบียบ มีช่างผู้ชำนาญในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม มีความมั่งคั่งทางการเกษตรและการค้าขาย มีการจัดการระบบภายในของรัฐด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557)

คุณค่าของพุทธศิลปะล้านนาที่มีความงดงามและลงตัวทั้งทางด้าน สถาปัตยกรรม สถูปเจดีย์ของล้านนาที่มีความหลากหลายในรูปแบบ เช่นเจดีย์วัดเจ็ดยอด (วัดมหาโพธาราม) เมืองเชียงใหม่ ซึ่งใน ชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1999) ที่ได้รับอิทธิพลการสร้างหรือแบบอย่างมาจากเจดีย์พุทธคยา จากเมืองคยาประเทศอินเดีย (เชษฐ์ ติงสัญชลี, 2558) พุทธศิลป์ล้านนาในการสร้างสถูปเจดีย์นั้นส่งอิทธิพลทางด้านรูปแบบ และวิธีการใช้วัสดุและการตกแต่ง ไปยังพุทธศิลป์ในสกุลช่างต่าง ๆ เช่น ธาตุหน่อ เมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา หรือแม้กระทั่ง พระธาตุหลวงเวียงจันทร์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่สร้างขึ้นในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์ของลาว (ล้านช้าง) ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรล้านนาเพราะพระองค์ถือว่าเป็นกษัตริย์ล้านนาพระองค์หนึ่งทรงครองราชย์พ.ศ. 2098-2090 (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2557) ซึ่งนักวิชาการระบุว่าพระองค์ได้รับแบบอย่างและอิทธิพลทางพุทธศิลป์ล้านนายุคทองเป็นแบบอย่างในการนำไปสร้างพระธาตุองค์สำคัญนี้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งอาณาจักรล้านช้างมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในระยะต่อมาราชครูโพนสะเม็กยังนำรูปแบบของการสร้างพระธาตุหลวงเวียงจันทร์นี้มาเป็นต้นแบบของการก่อสร้างองค์พระธาตุพนม ณ ภูกำพร้า อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน ซึ่งการสร้างพระธาตุพนมรวมถึงมหาธาตุสำคัญต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านช้างล้วนมีการแต่งตำนานที่มีเหมือนกับตำนานพระธาตุอื่น ๆ ในอาณาจักรล้านนา (ธนธร กิตติกานต์, 2557)

ด้านประติมากรรมพระพุทธรูปสกุลช่างเชียงแสน ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของพระพุทธรูปสกุลช่างล้านนาที่เรียกว่า พระสิงห์ 1,สิงห์ 2 และสิงห์ 3 (สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, 2550) ซึ่งถือว่ามีความงดงามและมีคุณค่าทางศิลปกรรมอย่างสูง พุทธศิลป์ของล้านนาที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงว่าเป็นศิลปะยุคทองของแผ่นดินไทย กล่าวคือ “พระมหามณีรัตนมหาปฏิมา หรือพระแก้วมรกต ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองไทยนั้นถ้าพิจารณาตามความหมายดั้งเดิมของผู้แต่ง “ชินกาลมาลีปกรณ์” แล้วในล้านนาจะหมายถึง “พระแก้ว” เพราะวัตถุที่เรียกว่าแก้ว ไม่ว่าจะได้จากธรรมชาติหรือที่มนุษย์ทำขึ้นก็ตามล้วนถือว่าสิ่งมงคลประการหนึ่ง โดยความเชื่อ

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุที่เป็นแก้วหรืออัญมณีนั้น ได้อานิสงส์สูงสุดของการสร้างด้วยวัสดุทั้งปวง เพราะพระแก้วมรกตนั้น ใช้เทคนิคการตัดขัดและฝน ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคเฉพาะของการสร้างพระพุทธรูปด้วยแก้วธรรมชาติในสกุลช่างล้านนา นอกจากนี้ยังมีหลักฐานระบุถึงในการสร้างพระพุทธชินราช กล่าวได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดบนแผ่นดินไทยองค์หนึ่งได้มีการระดมช่างฝีมือทั้งในอาณาจักรสุโขทัย และที่อื่น ๆ รวมทั้งช่างจากล้านนา เพื่อร่วมกันสร้างองค์พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา ขึ้นทั้ง 3 องค์ จากหลักการดังกล่าวข้างต้นแสดงถึง คุณค่าและความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงของพุทธศิลปกรรมล้านนานั้น ได้ส่งอิทธิพลต่ออาณาจักรต่าง ๆ นับแต่อดีต

จากการทบทวนวรรณกรรม ทราบว่าในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกแห่งวัตถุนิยมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่แม้ว่าอาณาจักรล้านนาจะล่มสลายไปแล้วหลายร้อยปีแล้ว แต่พุทธศิลป์ล้านนาก็ยังคงสามารถดำรงคุณค่าและภาพลักษณ์ที่แสดงออกมาทางชิ้นงานพุทธศิลปกรรมต่าง ๆ ของล้านนา จากเอกสารเรื่อง “การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, im the Tradition of Lan na Wisdom to Society by local Scholars)” เป็นงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์และคัดเลือกภูมิปัญญาล้านนา และจัดระบบหมวดหมู่ไว้เพื่อเป็นฐานความรู้ แสวงหาวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมอันจะสามารถต่อยอดองค์ความรู้และประยุกต์ใช้ในสังคมและวัฒนธรรม (พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557) พุทธศิลป์เป็นอีกรูปแบบของการแสดงหลักธรรมต่าง ๆ เพราะในงานศิลปกรรมเหล่านั้น จะแฝงไปด้วยหลักธรรม ปรัชญา และแนวคิดหรืออธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและมีมิติที่สามารถจับต้องและง่ายที่จะเข้าใจมากขึ้นสำหรับบุคคลบางประเภท ในการที่จะเข้าถึงหลักธรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในรูปของความเป็นวัตถุที่สัมผัสได้ นำไปสู่การสร้างพุทธศิลป์ที่สำคัญ เช่นการสร้างพระพุทธนวล้านตื้อ ด้วยพุทธศิลป์แบบพระเชียงแสนสิงห์ 1 ด้วยโลหะทองเหลืองขนาดหน้าตัก 9.99 เมตร บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หรือการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้น แบบเชียงแสนสิงห์ 1 ขนาดหน้าตัก 45 เมตร สูง 70 เมตร ณ วัดเขาวงพระจันทร์ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี หรือการสร้างพระมหาเจดีย์ศรีแสงธรรมวิสุทธิมงคล ณ วัดแสงธรรมวังเขาเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

(อิทธิพัทธ์ สุนจันทร์, 2559) ขนาดฐานกว้าง 99 เมตร สูง 65 เมตร รวมทั้งการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งศาสนาวัตถุดังกล่าวข้างต้นล้วนสร้างขึ้นด้วยพุทธศิลปกรรมแบบล้านนาทั้งสิ้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญในการศึกษาพุทธศิลป์ล้านนา ในด้านบทบาทและความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ใน อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางการนำพุทธศิลป์แบบล้านนามาส่งเสริมและพัฒนาเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดียิ่งขึ้น

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนาที่มีคุณค่าและความงดงาม รวมทั้งการนำพุทธศิลป์ล้านนามาใช้อย่างต่อเนื่อง และยังแสดงถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ด้วยมุมมองทางวิชาการต่อพุทธศิลป์ล้านนาที่แตกต่างจากนักวิชาการยุคก่อน ๆ จะช่วยให้สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนถึงพลังของพุทธศิลป์ล้านนา ในฐานะที่เป็นองค์ความรู้และกระบวนการสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสร้างความสัมพันธ์ในบริบททางสังคมและกระแสการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงรวมทั้งภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกันมากขึ้นตามกระแสโลกาภิวัฒน์ อีกทั้งยังจะทำให้ค้นพบแนวทางการขับเคลื่อนของขบวนการทางศาสนาโดยใช้พุทธศิลปกรรมล้านนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง นอกจากนี้ยังอาจค้นพบข้อเสนอแนะที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาพุทธศิลป์ของล้านนา เพื่อใช้เป็นแนวทางการสร้างความดีงามของสังคมวัฒนธรรมผ่านทางพุทธศิลป์ อันจะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรมและศาสนาทั้งในสังคมอันเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ และทั้งภูมิภาคอาเซียนและแม้กระทั่งในมิติอื่น ๆ ตลอดจนจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการสร้างความสัมพันธ์และเผยแผ่หลักธรรมในพุทธศาสนาและความก้าวหน้าทางวิชาการด้านพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) ที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา

2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-dept Interview) การสนทนา (Focus Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and non-participant Observation

1. รูปแบบการวิจัย

1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส ตลอดจน วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา จารึก พับสา ใบลาน คัมภีร์ บทความทางวิชาการ และรายงานการวิจัย นิตยสาร อินเทอร์เน็ตสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ลงพื้นที่ภาคสนามเขตพื้นที่การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) สนทนา (Focus Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation form and non-participant Observation) การสำรวจชุมชน (Community survey) โดยการสำรวจชุมชนนี้ใช้วิธีพูดคุย/สอบถามจาก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั่วไปในเขตพื้นที่การวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของชุมชนในเขตพื้นที่การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นองค์ประกอบโดยรวมเพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด แล้วสรุปลงแบบสำรวจชุมชนโดยประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่ม

2. การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาถึงความเชื่อเรื่องพุทธศิลปกรรมล้านนาและการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมล้านนาและการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในล้านนา จำนวน 20 รูป/คน

2.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

2.3 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาออกเป็น 4 ส่วนหลัก ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลปล้านนาในกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังได้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือพระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การวิจัย นักวิชาการที่มีองค์ความรู้ด้านพุทธศิลปกรรมแบบล้านนา ศิลปินที่สร้างงานพุทธศิลปกรรมในเขตพื้นที่การวิจัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่การวิจัยรวม 20 รูป/คน การวิจัยเรื่องนี้จะแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา

ส่วนที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ล้านนากับกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลปล้านนากับกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

3.2 ขอบเขตด้านข้อมูลและเอกสาร

3.2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539

3.2.2 เอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส ตลอดจน วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา จารึก พับสา ใบลาน คัมภีร์ บทความทางวิชาการ และรายงานการวิจัย นิตยสาร อินเทอร์เน็ตสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัย ดังนี้ ผู้วิจัยได้ทำได้มุ่งเน้นการวิจัยพื้นที่ในเขตประเทศไทย โดยเฉพาะเขตพื้นที่ในอาณาจักรล้านนาเดิม และพื้นที่อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง หมายถึงพื้นที่ตั้งแต่ภาคเหนือจนถึงพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างของไทยในช่วงเวลาของการทำการวิจัยครั้งนี้ และพื้นที่วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเทศ คือ ประเทศไทย,ประเทศลาว และประเทศเมียนมาร์ (พม่า) โดยมุ่งเน้นศึกษาจากงานพุทธศิลป์ ประเภทประติมากรรม และสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีรูปแบบทางพุทธศิลป์และประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวข้องและปรากฏอิทธิพลของพุทธศิลป์ของล้านนาทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการรวมถึงแนวคิดต่าง ๆ ไปใช้ในการก่อสร้างศาสนสถาน รวมถึงประติมากรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่การวิจัยดังกล่าว

3.5 ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ลงพื้นที่ภาคสนามเขตพื้นที่การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) สนทนา (Focus Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and non-participant Observation) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมด 20 รูป/คนในพื้นที่วิจัยดังนี้ 1) พระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่การวิจัย จำนวน 5 รูป 2) นักวิชาการด้านพุทธศิลปกรรมล้านนา จำนวน 6 คน 3) ศิลปินและช่างผู้สร้างงานศิลปะล้านนาในพื้นที่วิจัย จำนวน 6 คน 4) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่วิจัย จำนวน 3 คน

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา พบว่า พุทธศิลป์ของล้านนายุคทอง ได้เริ่มมีพัฒนาการขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 ช่วงรัชกาลพญากือนา กษัตริย์ลำดับที่ 6 ของราชวงศ์มังรายภายหลังจากการประดิษฐาน พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ที่มาจากอาณาจักรสุโขทัยขึ้นบนแผ่นดินล้านนา ในรัชกาลต่อมาคือพญาแสนเมืองมา พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 7 และในรัชมัยของพญาสามฝั่งแกน ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 8 ในระยะนี้พุทธศิลป์ของล้านนาได้อยู่ในระยะพัฒนาขึ้นไปสู่ยุคที่เจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในรัชกาลพระเจ้าติโลกราช พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 9 (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2557) เพราะอาณาจักรล้านนาในนี้มีองค์ประกอบของความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ทั้ง 6 ด้านคือ 1) ความเข้มแข็งของอำนาจการปกครองและกองทัพ 2) มีกฎหมายและระเบียบอย่างเหมาะสม 3) มีพระภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎก 4) นักปราชญ์ผู้รังสรรค์ผลงานพุทธศิลป์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา 5) มีความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินและระบบจัดการทรัพยากรต่างๆ 6) อาณาจักรล้านนามีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางของระบบการค้าในภูมิภาคนี้ องค์ประกอบทั้งหลายเหล่านี้ก่อให้เกิดการสร้างงานพุทธศิลปกรรมของล้านนายุคทอง (พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557) โดยตลอดระยะเวลาดังกล่าวพุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากพุทธอาณาจักร 2 แหล่งที่สำคัญอันเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของโลกโบราณคือ อาณาจักรพุกาม โดยส่งผ่านอิทธิพลทางพุทธศิลป์ให้แก่ อาณาจักรเชียงแสน และอาณาจักรหริภุญชัย (สุรพล ดำริห์กุล, 2547) และส่งถึงอาณาจักรล้านนา (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) และอีกสายหนึ่งคือ พุทธศิลป์ของลังกาซึ่งส่งผ่านมาสู่อาณาจักรสุโขทัยต่อมาส่งถึงล้านนา (มานพ ถนอมศรี, 2551) โดยช่างฝีมือที่มีความรู้ความชำนาญได้พัฒนาพุทธศิลป์ล้านนาอันมีองค์ประกอบอันสมบูรณ์พร้อม ที่ส่งผลให้พุทธศิลปกรรมของล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช กล่าวได้ว่าพุทธศิลป์ที่สำคัญหลายอย่างได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยของพระองค์ ทั้งพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม เช่นการสร้างพระธาตุเจดีย์หลวง วัดเจ็ดยอดมหาโพธาราม ตลอดจน การสร้างพระธาตุช่อแฮ พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุหริภุญชัย เป็นต้น

ในอีกสองรัชกาลต่อมาพุทธศิลปกรรมของล้านนายุคทองยังคงได้รับการสร้างสรรค์และสืบทอดต่อมาเพราะเกิดจากความร่มเย็นและสงบสุข รวมระยะเวลาของช่วงยุครุ่งเรืองทางพุทธ

ศิลป์ของล้านนาตลอด 5 รัชกาล คือตั้งแต่ รัชกาล พญากือนา ถึง พระเมืองแก้วยุคทองมีความเจริญยาวนานกว่า 105 ปี (ศูนย์ศึกษาเอกสารโบราณ (ศ.อ.บ.), 2559)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ของล้านนามีจุดเริ่มจากการรับเอารูปแบบและอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมจากอินเดียอันเป็นต้นกำเนิดผ่านทางพุทธศิลป์ของราชวงศ์ ปาละ-เสนะ (เชษฐ์ ติงสัญชลี, 2558) ส่งผ่านอิทธิพลทางกลุ่มชาติพันธ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งความเจริญรวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากกลุ่มต่าง ๆ ในยุคโบราณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514) คือ พุกาม และลังกา ส่งผ่านกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาในรูปแบบเดียวกัน คือ เชียงแสน สุโขทัย และหริภุญชัย (สุรพล ดำริห์กุล, 2547) ผ่านระบบทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านั้นอันมีองค์ประกอบของกลไกทางสถาบันที่สำคัญคือ ระบบการเมืองการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ ชนชั้นปกครอง (ธรณ์ ธำรงนาวาสวัสดิ์, 2555) รวมทั้ง พระภิกษุสงฆ์และปราชญ์ ผู้รู้ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพุทธศิลปกรรมของล้านนาให้ทรงคุณค่า (อุดม รุ่งเรืองศรีและเกริก อัครชิโนเรศ, 2552) ด้วยหลักการที่มีความถูกต้องและเข้มข้นอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องและประสานกันอย่างพร้อมเพรียงในทุกด้าน อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนา ที่ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของพุทธศิลป์ของล้านเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดเข้าสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนาโดยปรากฏผลงานที่สำคัญอันแสดงถึงคุณค่าและความสัมฤทธิผล ที่แสดงออกผ่านผลงานทั้งทางพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม อย่างงดงาม และประสบผลสำเร็จในการนำมาใช้ทั้งในอาณาจักรล้านนา และยังส่งผ่านอิทธิพลอันทรงคุณค่าทางพุทธศิลป์ของล้านนายุคทองนี้แก่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ให้หลอมรวมและประสานกันด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ส่งผ่านงานพุทธศิลป์ของล้านนา โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ คือ ความเชื่อด้านพระพุทธศาสนาเหมือนกัน ความมีลักษณะเชิงกายภาพด้านชาติพันธุ์ร่วมกัน การอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันเชิงภูมิศาสตร์ ระบบการเมืองการปกครอง การค้าและระบบทางเศรษฐกิจ สังคมประเพณี รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นการถ่ายทอดระบบทางสังคมและวัฒนธรรมจากแหล่งที่เจริญกว่าสู่แหล่งที่ด้อยกว่าในเชิงพัฒนาการในด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์

ประเด็นด้านคุณค่าของงานพุทธศิลป์ของล้านนายุคทอง พบว่า ทั้งด้านพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรมได้รับการพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดในเชิงคุณค่าและการสร้างสรรค์ตามหลักทางสุนทรียศาสตร์ ด้วยเหตุผลที่ว่า ผลงานทางพุทธศิลปกรรมของล้านนานอกจากจะมีความงดงาม สมบูรณ์ลงตัว ในหลักทางเชิงช่างแล้ว ยังสอดคล้องกับหลักการสร้างศาสนวัตถุตามหลักทางพระพุทธศาสนา (เพิ่มศักดิ์ วรรยางค์กูร, 2545) ในด้าน คติ ความเชื่อ ปรัชญา พิธีกรรม และกระบวนการสร้างสรรค์ทุกอย่างอันก่อให้เกิดผลงานทางพุทธศิลป์ที่สมบูรณ์แบบ และยังมีความศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้เกิดความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน บรรลุตามวัตถุประสงค์และ เจตนารมณ์ของผู้สร้างทุกประการ และถือว่าเป็นงานพุทธศิลป์ต้นแบบในการส่งอิทธิพลให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์ของชาติพันธุ์เหล่านั้น ในหลากหลายลักษณะ คือ การนำไปใช้โดยตรง การนำไปเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนางานพุทธศิลป์ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้กับสร้างงานพุทธศิลป์ (Nithi Sthapitanonda, 2016)ซึ่งส่งผลให้ผลงานทางพุทธศิลป์ของชาติพันธุ์เหล่านั้นมีพัฒนาการและก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาอีกด้วย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยการใช้พุทธศิลป์ของล้านนาเกิดจากความเชื่อมโยงกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนกัน โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 11 ด้านคือ 1) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง เพราะสถาบันการเมืองการปกครองหรือพระมหากษัตริย์ใช้ทั้งหลักการทางพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์เป็นกำลังสนับสนุนในการแสดงถึงบุญบารมีและการใช้พระราชอำนาจในการปกครอง ปัจจุบันใช้เพื่อแสดงสิทธิทางอาณาเขต 2) ปัจจัยด้านการเพิ่มของประชากรคือเป้าหมายหลักที่พุทธศิลป์ต้องการสื่อและครอบคลุมไปถึงให้กว้างขวางที่สุดยิ่งมีการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นเท่าใดก็ย่อมแสดงถึงความสำเร็จของการสร้างความสัมพันธ์ใช้ระบบวัฒนธรรมหลักร่วมกัน (สุดจิต เจนนพกาญจน์, 2554) 3) ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนายังคงเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อันนำไปสู่ความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์ (โกวิท เอนกชัย (เขมานันทะ), 2538) ทั้งในอดีตและปัจจุบัน 4) ปัจจัยด้านการศึกษาคือการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านงานพุทธศิลป์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะพุทธศิลปกรรมมีวัตถุประสงค์

ในการสร้างสรรค์เพื่อสื่อไปถึงภูมิปัญญาอันเกิดจากการศึกษาตามหลักทางพระพุทธศาสนานั่นเอง 5) ปัจจัยด้านนิรุกติศาสตร์เพราะการสร้างพุทธศิลป์เป็นวัตถุอันจับต้องและสัมผัสได้ที่สื่อไปถึงหลักคำสอนอันเป็นภาษาทางธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่แสดงออกในเชิงอุปมานิทัศน์ (ปรุตม์ บุญศรีตัน, 2550) อันเป็นหลักการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ 6) ปัจจัยด้านสังคม ประเพณี รูปแบบของสภาพทางสังคมแบบจารีตอันเป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงและสัมพันธ์กันในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2557) มีรูปแบบของประเพณีหลายอย่างที่มีรากฐานมาจากระบบวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยมีพุทธศิลป์เป็นองค์ประกอบของประเพณีเหล่านั้น 7) ปัจจัยการสร้างความสัมพันธ์ด้านชาติพันธุ์ เกิดจากด้วยความคล้ายคลึงกันเชิงกายภาพทางร่างกายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ส่งผลให้เกิดการยอมรับและแสดงออกผ่านงานพุทธประติมากรรมอย่างชัดเจน (George A. Theodorson and Achilles G. Theodorson, 1990) 8) ลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งอันใกล้เคียงกัน มีสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และสภาพทางทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป็นไปโดยง่ายและสะดวกในการที่จะส่งอิทธิพลในทุกด้าน (ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2558) และถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่เกื้อหนุน ต่อการเกิดการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะการติดต่อกันได้โดยตรง 9) ปัจจัยด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ ระบบการค้าและเศรษฐกิจของสังคมในอดีตของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีพื้นฐานมาจากเกษตรกรรม ความสามารถในการสร้างเสริมความแข็งแกร่งทางการค้าและเศรษฐกิจของสังคมในอดีต การจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2552) จึงส่งผลให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนต่อการสร้างสรรค์งานทางพุทธศิลป์ในลักษณะอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา 10) ปัจจัยด้านคมนาคมและการท่องเที่ยว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ปัจจัยดังกล่าวยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ แต่มีรูปแบบและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปในอดีตการเดินทางและคมนาคมสัมพันธ์กับพุทธศิลปกรรมในด้านการไปจาริกแสวงบุญ ปัจจุบันมีการเดินทางและคมนาคมที่สัมพันธ์กับพุทธศิลปกรรมในหลากหลายลักษณะมากยิ่งขึ้น 11) สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมทางเทคโนโลยี นอกจากจะมีบทบาทการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันใน

ลักษณะเดียวกัน (Donald M.stadtner, 2005) มีลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์โดยปราศจากข้อกำหนดทางชาติพันธุ์

อภิปรายผล

ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลปกรรมล้านนายุคทอง เริ่มจากการรับอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมที่แหล่งที่งดงาม ทรงคุณค่า และนำมาพัฒนาให้เป็นอัตลักษณ์ของล้านนาเองด้วยองค์ประกอบที่เกื้อหนุนกันอย่างพร้อมเพรียงทุกด้าน ในการรับอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ คือ พุกาม ผ่านทางเชียงแสน หริภุญชัย และลังกาผ่านทางสุโขทัย สอดคล้องกับงานวิจัย (ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์, 2542) กล่าวว่าชุมชนเรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับประวัติศาสตร์และความรู้ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของตนส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น

การสร้างความสัมพันธ์ผ่านคุณค่าอันสูงยิ่งของพุทธศิลปกรรมล้านนายุคทอง ส่งอิทธิพลและถูกนำไปใช้ในกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมีหลักการที่ดี กล่าวคือ ผู้ให้มีความผู้ความสามารถ มีความชำนาญในการสร้างผลงานทางพุทธศิลปกรรมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ศ.ดร.สุรพล ดำริห์กุล นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่าพุทธศิลป์ล้านนามีพัฒนาการควบคู่ไปกับการส่งอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและหลากหลายรูปแบบ และการมีผู้รับก็มีความเหมาะสมในบริบททางสังคมที่พร้อมในการรับการถ่ายทอดเป็นกระบวนการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูธีรสุตพจน์ ที่พบว่างานพุทธศิลป์กรรมล้านนานั้นมีเอกลักษณ์ที่มีรูปแบบและพัฒนาการ ผสมผสานศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาก่อเกิดเป็นวิถีแห่งวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดคุณค่าขึ้นในสังคมอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1 สลายความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติ 2 ไม่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 3 ลดความขัดแย้งทางการเมือง อันแสดงถึงมิติของพุทธศิลปกรรมที่ก้าวข้ามพรมแดนทางการเมือง หรือหมายถึงการทำให้เกิดความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดีผ่านการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สังคมประเพณี การค้าขายเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี

ปัจจัยที่เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันเป็นองค์ประกอบของความสำเร็จของการส่งอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมของล้านนามี 11 ประการคือ การเมืองการปกครอง การเพิ่มของประชากร ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การศึกษา นิรุกติศาสตร์ สังคม ประเพณี ชาติพันธุ์ ภูมิศาสตร์ การค้าขาย เศรษฐกิจ คมนาคมและการ ท่องเที่ยว และ เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2555) ใน “ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์” ระบุถึงทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ (Process of Relationship) และกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ว่ามีขั้นตอน 13 ประการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านปัจจัยด้านต่าง ๆ

สรุป

1. ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลจากแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ 2 แหล่งที่สำคัญคือ แหล่งที่หนึ่งพุกาม ส่งผ่านให้เชียงแสน และหริภุญชัย แหล่งที่สองจากลังกา ส่งผ่านทางสุโขทัย เข้าอาณาจักรสู่ล้านนา และด้วยองค์ประกอบความพร้อมใน 6 ด้านส่งผลให้พุทธศิลป์ของล้านนามีพัฒนาการและเจริญรุ่งเรืองไปสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 รวมระยะเวลา 105 ปี

2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พุทธศิลป์ของล้านนามีจุดเริ่มจากการรับเอาอิทธิพลทางพุทธศิลป์จากอินเดียผ่านกลุ่มชาติพันธ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งความเจริญรวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากกลุ่มต่าง ๆ ในยุคโบราณ ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของพุทธศิลปกรรมของล้านเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดเข้าสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนาโดยปรากฏผลงานที่สำคัญอันแสดงถึงคุณค่าและความสัมฤทธิ์ผล ที่แสดงออกผ่านผลงานทั้งทางพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม อย่างงดงาม และประสบผลสำเร็จในการนำมาใช้ทั้งในอาณาจักรล้านนา และยังส่งผ่านอิทธิพลอันทรงคุณค่าทางพุทธศิลปกรรมของล้านนายุคทองนี้แก่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ และทำให้ผลงานทางพุทธศิลปกรรมของชาติพันธุ์เหล่านั้นมีพัฒนาการและก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาอีกด้วย

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยการใช้พุทธศิลปกรรมของล้านนาอย่างเป็นรูปธรรมนั้นเกิดจากความเชื่อมโยงกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนกัน โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 11 ด้าน คือ 1) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง 2) ปัจจัยด้านการเพิ่มของประชากร 3) ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 4) ปัจจัยด้านการศึกษา 5) ปัจจัยด้านนิรุกติศาสตร์ 6) ปัจจัยด้านสังคม ประเพณี 7) ปัจจัยการด้านชาติพันธุ์ 8) ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ 9) ปัจจัยด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ 10) ปัจจัยด้านคมนาคมและการท่องเที่ยว 11) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางทฤษฎี

การศึกษาพุทธศิลป์อย่างเป็นระบบเชิงวิชาการ โดยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีการรวบรวม และเก็บข้อมูลของพุทธศิลปกรรมล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมากมายและชัดเจน อันเป็นข้อค้นพบ และข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ รวมทั้งมีการนำพุทธศิลป์ล้านนามาสร้างสรรค์ใช้งานอย่างเป็นรูปธรรม อย่างมากมายหลากหลาย จึงสามารถจะศึกษารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในเชิงทฤษฎีได้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยในปัจจุบันมีทั้ง พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และภูมิธรรมความรู้ นักวิชาการผู้มีข้อมูล ปราชญ์ท้องถิ่นผู้เปรียบเสมือนผู้ปฏิบัติและใช้งานจริง รวมทั้งช่างผู้สร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์ของล้านนา มีอยู่อย่างมากมาย ด้วยลักษณะความพร้อมดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นข้อมูลที่สำคัญให้กับผู้ที่สนใจและต้องการศึกษา รวมทั้งต้องการสร้างสรรค์ หรือการนำพุทธศิลป์ล้านนาไปใช้เพราะการสร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลป์ด้วยรูปแบบที่วิเคราะห์จากกรรมวิธีแบบโบราณของล้านนายุคทองอันเป็นข้อมูลเชิงวิชาการ และเป็นแนวทางของทฤษฎีนั้น จะส่งผลให้เกิดการประสิทธิภาพที่ดีที่สุด ตามแบบอย่างที่ปรากฏขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรให้การสร้างพุทธศิลป์ของล้านนา เป็นหลักสูตรด้านการศึกษา อันเป็นคุณสมบัติที่ช่างผู้สร้างจะต้องมีเพื่อใช้ในการประการออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง

2.2 ควรให้การสร้างงานพุทธศิลป์ของล้านนา ที่จะสร้าง และออกแบบขึ้นให้เป็นข้อสรุปเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ

2.3 ส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลจากการวิจัยด้านพุทธศิลป์ของล้านนา นำเสนอให้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการในการแสดงขั้นตอนต่างอย่างเหมาะสมรวบรวมเป็นหมวดหมู่เพื่อแสดงทั้งข้อดี และข้อค้นพบที่สำคัญ

2.4 ส่งเสริมให้มีการสร้างงานพุทธศิลป์ล้านนาอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อเป็นแบบอย่างและบรรทัดฐานของการนำไปสร้างต่อไป

2.5 ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยข้อมูลของพุทธศิลป์ของล้านนา เพื่อให้มีข้อมูลที่ทันสมัยและมีพัฒนาการเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยต่อไป

3.1 การศึกษาวิจัยเรื่องประยุกต์ใช้พุทธศิลป์ล้านนากับการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเชิงสากล หรือระดับนานชาติ

3.2 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการการประยุกต์ใช้ในด้านรูปแบบและเทคนิควิธีการ และวัสดุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย

3.3 การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบของพุทธศิลป์ล้านนาเพื่อตอบสนองกลไกทางสังคมอย่างเหมาะสม

3.4 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างงานหรือพัฒนาการของพุทธศิลป์ล้านนาในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). พุกามการก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรัทธา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อุษาอาคเนย์.

โกวิท เอนกชัย (เขมานันทะ). (2538). อันเนื่องกับทางไทย. กรุงเทพมหานคร: ปกเกล้าการพิมพ์.

เชษฐ์ ติงสัญชลี. (2558). ประวัติศาสตร์ศิลปะ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รูปแบบพัฒนาการ ความหมาย. กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส.

ธนธร กิตติกานต์. (2557). มหาธาตุ. นนทบุรี: โรงพิพ์มติชน ปากเกร็ด.

ธรณ์ ธำรงนาวาสวัสดิ์. (2555). พม่า (Myanmar Make a Wish). กรุงเทพมหานคร: บ้านพระอาทิตย์.

บุญชู โรจนเสถียร. (2548). ตำนานสถาปัตยกรรมไทย 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพฯ.

ปรุตม์ บุญศรีตัน. (2550). รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปัญญา เทพสิงห์. (2548). ศิลปะเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557). การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, im the Tradition of Lan na Wisdom to Society by local Scholars). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.

เพิ่มศักดิ์ วรรยางค์กูร. (2545). วิถีธรรมวิถีไทย. กรุงเทพมหานคร: อาร์ทลีย์ เพรส.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มานพ ถนอมศรี. (2551). สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี พี เวิลด์มีเดีย จำกัด.

ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2558). รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รัตนาพร เศรษฐกุล. (2552). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรมแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน. ใน ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต พัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ศูนย์ศึกษาเอกสารโบราณ (ศ.อ.บ.). (2559). ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ นักเรียน นักศึกษา และประชาชน. เชียงใหม่: บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง แอนด์ มีเดีย จำกัด.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพคุณาธาร (ผล ชินปุตฺโต). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

สุดจิต เจนนพกาญจน์. (2554). วิธีวิทยาในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุเทพ สุนทรเภสัช. (2555). ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรพล ดำริห์กุล. (2547). ประวัติศาสตร์และศิลปะหริภุญไชย. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธากา รพิมพ์.

สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. (2550). พุทธศิลปะในนิกายสีหฬภิกขุ พ.ศ. 1900-2100 ศึกษาจากพระพุทธสิหิงค์และพระพุทธรูปที่มีจารึกในประเทศไทย (เน้นล้านนา). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สุรัสวดี อ๋องสกุล. (2557). กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2557). สังคมและวัฒนธรรมล้านนาตามคำบอกเล่า (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: นครพิงค์การพิมพ์.

อิทธิพัทธ์ สุ่นจันทร์. (2559). มหาธาตุเจดีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หจก.เรือนแก้วการพิมพ์.

อุดม รุ่งเรืองศรีและเกริก อัครชิโนเรศ. (2552). พระญาติโลกราชะ. เชียงใหม่: โคขยัน มีเดียทีม.

Donald M.stadtner. (2005). Ancient Pagan Buddhist plain of Merit. Thailand: River Books Publication House.

George A. Theodorson and Achilles G. Theodorson. (1990). A modern dictionary of sociology (8th ed.). London: Methuen.

Nithi Sthapitanonda. (2016). Architecture of Lanna to Commemorate the 720th Anniversary of Chiang Mai City. Bangkok: Li-zenn Publishing.

คัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง : การปริวรรตการแปลตรวจชำระและการศึกษาวิเคราะห์*

THE JARIYAPITAKA MANUSCRIPTS THE BANHONGLUANG TEMPLE : VERIFICATION TRANSLATION AND ANALYSIS

พระมหารังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน (ชัยสมภาร)
Phramaha Rungsan Dhirawaddhano
พูนชัย ปันธิยะ
Poonchai Punthiya
เทพประวิณ จันทร์แรง
Thepprawin Chanraeng
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: rs.wbh2015@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติพัฒนาการและความสำคัญของคัมภีร์จริยาปิฎก 2) เพื่อปริวรรตการแปลและตรวจชำระคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัยพบว่า

คัมภีร์ใบลานในรูปแบบของวรรณกรรมมากมายของล้านนา โดยเฉพาะคัมภีร์จริยาปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎกที่รวบรวมอยู่ในพระสุตตันตปิฎก หมวด ขุททกนิกาย ว่าด้วยเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ ซึ่งภายหลังได้มี “อรรถกถาจริยาปิฎก” หรือ “ปรมัตถทีปนี” เป็นการนำพุทธวจนะของพระพุทธเจ้ามาอธิบายขยายความใหม่เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย การปริวรรตคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวงนี้ มีจำนวน 20 ผูกลาน จารขึ้นโดยพระมหาสุรปัญโญภิกขุ เมื่อจุลศักราช 925 (พ.ศ. 2106) โดยได้ยึดแบบการปริวรรตจาก

* Received 4 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 27 July 2019

ภาษาล้านนาเป็นภาษาไทยกลางตามหลักสากล และได้ชำระภาษาบาลีให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ คัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งนี้ ได้แต่งแปลบาลีแบบนิสสัยสำนวนจินตกวีล้านนา ซึ่งไพเราะได้อรรถรสของสำนวนล้านนา คุณค่าของคัมภีร์จริยาปิฎก คือ พระภิกษุสงฆ์สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างลึกซึ้งจนเกิดความมั่นคงพระพุทธศาสนาและมีความเข้าใจภาษาล้านนาและบาลีอย่างดียิ่ง อิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎก คือ ได้ฝึกการดำเนินชีวิตตามการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ นำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต และมีคุณธรรมจริยธรรม ส่วนอรรถกถาจริยาปิฎกกับคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวงจะมีรายละเอียดเหตุการณ์แตกต่างกันเฉพาะการแปลภาษาบาลี แต่หลักใหญ่ใจความลำดับเรื่องเหมือนกันกับอรรถกถาจริยาปิฎก

คำสำคัญ: คัมภีร์จริยาปิฎก, การปริวรรต, ตรวจชำระ

Abstract

This research has three purposes: 1) to study the history, development and importance of the scriptures; 2) to oversee and examine the scriptures; 3) to analyze the value and influence of the scriptures. Wat Ban Thong Luang Amphoe Ban Chang, Lamphun Province.

The research found that

Buddhism in Lanna has evidence that appears in various books the leaves of the courtyard in the form of a lot of literature. Especially the scriptures A scripture in the scriptures collected in the Buddhist scriptures Kutat With respect to the precepts of the Bodhisattva in the past Later on The commentary on the "Jataka" or "The Way of the Lord" is the introduction of the Buddha's words in the Mahayana The act Translation of the scriptures This temple has 20 tombs built by Phra Maha SuraPanyo Bhikkhu. At 925 (1560), which corresponds to the reign of HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn (Samontalach Lanna) of the Mangalore. The research was based on the Lanna dialect in Lanna language as a central Thai language. And Pali was correct grammatically. The Banjong Scriptures Or a writer to translate the Pali Nimian Express. The melodious taste of the Lanna Express

looks odd, unlike the universal translation. That's because the ancient Lanna version of the ancient Pali was very important in Pali The value of the scriptures The novice monk studied deeply and firmly The Buddha taught the teachings to maintain the language of Lanna and Bali The wisdom of Lanna is the most valuable The influence of the scriptures The practice of living according to the virtues of the Bodhisattva Avalanche brings life as a model of life This is a very important part of my life The style of the commentary on the scriptures with the scriptures of the Banthong Luang will be different details of the Pali language translation But the main principle of the story is the same with the commentary

Keywords: Cariyapitaka Manuscripts, Verification, Translation

บทนำ

พระพุทธศาสนาสืบทอดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยวิธีการการถ่ายทอดคำสอนสืบมาตามลำดับ ตั้งแต่การสืบทอดด้วยมุขปาฐะจนมาถึงยุคจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อป้องกันคำสอนสูญหายเพราะความจำของมนุษย์ผ่านยุคผ่านกาลนานไปย่อมเลอะเลือน สำหรับนักประวัติศาสตร์ที่จะยอมรับจารีตทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของคัมภีร์บาลีมีอยู่ในฐานะเป็นจารีตมุขปาฐะและยังไม่มีการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร จนกระทั่งถึงพุทธปรินิพพานกาลล่วงไปแล้ว 500 ปีการเรียนการสอนการสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยคัมภีร์ต่าง ๆ ที่พระเถระในปางก่อนได้รจนาไว้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

วรรณกรรมและโบราณคดี เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า การฟื้นฟู และการสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นทุนทางสังคม ที่ก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในบรรดาวรรณกรรมและโบราณคดีประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทยนั้น

วรรณกรรม และโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา (ไกรศรี นิมมานเหมินท์, 2527) นับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่า และความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เพราะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุอัน ได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสน์ฯลฯ ที่สร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบุรพาจารย์ และทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่ล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อ การเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม (กรมศิลปากร, 2517)

คัมภีร์จริยาปิฎกหรือคัมภีร์ว่าด้วยพระพุทธจริยานี้ นับเป็นเรื่องใหญ่หัวข้อสุดท้ายในเล่มที่ 33 ซึ่งเริ่มด้วยเรื่องอปทานกับเรื่องพุทธวงศ์มาแล้วโดยลำดับ จริยาหรือความประพฤติในอดีตของพระพุทธเจ้า ที่นำมากล่าวไว้ในจริยาปิฎก มี 35 เรื่อง โดยแยกแสดงว่า เป็นการบำเพ็ญทานบารมี 10 เรื่อง, เป็นการบำเพ็ญศีลบารมี 10 เรื่อง, เป็นการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี (การออกบวช) 6 เรื่อง, สัจจบารมี 6 เรื่อง, เมตตาบารมี 2 เรื่อง, อุเบกขาบารมี 1 เรื่อง, รวมเป็น 15 เรื่อง กับตอนสุดท้าย มีสโมธานกถา คือคำสรุปว่า เรื่องไหนเป็นบารมี อะไรในบารมีมี 10 ประการ จริยาปิฎกเพียง 35 เรื่อง เพียง 6 บารมี ไม่ครบ 10 บารมี ในสโมธานกถา หรือคำสรุปแสดงบารมี 10 แจกเป็น 30 คือบารมี หรือคุณธรรมที่ให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จอย่างธรรมดา 1 สูงขึ้นมากกว่านั้น เรียกอุปบารมี 1 สูงสุด เรียกปรมัตถบารมี 1 บารมี 3 ขั้นนี้ เป็นไปในคุณธรรม 10 ข้อ จึงเป็นบารมี 30) คุณธรรม 10 ข้อ คือ 1) ทาน การให้ 2) ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) เนกขัมมะ การออกบวช หรือออกจากกาม 4) ปัญญา 5) วิริยะ ความเพียร 6) ขันติ ความอดทน 7) สัจจะ ความจริงใจ 8) อธิฏฐาน ความตั้งใจมั่น 9) เมตตา ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุข 10) อุเบกขา วางใจเป็นกลาง ในสโมธานกถาได้แสดงไว้ด้วยว่าเรื่องอะไรบ้างเป็นบารมีเฉย ๆ เป็นอุปบารมี และเป็นปรมัตถบารมี (พระมหาสุรปัญโญภิกขุ, 2106)

ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้ศึกษาประวัติ ความเป็นมาของการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นวัดที่มีการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมใบลาน ภาษาล้านนามากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย สามารถนำมาจำแนกคัมภีร์เป็นประเภทต่าง ๆ โดยการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมดังกล่าวได้สืบเนื่องมาตั้งแต่มีการสร้างวัดบ้านโฮ่งหลวงเมื่อเกือบห้าร้อยกว่าปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยครูบาสมณะ (พ.ศ. 2413 - 2453) ที่ท่านได้เก็บรวบรวม

คัมภีร์ธรรมจากวัดและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่เชียงใหม่ ลำพูน เป็นต้น โดยมีกระบวนการในการเก็บรวมรวมคัมภีร์ที่เป็นส่วนลักษณะการแต่งของคัมภีร์ มีการแต่งคัมภีร์หรือวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนาทั่วไป คือ เริ่มต้นที่บทไหว้ครู บูชาพระรัตนตรัย บทนำเพื่อนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อสาระ โดยอาจมีบทชมความรุ่งเรืองของบ้านเมือง และพระพุทธศาสนา บทสาระสำคัญหรือหลักธรรมและเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ และบทอวสานที่แสดงถึงแรงบันดาลใจของผู้แต่งที่แสดงความปรารถนาเพื่อความสงบสุขของบ้านเมืองและความประสงค์ที่จะสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ถึง 5,000 วัสสา รวมระบุระยะเวลาในการแต่งวรรณกรรม โดยมีการแต่งใน 2 ลักษณะของชาวล้านนา คือ 1) คัมภีร์จริยาปิฎกของวัดบ้านโฮ่งหลวง มีอายุเก่าแก่ถึง 453 ปี 2) แต่งด้วยภาษาบาลี และแบบการแปลยกศัพท์ คือ การแต่งแบบยกศัพท์ภาษาบาลีมาตั้งคำหนึ่งแล้วแปลเป็นภาษาล้านนาสลับกันไปจนจบ

คัมภีร์ธรรมในทางภาคเหนือได้ถูกค้นพบเป็นจำนวนมาก แต่ยังขาดศึกษาองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการแปลตรวจชำระคัมภีร์จริยาปิฎกอันเป็นวรรณกรรมที่มีประวัติความเป็นอันยาวนานของวัดบ้านโฮ่งหลวง ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูนมาปริวรรต และศึกษาวิเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา แสดงถึงคุณค่าและอิทธิพลคัมภีร์จริยาปิฎกที่มีต่อชุมชน สังคม และเกิดปัญญาการเรียนรู้ในทางวิชาการสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติพัฒนาการและความสำคัญของคัมภีร์จริยาปิฎก
2. เพื่อปริวรรตการแปลและตรวจชำระคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.1 การปริวรรตศึกษาวิเคราะห์ถึงประโยชน์และคุณค่าของคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับใบลานของวัดบ้านโฮ่งหลวง จังหวัดลำพูน

1.2 นำข้อมูลที่ได้มาจัดเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบ

1.3 นำเสนอการวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบให้คำแนะนำ

1.4 นำคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบ

1.5 สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

2. ขั้นตอนการค้นคว้าข้อมูล ได้แบ่งตามข้อมูล ดังนี้

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ : ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารเกี่ยวกับคัมภีร์จริยาปิฎกในล้านนาที่เกี่ยวข้องมาศึกษาค้นคว้า

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ : ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ประวัติพัฒนาการและความสำคัญของคัมภีร์จริยาปิฎก พบว่า วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาสมัยล้านนามีอยู่หลายเรื่อง และมีพระเถระหลายรูปที่มีความรู้ความสามารถและได้รจนาคัมภีร์เอกสารทางพระพุทธศาสนามากมาย วรรณกรรม ที่สำคัญ และรู้จักแพร่หลาย คือคัมภีร์มังคลัตถทีปนี รจนาโดยพระสิริมังคลาจารย์ เมื่อ พ.ศ.2067 นับเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในการอธิบายความในมงคลสูตรมีเรื่องราวที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับมงคล 38 ประการ ในแต่ละมงคลจะอธิบายคาถาแล้ว ยังมีชาดกประกอบด้วยเนื้อเรื่องเนื้อหาของมังคลัตถทีปนี เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้น เมื่อประมาณ 26 ศตวรรษ มาแล้วคัมภีร์มังคลัตถทีปนี เป็นวรรณกรรมที่อธิบายความหมายมากมายของมงคลที่มาจากพระสูตรโดยละเอียดด้วยภาษาที่อันไพเราะสละสลวย ก่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาทางวรรณคดีทางวิถีชีวิตและคุณค่าต่อภาษา มีการยกหัวข้อธรรมที่มีในพระไตรปิฎกมาตั้งเพื่ออธิบาย มีการนำเอานิทานและนิทานชาดกมาอธิบายประกอบใช้คำง่าย ๆ ที่ทำให้คนทั่วไปได้เข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ตลอดถึงการศึกษา

วรรณกรรม คัมภีร์ใบลานล้านนาที่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หากพิจารณา วัตถุที่ใช้ในการบันทึก มาแต่โบราณจะเห็นว่า มีทั้งการจารึกบนหลักศิลา ใบเสมา ระฆัง กรอบประตู กรอบหน้าต่าง ฐานพระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท เป็นต้น ตลอดไปจนถึงการจารึกบน “หลาบเงิน” คือแผ่นเงิน ที่ทำให้บางและเรียวยาว มีลักษณะคล้ายใบลานมีจารึกตัวอักษร เช่น หลาบเงินจารึกของพระนางวิสุทธิเทวี หลาบเงินจารึกของพระเจ้าสุทโธธรรมราชา และบางครั้งก็มีการจารไว้บนหนังสัตว์ เช่น หนังวัว หนังควาย เช่น การจารเรื่องราวความเป็นมาและความเชื่อเรื่องยันต์ไว้ที่หนังควาย ในการแต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น มีลักษณะหรือธรรมเนียมในการแต่งที่คล้ายคลึงกัน เพราะผู้แต่งส่วนใหญ่ต่างได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในการรจนาวรรณกรรมของพระพุทธศาสนาแบบลังกา และจากความรู้ในการมีส่วนร่วมในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 เมื่อ พ.ศ. 2020 รวมถึงแรงบันดาลใจที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยลักษณะนิยมในการแต่งวรรณกรรมล้านนาคือ บทไหว้ครู พระเถระ นักปราชญ์ หรือผู้แต่งถือว่าครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ครูเปรียบเหมือนดวงประทีปนำทางให้เกิดปัญญา ผู้แต่งจึงยกย่องครู ฉะนั้นก่อนที่ท่านเหล่านั้นจะเขียนวรรณกรรมหรือเรื่องราวต่าง ๆ จึงไหว้ครูก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล ครูที่เคารพของผู้แต่งได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า เทพเจ้า หรือบุคคลสำคัญอื่น ๆ ที่ตนเองเคารพนับถือ

จริยาปิฎก เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎกที่รวบรวมอยู่ในพระสุตตันตปิฎก หมวดขุททกนิกาย ว่าด้วยเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในพระชาติต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุพระโพธิญาณแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์ แต่เมื่อเวลาผ่านไปทำให้เกิดการตีความและเข้าใจได้ยากจึงจำเป็นต้องมีการแต่งอรรถกถาอธิบายความในคาถานั้น ด้วยเหตุนี้พระธรรมปาละจึงได้อรรถาธิบายขยายความในจริยาปิฎกขึ้นเรียกว่า “อรรถกถาจริยาปิฎก” หรือ “ปรมัตถทีปนี” ซึ่งเป็นการนำพุทธวจนะของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในจริยาปิฎกมาอธิบายขยายความใหม่เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น “อรรถกถาจริยาปิฎก” หรือ “ปรมัตถทีปนี”เป็นคัมภีร์ชั้นรองในพระพุทธศาสนาที่พระธรรมปาละแต่งขึ้นเพื่ออรรถาธิบายขยายความจริยาปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎกที่รวบรวมอยู่ในพระสุตตันตปิฎกหมวดขุททกนิกายเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎก จะกล่าวถึงการบ เพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เฉพาะกัปปัจจุบันที่เรียกว่าภัททกัป ซึ่งถือกำเนิดเป็นคนบ้าง เป็นสัตว์บ้าง จำนวน 35 เรื่อง หากพิจารณาเรื่องราวในอรรถกถาจริยาปิฎก

ที่พระธรรมปาละแต่งเป็นร้อยแก้วและขยายความเพิ่มจะพบว่าอรรถกถาจริยาปิฎกนี้มีลักษณะเนื้อเรื่องที่มีการเล่าเรื่องแบบบันเทิงคดี คัมภีร์จริยาปิฎกเป็นองค์ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม จากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ด้านภาษานี้ พระอาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ มีความรู้ได้ภาษาบาลี จึงสามารถรจนาคัมภีร์ดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าลักษณะและโครงสร้างของภาษาที่ปรากฏนั้นจะไม่มีความสละสลวยหรือมีแบบแผนการแต่งเท่ากับวรรณกรรมภาษาบาลีในยุคทองของวรรณกรรมล้านนา (พ.ศ.1985-2068) ซึ่งเป็นสมัยการสังคายนาครั้งที่ 8 ในสมัยพระเจ้าติโลกราช พระเจ้ายอดเชียงราย และพระเมืองแก้วแห่งราชวงศ์มังราย ที่ก่อให้เกิดวรรณกรรมพระพุทธศาสนาอย่างมากมายซึ่งวรรณกรรมในยุคนั้นมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านภาษาบาลีและอรรถรสในสาระสำคัญถือว่าเป็นวรรณกรรมชั้นครู

การปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง พบว่า จริยาปิฎกมาจากคำว่า “จริยา” กับ “ปิฎก” คำ ว่า “จริยา” หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ในที่นี้หมายถึงการบำเพ็ญบารมีซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อจะได้บรรลุพระสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเราเรียกช่วงที่บำเพ็ญบารมีนี้ว่า “พระโพธิสัตว์”ส่วนคำว่า “ปิฎก” หมายถึง ตะกร้า หรือ หมวดแห่งคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังนั้น คำว่า “จริยาปิฎก” จึงหมายถึง คัมภีร์ที่กล่าวถึงพระจริยาวัตร หรือการบำเพ็ญบารมีที่พระโพธิสัตว์ควรประพฤติเพื่อให้บรรลุพระโพธิญาณ

จริยาปิฎกแต่งด้วยคำ ประพันธ์ประเภทฉันท์ เนื้อหาในคัมภีร์จะเล่าเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งทรงถือกำเนิดเป็นพระโพธิสัตว์จำนวน 35 เรื่อง มีข้อสังเกตว่าจริยาปิฎกมีลักษณะเนื้อเรื่องไม่ต่างกับชาดก ดังนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลเนื้อเรื่องมาจากชาดก และแต่งขึ้นในสมัยที่วรรณคดีพุทธศาสนาเฟื่องฟูในช่วงยุคหลัง จากนั้นก็ได้มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยที่วรรณคดีพระพุทธศาสนาประเภทอรรถกถา เจริญรุ่งเรือง มีพระอรรถกถาจารย์จำนวนมากแต่งคัมภีร์อรรถกถาเพื่ออธิบายเนื้อหาในพระไตรปิฎกจริยาปิฎกก็เป็นหนึ่งในพระคัมภีร์ทั้งหลายที่พระอรรถกถาจารย์ได้นา มาอรรถาธิบายขยายความใหม่เพื่อให้เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้นเรียกคัมภีร์ที่แต่งขึ้นใหม่นี้ว่า “อรรถกถาจริยาปิฎก” หรือ “ปรมัตถทีปนี”

หลักเกณฑ์ในการปริวรรตเอกสารโบราณล้านนา

การปริวรรตครั้งนี้ ได้ใช้เกณฑ์การปริวรรตโดยการเทียบเคียงอักษรล้านนากับภาษาไทย ตามหลักการเทียบอักษรของศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ในหนังสือพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง

คำที่ไม่ได้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ

- คำที่รู้กันโดยทั่วไปในภาษาไทย เช่น ค็ เป็น ก็, ไพ เป็น ไป
- คำที่ต้องการรักษาสำเนียงของล้านนาไว้ เช่น คำที่ประกอบด้วย

กรฯ – กร = ข ขระกูล

ตรฯ – ตร = ถร ถรัส, ถราบ, ถริ

บรฯ – บร = ผ ผะการ, ผะโยชนะ, ผะหมาน, ผารม, ผาสาท, ผาถะนา, ผาสะจาก, ผากฏ, ผะกอบ, ผะหยา, ผาโมช

พรฯยฯา = พญา (ใช้เมื่อหมายถึงกษัตริย์, เจ้าเมือง, ผู้เป็นใหญ่, หัวหน้า)

หมายเหตุ : คำที่อ่านไม่ได้จะใช้ จุด (...) แทน เนื่องจากการชำรุดของใบลานหรือหน้าเอกสารไม่ชัดเจน

วิธีการตรวจชำระ

ในการตรวจชำระผู้วิจัยได้ชำระภาษาบาลีที่ถูกต้องไว้ที่เชิงอรรถด้านล้างส่วนภาษาบาลีในหน้าลานที่ทำการปริวรรตนั้นได้คงรูปแบบเอาไว้ แล้วได้ทำการตรวจสอบชำระเนื้อความให้ถูกต้องโดยยึดหลักตามคำแปลของเนื้อหาอรรถกถาจริยาปิฎกเป็นหลัก

การปริวรรตคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวงนี้ ได้ปริวรรตและตรวจชำระทั้ง 20 ผูก เริ่มตั้งแต่การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ และการปริวรรตในครั้งนี้ คัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งนี้ผู้แต่ง หรือผู้จารได้แต่งแปลบาลีแบบสำนวนจินตกวีล้านนา ซึ่งอาจไพเราะในอรรถรสของสำนวนล้านนาดูแปลกแตกต่างจากการแปลแบบสากล(กรุงเทพมหานคร)อย่างมาก นั่นเป็นเพราะว่าจินตกวีทางล้านนาสมัยโบราณได้แตกฉานทางภาษาบาลีเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่าง เช่น วิปสฺสนา โอตฺตปฺป สมฺปชญฺญ โสวจสฺสํ อปฺปมาท สำวร อพฺยาปาท อนุปนาห อปฺปฏฺฐาสมจฺฉริยปฺปหานำ วิมุตฺติ แปลว่า เปนทุติยทิสะ เภสัชชะ สัลลุทธรณโวทานะแก่ปุคคละ 2 จำพวก คือ ตัณหาจริต ทิฏฐิจริตนั้นแล กริยาอันยกเอาทิสธัมม์อันเปนสังกิเลสปักขะแล โวทานปักขะมากับด้วยกันดั่งนี้ เปนนยภุมแห่งอังกุสยนะแล และการตรวจชำระภาษาบาลีในคัมภีร์

บางแห่งจารถูกบางแห่งจารผิดเสียส่วนมาก ยกตัวอย่าง เช่น ยํ อจฺจริยธมฺมานํ สพฺพมจฺฉริยาติโต อตฺตโน ปุพฺพจริยานํ อนุภาว วิภาวนํ เทเสสิ นาโถ จริยปิฏกณฺ จ ตาทิโน ธมฺมสงฺคาหกาเถรา สงฺคายึสุ ตเถว จ สพฺพ มจฺจริยาติโต เมื่อชำระตามอรรถกถาจริยาปิฎก เป็น ยํ อจฺฉริยธมฺมานํ สพฺพมจฺฉริยาติโต อตฺตโน ปุพฺพจริยานํ อนุภาว วิภาวนํ เทเสสิ นาโถ จริยา ปิฏก ยณฺจ ตาทิโน ธมฺมสงฺคาหกา เถรา สงฺคายึสุ ตเถว จ สพฺพมจฺฉริยาติโต สรุปคือ บารมี มี 10, บารมี มี 10, ปรมัตถบารมี มี 10 เป็นเครื่องบ่มการตรัสรู้ให้สุก (คือให้สำเร็จ) เมื่อเป็นพระเจ้าสิวิราชผู้ประเสริฐ เป็นทานบารมี ; เมื่อเป็นพระเวสสันดร, เป็นเวลามพราหมณ์ และอกิตติฤษี เป็นทานอุปบารมี ; เมื่อเป็นไก่, เป็นพญาช้างชื่อสีลวนาค, เป็นกระต่าย ; เป็นทาน ปรมัตถบารมี ; เมื่อเป็นพญาลิง, เป็นพญาช้างชื่อฉัททันต์ และเป็นพญาช้างผู้เลี้ยงมารดา เป็นศีลบารมี. เมื่อเป็นพญานาคชื่อ จัมเปยยกะและเป็นพญานาคชื่อภูริทัตต์ เป็นศีลอุปบารมี เมื่อเป็นพญานาคชื่อสังขปาละ เป็นศีลปรมัตถบารมี เมื่อเป็นยุธัญชย ราชบุตร, เป็นมหาโควินทพราหมณ์, เป็นคนเลี้ยงช้าง, เป็นราชกุมารชื่ออโยฆระ, เป็นพระราชาพระนามว่า ภัลลาติ, เป็น สุวรรณสาม เป็นพระราชาพระนามว่า มฆเทวะ และเป็นราชกุมารชื่อนิมิ (หรือเนมิ) เป็น อุปบารมี แสดงว่า เมื่อเสวยพระชาติเป็นอะไร เป็นศีลบารมี, ศีลอุปบารมี, ศีลปรมัตถบารมี เป็นต้น จนถึง อุเบกขาบารมี

คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน พบว่า คุณค่าของคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง คือคุณค่าด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เมื่อพระภิกษุสงฆ์สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างลึกซึ้งพระพุทธศาสนาก็เกิดความมั่นคง/คุณค่าด้านการสืบทอดพระธรรมคำสอน เมื่อพระภิกษุสามเณร และนักปราชญ์ได้ทรงจำคัมภีร์จริยาปิฎกก็สามารถสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ คุณค่าด้านภาษาคัมภีร์จริยาปิฎกจารึกด้วยภาษาล้านนา เพราะฉะนั้นพระภิกษุสามเณรต้องรู้และเข้าใจภาษาล้านนาอย่างดียิ่ง คุณค่าด้านศิลปะและภูมิปัญญา คัมภีร์จริยาปิฎกนี้ทำจากใบลานแล้วใช้ทองคำเปลวติดเป็นลวดลาย จึงเป็นภูมิปัญญาของล้านนาที่ทรงคุณค่า ส่วนด้านอิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง คืออิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เมื่อได้ศึกษาการบำเพ็ญเพียรของพระโพธิสัตว์ในจริยาปิฎก โดยเฉพาะ วิริยะ ขันติ แล้วนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต อิทธิพลต่อการปกครอง เมื่อได้ศึกษาการหลักการปกครองในพระเวสสันดรจริยา สามารถนำมาปกครองสถาบันครอบครัวและสังคม อิทธิพลต่อการศึกษา คัมภีร์จริยาปิฎกจัดเป็น

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาของล้านนาชิ้นสำคัญที่นักปราชญ์ต้องศึกษา อิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมในสังคมล้านนา สังคมล้านนาส่วนใหญ่เป็นสังคมที่สงบเพราะได้รับการอบรมจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์

จริยาปิฎกทั้งอรรถกถาจริยาและคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง การบำเพ็ญบารมี หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว พระโพธิสัตว์จะปฏิบัติธรรมเพื่อการเป็นพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พุทธการกธรรม หรือ ทศบารมี ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องปฏิบัติเพื่อจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ การตั้งปณิธานและการบำเพ็ญบารมี กล่าวคือ พระโพธิสัตว์ต้องแสดงการตั้งปณิธานได้แก่ ความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำความดีข้อใดข้อหนึ่งอย่างชัดเจน และปฏิบัติตามความตั้งใจนั้นอย่างไม่ย่อท้อจนกว่าจะบรรลุผลสำเร็จ การบำเพ็ญบารมีได้แก่การพิสูจน์ตนโดยการปฏิบัติช้า ๆ ทุกพระชาติเพื่อที่จะได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ส่วนขั้นตอนที่ 2 การได้รับการพยากรณ์นั้นไม่อยู่ในเนื้อเรื่องของอรรถกถาจริยาปิฎก เพราะปรากฏก่อนหน้าแล้วในส่วนทูเรนิทานในนิทานกถา โดยมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็น “สุเมธดาบส” และได้พบพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า “พระพุทธทีปังกร” ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทีปังกรเสด็จผ่านทางที่เป็นโคลนสุเมธดาบสจึงทอดตนเป็นสะพานให้พระพุทธเจ้าทีปังกรเสด็จข้าม เมื่อพระพุทธเจ้าทีปังกรเสด็จถึง ได้ทอดพระเนตรดูสุเมธดาบสก็ทราบว่าปรารถนาพุทธภูมิพระองค์จึงตรวจดูเหตุการณ์ในอนาคตด้วยอนาคตังสญาณ และทรงเห็นว่า ถัดจากนี้อีกสี่อสงไขยกับแสนกัปสุเมธดาบสจะสมปรารถนา จึงได้ตรัสพยากรณ์แก่สุเมธดาบสว่า “จากนี้ไปในที่สุดสี่อสงไขยแสนกัป สุเมธบัณฑิตนี้จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม” หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ตั้งความปรารถนาและบำเพ็ญบารมีเรื่อยมาทุกพระชาติ เพราะการตั้งปณิธานและการบำเพ็ญบารมีเป็นขั้นตอนสำคัญของวิถีพระโพธิสัตว์ ซึ่งส่วนนี้ก็คือเนื้อเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎกและในคัมภีร์จริยาปิฎก

อภิปรายผล

วรรณกรรมต่าง ๆ ของล้านนาโดยเฉพาะคัมภีร์ธรรมใบลานมีความสำคัญ และคัมภีร์จริยาปิฎกเป็นคัมภีร์ธรรมอักษรล้านนามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยบอกเรื่องราวพระโพธิสัตว์ใน

อดีตเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี รวมถึงคติความเชื่อ วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ของล้านนาเป็นอย่างดีสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาภิรัฐกรณ์ อำสุมาลี (พันนาวา) เรื่อง “มาลัยยวัตถุ-ทีปนี : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์” พบว่า คัมภีร์มีวิวัฒนาการความเป็นมาของการคัดลอกและการจารต้นฉบับ วิธีการจารลงในใบลาน ข้อผิดพลาดในการจาร ลักษณะของไวยากรณ์รวมทั้งวิธีการเชื่อมเนื้อหา และสรุปผลการวิจัยว่า ผู้แต่งคัมภีร์มาลัยยวัตถุทีปนีฎีกา ได้รวมรวมเนื้อจากคัมภีร์ต่าง ๆ มาปรับปรุงและแต่งเสริมเนื้อความ แต่ความหมายยังคงเดิม ในคัมภีร์นี้ผู้แต่งนำเอาเนื้อหาสาระมาจากคัมภีร์มาเลยยเทวัตเถรวัตถุ มาอธิบายเนื้อความหลักคำสอนที่มีอยู่ในพระพุทธ-ศาสนา เช่น เรื่อง บุญ บาป นรก และสวรรค์ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมให้คนทำความดี ละเว้นความชั่วทำให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับการทำความดี ที่เน้นมากที่สุดในคัมภีร์นี้คือ ทานบารมี ได้แก่ การให้ทาน และการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกให้จบภายในวันเดียว (พระมหาภิรัฐกรณ์ อำสุมาลี (พันนาวา), 2549) และพระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คัมภีร์วิสุทธิมัคคคัณฐี : การชำระและการศึกษาวิเคราะห์” ผลการวิจัยพบว่า ในการปริวรรตนั้นยังมีส่วนที่บกพร่องบ้างโดยมากเป็นเรื่องอักษรที่มีลักษณะคล้ายกัน หรือออกเสียใกล้เคียงกัน ส่วนเนื้อหาของธรรมที่พระสารทัสสียกมาอธิบายนั้นมักเป็นการอธิบายเสริมคัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรคมหาฎีกา คัมภีร์วิสุทธิมัคคจูฬฎีกา หรืออธิบายสรุปให้เห็นเนื้อความส่วนนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ง่ายต่อการกำหนดจดจำ ส่วนประวัติผู้แต่งนั้นมักเป็นธรรมเนียมของนักปราชญ์สมัยก่อนที่ไม่ใคร่แสดงชื่อของตนไว้ในงานนั้นด้วย จะแสดงเพียงเหตุผลหรือความจำเป็นในการแต่ง ด้านโครงสร้างเนื้อหาผู้ประพันธ์ได้ยึดเอาโครงสร้างเนื้อหาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ลักษณะการประพันธ์เป็นการประพันธ์แบบวิมิสสะ คือ การประพันธ์แบบผสมปัชชะ (ร้อยกรอง) กับ คัชชะ (ร้อยแก้ว) เข้าด้วยกัน ใช้สำนวนภาษาแบบง่าย แต่เป็นไปตามแบบแผนของการประพันธ์คือ มีคำปณามคาถาอันเป็นการแสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย พร้อมกับบอกเหตุผลในการประพันธ์แล้วจึงดำเนินเข้าเนื้อหาที่ตนประสงค์จะอธิบาย ในตอนสุดท้ายเป็นการแสดงนิคมคาถา พระสารทัสสีไม่ได้แสดงชื่อของท่านเอาไว้ เป็นแต่กล่าวถึงสังคมสภาพแวดล้อมในยุคนั้นมีความเป็นไปอย่างไร และจบลงด้วยขอให้พระราชาดำรงมั่นในทศพิธราชธรรม ขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลายจงพ้นจากความทุกข์ และขอให้ตัวท่านผู้ประพันธ์ได้บรรลุมรรคนิพพานในศาสนาของพระเมตไตรยพุทธเจ้าดังนั้น เมื่อได้แปลและตรวจทานเทียบเคียงกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์วิ

สุทธิมรรคฎีกาทั้งสองแล้ว ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกันของการอธิบาย เพราะคัมภีร์วิสุทธิมัคคคัณฐี ได้อธิบายเสริมเพิ่มเติม หรือสรุปคัมภีร์วิสุทธิมรรคทั้ง 3 ดังที่กล่าวแล้ว ไว้อย่างชัดเจน (พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), 2555)

สรุป

จริยาปิฎกทั้งอรรถกถาจริยาและคัมภีร์จริยาปิฎกฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง การบำเพ็ญบารมี หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว พระโพธิสัตว์จะปฏิบัติธรรมเพื่อการเป็นพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พุทธการกธรรม หรือ ทศบารมี ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องปฏิบัติเพื่อจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ การตั้งปณิธานและการบำเพ็ญบารมี กล่าวคือ พระโพธิสัตว์ต้องแสดงการตั้งปณิธานได้แก่ ความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำความดีข้อใดข้อหนึ่งอย่างชัดเจน และปฏิบัติตามความตั้งใจนั้นอย่างไม่ย่อท้อจนกว่าจะบรรลุผลสำเร็จ การบำเพ็ญบารมีได้แก่การพิสูจน์ตนโดยการปฏิบัติช้า ๆ ทุกพระชาติเพื่อที่จะได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ส่วนขั้นตอนที่ 2 การได้รับการพยากรณ์นั้นไม่อยู่ในเนื้อเรื่องของอรรถกถาจริยาปิฎก เพราะปรากฏก่อนหน้าแล้วในส่วนทูเรนิทานในนิทานกถา โดยมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็น “สุเมธดาบส” และได้พบพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า “พระพุทธทีปังกร” หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ตั้งความปรารถนาและบำเพ็ญบารมีเรื่อยมาทุกพระชาติ เพราะการตั้งปณิธานและการบำเพ็ญบารมีเป็นขั้นตอนสำคัญของวิถีพระโพธิสัตว์ ซึ่งส่วนนี้ก็คือเนื้อเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎกและในคัมภีร์จริยาปิฎก

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงประวัติพัฒนาการและความสำคัญของคัมภีร์จริยาปิฎก ตลอดถึงการปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง และวิเคราะห์ถึงคุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน แต่ไม่ได้วิเคราะห์เจาะลึกลงไปในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ยังมีประเด็นอื่นที่น่าศึกษาอยู่อีกมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียดชัดเจนขึ้น

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรมีการศึกษาเรื่อง “การปริวรรตคัมภีร์จริยาปิฎกที่พบในใบลานล้านนา และเปรียบเทียบกับอรรถกถาจริยาปิฎก” ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ เพราะเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาวรรณกรรมของชาวล้านนา เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียน เพราะเกรงว่าวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาล้านนานับวันจะสูญหาย ถ้าไม่รู้จักอนุรักษ์และสืบทอดให้แพร่หลายออกไป

1.2 ควรมีการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบคัมภีร์จริยาปิฎกฝ่ายเถรวาทกับคัมภีร์จริยาปิฎกฝ่ายมหายาน” ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างถึงจริยาของพระโพธิสัตว์ทั้งสองนิกาย ว่ามีลักษณะต่างกันหรือต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2517). ตำนานมูลศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. (2527). ความรู้พื้นฐานด้านลานนาคดี : ศาสนาและวัฒนธรรม. ลานนาปริทัศน์. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก). (2555). คัมภีร์วิสุทธิมัคคคัณฐี : การชำระและการศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภิรัฐกรณ์ อำสุมาลี (พันนาวา). (2549). มาลัยยวัตถุทีปนีฎีกา : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุรปัญโญภิกขุ. (2106). คัมภีร์จริยาปิฎก ฉบับวัดบ้านโฮ่งหลวง . ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน.

การวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

AN ANALYSIS OF HISTORICAL DEVELOPMENT OF BUDDHISM IN CHAIYA DISTRICT, SURATTANI PROVINCE

พระมหาธงชัย วณฺณวีโร (วรรณวีระ)
Phramaha Tongchai Wannavero (Wannawira)
พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล
Phrakhrukositwattananukul
พระครูวิจิตรศีลาจาร
Phrakhruwijitajarn
สิทธิโชค ปาณะศรี
Sitthichok Panasree
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand
สวัสดิ์ อโณทัย
Sawat Anothai
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
Saint John's University, Thailand
E-mail: wannaveropikku28@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงความรู้ นำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนา

* Received 4 June 2019; Revised 19 July 2019; Accepted 21 July 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. เมืองไชยามีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ราว 7,000 ปีมาแล้วมีพัฒนาการเป็นชุมชนและเมืองขึ้นมาในยุคต้น ๆ และพัฒนาเป็นเมืองท่าทางการค้าระหว่างมหาสมุทรทั้งสองจากการเข้ามามีอิทธิพลของชุมชนการค้าของอินเดีย นครรัฐแรก ๆ คือ พันพัน และนครศรีโพธิ์ จนถึงศรีวิชัยยังคงพัฒนาขึ้นมาภายใต้อิทธิพลจากอินเดีย ในสมัยศรีวิชัยตอนปลายมีจารึกถึงชื่อเมืองนี้ว่า “ครหิ” และปรากฏชื่อเมืองไชยาในสมัยพระเจ้าอู่ทองตั้งกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองขึ้น ต่อมาในรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองไชยาได้ถูกรวมอยู่ในเมืองบ้านดอน (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) หรือมีสถานะเป็นอำเภอจนถึงปัจจุบัน

2. เมืองไชยามีความสัมพันธ์อยู่กับพระพุทธศาสนามาอย่างยาวนาน ผู้คนยึดมั่นในพระธรรมตั้งแต่ยุคนครโพธิ์ที่ตั้งชื่อตามหน่อศรีมหาโพธิ์และตามความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไชยา และประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งการละเล่น และบทเพลงที่ถ่ายทอดปรมัตถธรรมและศีลธรรม

3. พระพุทธศาสนารอบอ่าวไชยาเริ่มขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 2-3 จากการเป็นเมืองท่าการค้าและทางสมณะทูต มีหลักฐาน คือ เครื่องประดับทางพระพุทธศาสนายุคต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 2-5 ซึ่งชาวพุทธอินเดียนำมา จากหลักฐานทางเอกสารและโบราณคดีสันนิษฐานว่า ในช่วงต้นมีการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท นิกายมหาสังฆิกะเป็นต้น ในสมัยศรีวิชัยยุคต้นนั้นมีการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายมูลสรวาสติวาท เป็นต้น บางส่วนที่นับถือมหายานมีนิกายมาธยมิกะเป็นต้น จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พระพุทธศาสนามหายานแบบตันตระได้รับความนิยม ราวพุทธศตวรรษที่ 17 ลัทธิลังกาวงศ์ได้เข้ามา ในราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 พระพุทธศาสนาเถรวาท แบบสยามวงศ์ได้ผสานกับลังกาวงศ์ที่มีอยู่เดิมสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์, พระพุทธศาสนา, ไชยา

Abstract

This research studies on the historical development of Buddhism in Chaiya district of Surat Thani province, Thailand with the following objectives: 1) to study the history of Chaiya district in Surat Thani province, Thailand2) to study

the influence of Buddhism on Chaiya District in Surat Thani province, Thailand3) to study the historical development of Buddhism in Chaiya District of Surat Thani Province, Thailand focusing on documentary research and presenting descriptive data using qualitative research methodology

The research found that -:

1. The city of Chaiya has evolved since the prehistoric period, about 7,000 years ago. It has developed into a community and an early city, and developed into a commercial port, which controls the path that is the bridge across the both oceans due to the influence of the Indian trade community. In the early cities are Pan-Pan and SiriBodhi. Until Srivijaya period, It had been developed under Indian Influence. the late Srivijaya period, evidence of the name of this city was revealed as "Grahi"and began to appear in the name of the city of Chaiya for the first time as a colony reign of King U-Thong, the founder of Ayudhya. In the King Rama V of Rattanakosin period, Chaiya city has been included in Ban Don town (Surat Thani province) or has a status as a district until now.

2. Muang Chaiya is a Dharma city that has been associated with Buddhism for a long time.People have faith in and adhering to Dharma since the age of Nakhon Pho (Si Pho), which is named afterthe bud of SiriBodhi and the prosperity of Buddhism in this city. Therefore, Buddhism has influenced the way of life of Chaiyapeople and created culture and tradition Including plays and songs, all conveying the ultimate reality and good morals.

3. Buddhism on the land around the Chaiya Bay began in the middle of the 2 nd-3 rdcenturies B.E. onwards, from being a trading port and and the Buddhist missionary. There is evidence of the coming of Buddhism; jewelry which is a symbol in the early Buddhism was in the age range 2 nd-5 th centuries B.E. which Buddhist Indians carrying with. From documentary evidence and

archeology, presumably in the beginning, there were Theravada Buddhism such as Maha Sangkika sect. In the early Srivijaya period, there were Theravada Buddhism, such as Mulasaravasativada, and Mahayana Budism such as Matiyamika. Until around 13th-14thCentury B.E., the Tantra Mahayana Buddhism was very popular. As of the 17thcentury B.E, the Lanka-Wangsa cults had entered this region. In the 20th-23rd century B.E., Siam-Wangsa Theravada Buddhism which is popular merged with the existing Langka-Wangsa and continues till date.
Keywords: History, Buddhism, Chaiya

บทนำ

เมืองไชยาเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีความสำคัญทั้งทางการเมืองและทางศาสนา โดยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการติดต่อค้าขายทางทะเล เป็นทั้งจุดคั่นกึ่งกลางและสะพานสำหรับเชื่อมต่อทางการค้าระหว่างซีกโลกตะวัตตกและตะวันออกมาตั้งแต่อดีต โดยมีเส้นทางแม่น้ำสำหรับข้ามทะเลทั้งสองได้โดยไม่อ้อมไปทางทะเลใต้ซึ่งชุกชุมไปด้วยโจรสลัดและภัยทางธรรมชาติ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2560) และด้วยเหตุนี้ทำให้บริเวณแถบนี้ได้รับความเจริญต่าง ๆ จากภายนอก โดยมีชาวอินเดียเป็นชนชาติที่สำคัญซึ่งได้เข้ามาทำการค้าและนำเอาอารยะธรรม ความเชื่อ ศาสนา ภาษา กฎหมายและประเพณี เข้ามาในดินแดนแถบนี้ (ธิดา สาระยา, 2536) ทำให้เมืองไชยาเป็นพื้นที่รุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและทางศาสนา ก่อกำเนิดเมืองขึ้นหลายแห่งที่บ่งชี้ถึงความยิ่งใหญ่มาแต่อดีต อาทิ เมืองพัน พัน เมืองศรีโพธิ์ และอาณาจักรศรีวิชัย (ธรรมทาส พานิช, 2529)

เรื่องราวของพระพุทธศาสนาในเมืองไชยาจากอดีตถึงปัจจุบันล้วนมีความน่าสนใจและยังคงไม่เป็นที่ปรากฏชัด ซึ่งจุดเด่นของพระพุทธศาสนาในเมืองไชยาคือเป็นเมืองพุทธที่มีความเก่าแก่ มีการเข้ามาของพระพุทธศาสนาหลากหลายนิกาย ซึ่งมีผลต่อหลักธรรม และค่านิยมเชิงพุทธหลายอย่างของชาวไชยา ที่ล้วนเป็นพื้นฐานให้ผู้คนในเมืองไชยามีความลึกซึ้งในธรรมะและมีแนวคิดเชิงพุทธในการดำเนินวิถีชีวิต ทั้งยังเป็นดินแดนกำเนิดปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาคือพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ) ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรที่ต้องศึกษาค้นคว้าถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในเมืองไชยาตั้งแต่อดีต เพื่อไข

ความเป็นมาและเรื่องราวของพระพุทธศาสนาในเมืองไชยาให้พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจได้ทราบ และเพื่อให้ลูกหลานชาวไชยาได้ทราบและตระหนักรู้ถึงมรดกธรรมของบรรพชน ทั้งยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาและการทำวิจัยในประเด็นนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์-ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยอาศัยวิธีวิจัยเอกสาร (Document Research) วิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้รู้เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์ซึ่งได้กำหนดการวิจัยเป็นขั้นตอนไว้ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

1.2 ข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) พระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ และบุคคลผู้มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในพื้นที่ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยสัมภาษณ์ 5 ท่าน คือ

1.2.1 พระครูศรีปริยัติชยาภรณ์ (รุ่งเรือง ธมฺมปวโร ป.ธ.6) พระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิ อดีตเจ้าคณะอำเภอไชยา, ที่ปรึกเจ้าคณะอำเภอไชยา, เจ้าอาวาสวัดเวียง, และผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองไชยา

1.2.2 พระปลัดพานิช อรินฺทโม ป.ธ.3 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) และหัวหน้าที่พักสงฆ์อาศรมพุทธบุตร (วัดดอนหลวง)

1.2.3 นายอาณัต บำรุงวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช

1.2.4 ดร.เสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ, อดีตเลขานุการ คณะอนุกรรมการตรวจสอบหลักฐานประวัติศาสตร์ คณะกรรมาธิการการศึกษาวุฒิสภา พ.ศ. 2544 - 2548

1.2.5 นายจำลอง นิลทจันทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิและปราชญ์ชาวบ้าน อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิค สุราษฎร์ธานี และคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอไชยา

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. เสนอผลการศึกษาวิเคราะห์

3.1 นำข้อสรุปมาสังเคราะห์เชื่อมโยงสู่ภาพรวม

3.2 สรุปผลการวิจัยในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และนำเสนอข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า เมืองไชยานั้นมีพัฒนาการเริ่มขึ้นเมื่อ 7,000 ปีมาแล้ว และในราวพุทธศตวรรษที่ 3-6 ได้มีชาวอินเดียเข้ามาทำการค้าและตั้งชุมชนเมืองท่าขึ้นมาจนพัฒนาขึ้นเป็นนครรัฐ คือ นครรัฐพันพัน และนครศรีโพธิ์ ซึ่งปกครองโดยกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ และภายหลังได้ก่อตั้งอาณาจักรศรีวิชัยอันยิ่งใหญ่ ในพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรสุโขทัยได้ขยายอิทธิพลลงมาทางใต้และมีอำนาจเหนือเมืองนครศรีธรรมราชรวมถึงเมืองไชยาในสมัยนี้ที่มีชื่อว่า “ครหิ” ซึ่งมีฐานะเป็นหัวเมืองของเมืองนครศรีธรรมราช จนถึงสมัยอยุธยาปรากฏชื่อ “เมืองไชยา” เป็นครั้งแรกในฐานะหัวเมือง

สำคัญทางปักษ์ใต้ ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองไชยามีปรากฏอยู่ในกฎหมายตรา 3 ดวง ซึ่งได้ชำระใหม่ว่า “เมืองไชยาเป็นเมืองชั้นตรีอันดับพิเศษเทียบเท่าเมืองชั้นโท มีจตุสดมภ์ พร้อมกับเจ้าเมืองมีราชทินนามว่า พระยาวิชิตภักดีศรีพิชัยสงคราม ถือศักดินา 5,000 ไร่” ตั้งอยู่บริเวณพุมเรียง จนถึงรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้รวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ เมืองคีรีรัฐ รวมเป็นเมืองไชยา ตั้งศาลากลางอยู่ที่บ้านดอน ในรัชกาลที่ 6 โปรดให้เมืองไชยาเก่าให้เป็น “อำเภอพุมเรียง” แต่ราษฎรยังเรียกว่าเมืองไชยา จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมืองบ้านดอนใหม่ว่า “เมืองสุราษฎร์ธานี” ภายหลังเปลี่ยนชื่ออำเภอพุมเรียงเป็นอำเภอไชยาตามเดิม จนถึงรัชกาลที่ 7 เมืองไชยาได้ย้ายจากพุมเรียงมาที่ตลาดไชยาใกล้สถานีรถไฟในปัจจุบัน เรียก “อำเภอไชยา”

2. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า เมืองไชยาเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีสถาปัตยกรรมโดดเด่นรู้จักกันในชื่อ “ศิลปะศรีวิชัย” ซึ่งสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคต้น ๆ ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 เป็นศิลปะแบบอินเดียแท้ มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสถูป หรือเจดีย์ ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 นิยมสร้างสถูป หรือเจดีย์ ที่มีรูปแบบของการจำลองมณฑลจักรวาลเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป หรือพระโพธิสัตว์ตามคติมหายาน และต่อมาได้พัฒนารูปแบบเฉพาะถิ่นขึ้นเรียกว่า “สถูปทรงศรีวิชัย” ในราวพุทธศตวรรษที่ 17 พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาสู่เมืองนครศรีธรรมราช ก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “สถูปแบบลังกาวงศ์” ซึ่งภายหลังอาณาจักรสุโขทัยได้รับรูปแบบสถูปนี้ไปพัฒนาเป็นรูปแบบเฉพาะที่เรียกว่า “สถูปแบบสุโขทัย” และ นับตั้งแต่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา สถาปัตยกรรมในเมืองไชยานิยมสร้างแบบอยุธยาและแบบรัตนโกสินทร์

ทางด้านประติมากรรมนั้น พระพุทธศาสนาก็มีความเกี่ยวพันต่อพัฒนาการรูปแบบของประติมากรรมในเมืองไชยาอย่างยิ่งเช่นกัน นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2-5 มีการพบประติมากรรมเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เนื่องในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องประดับที่ติดตัวมาของชาวพุทธจากอินเดีย อาทิ ตรีรัตนะ สิงห์อโศก กวางหมอบ สวัสดิกะ เป็นต้น ในราวพุทธศตวรรษที่ 10-12 ปรากฏปฏิมากรรมที่เนื่องในพระพุทธศาสนาเถรวาท นิกายมหาสังฆิกะ ศิลปะแบบอินเดีย และปฏิมากรรมศิลปะทวารวดี ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 พระพุทธศาสนามหายาน แบบตันตระ รูปแบบของปฏิมากรรมยังคงได้รับอิทธิพลจากศิลปะ

อินเดียแต่ได้ผสานกับศิลปะท้องถิ่นก่อเกิดศิลปะศรีวิชัยขึ้น โดยยุคนี้นิยมสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรตามคติมหายาน ในพุทธศตวรรษที่ 18-20 ได้พัฒนาพุทธศิลป์เฉพาะถิ่นที่เรียกว่า “พระพุทธรูปสกุลช่างไชยา” พระพุทธรูปในยุคนี้นิยมสร้างด้วยศิลาทรายสีแดง ครั้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 24-ปัจจุบัน ในยุคต้นยังคงได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยอยุธยา ต่อมาพุทธศิลป์ได้ผสมผสานกับศิลปะจีน จนถึงปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากศิลปะร่วมสมัย

ทางด้านวรรณกรรมในเมืองไชยาได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด จากภูมิปัญญาและคุณธรรมของบรรพชนที่ส่งถ่ายคุณธรรมจริยธรรม และความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านการรังสรรค์วรรณกรรมที่ไพเราะถ่ายทอดให้ถึงลูกหลานอนุชนรุ่นหลัง ทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น เพลงกล่อมน้อง ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน และกาพย์กลอนมุขปาฐะ เป็นต้น และวรรณกรรมลายลักษณ์ที่จดบันทึกลงในหนังสือบุด หนังสือใบลาน เป็นบทประพันธ์ในรูปโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร้อยแก้ว โดยวรรณกรรมที่เป็นที่นิยมโดดเด่นได้แก่ พระวรวงศ์ โคบุด กายนครเป็นต้น และยังมีผู้แต่งวรรณกรรมสมัยใหม่ที่โดดเด่น อาทิ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ) พระราชสุธรรมเมธี (สังข์ ภูริปญฺโญ) และนายธรรมทาส พานิช เป็นต้น

ทางด้านประเพณีวัฒนธรรม อิทธิพลจากพระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่างที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะชุมชนเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนามาเป็นประเพณีประจำปีที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดทำด้วยจิตเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประเพณีเนื่องในการแสดงความกตัญญูกตเวทีระลึกถึงปู่ย่าตายายในเดือน 10 รับตายาย ทำบุญเดือน 11 ออกพรรษาตักบาตรชักเรือพระ เดือน 5 ทำบุญวันจบปีจบเดือน เดือน 6 สวดทุ่งสวดหลา และประเพณีเนื่องในการทำบุญงานศพของญาติผู้จากไปโดยการสวดมาลัย ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงความเกี่ยวพันธ์และอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อด้านประเพณีวัฒนธรรมของชาวไชยาได้อย่างดียิ่ง

ทางด้านคติความเชื่อของชาวไชยานั้น วิถีชีวิตล้วนมีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาทั้งการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย ซึ่งแต่ละขั้นตอนพิธีกรรมล้วนแล้วแต่ประกอบไปด้วยความเชื่อและคติธรรมที่ซุกซ่อนไว้เสมอ อาทิ การหักหวีและของใช้ของผู้ตายในพิธีกรรมงานศพที่แฝงปริศนาธรรมถึงว่าทุกสิ่งต้องแตกดับเป็นธรรมดา ไม่ยั่งยืน และต่อกลับคืนดังเดิมไม่ได้ และการมัดตราสัง 3 หรือ 5 เปราะ อันแฝงปริศนาให้คนคิดเกิดธรรมสังเวชถึงบ่วงที่

เกี่ยวพันจิตวิญญาณให้ทุกข์ทนเวียนว่ายตายเกิดในสังสารทุกข์ อันได้แก่ห่วง 3 คือ ทรัพย์สมบัติ ลูก เมีย และบ่วง 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งประเพณีคติความเชื่อเหล่านี้ล้วนยึดถือแบบแผนธรรมเนียมที่สืบ ๆ กันมาผสานกับความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์เข้าไว้ด้วยกัน

ทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พอสรุปได้ว่าชาวไชยามีวิถีความเป็นอยู่เรียบง่ายประกอบด้วยธรรม เนื่องจากเหตุที่เป็นเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนามายาวนานจนวิถีชีวิตจิตใจผูกพันแน่นแฟ้นกับพระพุทธศาสนาในทุกกิจกรรมของชีวิต ทั้งด้านบ้านเรือนที่มีลักษณะเฉพาะที่สร้างให้มีองค์ประกอบของตัวเรือนตอบสนองกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านอาชีพก่อให้เกิดอาชีพรองรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธนอกจากจะมีอาชีพทั่วไปคือเกษตรกรรมและประมง ด้านอาหารเมืองไชยานั้นมีอาหารที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักคือไข่เค็มไชยาและผัดไทไชยาเป็นต้น ด้านการละเล่นหลัก ๆ ของเมืองไชยา อาทิ เพลงบอก เพลงนา และเพลงคำตัก ซึ่งล้วนมีคติธรรมเป็นบทร้องสั่งสอนอบรมผู้คนและใช้ละเล่นรื่นเริงในงานบุญงานวัดเป็นหลัก

3. วิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า สันนิษฐานว่าการเข้ามาของพระพุทธศาสนาบนดินแดนรอบอ่าวไชยาเริ่มขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 2-3 เป็นต้นมา จากทางการเป็นเมืองท่าการค้าและทางสมณะทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช คือพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระที่มาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในดินแดนนี้เมื่อปี พ.ศ. 274-304 และจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีการพบเครื่องรางรูปสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนาในนิกายมหาสังฆิกะ เป็นรูปตรีรัตนะ หรือเครื่องหมายพระไตรรัตน์ เครื่องหมายสวัสดิกะ สิงห์อโศก ธรรมจักร ดอกบัว เป็นต้น ซึ่งนิยมทำเป็นเครื่องประดับติดตัวมาของชาวพุทธยุคต้น ๆ ราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 เริ่มมีการเข้ามาของนิกายมหายานด้วย ในพุทธศตวรรษที่ 10-11 มีการเข้ามาของนิกายสัมมิตียะ ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 ปรากฏร่องรอยของนิกายสถวิรวาท ดังการพบธรรมจักร และคติการจารึก “คาถาเย ธมฺมาฯ” ในพระพุทธรูปสมัยนี้ ในพุทธศตวรรษที่ 12-13 ปรากฏหลักฐานต่าง ๆ ทั้งเอกสารและจากพระพุทธรูปในนิกายมูลสรวาสติวาท ดังเช่นพระพุทธรูปยืนที่พบในวัดแก้ว ซึ่งเมืองไชยาในสมัยศรีวิชัยนี้ ช่วงแรก ๆ นั้นยังคงนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบนิกายมูลสรวาสติวาทมากกว่ามหายาน ตามบันทึกของพระภิกษุอี้จิงทำให้ทราบถึงนิกายต่าง ๆ ในสมัยศรีวิชัยว่าฝ่ายมหายาน ซึ่งแบ่งเป็นนิกายมาธยมิกะ และนิกายโยคาจารย์ ส่วนฝ่ายเถรวาทนั้นมี

นิกายมูลสรวาสติกวาท มหาสังฆิกะ สถวิรวาท และสัมมิตียะ ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 พระพุทธศาสนามหายานแบบตันตระได้รับความนิยมมาก มีการสร้างพระโพธิสัตว์ตามคติมหายานมากมาย ในพุทธศตวรรษที่ 17-18 ดินแดนแถบนี้ได้รับอิทธิพลจากขอม

ต่อมาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-19 อิทธิพลของพระพุทธศาสนามหายานที่เคยมีได้อ่อนกำลังลง โดยมีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท แบบลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นที่นับถือในเวลานั้นเข้ามาแทนที่ ซึ่งอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชที่เข้ามาสู่ไชยานี้ได้ทิ้งหลักฐานไว้คือการตั้งพระครูรักษาพระบรมธาตุอย่างเมืองนครศรีธรรมราชไว้ในเมืองไชยา 2 ตำแหน่ง คือ พระครูกาแก้ว และพระครูการาม ซึ่งยังคงใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนในราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบสยามวงศ์ได้รับความนิยมยิ่งขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ในยุครัตนโกสินทร์ช่วงต้นยังคงได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายสยามวงศ์ จนถึง พ.ศ. 2476 ได้มีการตั้งคณะสงฆ์ใหม่อย่างรามัญขึ้น โดยเรียกคระสงฆ์ใหม่ว่าธรรมยุติกนิกาย และคณะสงฆ์เดิมที่เหลือว่ามหานิกาย และแบ่งการปกครองสงฆ์เป็น 2 ฝ่าย โดยมีสังฆราชพระองค์เดียวปกครองสูงสุด กระทั่งในสมัยปัจจุบันพระพุทธศาสนาในเมืองไชยาได้รับอิทธิพลจากแนวการสอนและเผยแผ่ของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ)

อภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งทางสังคมและศาสนาเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากความน่าสนใจใคร่รู้ถึงความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่นของตน อีกทั้งยังขาดการศึกษาในเรื่องนี้โดยตรงให้ชัดแจ้ง ซึ่งสิ่งที่ต้องการทราบในงานศึกษาชิ้นนี้แยกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

1. ประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานต่าง ๆ ทำให้ทราบว่าบริเวณเมืองไชยาที่เรียกว่า “บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน หรืออ่าวไชยา” นั้นมีผู้คนอยู่อาศัยสืบต่อกันมากว่า 7,000 ปี โดยชาวไชยาดั้งเดิมน่าจะสืบเชื้อสายมาจากพวกซาไก (มานิ) ซึ่งต่อมาได้ผสมกับชาวอินเดียและคนไทยจากภาคกลางในยุคหลัง

กลายเป็นชาวไชยาท้องถิ่นในปัจจุบัน สอดคล้องกับท่านพุทธทาส อินฺทปญฺโญ ที่ระบุว่ากลุ่มชนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในบริเวณรอบอ่าวไชยาว่าพวกโปรโตมาเลย์ยังคงปรากฏเป็นชนพื้นเมืองเดิมในดินแดนภาคใต้ที่หลงเหลืออยู่ก็คือชาวเพลา (อ่าน เพ-ลา) หรือพวกขี้ปุ้ย เป็นพวกที่ใช้ชีวิตอยู่ในป่าสูงแถบต้นน้ำคลองไชยาบริเวณภูเขาที่ชื่อเพ-ลา เขตตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ได้ผสมกับชาวอินเดียและคนไทยจากภาคกลางที่ลงมาในยุคหลังจนกลายเป็นชาวไทยปักษ์ใต้ในท้องถิ่นปัจจุบัน (พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ), 2545)ต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองท่าทางการค้าและก่อเกิดเป็นนครรัฐแห่งแรก ๆ ของประเทศไทยขึ้นในบริเวณนี้คือนครศรีโพธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือดินแดนทางภาคใต้ตอนบน สอดคล้องกับ ธรรมทาส พานิช ได้ระบุว่าคาบสมุทรมลายา ตั้งแต่แถบเมืองมริด-ประจวบ ไปจนถึงบริเวณเมืองไชยาเก่า คือดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนเคยเป็นประเทศเล็ก ๆ หลายประเทศเป็นเมืองขึ้นของประเทศโพนัมและเป็นตลาดสากลของพ่อค้าจีน อินเดีย และอาหรับ (ธรรมทาส พานิช, 2529) และนครรัฐนี้ได้ขยายอิทธิพลยิ่งขึ้นจนเป็นอาณาจักรที่สำคัญชื่อว่า “ศรีวิชัย” ซึ่งคาดว่าช่วงต้นอาจมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไชยา เนื่องด้วยความเหมาะสมทางภูมิศาสตร์และปัจจัยที่เอื้อต่อการค้าจึงทำให้ดินแดนเมืองไชยาเจริญมั่งคั่งและพัฒนาสืบเนื่องต่อมาอีกหลายยุคหลายสมัยจนถึงปัจจุบันปรากฏหลักฐานเป็นประจักษ์พยานถึงบทบาทการเป็นบ้านเมืองที่เก่าแก่ยิ่งของภาคใต้สอดคล้องกับที่ ศรีจักร วัลลิโภดม กล่าวว่าบริเวณที่เป็นบ้านเป็นเมืองอย่างแท้จริงของภาคใต้นั้น เริ่มแต่เขตอำเภอท่าชนะลงมาจนถึงเขตอำเภอไชยา ที่ไชยาพบโบราณวัตถุที่เป็นของแบบก่อนขอม แบบทวารวดี แบบศรีวิชัย และอยุธยา ตามลำดับ (ศรีจักร วัลลิโภดม, 2538)

2. ประเด็นเกี่ยวกับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่ออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แยกศึกษาไว้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม ด้านวรรณกรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านคติความเชื่อ ด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ โดยมุ่งให้ครอบคลุมถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อชาวไชยาในแต่ละด้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาแล้วจึงได้ทราบว่าพระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตชีวิตและต่อจิตวิญญาณของชาวไชยาเป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาที่สืบทอดมายาวนานได้หล่อหลอมเป็นเนื้อเดียวกับชาวไชยา ดังจะเห็นจากที่ชาวไชยาเข้าใจปรมัตถธรรมเป็นอย่างดีถึงขนาดขับร้องเป็นทำนองเพลงกล่อมน้องสอดแทรกสอนบุตรหลานและมีดำเนินวิถีชีวิตด้วยธรรมะเสมอ สอดคล้องกับ ทิตยาพร มิตรอุดม ได้ระบุว่าในพุมเรียงมีการสร้างชุมชนซึ่งมี

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่โดยผ่านหลักคิดทางพุทธศาสนาและมีการบ่มเพาะจนเกิดเป็นปัญญาในการเข้าใจความจริงของธรรมชาติกลั่นกรองสู่หลักการอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งสะท้อนออกมาในหลายรูปแบบ เช่นประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาบางส่วนก็เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ทางด้านกายภาพ และหลักการเหล่านี้ก็นำกลับมาสู่การพัฒนาขัดเกลาให้คนเกิดปัญญาวนไปเป็นวัฏฏะจักรสั่งสมในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น (ทิตยาพร มิตรอุดม, 2557) นอกจากที่พระพุทธศาสนาได้มีผลต่อหลักคิดและวิถีการดำเนินชีวิตแล้วยังส่งผลต่อศิลปกรรมที่เนื่องในศาสนาของชาวไชยาอีกด้วย โดยได้กำเนิดพุทธศิลป์ที่เรียกว่า “สกุลช่างไชยา” ขึ้นโดยยังคงหลงเหลือให้พบเห็นทั่วไปในเมืองไชยาทั้งพุทธรูปและใบเสมาต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียและอื่น ๆ กระทั้งพัฒนาเป็นรูปแบบเฉพาะถิ่น สอดคล้องกับ นันทลักษณ์ คีรีมา ได้กล่าวว่า พระพุทธรูปสกุลช่างไชยามีรูปแบบศิลปะที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับพระพุทธรูปในศิลปะอินเดีย ศรีลังกา ทวารวดี เขมร และอยุธยา (นันทลักษณ์ คีรีมา, 2555) และสอดคล้องกับ พงศ์ชาติ อินทชุ่ม ระบุว่าใบเสมาที่ใช้กำหนดเขตอุโบสถแต่โบราณมักเป็นวัตถุจากธรรมชาติในพื้นที่อำเภอไชยาพบว่าใบเสมาของวัดในบริเวณชุมชนโบราณมีจำนวน 228 ใบ การใช้ใบเสมาเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการทำสังฆกรรมยังคงสืบเนื่องตามแบบอย่างประเพณีนิยม (พงศ์ชาติ อินทชุ่ม, 2541)

3. ประเด็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบว่าชุมชนยุคเริ่มต้นก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนาได้มีการนับถือผี สางบรรพบุรุษอยู่ก่อน ดังหลักฐานที่มีการพบกลองมโหระทึกในบริเวณแถบนี้ถึง 5 ใบ สอดคล้องกับ ผศ.ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ กล่าวว่า “ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมบริเวณรอบอ่าวไชยาได้มีความเชื่อในลัทธิผี นับถือผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย ตามลักษณะของผู้คนในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์โดยทั่วไป และจากการรับวัฒนธรรมภายนอกอยู่ก่อนแล้ว จะเห็นได้จากการพบกลองมโหระทึกสำริดแบบดองซอน” (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2555) และสันนิษฐานว่าเมื่อชุมชนการค้าของชาวอินเดียได้เข้ามาสู่ดินแดนรอบอ่าวไชยาก็ได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วยในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 2-3 โดยมีการค้นพบหลักฐานประติมากรรมเชิงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนารุ่นต้นเป็นจำนวนมากกระจายทั่วไปในบริเวณแถบนี้ โดยพบหนาแน่นอยู่บริเวณเขตอำเภอไชยาถึงอำเภอท่าชนะ สอดคล้องกับ ปรีชา นุ่นสุข ระบุว่าประติมากรรมของสัญลักษณ์รูปไตรรัตนะ ศรีวัตสะ สวัสติกะ หงส์ หรือห่าน โค ช้าง ปลา และเหรา เป็นต้น อันเป็นหลักฐานทาง

โบราณคดีที่สำคัญที่ได้แสดงให้เห็นว่านับตั้งแต่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 2 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา พุทธศาสนาได้แพร่กระจายอิทธิพลมาสู่คาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทยอย่างแน่ชัด (ปรีชา นุ่นสุข, 2540)

พระพุทธศาสนาได้เจริญสืบเนื่องในบริเวณอ่าวไชยาหลากหลายยุคหลายนิกายซึ่งมีการพบหลักฐานโบราณวัตถุพยานที่แสดงถึงความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ กัน โดยพระพุทธศาสนาในบริเวณรอบอ่าวไชยาในยุคนครโพธิปรากฏให้เราทราบถึงความรุ่งเรืองทางธรรมะของดินแดนแถบนี้ ดังพยานหลักฐานในบันทึกของพระภิกษุอิจิงที่ได้เดินทางจากจีนไปศึกษาธรรมที่พุทธภูมิในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 สอดคล้องกับ ศาตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้กล่าวว่าจารึกหลัก พ.ศ. 1227 เป็นพยานหลักฐานอันแรกที่มีศักราชซึ่งแสดงให้เห็นถึง พระพุทธศาสนานิกายมหายานในภาคเอเชียอาคเนย์ ทั้งนี้ก็เป็นการสนับสนุนคำกล่าวของพระภิกษุอี้จิง ที่ว่าอาณาจักรศรีวิชัยมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา และสนับสนุนคำกล่าวของท่านเกี่ยวกับพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ในทะเลใต้ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2560) เมืองไชยาในสมัยศรีวิชัยได้เป็นศูนย์กลางส่งออกพระพุทธศาสนาแบบมหายานไปทั่วแถบดินแดนทะเลใต้ทีเดียว แต่กระนั้นถึงพระพุทธศาสนาแบบมหายานจะรุ่งเรืองในดินแดนแถบนี้เพียงใดก็มีแบบเถรวาทผสมอยู่ด้วยเช่นกัน ดังปรากฏหลักฐานพยานวัตถุของพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบทวารวดีที่พบอยู่ทั่วไปในเมืองไชยา สอดคล้องกับ สมพงษ์ สันติสุขวันต์ ระบุว่า พุทธศตวรรษที่ 10-12 พระพุทธศาสนาเถรวาทจากศูนย์กลางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้แผ่ไปถึงภาคใต้มีผู้นับถือมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 13-14 พระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีที่แพร่หลายไปในทุกภาคของประเทศได้ทิ้งร่องรอยไว้ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เช่น ซากสถูป ธรรมจักรศิลาพระเจดีย์ พระพิมพ์ พระพุทธรูปตลอดจนหลักฐานจารึกเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญและเป็นที่แพร่หลายในสมัยทวารวดีจารึกคาถา เย ธมมา หัวใจพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาทเป็นอาทิ (สมพงษ์ สันติสุขวันต์, 2550)

ภายหลังเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยล่มสลายลงได้รับเอาพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามาแทน ซึ่งต่อมาหลังจากพุทธศตวรรษที่ 24 ก็ได้มีการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบสยามวงศ์แทน สอดคล้องกับ เพลงเมธา ขาวหนูนา ระบุว่าราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-15 ชุมชนโบราณไชยากลายเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางศาสนาพุทธมหายานที่สำคัญ ราวพุทธศตวรรษที่ 20-24 เป็นต้นไปไชยามีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรีของอยุธยานับถือพุทธเถรวาทลังกา

วงศ์ (เพลงเมธา ขาวหนูนา, 2557) ร่องรอยพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์อย่างหนึ่งที่ปรากฏสืบทอดมาถึงปัจจุบันในเมืองไชยาอย่างหนึ่งคือตำแหน่งพระครูรักษาพระบรมธาตุอย่างเมืองนครศรีธรรมราช โดยเมืองไชยามีปรากฏ 2 ตำแหน่ง ได้แก่ พระครูกาแก้ว และพระครูการาม ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนเป็นพระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว เจ้าคณะเมืองไชยาใหม่ ส่วนพระครูการาม เจ้าคณะแขวงมีสมณศักดิ์เป็นพระครูโสภณเจตสิการาม เป็นเจ้าคณะอำเภอ สอดคล้องกับ ศาสตราจารย์มานิต วัลลิโภดม ได้กล่าวว่า “พระครูกาแก้ว” นั้นเป็นสมณศักดิ์ของเจ้าคณะเมืองไชยา เป็นประมุขสงฆ์ดูแลรักษาพระบรมธาตุไชยา มี “พระครูการาม” เป็นสมณศักดิ์ของเจ้าคณะแขวง (มานิต วัลลิโภดม, 2530)

ผลจากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้เราได้ทราบถึงพัฒนาการความเป็นมาทางการเมืองและพระพุทธศาสนาในเมืองไชยา รวมถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อเมืองไชยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังที่กล่าวมาแล้ว

สรุป

เมืองไชยามีอยู่อาศัยมาไม่ต่ำกว่า 7,000 ปี เคยเป็นที่ตั้งของนครโพธิซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งชื่อเมืองไชยาปรากฏเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยา จนถึงรัชกาลที่ 7 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองใหม่เป็น “เมืองสุราษฎร์ธานี” แต่ศูนย์กลางเมืองไชยาเดิมยังคงใช้ชื่อไชยาอยู่เช่นเดิมเพียงแต่มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งเท่านั้น วิถีชีวิตของชาวเมืองไชยานั้นได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการที่ชาวไชยานับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อมายาวนาน แนวคิดและวิถีชีวิตของชาวไชยาจึงล้วนผูกพันธ์ลึกซึ้งอยู่กับธรรมะและพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นทุกขั้นตอนของชีวิตก่อเกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมศิลปกรรมและความเชื่อของชาวพุทธพื้นถิ่นไชยาที่โดดเด่น เช่น พุทธศิลป์สกุลช่างไชยา เพลงตัก เพลงกล่อมน้อง ชักพระ เป็นอาทิ ซึ่งมักจะสอดแทรกด้วยปรมัตถะธรรมเพื่อสั่งสอนผู้คนและจรรโลงจิตใจด้วยเสมอ

พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเมืองไชยา คาดว่าได้เข้ามาตั้งแต่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 2-3 โดยช่วงต้นได้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายมหาสังฆิกะเป็นหลัก และเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 ปรากฏมีพระพุทธศาสนามหายานร่วมด้วย กระทั่งในยุคศรีวิชัยราวพุทธ

ศตวรรษที่ 13-14 พระพุทธศาสนามหายานแบบตันตระได้รับความนิยมมาก ปรากฏมีการสร้างพระโพธิสัตว์และเจดีย์อย่างมหายานมากมาย เมืองไชยาสมัยนี้มีลักษณะเป็นศูนย์กลางเผยแพร่และเมืองที่ส่งออกพระพุทธศาสนามหายานในดินแดนแถบนี้ ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 17-19 ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเถรวาท แบบลังกาวงศ์เข้ามาแทน และภายหลังในราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 ชาวไชยาได้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท แบบสยามวงศ์ผสานผสานไปกับลังกาวงศ์ที่มีอยู่เดิมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ประเด็นที่ควรทำการศึกษาวิจัยคือ

1.วัฒนธรรมชาวพุทธในเมืองไชยา โดยอาจศึกษาเป็นยุคปัจจุบันหรือโดยรวมก็ได้ ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของอนุชนคลรุ่นต่อไปเป็นอย่างยิ่ง

2.การศึกษาอิทธิพลพุทธศิลป์อยุธยาในเมืองไชยา ซึ่งในปัจจุบันพุทธศิลป์รูปแบบอยุธยาที่ปรากฏในเมืองไชยานั้นยังคงมีปรากฏให้เห็นอย่างสมบูรณ์หลายแห่งในเมืองไชยา ซึ่งมีทั้งคงรูปแบบไว้อย่างสมบูรณ์และปรับผสมผสานพุทธศิลป์ท้องถิ่นเข้าไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

ทิตยาพร มิตรอุดม. (2557). คติพุทธในชุมชนไทยพุทธพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธรรมทาส พานิช. (2529). ไชยาที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพมหานคร: เจริญรัฐการพิมพ์.

ธิดา สารายา. (2536). (ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

นันทลักษณ์ คีรีมา. (2555). พระพุทธรูปสกุลช่างไชยา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรีชา นุ่นสุข. (2540). ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

พงศ์ชาติ อินทชุ่ม. (2541). การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะบนใบเสมาของวัดในบริเวรณแหล่งชุมชนโบราณ พื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธทาส อินฺทปญฺโญ). (2545). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อรุณวิทยา.

พิริยะ ไกรฤกษ์. (2555). รากเหง้าแห่งศิลปะไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ริเวอร์บุ๊คส์.

เพลงเมธา ขาวหนูนา. (2557). พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มานิต วัลลิโภดม. (2530). ทักษิณรัฐ. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

ศรีจักร วัลลิโภดม. (2538). ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

สมพงษ์ สันติสุขวันต์. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2560). ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000 (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE BELIEF IN CHEDI APPEARED IN THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURES

พระครูสังฆรักษ์สมศักดิ์ ธนปญฺโญ (ทองสม)
Phrakhrusangkharak Somsak Dhanapañño (Tongsom)
พระครูวิจิตรศีลาจาร
Phrakhruwichitsilachan
สิทธิโชค ปาณะศรี
Sitthichok Panasri
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand
อุทัย เอกสะพัง
Uthai eksaphang
มหาวิทยาลัยทักษิณ
Thaksin University, Thailand
E-mail: supawadee9424@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาเอกสาร (Document Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย ต่อมามี

* Received 3 July 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

การแพร่หลายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ มูลเหตุการณ์สร้างเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรืออัฐิของบุคคลสำคัญให้ประชาชนได้สักการบูชา และเพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจมี 4 ประเภท คือ 1) กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม 2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน 4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจา

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์พบว่ามี 2 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อพระจุฬามณีเจดีย์ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนพิธี ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านจิตใจ 2) คุณค่าการบูชาเจดีย์ 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านการระลึกพระพุทธเจ้า คุณค่าด้านการบูชาบุคคลที่ควรบูชา คุณค่าด้านการนำพระพุทธคุณและพระธรรมคุณมาพัฒนาตนเอง และคุณค่าด้านการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

คำสำคัญ: ความเชื่อ, เจดีย์, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research entitled “An Analytical Study of the Belief in Chedi Appeared in Theravada Buddhist Scriptures”, focused on three main issues: 1) to study the background of Chediin Theravada Buddhist Scriptures, 2) to study the Beliefin Theravada Buddhist Scripturesand 3) to analyze the beliefs and values in Chedi. These are by method of qualitative focus on documentary researches.

Results studied were found that:

1. The background of Cetiya in Theravada Buddhist Scriptures, it is a building that should be respected in Buddhism. It originated in India, later, there were many crossings into various lands.The cause of the creation was to contain the Lord Buddha’s relics or the bones of important people for worship and to commemorate the Lord Buddha.

2. The Belief in Theravada Buddhist Scriptures, refers to the beliefs that are composed and scrutinized in the decision-making process. There are 4 types: 1) belief in kamma 2) belief in the consequences of actions 3) belief in the individual ownership of action and 4) confidence in the Enlightenment of the Buddha.

3. Beliefs and values in Chedi, found that there are 2 issues: 1) the beliefs of Buddhists towards Chedi, 5 aspects, namely, history, religious ceremonies, arts and architecture 2) The value of worshiping in Chedi, 4 aspects, namely, the value of commemoration of the Lord Buddha. The value of worship to the person who should worship, The value of bringing recollection of the Buddha and the Dhamma to develop yourself, and the value of expressing a good Buddhist culture.

Keywords: Belief, Chedi, Theravada Buddhism

บทนำ

เจดีย์ หรือพระมหาสถูปเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่มีความสำคัญต่อชาวพุทธ เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางของการจาริกแสวงบุญของชาวพุทธจากที่ต่าง ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยที่ผลัดกันมาบูชากราบไหว้ บุคคลที่เดินทางมาทำการเคารพสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนไหนของประเทศ ล้วนมีสิ่งเดียวกันในจิตใจ นั่นคือ ความเชื่อความเคารพศรัทธาที่มีต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนั้นมีเจดีย์ พระธาตุเจดีย์ หรือพระบรมธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และนอกจากจะเป็นสถานที่เคารพสักการะของชาวพุทธโดยทั่วไปแล้ว พระบรมธาตุเจดีย์ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงด้วย นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างก็เดินมาท่องเที่ยวเยี่ยมชมพระบรมธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ กันอยู่อย่างต่อเนื่อง และนับวันจะมีเพิ่มขึ้นตลอดเวลาจนกลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง ศาสนสถาน หรือการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ในส่วนของตำนานเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ในตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า อันพระสถูป (ซึ่งเรามักเรียกกันแต่ว่า “พระเจดีย์” เช่นที่ชอบสร้างตามวัด) นั้น มีประเพณีสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาแต่ก่อนพุทธกาล ไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุบุคคลอื่น ๆ ก็มีดังปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทว่าพระพาหิยะเป็นพุทธสาวก ถูกโคชนถึงมรณภาพ พระพุทธองค์โปรดให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้มีเป็นตัวอย่าง ถ้าว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบในอินเดียถึงพวกที่ถือศาสนาอื่นเช่น พวกเดียรถีย์นิครนถ์ ก็สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุของศาสดาจารย์เป็นทำนองเดียวกัน พิเคราะห์ดูตามลักษณะพระสถูปที่สร้างตั้งแต่โบราณ เห็นว่าสถูปชั้นเดิมทีเดียวก็จะเป็นแต่พูนดินขึ้นเป็นโคกตรงที่ฝังอัฐิธาตุอย่างที่เราก่อพระทราย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2513)

สำหรับพระธาตุเจดีย์ พระบรมธาตุเจดีย์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า เจดีย์นั้น นอกจากจะสร้างขึ้นบนโลกมนุษย์แล้ว แม้แต่บนสวรรค์ชั้นฟ้า ก็มีการสร้างเจดีย์ด้วย อย่างกรณีพระจุฬามณีเจดีย์สวรรค์นั้น ถือเป็นพระเจดีย์ที่มีความพิเศษกว่าเจดีย์ทั้งหลาย เพราะเป็นเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ที่เทวโลก คือ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และผู้สร้างพระเจดีย์องค์นี้ก็มิใช่มนุษย์ แต่กลับเป็นจอมเทพองค์สำคัญ คือท้าวสักกะ หรือที่มักเรียกกันว่า พระอินทร์ ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ในหนังสือโลกทีปนี พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9) อธิบายว่า เมืองฟ้าชั้นไตรตรึงษ์นี้ มีสถานที่สำคัญที่สุดอยู่แห่งหนึ่ง สถานที่ที่ว่านี้ ก็คือ พระจุฬามณีเจดีย์เจ้า เป็นเจดีย์ทรงสัณฐานใหญ่ พระจุฬามณีเจดีย์องค์นี้ เพิ่งจะสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระอมรินทราธิราชองค์ปัจจุบันนี้เอง พระองค์สร้างไว้เพื่อจะได้เป็นที่สักการบูชาของหมู่เทวดาในชั้นฟ้า โดยที่ภายในพระจุฬามณีเจดีย์องค์นี้เป็นที่ประดิษฐานสิ่งสำคัญอันหาค่ามิได้ 2 อย่าง คือ พระเกศโมลีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบรมธาตุเขี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น จึงปรากฏว่า เหล่าเทพยดาทั้งหลายต่างมีความเคารพเลื่อมใสในพระเจดีย์นี้ยิ่งนัก (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9), 2545)

ความเชื่อเรื่องเจดีย์ในสังคมไทยนั้นเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เพราะเชื่อว่าเจดีย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุของพระอรหันต์ทั้งหลาย รวมถึงสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ชาวพุทธทั่วโลกจึงมีความศรัทธาเลื่อมใสต้องไปสักการบูชากระทำการเคารพกราบไหว้ เจดีย์จึง

เปรียบเสมือนสิ่งที่ทดแทนพระพุทธเจ้า การได้กราบไหว้พระเจดีย์ หรือเจดีย์จึงเป็นเสมือนการได้กราบไหว้พระเจ้า เหตุนี้เอง ชาวพุทธในสังคมไทยต่างมีความเชื่อและมีความเคารพต่อพระเจดีย์ หรือพระบรมธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศถือเป็นที่มาของการเกิดมีคติความเชื่อการบูชาพระธาตุเจดีย์และประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเจดีย์มากมาย อันนี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวพุทธที่มีต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ มีการประกอบพิธีกรรมเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา ด้วยความเคารพศรัทธาในองค์พระธาตุเจดีย์ นอกจากนั้นยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของผู้ประพฤติปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า เจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นประวัติความเป็นมาของการสร้างพระเจดีย์ คติความเชื่อ รวมถึงประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่มีต่อพระเจดีย์

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งในส่วนที่เป็นประวัติความเป็นมาของเจดีย์ ความเชื่อ พิธีกรรมที่มีต่อเจดีย์ของชาวพุทธ โดยเฉพาะความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยที่มีต่อเจดีย์ เพื่อเป็นฐานข้อมูล เพื่อการเรียนรู้อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจากตำรา หนังสือ เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระจุฬามณีเจดีย์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่

2.1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา

2.2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ ข้อมูลออนไลน์

3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดที่ได้เก็บรวบรวมมาให้สอดคล้องกับหัวข้อที่ศึกษา

4. จัดประเภทของข้อมูลตามหัวเรื่องที่กำหนด และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

5. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะเพื่อการนำเสนอ

6. จัดพิมพ์วิทยานิพนธ์เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิจัยเอกสาร (Document Research) ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นดังนี้

เจดีย์ ถือเป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดียโบราณ ต่อมาได้มีการแพร่หลายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ เจดีย์มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือ สถูป คำว่า “สถูป” ทางพุทธศาสนานำมาใช้ หมายถึง สิ่งก่อสร้างเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ ถือเป็นสถานที่สำคัญอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาที่ชาวไทยคุ้นเคยกัน

ส่วนพระธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุหรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึกหรือใช้ในลักษณะ

เป็น “สัญลักษณ์” หมายความว่า สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์ สิ่งนั้น เรียกได้ว่า เป็นเจดีย์

มูลเหตุในการสร้างพระธาตุเจดีย์ ตามทัศนะของสมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ ได้สรุปไว้ว่า การสร้างพระธาตุเจดีย์ ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก การสร้างเจดีย์ในยุคแรกนี้ จุดหมายที่สำคัญ คือ เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรืออัฐิของบุคคลสำคัญให้ประชาชนได้สักการบูชา และที่สำคัญก็เพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา

ในมหาปรินิพพานสูตรและมิลินทปญหาได้แบ่งประเภทแห่งพระธาตุเจดีย์ไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ธาตุเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุหรือประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ 2) บริโภคเจดีย์ หมายถึง การเกิดพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้าที่จะให้พระภิกษุสงฆ์รำลึกถึงพระองค์ไปปลงธรรมสังเวช 3) ธรรมเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่ประดิษฐานพระธรรม คัมภีร์ของพระพุทธเจ้า และ 4) อุเทสักเจดีย์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นแด่พระพุทธเจ้า เช่น รอยพระพุทธบาท กงจักร พระแท่น เป็นต้น

ความสำคัญของพระเจดีย์แต่เดิมนั้น สถูปเจดีย์ ถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวกเดินทางไปประกาศศาสนายังดินแดนต่าง ๆ หากได้นำพระบรมสารีริกธาตุไปด้วย ก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูปเจดีย์ที่ก่อไว้ เพื่อให้คนเคารพบูชาเป็นหลักยึดเหนี่ยวของจิตใจในดินแดนนั้น ๆ ต่อมาภายหลัง พระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งที่หาได้ยาก วัตถุประสงค์ในการสร้างสถูปเจดีย์ จึงเปลี่ยนแปลงไป คือ ไม่ได้สร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเท่านั้น แต่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศแด่องค์พระพุทธเจ้าและสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้า

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา ชาวพุทธในประเทศไทยต่างได้รับอิทธิพลความคิดความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยโบราณ คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุเจดีย์ในสังคมไทยจึงปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาค โดยชาวไทยมีความเชื่อว่า เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้น สังคมไทยยังมองว่า เมืองหรืออาณาจักรนั้น จะต้องมีพระธาตุสำคัญประจำเมือง สร้างตามคติของการเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ในความหมายที่ว่า เมืองหลวงและเมืองสำคัญมีศูนย์กลางจักรวาลประจำเมืองและพระนคร ดังนั้น ในประเทศ

ไทย จึงมีพระธาตุเจดีย์ที่เชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นพระธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่เมือง ปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจหลักศรัทธา ถือเป็นหลักการหรือปัจจัยเบื้องต้น ที่นำพาผู้ปฏิบัติไปสู่การเกิดขึ้นของปัญญา และปัญญาจะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่แท้จริง ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า นิพพาน

หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มี 4 ประเภท คือ

1. กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม
2. วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม
3. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน
4. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ จากการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อเจดีย์สามารถแยกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านประวัติศาสตร์
2. ด้านศาสนพิธี
3. ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม
4. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
5. ด้านจิตใจ

ส่วนคุณค่าการบูชาเจดีย์ที่ส่งผลต่อชาวพุทธ สามารถแยกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าด้านการระลึกพระพุทธเจ้า
2. คุณค่าด้านการบูชาบุคคลที่ควรบูชา
3. คุณค่าด้านการนำพระพุทธคุณและพระธรรมคุณมาพัฒนาตนเอง
4. คุณค่าด้านการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

จะเห็นได้ว่า เจดีย์ หรือพระธาตุเจดีย์ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ควรค่าแก่การแสดงความเคารพบูชา ชาวพุทธมีความเชื่อว่า เจดีย์เป็นสิ่งทดแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การแสดงออกในการแสดงความเคารพต่อเจดีย์ถือเป็นการน้อมระลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ชาวพุทธต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นสิ่งดีงามที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น และสร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุข ต่อไป

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เจดีย์ ถือเป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา ถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวกเดินทางไปประกาศศาสนายังดินแดนต่าง ๆ หากได้นำพระบรมสารีริกธาตุไปด้วย ก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูปเจดีย์ที่ก่อไว้ เพื่อให้คนเคารพบูชาเป็นหลักยึดเหนี่ยวของจิตใจ คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุเจดีย์ในสังคมไทย จึงปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาค โดยชาวไทยมีความเชื่อว่า เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้น สังคมไทยยังมองว่า เมืองหรืออาณาจักรนั้น จะต้องมีพระธาตุสำคัญประจำเมือง สอดคล้องกับพระมหาประสพฤกษ จารุวาโท (รัตนยงค์) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” พบว่า “การบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐาน ของการบูชา เกิดจากมนุษย์เห็นปรากฏการณทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นจึงเกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ้อนวอนบูชา แต่คำว่าศรัทธา คือความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสนั้นต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ (พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), 2550) สอดคล้องกับ พระชุติพนธ์ อานนฺโท (นามสมุทร) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของเจดีย์ใน พระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย” พบว่า การสร้างเจดีย์นั้น ได้วิวัฒนาการมาจากการจัดศพของผู้ตาย ซึ่งเดิมมีการฝังอย่างเดียว ส่วนการเผานั้นเพิ่งจะมีขึ้นภายหลังเมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่า คนที่ตายไปแล้วจะไม่กลับฟื้นคืนชีพขึ้น จึงได้มีการเผาศพขึ้น แต่ก็ยังเก็บเถ้าถ่านและอัฐิ บรรจุไว้ในเนินดินหรือในเจดีย์ เพื่อการสักการบูชา หรือเพื่อเป็นอนุสาวรีย์เตือนใจแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ การสร้างพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนามีลักษณะใหญ่ 2

แบบ คือ 1) แบบทรงโอ่งคว่ำ มีแตรปกอยู่บนยอด 2) แบบสี่เหลี่ยม ซึ่งมีลักษณะคล้ายเทวาลัยในศาสนาฮินดู (พระชุติพนธ์ อานนฺโท (นามสมุทร), 2552) สอดคล้องกับสุพจน์ ทองเนื้อขาว ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุขามแกน มี 3 แบบคือ ประเพณีพิธีกกรมประจำปี ประเพณีพิธีกรรมส่วนบุคคลและประเพณีพิธีกรรมส่วนรวม ซึ่งประเพณีพิธีกรรมทั้ง 3 แบบนี้ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลัทธิพราหมณ์และฮีต 12 เป็นสำคัญ การทำบุญในฮีต 12 นั้นเป็นงานบุญเกี่ยวเนื่องจากพระพุทธศาสนา ส่วนพิธีกรรมพื้นบ้านเกี่ยวเนื่องกับลัทธิพราหมณ์ คือ พิธีการถวายสักการะแด่องค์พระธาตุ เพราะเชื่อว่ามีดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ (สุพจน์ ทองเนื้อขาว, 2541)

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจหลักศรัทธา ถือเป็นหลักการหรือปัจจัยเบื้องต้น ที่นำพาผู้ปฏิบัติไปสู่การเกิดขึ้นของปัญญา และปัญญา จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู้เป้าหมายที่แท้จริง สอดคล้องกับพระปลัดวิทยา สิริภทฺโท (เที่ยงธรรม) ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ : กรณีศึกษาพระธาตุหล่าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย” พบว่า พระธาตุหล้าหนอง จังหวัดหนองคาย เป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ คือพระธาตุพระบาทก้ำขวา (เบื้องขวา) สร้างเมื่อ พ.ศ.8 โดยพระอรหันต์ทั้ง 5 รูป ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้สร้างเจดีย์ใหญ่ครอบไว้ในพุทธศตวรรษที่ 21 และพระธาตุหล้าหนองได้พังทลายลงในแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ.2390 ประชาชนจังหวัดหนองคายได้สร้างพระธาตุหล้าหนอง จำลองขึ้นทดแทนเมื่อปี พ.ศ.2548 โดยมีความเชื่อว่า พระธาตุหล้าหนอง เป็นเจดีย์ที่พระอรหันต์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุจริง และองค์พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ดลบันดาลให้ผู้ที่ศรัทธาแคล้วคลาดปลอดภัย และเป็นสิริมงคลต่อตัวเอง พิธีกรรมการบูชาพระธาตุ คือการบวงสรวง จุดบั้งไฟถวาย แข่งเรือยาวถวาย ถวายปราสาทผึ้ง การลอยอังคาร และการไหลเรือไฟ พิธีกรรมดังกล่าว เมื่อได้สืบทอดกันมาจน กลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทุกปี แต่ในปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากการสักการบูชากลายเป็นการประกวดแข่งขันกันโดยมีเงินรางวัลเป็นตัวล่อในที่สุด (พระปลัดวิทยา สิริภทฺโท (เที่ยงธรรม), 2553)

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ จากการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ สอดคล้องกับพระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใยแก้ว) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น” พบว่า พระบรมสารีริกธาตุและพระสารีริกธาตุ ใช้เรียกสำหรับพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์และพระอรหันต์ ความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ ในประเทศศรีลังกานั้น ให้ความสำคัญมาก ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องรักษาเอาไว้ เป็นสมบัติของชาติ ส่วนในอินเดียสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงบรรจุไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ในแต่ละหัวเมือง เพื่อให้คนสักการบูชา สำหรับประเทศไทย มีความเชื่อต่อพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิริมงคล และเป็นการเจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ (พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใยแก้ว), 2554)

สรุป

เจดีย์ เป็นเจดีย์ที่ประดิษฐานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสของชาวพุทธ นอกจากนั้น เจดีย์ยังเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งสำคัญล้ำค่าเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่ครั้งอดีต สังคมไทย เป็นสังคมที่ประชาชนมีการนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนก็ต่างได้รับอิทธิพลความคิดความเชื่อและแนวทางดำเนินชีวิตมาจากพระพุทธศาสนา การสร้างเจดีย์ในสังคมไทย จึงมีปรากฏให้เราได้เห็นในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ การปฏิบัติบูชาต่อเจดีย์ของชาวพุทธ จึงเป็นวัฒนธรรมอันสวยงามคู่สังคมไทยมาช้านาน ด้วยเหตุผลความศรัทธาเลื่อมใสที่ชาวพุทธมีต่อองค์เจดีย์ นั่นคือ มีความเชื่อความศรัทธาว่าในเจดีย์นั้น มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ การกราบไหว้บูชาเจดีย์จึงเสมือนเป็นการแสดงความเคารพกราบไหว้พระพุทธเจ้านั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 เป็นการสะท้อนให้ชาวพุทธและบุคคลทั่วไปได้เห็นว่า เจดีย์ หรือพระธาตุเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ

1.2 การแสดงความเคารพต่อเจดีย์เป็นการสะท้อนและยืนยันถึงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวพุทธทั้งปวงที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.3 เป็นการสะท้อนให้เห็นและเข้าใจถึงประเพณีวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตของชาวพุทธที่มีความเชื่อความศรัทธาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และต่อพระพุทธศาสนาที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ

1.4 เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของการปฏิบัติต่อเจดีย์ และพระธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การแสดงความเคารพในพระเจดีย์ และพระธาตุเจดีย์ ถือเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่งต่อชีวิต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำวิจัยต่อไป ดังนี้

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับสัญญะต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระธาตุเจดีย์

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และรูปแบบของพระธาตุเจดีย์ ในสังคมไทยในแง่มุมที่หลากหลาย

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการการสร้างพระธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

2.4 ควรมีการศึกษาพระธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของสังคมไทยในเชิงพุทธศิลป์

เอกสารอ้างอิง

พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใยแก้ว). (2554). อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระชุติพนธ์ อานนฺโท (นามสมุทร). (2552). อิทธิพลของเจดีย์ในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดวิทยา สิริภทฺโท (เที่ยงธรรม). (2553). ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ : กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9). (2545). โลกทีปนี. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า .

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). (2550). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาใน พระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). ตำนานพระพุทธเจดีย์. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.

สุพจน์ ทองเนื้อขาว. (2541). ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การศึกษาวิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มองผ่านพุทธทาสภิกขุ*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE USAGE OF WORD ANATTA IN THERAVADA BUDDHISM THROUGH THE VIEW OF BUDDHADASA BIKKHU

พระใบฎีกาไพจิตร รตนญาโณ (คงฉิม)
Phrabaidika Paijit Ruttanayano (Kongchim)
พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล
Phrakhrukositwattananukul
พระครูโกศลอรรถกิจ
Phrakrukosolattakit
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand
อุทัย เอกสะพัง
Uthai eksaphang
มหาวิทยาลัยทักษิณ
Thaksin University, Thailand
E-mail: supawadee9424@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาอนัตตาตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ และเพื่อวิเคราะห์อนัตตาในพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวกับเรื่องอนัตตาตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันและเป็นแนวทางในการเผยแผ่ต่อไป

* Received 3 July 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

ผลการวิจัยพบว่า

การศึกษาเรื่องอนัตตาในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พบว่าพุทธทาสภิกขุศึกษาเรื่องดังกล่าว โดยเนื้อหาหลัก ๆ ตรงกับทัศนะของพุทธปรัชญาที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก แม้ว่าคำสอนของท่านจะเน้นหนักไปในเรื่องของอัตตา จนมีบางคนเข้าใจผิดคิดว่าท่านไม่เป็นพุทธศาสนาเถรวาท คำสอนเรื่อง ตัวกู ของกู หรืออัตตาเป็นการสอนเพื่อจะเน้นให้เห็นลักษณะของอัตตาอย่างทะลุปรุโปร่งว่าการยึดมั่นถือมั่นนั้นคือ อัตตา ซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมที่พูดควบคู่ไปกับรูปธรรม เมื่อมีการยึดมั่นถือมั่นก็ไม่สามารถทำให้พบกับความสุขที่แท้จริง ไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เมื่อคนส่วนใหญ่เข้าใจอัตตากับอนัตตาดีแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะแยกอัตตากับอนัตตาได้

พุทธทาสภิกขุ ท่านสอนเรื่องตัวตนและมิใช่ตัวตน เช่นเดียวกับในพุทธปรัชญา ชี้ให้เห็นลักษณะตัวตนและมิใช่ตัวตน มุ่งไปสู่ความไม่มีตัวตน เพื่อพบกับความสุขสงบเย็นที่เรียกว่า “นิรามิสสุข” ซึ่งมีในพระไตรปิฎก แต่วิธีการสอนและภาษาที่ท่านใช้มีความแตกต่าง ตรงที่ท่านพยายามใช้วิธีการและถ้อยคำง่าย ๆ ในการสื่อภาษา เช่น คำว่า “ตัวกู ของกู” เป็นคำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง จากงานเขียนของท่านจึงเหมาะสำหรับผู้ศึกษาทุกวัย สามารถเข้าใจหลักคำสอนที่แท้จริงของพุทธศาสนาได้ โดยที่ไม่ต้องรู้ภาษาบาลีก่อน ท่านพุทธทาสภิกขุมุ่งสอน เพื่อให้เห็นอัตตาอย่างทะลุปรุโปร่ง พิจารณาอัตตา เพื่อละอัตตาเสีย กล่าวคือ อย่าใช้อุปาทานในอัตตา เพราะสรรพสิ่งเป็นอนัตตา ซึ่งคำสอนของท่านก็เป็นหลักคำสอนอันเดียวกับคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทและเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: อนัตตา, พระพุทธศาสนาเถรวาท, พุทธทาสภิกขุ

Abstract

The study entitled “An Analytical Study of Anattatā in Theravada Buddhism through Buddhadasa Bhikkhu’s View” aimed to explore Anattatā according to Buddhadasa bhikkhu’s view, and to analyze Anattatā in Theravada Buddhism through Buddhadasa bhikkhu’s view. Qualitative research on the concept of Atta in Theravada Buddhism focusing on documentary research was

employed in order to apply in the current society and as the guideline for the propagation of Buddhism.

The findings of a research:

Findings indicated that the view on Atta proposed by Buddhadasa is mainly the same with Buddhist philosophy in the Tripitaka. Although his teaching mainly deals with Atta which leads some people misunderstand that Buddhadasa bhikkhu does not belong to Theravada Buddhism, his teaching on 'I AND MINE' or Atta is the way of teaching to realize the characteristics of Atta clearly that clinging is nothing but Atta ,which is the abstract that should be explained along with tangibility. Due to clinging, one cannot find the real happiness. When most people clearly understand Attà and Anattà, it is easy to separate Atta from Anatta.

Buddhadàsa bhikkhu himself taught self and non-self as taught in Buddhist philosophy, by pointing out the characteristics of self and non-self, leading to non-self to find the peaceful happiness called 'niràmisa-sukha' which also can be found in the Buddhist Canon. However, teaching method and language used by Buddhadasa bhikkhu are different because of his simple teaching method and language. In communication, he used the simple language, such as I and MINE, which is very clear. His works are suitable and ideal for learners of every age. People can understand the real teaching of Buddhism without knowledge of Pali language.His teaching on Attà is to make people clearly understand Attà, using Atta to abandon Atta that is Upàdàna (attachment) should not be used in Attà because everything is Anattà. His teachings are similar to that of teachings as in the Buddhist Tripitaka.

Keywords: Anatta, Theravada Buddhism, Buddhadasa Bikkhu

บทนำ

ปัจจุบันหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจศึกษากันอย่างกว้างขวางทั้งในวงการศึกษาศาสนา ปรัชญา และวงการการศึกษาทั่วไป บุคคลที่สนใจศึกษาก็มีทั้งชาวพุทธและคนที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่การศึกษาที่ผ่านมาส่วนมากมักจะมุ่งศึกษาในเชิงศาสนาเท่านั้น ส่วนการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงปรัชญานับว่าได้รับความสนใจน้อยมาก ฉะนั้น การศึกษาหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาในเชิงปรัชญาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะสร้างทรรศนะที่ถูกต้อง ดังนั้น ประเด็นคำสอนเรื่อง อัตตา ซึ่งเป็นคำสอนที่น่าสนใจและนำมาศึกษาให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น “พุทธทาสภิกขุ” ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้น่าสนใจว่า เปลี่ยนจากความหลงว่า “มีอัตตา” มาเป็นความเห็นอย่างรอบรู้และแจ่มแจ้งว่า “ไม่มีอัตตา” ดังนี้ ความรู้นี้เกิดขึ้น ความไม่รู้ (อวิชชา) ก็หายไป ราคะ-โทสะ-โมหะ ซึ่งเกิดขึ้นจากความไม่รู้เป็นมูลฐานก็พลอยถูกโค่นทำลายสาบสูญไปด้วย จึงไม่มีการหลงผิดเป็นถูกไม่หลงใหลมัวเมาความรู้สึกว่า “อัตตา” ซึ่งเป็นเหมือนต้อกระจกในตา ถูกลอกออกอย่างเกลี้ยงเกลา ญาณทัสนะ หรือดวงตาที่แจ่มใสก็ทำหน้าที่เห็นได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง รู้จักโลกโดยประการที่มันไม่อาจย่ำยีจิตให้ทุกข์ทนหม่นไหม้ ได้อีกตลอดกาลอวสาน นั่นคือ แสงสว่างชนิดที่อาจส่องลงไปได้ถึงที่ที่แสงอาทิตย์ ซึ่งเรารับรองกันว่าไม่มีแสงอะไรยิ่งกว่า ส่องไปไม่ถึงความโง่ถูกเพิกถอน กวาดทิ้งหมดไปจากดวงจิต ความฉลาดแผ่รัศมีออก สร้างความเยือกเย็นเย็นโดยไม่ต้องรดน้ำ แต่เย็นกว่ารดน้ำอยู่โดยรอบเช่นรัศมีของดวงไฟ และนั่นคือ ยอดแห่งความสุข ซึ่งพระพุทธองค์ซึ่งเป็นบิดาของโลก ได้ทรงวางไว้เป็นบทเรียน สำหรับเราทั้งหลายผู้ยอมตนเป็นสาวกผู้ทำตาม โดยน้ำใสใจจริง จะต้องพยายามเอาด้วยคุณค่าแห่งการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อขอให้ท่านเขยิบการถืออัตตาของท่านให้สูงขึ้นเป็นลำดับ ๆ จงมองให้เห็น แล้วพรากความรู้สึกว่า “ของตน” ออกมาเสียจากสังขารร่างกายมายึดเอา “ศีล สมาธิ ปัญญา” เมื่อถึงยอดของปัญญา มันจะพรากจากที่นั้นมายึดถือเอาที่มรรคและผลขั้นต้น ๆ เป็นลำดับจนถึงชั้นยอด ท่านจะหมดอะไรที่จะยึดถือต่อไปเองเมื่อไม่ยึดถือ “ตน” ก็ไม่มี เพราะ “ตน” เกิดมาจากการหลงยึดถือ นั่นก็ คือ การมองเห็นแล้วปล่อยวาง “อัตตา” เสียได้ ถึงความรู้สึก “อนัตตา” ได้เสวยผลสูงขึ้นมาตามลำดับดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งถ้าจะมองย้อนหลังลงไปตามที่ผ่านมา ก็จะพบได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า “ยอดแห่งความรู้” และ “ยอดแห่งความสุข” อันแท้จริงตามที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้อย่างแน่แท้ (คนไทยตัวเล็ก, 2552)

แนวคิดเรื่องอัตตาและอนัตตา เป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญ เป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนา ซึ่งแตกต่างจากปรัชญาและศาสนาอื่น ๆ ทั้งยุคก่อนหน้า และร่วมสมัยเดียวกัน เป็นเนื้อหาของพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยการฟังพระธรรมเทศนาที่เรียกว่า “อนัตตลักขณสูตร” หลักอนัตตาเป็นเครื่องยืนยันความถูกต้องแท้จริงของหลักคำสอนเรื่องอื่น ๆ เช่น กรรม และนิพพาน เป็นต้นอีกด้วย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นเพื่อหาคำตอบของปัญหาที่ว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมีแนวคิด หลักการ และวิธีการเป็นอย่างไร เกี่ยวกับการสอนหลักธรรมในเรื่องอัตตาในพระพุทธศาสนา มีหลักฐานอ้างอิงแนวคิดจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและวิทยาการสมัยใหม่อย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อวิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนวิธีการเสนอแนวทางศึกษาและปฏิบัติหลักพุทธธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ รูปแบบและลักษณะเฉพาะเป็นอย่างไร

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์ วิธีการสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อจะได้รูปแบบการสอน การเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนา ตามแนวทางของท่าน จะได้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อผู้ที่สนใจ ทั้งในฐานะผู้สอน ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่พระสงฆ์ ครู อาจารย์ และพุทธบริษัท เพื่อจะได้นำรูปแบบการสอนของท่านไปใช้เป็นหลัก เป็นต้นแบบในการสอนและประยุกต์เข้ากับวิธีการสอนของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอนัตตาตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ
2. เพื่อวิเคราะห์อนัตตาในพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับเรื่องอนัตตาตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าทั้งจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยยึดเอาตามแม่บทของคัมภีร์เป็นหลักสำคัญ

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากบทความ ข้อเขียน วารสาร บทวิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวไว้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยศึกษาจากหนังสือผลงานเรื่องอนัตตา ตัวกู-ของกู และธรรม 9 ตา ของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นหลัก และหนังสือชุดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของท่านพุทธทาสภิกขุ

3. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร จากนั้นจึงประมวลความเนื้อหา สรุปผลและนำเสนอในรูปแบบการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวกับเรื่องอัตตาตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาอนัตตาตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันและเป็นแนวทางในการเผยแผ่ต่อไป

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

วิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอนัตตาของพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ ดังนี้

2.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยยึดเอาตามแม่บทของคัมภีร์เป็นหลักสำคัญ

2.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากบทความ ข้อเขียน วารสาร บทวิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้กล่าวถึง เรื่องดังกล่าวไว้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยศึกษาจากหนังสือผลงานเรื่องอนัตตา และตัวกู-ของกู ของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นหลัก และหนังสือชุดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของท่านพุทธทาสภิกขุ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาอนัตตาในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พบว่าทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ในเรื่องดังกล่าว โดยเนื้อหาหลัก ๆ ก็ตรงกับทัศนะของพุทธปรัชญาที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก แม้ว่า คำสอนของท่าน เน้นหนักไปในเรื่องของอัตตา จนมีบางคนเข้าใจผิดคิดว่าท่านไม่เป็นพุทธศาสนาเถรวาท คำสอนเรื่อง ตัวกู ของกู หรืออัตตาเป็นการสอน เพื่อที่จะเน้นให้เห็นลักษณะของอัตตาอย่างแจ่มแจ้งทะลุปรุโปร่ง ว่าการยึดมั่นถือมั่นนั้นคือ อัตตา ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องนามธรรมที่พูดควบคู่ไปกับรูปธรรม เมื่อมีการยึดมั่นถือมั่น ก็ไม่สามารถที่จะทำให้พบกับความสุขที่แท้จริง ไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เมื่อคนส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่องอัตตากับอนัตตา ดีแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะแยกอัตตากับอนัตตาได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบลักษณะของอัตตาและอนัตตาได้ดังนี้ คือ

อัตตา	**อนัตตา**
ยึดมั่นถือมั่น	ไม่ยึดมั่นถือมั่น
ถือตัว	ไม่ถือตัว
เห็นแก่ตัว	ไม่เห็นแก่ตัว
ตั้งตัวผิด	ตั้งตัวถูก (อัตตสัมมาปณิธิ)
รักตัว (อัตตมิจฉปณิธิ)	ปล่อยตัว (ระวังจะเป็นการประมาทถ้าหย่อนเกินไป)
ตัวกู ของกู (เกิดทุกข์)	ไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่ของกู (ไม่เกิดทุกข์)
วางตัวผิด	วางตัวถูก

ลักษณะการเข้าไปยึดอัตตาทำให้เกิดทุกข์ เสมือนกับกองทุกข์ที่จะเกิดขึ้น ก็จะเป็นกองทุกข์ที่หนักและยิ่งใหญ่ เท่ากับภูเขา ส่วนการไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าอัตตา เป็นของ ๆ ตน เสมือนกับกองทุกข์ที่ค่อย ๆ เบาบางและเล็กลง เท่ากับเมล็ดผัดกาด ฉะนั้นก็ต้องพิจารณาสรรพสิ่งต่าง ๆ อย่างตรงกันข้ามกับอัตตาก็คือ อนัตตา ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ลักษณะ คือ

1. ไม่อยู่ในอำนาจใคร
2. ขัดต่อความเป็นอัตตา
3. ว่างเปล่า
4. ไม่มีใครเป็นเจ้าของ

ไม่มีสิ่งใดเลยที่จะคงอยู่ตลอดไป ไม่สูญสลายไป และไม่เป็นจริงพอที่จะยึดถือได้ว่าเป็นตัวเป็นตนที่ตรงไหน โลกแห่งวัตถุและโลกแห่งชีวิต เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของธาตุต่าง ๆ โลกแห่งวัตถุเกิดจากการรวมตัวกันของธาตุ 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ และโลกแห่งชีวิตประกอบขึ้นด้วยขันธ์ 5 คือ รูป ส่วนที่เป็นรูปธรรม เป็นร่างกาย เนื้อหนัง และส่วนที่เป็นนามธรรม หรือจิตใจ ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ตามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาแต่ละส่วนจนละเอียดแล้วพบว่า ไม่มีอะไรที่เป็นแก่นแท้ พอที่จะยึดเอาเป็นตัวเป็นตนได้เลย การมีสิ่งต่าง ๆ ที่เราเห็น เรารับรู้ได้นั้น เพราะมีเหตุปัจจัยที่เหมาะสม ชีวิตเกิดจากการรวมตัวกันของส่วนประกอบทั้ง 5 คือ ขันธ์ 5 เป็นคนที่แตกต่างกัน เพราะเหตุปัจจัยของการรวมแตกต่างกัน เมื่อถึงเวลาเหตุต้องสลายไป ผลก็สลายไปด้วย การจบสิ้นของชีวิตเพราะร่างกายที่เป็นเหตุนั้นเกิดการสลายอาจจะเนื่องจากความเจ็บไข้ ความชรา หรืออุบัติเหตุก็ตาม ทุกสิ่งนี้มีอยู่สัมพันธ์กัน เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น อย่างที่เรียกว่าเป็นไปตามกฎแห่งเหตุและผล คือ อิทัปปัจจยตา เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่เอื้ออำนวย ไม่สามารถคงทนอยู่ได้ และเราสามารถรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้เมื่อเวลาได้ผ่านไปสักระยะหนึ่ง เช่น วันนี้เราซื้อเสื้อมาหนึ่งตัวสภาพยังใหม่อยู่ แต่พอใส่ไปสัก 2 ปี จากที่เคยใหม่ก็กลายเป็นเสื้อเก่าที่ขาดเปื่อย ถ้าสรรพสิ่งเป็นสิ่งเที่ยงแท้แน่นอนคงที่ เสื้อตัวนี้ก็คงสภาพใหม่อยู่ไม่มีทางเก่าชำรุด แต่ไม่เคยพบว่าสรรพสิ่งใด ๆ คงอยู่ได้โดยไม่เปลี่ยนแปลง เพราะมันเป็นไปตามกฎสามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์ที่ว่า

1. อนิจจัง ไม่เที่ยง คือ มีแล้วไม่มี เกิดแล้วดับไป
2. ทุกขัง เป็นทุกข์ คือ ทนได้ยาก ไม่คงทนอยู่ได้
3. อนัตตา ไม่ใช่ตัวตน เพราะ
    3.1 ใครมาบังคับให้เป็นไปตามที่เขาคิดไม่ได้
    3.2 ถ้าบังคับได้ก็เป็นอัตตา เพราะบังคับไม่ได้จึงขัดกับอัตตาที่เขาบังคับได้
    3.3 ที่ว่าว่างเปล่า เพราะจะถือเอามาปั้น มาดัด มาตบแต่งให้เป็นไปตามที่ต้องการไม่ได้
    3.4 ที่ว่าไม่มีใครเป็นเจ้าของ เพราะไม่เป็นไปตามที่เจ้าของคิด ทำ พูด

ลักษณะของอัตตา หากเข้าไปยึดถือในอัตตาก็จะมีแต่ความทุกข์เพราะอัตตาเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ ตรงกันข้ามกับคำสอนของลัทธิพราหมณ์หรือฮินดูที่ปรากฏอยู่ทั่วไป ที่สอนว่าอัตตา

หรือตัวตนเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นอมตะ แต่พุทธศาสนาเถรวาทไม่ยอมรับ เพราะไม่เคยเห็นสิ่งมีชีวิตคงอยู่จนถึงปัจจุบัน แม้แต่สิ่งไม่มีชีวิตคงอยู่จนถึงปัจจุบัน สิ่งไม่มีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นมาแต่ก่อน บางสิ่ง บางอย่างก็สูญหายไปแล้ว เช่นเดียวกันสิ่งมีชีวิต ทัศนะของพุทธทาสภิกขุถือว่า สรรพสิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา มิใช่อัตตา ที่มีการกล่าวถึงเรื่องอัตตา เพราะประสงค์เน้นถึงสามัญสำนึกของคนทั่วไปที่ยังรู้สึกว่ามีตัวตน มีตัวกูอยู่ เป็นสิ่งที่เข้าใจและยอมรับเอาได้ง่ายตรงกับความต้องการในจิตใจของทุกคนอยู่แล้ว

ในคำสอนของพุทธศาสนามีการยอมรับ เรื่องอัตตาในระดับโลกียธรรม เพราะจิตในระดับ โลกุตตรธรรมเข้าสู่กระแสเหนือโลก คือ มรรค 4 คน ผล 4 นิพพาน 1 ตามหลักธรรมเรียกว่า “โลกุตตรธรรม 9” ต้องยอมรับว่าคนแต่ละคนมีระดับสติปัญญาไม่เท่ากัน การจะเข้าถึงหลักธรรมสูงสุดก็จะมีวิถีทางคนละทาง สำหรับคนธรรมดาทั่วไปที่ยังยึดติดกับอัตตา ก็มีอุบายโดยใช้หลักธรรมขั้นศีลธรรม เช่น เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา สอนเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น สูงขึ้นไปถึงระดับปรมัตถ์สามารถเน้นตัวตนและมิใช่ตัวตนได้ เมื่อเห็นว่าสรรพสิ่งไม่ใช่ตัวตนที่น่ายึดถืออีกต่อไปเพราะการยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ในตัวตนเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ที่ไม่สิ้นสุด แม้จะมีความสุขเพียงแต่สุขสบายและสุขสำราญชนิดที่เรียกว่า “สามิสสุข” ไม่สามารถหลุดพ้นและพบความสุขสงบเย็นอันเป็นสุขสูงสุด

อภิปรายผล

จากการศึกษา เรื่องการศึกษาวิเคราะห์อนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมองผ่านพุทธทาสภิกขุในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ โดยเนื้อหาหลักตรงกับทัศนะของพุทธปรัชญาที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก แม้ว่าคำสอนของท่านเน้นหนักไปในเรื่องของอัตตา จนมีบางคนเข้าใจผิดคิดว่าท่านไม่เป็นพุทธศาสนาเถรวาท คำสอนเรื่อง ตัวกู ของกู หรืออัตตาเป็นการสอนเพื่อที่จะเน้นให้เห็นลักษณะของอัตตาอย่างแจ่มแจ้งทะลุปรุโปร่ง ว่าการยึดมั่นถือมั่นนั้นคืออัตตา ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องนามธรรมที่พูดควบคู่ไปกับรูปธรรม เมื่อมีการยึดมั่นถือมั่น ก็ไม่สามารถที่จะทำให้พบกับความสุขที่แท้จริง ไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เมื่อคนส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่อง อัตตากับอนัตตา ดีแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะแยกอัตตากับอนัตตาได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบลักษณะของอัตตาและอนัตตา สอดคล้องกับศิริวรรณ โอสถานนท์ ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ทรรศนะเรื่องตัวตนในพุทธศาสนากับปรัชญาของ

เดวิด ฮูม” พบว่า พุทธปรัชญาปฏิเสธ ตัวตน โดยอธิบายว่าชีวิตนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 อย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียกว่าขันธ์ 5 ขันธ์แต่ละอย่างเกิดขึ้นและดับลงตามเงื่อนไข จึงถือว่า ไม่มีตัวตน เพราะถ้ามีตัวตนก็จะดำรงอยู่ได้โดยตัวเองไม่เปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งอื่น (ศิริวรรณ โอสถานนท์, 2523) สอดคล้องกับวัชระ งามจิตรเจริญ ศึกษาเรื่อง “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท : อัตตาหรืออนัตตา” พบว่า คำสอนเรื่องนิพพานในพระไตรปิฎกมีความซับซ้อนหลากหลาย และคำบรรยายลักษณะนิพพานบางแห่งก็เปิดช่องให้ตีความต่างกันได้ จึงเกิดความเข้าใจว่า นิพพานเป็นอัตตาบ้างเป็นสิ่งสมบูรณ์บ้าง เป็นความขาดสูญบ้าง นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตตาหรืออนัตตา โดยแบ่งเนื้อหาของการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ว่าด้วยอนัตตา และส่วนที่ว่าด้วยนิพพาน เพราะคำสอนทั้งสองเรื่องนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออกและต้องศึกษาไปพร้อมกัน จากการศึกษาคำสอนเรื่องอนัตตาพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธความมีอยู่ของอนัตตาทางอภิปรัชญาอย่างสิ้นเชิง เพราะพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกจำนวนมากปฏิเสธอัตตาในลักษณะต่าง ๆ อย่างครอบคลุมโดยยืนยันว่าความมีอยู่ของอัตตาจะต้องเกี่ยวข้องกับขันธ์ 5 แต่ขันธ์ 5 เป็นอนัตตา และอัตตาไม่มีทั้งภายในและภายนอกขันธ์ 5 อีกทั้งคำอธิบายในอรรถกถาก็ระบุไว้ชัดเจนว่า สรรพสิ่งเป็นอนัตตารวมทั้งนิพพาน (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2544) สอดคล้องกับจำนงค์ ทองประเสริฐ ศึกษาเรื่อง อัตตาว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ธรรมทั้งหลายหรือว่าสิ่งทั้งหลายจะเป็นสังขารหรือไม่ใช่สังขารก็ตาม ล้วนแต่เป็นอนัตตาเช่นนี้ แต่ว่าในอีกแห่งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือว่าตนเท่านั้นเป็นที่พึ่งของตน ก็ในเมื่อแห่งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอนัตตา ในอีกแห่งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนว่าให้เอาตนเป็นที่พึ่ง เอาอัตตาเป็นที่พึ่งอย่างนี้มิเป็นการสอนที่ขัดแย้งกันหรือเมื่อเป็นอย่างนี้ ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนก็เช่นเดียวกันในแง่หนึ่งพระองค์ทรงสอนเรื่องอัตตาในอีกแง่หนึ่งพระองค์ทรงสอนเรื่องอนัตตา เปรียบง่าย ๆ ก็คือ พูดถึงเอาตัวเราเป็นอนัตตา ในแง่ที่ว่าตัวเราเป็นอัตตา ก็คือว่า เหมารวม ๆ กัน ถ้าเรามีความเข้าใจในเรื่องอนัตตาอย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะหมดความยึดมั่นถือมั่นว่านี้เป็นของเรา เมื่อคนเราไม่มีความยึดมั่น มีความเข้าใจเรื่องตัวตนของเรานี้ไม่มีของของเราก็ไม่มี เมื่อคนมีความเข้าใจเรื่องนี้ ความไม่เห็นแก่ตัวมันก็เกิดขึ้น (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2539) สอดคล้องกับพระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ (วันจันทร์) ได้อธิบายเรื่อง อัตตา ว่าหนังสือพุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ ในส่วนของบทนำ ได้กล่าวถึง

เรื่องพุทธศาสนาดั้งเดิมกับแนวคิดอาตมันไว้ว่า พระพุทธศาสนาแสดงหลักอนัตตา เพื่อแย้งหลักอัตตาในความหมายปรมัตถ์ของศาสนาเทวนิยม แสดงความไร้เหตุผลรองรับของทฤษฎีอาตมันหรืออัตตาในศาสนาเทวนิยม (พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ (วันจันทร์), 2544) ทฤษฎีอนัตตาในพระพุทธศาสนามีนัยครอบคลุม 3 กรอบ คือ

1. อนัตตาที่มีนัยครอบคลุมเฉพาะขันธ์ 5
2. อนัตตาที่มีนัยครอบคลุมสังขตธรรมทั้งหมด
3. อนัตตามีนัยครอบคลุมอสังขตธรรม คือ นิพพาน

สรุป

พุทธทาสภิกขุ ท่านสอนเรื่องตัวตนและมิใช่ตัวตน เช่นเดียวกับในพุทธปรัชญา ชี้ให้เห็นลักษณะตัวตนและมิใช่ตัวตน มุ่งไปสู่ความไม่มีตัวตน เพื่อพบกับความสุขสงบเย็นที่เรียกว่า “นิรามิสสุข” ซึ่งมีในคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่วิธีการสอนและภาษาที่ท่านใช้มีความแตกต่าง ตรงที่ท่านพยายามใช้วิธีการและถ้อยคำง่าย ๆ ในการสื่อภาษา เช่น คำว่า “ตัวกู ของกู” เป็นคำที่มีความหมายชัดเจนในตัวเอง จากงานเขียนของท่านจึงเหมาะสำหรับผู้ศึกษาทุกคนทุกวัย สามารถเข้าใจหลักคำสอนที่แท้จริงของพุทธศาสนาได้ โดยที่ไม่ต้องรู้ภาษาบาลีก่อน พุทธทาสภิกขุมุ่งสอนเพื่อให้เห็นอัตตาอย่างทะลุปรุโปร่ง พิจารณาอัตตาเพื่อละอัตตาเสีย กล่าวคือ อย่าใช้อุปาทานในอัตตา เพราะสรรพสิ่งเป็นอนัตตา ซึ่งคำสอนของท่านก็เป็นอันเดียวกับคำสอนของพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าทำให้ผู้วิจัย มีความรู้ที่กว้างขวางและเข้าใจถูกต้องในคำสอนอย่างถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น แต่การศึกษาครั้งนี้จะเน้นในแง่ของทฤษฎี แต่ผลก็คือจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องยิ่งขึ้น ลดความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา ที่จะก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว และก็จะพบกับความสุขที่แท้จริง พุทธทาสภิกขุ นับว่าท่านเป็นบุคคลที่เป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลอื่นทำงานเพื่อศาสนาและสังคม เพราะมองเห็นธรรมะขั้นโลกุตระที่ท่านได้ชี้แนะนั้น มันอยู่ในชีวิตของเราจริง ๆ เพียงแต่ที่ผ่านมาเรามองไม่เห็นเท่านั้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการทำงานในองค์กรต่าง ๆ ที่ประสบสำเร็จในกิจการนั้น ๆ โดยเอาคุณธรรมไปใช้อย่างไรในการบริหารกิจการให้เจริญก้าวหน้า เพื่อเป็นแบบอย่างของสังคมในฐานะที่เอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การงานเจริญก้าวหน้า ดั่งที่พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ การงาน คือ การปฏิบัติธรรม

2. ควรมีการทำวิจัยถึงการประยุกต์ธรรมให้ทันสมัย ออกไปในรูปจริยศาสตร์ตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุกล่าวไว้ การสื่อสารธรรมต้องทำให้มันสนุกเป็นที่น่าสนใจซึ่งท่านเคยทำสำเร็จมาแล้ว เมื่อบวชพรรษาแรก ท่านเทศนาจนมีชื่อเสียงในระดับอำเภอ

เอกสารอ้างอิง

คนไทยตัวเล็ก. (2552). สุขที่เป็นสุดยอด 2 ... บทเทศนาและโอวาทของท่านพุทธทาส. เรียกใช้เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2561 จาก http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=428261

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2539). ปรัชญาประยุกต์ ชุดอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ต้นอ้อแกรมมี่ จำกัด.

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ (วันจันทร์). (2544). พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัชระ งามจิตรเจริญ. (2544). นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท : อัตตาหรืออนัตตา. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริวรรณ โอสถานนท์. (2523). การวิจัยเชิงเปรียบเทียบทรรศนะเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญากับปรัชญาของเดวิด ฮูม. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน*

THE ANALYTICAL STUDY OF THE BUDDHIST CONCEPT APPEARED IN THE PAGODAS IN CHIANG SEAN CITY

พระบุญรอด ปคุณธมฺโม (บุญมีประเสริฐ)
PhraBoonrawd Pagunadhammo (Boonmeeprasert)
วิโรจน์ วิชัย
Virot Vichai
เทพประวิณ จันทร์แรง
Thepprawin Chanreang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: beomanone@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน 2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบเมืองเชียงแสน เชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ในด้านสถาปัตยกรรมด้านเจดีย์นั้น จะมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท และ 2) เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา การสร้างเจดีย์ที่มีพร้อมกับการสร้างวัด เพื่อจะทำให้เป็น “มณฑลอันศักดิ์สิทธิ์” การสร้างเจดีย์เป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชา

* Received 30 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

จะนำสิริมงคลมาสู่ชีวิต เจดีย์เปรียบดังองค์พระพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางจักรวาลตามคติพุทธจักรวาล มีฐานะที่เหนือกว่าพระอินทร์และจตุโลกบาล ดังนั้น รูปแบบแผนผังของวัด จึงกำหนดให้เจดีย์เป็นส่วนสำคัญของวัด เรียกว่า เจดีย์ประธาน เจดีย์ยังเทียบได้กับเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางของจักรวาล มีเขาสัตตบริภัณฑ์เป็นบริวาณล้อมรอบอยู่ 7 ชั้น มีมหาทวีปทั้ง 4 อยู่รอบนอกในแนวแกนทิศหลัก การสร้างเมืองจึงนิยมให้เจดีย์ในวัดเป็นศูนย์กลางของเมือง ในส่วนสัญญะ พบว่า ตอนล่าง ฐานสี่เหลี่ยมชั้นล่างสุด หมายถึง พื้นฐานแห่งการใช้สติพิจารณาถึงสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลส หรือสันติปัฏฐาน 4 ในฐานเจดีย์แบบสี่เหลี่ยมชั้นที่ 2 สื่อถึงหลักธรรม อิทธิบาท 4 และในส่วนฐานสี่เหลี่ยมชั้นบน หมายถึง อินทรีย์ 5 หรือพละ 5 ตอนกลางหรือเรือนธาตุ สื่อถึงมรรค 4 ผล 4 และสื่อถึงเป็นผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล ฌาน 4 พรหมวิหาร 4 ตอนบนยอดเจดีย์ สื่อถึง การบรรลุธรรม ส่วนปลายของยอดเจดีย์ทรงประสาท 5 ยอด ยอดใหญ่อยู่ตรงกลางอันหมายถึง นิพพาน ส่วนยอดเจดีย์ทั้ง 4 หมายถึง อริยสัจ 4 หรือ มรรค 4 ผล 4

คำสำคัญ : ศิลปะ, เจดีย์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research has 3 objectives which are; (1) to study the idea of Buddhist arts in Chiang Sean period, (2) to study the history of Chedi (stupa) in Chiang Sean period, and (3) to analyze the from Buddha Dhamma as shown in Chedi of Chiang Sean period. This research is a qualitative research including a documentary research and an In-depth interview.

The research shows that

The idea of Buddhist arts in Chiang Sean period originates from the city named Chiang Sean the center of arts and culture in ancient northern Thailand. Regarding the architecture, there are 2 types of Chedi; 1) The Prasart shape and 2) the Lanna-styled Bell shape. The aims of creating Chedi are to create a sacred area, to enshrine Buddha's relics, to bring all goodness to lives. Chedi is signified to the Buddha himself, is the center of the universe, higher than gods of other believes, so it is the most importance in temple plan. So, to create a city must

have a temple in the center. Chedi is surrounded by smaller ones as Mount Meru surrounded by its satellite's mounts. The basement of Chedi signified mindfulness or insight meditation, the second level of Chedi signified Iddhipada 4, the highest level signified the Five Faculties, the middle part represents Magga 4, 4 noble persons, Contemplation 4, and 4 Sublime states of Mind. The top part represents the achieving to Nibbana, and the 5 apexes of Chedi represent Nibbana, 4 noble truths, and Magga 4 and 4 Noble persons (pala 4) respectively.
Keywords: Art, Pagoda, Buddhism

บทนำ

ในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้มีการกล่าวถึงศิลปะเชียงแสน ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงราย และถือได้ว่าต้นกำเนิดของศิลปะล้านนาในกาลต่อมา ดังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกำหนดขึ้น และทรงกำหนดเรียกพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปเชียงแสนยุคแรก ซึ่งเริ่มต้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ต่อมาได้มีการกำหนดเรียกเป็น "ศิลปะล้านนา" แทนคำว่า "ศิลปะเชียงแสน" (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

ศิลปะแบบเชียงแสนยุคแรกได้รับอิทธิพลจากพุกามในพม่า ศิลปะวัตถุที่ปรากฏในพุกามส่วนมากเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอนุรุทธมหาราช ซึ่งทรงเป็นองค์พุทธศาสนานูปถัมภกสำคัญที่สุดของกษัตริย์พม่า ด้านสถาปัตยกรรมที่เห็นชัดว่าอิทธิพลจากสถูปอนันทเจดีย์ คือ สถูปที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูน สร้างด้วยอิฐล้วนแล้วฉาบปูน ซึ่งโดยมากสถาปัตถวัตถุแบบเชียงแสนมักจะใช้วัตถุก่อสร้างอย่างนี้ทั้งสิ้น ด้านประติมากรรมภาพปั้นโดยมากเป็นภาพพระยานาค สิงห์ และนกยูง ซึ่งเป็นอิทธิพลของพุกาม พระยานาคและสิงห์มักปั้นไว้เพื่อเน้นทางเข้าหรือทางขึ้นบันได ศิลปะแบบเชียงแสนยุคที่ได้รับอิทธิพลจากมอญ-อินเดียโดยมากด้านสถาปัตยกรรมจะเป็นสถูปทรงเหลี่ยมยอดเรียวแหลมเรียกกันว่า "เจดีย์เหลี่ยม" มีปรากฏในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ภาพปั้นประติมากรรมพระพุทธรูปต่าง ๆ ต่อมาศิลปะแบบเชียงแสนในยุคที่ได้รับอิทธิพลมากจากโคตรบูรณ์เดิม แบบมอญ-อินเดีย ในอาณาจักรโคตรบูรณ์ เช่น พระธาตุเชิงชุม เป็นต้น อีกอย่างศิลปะแบบเชียงแสนได้รับอิทธิพลจากแบบลังกา ราว พ.ศ. 1800 ลัทธิลังกาวงศ์ ได้แพร่หลายไปถึงอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง ทำให้

ศิลปะของเชียงแสนเพิ่มขึ้นอีกแบบหนึ่ง สถูปที่สร้างในระยะนี้เป็นแบบซึ่งมาจากอิทธิพลแบบลังกา สถูปลักษณะนี้มักสร้างทำฐานสูงมีลวดลายบัวซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น ทั้งที่มีซุ้มและไม่มีซุ้ม และตรงซุ้มประตูเหล่านี้ทำให้เป็นทางเข้าก็มีประตูหลอกและเป็นซุ้มตั้งพระพุทธรูปก็มี สถูปแบบลังกานี้ได้แพร่หลายทั่วไปในอาณาจักรล้านนามากกว่าแบบใด (จีรพันธ์ สมประสงค์, 2524) บรรดาสถูปเจดีย์ต่าง ๆ ทางเมืองเหนือนั้นมักเรียกกันโดยสามัญว่า ธาตุ หรือพระธาตุ และไม่เรียกเป็นองค์แต่เรียกเป็นดวง เช่นพระธาตุดวงนั้น หรือพระธาตุดวงนี้ ซึ่งการที่เรียกว่าพระธาตุ นั้น เป็นคำเรียกที่ถูกต้องแล้วตรงตามลักษณะอย่างแท้จริง เพราะบรรดาสถูปและเจดีย์เหล่านั้นสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุมีทั้งพระบรมสารีริกธาตุ อรหันต์ธาตุ และแม้แต่พระมหากษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์แล้วก็นำพระอัฐิธาตุไปบรรจุไว้ในเจดีย์หรือสถูปนั้น ๆ ซึ่งตำนานหรือประวัติแห่งการก่อสร้างก็แสดงไว้เช่นนั้น เจดีย์เป็นคำที่เข้าใจกันทั่วไปในภาษาวิชาการทางโบราณคดี อันแปลได้ว่าสิ่งซึ่งยังความระลึก หรืออาจแปลได้ว่า สถานที่อันเป็นที่รวมแห่งจิตใจ ซึ่งก็รวมถึง คำว่าเจดีย์กับสถูปเสียด้วย ส่วนรูปแบบของการสร้างธาตุเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาท เช่น เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด วัดพระธาตุสองพี่น้อง หรือที่รู้จักกัน “พระธาตุสองพี่น้อง” ตั้งอยู่ในเขตเวียงเชียงแสนน้อย หรือเวียงปรึกษา พระธาตุสองพี่น้องจัดเป็นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในศิลปะล้านนาระยะแรก เจดีย์วัดป่าสักเมืองเชียงแสน มีองค์ประกอบของเจดีย์ที่ต่างจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดโดยทั่วไป แต่ก็ถือว่ามีความสวยงามมากที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

รูปแบบที่ 2 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เจดีย์หลวง วัดเจดีย์หลวงเมืองเชียงแสน เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงแสน รูปแบบจัดอยู่ในระฆังแบบล้านนาโดยเฉพาะส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานซ้อนกัน อยู่ในแปดเหลี่ยมที่น่าจะเป็นการพัฒนาในราวพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

เจดีย์เมืองเชียงแสน จึงเป็นการกล่าวถึงศิลปะที่แสดงให้เห็นชีวิตจิตใจของเมืองเชียงแสนที่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นอุดมคติที่เกิดขึ้นด้วยความซาบซึ้งในรสพระธรรม ไม่ใช่การเรียนและการกระทำตามกฎเกณฑ์ของความงามเช่นศิลปะแบบตะวันตกที่จะเรียนหรือแสดงกันได้จากกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (จีรพันธ์ สมประสงค์, 2524) อนึ่ง การศึกษาเจดีย์เมืองเชียงแสนมีการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากแต่ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิด

ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยมิได้ใช้กรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาในการทำความเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่งานเหล่านั้นสร้างขึ้นในบริบทของพุทธศาสนาโดยตรงแทบทั้งสิ้น ผู้วิจัยเห็นว่าการทำความเข้าใจงานเจดีย์ด้วยกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นความความจำเป็น เพราะงานเหล่านั้นล้วนสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนา และมีเป้าหมายหลักในการสร้างเพื่ออุทิศแก่พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยทาการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทางด้านเจดีย์เมืองเชียงแสน

1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปเมืองเชียงแสน โดยแยกประเด็นศึกษา ดังนี้

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงแสน

1.2.2 ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลปะเมืองเชียงแสน

1.3 ศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาเจดีย์เมืองเชียงแสน

1.4 วิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

1.5 สรุปผลการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม “สัมภาษณ์เชิงลึก”

2. การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับพุทธศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ จำนวน 15 รูป/คน

2.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ตามเนื้อหา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน” ในครั้งนี้พบว่า

1. แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบตัวเอง คือเป็นแบบของชาวพื้นเมืองเชียงแสน ถึงแม้บางครั้งเชียงแสนจะเคยตกไปอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าบ้าง ตามพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงพระยาลวจังกราช มีเชื้อสายสืบราชย์สมบัติต่อมาถึงพระญามังรายก่อนย้ายราชธานีจากเวียงหิรัญนครเงินยางมาตั้งที่เมืองเชียงราย พุทธศิลป์เชียงแสนมีมาก่อนพระญามังรายสร้างเมืองเชียงแสน การกำหนดศิลปะคงมาจากการตั้งเมืองเชียงแสนเป็นตัวกำหนด เมืองเชียงแสนน่าเชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ดังปรากฏว่าพบวัดโบราณถึง 141 วัด

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับกษัตริย์มีอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ละรัชสมัยจะมีการสร้างศาสนสถานเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงถึงความเลื่อมใส และแสดงถึงอำนาจในรัชกาลนั้น ๆ รวมถึงเหล่าบรรดาขุนนางอำมาตย์ พอค้า ประชาชน ที่พอจะมีปัจจัยได้ร่วมกันสร้างสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ บางแห่งก็มีหลักฐานชัดเจนถึงวันเวลาการสร้าง แต่บางแห่งไม่ได้ถึงบันทึกหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เหลือเพียงร่องรอยอดีตที่ยังปรากฏในรูปแบบ สถาปัตยกรรมลวดลาย ที่ได้รับความนิยมตามยุคสมัย

ในด้านสถาปัตยกรรมเชียแสนเฉพาะพระเจดีย์นั้น จะมีรูปแบบเป็น 2 แบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท เจดีย์รูปแบบนี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยหริภุญไชยตอนปลายและระยะแรกของล้านนา แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดหรือปราสาทห้ายอด มีลักษณะเฉพาะ คือเป็นปราสาทยอดเดียว อาจมีที่มาจากตำนานต่าง ๆ เช่น เจดีย์วัดป่าสัก 2) เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เจดีย์รูปแบบนี้ถือได้ว่า เป็นสัญลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพบโดยทั่วไปเกือบทุกยุคสมัย น่าจะเกิดราวต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และเป็นที่รับความนิยม

เรื่อยมาจนถึงพุทธศตรวรรษที่ 21 ในยุคทองของล้านนาที่พบอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งความสำคัญของรูปแบบคงได้รับอิทธิพลจากพระธาตุหริภุญชัยที่เป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่ง จึงกลายเป็นเจดีย์ที่แพร่หลายและเป็นแม่แบบให้กับเจดีย์ในล้านนาสืบต่อมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะปรากฏอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เพราะเป็นระยะรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรล้านนาและเกิดความหลากหลายทางด้านรูปแบบศิลปกรรม

ในด้านประติมากรรมเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปสิงห์หนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการจนถึงพระพุทธรูปสิงห์ 3 หรือ สิงห์ 4 ในยุคปัจจุบัน พระพุทธรูปพระสิงห์หนึ่งมีเอกลักษณะพระพุทธรูปขัดนั่งสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม ทรงแย้มพระโอษฐ์ขมวดพระเกศาใหญ่มาก เหนืออุษณีษะเป็นตุ่มกลมหรือคล้ายดอกบัวตูม ตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าพระรัศมีเป็นดอกบัวตูม พระอุระนูนชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน เป็นต้น

2. ความหมายของ คำว่า “เจดีย์” และ “สถูป” บางครั้งใช้พร้อมกันว่า “สถูปเจดีย์” หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระอริยสาวก ปูชนียวัตถุทางศาสนา หรือแม้แต่อัฐิของบรรพบุรุษบุคคลสำคัญ

อย่างไรก็ตาม เจดีย์มีความหมายที่กว้างกว่า เพราะเจดีย์มีความหมายเป็นสถานที่เคารพของประชาชนทั่วไป และนิยมเรียกเจดีย์มากกว่าสถูป “เจดีย์” ในพระพุทธศาสนานั้นมี 4 ประเภทด้วยกัน ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ ส่วนธาตุเจดีย์นั้นมีความหมายถึง สิ่งก่อสร้างสำหรับบรรจุสิ่งที่ควรเคารพมีพระธาตุหรืออัฐิ จะเป็นหลุมฝังศพหรือสถูปเนินดินเหนือหลุมฝังศพ ที่มีความหมายถึงสถานที่ควรเคารพบูชา มีวิหาร อาราม ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ความสำคัญของเจดีย์นั้น พุทธศาสนิกชนทั่วไป ต่างให้ความสำคัญหมายถึงสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการสร้างเจดีย์และคติการบูชาเจดีย์ ซึ่งนับเป็นประเพณีที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้มีความเชื่อว่า ผู้ที่เคารพนับถือเจดีย์จะเกิดความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต มีวัฒนธรรมความสามัคคีในชุมชน อีกประการหนึ่ง ในวัฒนธรรมทางล้านนานิยมเรียกเจดีย์ว่า พระธาตุ ทั้งนี้ความหมายของพระธาตุนี้มีลักษณะที่บ่งชี้ชัดถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ดังนั้น การสร้างพระธาตุเจดีย์จึงมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในอดีตกษัตริย์ผู้เป็นธรรมราชามีส่วนสำคัญต่อการสร้างเจดีย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นบทบาททั้งหน้าที่ของชาวพุทธในการบำรุงพระพุทธศาสนาและ

หน้าที่ของกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขด้วยการอาศัยศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดความสงบสุขอย่างมั่นคง

ส่วนแนวคิดเรื่องการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนานี้ ปรากฏแรกเริ่มในมหาปรินิพพานสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะสร้างพระสถูปเจดีย์ของพระองค์ไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่งเหมือนดังที่ปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ (มหาจุฬาลงรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงได้ทรงแสดงถึงเรื่อง ถูปารหบุคคล (มหาจุฬาลงรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ บุคคลที่ควรสร้างสถูปถวายว่ามี มีพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นถูปารหบุคคล เป็นต้น (พระวาจิตสรเถระ, 2511)

กล่าวถึงเจดีย์สมัยเชียงแสน มีปรากฏมากอยู่ในอาณาเขตล้านนา ลักษณะการสร้างเป็นหลายยุคตามเรื่องพงศาวดารที่ได้รับอิทธิลพระพุทธศาสนาจากอินเดีย เช่น เจดีย์วัดเจ็ดยอดเชียงใหม่ ได้รับอิทธิพลจากพุทธคยามาสร้าง เป็นแต่ย่อสัดส่วนให้เล็กลง อย่างไรก็ตามในการสร้างนั้นจะสร้างในเมื่อรับลัทธิลังกาวงศ์มาแล้ว เจดีย์ที่สร้างในสมัยนี้จะเป็นการเอาแบบอย่างลังกา จากการสำรวจศิลปะเก่าแก่ที่เมืองเชียงแสน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณเมืองเก่า สถูปแบบเชียงแสนตอนต้น น่าจะเป็นเจดีย์วัดป่าสัก ซึ่งมีฐานสี่เหลี่ยมเป็นชั้น และมีห้องสี่เหลี่ยมข้างบน มีซุ้มจระนำสี่ทิศ ข้างใต้ตรงฐานเจาะช่องเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเรียงเป็นแถว โดยวิวัฒนาการมาจากเจดีย์แบบละโว้หรือแบบทวารวดีองค์นั้น เหนือเรือนธาตุคือห้องสี่เหลี่ยม มีสี่ซุ้มขึ้นไป มีเจดีย์หรือแบบยอดมณฑป คล้ายเจดีย์เชียงยันหรือเจดีย์แม่ครัวที่ข้างวัดพระธาตุหริภุญไชย อันเป็นแบบมณฑปที่ศิลปะศรีวิชัยแถบใต้หรือพุกามส่งให้สุโขทัยและหริภุญไชย

รูปแบบเจดีย์เมืองเชียงแสนมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์ทรงระฆังหรือทรงกลม เป็นเจดีย์ที่มีเรือนธาตุ เป็นรูปทรงกลมคล้าย องค์ระฆังคว่ำ ซึ่งต้นกำเนิดและพัฒนาการนั้นสันนิษฐานว่ามาจากเจดีย์สาญจี ที่ประเทศอินเดีย ซึ่งในประเทศอินเดียเรียกเจดีย์รูปครึ่งวงกลมว่า อัณฑะ หรือ ครรภะ ซึ่งหมายถึงศูนย์กลางจักรวาล สอดคล้องกับคติความเชื่อในเรื่องจักรวาล และเขาพระสุเมรุ นั่นเอง เช่น วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ 2) เจดีย์ทรงปราสาท โดยความหมายคืออาคารซ้อนชั้นสำหรับกษัตริย์ สามารถเป็นได้ทั้งอาคารพักอาศัยและเจดีย์ ลักษณะเด่นที่ส่วนเรือนธาตุประดิษฐานพระพุทธรูป มีการซ้อนชั้นในแนวตั้งหลายลักษณะ เช่น วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดป่าสัก จากรูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนนี้ ยัง

สามารถกล่าวถึงอายุของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ดินแดนเชียงแสนนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะการสร้างเจดีย์ย่อมมีนัยยะถึงการอุทิศให้กับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ด้วยการอาศัยศรัทธาเลื่อมใส ทำบุญให้ทานอุทิศไว้ในพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน ผู้ศึกษาได้นำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์ เริ่มด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างวัดครั้งพุทธกาลและการสร้างวัดในเมืองเชียงแสน องค์ประกอบสำคัญภายในวัดเมืองเชียงแสนประกอบด้วย 1.เขตพุทธาวาส 2.เขตสังฆาวาส เฉพาะเขตพุทธาวาสที่ต้องการสร้างให้เป็น “มณฑลอันศักดิ์สิทธิ์” เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงคำสอนทางศาสนา ด้วยการผ่านกระบวนการตีความเชิงความหมายและสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในวัด เช่น เจดีย์ วิหาร โบสถ์ เป็นต้น ในแผนผังการสร้างวัดของล้านนา เจดีย์ถือว่าเป็นองค์ประธานหลักในวัดที่มีความสำคัญ

คติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน แนวคิดการสร้างเจดีย์ในพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลส่งผลต่อกรอบการสร้างเจดีย์ กล่าวถึงการสร้างเจดีย์นั้น เริ่มต้นด้วยการก่อสร้างเป็นลักษณะเนินดิน กลายเป็นสถูป ต่อมาเมื่อเวลาผ่านไป การก่อสร้างต้องอาศัยวัสดุ องค์ประกอบของเจดีย์จะต้องมีความแข็งแรงมากขึ้น พร้อมกับมีการมีประดับตกแต่งอย่างวิจิตร ด้วยมีความมุ่งหมายเพื่อระลึกถึงบุคคลสำคัญที่ควรเคารพมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ประการสำคัญอย่างเห็นได้ชัดในการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน การสร้างวัดพร้อมกับการสร้างเจดีย์นั้น ยังต้องมีการทานข้าเจดีย์หรือผู้ดูแลรักษาไปด้วย เพื่อจะได้เป็นผู้อุปัฏฐากพระสงฆ์และดูแลอาคารสถานที่ภายในเขตวัด

ความศรัทธาต่อคติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้น ในอดีตจะพบว่า เมืองเชียงแสนจะมีวัดถึง 141 วัด และองค์ประกอบสำคัญของวัดก็คือ เจดีย์ประธาน ชาวเชียงแสนมีความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพระธาตุเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้เพื่อกราบสักการะบูชา ซึ่งมีคติความเชื่ออีกว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า และการสร้างและบูชาเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มีความสุขร่มเย็น

ด้านการบูชาเจดีย์เกิดขึ้นจากการสร้างเจดีย์ นั้นหมายถึงวิธีการปฏิบัติต่อเจดีย์นั้น ทั้งนี้รูปแบบและวิธีการยังคงต้องมีความแตกต่างกันไป แต่ในทางปฏิบัติในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุเจดีย์หลวงและวัดผ้าขาวป้าน ได้มีพิธีบูชาพระธาตุ

เจดีย์นั้น ได้กำหนดพิธีการบูชาไว้ ประเพณีสรงน้ำ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เหนือ และเดือน 8 เหนือ ตามลำดับของทุกปี โดยมีกิจกรรมการสรงน้ำพระธาตุ และห่มผ้าพระธาตุ

ในส่วนของการตีความหมายในงานเจดีย์เมืองเชียงแสน จะมีแนวคิดเรื่องจักรวาลคติในการวางผังวัด ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากลังกา การวางผังวัดแบบจักรวาลคติคือการวางรูปแบบอาคารศาสนสถานที่มีการจัดวางเรื่องทิศและตำแหน่ง จากฐานคิดจักรวาล การจำลองจักรวาลให้เกิดขึ้นในชุมชน กล่าวคือการกำหนดพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อมีการสร้างวัดขึ้นฐานคิดนี้ได้ถูกกำหนดในแผนผังเขตพุทธาวาสโดยกำหนดให้เจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด แม้รูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ก็มีรูปแบบยึดเจดีย์เป็นศูนย์กลางที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

แนวคิดเจดีย์การจำลองพระสุเมรุศูนย์กลางของจักรวาล เขาพระสุเมรุ คือ ฐานสำคัญของผู้คนในสังคม การสร้างคติจำลองตามคติจักรวาลจะปรากฏว่า เจดีย์คือ การตีความจำลองจักรวาล ทัศนคติของคนไทยมีความเชื่อภูเขาศักดิ์สิทธิ์มี เขาพระสุเมรุ เป็นศูนย์กลางของโลกที่เป็นโลกในจินตนาการ ความเชื่อนี้ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ว่า ตนมีสิทธิ์ หน้าที่ และจะต้องมีท่าทีปฏิบัติกับสิ่งรอบตัวอย่างไร ทั้งธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต บุคคลสัตว์ เพราะโลกที่เป็นศูนย์กลาง คือเขาพระสุเมรุ จำลองด้วยการใช้เจดีย์เป็นตัวแทน ยึดถือเป็นโลกอันศักดิ์สิทธิ์

จากแนวคิดศูนย์กลางจักรวาลแล้ว ส่งผลต่อแนวคิดการสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลางโดยการนำวัดเป็นศูนย์กลาง เมืองเชียงแสนจะปรากฏคือวัดพระธาตุเจดีย์หลวง แนวคิดการสร้างมหาธาตุกลางเมืองเป็นประเพณีที่ได้รับจากฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่สมัยทวาราวดี การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของเมืองเพื่อให้เป็นหลักของบ้านเมือง คติของการสร้างวัดสำคัญขึ้นเป็นศูนย์กลางเมืองเรียกอีกอย่างว่า “วัดมหาธาตุ”

การตีความองค์ประกอบสำคัญของวัด คือเจดีย์ เทียบได้กับเขาพระสุเมรุ จะพบว่าแนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะเหนือพระอินทร์ ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพระอินทร์ในคัมภีร์ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา พระอินทร์จะมีปรากฏด้วยคำว่า “ท้าวสักกะ” “ท้าวสักกะเทวราช” “พระอินทร์” ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้ยกฐานะของพระพุทธเจ้าอยู่เหนือพระอินทร์ กับแนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะอยู่เหนือจตุโลกบาล หรือมหาราชทั้ง 4 หรือ

ท้าวจาตุมหาราช มีที่อยู่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราช กล่าวได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด มีหน้าที่ดูแลรักษาโลกทั้ง 4 ทิศ ท้าว จตุโลกบาลก็ได้ประกาศยอมตนเป็นพุทธสาวกและพร้อมจะปกป้องพระพุทธศาสนา

ในส่วนสัญญะ พบว่า ตอนล่างหรือฐาน สัญญะที่ปรากฏในส่วนนี้ ฐานสี่เหลี่ยมชั้นล่างสุด หมายถึง พื้นฐานแห่งการใช้สติพิจารณาถึงสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลส หรือสันติปัฏฐาน 4 ในฐานพระธาตุเจดีย์แบบสี่เหลี่ยมชั้นที่ 2 สื่อถึงหลักธรรม อิทธิบาท 4 และในส่วนฐานสี่เหลี่ยมชั้นบน หมายถึง อินทรีย์ 5 หรือพละ 5 ตอนกลางหรือองค์เรือนธาตุ ในเรือนพระธาตุเจดีย์แบบแปดเหลี่ยม สื่อถึง มรรค 4 ผล 4 สัญญะที่ปรากฏในเรือนพระธาตุเจดีย์ทรงปราสาท สื่อถึงเป็นผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล สมบูรณ์ด้วยอิทธิบาท 4 ฌาน 4 พรหมวิหาร 4 เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ตอนบนหรือยอด สัญญะที่ปรากฏในยอดพระธาตุเจดีย์สื่อถึง การอยู่เหนือภพภูมิของพระพุทธเจ้า ในทางพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า (การพ้นจากทุกข์ทั้งปวง) และการบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า และพระองค์ยังประกอบด้วย อิทธิฤทธิ์ 3 พุทธคุณ 9 ประการ และพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประกอบด้วย อภิญญา 5 สมาบัติ 8 ปลายยอดเจดีย์ทรงประสาท 5 ยอด ยอดใหญ่อยู่ตรงกลาง อันหมายถึง นิพพาน ส่วนยอดเจดีย์ทั้ง 4 หมายถึง อริยสัจ 4 หรือ มรรค 4 ผล 4 นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมและลวดลายประดับบนพระเจดีย์ มีส่วนประกอบด้วย พระพุทธรูปประทับยืนบนฐานบัวปางเปิดโลก, เทวดา, ครุฑ, สิงห์, และหน้ากาลหรือเกียรติมุข แต่ละอย่างจะแฝงคติธรรมไว้อย่างมีความหมาย เป็นปริศนาธรรม ให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังนำไปวิเคราะห์ตีความได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน” พบว่า ในส่วนของประวัติเจดีย์เมืองเชียงแสนแต่ละพื้นที่นั้น ปรากฏมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยา แนวคิดการบูชาในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเจดีย์ พร้อมทั้งแนวคิดเกี่ยวสัญญะที่ปรากฏในเจดีย์ ผู้ศึกษาก็ได้เลือกทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลในพื้นที่ที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ที่สามารถอธิบาย หรือมีความน่าเชื่อถือในการที่จะเป็นผู้ที่จะถ่ายทอดถึงประวัติ ความคิดความเชื่อต่าง ๆ ในฐานะเป็นตัวแทนของชาวพุทธในพื้นที่

นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสในวัดมีพระจำพรรษา จำนวน 4 วัด นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลป์-พุทธศาสตร์ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์เป็นต้น ส่วนในเรื่องของประเพณีพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนั้นผู้ศึกษาก็ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ด้วยตนเอง พร้อมทั้งได้บันทึกและจดรายละเอียดต่าง ๆ รวมถึงสอบถามผู้รู้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ ทั้งในส่วนของเจดีย์วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระบวช วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดผ้าขาวป้าน วัดปราสาทคุ้ม วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ต้นแก้ว เจดีย์ทั้ง 8 แห่งนี้ แบ่งออกเป็นวัดร้าง 4 แห่ง ได้แก่ วัดปราสาทคุ้ม วัดพระบวช วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ต้นแก้ว และวัดที่มีภิกษุจำพรรษา 4 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดผ้าขาวป้าน และวัดพระธาตุสองพี่น้อง น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัดที่มีภิกษุจำพรรษา การขับเขื่อนอย่างมีนัยยะสำคัญภายในวัดมีอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมไม่ว่า ประเพณีขึ้นพระธาตุ ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ พิธีสวดมนต์รอบพระธาตุ กิจกรรมห่มผ้าพระธาตุ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นการบูชาพระธาตุ ที่เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ให้ความสงบสุขร่มเย็นต่อผู้ศรัทธาเคารพเลื่อมใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงค์) พบว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสร้างงานพุทธศิลปกรรม เพราะเป็นการแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ ด้วยการหลอมรวมกับความเชื่อดั่งเดิมของท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นอัตตลักษณ์ศรัทธาเฉพาะถิ่น มั่นคงในภูมิปัญญาดั่งเดิม ส่งเสริมศรัทธาภูมิปัญญาใหม่ สร้างงานพุทธศิลปกรรมให้เป็นสื่อผสาน นำจิตวิญญาณเข้าถึงพระรัตนตรัยด้วยการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด จนกว่าจะเข้าถึงพระนิพพานและอัตตลักษณ์ศรัทธานี้เองส่งผลให้เกิดการสร้างงานพุทธศิลป์ขึ้นมากมาย กลายเป็นต้นน้ำสายธารแห่งสติปัญญาสร้างความชุ่มเย็นให้กับผู้คน ทั้งก่อเกิดวัฒนธรรมที่งดงามหลากหลาย (พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงค์), 2557) ตรงกันข้ามกับวัดร้างทั้ง 4 แห่ง เจดีย์แม้จะมีการซ่อมแซมอยู่บ้าง มีการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือแม้จัดกิจกรรมต่าง ๆ แต่กระนั้น “เจดีย์” ก็ไม่สามารถสื่อให้เข้าถึงแก่นแท้และความสำคัญของเจดีย์ได้เลย เพราะความหมายที่แท้จริงของเจดีย์ได้ถูกแปรเปลี่ยนไปในเชิงทุนพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาบุญนำ ปรกฺกโม (คนหมั่น) พบว่า เจดีย์มีความสำคัญต่อชาวพุทธหลายประการ เป็นองค์ประกอบและเอกลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็น

เครื่องมือขัดเกลาทางสังคมส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรม เป็นสิ่งที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเป็นเครื่องเชื่อมประชาชนในภูมิเป็นหนึ่งเดียวกัน อย่างไรก็ตามการบูชาเจดีย์ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อพระพุทธศาสนา เพราะจุดมุ่งหมายของการบูชาได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับการบูชาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา (พระมหาบุญนำ ปรกฺกโม (คนหมั่น), 2560) จากการศึกษายังพบอีกว่า ชาวเชียงแสนมีคติความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้กราบสักการะบูชา ซึ่งมีคติเชื่อว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ มีงานวิจัยของพระครูวิมลศิลปะกิจ พบว่า ชาวเชียงแสนนิยมสร้างเจดีย์ เพราะเจดีย์นั้นเปรียบดังพระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ ส่วนพระวิหารนั้นเปรียบได้กับเป็นที่รับรองผู้มาเข้าเฝ้าเพื่อฟังธรรม ซึ่งจัดสร้างไว้ด้านหน้าที่ประทับของพระองค์เพื่อความสะดวก นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การสร้างเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มีความสุขร่วมเย็น และเป็นการรักษาอนุรักษ์ สืบสานศิลปะไว้อีกด้วย เช่น การสร้างเจดีย์วัดป่าสัก ถือเป็นเจดีย์ที่มีความสวยงามที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา (พระครูวิมลศิลปะกิจ, 2561)

สรุป

งานวิจัย“ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน” ได้ศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน ซึ่งมีรูปแบบศิลปะเป็นของตัวเอง กล่าวคือมีความเรียบง่าย สวยงาม และมีความสงบ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศิลปะ ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นปรากฏชัดเจน โดยผ่านงานทั้งในด้านสถาปัตยกรรม คือ เจดีย์ และในด้านประติมากรรมเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปสิงห์หนึ่ง มีเอกลักษณะพระพุทธรูปขัดนั่งสมาธิเพชร กล่าวถึงการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนมีรูปแบบ 2 แบบด้วยกันคือ รูปแทบบทรงปราสาท และรูปแบบทรงระฆัง แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน คตินิยมการสร้างวัดในเมืองเชียงแสน เพราะการสร้างวัดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างเจดีย์ เพราะในวัดจะมีการวางแผนผัง กำหนดขอบเขตให้มีเขตพุทธาวาส และยังได้กำหนดให้มีเจดีย์เป็นองค์ประธานของวัด คติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนจะนิยมสร้างเจดีย์พร้อมกับทานข้าเจดีย์(คนเฝ้ารักษาเจดีย์)ไปด้วย อาศัยความศรัทธาและการบูชาเจดีย์ของเมืองเชียงแสนจึงเป็นฐานคิดในการสร้างเจดีย์ เพราะการสร้างเจดีย์ย่อมมีนัยยะเพื่อการอุทิศให้กับ

พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี อีกประการหนึ่ง ความสำคัญของการสร้างเจดีย์ตามคติจักรวาลนั้น ปรากฏว่า เจดีย์คือเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของโลกในจินตนาการ มีบทบาทกำหนดหน้าที่ของมนุษย์ให้ปฏิบัติกับสิ่งรอบตัวอย่างมีเมตตาธรรม จากแนวคิดศูนย์กลางจักรวาลนี้ส่งผลต่อแนวคิดการสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลาง “วัดมหาธาตุ” คือการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของเมือง เมืองเชียงแสนจะปรากฏคือวัดพระธาตุเจดีย์หลวง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัย ควรมีการส่งเสริมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลวัดต่าง ๆ ในเมืองเชียงแสน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดร้าง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.2 จากผลการวิจัย ควรมีการส่งเสริมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีองค์ความรู้ด้านเจดีย์เมืองเชียงแสน กล่าวคือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เจดีย์เชียงแสน โดยการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของเจดีย์ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์เจดีย์อันเป็นภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของเชียงแสน

2.2 ควรทำการศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับการสร้างเจดีย์ โดยเป็นการศึกษาในภาพรวมจากข้อมูลที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เพราะในปัจจุบันนี้ สังคมไทยนิยมการสร้างเจดีย์โดยมีความเชื่อที่หลากหลาย อีกทั้งการตีความหมายองค์ประกอบแต่ละส่วนมีความแตกต่างกันอย่างมาก อีกประการหนึ่ง พุทธพาณิชย์เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อสังคมไทย การสร้างเจดีย์คตินิยมในอดีตมุ่งเพื่อดำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ แต่ปัจจุบัน ผู้สร้างหรือศรัทธาในการก่อสร้างต่างมีคตินิยมมุ่งไปเพื่อลาภ ยศ สรรเสริญ เช่น การยกยอดเจดีย์หมายถึงการได้รับยกย่องสรรเสริญ มีความเป็นยอดคน เพราะอยู่เหนือสุดของเจดีย์ นี้คืออันเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์ที่ผิดแปลกไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง การศึกษานี้จะทำให้ เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในสังคมไทยหรือในชุมชนพื้นที่ อันจะนำไปสู่การบูรณาการหลักการ

ทางพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการแก้ไขและส่งเสริมให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการสร้างเจดีย์ของชาวพุทธในสังคมหรือในพื้นที่นั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จีรพันธ์ สมประสงค์. (2524). ประวัติศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงค์). (2557). วิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนา. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิมลศิลปะกิจ. (2561). ศึกษาวิเคราะห์คติธรรม ความเชื่อและหลักปฏิบัติตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย. ใน รายงานวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญนำ ปรกฺกโม (คนหมั่น). (2560). การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวาจิตสรเถระ. (2511). พระคัมภีร์ถูปวงศ์ ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์. ใน (เอกสารอัดสำเนา) พิมพ์อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางอนุ ทองไข่มุก .

มหาจุฬาลงรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). ศิลปะล้านนา. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี*

THE USE OF THE 4 ITHI PRINCIPLES IN REGIONAL MANAGEMENT SI O, KUMPHAWAPI DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา
Phra Boonpeng Sittivongsa
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
North Eastern University, Thailand
โยษิตา หลวงสุรินทร์
Yosita Luangsurin
อมรรัตน์ ปฏิญญาวิบูล
Amonrut Patlnyavlboon
กนกอร บุญมี
Kanokon Boonmee
มหาวิทยาลัยเกริก
Krirk University, Thailand
E-mail: yosita.luangsurin@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) โดยการแจกแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ

* Received 1 July 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 25 July 2019

(Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ สำหรับเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี จำนวน 97 คน จากการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมโดยการเปิดตาราง เคซี่และมอร์แกน จาก ประชากรจำนวน 128 คน ใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling)โดยวิธีจับฉลากและสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ได้แก่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ ใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง (Purposive Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แบบทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ข้อมูล ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาอธิบายในรูปของความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 33.0 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 33.0 และมีประสบการณ์การทำงาน จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 29.9

2. บุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$= 3.66) เมื่อพิจารณา ในรายด้านพบว่าบุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านฉันทะ ($\bar{X}$= 3.70) ด้านวิริยะ ($\bar{X}$= 3.69) ด้านจิตตะ ($\bar{X}$= 3.63) และด้านวิมังสา ($\bar{X}$= 3.62) ตามลำดับ

3. บุคลากรที่มีอายุและประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนบุคลากรที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

4. มีแนวทางพัฒนาการใช้หลักแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี คือ จากการสัมภาษณ์ 1) ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่ง

ที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบและทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 2) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากร 3) ด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กรเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจ 4) ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบร่วมกันเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก

คำสำคัญ: หลักอิทธิบาท 4 , การบริหารจัดการท้องถิ่น, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the use of the 4 Ithi principles in local management of Si-O Subdistrict Administrative Organization personnel. Kumphawapi District Udon Thani Province 2) to study and compare the use of the Ithi-4 principle in local management of Si O Subdistrict Administrative Organization personnel Kumphawapi District Udon Thani Province and 3) to study guidelines for the development of the use of the 4 Ithi principles in local management of Si O Subdistrict Administrative Organization personnel Kumphawapi District Udon Thani Province This research is an integrated research (Mixed method) with quantitative research (qualitative research) by distributing questionnaires. And qualitative research by interviewing, for quantitative. The samples used in the research are Si O Subdistrict Administrative Organization Personnel Kumphawapi District Udon Thani Province 97 people from the appropriate sampling by opening the table Kee and Morgan from a population of 128 people Using simple random sampling techniques by drawing lots and for qualitative research The sample group who provided the main information in the interview was the administrators of Si-O Subdistrict Administration Organization.

Using the technique of sampling method using Purposive Random Sampling. The tools used in the research were questionnaires and interview form. Data were analyzed by computer program in social science program using frequency statistics. (Frequency) Percentage (average) ($\bar{X}$) Standard deviation (S.D.) Hypothesis test by data analysis One-way variance (One Way ANOVA) for interview form Analyze the content of the information described in the form of collation

The findings of a research.

1. Most respondents aged less than 35 years old, 32 people, representing 33.0 percent, 32 lower education degrees, 33.0 percent and 29.9 percent of work experience.

2 . Personnel have used the 4 main principles in managing local organizations as a whole at a high level. With an average of ($\bar{X}$= 3.66) when considered in each area Personnel have the use of the 4 Ithi principles in the management of local organizations. In every level by sorting the average value from descending to the topical side ($\bar{X}$= 3.70), persistence ($\bar{X}$= 3.69), mental aspect ($\bar{X}$= 3.63), and divine aspect ($\bar{X}$= 3.62) respectively.

3. Personnel with different age and work experience the use of the 4 Ithi principles in the management of local organizations is significantly different at the level of 0.05. The personnel with different educational levels have the use of the 4 IIT principles in the management of local organizations. Not different.

4. There is a guideline to develop the use of the principle of using the Ithi-4 principle in the local management of the Si O Subdistrict Administrative Organization personnel. Kumphawapi District Udon Thani province is from an interview. 1) On the side (satisfaction of existing things), it is necessary to have personnel use the satisfaction of what is available, consider in the local administration, around and make rational decisions. 2) Persistence (perseverance)

requires the personnel to be sincere in local management and strengthen personnel responsibilities. 3) Jita (intentions of doing things) need to have personnel sacrificed in local management. For the benefit of the organization, enhancing the potential for management, enhancing understanding. 4) In the aspect of discrimination (reasoning, reasoning), it is necessary for personnel to use consciousness to control emotions in the local administration that has been assigned.

Keywords: Mainthibaht 4, Local management, Sub-district Administration Organization

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของเทศบาลมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดมา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละช่วงเวลาซึ่งปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การปกครองท้องถิ่นไม่สามารถ อำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนได้อย่างเต็มที่ตามวัตถุประสงค์ในการปกครองประเทศโดยเฉพาะวัตถุประสงค์หลักในการปกครองท้องถิ่นคือการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองโดยมีตัวแทนของประชาชนในรูปของกรรมการชุมชนที่ทำหน้าแทนประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น (พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักรแต), 2554) องค์การบริหารส่วนตำบลสีออเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองอำเภอกุมภวาปี มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการครอบคลุมพื้นที่ 8 ชุมชน มีประชากรทั้งสิ้น 75,278 คน องค์การบริหารส่วนตำบลสีออมีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ จำนวน 128 คน ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเพราะการพัฒนาที่ดีมีคุณภาพที่พึงปรารถนา จำเป็นต้องให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพ ให้บรรลุวิสัยทัศน์พันธกิจและจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งในการบริหารจัดการของบุคลากรนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหาร ดังที่กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการจัดการหรือที่เรียกว่า 4 Ms ได้แก่ Man: บุคคล Money : เงินทุน Material : วัตถุดิบและ Method : วิธีการโดยทรัพยากรเหล่านี้จะมีอยู่ในแต่ละองค์กรในปริมาณที่จำกัดและแตกต่างกัน ดังนั้นองค์กรที่สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในอัตราส่วนที่ เหมาะสมจะทำ

ให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลและประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยทรัพยากรที่สำคัญที่สุด คือ “การบริหารจัดการคนหรือทรัพยากรมนุษย์” (Human Resource) เพราะถึงแม้ว่าองค์กรจะมีเงินทุนมากมีวัตถุดิบที่ดี และมีราคาที่ถูกกว่าคู่แข่งขันมีวิธีการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพียงใด ถ้าการบริหารจัดการองค์กรขาดบุคลากรที่มีความรู้ทักษะความสามารถและทัศนคติเหมาะสมเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กรก็อาจส่งผลให้องค์กรขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขาดศักยภาพในการแข่งขันและการพัฒนาอาจส่งผลถึงความล้มเหลวในการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาว (ปริญญา สัตยธรรม, 2550) ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การส่วนท้องถิ่นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการบริหารจัดการตามบทบาทหน้าที่ โดยใช้ความพึงพอใจในหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ มีความมุ่งมั่นจริงใจที่จะบริหารจัดการให้ประสบความสำเร็จ พร้อมความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และรู้จักควบคุมอารมณ์และจิตใจของตนเองให้มุ่งมั่นในการบริหารจัดการหน้าที่ได้ประสบความสำเร็จ เมื่อบุคลากรบริหารจัดการหน้าที่ได้ดังกล่าวมานี้แล้วจะทำให้ผู้นั้นมีความมั่นคงในหน้าที่การบริหารจัดการงาน และเป็นผู้มีความมั่นใจมุ่งมั่นในการทำงานต่อไป ดังคำกล่าวของนพพงษ์ บุญจิตราดุล ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการในการปฏิบัติงาน จำเป็นต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ศาสตร์ คือ การศึกษาหาความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะ เทคนิควิธีทำงานต่าง ๆ ศิลป์ คือ การที่จะนำเอาความรู้หลักการและทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับคน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมตลอดจนขอบเขตจำกัดของทรัพยากรให้เป็นไปตามบทบาทการบริหารจัดการตามหน้าที่รับผิดชอบของตำแหน่งงานต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นในหน่วยงาน (นพพงษ์ บุณจิตราดุล, 2529) จากคำกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า การที่บุคลากรขององค์การส่วนตำบลจะบริหารจัดการในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวมาแล้วได้ก็เท่ากับว่าได้บริหารจัดการหน้าที่อยู่ในกรอบแห่ง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติธรรม คือการบริหารจัดการหน้าที่ ซึ่งหลักธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการหน้าที่ดังกล่าว คือ หลักอิทธิบาท 4 คำว่าอิทธิบาท 4 นั้น หมายถึง หลักธรรมที่ควรใช้เป็นที่ประดิษฐานตนเพื่อให้สามารถยึดเอาเป็นผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายไว้ได้ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่บุคลากรทุกคนควรตั้งไว้ในใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2543) ซึ่งมี 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ ความต้องการที่จะกระทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่ง

ทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง 2) วิริยะ ความเพียร ความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข็มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอยดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยความพอใจ 3) จิตตะ ความคิด ความตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไตร่ตรองพิจารณา เอาจิตใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปในการบริหารจัดการข้อที่เคยยึดถือไว้และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากการบริหารจัดการที่ผิดพลาดมาแต่ต้น (นพพงษ์ บุณจิตราดุล, 2529) ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาว่าการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการบริหารจัดการหน้าที่โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 อย่างเต็มความสามารถ มีความมุ่งมั่นจริงใจที่จะบริหารจัดการงานให้ประสบความสำเร็จ พร้อมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และรู้จักควบคุมอารมณ์และจิตใจของตนเองให้มุ่งมั่นในการบริหารจัดการหน้าที่ได้ประสบความสำเร็จมีอยู่ในระดับใด มีความแตกต่างกันหรือไม่ และมีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการงานอย่างไร ซึ่งการบริหารจัดการงานดังกล่าวมานี้ สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 ในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จึงต้องศึกษาเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี” ซึ่งงานวิจัยนี้ จะนำไปพัฒนาการใช้ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำ) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) และแนวทางในการพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

2. ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัย สภาพส่วนบุคคลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามไดแก่ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ตัวแปรตาม ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการหน้าที่ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา

3. ขอบเขตด้านประชากร ไดแก่ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี จำนวน 128 คน

4. เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยดำเนินการดังนี้ ลักษณะของแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีโครงสร้างประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถามมีจำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา และ ประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชากรที่มีต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี 4 ประการ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำ) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ รวมทั้งสิ้น 40 ข้อ วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (percentage) วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าเอฟ (F- test) โดยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

(Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 3 ข้อ แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล, ตำแหน่ง, อายุ, ระดับการศึกษา, และประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 5 ข้อ โดยข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพเกี่ยวกับผู้ตอบและแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์โดยการเขียนความเรียงประกอบตำราทำการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ด้วยการจัดกลุ่มคำถาม คำตอบ และหาความถี่เกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อธิบายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี.” ได้สรุปผลการวิจัยตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

1.1 สถานภาพส่วนบุคคล- ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 35 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 33.0 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 33.0 และมีประสบการณ์การทำงาน จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 29.9

1.2 การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ผล วิจัย พบว่า บุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$= 3.66) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า บุคลากรมีการบริหารจัดการที่อยู่ในระดับ มากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านฉันทะ ($\bar{X}$= 3.70) ด้านวิริยะ ($\bar{X}$= 3.69) ด้านจิตตะ ($\bar{X}$= 3.63) และด้านวิมังสา ($\bar{X}$= 3.62) ตามลำดับ

1.3 ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัย พบว่า

1.3.1 บุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ และด้านจิตตะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนบุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านวิมังสา ไม่แตกต่างกัน

1.3.2 บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 มีการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านฉันทะ และด้านวิริยะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนบุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ไม่แตกต่างกัน

1.3.3 บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านฉันทะ และด้านวิมังสาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านวิริยะ และด้านจิตตะไม่แตกต่างกัน

2. สรุปผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

2.1 แนวทางการพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบว่า

2.1.1 ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบและทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

2.1.2 ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากร

2.1.3 ด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กรเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจ

2.1.4. ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบร่วมกันเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก

อภิปรายผล

1. การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี บุคลากรมีการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหลักอิทธิบาท 4 ในภาพรวม อยู่ใน ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$= 3.66) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรมีประสิทธิภาพทั้งบุคลากรมีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละสายงานที่แบ่งกันในการปฏิบัติแบบมีโครงสร้างให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการงาน และตั้งใจที่จะบริหารจัดการหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งประสิทธิภาพในการบริหารจัดการงานของบุคลากรซึ่งไม่สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของนายเสถียร ศรีธรรมวงศ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ ให้สัมภาษณ์ว่าบุคลากรยังขาดความเพียรพยายามในการบริหารจัดการต่อหน้าที่เท่าที่ควร จำเป็นต้องอาศัยสร้างความรับผิดชอบควบคู่กับการมีวินัยของบุคลากร และองค์ยังต้องปรับปรุงตัวของบุคลากรในส่วนของความรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นในหน้าที่ได้รับผิดชอบ (นายเสถียร

ศรีธรรมวงศ์, 2558) ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สาธิต แก้วรากมุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีอำเภอเม็งราย จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัย พบว่า มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูง มีการวางแผนงานสูง มีการวางแผนการตัดสินใจและการประเมินผลในระดับสูงตามลำดับ (สาธิต แก้วรากมุข, 2546)

1.1.1 ด้านฉันทะ จากการศึกษา พบว่า บุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นในด้านฉันทะ โดยภาพรวมมีการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.70) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บุคลากรมีการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการต่อหน้าที่ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากทุกข้อ น่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้พอใจในการบริหารงานหรือการจัดการท้องถิ่นโดยได้นำเอาแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหา เช่น หลักอิทธิบาท 4 นำความมีเห็นมีผลมาปรับแก้ไขปัญหา และสามารถถ่ายทอดให้ผู้มารับบริการได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้แสดงออกถึงแนวคิดที่ได้รับจากการให้บริหารการจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ได้วางแผนส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ นายทองใบ โทวันนัง ที่ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ให้สัมภาษณ์ว่า บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ ยังขาดการใช้ความรอบครอบในการพิจารณาไตร่ตรองในการตัดสินใจปัญหาในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ และยังขาดความรอบรู้ในการบริหารจัดการท้องถิ่นในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (นายทองใบ โทวันนัง, 2558) ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของดาราณี สิทธิพงศ์ ได้วิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ของการใช้อิทธิบาท 4 ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดศรีธรรมราช ผลศึกษา พบว่า 1) คณะกรรมการชุมชนมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในกาพัฒนาชุมชน ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายพบว่าด้านการใช้ฉันทะอยู่ใน ระดับมาก (ดาราณี สิทธิพงศ์ , 2549)

1.1.2 ด้านด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) พบว่า มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ด้านวิริยะ โดยภาพรวมมีการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่อยู่ในระดับ

มาก ($\bar{X}$= 3.68) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บุคลากรมีการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในบริหารจัดการท้องถิ่นต่อหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้เนื่องจากในองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำตามข้อเรียกร้องของประชาชนตามกรอบระเบียบมีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จโดยไม่ทอดทิ้ง หรือละทิ้งงาน หน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ถูกต้องครบถ้วน มีความเพียรพยายามในการเข้ามาบริหารจัดการงานท้องถิ่นซึ่งไม่สอดคล้องกับ ผลสัมภาษณ์ของ นายอุบล วิบูลย์กุล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ ให้สัมภาษณ์ว่า บุคลากรมีความจำเป็นมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากรโดยอาศัยความเพียรพยายามในส่วนของแต่ละบุคลตามสายงานที่ได้รับมอบหมายในการบริหารจัดการต่อหน้าที่ (นายอุบล วิบูลย์กุล, 2558) ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชาตรี แนวจำปา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร พบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาทในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ชาตรี แนวจำปา, 2552)

1.1.3 ด้านจิตตะ พบว่า มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ด้านจิตตะ โดยภาพรวมมีการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.62) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติหน้าที่ต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ทุกเวลาโดยไม่เกี่ยงว่าเป็นวันหยุดราชการ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นกรรมการดำเนินงานตามระเบียบข้อบังคับขององค์การบริหารส่วนตำบลสีออเป็นผู้ให้บริการประชาชนตลอดเวลาโดยไม่เลือกปฏิบัติงานในการบริหารจัดการองค์การส่วนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ นายสะตุ๊ ทาสะโก รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ให้สัมภาษณ์ว่า บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ ขาด

การใช้ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่ จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กรเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกในตัวของบุคลากร และทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อภาพรวมของหน่วยงาน (นายสะตุ๊ ทาสะโก, 2558) ผลการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กำธร มิตรเปรียญ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานีอนามัยในเขต 12 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารจัดการในการปฏิบัติงานตามสัปปุริสธรรมและการปฏิบัติงานกระบวนการบริหารงานของหัวหน้าสถานีอนามัยในเขต 12 อยู่ ในระดับมาก (กำธร มิตรเปรียญ, 2541)

1.1.4 ด้านวิมังสา พบว่า บุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ด้านวิมังสา โดยภาพรวมมีการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.63) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า บุคลากรมีการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้เนื่องจากได้นำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการต่อหน้าที่ในการมารับบริการของประชาชน โดยไม่เบื่อหน่าย ได้รับการส่งเสริมใหม่ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องจากบุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบร่วมกันสร้างความรับผิดชอบในส่วนของแต่ละบุคคลตามสายงานที่ได้รับมอบหมายเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวกในการวางแผน และการกำหนดทิศทางการดำเนินงานได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและการกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและประชาชนทั่วไปซึ่งสอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ นางรำไพร ตางจงราช เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ มีการใช้ความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การใช้ความมีสติพิจารณาไตร่ตรองในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (นางรำไพร ตางจงราช, 2558) ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จ่าสิบตำรวจหญิงวัชรา คำทะเนตร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามหลักสัปปุรสิธรรมของข้าราชการตำรวจนครบาล 8 ผลการวิจัย

พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรมของข้าราชการตำรวจนครบาล 8 ในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 (จ่าสิบตำรวจหญิงวัชรา คำทะเนตร, 2554)

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ตามสมมติฐานมีการอภิปรายผลดังนี้

2.1 บุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกัน พบว่า บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบว่า มีอายุต่างกัน มีระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหน้าที่ของบุคคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ส่วนงานของบุคคลากร ที่มีอายุต่างกัน มีระดับการบริหารจัดการต่อหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จะเห็นได้ว่า บุคลากรที่มีอายุต่างกันก็มีระดับการบริหารจัดการต่อหน้าที่ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองอุไร ช่วยชู ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดปทุมธานี ซึ่ง พบว่า ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 13 ปี ขึ้นไป มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีอาชีพเกษตรกรรม ในการประสานงานมีความสามารถในระดับกลาง และได้รับการฝึกอบรมศึกษาดูงานระดับปานกลาง สำหรับความรู้เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านอยู่ในระดับสูง และพบอีกว่า อายุ ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง อาชีพและการประสานงาน มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้าน ส่วนระดับการศึกษา การฝึกอบรมศึกษาดูงานและความรู้เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ไม่ทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน (เรืองอุไร ช่วยชู, 2540)

2.2 บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี มีระดับการศึกษา แตกต่างกัน แต่การบริหารจัดการท้องถิ่นต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะการศึกษาไม่มีอิทธิพลในการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อการปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ เพราะการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามกฎระเบียบ แบบแผนที่

องค์กรได้ตั้งไว้ขององค์กร และการปฏิบัติหน้าที่ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่บุคลากรต้องกระทำร่วมกันกันในองค์กรที่กำหนดในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณ ละมูลจิตต์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า พนักงานส่วนตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ความมั่นคงในการปฏิบัติงาน การปกครองบังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และศักดิ์ศรีของงานที่ทำอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านผลตอบแทนและสวัสดิการ อยู่ในระดับ ปานกลาง (อรุณ ละมูลจิตต์, 2546)

2.3 บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกัน มีระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ที่ประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามอิทธิบาท 4 โดยรวม แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ จะเห็นได้ว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่ต่างกันก็มีระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่ ที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนี เลิศเรืองเจริญ ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการ ปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย 2 อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่าพยาบาล โรงพยาบาลมหาชัย 2 ที่มีเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการใช้อิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และมีอายุแตกต่างกัน แต่มีการใช้หลักวิมังสาในการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ณัฐนี เลิศเรืองเจริญ, 2551)

2.4 ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบและทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จากการสัมภาษณ์ นายเสถียร ศรีธรรมวงศ์ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากรจากการสัมภาษณ์ นายทองใบ โทวันนัง ด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่) จำเป็น

จะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กร เสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจ (นายทองใบ โทวันนัง, 2558) จากการสัมภาษณ์ นายอุบล วิบูลย์กุล (นายอุบล วิบูลย์กุล, 2558) ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบร่วมกันเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวกจาก การสัมภาษณ์ของ นายสะตุ๊ ทาสะโก (นายสะตุ๊ ทาสะโก, 2558), นางรำไพร ตางจงราช (นางรำไพร ตางจงราช, 2558) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธัชพล สิริภทฺโท ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านทั้งสามด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ย มากไปหาน้อย คือ ด้านเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ด้านนโยบายและการบริหาร และด้านลักษณะงาน และความรับผิดชอบ (พระธัชพล สิริภทฺโท, 2557)

สรุป

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 32 คน และมีประสบการณ์การทำงาน จำนวน 29 คน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$= 3.66) บุคลากรที่มีอายุและประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนบุคลากรที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรส่วนท้องถิ่น ไม่แตกต่างกันมีแนวทางพัฒนาการใช้หลักแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี คือจากการสัมภาษณ์ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบและทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากรด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่) จำเป็น

จะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กร เสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจและด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบร่วมกันเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในการศึกษาภายในองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่เดียวในการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อปฏิบัติหน้าที่เพื่อสังคมหรือการปฏิบัติหน้าที่บริการนั้น ผู้บริหารเจ้าหน้าที่พนักงานของรัฐควรที่จะต้องยึดหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย

1.2 ในด้านการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อปฏิบัติหน้าที่ควรร่วมมือประสานงานแก่ทุกฝ่าย โดยไม่มีการเลือกความสำคัญของบุคลากรสายงานใดสายงานหนึ่ง ไม่ยึดติดกับประเพณีที่ติดต่อกันมา ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ความทุกข์ของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งที่บุคลากรเจ้าหน้าที่ต้องให้ความสำคัญ

1.3 ผู้บริหารหรือบุคลากรควรกำหนดนโยบาย มีแผนในการพัฒนาอย่างชัดเจนซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความเหมาะสม และสามารถนำนโยบายนั้น ๆ ไปปฏิบัติเป็นรูปร่างตามความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวมขององค์การ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1. ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบและทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิผล

2.2. ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากรโดยอาศัยความเพียรพยายามในส่วนของแต่ละบุคลตามสายงานที่ได้รับมอบหมายในการบริหารจัดการ

2.3. ด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งในในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กรเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกในตัวของบุคลากร

2.4. ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบร่วมกัน สร้างความรับผิดชอบในส่วนของแต่ละบุคคลตามสายงานที่ได้รับมอบหมายเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาในเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์เชิงรูปแบบวิธีการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

3.2 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นต่อปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากร

3.3 ควรศึกษาในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น หลักอธิษฐานธรรม 4, หลักสังคหวัตถุ 4, หลักสาราณียธรรม 6 เป็นต้น มาใช้ร่วมกับการใช้หลักอิทธิบาท 4

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากหลายท่านที่ได้ อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางที่ถูกต้องอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะบุคลากรองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลคำปรึกษา แนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของปัญหา เพื่อให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและการเสียสละเวลาของท่านเป็นอย่างยิ่งจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

กำธร มิตรเปรียญ. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุรสิธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานอนามัยในเขต 12. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จ่าสิบตำรวจหญิงวัชรา คำทะเนตร. (2554). การปฏิบัติงานตามหลักสัปปุรสิธรรมของข้าราชการตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8. ใน วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชาตรี แนวจำปา. (2552). การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณะภัย กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพน์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐนี เลิศเรืองเจริญ. (2551). การใช้หลักอิทธิบาทในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลมหาชัย 2 อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. ใน สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ดาราณี สิทธิพงศ์ . (2549). ผลสัมฤทธิ์ของการใช้อิทธิบาท 4 ในกาพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรธีรรมราช. ใน สารนิพนธ์ (ศน.ม) สาขารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

นพพงษ์ บุณจิตราดุล. (2529). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์.

นางรำไพร ตางจงราช. (27 มีนาคม 2558). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, ผู้สัมภาษณ์)

นายทองใบ โทวันนัง. (22 มกราคม 2558). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, ผู้สัมภาษณ์)

นายสะตุ๊ ทาสะโก. (27 มีนาคม 2558). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, ผู้สัมภาษณ์)

นายเสถียร ศรีธรรมวงศ์. (7 มกราคม 2558). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, ผู้สัมภาษณ์)

นายอุบล วิบูลย์กุล. (23 มีนาคม 2558). การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, ผู้สัมภาษณ์)

ปริญญา สัตยธรรม. (2550). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน กรณีศึกษา:บริษัทวายเอชเอสอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธัชพล สิริภทฺโท. (2557). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน วิทยานิพนธ์ (ศน.ม) สาขารัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักรแต). (2554). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2543). คู่มือมนุษย์ ฉบับคำสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

เรืองอุไร ช่วยชู. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธารนี. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒบริหารศาสตร์.

สาธิต แก้วรากมุข. (2546). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณี อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. ใน ภาคนิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตติ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อรุณ ละมูลจิตต์. (2546). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตำบลองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู*

THE ANALYTICAL STUDY OF BUDDHAMMA APPEARED IN NORA RONGKRU

พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์)
Phrakrubaidikakovid Kovidho (Jitprasong)
พระครูวิจิตรศีลาจาร
Phrakhruwichitsilachan
สิทธิโชค ปาณะศรี
Sitthichok Panasri
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand
สวัสดิ์ อโณทัย
Sawat Anothai
Saint John's University, Thailand
E-mail: kowit2211@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงโนราโรงครู 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของการแสดงโนราโรงครูมีแหล่งที่มาหลายกระแสไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า เกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นเมื่อไหร่ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โนราโรงครูเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.1858-2051 ที่เมืองพัทลุงเก่าคืออำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ในปัจจุบัน

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู พบว่ามี 2 ประเด็น คือ 1) พุทธธรรมส่วนบุคคล ได้แก่ ความเอาใจใส่ศึกษา ความเพียรพยายาม ความประหยัด ความ

* Received 3 July 2019; Revised 23 July 2019; Accepted 27 July 2019

อดทน ความรับผิดชอบ ความรอบคอบ และความมีระเบียบวินัย และ 2) หลักพุทธธรรมส่วนสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความมีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความสามัคคี ความมีจิตสาธารณะ และความเมตตากรุณา

3. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมทั้งในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านความเอาใจใส่การศึกษา ความอดทน ความเพียรพยายาม ความประหยัด ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความรอบคอบ และหลักพุทธธรรมระดับสังคม ได้แก่ ด้านความสามัคคี ความมีเมตตากรุณา ความมีจิตสาธารณะ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความมีสัมมาคารวะ และความกตัญญูกตเวทีเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตสู่สังคมสันติสุข

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, โนราโรงครู

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the background of Nora Rongkru, 2) to study Buddhamma appeared in Nora Rongkru and 3) to analytical study Buddhamma appeared in the Nora Rongkru. This research is a qualitative research and field researche.

Results studied were found that:

1. Its backgrounds had come from several sources, so, it is difficult to obviously specify where that Nora Rongkru performance originated and when it did. But the researcher's opinions that it was originated in about B.E. 1858-2051 at Patthalung, an old city, i. e. nowadays, Bangkaew district of Patthalung province.

2. Buddhamma appeared in Nora Rongkru; were found into two levels: 1) anindividual level consists of attentive learning, effort, economization, forbearance, responsibility, discretion and discipline, 2) a social level does of gratitude, respect, sincerity, justice, unity, public mind, loving-kindness and compassionateness.

3. Analyzed Buddhamma appeared in Nora Rongkru; the researcher analyzed both at the individual level,including attentive learning, effort, economization, forbearance, responsibility, discretion and discipline, and atthe social level,including gratitude, respect, sincerity, justice, unity, public mind, loving-kindness and compassionateness, to be a way of living to a peaceful society.

Keywords: Buddhamma, Nora Rongkru

บทนำ

สังคมไทย เป็นสังคมที่นิยมยกย่องครูบาอาจารย์ไว้เหนือจิตใจ เสมือนหนึ่งว่าเป็นประทีปส่องทางให้แสงสว่างแก่ชีวิตของผู้เป็นศิษย์ เนื่องจากศิลปะความรู้ทุกอย่างที่ศึกษาเล่าเรียนจากครูบาอาจารย์ทั้งหลายนั้น สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และสร้างสรรค์ชีวิตทั้งตนเองและสังคมให้เจริญงอกงาม บรรดาศิษย์ทั้งหลายจึงยกย่องเทิดทูนพระคุณของครูบาอาจารย์ด้วยความกตัญญูรู้คุณ จากนั้นสังคมก็ได้แต่งเติมเพิ่มคุณค่าและให้ความหมายแก่วาทกรรมเรื่องความกตัญญูรู้คุณ จนกลายเป็นความเชื่อที่ทรงพลังอย่างหนึ่งของสังคม ดังคำคมที่ว่า “ศิษย์ไร้ครูเหมือนดั่งงูไร้พิษ” ฉะนั้น แนวทางปฏิบัติของศิษย์ที่มีต่อครูบาอาจารย์ จึงต้องกระทำด้วยความเคารพยำเกรงและเทิดทูนบูชาอย่างเต็มเปี่ยมด้วยกาย วาจา และจิตใจ

พิธีกรรมโนราโรงครู จัดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและสังคม ของชาวภาคใต้โดยเฉพาะผู้ที่เป็นโนราและผู้มีเชื้อสายโนรา โดยมีฐานความเชื่อว่าเป็นพิธีกรรม ที่ทำหน้าที่เปิดประตูปรโลกกับปัจจุบันให้บรรจบกันภายในโรงพิธี โดยพิธีกรรมจะถือเอาตายายของตนเป็นเป้าหมายหลัก มีโนราใหญ่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและจัดการละเล่นเพื่อเอาอกเอาใจ การเล่นร่ายรำโนราในโรงพิธีนี้เชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือขับไล่เคราะห์ต่าง ๆ ออกได้ โดยการปกปักรักษาจากครูหมอตายาย โนราโรงครู จึงเป็นทั้งการละเล่น พิธีกรรมความเชื่อ จนถึงระบบปกครองท้องถิ่นในวัฒนธรรมภาคใต้ ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข มีความเข้มแข็ง ซึ่งเกิดผลทั้งทางด้านสังคม ความพร้อมเพรียงรักใคร่สามัคคี การจัดระเบียบ กำหนดกฎเกณฑ์ ซึ่งส่งผลต่อ สภาพแห่งความสุขของชุมชนทั้งกระบวนการ

โนราโรงครู ก่อให้เกิดความสุขในจิตวิญญาณ ตั้งแต่การเกิดความภูมิใจ การรู้สึกรักในศักดิ์ศรีของตัวตนที่พิธีกรรมคืนให้เมื่องานเสร็จสิ้น พิธีกรรมเข้าทรงที่ฟื้นความทรงจำในบรรพชนผู้ล่วงลับ เป็นความสุขจากการใส่วิญญาณผู้อื่นในตัวเรา ซึ่งเชื่อมต่อไปถึงโลกวิญญาณที่สามารถไหลเชื่อมเข้าหากันได้ผ่านวาระพิเศษในพิธีกรรม การที่ได้เห็นลำดับชั้นของวิญญาณ จะช่วยสร้างความมั่นใจและความมั่นคงให้แก่การดำรงชีวิต ดังนั้น การนำเอาคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นรากฐานของชีวิตและสังคมในโลกใบเก่ามาอธิบายและสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าที่แฝงเร้นอย่างล้ำลึกด้วยภูมิปัญญาสมัยใหม่ นอกจากจะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจจนเกิดความตระหนักในศักดิ์ศรีและรากเหง้าของตนแล้ว ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน สามารถก้าวย่างไปอย่างมั่นคงโดยสอดคลองกับวิถีดั้งเดิมของชุมชน การทำความเข้าใจวิถีชีวิต ทัศนคติ โลกทัศน์ของคนในชุมชนภาคใต้ โดยเฉพาะชุมชนชาวตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของโนราโรงครู และเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมการแสดงโนราภาคใต้ ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการแสดงโนราโรงครูนั้น มีบทบาทสำคัญในการโอบอุ้มเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นแถบนี้มาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน มีนัยในการขับเกลาสอนสั่ง และชี้นำบุคลิกภาพและโลกทัศน์ของผู้เป็นเจาของวัฒนธรรมอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ และโนราโรงครู มิใช่เป็นแค่เพียงมหรสพเพื่อความบันเทิง หากเป็นเสมือนวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของตายายที่ยังเฝ้ามองลูกหลานชาวโนราอยู่

พิธีกรรมโนราโรงครู นอกจากจะเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์อันดีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวภาคใต้แล้ว ยังเป็นการตอบสนองต่อความเปล่าเปลี่ยวอันเป็นส่วนลึกที่ไม่อาจเข้าถึงแหล่งอำนาจและบริการของรัฐเป็นการแสวงหาและประกาศความเป็นตัวตน เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาเป็นอัมพาตเชิงโครงสร้าง อีกทั้งยังเป็นการตอบโต้ต่อกระแสการครอบงำทางวัฒนธรรมจากภายนอก ดังนั้น พลังของพิธีกรรมโนราโรงครู จึงไม่ได้อยู่ที่คำอธิบายที่สมเหตุสมผลแต่เป็นเวทีของการต่อสู้เพื่อให้เข้าถึงอำนาจและการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม โดยการนิยามความหมายร่วมกันที่ทำให้เกิดสำนึกร่วมกัน ตระหนักถึงสถานภาพและความมีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง ซึ่งจะทำให้สามารถเผชิญกับปัญหาในการดำรงชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรี รวมทั้งยังเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ชาวภาคใต้ใช้สำหรับนิยามความหมายแก่ชีวิต หรือต่อสู้กับปัญหาใหม่ที่เผชิญหน้า พิธีกรรมโนราโรงครู จึงมิใช่เป็นการกระทำตามอุดมคติ แต่เป็นปฏิบัติการของอุดมการณ์ของอำนาจ รวมทั้ง

เป็นการต่อสู้ หรือการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงพลังของการสื่อความหมายให้เกิดสำนึกร่วมกัน เป็นเวทีการแสดงความรู้สึกนึกคิดร่วมกัน ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสำนึกของความเป็นชุมชน และสะท้อนสภาพสังคมท้องถิ่นว่าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับธรรมชาติ โดยผ่านทางการนับถือผี บรรพบุรุษ (Ancestor Worship) หรือที่เรียกว่า การนับถือตายายย่าน เป็นระบบสังคมที่มีผู้หญิง เป็นศูนย์กลาง (Artificiality) โดยสะท้อนผ่านทางลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางฝ่ายแม่ เป็นลักษณะสังคมที่ต้องการความอิสระและเป็นท้องถิ่นนิยม (Locality) การแสดงออกถึงอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพิธีกรรม โดยผ่านทางความศรัทธา สัญลักษณ์ของพิธีกรรม และการแสดงออกของผู้ร่วมพิธี ดังนั้น พิธีกรรมโนราโรงครู จึงเป็นพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดสุขภาวะที่แท้จริงของชาวภาคใต้อันเกิดจากความเชื่อในวิถีบรรพชนอันศักดิ์สิทธิ์ เพราะพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นระบบวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สำคัญของชาวภาคใต้

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโนราโรงครูและการแสดงโนราโรงครู รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับโนราโรงครูในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับโนราโรงครู
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้รู้เรื่องโนราโรงครู มาประกอบเนื้อหาการจัดทำวิจัย โดยสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขอบเขตข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโนราโรงครู หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู และการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู

2. ข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา การแสดงโนราโรงครู หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู จากการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับโนราโรงครู คือ หัวหน้าคณะโนรา ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้แสดง และผู้ชม จำนวน 15 รูป/คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ ดังนี้

1. เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโนราโรงครู
2. เนื้อหาเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู
3. เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากเอกสาร ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องโนราโรงครู รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

2. ข้อมูลจากภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) จากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องโนราโรงครู

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของการแสดงโนรา (โนราโรงครู) ในประเด็นของประวัติความเป็นมาของการแสดงโนรา (โนราโรงครู) ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็น ดังนี้

1.1 ความหมายของคำว่า โนรา มโนรา มโนราชาตรี และโนราโรงครู คำว่า “โนรา” (มโนราห์) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้นิยามความหมายไว้ว่า โนรา หมายถึง ศิลปะการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้ มีแม่บทท่ารำ (ราชบัณฑิตยสถาน , 2556) อย่างเดียวกับละครชาตรี มโนราห์ ก็ว่า และจากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า คำว่า “โนรา” มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น มโนห์รา มโนรา มโนราห์ โนห์รา หรือโนราห์ หมายถึง มหรสพหรือศิลปะการรำฟ้อนอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ ชาวภาคใต้ถือว่าเป็นศิลปะและวัฒนธรรมเก่าแก่ที่มีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่สมัยโบราณ

คำว่า “มโนรา” แปลตามอักษรว่า ผู้นำไปซึ่งใจ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493 ใช้คำว่า มโนรา หมายถึง เป็นที่จับใจน่ารักใคร่ สวยงาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งท่านขุนอุปถัมภ์นรากรก็ได้เล่าถึงความหมายของมโนรา โดยแยกศัพท์ออก ดังนี้ “มโน” หมายถึง จิตใจ ส่วน “รา” หมายถึง ความร่าเริง ความยินดี รวมความแล้วหมายถึง ความมีจิตใจร่าเริงยินดี มโนรา เป็นชื่อเรียกการแสดงพื้นบ้านที่มีการร้องและการรำฟ้อนของชาวภาคใต้ ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า ขุนศรีศรัทธา มาจากกรุงศรีอยุธยา ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเรื่องคดีอย่างหนึ่งจึงถูกเนรเทศลอยแพไปจากกรุง แพไปติดอยู่ที่เกาะสีชังหรือกระชัง ชาวเรือไปพบจึงนำไปอยู่นครศรีธรรมราช ขุนศรีศรัทธาได้นำแบบแผนการละครของชาวอยุธยาไปเผยแพร่ เรื่องที่นำไปสอนให้แสดงมีเรื่องพระรถเสน เรื่องมโนรา ทางปักษ์ใต้มักนิยมเล่นเรื่องมโนรากันมาก ละครชาตรีจึงเรียกชื่อใหม่ว่า มโนรา และตัดสั้นเข้าตามสำเนียงชาวปักษ์ใต้กลายเป็นโนรา (สารภี มูสิกอุปถัมภ์)

คำว่า “มโนราชาตรี” จากหลักฐานที่ค้นพบใหม่เป็นลายลักษณ์อักษรว่า มีการเรียกชาตรีเป็น “มโนห์ราชาตรี” ในวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง “มโนหรานิบาตคำกาพย์” ฉบับวัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งได้ระบุไว้ว่าเขียนเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2411 ในตอนที่กล่าวถึงการมหรสพในพิธีสมโภชพระสุธนนางมโนห์ราว่า “มโนราชาตรี ร้องบทเมรี ชมสวนชวนสมร รำเมื่อกินเหล้าเคล้าคลอชวนนอน ลักยาพาจร เมรีมัวเมา” ซึ่งได้ระบุอย่างชัดเจนว่า

แม้จะเล่นเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องนางมโนห์รา ก็ยังคงเรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “มโนห์รา ชาตรี (ปรีชา นุ่นสุข, 2537)

ส่วนโนราโรงครู หรือการแสดงโนราโรงครู เป็นการเรียกและการรำโนรา ในลักษณะการรำประกอบพิธีกรรมสำคัญที่ชาวโนรา หรือคณะโนรามีการนับถือและประกอบพิธีกันเป็นประจำทุกปี เป็นพันธนาการรับช่วงกันมาจากบรรพบุรุษ และกระทำสืบต่อกันมา โดยคณะโนราทุกคนจะต้องประกอบพิธีกรรม “ลงครู” เป็นประจำทุกปี หรือตามที่พ่อแม่ตายายได้สั่งเอาไว้

1.2 การกำเนิดของโนรา การกำเนิดของโนรา รวมทั้งโนราโรงครูนั้น มีความเป็นมาหลายกระแส เป็นการยากที่จะกำหนดได้อย่างชัดเจนว่า เกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นเมื่อไร โนราคณะต่าง ๆ จะมีความเชื่อและนับถือครูโนราที่แตกต่างกัน เวลามีพิธีเข้าโรงครู คณะโนราก็จะเชิญวิญญาณครูต่าง ๆ ที่เอ่ยถึงในตำนานที่ตนเองเชื่อมารับเครื่องไหว้สังเวย โดยเฉพาะครูที่สำคัญๆ เช่น แม่ศรีมาลา นางนวลสำลี พระเทพสิงหร พระยาสายฟ้าฟาด ขุนศรัทธา และพรานบุญ เป็นต้น นอกจากนี้ ตำนานโนรายังอธิบายถึงขนบธรรมเนียมนิยมและพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับโนราไว้ด้วย เช่น อธิบายถึงที่มาของการรำคล้องหงส์ รำแทงเข้ การเข้าโรงครูในวันพุธและส่งครูในวันศุกร์ การผูกเสาโรงโนราเสาหนึ่งด้วยผ้าสีแดง เป็นต้น โดยตำนานเหล่านั้น บางส่วนจะเป็นความจริงที่เล่าสืบต่อกันมา บางส่วนก็มีการเสริมแต่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมนิยมในการเล่นหรือการแสดงโนรา

โดยส่วนตัวผู้วิจัย หลังจากได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารของผู้รู้ต่าง ๆ มีความเห็นสอดคล้องตามที่เยี่ยมยง สุรกิจบรรหารและภิญโญ จิตต์ธรรม ที่วินิจฉัยไว้ว่า โนราเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.1858-2051 ที่เมืองพัทลุงเก่า คือ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน เจ้าเมืองพัทลุงในครั้งนั้น คือ พระยาสายฟ้าฟาด หรือท้าวโกสินทร์ มเหสีชื่อศรีมาลา หรืออินทรกรณีย์ ทั้งสองมีโอรสชื่อเทพสิงหรและธิดาชื่อนวลทองสำลีหรือศรีคงคา (เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร, 2523)

1.3 ตำนานโนรา ประวัติความเป็นมาของโนรา ที่เรียกว่า “ตำนานโนรา” นั้น มีหลากหลายกระแสและมีหลายแหล่งที่มาจนมีความแตกต่างกันออกไปทั้งด้านการแสดงและการดำเนินเรื่องรวมถึงตัวละครผู้แสดง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าสามารถสรุปตำนานของโนรารวมถึงการแสดงโนราโรงครู เป็น 5 ตำนาน ดังนี้

1.3.1 ตำนานโนราจังหวัดพัทลุง

1.3.2 ตำนานโนราจังหวัดสงขลา

1.3.3 ตำนานโนราจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3.4 ตำนานโนราจังหวัดตรัง

1.3.5 ตำนานโนรากรมศิลปากร

โดยแต่ละตำนาน มีเรื่องราวที่มีการเล่าถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานและมีหลายกระแส ทำให้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของโนราและโนราโรงครูมีหลายที่มา การจะชี้ชัดลงไปว่าข้อมูลใดถูกต้องหรือมีความสมเหตุสมผลอย่างไร เป็นเรื่องที่กระทำได้โดยยาก เรื่องของตำนานโนราที่นำมาเสนอเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู พบว่ามี 2 ประเด็น คือ

2.1 พุทธธรรมส่วนบุคคล ได้แก่

2.1.1 ความเอาใจใส่ศึกษา หลักพุทธธรรมด้านความเอาใจใส่การศึกษาปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การฝึกหัดการแสดงโนรา 2) การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่ไปแสดง 3) การเรียนรู้นิสัยใจคอบุคคลในคณะ

2.1.2 หลักความอดทน หลักความอดทนนั้น มีปรากฏอยู่ในการแสดงโนรา โรงครูในหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การฝึกหัดการแสดงโนรา ผู้แสดงจะต้องใช้ความอดทนอดกลั้นในการฝึกซ้อมอย่างสูง 2) การเดินทางไปแสดง การเดินทางไปแสดงยังที่ต่าง ๆ ของคณะโนราโรงครู ผู้แสดงหรือคณะโนราโรงครูทุกคนต้องมีความอดทนอย่างสูง เพราะเจ้าภาพที่มารับโนราไปแสดงนั้น มีทั้งที่อยู่ใกล้และอยู่ไกล อย่างเช่นในอดีตนั้น การเดินทางก็มีความยากลำบากมาก อาจจะต้องเดินเท้า หรือเดินทางโดยทางเรือไม่มีความเจริญอย่างเช่นในปัจจุบัน 3) ระยะเวลาของการแสดง การละเล่นพื้นบ้านภาคใต้โดยทั่วไป มักใช้เวลาในการแสดงหลายวันซึ่งทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้ชมและเจ้าภาพ

2.1.3 หลักความเพียรพยายาม พุทธธรรมด้านความเพียรพยายามปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การฝึกหัดการแสดงการแสดงโนราโรงครูนั้นผู้แสดงจะต้องได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีจึงจะสามารถแสดงได้ดีต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างสูง 2) การรับงานแสดง หรือรับขันหมาก คำว่า “การรับขันหมาก” เมื่อรับงาน

แล้วต้องมีความเพียรพยามยามที่จะรักษาคำมั่นสัญญา ไม่ว่าจะอยู่ใกล้อยู่ไกลขนาดไหนก็ต้องเพียรพยามไปแสดงให้ได้

2.1.4 ความประหยัด พุทธธรรมด้านความประหยัดมีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การกินอยู่อย่างเรียบง่าย คณะโนราจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามแบบวิถีชาวบ้าน 2) การใช้เครื่องแต่งกายง่าย ๆ ในการแสดง ในการแสดงการละเล่นพื้นบ้านหลายชนิดจะมีการแต่งกายสบาย ๆ เหมือนกับการแต่งกายอยู่กับบ้านจึงไม่มีความยุ่งยากอะไรจึงเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย 3)การใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้นราคาไม่สูงและเป็นของพื้นบ้าน

2.1.5 ความรับผิดชอบ พุทธธรรมด้านความรับผิดชอบมีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การรับขันหมาก การรับขันหมากถือเป็นพันธะสัญญาระหว่างเจ้าภาพกับคณะโนราว่าจะไปทำการแสดงคณะโนราต้องมีความรับผิดชอบต่อคำมั่นสัญญา 2) การรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตนในคณะโนรา 3) ความรับผิดชอบต่อผลที่ผู้ชมจะได้รับ คือแสดงอย่างสร้างสรรค์ไม่หยาบโลน และไม่เป็นการแสดงเพียงเพื่อความบันเทิงสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นการแสดงที่นำเสนอคุณธรรมจริยธรรมความดีงามต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามแก่ผู้ชมการแสดงด้วย

2.1.6 ความมีระเบียบวินัย พุทธธรรมด้านความมีระเบียบวินัย มีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การจัดอุปกรณ์ในการแสดง ในการแสดงโนรานั้นผู้แสดงโนราจะต้องมีการจัดเก็บจัดวางอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการแสดงโนราให้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ว่าจะเป็นเวลาก่อนการแสดงหรือหลังการแสดง 2) การรักษาขนบนิยมและแบบแผนการแสดงการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังตะลุง เพลงบอก กาหลอ เป็นต้น จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจและต้องมีระเบียบวินัยในการรักษาขนบนิยมและแบบแผนดังกล่าวสำหรับส่วนของการแสดงโนรานั้น

2.1.7 ความรอบคอบ พุทธธรรมด้านความรอบคอบนั้นมีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การสำรวจความพร้อมของชาวคณะโนราก่อนเดินทาง 2) การสำรวจเส้นทางก่อนเดินทาง 3) การสำรวจยานพาหนะก่อนเดินทาง 4) การสำรวจความพร้อมก่อนแสดง

2.2 หลักพุทธธรรมส่วนสังคม ได้แก่

2.2.1 ความสามัคคี หลักพุทธธรรมด้านความสามัคคีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครู มีหลายลักษณะ ดังนี้ 1) ความสามัคคีในการแสดง การละเล่นพื้นบ้านที่รวมกลุ่มกันเป็นคณะจะแสดงแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ปัจจัยสำคัญที่ขาดไม่ได้คือเรื่องความสามัคคี หากคณะการแสดงใดขาดความสามัคคีกันแล้วเชื่อได้ว่าการแสดงนั้นไม่อาจประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน 2) ความสามัคคีในหมู่คณะ การแสดงการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้โดยเฉพาะการแสดงโนรา คณะผู้แสดงเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันซึ่งอาจเป็นเครือญาติเพื่อนฝูงหรือเพื่อนบ้านที่อยู่ในภูมิลำเนาเดียวกัน หรือเป็นศิษย์อาจารย์กัน บางคณะอาจเป็นครอบครัวเป็นสามีภรรยากัน

2.2.2 ความเมตตากรุณา หลักพุทธธรรมด้านความเมตตากรุณามีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูในหลายลักษณะ ดังนี้ 1) ความเมตตากรุณาที่อาจารย์มีต่อศิษย์ 2) ความเมตตากรุณาต่อบุคคลในคณะ

2.2.3 ความมีจิตสาธารณะ หลักพุทธธรรมด้านมีจิตสาธารณะมีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครู ในหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การแสดงเพื่อช่วยเหลือในงานบุญกุศลของชุมชน 2) การแสดงเพื่อตอบแทนผู้มีอุปการคุณ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอที่คณะโนรา (โรงครู) จะทำการแสดงเพื่อตอบแทนผู้มีอุปการคุณ

2.2.4 ความซื่อสัตย์ หลักพุทธธรรมด้านความซื่อสัตย์มีปรากฏอยู่ในหลายลักษณะของการแสดงโนราโรงครู ดังนี้ 1) การรับขันหมาก คณะโนราต้องมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้าภาพ 2) ความซื่อสัตย์ในหมู่คณะ 3) การแสดงตามเวลาที่กำหนด

2.2.5 ความยุติธรรม หลักพุทธธรรมด้านความยุติธรรม มีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) ความยุติธรรมต่อเจ้าภาพ ในการรับขันหมากการแสดงต้องมีความยุติธรรมเรื่องราคา และมีความสมเหตุสมผลกับการแสดงไม่เลือกปฏิบัติ 2) ความยุติธรรมต่อหมู่คณะ หัวหน้าโนราต้องมีความยุติธรรมกับลูกน้องในคณะ เป็นต้น

2.2.6 ความมีสัมมาคารวะ หลักพุทธธรรมด้านความมีสัมมาคารวะต่อผู้อื่นมีปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การแสดงความมีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ 2) การแสดงความมีสัมมาคารวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การแสดงความมีสัมมาคารวะต่อ

เจ้าภาพหรือผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่นับถือของผู้คนในท้องถิ่นที่ไปแสดงการละเล่น 4) การแสดงความมีสัมมาคารวะต่อบุคคลในคณะ

2.2.7 ความกตัญญูกตเวที หลักพุทธธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครูนั้น มีหลายลักษณะ ดังนี้ 1) การไหว้ครู การละเล่นพื้นบ้านแทบทุกชนิดจะมีการประกอบพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นการบูชาครูผู้เป็นครูอาจารย์ของตนซึ่งเป็นผู้ฝึกหัดการแสดงให้ตน 2) การปรนนิบัติรับใช้ครู 3) การใช้ชื่อครูมาเป็นชื่อคณะการแสดง 4) การแสดงเพื่อตอบแทนผู้มีบุญคุณ 5) การแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ

3. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมทั้งในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านความเอาใจใส่การศึกษา ความอดทน ความเพียรพยายาม ความประหยัด ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความรอบคอบ และหลักพุทธธรรมระดับสังคม ได้แก่ ด้านความสามัคคี ความมีเมตตากรุณา ความมีจิตสาธารณะ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความมีสัมมาคารวะ และความกตัญญูกตเวทีเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตสู่สังคมสันติสุข

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาของการแสดงโนราโรงครูนั้นเป็นการยากที่จะอธิบายยืนยันได้ชัดเจนว่าเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร เพราะการเล่าสืบต่อกันมาย่อมมีความผิดเพี้ยนไปตามกาลเวลา แต่เมื่อพิจารณาจากการศึกษาค้นคว้าของผู้รู้ต่าง ๆ ก็สามารถสรุปได้ตามความเห็นที่เยี่ยมยง สุรกิจบรรหารและภิญโญ จิตต์ธรรม วินิจฉัยไว้ คือ ระหว่าง พ.ศ. 1858-2051 และอีกข้อวินิจฉัยหนึ่ง คือ ที่ระบุว่า อยู่ในสมัยพระเจ้าจันทรภาณุ คือ ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 19 “ตำนานโนรา” ในส่วนของประวัติความเป็นมานั้น มีหลายกระแสมีหลายแหล่งที่มา และมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งด้านการแสดง การดำเนินเรื่อง หรือตัวละคร เช่น ความแตกต่างของตัวละครซึ่งมีชื่อหลายชื่อในคน ๆ เดียวกัน กรณีชื่อของนางนวลทองสำลี นางนวลสำลี แม่นวลสำลี พระยาสายฟ้าฟาด ท้าวทศวงศ์ ท้าวโกสินทร์ ซึ่งเป็นชื่อของบิดาของนางนวลสำลี หรือพระนางศรีมาลา และนางสุวรรณดารา อินทรณี อินทรกรณี เป็นชื่อของมารดานางนวลสำลี เป็นต้น (เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร, 2523) ด้วยความที่เป็นตำนานที่มีการเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานและมีหลายกระแส ทำให้ส่วนของประวัติความเป็นมาของโนรา (โนราโรงครู)

มีความหลากหลาย การสืบค้นและชี้ชัดลงไปว่าอันไหนถูกหรือมีความสมเหตุสมผลอย่างไร จึงทำได้ยาก ดังนั้น เรื่องของตำนานโนรา (โนราโรงครู) ที่นำมาเสนอจึงเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น หากยังมีเรื่องราวตำนานโนรา (โนราโรงครู) ที่กระจายเป็นเรื่องเล่าตามสถานที่ต่าง ๆ อีกมากมาย

การแสดงโนรา ดังที่กล่าวแล้วว่า โนรา จัดเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวภาคใต้ มีการแสดงสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน การแสดงโนรามีความหลากหลายมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน อย่างไรก็ตาม การแสดงโนรายังคงมีรูปแบบมีวัฒนธรรมการแสดงที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน มีองค์ประกอบของการแสดงที่สำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ส่วน 1) โรงหรือเวทีแสดง 2) ผู้แสดงและลูกคู่ (คณะโนรา) 3) เครื่องแต่งกาย และ 4) เครื่องดนตรี การแสดงโนราโรงครู ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ชาวโนรา หรือคณะโนรานับถือและประกอบพิธีกันเป็นประจำทุกปี ถือเป็นพันธนาการรับช่วงกันมาจากบรรพบุรุษ และกระทำสืบเนื่องต่อกันมา โดยคณะโนราทุกคนจะต้อง “ลงครู” เป็นประจำทุกปี หรือตามที่พ่อแม่ ตายายได้สั่งเอาไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของประสิทธิ์ รัตนมณี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โนราโรงครูคณะ “เฉลิมประพา” จังหวัดปัตตานี พลวัตตามสภาวการณ์ปัจจุบัน พบว่า โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมความเชื่อ ที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การบูชาครูอาจารย์และการเคารพสิ่งศักดิ์ ผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อว่า พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว แท้จริงไม่ได้ไปไหน ยังอยู่คอยปกปักษ์รักษาชีวิตของลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัย มีความมั่นคง ตายายเหล่านี้มีโอกาสมาพบลูกหลานได้ โดยมีนายโรงและร่างทรงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้ตายายบรรพบุรุษกับลูกหลาน ได้มาแสดงความกตัญญูตามรูปแบบของ “เครือญาติ” ในชุมชน นอกจากนั้น สังคมชาวภาคใต้มองว่า โนราและโนราโรงครู เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นศิลปะแห่งความภาคภูมิใจที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงโนรากับวิถีชีวิตของชุมชนทั้งด้านความเชื่อ เศรษฐกิจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนคติ อารมณ์ การใช้เหตุผล และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม เป็นความสอดคล้องกลมกลืนของวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวภาคใต้ (ประสิทธิ์ รัตนมนี, 2553)

2. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู หลักพุทธธรรม กล่าวได้ว่า เป็นแนวทางของการนำหลักพุทธธรรมคำสอน ที่ชาวภาคใต้ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ที่

มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมาใส่ไว้ในการแสดงการละเล่นพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนไว้ในบทกลอน หรือลีลาภาษา รวมถึงการร่ายรำในท่าต่าง ๆ ของผู้แสดงโนรา ทั้งที่เป็นโนราแบบทั่วไป โนราแบบประชันโรง และโนราแบบโรงครู ในส่วนของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครูนั้น จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีหลักพุทธธรรมปรากฏในระดับบุคคล ได้แก่

2.1 ความเอาใจใส่ศึกษา สอดคล้องกับคำกล่าวของโนราเดชา วาทศิลป์ ที่ได้กล่าวว่า การฝึกหัดการแสดงโนรา (โนราทั่วไปและโนราโรงครู) การแสดงโนราไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิดหรือเกิดจากพรสวรรค์เทพบันดาล ผู้แสดงโนราจะต้องอาศัยการฝึกฝนเอาใจใส่ในการแสดงอย่างหนัก ต้องอาศัยการเรียนรู้ครูโนราเป็นผู้สอน ในขณะที่ฝึกหัดนั้นก็จะได้ทั้งองค์ความรู้ต่างๆ ด้านการแสดงที่เป็นทฤษฎี และแนวทางการปฏิบัติตนที่ถูกต้องดีงาม (โนราเดชา วาทะศิลป์, 2561)

2.2 ความอดทน สอดคล้องกับคำกล่าวของโนราผล ศ.ประพันธ์ศิลป์ ที่ได้กล่าวว่า ผู้แสดงจะต้องใช้ความอดทนอดกลั้นในการฝึกอย่างสูง โดยเริ่มจากการที่ผู้การแสดงโนราต้องเข้าฝากตัวเป็นศิษย์และเฝ้าติดตามรับใช้ครูอาจารย์เป็นเวลานาน ต้องมีความอดทนในการฝึกหัด ต้องอดทนต่อการฝึกซ้อมซึ่งต้องใช้เวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการฝึกท่ารำต่าง ๆ การฝึกร้องบทกลอนโนรา เป็นต้น (โนราผล ศ.ประพันธ์ศิลป์, 2561)

2.3 ความเพียรพยายาม สอดคล้องกับคำกล่าวของโนราแซม เสียงทอง ที่ได้กล่าวว่า การฝึกซ้อมการแสดงผู้ฝึกการแสดงโนราโรงครู จะต้องมีการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกซ้อมท่ารำ ฝึกขับบทกลอนต่าง ๆ ทั้งเพื่อเป็นการทบทวนความจำและเป็นการพัฒนาฝีมือการแสดงด้วย การฝึกซ้อมการแสดงกล่าวได้ว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งของผู้แสดงโนราโรงครู ผู้ที่ขาดการฝึกซ้อม ไม่ขยันฝึกซ้อม อาจเกิดปัญหาในการแสดงได้ แล้วก็จำนำไปสู่การเสียชื่อเสียงของคณะโนรา ดังนั้น ผู้แสดงโนราทุกคน จึงต้องมีความเพียรพยายามในการฝึกซ้อมอย่างไม่ย่อท้อ (โนราแซม เสียงทอง, 2561)

2.4 ความประหยัด เป็นพุทธธรรมสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบัน หากใครรู้จักการประหยัด รู้จักใช้จ่ายแต่พอเหมาะพอควรแล้ว ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ การแสดงโนรา (โรงครู) ก็เช่นเดียวกัน หากชาวคณะโนรา (โรงครู) รู้จักหลักการประหยัดแล้ว การจัดการคณะ

โนรา (โรงครู) ไม่ว่าจะเป็นโนราโรงครู หรือโนราทั่ว ๆ ไป ก็จะอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน สืบต่อไปสู่ลูกหลานในอนาคตได้

2.5 ความรับผิดชอบ สอดคล้องกับคำกล่าวของพระครูสถิตธรรมพินิต เจ้าอาวาสวัดกลาง จังหวัดพัทลุงที่ว่า “ความรับผิดชอบ เป็นหลักพุทธธรรมที่สำคัญ เป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่ทุกคนควรมี การทำงานหรือปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่าง ถ้ามีความรับผิดชอบแล้ว แน่นอนว่า งานนั้น ๆ จะสำเร็จได้ การแสดงโนรา (โรงครู) หรือการแสดงหนังตะลุงก็เช่นเดียวกัน หากทุกคนในคณะร่วมกันแสดงร่วมกันรับผิดชอบแล้ว มีความมั่นใจว่า จะเกิดความสำเร็จได้อย่างแน่นอน (พระครูสถิตธรรมพินิต, 2561)

2.6 ความมีระเบียบวินัย สอดคล้องกับคำกล่าวของ โนราช้อย ดาวรุ่ง ได้กล่าวว่า การฝึกหัดการแสดงโนรา ความมีระเบียบวินัยถือเป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งของผู้ที่มาเป็นโนรา หรือผู้แสดงโนราโรงครู เพราะการที่จะฝึกฝนฝึกหัดให้มีความชำนาญความสามารถที่จะแสดงโนราโรงครูได้นั้น ต้องผ่านการฝึกหัดฝึกฝนเป็นเวลานาน ต้องมีความเป็นระเบียบและต้องมีวินัยในการฝึกซ้อมอย่างยิ่ง

2.7 ความรอบคอบ สอดคล้องกับคำกล่าวของโนราดีมน้อย วาทศิลป์ ที่ได้กล่าวว่า การสำรวจความพร้อมของชาวคณะโนราโรงครู ก่อนเดินทางไปแสดง เป็นการสำรวจความพร้อมทุกอย่างทั้งในส่วนของผู้แสดง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์เครื่องดนตรีต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องประกอบการแสดงทุกอย่างหลังที่ได้ตกลงรับขันหมากแล้ว ถือเป็นการเตรียมความพร้อมทุกอย่างก่อนออกเดินทางไปแสดง อย่างนี้ ถือเป็นความรอบคอบของหัวหน้าคณะและผู้แสดงทุกคนที่จะต้องช่วยกันเพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องผิดพลาดในการแสดง และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในระดับสังคม ได้แก่ 1) ความสามัคคี ความสามัคคี เป็นหลักพุทธธรรมระดับสังคมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติงานทุกอย่างทั้งที่เป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม 2) ความมีเมตตากรุณา ความมีเมตตากรุณา เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจนึกถึงความทุกข์ยากลำบากของผู้อื่น เพื่อช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์นั้น แล้วตนเองมีความสุขกายสบายใจ ผู้ที่จิตใจเปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาสงสารนั้น 3) ความมีจิตสาธารณะ ความมีจิตสาธารณะ เป็นอีกหนึ่งหลักพุทธธรรมที่ทุกฝ่ายในสังคมพยายามปลูกฝังให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพราะผู้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมข้อนี้ จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แต่จะให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นการ

รู้จักการแบ่งปันให้ผู้อื่นและสังคม การเป็นผู้มีจิตสาธารณะจะเป็นที่รักของผู้อื่นพร้อมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข 4) ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ ถือได้ว่าเป็นหลักพุทธธรรมสำคัญข้อหนึ่ง ที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับความเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้อื่น ความซื่อสัตย์เป็นลักษณะของการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกายวาจาและทางใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น 5) ความยุติธรรม ด้านความยุติธรรม ถือเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเป็นยอมรับนับถือ เป็นที่ไว้วางใจและศรัทธาของผู้อื่น ในประเด็นความยุติธรรมนี้ พระอธิการประสิทธิ์ ปสนฺนจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดชายคลอง จังหวัดพัทลุง กล่าวว่า “ความยุติธรรม เป็นหลักพุทธธรรมที่สำคัญมาก เพราะที่ใดมีความยุติธรรม ที่นั่นย่อมมีความสงบสุข เช่นเดียวกันหากที่ใดขาดความยุติธรรมแล้ว ที่นั่นย่อมมีแต่ความวุ่นวาย การงานทุกอย่างถ้าขาดความยุติธรรม ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ การโนราโรงครูก็เช่นเดียวกัน ถ้าหัวหน้าคณะไม่มีความยุติธรรมแล้ว ทุกอย่างก็ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ความยุติธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกคนต้องมีและทุกคนต้องปฏิบัติ (พระอธิการประสิทธิ์ ปสนฺนจิตฺโต., 2561) 6) ความมีสัมมาคารวะ ความมีสัมมาคารวะหรือการแสดงความเคารพต่อผู้อื่น เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติรู้จักแยกแยะสถานภาพของบุคคลและการแสดงออกต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะทั้งกายและวาจา และ 7) ความกตัญญูกตเวที ความกตัญญูกตเวที เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติรู้จักและเข้าใจการตอบสนองบุญคุณ รู้จักตอบแทนคุณต่อผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่มีบุญคุณต่อตน เป็นลักษณะของการต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน เป็นความดีงามที่เกิดขึ้นในสังคม การปฏิบัติหลักพุทธธรรมข้อความกตัญญูกตเวทีนี้ กล่าวได้ว่า เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามของสมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อย่างคำกล่าวของพระครูสิรินิติสาร เจ้าอาวาสวัดไทรห้อย เจ้าคณะตำบลท่าแค จังหวัดพัทลุง ที่ว่า “ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมข้อดีนี้มีความสำคัญมากต่อทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เพราะหากทุกคนมีความกตัญญูกตเวทีต่อกันแล้ว สังคมย่อมมีแต่ความสงบสุข การแสดงโนราโรงครู กล่าวได้ว่า เป็นกิจกรรมหนึ่งที่แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีที่ชาวโนรา ลูกหลานโนรามีต่อบรรพบุรุษโนราจะเห็นได้ว่า ในการแสดงโนราโรงครูนั้น นายโรงโนรา หรือโนราใหญ่ ได้มีการเขียนบทกลอน ขับร้องบทกลอนต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธีกรรมการแสดงโนราโรงครู มีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมคำสอนต่างๆ

ไว้ อย่างสอดคล้องลงตัว เพื่อชี้นำทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พระครูสิรินิติสาร, 2561)

3. ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู การแสดงโนราโรงครู เป็นการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ที่ยังคงเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางของชาวภาคใต้ กล่าวได้ว่า “โนราโรงครู” ในฐานะมหรสพที่มีบทบาทหน้าที่ในการแสดงเพื่อการประกอบพิธีกรรมโรงครู อันเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมภาคใต้ และการให้ความบันเทิงสนุกสนานแก้ผู้ชมด้วย

การแสดงโนราโรงครู เป็นการแสดงเพื่อการประกอบพิธีกรรมอันแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษโนรา เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องทางประเพณีวัฒนธรรมที่เก่าแก่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นการสื่อสารการใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือ ในการเคลื่อนไหวไปตามจังหวะของดนตรีอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากนั้น ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและจิตวิญญาณของผู้แสดงโนราโรงครู อันเป็นการแสดงที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านเกือบทั้งชีวิต เพราะผู้แสดงใช้การแสดงโนราเป็นเครื่องแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและต่อปัญหาสังคม โนราโรงครู จึงถือได้ว่า เป็นฉากประกอบหนึ่งของประวัติศาสตร์ทางสังคม และด้วยเหตุที่โนราโรงครู มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบและเนื้อหาในการแสดงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของเจ้าภาพของผู้ชม จึงทำให้โนราโรงครูดำรงบทบาทหน้าที่ในด้านการแสดงเพื่อการประกอบพิธีกรรมโรงครู อันเป็นพิธีกรรมในการนับถือบรรพบุรุษและการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์และควบคู่กับการแสดงให้ความบันเทิงสนุกสนานแก่ผู้ชม

ในส่วนของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในการแสดงโนราโรงครูนั้น กล่าวได้ว่า เป็นหลักคำสอนหรือแนวปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมในด้านต่าง ๆ และหลักพุทธธรรมที่ได้นำเสนอเป็นตัวอย่างมานั้น ล้วนมีปรากฏอยู่ในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ที่เรียกว่า “โนราโรงครู” อย่างสม่ำเสมอ ในแทบจะทุกบททุกตอนของการแสดง หลักพุทธธรรมทุกด้านที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมานั้น ล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในหมู่คณะในชุมชนหรือในสังคมทุกระดับ จึงมีความเห็นว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายโดยชาวภาคใต้จะต้องร่วมกันเรียนรู้ ส่งเสริม พัฒนา อนุรักษ์ และสืบทอด องค์ความรู้และ

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับโนรา โดยอย่างอย่างยิ่งการแสดงโนราโรงครู ให้สามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ตราบนานเท่านาน

สรุป

โนราโรงครูเป็นการแสดงโนราประกอบพิธีกรรมที่ปรากฏอยู่ในวิถีของคนภาคใต้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการแสดง 3 ประการ คือ เพื่อเป็นการเคารพบูชาและแสดงความกตัญญูต่อวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อแก้บนหรือแก้เหมฺรย และเพื่อทำพิธีครอบครูโนราและรักษาโรคต่าง ๆ ในการแสดงโนราโรงครู มีหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู พบว่ามี 2 ประเด็น คือ 1) พุทธธรรมส่วนบุคคล ได้แก่ ความเอาใจใส่ศึกษา ความเพียรพยายาม ความประหยัด ความอดทน ความรับผิดชอบ ความรอบคอบ และความมีระเบียบวินัย และ 2) หลักพุทธธรรมส่วนสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความมีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความสามัคคี ความมีจิตสาธารณะ และความเมตตากรุณา จะเห็นได้ว่า การแสดงมโนหาโรงครูนั้น เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ให้ทั้งความบันเทิงสนุกสนานและมีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมไว้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ผู้ชมการแสดงจึงควรนำหลักพุทธธรรมคำสอนต่าง ๆ ไปประพฤติปฏิบัติในเกิดสิ่งดีงามในชีวิต และเป็นการสะท้อนและยืนยันถึงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวภาคใต้ และควรมีการศึกษาเรียนรู้อนุรักษ์และถ่ายทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 องค์กรหรือหน่วยงาน ที่มีหน้าที่สนับสนุนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมควรเห็นความสำคัญของการแสดงมโนรา (โรงครู) และต้องช่วยประชาสัมพันธ์สนับสนุนให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่เกิดความสนใจและช่วยกันสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้ไว้ไม่ให้ศูนย์หายด้วย

1.2 คณะโนราโรงครู ต้องนำหลักคุณธรรมเข้าไปสอดแทรกในการแสดงหรือบทกลอนต่าง ๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมหรือข้อคิดให้กับผู้ฟังให้ได้มากยิ่งขึ้น

1.3 คณะโนราโรงครู ต้องถ่ายทอดความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติโดยทำเป็นสื่อความรู้ เช่น หนังสือ หรือสื่อวีดีทัศน์ เพื่อให้การแสดงมโนราเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ และเพื่อรักษาไม่ให้ศิลปะการแสดงนี้หายไปพร้อมกับตัวของผู้แสดง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในการละเล่นพื้นบ้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังตะลุง โนรา เพลงบอก เป็นต้น ในแง่มุมที่หลากหลาย

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเรื่องสัญญะที่กฎในการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้อื่น ๆ

2.3 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับคติความเชื่อต่าง ๆ ที่กฎในการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ในมุมมองของสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

โนราแซม เสียงทอง. (16 กันยายน 2561). หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

โนราเดชา วาทะศิลป์. (16 กันยายน 2561). หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

โนราผล ศ.ประพันธ์ศิลป์. (17 กันยายน 2561). หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

ประสิทธิ์ รัตนมนี. (2553). โนราโรงครูคณะ “เฉลิมประพา” จังหวัดปัตตานี: พลวัตตามสภาวการณ์ปัจจุบัน. วารสารศิลปะศาสตร์, 2(1), 51.

ปรีชา นุ่นสุข. (2537). โนรา. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา.

พระครูสถิตธรรมพินิต. (15 กันยายน 2561). เจ้าอาวาสวัดกลาง ต.ร่มเมือง อ.เมือง จ.พัทลุง. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

พระครูสิรินิติสาร. (15 กันยายน 2561). เจ้าอาวาสวัดไทรห้อย เจ้าคณะตำบลท่าแค ต.ท่ามิหรำ อ.เมือง จ.พัทลุง. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

พระอธิการประสิทธิ์ ปสนฺนจิตฺโต. (15 กันยายน 2561). เจ้าอาวาสวัดชายคลอง ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง จ.พัทลุง. (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิโท (จิตประสงค์), ผู้สัมภาษณ์)

ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2506). เที่ยวสงขลา. สงขลา: ส. การพิมพ์.

เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร. (2523). ความเป็นมาของโนรา ในพุ่มเทวา : ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ : ขุนอุปถัมภ์นรากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

สารภี มูสิกอุปถัมภ์. (ม.ป.ป.). โนราโรงครู. ใน เอกสารศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม. วิทยาลัยครูสงขลา.

การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560*

POLITICAL COMMUNICATION OF PHRA THEPPATIPARNVATEE (CHAO KHUN PIPIT): A CASE STUDY OF 1997 – 2017

สุรพล สุยะพรหม
Surapon Suyaprom
นันทนา นันทวโรภาส
Nantana Nantavaropas
มหาวิทยาลัยเกริก
Krirk University, Thailand
E-mail: sas_104@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาบริบททางสังคม เศรษฐกิจและทางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านช่องทางการสื่อสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักรวมทั้งสิ้น 26 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2543 เป็นช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีผลต่อการปฏิรูปการเมืองไทยอย่างกว้างขวางด้วยการมีองค์กรอิสระเกิดขึ้น มีการจัดให้มีการเลือกตั้งแบบใหม่ อีกทั้งในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2544 – 2549 เป็นช่วงที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้เข้ามาบริหารประเทศตามกติกาของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และห้วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2550 – 2560 เป็นช่วง

* Received 28 June 2019; Revised 20 July 2019; Accepted 24 July 2019

วิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง ซึ่งสามช่วงเวลาดังกล่าวมีบริบททางสังคม เศรษฐกิจและทางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ)

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 นั้น เจ้าคุณพิพิธในฐานะผู้ส่งสารที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้นำเทคนิคและวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาใช้ คือ สื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง จูงใจแกล้วกล้าและร่าเริง อีกทั้งเป็นผู้ส่งสารทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างตรงไปตรงมา นับเป็นพระภิกษุที่มีฝีปากแกล้วกล้าด้วยการใช้ภาษาไทยทั้งรูปแบบของร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนสารนั้นเจ้าคุณพิพิธได้ใช้เนื้อหาของหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสนอเป็นแนวทางแก้ปัญหาสังคมและปัญหาทางการเมือง โดยผ่านช่องทางของสื่อทั้งสื่อกระแสหลัก คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือและในรูปแบบของการบรรยาย ปาฐกถา การเทศนา รวมถึงการใช้สื่อบุคคลผ่านสื่อใหม่ทั้งยูทูป เฟซบุ๊ค และเพจ รวมเป็นรูปแบบของมัลติมีเดียที่มีความทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และผู้รับสารของเจ้าคุณพิพิธ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและในตัวเมืองที่เป็นผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองและเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง; บริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

Abstract

This study is entitled “ The Political Communication of Phra Theppatiparnvatee (Chao Khun Pipit) During 1997-2017. The objectives of this study are (1) to study the social, economic political contexts that contributed to the political communication process of Phra Theppatiparnvatee (Chao Khun Pipit) during 1997-2017; and (2) to study the political communication process of Phra Theppatiparnvatee (Chao Khun Pipit) during 1997-2017. This is a qualitative research the research techniques employed are content analysis of the messages he delivered via the mass media as well as in-depth interviews of 26 key informants.

1. it was that the political contexts during 1997-2017 did contribute significantly to the political communication of Phra Theppatiparnvatee (Chao Khun Pipit). The B.E. 2540 Constitution prompted large-scale political reform during 1997-2000, resulting in 'independent agencies' and the new election system. This gave rise to the popularly-elected government of Thaksin Shinawatra, which had drastically changed Thailand's political landscapes and allegedly prompted severe political crisis during 2007-2017.

2. as for the political communication process of Prateppatiphanwatee (Chao Khun Pipit) during 1997-2017, it was found that as a Bhuddhist monk, he was capable of applying Lord Bhuddha's communication skills and techniques. He is an expest to his eloquence in both prose and verse, he was out-spoken, straight-forward and delivered clear, lively and inspiring social and political messages, which served as guidelines to solve social and political problems. The channels of communication of his talks, lectures and speeches were through the main media, namely television, radio, newspaper, books including new media, namely youtube, Facebook, and multimedia. Receivers of his messages were the urban middle class in Bangkok and cities who were interested and participated in politics.

Keywords: political communication; social economic and political contexts

บทนำ

พระสงฆ์ได้มีบทบาททางการเมืองในหลายมิติ ดังเช่นสมัยกรุงศรีอยุธยา พระนพรัตน์วัดป่าแก้ว ก็ได้สื่อสารทางการเมืองตามแนวทางที่พระสงฆ์จะกระทำได้กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อขอบิณฑบาตชีวิตแม่ทัพนายกอง อันเนื่องมาจากแม่ทัพนายกกองทั้งหลายมีความผิดฐานบังอาจฝ่าฝืนพระบรมราชโองการไปรบพุ่งข้าศึกโดยพลการจนเสียทัพแตกมาและมีความผิดฐานละเลยมิได้ตามเสด็จให้ทันท่วงที การพระราชสงครามโทษถึงประหารชีวิตด้วยกันทุกคน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) พระอาจารย์ธรรมโชติที่

นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้และวิทยาคมแกล้วกล้าแล้ว ยังได้ใช้วาจาสื่อสารปลุกใจให้ชาวบางระจัน มีความแก่กล้า จิตใจกล้าหาญในการทำศึกกับทหารพม่าเพื่อรักษาบ้านเมือง อีกทั้งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีพระสงฆ์จำนวนมากเข้ามาเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบของการสื่อสารทางการเมือง โดยเฉพาะที่ผ่านมาไม่นานและในปัจจุบัน ตัวอย่างกรณีท่านพุทธทาสภิกขุได้มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับธรรมะกับการเมืองโดยเห็นว่าศีลธรรมต้องเป็นรากฐานของการเมืองและระบบการเมืองจึงควรเป็นธรรมิกสังคมนิยม (พุทธทาสภิกขุ, 2546) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็ได้มีการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบของการสร้างผลงานทางวิชาการเป็นจำนวนมากโดยที่ท่านเองเห็นว่าประเทศเป็นประชาธิปไตยไม่ได้หากประชาชนไม่เป็นธรรมาธิปไตย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) รวมถึงการสื่อสารการเมืองของพระธรรมวิสุทธิมงคลหรือหลวงตา มหาบัว ญาณสัมปันโน ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนักพัฒนาประชาธิปไตยที่สร้างกระแสความรักชาติด้วยการชักชวนประชาชนให้บริจาคทรัพย์สร้างความตื่นตัวด้านการเมืองภาคประชาชน ชื่อว่าเป็นพระนักสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม กรณีของพระอาจารย์พะยอม กัลยาโณ ที่ได้นำความรู้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อระดมพลังในการพัฒนาชุมชน ด้วยกลยุทธ์ในการสื่อสาร คือการใช้อารมณ์ขันเล่าเรื่อง การใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน การผสมผสารการตลาดเพื่อพัฒนาสังคมและการจัดช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสม และกรณีของท่าน ว.วชิรเมธี (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี) ที่ได้มีกระบวนการและกลวิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดหลักพุทธธรรมไปสู่สาธารณชน ด้วยวิธีการหลักสองประการคือ กลวิธีทางภาษาที่ใช้คำสัมผัสคล้องจอง การใช้ภาพพจน์อุปมาอุปมัยและการเล่นคำซ้ำตามลำดับ ซึ่งทำให้คนร่วมสมัยสนใจและเข้าใจการเผยแผ่ตามแนวนี้ได้ง่ายยิ่งขึ้น

นอกจากพระสงฆ์ไทยที่กล่าวถึงดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ยังมีพระสงฆ์ร่วมสมัยอีกรูปหนึ่งคือเจ้าคุณพระเทพปฏิภาณวาที หรือเจ้าคุณพิพิธ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม และเจ้าคณะเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีบทบาทในฐานะผู้ส่งสารที่แสดงความคิดเห็นทั้งทางสังคมและทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา เป็นพระสงฆ์ที่มีฝีปากแกล้วกล้า นั้นก็คือมีผู้คนตั้งฉายาท่านว่าเป็นพระสงฆ์เจ้าบทเจ้ากลอน โดยเคยได้รับรางวัลผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น จากกรมประชาสัมพันธ์ นอกเหนือจากรางวัลด้านอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น รางวัลบุคคลคุณภาพแห่งปี 2547 ด้านสังคม รางวัลเสาเสมาธรรมจักร และอาจเป็นเพราะด้านคุณสมบัติที่ถึงขั้นเรียกว่า

พรสวรรค์ ด้านการสื่อสารและการใช้ภาษานี้เองทำให้ท่านได้เป็นนักบรรยายธรรมในรายการสถานีวิทยุโทรทัศน์หลายรายการ เช่น ลีลาชีวิต ธรรมรส-ธรรมรัฐ ทางช่องสถานีวิทยุโทรทัศน์กระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือ NBT รายการพุทธธรรมนำทาง ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์สื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยและยังคงเป็นคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์ โดยประจำหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน

การสื่อสารทางการเมืองที่เจ้าคุณพิพิธได้ดำเนินการผ่านสื่อหลายช่องทาง อันเป็นการแสดงข้อคิดเห็นที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาทางการเมืองและทางสังคม ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้เจ้าคุณพิพิธในฐานะผู้ส่งสารที่เป็นผู้เขียนบทความประจำทุกวันศุกร์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ในคอลัมน์” ธรรมปฏิสันถาร” จัดรายการชื่อ “ธรรมรส-ธรรมรัฐ” ที่สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และได้พิมพ์หนังสือออกมาอีกหลายเล่ม ทั้งนี้เจ้าคุณพิพิธ ได้ชี้แจงว่าที่ต้องออกมาสื่อสารในหลายรูปแบบนั้น ก็เพราะต้องการให้ธรรมะเข้าไปมีบทบาทในการสื่อสารทางการเมือง โดยได้ใช้ความเป็นพระสงฆ์ส่องดูบริบทของสังคมและสภาพการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนควรได้รับข้อมูลข่าวสารการวิจารณ์ที่ถูกต้อง เพราะประชาชนมักได้รับข่าวสารที่ไม่ถูกต้องหรือถูกต้องแต่ขณะนั้นอยู่ในภาพขลาดกลัว หมดกำลังใจ โกรธ อาฆาตทำลายกัน อะไรที่ควรแนะนำให้เขาเหล่านั้นได้ปฏิบัติเจ้าคุณพิพิธก็ได้เขียนแนะนำ ในบางกรณีความไม่พอใจที่ประชาชนได้รับจากการบริหารของนักปกครองแสดงทัศนะเชิงระบายหรือบริภาษ เจ้าคุณพิพิธก็ได้ทำหน้าที่แทนประชาชนในแนวทางที่เป็นไปได้ กล่าวคือเป็นผู้แทนสะท้อนความคิดของประชาชนให้ผู้บริหารบ้านเมืองได้รับรู้แล้วนำไปสู่การแก้ไข ส่วนจะแก้ไขหรือไม่ เจ้าคุณพิพิธเห็นว่าก็สุดแต่ผู้บริหารจะพิจารณาเอง (พระราชวิจิตรปฏิภาณ (เจ้าคุณพิพิธ), 2550)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าเจ้าคุณพิพิธเป็นพระสงฆ์ที่มีความแกล้วกล้า ที่สามารถสื่อสารได้อย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางการเมืองที่ได้ให้การชี้นำผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งทางสังคมและการเมืองให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การนำแนวคิด วิธีการ และกระบวนการสื่อสารมาศึกษาวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในภาวะวิกฤตของสังคมและการเมืองไทยต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) คือ กระบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบ (Elements) 4 ประการ (Berlo, David K, 1960) คือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) ผู้รับสาร (Receiver)

1. ผู้ส่งสาร (Source) โดยทั่วไปจะต้องมีคุณลักษณะของผู้ส่งสาร 5 ประการดังนี้ จากกรอบแนวคิดเรื่องการสื่อสารของ David K. Berlo นั้น จุดเริ่มต้นของการสื่อสารอยู่ที่ผู้ส่งสาร ซึ่งการส่งสารจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้ส่งสาร 5 ประการ คือ 1). ทักษะในการสื่อสาร 2). ทัศนคติ 3). ความรู้ของผู้ส่งสาร 4). ระบบสังคม 5). ระบบวัฒนธรรม

2. สาร (Message) ปัจจัยของสารประกอบด้วย รหัส เนื้อหา และการจัดเสนอทั้งรหัสเนื้อหา

3. สื่อหรือช่องสาร (Channel) มีความหมาย 3 ประการ คือ 1) สื่อ หมายถึง การเข้ารหัสและการถอดรหัส 2) สื่อ หมายถึง สิ่งที่นำสาร เช่น คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น และ 3) สื่อ หมายถึง พาหะสิ่งที่นำสาร เช่น อากาศ เป็นช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสาร อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการลิ้มรส

4. ผู้รับสาร (Receiver) ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม การวิเคราะห์ผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสารนั้น ผู้รับสารก็จัดได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication Theory)

Brian McNair นักวิชาการด้านการสื่อสาร ได้อธิบายทั้งคำว่า การสื่อสารและทางการเมืองที่มาประกอบกันเป็นคำรวมว่า การสื่อสารทางการเมือง ดังนี้ (McNair, Brian, 1999)

การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การอภิปรายสาธารณะ (Public Discussion) เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และยังเป็นสิ่งที่เรียกว่าภาษาทางการเมือง (Political Language) ซึ่งไม่เพียงเป็นคำพูดหรือข้อเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ทั้งหลาย เช่น ภาษากาย

(Body Language) หรือการแสดงออกทางการเมืองด้วยการต่อต้าน (Boycott) หรือเดินขบวนประท้วง

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทัศนะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล การสื่อสารทางการเมืองนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองและทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมการเมือง โดย Brian McNair ได้ให้ความหมายคุณลักษณะ 3 ประการของการสื่อสารทางการเมือง ดังนี้ (Brian McNair, 1999, p. 60)

1. การสื่อสารทุกรูปแบบที่ดำเนินการโดยนักการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง

2. การสื่อสารที่สื่อมวลชนและผู้เลือกตั้งส่งถึงนักการเมือง

3. กิจกรรมการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง เช่น การรายงานข่าว บทบรรณาธิการ

Brian McNair ได้นำเสนอแบบจำลองการสื่อสารทางการเมือง โดยแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองนี้แบ่งผู้เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (Brian McNair, p.119-120)

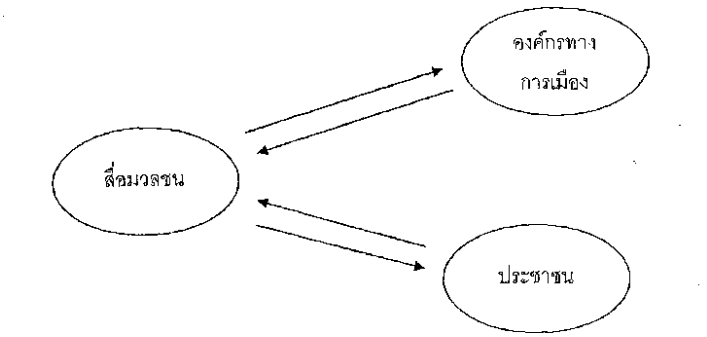

ภาพที่ 1 แบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองของ Brian McNair

จากกรอบแนวคิดตามแบบจำลองเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของ Brian McNair ได้ปรับประยุกต์ทฤษฎีการสื่อสารพื้นฐาน SMCR ของ เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ที่อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารว่ามีอยู่ 4 ประการคือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร

(Message) สื่อหรือช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งผู้ส่งสารในกรอบแบบจำลองนี้คือ พรรคการเมือง ผู้รับสารคือสื่อมวลชน และผู้เลือกตั้ง ส่วนสื่อหรือช่องทางการสื่อสารนั้นเป็นทั้งทางตรงไปยังผู้เลือกตั้ง และทางอ้อม คือ การตีความของสื่อมวลชนแล้วจึงส่งไปยังผู้เลือกตั้ง อีกทอดหนึ่ง สำหรับสารคือเนื้อหาหรือสาระที่พรรคส่งไปยังผู้เลือกตั้ง

ดังนั้น จึงอาจพัฒนาแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองของ Brian McNair ให้ครบวงจร โดยเพิ่มเติม “ช่องทางการสื่อสารตรง” ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชน ดังนี้

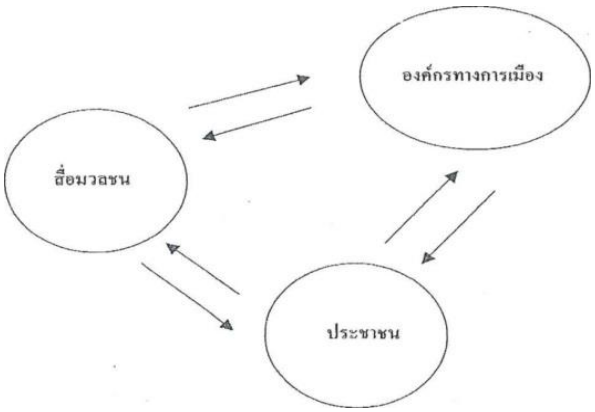

ภาพที่ 2 แบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองประยุกต์ (ดร. นันทนา นันทวโรภาส, 2558)

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร และการสื่อสารทางการเมือง ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีการสื่อสารของ David K. Berlo และทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ Brian Mc Nair มาผสมผสานกัน เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธ ในฐานะผู้ส่งสารที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ทำการส่งสารผ่านการเทศนา ปาฐกถา บรรยาย การให้สัมภาษณ์ การเขียนบทความ การตีพิมพ์หนังสือ โดยดำเนินการผ่านสื่อต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารที่มีความหลากหลาย และเจ้าคุณพิพิธ ได้สื่อสารผ่านสื่อมวลชลแขนงต่าง ๆ ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อสมัยใหม่ อีกทั้งได้นำแนวทางการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารทางการเมืองที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

การสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนา

สืบเนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 - 2560 เป็นเรื่องที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนามีการสื่อสารทางการเมืองกับสังคมและประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่าการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์มีลักษณะพิเศษที่อิงอาศัยหลักการและวิธีทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบของการสื่อสาร 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางหรือวิธีการสื่อสาร และผู้รับสาร ในการสื่อสารแนวพุทธ เป็นดังนี้

1. ผู้ส่งสาร ผู้ส่งสาร ในการสื่อสารแนวพุทธ ต้องเป็นผู้ส่งสารที่มีคุณสมบัติและทำหน้าที่ของผู้ส่งสารด้วยดี ที่เรียกว่า กัลยาณมิตร

2. เนื้อหาสาร ในการสื่อสารแนวพุทธ ไม่ว่าเนื้อหาสารจะมีมากมายเพียงใด เนื้อหาสารที่จะถูกสื่อสารออกไปนั้นต้องเป็นเนื้อหาสารที่ดี ที่จริง ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสาร หรือเป็นปรโตโฆสะในทางที่ดีแก่ผู้รับสาร

3. ช่องทางหรือวิธีการสื่อสาร การสื่อสารแนวพุทธมีวิธีการที่สำคัญ คือสื่อสารด้วยสติ

4. ผู้รับสาร ผู้รับสารในการสื่อสารแนวพุทธ ต้องมีวิธีการในการรับสาร กล่าวคือ ในขณะของการรับสาร ผู้รับสารต้องฟังหรือรับสารด้วยดี ด้วยความตั้งใจ ใส่ใจในการฟังหรือการรับสาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 - 2560

2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540-2560

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 - 2560” เพื่อนำไปสู่ระเบียบการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

แนวทางการศึกษาวิจัย การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา การสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธ ในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ.2540 - 2560 โดยมีประเด็นที่ศึกษาที่สำคัญตามองค์ประกอบของการสื่อสารในรูปแบบประโยคคำถามวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาว่า บริบททางสังคม เศรษฐกิจและทางการเมืองในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2540 -2560 เป็นเช่นไร และส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธ อย่างไร

2. ศึกษาว่า กระบวนการการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2540-2560 เป็นอย่างไร ประกอบด้วย 1) ผู้ส่งสาร (Sender) 2) เนื้อหาของสาร (Message) 3. สื่อหรือช่องทางสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) โดยกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธ จะได้นำทฤษฎีสื่อสาร (Communication Theory) ของ David K. Berlo และทฤษฎีสื่อสารการเมืองของ Brian McNair มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองครั้งนี้

เครื่องมือการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือการวิจัยไว้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

2. เอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ (Document and Other Related Source) เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเอกสารและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการสัมภาษณ์แบบเจาะจง จากผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีความสนใจในการสื่อสารหรือในการเผยแผ่ของเจ้าคุณพิพิธเป็นการเฉพาะ อันจะทำให้ได้รับคำตอบอย่างถูกต้องและแม่นยำ โดยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 26 รูปหรือคน ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ส่งสาร คือ เจ้าคุณพิพิธ 2) กลุ่มผู้ช่วยปฏิบัติงานของเจ้าคุณพิพิธ 3) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 4) กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 5) กลุ่มนักวิชาการด้านการสื่อสาร 6) กลุ่มสื่อมวลชน 7) กลุ่มนักการเมือง และ 8) กลุ่มประชาชน/ผู้ปฏิบัติธรรม

การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่ชัดเจน ลุ่มลึก จึงมีการตั้งประเด็นสัมภาษณ์ที่เจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมถึงต้องการข้อมูลที่หลากหลาย รอบด้าน จึงได้นำวิธีการสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (Standardized Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่

กำหนดมาตรฐาน (Unstandardized Interview) มาผสมผสาน พร้อมทั้งจะได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง หนังสือของเจ้าคุณพิพิธ บทสัมภาษณ์การปาฐกถาธรรมของเจ้าคุณพิพิธ

การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยต้องการให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะต้องมีความเชื่อถือได้ (Credibility) และมีความถูกต้อง แม่นยำ (Validity) ของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2542)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) 2. การแสดงข้อมูล (Data Display) 3. การสร้างข้อสรุปผลและยืนยันผลสรุป (Conclusion)

การตรวจสอบข้อมูล เป็นการพิจารณาความเที่ยงตรง (Validity) ตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ที่มีความแม่นยำและคงเส้นคงวาจากการวัดของข้อมูล (จุมพล หนิมพานิช, 2551)

ผลการวิจัย

1. บริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 พบว่า

1.1 ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2543 เป็นช่วงเวลาที่มีการประเทศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีผลต่อการปฏิรูปการเมืองไทยอย่างกว้างขวาง ดังกรณีมีศาลปกครองและองค์กรอิสระหลายองค์กรเกิดขึ้นมาใหม่ มีระบบการเลือกตั้งแบบใหม่คือ ระบบแบ่งสัดส่วนมีการให้ความสำคัญแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชนเพิ่มมากขึ้น รวมถึงมีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นมาเป็นครั้งแรก ส่งผลให้เจ้าคุณพิพิธได้แสดงความคิดเห็นดังกรณีตัวอย่างการขอบิณฑบาตให้ศาลรัฐธรรมนูญได้ทำหน้าที่อย่างเป็นกลางเพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง

1.2 ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2544 – 2549 เป็นช่วงที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้เข้ามาบริหารประเทศตามกติกาของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองค่อนข้างมากกล่าวคือ รัฐบาลมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในการบริหารประเทศมีผลทำให้

เจ้าคุณพิพิธได้เสนอแนะให้นายกรัฐมนตรีใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือการทำงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยไม่มีอคติเข้าไปแก้ไขปัญหานี้จนทำให้สื่อมวลชนนำไปขยายผลอันเป็นการกระตุ้นเตือนให้สังคมไทยสนใจและเอาใจใส่เรื่องความโปร่งใสในการบริหารบ้านเมือง

1.3 ช่วงระยะปี พ.ศ. 2550 – 2560 เป็นช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง ซึ่งสามช่วงเวลาดังกล่าวมีบริบททางสังคม เศรษฐกิจและทางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ได้ชี้ให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญมีความสำคัญต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤต เพราะความแตกแยกไม่มีความสามัคคีในระหว่างคนไทยด้วยกัน ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องทำหน้าที่อย่างเป็นกลาง โดยศาลอาจทำหน้าที่เป็นเสมือนศาลาพูดคุยหาทางออกให้แก่ประเทศชาติ ไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น เพราะหากปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอ้างว่าฝ่ายตนถูก ฝ่ายตนเป็นผู้จงรักภักดี ก็จะเป็นการกล่าวหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่จงรักภักดี ซึ่งเป็นการกล่าวหาที่ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนไทยด้วยกัน

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 พบว่า

2.1 ผู้ส่งสาร คือ พระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) เป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสารด้วยการพูด โดยแสดงพระธรรมเทศนาด้วยภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจง่าย มีทั้งประเภทแบบร้อยแก้วคือความเรียงทั่วไปและแบบร้อยกรองที่แต่งเป็นบทกลอนสอนใจคนอย่างลึกซึ้ง ทำให้ผู้รับสารที่เป็นผู้อ่านและผู้ฟังได้ความรู้ ได้แง่คิดและมุมมองที่ชัดเจนนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาส่วนตนและส่วนรวมได้ ส่วนทัศนคติของเจ้าคุณพิพิธนั้น จะเห็นได้ว่า เป็นผู้สื่อสารมีความมุ่งมั่นที่จะสื่อสารกับผู้อื่น เพราะเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรในการจัดรายการโทรทัศน์ช่อง NBT ทุกสัปดาห์ เป็นคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ออกเทศน์และให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนับว่าเป็นผู้มีทัศนคติเชิงบวกต่อการสื่อสารเป็นอย่างมาก สำหรับความรู้ของผู้ส่งสารคือเจ้าคุณพิพิธนั้นพบได้ว่า เป็นผู้เรียนจบในระบบของคณะสงฆ์ คือ นักธรรมชั้นเอก เป็นเปรียญธรรม 5 ประโยคและจบการศึกษาในหลักสูตรระดับบาลีเตรียมอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจนได้รับการยกย่องในองค์ความรู้นี้ในระดับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่า เป็นผู้มีความรู้ทั้งทางคดีโลกและคดีธรรมที่ได้นำมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเรื่องระบบ

สังคมและวัฒนธรรมของผู้ส่งสารก็พบเช่นกันว่า ความที่ผู้ส่งสารเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ได้ซึมซับเอาวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าและหลักพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จนได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้สื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง จูงใจแกล้วกล้าและร่าเริง อันเป็นคุณสมบัติของพระนักสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนา

2.2 สารหรือเนื้อหาของสารที่เจ้าคุณพิพิธได้ส่งสารออกมานั้น พบว่า เนื้อหาของสารมีประเด็นหรือเรื่องที่มีสาระทางการเมืองก่อให้เกิดปัญญาและเป็นประโยชน์แก่ผู้รับสาร หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นปรโตโฆสะในทางที่ดีแก่ผู้รับสาร และเนื้อหาของสารที่เจ้าคุณพิพิธส่งออกไปอยู่บนพื้นฐานของหลักสัมมาทิฏฐิ ทำให้ผู้รับสารมีความคิดเห็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ทำให้สังคมดีขึ้น ชีวิตของคนในสังคมมีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษ ทุกข์ ภัย หรือไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยหลักสันติวิธีหรือหลักสมานฉันท์ซึ่งมีคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานอย่างมั่นคง

2.3 สื่อหรือช่องทางการสื่อสารของเจ้าคุณพิพิธ พบว่า เจ้าคุณพิพิธได้กลยุทธ์ในการใช้สื่อหลากหลายวิธีการที่มีลักษณะการเผยแผ่เชิงรุกประกอบด้วยแต่เดิมเจ้าพิพิธใช้สื่อกระแสหลักคือผ่านรายการพุทธธรรมนำทางของสถานีวิทยุโทรทัศน์องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท. ช่อง 9) รายการลีลาชีวิตและรายการธรรมรส – ธรรมรัฐ ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กระจายเสียงแห่งประเทศไทยหรือ NBT เขียนบทความรายวันในหนังสือพิมพ์สยายรัฐรายวัน มติชนและคมชัดลึก จัดพิมพ์หนังสือรวบรวมบทความหลายเล่ม โดยเฉพาะชื่อสอดส่องมองเมียง – สอดส่องมองเมือง เล่ม 1 – 2 – 3 และเจ้าคุณพิพิธได้ใช้ช่องทางของสื่อใหม่ หรือสื่อสมัยใหม่ในปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารคือใช้เฟซบุ๊ค (Facebook) และเผยแพร่งานของท่านลงในยูทูป (You Tube) มีหลายเป็นจำนวนมากเรื่อง ซึ่งกลยุทธ์การใช้สื่อเหล่านี้เป็นการทำให้ผู้รับสารสามารถรับสารได้หลายช่องทาง โดยเฉพาะในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร เจ้าคุณพิพิธสามารถถ่ายทอดการสื่อสารของท่านเองให้เกิดความร่วมสมัยได้ ทำให้ผู้รับสารติดตามสารนั้นอย่างเข้าใจและไม่เบื่อหน่าย และมีผลต่อการนำไปขบคิดและปฏิบัติของผู้รับสารได้

2.4 ผู้รับสาร จากการที่เจ้าคุณพิพิธในฐานะผู้ส่งสารได้ใช้เทคนิควิธีการผสมผสานที่นำหลักพระพุทธศาสนามาเป็นสารส่งผ่านไปตามสื่อต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารนั้น พบว่า ผู้รับสารส่วนมากเป็นชนชั้นกลางที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและในตัวเมืองที่เป็นผู้สนใจทางการเมืองและ

เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ก็เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า การสื่อสารของเจ้าคุณพิพิธมีลักษณะเป็นการผสมผสานเนื้อหาบริบททางสังคม เศรษฐกิจและบริบททางการเมืองที่มีการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้าด้วยกัน ที่ไม่ได้เป็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ รวมถึงตัวสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อใหม่ก็ล้วนเป็นเรื่องใกล้ตัวของคนชนชั้นกลางในเมืองที่จะรับรู้และติดตามได้โดยง่าย จึงทำให้พบได้ชัดเจนว่า ผู้รับสารที่เจ้าคุณพิพิธส่งไปนั้นเป็นชนชั้นกลางที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและตัวเมืองเป็นส่วนมาก อีกทั้งผู้รับสารประเภทนี้จะได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและทางการเมือง

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยสามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. บริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2560 ที่พบว่า ช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2540 – 2543 เป็นช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีผลต่อการปฏิรูปการเมืองไทยอย่างกว้างขวางด้วยการมีองค์กรอิสระเกิดขึ้น มีการจัดให้มีการเลือกตั้งแบบใหม่ อีกทั้งในช่วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2544 – 2549 เป็นช่วงที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้เข้ามาบริหารประเทศตามกติกาของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และห้วงระยะเวลาปี พ.ศ. 2550 – 2560 เป็นช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง ซึ่งสามช่วงเวลาดังกล่าวมีบริบททางสังคมและทางการเมืองที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัคชญา โลกิตสถาพร ที่ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2526 – 2558 ที่พบเช่นกันว่า บริบททางสังคมและบริบททางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2516-2558 ที่นำไปสู่ความแตกแยกของสังคมนั้น ล้วนส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล ทำให้พระไพศาล วิสาโล ออกมาสื่อสารทางการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้นและมีการเสนอให้นำแนวคิดสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขความขัดแย้ง (สุภัคชญา โลกิตสถาพร, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สะถิระ เผือกประพันธุ์ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของนายอุทัย พิมพ์ใจชน : ศึกษาในห้วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2512-2549” โดยผล

การศึกษาพบว่า บริบททางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2512-2549 ส่งผลต่อกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของ นายอุทัย พิมพ์ใจชน (สะถิระ เผือกประพันธุ์, 2554)

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540-2560 ที่พบว่า เจ้าคุณพิพิธ ในฐานะผู้ส่งสารที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้นำเทคนิคและวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาใช้คือ สื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้าและร่าเริง อีกทั้งเป็นผู้ส่งสารทางสังคมและการเมืองอย่างตรงไปตรงมา นับเป็นพระภิกษุที่มีฝีปากแกล้วกล้าด้วยการใช้ภาษาไทยทั้งรูปแบบของร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนสารนั้นเจ้าคุณพิพิธได้ใช้เนื้อหาของหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสนอเป็นแนวทางแก้ปัญหาสังคมและปัญหาทางการเมือง โดยผ่านช่องทางของสื่อทั้งสื่อกระแสหลักคือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือและในรูปแบบของการบรรยาย ปาฐกถา การเทศนา รวมถึงการใช้สื่อใหม่ทั้ง ยูทูป เฟซบุ๊ค รวมเป็นรูปแบบของมัลติมีเดียที่มีความทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และผู้รับสารของเจ้าคุณพิพิธ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและในตัวเมืองที่เป็นผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองและเข้าร่วมกิจกรมทางการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ เจนวิถีสุข และคณะที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพะยอม กัลยาโณ) กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า เมื่อสังคมประสบปัญหาแนวทางหนึ่งที่ได้รับความสนใจนำมาใช้แก้ปัญหาของสังคมก็คือการนำหลักศาสนามาปรับใช้และแก้ปัญหาพระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณเป็นผู้หนึ่งที่ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข และคณะ, 2546) และสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑามาศ โรบินสัน ที่ได้วิจัยเรื่อง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย” ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผ่านทางเฟสบุ๊ค ยูทูป เว็บไซต์ เช่น การโพสต์ภาพ อัพโหลดวีดีโอ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศไทย และ ต่างประเทศ ได้แก่ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม ในด้านการตอบปัญหาเป็นการตอบปัญหาทั้งในรูปแบบของข้อความ และเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย มีความทันยุคทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาของธรรมะ มีการนำเสนอทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาบาลี การนำเอาสำนวนหลักพุทธธรรมมาใช้

มี 5 ประเภท คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำกลอน และการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่ธรรมะ (จุฑามาศ โรบินสัน, 2560)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 - 2560 ผู้วิจัยสามารถได้ข้อค้นพบที่ชัดเจนว่า บริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาทีหรือเจ้าคุณพิพิธ เพราะว่าการสื่อสารทางการเมืองที่ได้รับความสนใจจากสังคมนั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เจ้าคุณพิพิธได้ใช้วิกฤตการณ์ของปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่มีมากในช่วงปี 2540 - 2560 มาเป็นประเด็นในการเสนอแนวทางออก จึงทำให้ได้รับความสนใจจากสังคมไทย ประกอบกับกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งในเรื่องของผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางสื่อสารและผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าคุณพิพิธผู้ส่งสารได้ใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งสารที่เป็นการเผยแผ่คำสอนแนวพุทธไปสู่ประชาชนผู้รับสาร ก่อให้เกิดศรัทธาในหมู่พุทธศาสนิกชน จึงถือได้ว่า เจ้าคุณพิพิธได้สื่อสารทางการเมือง ด้วยการกำหนดสารที่เหมาะสม และสามารถใช้สื่ออย่างหลากหลาย ส่งผลให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การแก้ไขปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและปัญหาทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ควรให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาโดยนำหลักการและวิธีการที่เจ้าคุณพิพิธได้เสนอแนวทางไว้ เพราะเป็นการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี หรือตามแนวทางของพุทธสมานฉันท์

1.2 กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ดังเช่นที่เจ้าคุณพิพิธได้แสดงออกมานั้น นับว่าเป็นทางเลือกอีกแนวทางหนึ่งของสังคมไทย ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อการ

พัฒนาการเมืองการปกครองของไทย เพราะมีหลักศาสนาเป็นฐานคิดให้เกิดความยั่งยืนในการสร้างความสามัคคีและปรองดองกันในชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะการสื่อสารทางการเมืองของเจ้าคุณพิพิธเพียงรูปเดียว อาจได้มุมมองทางวิชาการในระดับหนึ่งควรที่จะทำการศึกษาวิจัยในเชิงเปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของพระภิกษุรูปอื่น ๆ เพื่อทำให้องค์ความรู้ในเชิงเปรียบเทียบ แล้วหาข้อสรุปหรือถอดเป็นบทเรียนที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยต่อไป

2.2 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการศึกษาแบบเจาะลึก ซึ่งได้องค์ความรู้ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ไม่กว้างขวางที่กระจายไปในวงกว้าง หากสามารถทำเพิ่มเติมในประเด็นการรับรู้การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์จากผู้รับสารซึ่งมีมาก โดยการทำวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานเข้ามา ก็อาจได้องค์ความรู้ในการวิจัยเรื่องนี้ได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

จุฑามาศ โรบินสัน. (2560). แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย . ใน การประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceedings) การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 17. เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ.

จุมพล หนิมพานิช. (2551). การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดร. นันทนา นันทวโรภาส. (2558). สื่อสารการเมือง ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมสมิเดีย.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข และคณะ. (2546). ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพะยอม กัลยาโณ) กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน. ใน รายงานการวิจัย ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). การเมืองแค่ที่พระควรจะพูด. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระราชวิจิตรปฏิภาณ (เจ้าคุณพิพิธ). (2550). สอดส่องมองเมียง สอดส่องมองเมือง เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์.

พุทธทาสภิกขุ. (2546). ธรรมะกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพจิต.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). พระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สะถิระ เผือกประพันธุ์. (2554). การสื่อสารทางการเมืองของนายอุทัย พิมพ์ใจชน : ศึกษาในห้วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2521-2549. ใน ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง) วิทยาลัยสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.

สุภัคชญา โลกิตสถาพร. (2554). การสื่อสารทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2526-2558. ใน ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง) วิทยาลัยสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.

สุภางค์ จันทวานิช. (2542). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Berlo, David K. (1960). The Process of Communication; an Introduction to Theory and Practice. San Francisco: Rinehart Press.

McNair, Brian. (1999). An Introduction to Political Communication 2nd edition. New York: Routledg.

แนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่*

GUIDELINES FOR SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT OF THE DIMENSIONS OF BUDDHISM : A CASE STUDY OF CHIANG MAI CITY

นิเวศน์ พูนสุขเจริญ
Nivej Poonsukcharoen
พระวิสิทธิ์ ฐตวิสิทฺโธ
Phra Wisit Thitavisiddho
พูนชัย ปันธิยะ
Poonchai Pantiya
พิสิฏฐ์ โครตสุโพธิ์
Pisit KotsuPho
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: nivej.p@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล 2) เพื่อศึกษาเมืองยั่งยืนในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนาเถรวาท งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยการวิจัยเชิงเอกสารเป็นการศึกษาประเด็นสำคัญว่าด้วยเรื่องเมืองยั่งยืนในบริบทสากกล และเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา ได้แก่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเมือง วิวัฒนาการของเมือง องค์ประกอบของเมือง และตัวอย่างของเมืองยั่งยืน เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาเป็นชุดคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองกรณีศึกษา เมืองเชียงใหม่ จำนวน 10 ท่าน ซึ่งการสัมภาษณ์

* Received 1 July 2019; Revised 23 July 2019; Accepted 28 July 2019

ผู้เชี่ยวชาญและ ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวเกิดจากการใช้เทคนิค Snowball Sampling Technique การสุ่มตัวอย่างอ้างอิงบุคคลที่ถูกกล่าวถึง โดยผลการศึกษามีดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า

1. ประเทศตะวันตกมีแนวคิดในการพัฒนาเมืองยั่งยืนโดยมีแนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดเมืองนิเวศ มุ่งเน้นการรักษาสภาพแวดล้อม แนวคิดเมืองอัดแน่น มุ่งเน้นลดการบริโภค แนวคิดจากลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ ที่มุ่งเน้นคล้อยตามประสบการณ์และทัศนคติของผู้คน และแนวคิดเมืองสุขภาพดี มุ่งเน้นความเป็นเมืองน่าอยู่

2. แนวคิดทางพระพุทธศาสนา มีหลักการแสดงออกถึงหนทางหลักของเมืองยั่งยืน คือ การพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียง ความพอประมาณ สัมพันธ์ไปถึงการพึ่งพาตนเองที่มีลำดับชั้นของ “ชุมชน” ใน “เมือง” อย่างสมดุล ทั้งในมิติของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ตามหลักสัปปายะ 7 ในพัฒนาเมืองให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเมืองยั่งยืนในบริบทสากล

3. แนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในแนวคิดมิติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทภายใต้บริบทการพัฒนาเมืองท่องเที่ยว พบว่า การพัฒนาเมือง ควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรม อันเป็นรากเหง้าตัวตนของเมือง การพัฒนาระบบขนส่งที่ไม่ใช้เครื่องยนต์ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและบทบาทของประชาชนในการพัฒนาเมือง การบริหารจัดการเมืองที่มีธรรมาภิบาล และการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยีของตนเอง

คำสำคัญ : เมือง, เมืองที่ยั่งยืน, มิติพระพุทธศาสนา, เมืองเชียงใหม่

Abstract

Research is of three objectives: 1) to study sustainable city in an international context, 2) to study sustainable city in Theravada Buddhism, 3) to seek for the guidelines for the sustainable development of Chiang May City. This is done by a qualitative research based on the documentary and the in-depth interview as the tool of this research. The documentary focus issues on International Sustainable City and sustainable city of the dimensions of Buddhism, including related urban development concepts, urban evolution,

city elements and best of sustainable cities. Which to develop a question set for 10 urban developer experts' interviews of Chiang Mai city. The source of experts, who are Snowball Sampling Technique.

The results are found that:

1. The Western countries have got a concept of sustainable city development with an important concept such as: the concept of eco-city focusing on reserving the environment. The Compact city concept is focusing on reducing consumption. The concept of the modern urban community is aiming and following along with the people 's experience and attitude. And finally, the concept of a healthy city is targeting on being a livable city.

2. The Buddhism concept in the principle of sustainable cities is as the following: the concept of sufficient self-reliance, the moderation relating to self-reliance that has a balanced hierarchy of "communities" in the "city" in the physical, economic and social dimensions. This principle of sustainable cities is placed according to the 7 Sappaya Principles in the development of cities to achieve sustainability having corresponded to a sustainable city in a universal context.

3. The guidelines for the sustainable development of Chiang May city in Theravada Buddhism under the Tourist City Development Context is found that : The city development should be focused on many aspects: the preservation of the physical environment, its culture which is the root of the city. The development of non-motorized transportation systems. The open to the participation and the role of people in urban development. Good governance management and the development of knowledge and its own technology.

Keywords: City, Sustainable City, Dimensions of Buddhism, Chiang Mai City

บทนำ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการพัฒนาที่เกิดจากความตระหนักและความรับผิดชอบต่อการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์อันมุ่งหวังให้เกิดขึ้นร่วมกันในระดับสังคมโลก การประชุมร่วมกัน 179 ประเทศใน พ.ศ. 2535 ด้วยแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ณ เมือง ริโอ เดอ จาเนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล (ไมเคิล คีทิง , 2537) กล่าวได้ว่าเป็นแรงกระตุ้นสำคัญในนานาประเทศต่อการค้นหาแนวทางการพัฒนา ที่จะตอบรับกับความคาดหวังให้เกิดขึ้นร่วมกันของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และด้วยบทบาทความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ในศาสตร์ สาขาวิชาการผังเมืองที่มีต่อสังคมมนุษย์ ประเด็นสำคัญของวิวัฒนาการในช่วงที่ผ่านมาคือ การกล่าวถึงแนวคิดนี้ ด้วยความพยายามค้นหาการพัฒนา “ชุมชนเมืองที่ยั่งยืน” อย่างกว้างขวาง ในต่างประเทศ มีความพยายามในการนำเสนอทั้งทางแนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตกับการดูแลสภาพแวดล้อม เช่น การประหยัดพลังงานและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมถึงการแก้ไขวิกฤติการณต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนเมือง จนไปถึงวิธีการในทางปฏิบัติ ทางกฎหมาย และการประสานความร่วมมือกับศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อค้นหาชุมชนเมืองที่ยั่งยืนที่มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน การพัฒนาเมืองให้เกิดความยั่งยืนจะต้องทำความเข้าใจแนวคิด แนวทางปฏิบัติ โดยการเรียนรู้จากเมืองต่าง ๆ ในโลกซึ่งมีการพัฒนาก้าวไปสู่ความเป็นเมืองยั่งยืนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสรุปเป็นกรอบของเมืองยั่งยืนที่เราควรให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางพัฒนา รวมทั้งตัวชี้วัดให้เกิดความยั่งยืนของเมืองในบริบทสากล

นอกจากนั้นหากมองกลับมายังตะวันออกหรือประเทศไทยก็มีแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่มากมาย ซึ่งส่วนมากเกิดขึ้นจากองค์ความรู้ในทางศาสนา พระพุทธศาสนาในฐานะของรากฐานความรู้ต่าง ๆ และความเป็นอกาลิโก คือความจริงเหนือกาลเวลา ย่อมจะมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองยั่งยืนอยู่ ซึ่งปรากฏให้เห็นจากอิทธิพลของแนวคิดการวางผังเมืองในอดีตกาล การออกแบบทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ รวมถึงหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองยั่งยืน ซึ่งสิ่งที่ศึกษาค้นคว้าเหล่านี้จะเป็นกรอบแนวคิดของการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะสามารถนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองเพื่อความยั่งยืนในบริบทเมืองต่อไป

กรอบแนวคิดการพัฒนาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล และกรอบแนวคิดเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา ที่ได้จากการศึกษาข้างต้น จะเป็นกรอบในการศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดภาพของการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนในพื้นที่จริง ควรจะต้องดำเนินการด้านใดและให้ความสำคัญกับอะไรบ้าง เชียงใหม่เป็นตัวแทนของเมืองในประเทศไทยที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมืองซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการพัฒนามาตั้งแต่ครั้งอดีต และในปัจจุบันเชียงใหม่ยังเป็นเมืองท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมระดับโลก มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงเหมาะสมที่จะเป็นกรณีศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธสาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล
2. เพื่อศึกษาเมืองยั่งยืนในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือ มีพื้นที่ศึกษา คือ เมืองเชียงใหม่ และมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงเอกสาร เอกสารที่นำมาใช้ในวิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ใหม่นั้น มิได้หมายถึงแต่เฉพาะสื่อที่เป็นอักษรหรือเผยแพร่ด้วยการพิมพ์เท่านั้น สื่อภาพเคลื่อนไหว สื่อเสียง สื่อภาพนิ่ง เหล่านี้ถือเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการวิจัยเอกสารทั้งสิ้น โดยแบ่งประเภทของเอกสารไว้เป็นสองประเภท ได้แก่ เอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ (primary document) เอกสารชั้นต้น หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นโดยบุคคลที่เรียกว่า ประจักษ์พยาน (eye-witness) ที่อยู่ในเหตุการณ์ ณ ขณะที่เหตุการณ์นั้นกำลังเกิดขึ้นจริง ๆ ได้แก่ บันทึกข้อตกลงการประชุม บันทึกทางประวัติศาสตร์ พระไตรปิฎก เป็นต้น

2. เอกสารทุติยภูมิ (secondary document) เอกสารชั้นรอง หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นโดยบุคคลที่มิได้เป็นประจักษ์พยานในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นผู้ที่รับทราบข้อมูลจากประจักษ์พยานด้วยการสนทนาหรือ การบอกเล่าสืบต่อกันมา หรือได้เคยอ่านผลงานการเขียนของประจักษ์พยาน ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา หนังสือ เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการ เป็นต้น

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยมุ่งเน้นที่การศึกษาความหมาย แนวคิด แนวทางการพัฒนาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล และแนวคิดเมืองยั่งยืนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งการสำรวจสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีบุคคลอื่นได้บันทึกหรือตีพิมพ์เผยแพร่ไว้ตามขอบเขตของงานวิจัยด้านเมืองยั่งยืน ซึ่งลักษณะของการวิจัยปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับความคิด เพื่อเรียนรู้กรอบของเมืองยั่งยืน ได้แก่ เนื้อหา กิจกรรม โครงสร้าง บทเรียน กฎ ระเบียบ เป็นต้น เพื่อเป็นกรอบสำคัญในการค้นคว้าเมืองยั่งยืนในพระพุทธศาสนา และเสนอแนะเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองหรือวางผังเมืองที่สนับสนุนแนวคิดเมืองยั่งยืนในบริบทสากลต่อไป

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในกระบวนการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองยั่งยืน ซึ่งเสนอแนะเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองหรือการวางผังเมือง โดยแนวคิดดังกล่าวจะได้รับความเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเมืองหรือวางผังเมืองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากผู้เชี่ยวชาญด้านการวางผังเมือง และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง จำนวน 10 ท่านดังนี้

1. ตัวแทนนักวิชาการด้านผังเมือง ได้แก่ นักผังเมืองจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด 1 ท่าน

2. ตัวแทนนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเมือง ได้แก่ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม 1 ท่าน และตัวแทนกลุ่มการพัฒนาเมืองด้านสิ่งแวดล้อม 1 ท่าน

3. ผู้ปฏิบัติงานด้านผังเมือง ได้แก่ นายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ และผู้อำนวยการสำนักการช่าง

4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองด้านการพัฒนาเมืองและการท่องเที่ยว ได้แก่ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว 2 ท่าน ด้านวัฒนธรรม 2 ท่าน และภาคธุรกิจ 1 ท่าน

เพื่อสรุปหาแนวทางในการพัฒนาเมืองยั่งยืน และมีการร่วมกันพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นเมืองยั่งยืนดังกล่าว ซึ่งการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวเกิดจากการใช้เทคนิค Snowball Sampling Technique การสุ่มตัวอย่างอ้างอิงบุคคลที่ถูกกล่าวถึง หรือเรียกว่า การอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก กล่าวคือ ทำการเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีบทบาทในการพัฒนาหรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแต่ละด้านและทำการสัมภาษณ์ข้อมูล หากมีประเด็นที่เพิ่มเติมและน่าสนใจเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเกิดขึ้น ก็สามารถขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นให้แนะนำบุคคลที่จะสามารถให้ข้อมูลในเชิงลึกในประเด็นนั้นๆ ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร บันทึกและหนังสือ คัมภีร์ต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ในลักษณะของสถานการณ์และข้อตกลงในระดับนานาชาติ ความหมาย แนวคิดเมืองยั่งยืนในบริบทสากล รวมถึงตัวอย่างของเมืองยั่งยืน เพื่อสรุปเป็นกรอบที่ชัดเจนของเมืองยั่งยืนกล่าวถึงแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติและมีตัวชี้วัดความยั่งยืนอย่างไร โดยจะจำแนกให้เห็นเด่นชัดเป็นหมวดหมู่ และภายใต้กรอบของเมืองยั่งยืนในบริบทสากล จะเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อใช้เป็นกรอบในการค้นคว้าข้อมูลเรื่องเมืองในพระพุทธศาสนา โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมุมมองพุทธศาสนากับความยั่งยืน และการพัฒนาที่ยั่งยืน หลักธรรมหรือแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเมืองยั่งยืน และตัวอย่างเมืองหรือการพัฒนาส่วนของเมืองเพื่อความยั่งยืนซึ่งได้แนวคิดหรืออิทธิพลจากพระพุทธศาสนา และข้อมูลจากการวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับเมืองยั่งยืน ทั้งส่วนของบริบทสากล และพระพุทธศาสนาจะถูกนำมาพัฒนาเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ร่วมกับการการวิเคราะห์มุมมองเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยวิธีวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) มุมมองการพัฒนาเมืองยั่งยืนในอนาคตโดยใช้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญมาระดมสมองกัน โดยไม่ประชุมพร้อมกัน ซึ่งข้อดีของเทคนิคนี้ คือ ไม่ต้องนัดประชุมพร้อมกันเพราะ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีภารกิจมากและมีเวลาว่างไม่ตรงกัน สองคือ การแสดงความคิดเห็นและมีมุมมองที่เป็นอิสระไม่ต้องเกรงใจกันเหมือนการพบหน้าในที่ประชุม และประการที่สาม การได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและมุมมองของผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมนั้นจะช่วยให้ ผู้เชี่ยวชาญสามารถที่จะวิเคราะห์ถึงข้อเท็จจริงและความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นกับเมืองในอนาคตได้แม่นยำมากขึ้น

ผลการวิจัย

1. ศึกษาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล ผลการศึกษาพบประเด็นสำคัญใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก แนวคิดเรื่องเมืองยั่งยืนในบริบทสากลที่เกิดจากวิวัฒนาการของความเป็นเมือง ซึ่งเด่นชัดประเด็นของเมืองยั่งยืนในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาเมืองยั่งยืน และประเด็นที่สอง คือ องค์ประกอบของเมืองยั่งยืน ซึ่งสะท้อนจากข้อตกลงร่วมกันในระดับนานาชาติ ปรากฏผลดังนี้

การพัฒนาเมืองยั่งยืนในบริบทสากลสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ อ้างถึงการพัฒนาเมืองยั่งยืนในบริบทที่เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาเมืองยั่งยืน (Sustainable Urban Development Agenda) เพื่อเป็นการรวบรวมแนวคิด วิเคราะห์พัฒนาการ ที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงดังกล่าวในระดับสากล โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้านด้วยกัน (วิจิตรบุษบา มารมย์, 2560) คือ

1.1 ความน่าอยู่ (Livable) ว่าด้วยเสริมสร้างสุขภาพ (Healthy City) หรือเมืองน่าอยู่ด้วยคุณลักษณะที่หลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการคำนึงถึงสุขภาพของคนในเมือง เช่น การผลักดันให้เกิดความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลดีต่อสุขภาพของคนในเมือง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในเมือง การมีสุขภาพที่ดีและมีความปลอดภัยในชีวิต การเป็นเมืองที่คำนึงด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ การสร้างสุขอนามัยและสุขลักษณะอันดีภายในเมือง การที่คนในเมืองสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด และการบริการด้านสุขภาพ และมีการจัดการในภาวะวิกฤตทางสุขภาพ

1.2 ความคงอยู่ได้หรือการมีประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Viable - Eco-Efficiency) เกิดจากเมืองที่มีคุณลักษณะ เช่น เมืองนิเวศ (Eco City) เมืองคาร์บอนต่ำ (Low Carbon City) เมืองกระชับ (Compact City) และแนวคิดลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ (New Urbanism) จะต้องมีลักษณะการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การมีสินค้าที่มีการบริการและการดูแลอย่างครบวงจร และการมีกระบวนการจัดการวงจรผลิตภัณฑ์โดยรวมตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้งาน ไปจนถึงการกำจัดอย่างถูกวิธี โดยรวมแล้วคือมีแนวทางที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมเมือง เช่น ในเมืองนั้นต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมต่าง ๆ ภายในเมืองลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่มีความร้ายแรง และสร้างให้เกิดการปรับตัวของคนและเมืองในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่อาจ

เกิดขึ้น พยายามลดการขยายตัวของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ (Urban Sprawl) โดยสร้างให้เกิดเมืองกระชับ (Compact City) และส่งเสริมให้ผู้คนหันมาใช้ระบบขนส่งสาธารณะที่มีความทันสมัย เป็นต้น

1.3 ความเท่าเทียม (Fair หรือ Equality) เมืองที่เน้นการจ้างงานให้เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่สำหรับทุกคน เน้นการเพิ่มทักษะในการทำงานของแรงงานภายในเมือง คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่อาจเกิดขึ้น เน้นการลงทุนทางด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์การมีจรรยาบรรณทางธุรกิจร่วมกับผู้อื่น และมีความมั่นคง ปลอดภัยสำหรับประชาชนทุกคน โดยสามารถผลักดันให้เกิดเมืองสำหรับทุกคนได้โดยการเน้น ให้มีการเข้าถึงที่ดินหรือสถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมผ่านการถือครองที่ดินอย่างมั่นคงของประชาชน โดยมีองค์กรทางการเงินและความสามารถทางการตลาดเพื่อขับเคลื่อนการลงทุน ผลักดัน ให้มีกฎหมายที่จะทำให้คนในเมืองมีความมั่นใจในการแข่งขันในตลาด สามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้และเกิดสิทธิในทรัพย์สมบัติ สามารถเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ ที่มีความเท่าเทียมและยุติธรรม

1.4 การปกครองเมือง (Urban Governance) เน้นให้เกิดเมืองที่ภาคประชาชนให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการตัดสินใจหรือกระทำการต่าง ๆ มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของประชาธิปไตย การตระหนักในด้านสิทธิทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนทั่วไป ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในละแวกบ้านใกล้เรือนเคียง สร้างการติดตามประเมินผลในด้านต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ คือ การมีประสิทธิภาพ (Efficient) การมีประสิทธิผล (Effectiveness) และการมีความเท่าเทียม (Equity) ภายในเมือง (UN-Habitat III, 2016)

1.5 การเป็นเมืองยั่งยืน (Sustainable City) เน้นการสร้างความยั่งยืนในเมืองผ่านแนวทางที่หลากหลายด้วยกัน โดยการสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของเมือง มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย การยกระดับชุมชนแออัดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เน้นให้บริการในด้านระบบขนส่งที่มีความปลอดภัย ประชาชนมีกำลังทรัพย์เพียงพอสำหรับการจ่ายค่าเดินทางและ ทำการปรับปรุงความปลอดภัยของถนน ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการขยายและพัฒนาระบบขนส่งมวลชน ประกอบกับการพิจารณาความต้องการของกลุ่มเปราะบาง เช่น สตรี เด็ก ผู้มีความผิดปกติทางร่างกายและกลุ่มผู้สูงอายุในการใช้ระบบขนส่งมวลชน ผลักดันให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วน สร้างการวางแผนและจัดการ

การตั้งถิ่นฐานที่มีความยั่งยืน และบูรณาการในทุก ๆ ประเทศ เน้นการลดจำนวนการเสียชีวิต จำนวนของคนที่จะได้รับผลกระทบ รวมถึงลดมูลค่าความเสียหายทางธุรกิจที่มีความเกี่ยวโยงกับผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับโลกจากการเกิดภัยพิบัติ เช่น ภัยพิบัติเกี่ยวกับน้ำ โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มที่มีความเปราะบาง นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้มี การลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมต่อประชากรเมืองโดยเฉพาะอย่ายิ่งจากสภาวะทางอากาศ และการจัดการขยะของท้องถิ่นและอื่น ๆ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อคนทุกกลุ่มและมีความปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่เด็ก สตรี คนชรา และผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย การพัฒนาเมือง ก็ไม่ควรแยกขาดจากชนบท ควรสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมต่อในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการวางแผนพัฒนาเมืองในระดับชาติและภูมิภาค

ผลการศึกษาเมืองยั่งยืนในบริบทสากลได้นำมาสู่การกำหนดองค์ประกอบของเมืองยั่งยืน ซึ่งสะท้อนได้จากข้อตกลงระหว่างประเทศ องค์ประกอบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกลุ่มของนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบของเมืองยั่งยืนเพื่อชี้วัดความยั่งยืนของเมืองบางตัว (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2545) ดังนี้

ความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Ecological carrying capacity) โดยธรรมชาติสภาพแวดล้อมจะสามารถดูดซับมลภาวะที่เกิดขึ้น หากมีปริมาณไม่มากธรรมชาติก็จะสามารถทำให้มลภาวะเรานั้นเจือจาง และในที่สุดสิ่งแวดล้อมก็จะกลับมาเป็นปกติมีคุณภาพใกล้เคียงกับของเดิม แต่เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นพิษมีมากในอากาศก็อาจจะเกินขีดความสามารถของสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ ซึ่งเป็นระบบค้ำจุนชีวิตจะรองรับได้ ซึ่งเมื่อนั้นก็จะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตสัตว์และพืชที่อาศัยในบริเวณนั้นหายใจ

Cities' Ecological Footprints เป็นการประมาณการว่าในการใช้ชีวิตของคนในแต่ละปี แต่ละคนใช้เป็นทรัพยากรของโลกไปเท่าไหร่ และทิ้งของเสียออกมาสู่โลกเท่าไหร่

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง (Urban environment management) ความสามารถในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองมีความสำคัญต่อการทำให้เมืองนั้น มีความน่าอยู่อาศัย มีบรรยากาศที่ดี โดยพิจารณาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองนั้นมีมากน้อย และสามารถบริหารจัดการกับปัญหาเหล่านั้นไม่ให้กระทบกับสุขภาพและการดำเนินชีวิตของประชากรในเมือง

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตัววัดในแง่คุณภาพชีวิต ได้แก่ จำนวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้น จำนวนอุบัติภัยที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในแง่ความเสียหายจากอุบัติภัย การฆ่าตัวตาย แหล่งเสื่อมโทรมและชุมชนแออัดในเมือง พื้นที่สวนสาธารณะ และพื้นที่สีเขียวต่อจำนวนประชากร จำนวนแหล่งให้ความรู้อื่น ๆ เป็นต้น

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Stability) วัดได้จาก ภาวะการจ้างงาน การลงทุน การหมุนเวียนของกระแสเงิน

การเงินการคลังของเมือง (Urban Finance) หากเมืองมีสถานะทางการเงินที่ติดลบ คือ มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ต้องพึ่งพางบประมาณส่วนใหญ่จากรัฐบาลกลางในการบริหารจัดการเมืองก็ย่อมไม่มีความยั่งยืน เพราะไม่สามารถคิดดโครงการในการจะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวเมืองด้วยรายได้ของตัวเองได้ เมืองที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอาจมีความไม่มั่นคงทางการเงินการคลังของเมืองก็ได้

ธรรมาภิบาล (Good governance) หมายถึง การบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนและประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมือง

ประชาสังคม (Civil Society) สังคมเมืองอันประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในส่วนของพลเมืองภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคที่ไม่ใช่รัฐ องค์กรศาสนา องค์กรประชาชน ความเข้มแข็งของทุกส่วนของสังคมโดยเฉพาะความเข้มแข็งของพลเมือง มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดประชาสังคมที่เข้มแข็ง นำพาให้เมืองมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสมีทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

ความเท่าเทียมกันทางสังคม หมายถึง โอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของเมือง ในทุกกลุ่มอาชีพ สถานะทางสังคม เพศ วัย ลักษณะทางร่างกาย เช่น การเข้าถึงข้อมูลในทรัพยากรต่าง ๆ เข้าถึงการจ้างงาน และการให้บริการต่าง ๆ จากภาครัฐ

2. ศึกษาเมืองยั่งยืนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดสำคัญที่ทำให้เมืองเกิดความยั่งยืนในพระพุทธศาสนา คือ การสร้างเหตุและปัจจัยที่เหมาะสม โดยเหตุและปัจจัยของเมืองยั่งยืนนั้นพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับแนวคิดในการพึ่งพาตนเองได้ของเมืองเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับเมืองยั่งยืนในบริบทสากลทั้งในเรื่อง ความเท่าเทียม การปกครอง ธรรมาภิบาล และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏแนวคิดดังนี้

หลักการพึ่งตนเอง ตามหลักการในพระพุทธศาสนาสามารถแบงออกได้เป็น 5 อย่าง ได้แก่ การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมืองจะต้องมีความสามารถในการผลิต การจัดหาผลผลิต และการบริหารจัดการผลผลิต เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยสนับสนุนการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การพึ่งตนเองดนสังคม หมายถึง เมืองได้สร้าง สภาพของสังคม(ความเท่าเทียม) ให้เอื้ออำนวยต่อการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ด้วยการช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเองด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนาตนเองดนกายภาพสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุล ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ การพึ่งตนเองด้านจิตใจ หมายถึงการรักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันเป็นจิตวิญญาณของเมือง เพื่อเป็นฐานแห่งการสร้างความภาคภูมิใจ สภาพจิตใจที่เขมแข็ง มั่นคง สงบ และประกอบด้วยคุณธรรม ให้กับคนในเมือง การพึ่งตนเองด้านปัญญา หมายถึงการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม สภาพแวดล้อม ใหบรรลุถึงความสุขในการดำเนินชีวิตในเมือง

องค์ประกอบของการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา พบในนคโรปมสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวถึงเครื่องป้องกันนครซึ่งสามารถเปรียบได้กับการพัฒนาเมืองในปัจจุบันดังนี้

ประการที่ 1 “ในปัจจันตนครของพระราชา มีเสาระเนียดขุดหลุมฝังลึก ไม่หวั่นไหว” เปรียบเสมือนความเชื่อในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

ประการที่ 2 “มีคูขุดลึกและกว้าง” ในบริบทเมืองยั่งยืนของตะวันตก เปรียบเสมือนจิตสำนึกร่วมกันหรือสำนึกของความเป็นพลเมือง

ประการที่ 3 “มีทางเดินตามคูได้รอบ ทั้งสูงและกว้าง” เปรียบเสมือนการให้ความสำคัญกับการเดินทาง

ประการที่ 4 “มีการสะสมอาวุธไว้มาก ทั้งที่เป็นอาวุธแหลมยาวและอาวุธคม” เปรียบเสมือนอาวุธในยุคปัจจุบันคือ ความรู้ และเทคโนโลยี

ประการที่ 5 “ตั้งกองทัพไว้มาก คือ พลช้าง พลม้า พลรถ พลธนู...” เปรียบเสมือนการมีพลเมืองที่เข้มแข็ง ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อการรักษาความสงบสุขของบ้านเมือง

ประการที่ 6 “มีทหารยามฉลาดสามารถดี ...” เปรียบเสมือนกับ ธรรมาภิบาล

ประการที่ 7 “มีกำแพงทั้งสูงและกว้าง พร้อมด้วยป้อมก่ออิฐถือปูนดี” เปรียบเสมือนกับ การกำหนดขนาดและพื้นที่ในการพัฒนาเมือง

ประการที่ 8 “ปัจจันตนครหาอาหาร 4 ประการ ...” เปรียบเสมือนการพึ่งพาตนเองภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

องค์ประกอบของเมืองดังกล่าวสอดคล้องกับเรื่องของสภาวะความสบาย ซึ่งเกิดจากสิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูลช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี หรือ สัปปายะ 7 เปรียบเสมือนปัจจัยในการพัฒนาเมืองให้เกิดสภาะของความสุขสบายในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประกอบด้วย

2.1 อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ

2.2 โคจรสัปปายะ ที่หาอาหารเหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป

2.3 ภัสสสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันด้วยพูดที่ดีแต่พอประมาณ

2.4 ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษา

2.5 โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ รับประทานง่าย

2.6 อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

2.7 อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

3. เสนอแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลของการศึกษาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล และเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบถึงแนวคิด และองค์ประกอบที่ทำให้เมืองเกิดความยั่งยืน มาสร้างแบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้เชียวชาญ ถึงแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เกิดความยั่งยืน โดยมีแนวทางดังนี้

3.1 มิติด้านกายภาพ

3.1.1 ต้องให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้มาก เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรการผลิต สร้างสภาพแวดล้อมที่น่ารื่นรมย์ เน้นการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ และช่วยรักษาสภาพอากาศให้เกิดภาวะความสบาย

3.1.2 พัฒนาที่อยู่อาศัยที่พอดี ไม่รบกวนพื้นที่ธรรมชาติหรือเบียดเบียนธรรมชาติ กล่าวคือจำกัดขนาดพื้นที่เมืองให้เหมาะสมกับการใช้งานและขนาดของประชากร

3.1.3 การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง จะต้องให้เกิดโครงข่ายในการเดินทางที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นได้ในสังคม อาจรวมถึงช่องทางการสื่อสารระหว่างกัน หรือเทคโนโลยีร่วมด้วยทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาระบบขนส่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเดินเท้าและใช้พาหนะที่ไม่ใช้เครื่องยนต์มากขึ้น

3.2 มิติด้านเศรษฐกิจ

3.2.1 การให้ความสำคัญกับปากท้อง หรือเรื่องของอาหารนั่นเอง หากมองในมิติของเศรษฐศาสตร์ อาจมองว่า เมืองจะสามารถดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องเลี้ยงตัวเองได้เป็นลำดับแรก ก่อนที่จะขยับไปสู่การบริการ ดังนั้นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเมืองให้เกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องมองเรื่องการมีงานทำและการพึ่งพาตนเอง โดยภาคการผลิตและการบริโภคนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

3.2.2 สร้างงานและสร้างโอกาสในการเข้าถึงการทำงาน ตลอดจนปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต

3.2.3 การเงินการคลังของเมือง จะต้องสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง โดยผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นที่สมบูรณ์

3.2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ และต่อยอดสู่การพัฒนาเทคโนโลยีที่เกิดจากท้องถิ่นแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ

3.3 มิติด้านสังคม

3.3.1 ศึกษา อนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันเป็นจิตวิญญาณและตัวตนของเมือง เพื่อเป็นต้นทุนในการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจต่อเนื่อง

3.3.2 สังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยความคิดเห็นและตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเดียวกัน กล่าวคือ มีวิสัยทัศน์ และมองเห็นการพัฒนาเมืองในแบบเดียวกัน

3.3.3 การพัฒนาให้ความสำคัญกับสถาบันทางสังคมโดยเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคมและเมืองตามลำดับ เป็นการหล่อหลอมให้เกิดสำนึกของพลเมือง คือ ผลประโยชน์ของส่วนรวมมาก่อน ส่งเสริมให้คนมาใช้พื้นที่และสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนมากขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดความเป็นอยู่ของคนในสังคมร่วมกัน

3.3.4 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาเมืองในทุกระดับ ทั้งการร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ติดตามและตรวจสอบ

3.3.5 ส่งเสริม สนับสนุนให้การบริหารปกครองที่มีธรรมาภิบาล

3.3.6 ความปลอดภัยเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญ การที่ประชาชนจะมีความสุขและรู้สึกสบายได้ จะต้องไม่มีความกังวลในเรื่องของอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดกับชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นจะต้องมีการจัดเตรียมแผนป้องกัน และรองรับสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติ อุบัติเหตุ อาชญากรรม เป็นต้น

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพุทธด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนมีการศึกษาอยู่มาก แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา ไม่เคยมีงานวิจัยมาก่อน ดังนั้นแนวทางการศึกษาจำเป็นต้องเทียบเคียงกับบริบทสากล เพื่อให้เห็นภาพรวมของเมืองยั่งยืน จากนั้นจึงมองหาจุดร่วมของการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา และทดลองกับพื้นที่เมืองเชียงใหม่ อย่างไรก็ดีผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิงหนาท แสงสีหนาท เรื่อง หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย (สิงหนาท แสงสีหนาท, 2545)

ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ แนวคิดการออกแบบเมืองในบริบทสากล ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการออกแบบเมืองเริ่มตั้งอดีต ที่เน้นการสร้างความแข็งแรงให้กับเมืองเพื่อป้องกันศัตรู การสร้างเมืองเพื่อความสวยงาม จนถึงยุคปัจจุบันที่เน้นเรื่องของสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม และธรรมมาภิบาล ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเมืองยั่งยืนในบริบทสากล

ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ อิทธิพลแนวคิดการออกแบบเมืองที่ได้รับมาจากพระพุทธศาสนา โดยหลักการสำคัญคือ ชุมชนเมืองพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในชุมชนเมืองยั่งยืนในบริบทไทย มีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1. ชุมชนเมืองพึ่งพาตนเองหลากหลายลำดับชั้น ด้วยความสัมพันธ์ทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและมนุษย์ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน 2. ชุมชนเมืองพึ่งพาตนเองมีความพอเพียงในการบริโภค

ทรัพยากรเพื่อการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ 3.การผสมผสานวัฒนธรรมต่อยอดเป็นวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่สามารถดำรงรงอยู่เป็นชุมชนเมืองจนถึงปัจจุบัน

ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ แนวทางการออกแบบเมืองเพื่อความยั่งยืนในบริบทไทยโดยหลักการพึ่งพาตนเองของคนในเมือง โดยเสนอให้มีการออกแบบชุมชนเมืองในลักษณะของ ชุมชนละแวก (Neighborhood Concept) คือชุมชนมีขนาดกะทัดรัด มีสิ่งสาธารณูปการที่จำเป็น เช่น ร้านค้า โรงเรียน สถานพยาบาลสวนสาธารณะ ฯ อยู่ในระยะที่สามารถเดินถึงกันได้ การออกแบบทางสัญจรให้มีทางเท้าและทางจักรยานที่ร่มรื่น มีการเสนอให้มีการพัฒนาแบบประชารัฐ แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ การสร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชนด้วยสภาพแวดล้อม คือเมืองขนาดกะทัดรัด และเน้นการมีส่วนร่วมและสร้างเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านสังคมประชารัฐ

สรุป

แนวคิดเมืองยั่งยืนในบริบทตะวันตกมีขอบเขตที่กว้างขวางครอบคลุมในทุกมิติ แต่เมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนามีแนวคิดซึ่งสะท้อนออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาเมือง ที่เหมาะสมกับสังคมไทยชัดเจนกว่า แนวทางในการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติของพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดจากแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลักนั้น สะท้อนออกมาให้เห็นในด้านองค์ประกอบของเมืองยั่งยืน จากนคโรปมสูตร ขณะที่แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เมืองเกิดความยั่งยืน และเป็นเมืองน่าอยู่ สิ่งนั้นแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในการศึกษาเมืองในพระพุทธประวัติ สะท้อนความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อาหารอุดมสมบูรณ์ การสะดวกสบายในการเดินทาง การสนับสนุนและเกื้อกูลกัน คนในสังคมมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน มีผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่องของสภาวะความสบาย ซึ่งเกิดจากสิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี หรือ สัปปายะ 7

จากแนวคิด องค์ประกอบและแนวทางในการพัฒนาเมืองยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนาดังกล่าว สามารถนำมาสู่การศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในมิติพระพุทธศาสนา โดยได้นำหลักการดังกล่าวไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองชียงใหม่ ซึ่งได้ให้ความคิดเห็นและแนวทางในการปฏิบัติให้เมืองเชียงใหม่ยั่งยืนในมิติ

พระพุทธศาสนา ใน 3 ด้าน คือ มิติกายภาพเน้นเรื่องการผังเมือง การขนส่ง และการรักษาสภาพแวดล้อม มิติเศรษฐกิจ เน้นเรื่องการรักษาปัจจัยการผลิต(ที่ดินเกษตรกรรม) กระจายโอกาสการทำงานและเข้าถึงทรัพยากร(ส่งเสริมการลงทุน) และสร้างความมั่นคงทางการเงินการคลัง(กระจายอำนาจจากส่วนกลาง) มิติด้านสังคม เน้นการพัฒนาพลเมือง พลังทางสังคม การมีส่วนร่วมและการปกครองที่มีธรรมาภิบาล รวมถึงความปลอดภัยของเมือง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวเนื่องกับเมืองที่ยั่งยืน ยังเป็นประเด็นที่สามารถศึกษาค้นคว้าได้อีกหลากหลายประเด็น ซึ่งในมิติพระพุทธศาสนาเอง สามารถที่จะทำการศึกษาต่อเนื่องออกไปได้ในหลากหลายระดับโดยใช้แนวคิดและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการสร้างสังคมเมืองยั่งยืน กระบวนการพัฒนาคนในสังคมเมืองเพื่อสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาเมือง การรักษาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของเมือง การสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในสังคมเมือง

2. การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองในริบทต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยว การพัฒนาเมืองสุขภาพ หรือการพัฒนากระบวนการการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนหรือผังเมือง เป็นต้น

3. ปัจจุบันการศึกษาเรื่องของเมืองยั่งยืน มีกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบที่ถูกตองเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยน้อยมาก ซึ่งควรที่จะต้องได้รับการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ อย่างเร่งด่วน แต่การศึกษาที่อาจจะมีต่อเนื่องออกไปควรจะต้องมีความระมัดระวัง ในการวางกระบวนการและวิธีการศึกษาอย่างรัดกุม และจะต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าความยั่งยืนไม่ใช่สิ่งใดเพียงสิ่งหนึ่ง ด้านใดเพียงด้านหนึ่ง แต่จะต้องได้รับการศึกษาถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงในเหตุปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ที่มีความครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นองครวมที่จะนำพาไปสู่ความยั่งยืนที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2545). เมืองยั่งยืน "ประสบการณ์ของตะวันตก". สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไมเคิล คีทิง . (2537). แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แปลโดย มานพ เมฆประยูรทอง. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

วิจิตรบุษบา มารมย์. (2560). หนังสือการประเมินองค์ความรู้ด้านเมืองยั่งยืนในประเทศไทย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สิงหนาท แสงสีหนาท. (2545). หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย. ในวิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

UN-Habitat III. (2016). HABITAT III POLICY PAPER 4 – URBAN GOVERNANCE, CAPACITY AND INSTITUTIONAL DEVELOPMENT. Retrieved มีนาคม 7, 2019, from http://habitat3.org/wp-content/uploads/PU4-HABITAT-III-POLICY-PAPER.pdf

การบวชในสมัยอยุธยา*

THE ORDINATION IN THE AYUTTHAYA PERIOD

พระมหาทศพล จนฺทวโส (มาบัณฑิตย์)

Phramaha Thossapol Junthawungso (Mabundit)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: mahadhatmcu@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพุทธบัญญัติเกี่ยวกับการบวช 2) เพื่อศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับการบวชในสมัยอยุธยา 3) เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า

การบวชในพระพุทธศาสนาเป็นการคัดกรองบุคคลให้เข้ามาทำหน้าที่สืบทอดอายุพระศาสนา ซึ่งมีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาขอบวชนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านกายภาพ และเพศภาพ ในประวัติศาสตร์สังคมอยุธยาโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้ค่อนข้างยากมีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ เช่น ห้ามบวชคนของราชการ คนเป็นหนี้ ทาส บุรุษผู้ถูกเฆี่ยนด้วยหวาย และผู้เป็นโรคติดต่อ เป็นต้น แต่ปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีพระสงฆ์จำนวนมาก และมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้นำทางด้านจิตวิญญาณของสังคม มีอิทธิพลและบทบาทต่อสังคมในสมัยอยุธยาเป็นอย่างมาก

การบวชในสมัยนั้นมีเหตุปัจจัยในการบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ เช่น บวชเพื่อการเมือง เพื่อการศึกษา เพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม การการหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นส่วนสนับสนุนในการบวช

คำสำคัญ: การบวช, พระพุทธศาสนา, อยุธยา,

---

* Received 16 July 2019; Revised 21 July 2019; Accepted 24 July 2019

Abstract

This qualitative research has three objectives; 1) to study the Buddhist ordinances about ordination, 2) to study restrictions on ordination in the Ayutthaya period, and 3) to study the factors of ordination in the Ayutthaya period

The research found that:

The ordination in Buddhism has the attracted screening of individuals who will serve succession age religion, which has a Buddhist commandment about the qualifications of those who come to ordain must be a person who is complete with both physical and gender. In the history of Ayutthaya society, the chance that the son will be ordained quite difficult have social restrictions and many laws which corresponds to the Buddhist commandment, such as to government officials, the debtor, slave, a man was flogged, men with serious communicable diseases, etc., But appeared in the Ayutthaya period with many monks and is characterized as both a lead and directs the spiritual side of social influence and role in society is very much Ayutthaya.

The ordination in the Ayutthaya period for ordination to seek benefits such as ordination, politics, education, social status change the avoidance of labor criteria, etc., with economic prosperity as support.

Keywords: Ordination, Buddhism, Ayutthaya

บทนำ

"บวช" เป็นศัพท์ที่ใช้ในศาสนาเป็นขั้นตอนที่ทำให้บุคคลธรรมดาผู้นับถือศาสนา ต่าง ๆ กลายเป็นนักบวชของศาสนาที่ตนนับถือ การบวชเป็นพิธีกรรม ซึ่งมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามศาสนา ในพระพุทธศาสนาการบวช คือ บรรพชาอุปสมบท แปลว่า เว้นจากการทำความชั่ว การเข้าถึง เป็นการคัดกรองบุคคลให้เข้ามาทำหน้าที่สืบทอดอายุพระศาสนา การบวชในสมัยพุทธกาลมี 8 อย่าง คือ 1) เอหิภิกขุอุปสัมปทา 2) ติสรณคมนูปสัมปทา 3) ญัตติจตุตถกัมม

อุปสัมปทา 4) ครุธัมมปฏิคคหณูปสัมปทา 5) อัฏฐวาจิกาอุปสัมปทา 6) โอวาทปฏิคคหณูปสัมปทา 7) ปัญหาพยากรณูปสัมปทา และ 8) ทูเตนอุปสัมปทา ในปัจจุบันเหลือเพียง 2 แบบ คือ 1) ติสรณคมนูปสัมปทาใช้สำหรับบรรพชาสามเณร และ 2) ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทาใช้สำหรับบวชพระสงฆ์ ตอนที่พระองค์ทรงพระชนม์อยู่การบวชเป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายหลักเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปสู่นานาประเทศการบวชก็ยังคงหลักการเดิมแต่บางครั้งมีวัตถุประสงค์ผันแปรไปตามบริบทของสังคมตามยุคสมัยนั้น ๆ

การบวชจัดเป็นสังฆกรรม พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์ปฏิบัติไว้ชัดเจน ทรงมีพุทธบัญญัติถึงคุณสมบัติของผู้ขอบวชและผู้ที่ห้ามบวช กล่าวคือสงฆ์จะให้กุลบุตรบวชต้องพร้อมด้วยสมบัติ 5 ประการ คือ (พระมหาสมณะเจ้า, 2552)

1. วัตถุสมบัติ ผู้จะบวชจะต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น เพศชาย มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์

2. ปริสสมบัติ หมายถึงพระภิกษุสงฆ์ที่จะเข้าร่วมทำสังฆกรรม ต้องมีอย่างน้อย 5 รูปขึ้นไปส่วนในประเทศไทยปัจจุบันนี้ถือว่าพระศาสนามั่นคงแล้วนิยม 10 รูปขึ้นไป

3. สีมาสมบัติ การให้อุปสมบททำสังฆกรรมพร้อมกันในสีมา (โบสถ์)

4. บุพกิจ พระอุปัชฌาย์ต้องตรวจดูเครื่องอัฏฐบริขารของภิกษุต้องสำเร็จก่อนสวดประกาศ

การบวช เป็นค่านิยมเพื่อเป็นแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ และกระบวนการเรียนรู้ของชายไทย ด้านปริยัติ การศึกษาพระธรรมคำสอน ด้านปฏิบัติ ความประพฤติ และด้านปฏิเวธ การบรรลุธรรม นอกจากนี้แล้ว ผู้ที่บวชเรียนย่อมได้เรียนรู้วิชาอื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วยตามความรู้ความชำนาญของอาจารย์ผู้สอนในแต่ละวัด เมื่อลาสิกขาแล้วก็เป็นกำลังสำคัญของครอบครัวและสังคม และการบวชยังเป็นเงื่อนไขในการรับราชการในสมัยอดีต เช่น ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีการกำหนดให้ผู้ชายที่เข้ารับราชการทุกคนจะต้องเคยบวชเรียนมาแล้วทรงกำหนดว่าผู้ใดไม่ได้บวชเรียนก็จะไม่มีโอกาสเข้ารับราชการ (สำนักพิมพ์แสงดาว, 2553)

ค่านิยมไทยในอดีตถือว่าคนที่ยังไม่ได้บวชเป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ ไม่ควรแก่การครองเรือนถ้าผู้ชายจะไปขอลูกสาวใครมาเป็นภรรยาพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะถามก่อนว่าเคยบวชเรียนมาแล้วหรือยังถ้ายังไม่เคยก็ไม่ยอมยกลูกสาวให้เพราะเหตุว่าผู้ที่จะมีความรู้เกี่ยวกับการครองเรือน มีความรับผิดชอบในเรื่องครอบครัวได้ดีจะต้องผ่านการบวชมาก่อนถ้าผู้ชายใดยังไม่

เคยบวช ถือว่าผู้ชายเหล่านั้นยังไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ ดังนั้นการบวชจึงเป็นค่านิยมเพื่อส่งกุลบุตรเข้ามาเรียนธรรมและหลักการดำเนินชีวิตจนเป็นประเพณีว่าลูกผู้ชายไทยควรจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา

ในประวัติศาสตร์ไทยการบวช มักจะมีการกล่าวอยู่เสมอว่าสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ การบวชในประวัติศาสตร์สังคมสมัยอยุธยานั้นโอกาสที่ไพร่และทาสจะได้บวชค่อนข้างยาก แต่กับปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีพระสงฆ์สามเณรจำนวนมาก การบวชเป็นพระสงฆ์ไม่จำกัดชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่สถานะเดิมเป็นไพร่ ซึ่งพระสงฆ์เป็นกลุ่มทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในสมัยอยุธยาเป็นที่เคารพนับถือของทุกชนชั้นในสังคมมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้นำทางด้านจิตวิญญาณของสังคมเป็นเสมือนผู้เชื่อมระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นใต้ปกครอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้กลุ่มพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อสังคมในสมัยอยุธยาเป็นอันมาก ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องการบวชเป็นพระสงฆ์ในสมัยอยุธยาเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในสมัยอยุธยาการบวชนั้นมีข้อจำกัดอะไรบ้าง ? และอะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้มีคนบวชจำนวนมาก ?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธบัญญัติเกี่ยวการบวช
2. เพื่อศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับการบวชในสมัยอยุธยา
3. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Field Research) ได้วางขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

1. การวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) ค้นคว้ารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษาพุทธบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการบวชในพระไตรปิฎก ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตีพิมพ์ พ.ศ. 2539 เป็นหลัก

ส่วนที่ 2 ศึกษาข้อจำกัดในการบวชในสมัยอยุธยา

ส่วนที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยในการบวชในสมัยอยุธยา

ทั้ง 3 ส่วนนี้ ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องได้แก่ พงศาวดาร กฎหมายตราสามดวง เอกสารจดหมายเหตุ บันทึกของชาวต่างชาติ เอกสารทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิทางประวัติศาสตร์ งานวิจัยและผลงานตีพิมพ์ รวมทั้งจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

2. สรุปผลการวิจัยทางเอกสาร และผลวิเคราะห์ อภิปรายตามสมมติฐาน ตอบปัญหาที่ต้องการทราบ พร้อมข้อเสนอแนะในส่วนสรุป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการบวชในสมัยอยุธยา การบวชนั้นไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำได้โดยง่าย เพราะมีข้อจำกัดทั้งทางธรรมวินัยและทางโลก สามารถสรุปให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. พิจารณาในวัตถุสมบัติตามพุทธบัญญัติ กลุ่มบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามบวช ประกอบด้วย

บุคคลผู้ถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีดังนี้

1. ผู้ที่มีเพศและภาวะบกพร่อง ได้แก่ บัณเฑาะก์ อุภโตพยัญชนก คนที่มีอวัยวะเพศ 2 เพศมีทั้งเพศหญิงและเพศชายในคนเดียวกัน และสัตว์ดิรัจฉาน

2. ผู้ที่เคยทำอนันตริยกรรมทั้งทำเองและสั่งให้ผู้อื่นทำ ได้แก่ ฆ่ามารดาฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงห้อพระโลหิต และทำสังฆเภท

3. ผู้ที่ทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ ผู้ที่เคยต้องอาบัติปาราชิก ผู้ที่ประทุษร้ายภิกษุณี คนลักเพศ หมายถึงปลอมบวช คือเอาผ้าเหลืองมาห่มเองโดยไม่มีพระอุปัชฌาย์ และผู้ที่ไปเข้ารีตเดียรถีย์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่เปลี่ยนไปเป็นนักบวชศาสนาอื่น

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการอุปสมบทแต่พอที่จะให้บรรพชาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธเจ้าตรัสถึงผู้ที่ไม่ควรได้รับการอุปสมบทไว้ 20 ประการ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก ผู้ที่ไม่มีพระอุปัชฌาย์หรือผู้ที่พระอุปัชฌาย์มีปัญหา เช่น พระอุปัชฌาย์เป็นกะเทย ไปเข้ารีตเดียรถีย์ พระอุปัชฌาย์เป็นอุภโตพยัญชนกเป็นลักเพศ ประเภทที่สอง ผู้ที่ไม่มีบริขารเป็นของตนเองไม่มีบาตรและจีวร บุคคลเหล่านี้ไม่ควรให้บวชหากภิกษุรูปใดบวชให้

จะต้องอาบัติทุกกฎ แต่เมื่อใดบุคคลเหล่านี้สามารถหาพระอุปัชฌาย์ที่เหมาะสมได้และหาบริขารได้แล้วก็สามารถอุปสมบทได้ และผู้มีอายุหย่อนกว่า 20 ปี

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการบรรพชา

ผู้ที่ไม่ควรได้รับการบรรพชาก็ถือว่าเป็นผู้ไม่ควรได้รับการอุปสมบทด้วย เพราะอุปสมบทกรรมเป็นพิธีที่ต้องผ่านการบรรพชามาก่อน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ที่ป่วยหนักหรือเป็นโรคร้ายแรง ได้แก่ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ (โรคที่มีเสมหะแห้งอยู่ในก้านหลอดลม) โรคลมบ้าหมู (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือในปัจจุบันมีโรคติดต่อร้ายแรงต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ เป็นต้น

2. ผู้ที่มีพันธะและผู้ทำผิดกฎหมาย ได้แก่ มารดาบิดาไม่อนุญาต มีหนี้สินเป็นทาส ข้าราชการที่ไม่ได้รับอนุญาต โจรผู้ร้ายคนที่ถูกออกหมายจับ

3. บุคคลไม่ควรให้บรรพชา 32 จำพวก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ผู้พิการหรือมีอวัยวะไม่สมบูรณ์ ได้แก่ มือเท้าด้วน หูขาด นิ้วขาด เอ็นขาด จมูกแหว่ง นิ้วติดกันเป็นแผ่น ตาบอด ใบ้หูหนวก ง่อย เปลี้ย คอพอก ค่อม เตี้ยเกินไป เท้าปุก ชรา ทุพพลภาพ รูปร่างไม่สมประกอบ คนกระจอกคือฝ่าเท้าไม่ดีต้องเดินเขย่ง เป็นต้น

พระอุปัชฌาย์ใดให้บุคคลเหล่านี้บวชจะต้องอาบัติทุกกฎ แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าทรงมีพระประสงค์ให้บุคคลที่ได้รับการบวชแล้วลาสิกขาในอรรถกถาบางแห่งกล่าวไว้ว่า หากสงฆ์ให้บุคคลเหล่านี้บวชแล้วก็เป็นอันบวชด้วยดี แต่การกสงฆ์และอาจารย์อุปัชฌาย์ไม่พ้นอาบัติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547) บุคคลดังกล่าวหากบวชแล้วจะดำรงเพศบรรพชิตถ้าไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตก็คงให้บวชอยู่ได้ แต่ถ้าเห็นว่าบวชอยู่ต่อแล้วจะส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ที่ดีของสงฆ์ก็ควรให้ลาสิกขาเสีย

2. ข้อจำกัดการบวชในสมัยอยุธยาได้ทำโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้ค่อนข้างยาก ซึ่งมีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ ได้แก่

2.1 ห้ามบวชคนของราชการ ตรงกับพุทธบัญญัติที่ทรงห้ามบวชทางราชวัง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือพระราชาต้องอนุญาตเสียก่อนข้าราชการคนวังถึงจะบวชได้ ในสมัยอยุธยาข้อห้ามนี้จะควบคุมคนในระดับล่างอย่างไพร่และทาส ชนชั้นไพร่ต้องสังกัดมูลนายเมื่อจะบวชต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากมูลนายที่สังกัด เพราะห้ามบวชคนของทางราชการ หรือคนในราชวัง ถ้าราชการจะบวชต้องขออนุญาตกับเจ้าสังกัด ส่วน

ไพร่จะบวชได้ต้องขออนุญาตต่อเสนาบดี เพราะว่าเมื่อไพร่และทาสบวชย่อมมีผลกระทบต่อรายได้และการผลิตของมูลนาย ซึ่งนายบางคนในตอนแรกยินยอมให้บวช แต่ต่อมารู้สึกเสียดายผลประโยชน์ที่สูญเสียไป จึงมีการเรียกร้องหรือบังคับให้ไพร่หรือทาสที่ตนอนุญาตให้บวชนั้นสึก และถ้าไพร่ ทาส หรือลูกหนี้ไม่ยอมสึกจะมีการเรียกร้องให้ชดใช้เงินทองแทน ซึ่งในกรณีบังคับให้ลาสิกขา หรือเรียกร้องค่าชดใช้อาจจะเกิดขึ้นได้น้อยมาก เพราะผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเชื่อกันว่าการบวชนั้น ตัวเองจะบวชเองหรือจะให้ผู้อื่นบวชนั้นได้อานิสงส์ใหญ่

2.2 ห้ามบวชคนมีหนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พบว่าในสังคมสมัยอยุธยาเป็นสังคมเกษตรกรรมและสังคมการค้า โดยที่คนในสมัยนั้นให้ความสำคัญเรื่องสัญญาที่สำคัญ ๆ มี 2 สัญญา คือ สัญญากู้ยืม และสัญญาขายคนเป็นทาส ในการบวชนั้นพระอุปัชฌาย์จะต้องถามผู้ขอบวชก่อน ถ้ามีการคัดค้านจากนายเงิน ผู้เป็นลูกหนี้จะบวชไม่ได้ ถ้าจะบวชต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าหนี้ก่อน

2.3 ห้ามบวชทาส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ตามหลักฐานในพระอัยการทาสในสมัยอยุธยาแบ่งทาส 7 ประเภท ทาสสินไถ่ ทาสในเรือนเบี้ย ทาสที่ได้มาจากบิดามารดา ทาสมีผู้ให้มา ทาสช่วยให้พ้นพันธโทษ ทาสที่เลี้ยงมาเมื่อกาลทุภิกขุภัย และทาสเชลย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529) ซึ่งทาสสินไถ่มีมากน่าจะเกิดจากการไปทำหนี้สินหรือเล่นการพนันเสีย เนื่องด้วยคนส่วนใหญ่ในสมัยนั้นจะไม่ขอทานเขากินยอมตกเป็นทาสมากกว่า เพราะการขอทานเขากินในสมัยนั้นลำบากและเป็นสิ่งที่น่าอัปยศเสื่อมเสียวงศ์สกุล (ลา ลูแบร์, 2548) ทำให้ไพร่ยอมขายตัวและสมาชิกในครอบครัวไปเป็นทาสสินไถ่ ซึ่งระหว่างเป็นทาสต้องตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทาสเท่านั้นถ้าจะบวชต้องได้รับการยินยอมจากนายทาสเสียก่อน

2.4 ห้ามบวชบุรุษผู้ถูกเฆี่ยนด้วยหวาย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การลงโทษสมัยอยุธยาสถานเบา คือ การเฆี่ยนด้วยหวาย ในกฎหมายตราสามดวงบัญญัติไว้ว่ามีการเฆี่ยนเป็นยก หรือเฆี่ยนกี่ครั้งให้เป็นไปตามโทษ ตามพระราชกำหนดเก่าหรือกฎหมายอื่น ๆ เช่น ในพระอัยยิกาลักษณะผัวเมีย ชายที่ลักลอบได้เสียกับหญิงสาวโดยมิได้สู่ขอ บิดามารดาฝ่ายหญิงจับได้ให้มีสิทธิโบยชายได้แต่ไม่ให้โบยถึงสาหัสหรือในกฎหมายเบ็ดเสร็จหากมีการวางมอมยาแล้วลักขโมยทรัพย์สิน ถ้าถูกจับได้จะถูกเฆี่ยนด้วยลวดหนัง (แส้หนัง) 6 ที (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529) ต้องรักษาแผลให้หายก่อนถึงจะบวชได้

2.5 ห้ามบวชผู้เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ในพระไตรปิฎกยังระบุถึงโรคติดต่อที่เป็นแล้วห้ามบวช 5 ชนิด คือโรคเรื้อน โรคฝี โรคกราก โรคมองคร่อ และโรคลมบ้าหมู (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ถ้ารักษาให้หายจึงจะอนุญาตให้บวชได้ ซึ่งเท่ากับเพิ่มข้อจำกัดมากขึ้นโอกาสที่จะบวชของกุลบุตรน้อยลง เนื่องด้วยสุขภาพอนามัยของคนในสมัยอยุธยานั้นคงจะไม่เจริญก้าวหน้าพบว่า โรคไข้ทรพิษ โรคเรื้อน คุดทะราด และโรคซิฟิลิส เป็นโรคระบาดประจำท้องถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แอนโทนี รีด, 2548) และลา ลูแบร์ บันทึกเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บไว้ว่า “ส่วนโรคมะเร็ง โรคฝีโพรงหนองและปรวดมีมาก โรคไฟลามทุ่งนั้นเป็นกันชุม ใน 20 คน 19 คนจะต้องเคยเป็น” (ลา ลูแบร์, 2548) และอัตราการรอดชีวิตของเด็กแรกเกิดก็มีจำนวนไม่มาก นิโคลาส แชร์แวส กล่าวถึงเด็กอยุธยาพอคลอดออกมาใหม่ ๆ จำนวน 10-12 คนจะเหลือรอดได้สัก 2-3 คน (นิโคลาส แชร์แวส, 2546)

3. เหตุปัจจัยของการบวชในสมัยอยุธยา เมื่อพิจารณาจากการบวชนั้นจะมีอยู่ 2 ประเภท คือ บวชแล้วดำรงสถานะอยู่เป็นพระสงฆ์ไปตลอดชีวิต และบวชแล้วลาสิกขา การบวชนั้นนอกจากเหตุผลในเรื่องความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วการบวชยังประกอบด้วยเหตุปัจจัยอื่นอีก สามารถวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ ได้ดังต่อไปนี้

3.1 บวชด้วยเหตุผลทางการเมือง ผู้เข้ามาบวชด้วยเหตุผลทางการเมืองจะเป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองหรือเชื้อพระราชวงศ์ พระสงฆ์ที่เป็นเชื้อราชวงศ์บางรูปได้บวชเรียนจนได้รับสมณศักดิ์ชั้นสูงก็มี เหตุผลหนึ่งที่เชื้อพระราชวงศ์ออกผนวชมักจะเกี่ยวข้องกับการเมืองต่างก็มีเหตุผลของแต่ละรูปที่สำคัญ คือ การหลบหนีจากราชภัยทางการเมือง เช่น กรณีพระเฑียรราชาพระอนุชาต่างพระมารดากับสมเด็จพระไชยราชาที่สวรรคตใน พ.ศ. 2070 ขณะนั้นพระนางศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชสามารถกุมอำนาจไว้ได้ ทำให้พระเฑียรราชาทรงเลือกการบวชเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ทรงดำริว่า “ครั้นกูจะอยู่ในฆราวาศบัดนี้ เห็นภัยจะบังเกิดมีเป็นมั่นคง ไม่เห็นสิ่งใดที่จะเป็นที่พึ่งได้ เห็นแต่พระพุทธสาสนา และผ้ากาสาวพัตร อันเป็นธงไชยแห่งพระอรหรรต จะเป็นที่พำนักพ้นภัยอุปัทวอันตราย ครั้นดำริห์แล้ว ก็ออกไปอุปสมบท เป็นภิกษุภาวะอยู่ใน ณ วัดราชประดิสถาน” (กรมวิชาการ, 2501) พระองค์ทรงบวชหนีภัยการเมือง เมื่อผนวชก็สามารถรวบรวมไพร่พลที่จะสนับสนุนให้พระองค์กลับมาขึ้นครองราชย์ได้สำเร็จ เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ต่อมาใน พ.ศ. 2095 พระองค์ได้สละราชสมบัติให้สมเด็จพระมหินทราธิราชแล้วทรงบวชอีกครั้งใน พ.ศ. 2097 โดยมีขุนนางออกบวช

ตามด้วยจำนวนมากพระองค์บวชเพื่อหนีความวุ่นวายต้องการความสงบส่วนการเข้าร่วมในการบวชครั้งนี้ของขุนนางเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและเปิดโอกาสให้ขุนนางใหม่ของสมเด็จพระมหินทราธิราชเข้ามาบริหารงานแทน (สหภัส อินทรีย์, 2559)

ปลายกรุงศรีอยุธยามีการออกผนวชของเชื้อพระวงศ์ อีกหลายกรณี เช่น เจ้าฟ้านเรนทรไม่ลาสึกขาออกมาเพื่อรับราชสมบัติตามที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสั่งเสียไว้ โดยมีการระบุในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า “เจ้าฟ้านเรนทรซึ่งเป็นกรมขุนสุรเรนทรพิทักษ์เป็นภิกษุภาวะ เมื่อมิได้รับซึ่งราชสมบัติ จึงมิได้ลาผนวชออก” (กรมวิชาการ, 2501) เนื่องจากไม่ต้องการชิงราชสมบัติกับพี่น้อง สุดท้ายเจ้าฟ้าพรปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ต่อมาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีเหตุการณ์สำคัญ ในช่วงที่พระองค์ประชวรอยู่ได้ทราบว่าเจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศทำร้ายกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ก็ทรงพิโรธส่งผลให้เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ ต้องออกผนวช ซึ่งพงศาวดารได้ระบุไว้ว่า “กรมหลวงอภัยนุชิตพระชนนีกรมขุนเสนาพิทักษ์ (เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศ) เสด็จตามไปอ้อนวอนว่า ถ้าพ่อมิช่วยก็เห็นน้องจะตาย กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ตรัสว่า จะช่วยได้ก็แต่กาสาวพัตรอันเป็นธงไชยพระอรหรรต กรมหลวงอภัยนุชิตได้สติขึ้น จึงเสด็จเข้าไปทรงพระวอ ซ่อนพากรมขุนเสนาพิทักษ์ออกทางประตูฉนวนไป ให้ทรงผนวช ณ วัดโคกแสง อยู่ด้วยกับกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์นั้น” (กรมวิชาการ, 2501) ในปลายรัชกาลของพระองค์ทรงไม่ต้องการให้เจ้าฟ้าเอกทัศช่วยราชการทรงเห็นควรให้เจ้าฟ้าอุทุมพรรับตำแหน่งพระมหาอุปราชมีระบุไว้ในพงศาวดารฉบับหัตถเลขา ว่า “จึงดำรัสสั่งเจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีว่า จงไปบวชเสียอย่าให้กีดขวางเลย เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีมิอาจขัดพระราชโองการได้กลัวพระราชอาญาก็ต้องจำพระทัยทูลลาไปทรงผนวช” (กรมศิลปากร, 2548) เจ้าฟ้าเอกทัศต้องจำใจออกผนวชทางการเมืองเพื่อรักษาชีวิตตามพระบรมราชโองการ อย่างไรก็ดีเมื่อเจ้าฟ้าอุทุมพรขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงยกราชสมบัติให้กับเจ้าฟ้าเอกทัศแล้วผนวชไปจำพรรษา ณ วัดประดู่ ซึ่งการออกบวชน่าจะมาจากพระองค์ทรงหลีกหนีความวุ่นวายทางการเมือง

นอกเหนือจากเชื้อพระวงศ์ออกบวชหนีภัยการเมืองแล้ว ยังมีขุนนางที่บวชหนีภัยการเมือง เช่นเหตุการณ์ในปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก่อนที่จะสวรรคต พระองค์ทรงได้ถวายพระราชวังเป็นเขตพุทธาวาสและให้ขุนนางบวชเพื่อหนีภัยการเมือง เพราะทรงทราบว่า

พระเพทราชากับหลวงสรศักดิ์ร่วมมือกับขุนนางยึดราชสมบัติ จึงมีพระราชโองการให้ขุนนางที่ใกล้ชิดให้มาเข้าเฝ้า “จึงมีพระราชดำรัสให้หาบรรดาชาวที่ชาววังซึ่งเป็นข้าหลวงเดิมประมาณสิบห้าคนเข้ามาเฝ้าในพระมหาปราสาทที่นั่งสุธาสวรรย์ที่เสด็จทรงพระประชวรอยู่แล้วนั้น จึงมีพระราชโองการตรัสว่า บัดนี้ อ้ายสองคนพ่อลูกมันคิดการเป็นกบฏ ฝ่ายเราก็ป่วยทุพลภาพหนักอยู่แล้ว เห็นชีวิตจะไม่ตลอดไปจนสามวัน และซึ่งท่านทั้งหลายจะอยู่ในฆราวาสนั้นเห็นว่าอ้ายกบฏพ่อลูกมันจะฆ่าเสียสิ้นอย่าอยู่เป็นคฤหัสถ์เลย จงบวชในพระบวรพุทธศาสนา เอาธงชัยพระอรหันต์เป็นที่พึ่งเถิดจะได้พ้นภัย” (กรมศิลปากร, 2548)

3.2 บวชเพื่อการศึกษา คนไทยในสมัยอยุธยานิยมนำบุตรหลานชายของตนเองไปฝากที่วัดเพื่อโอกาสในการศึกษา ดังข้อความปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาสมัยสมเด็จพระนารายณ์ว่า “ยังมีผู้หญิงอีกเป็นอันมากซึ่งเอาลูกไปเที่ยวฝากไว้ตามวัด เมื่อเด็กอยู่ตามวัดแล้วก็ได้รับการยกเว้นจากการต่าง ๆ การที่ประเทศสยามมีพระสงฆ์เต็มบ้านเต็มเมืองนั้น ไม่เป็นประหลาด อย่างใด เพราะประเทศนี้เต็มไปด้วยวัดวาอาราม และยังมีผู้กล่าวอีกว่า บรรดาชายทั้งหมดในพระราชอาณาเขตนี้เป็นพระสงฆ์เสียส่วนหนึ่ง” (องค์การค้าของคุรุสภา, 2508) แสดงให้เห็นว่าคนในสมัยอยุธยานิยมส่งบุตรหลานเข้าไปบวช เพราะวัดเป็นสถานที่กล่อมเกลาอุปนิสัย ให้การศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรมในขณะนั้นแก่คนในทุกชนชั้นของสังคม โดยมีพระสงฆ์ที่มีความรู้เป็นผู้สอน นอกจากศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีด้านอักษรศาสตร์ โคลงฉันท์ กาพย์ กลอน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม และยังได้ศึกษาวิชาการทางโลกอื่น ๆ อีก ดังข้อความที่ปรากฏในบันทึก ลา ลูแบร์ ว่า “พระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัด สอนเป็นต้นว่าให้อ่าน ให้เขียนหนังสือ หัดคิดเลข และทำบัญชี” (ลา ลูแบร์, 2548)

เมื่อจำนวนพระสงฆ์ที่มากขึ้น สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้คณะสงฆ์เอาจริงเอาจังกับการศึกษาพระปริยัติธรรมมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดลงไปแน่นอนว่าพระภิกษุที่บวชมากี่พรรษาจะต้องมีภูมิความรู้ในธรรมะและภาษาบาลีขั้นไหนโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นเหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย และให้มีการสอบไล่ธรรม นับว่าเป็นการสอบไล่ธรรมครั้งแรกในประเทศไทย พระสงฆ์ที่สอบความรู้ไม่ได้ตามเกณฑ์ต้องลาสิกขาและถูกสักเลกให้สังกัดมูลนาย โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงให้การอุปถัมภ์

ในการอุปสมบทแก่พระราชวงศ์และข้าราชบริพาร ทรงกำหนดว่าผู้ใดไม่ได้บวชเรียนก็จะไม่มีโอกาสเข้ารับราชการ (สำนักพิมพ์แสงดาว, 2553) ยิ่งจะทำให้มีการบวชมากขึ้น

3.3 การบวชเพื่อออกจากระบบการเกณฑ์แรงงาน โครงสร้างทางสังคมอยุธยาพระสงฆ์จะได้รับอภิสิทธิ์ในสังคม พระสงฆ์เป็นกลุ่มที่ไม่ต้องสังกัดมูลนายไม่ต้องเกณฑ์แรงงาน การเกณฑ์แรงงานเป็นหน้าที่ของไพร่ ซึ่งการบวชทำให้ไพร่พ้นจากระบบไพร่ได้ชั่วคราว ไม่ต้องจ่ายค่าราชการ ไม่ต้องเกณฑ์แรงงานหรือทรัพย์สิน ใด ๆ (ส่วย) ทำให้ไพร่บางส่วนใช้การบวชเป็นวิธีหลบหนีออกจากระบบการเกณฑ์แรงงาน บางครั้งไพร่และทาสหลบหนีไปบวช หรือไปอยู่วัดเป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดแรงงานที่จำเป็น คนที่หนีไปบวชเพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานนั้น ก็น่าจะไม่มีศรัทธาต่อพระศาสนาอย่างแท้จริง ในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศก็คงจะปฏิบัติพระธรรมวินัยย่อหย่อนเป็นผลเสียหายแก่พระศาสนา ทำให้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มีการสอบไล่พระที่ไปบวชแล้วประพฤติย่อหย่อนไม่ศึกษาเล่าเรียนไล่ออกไปใช้แรงงาน (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2561) มองซิเออร์ คอนซตันซ์ บันทึกเล่าว่า “...เขาเคยเห็นพระเจ้าแผ่นดิน (สมเด็จพระนารายณ์) ให้พระสงฆ์สึกในวันเดียวตั้ง 700 (องค์การค้าของคุรุสภา, 2508) แต่ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ ได้วิเคราะห์ประเด็นนี้ตรงกันข้ามว่า การบวชเป็นการขัดต่อสภาพธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลส ต้องมีครอบครัว มีการเที่ยวเตร่และต้องกินอาหารวันละ 3 มื้อ ไพร่ส่วนใหญ่จึงไม่นิยมที่จะบวชเป็นการถาวรเพื่อหลบหนีออกจากระบบไพร่ (ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ, 2546) ซึ่งน่าจะเป็นความจริงเพราะว่าสัดส่วนของพระสงฆ์กับไพร่ในอยุธยานั้นมีความแตกต่างกันมากไพร่จะมีจำนวนมากกว่าพระสงฆ์ หรือวิเคราะห์จากจำนวนพระสงฆ์ที่เหลืออยู่หลังจากเสียกรุงครั้งที่ 2 พบว่ามีพระสงฆ์เหลืออยู่จำนวนน้อยมาก

3.4 บวชด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ในสมัยอยุธยาเป็นยุคที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเนื่องจากการค้ากับต่างชาติ อุปนิสัยของคนไทยที่ถือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัดสถานะทางสังคม ในข้อนี้แชร์แวสได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “ชาวสยามมักจะถือกันว่าผู้ที่มีสกุลรุนชาตินั้นคือผู้ที่มีเงินทองร่ำรวยมากที่สุดเป็นเกณฑ์ และความมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ก็วัดกันตรงใครมีเงินมากน้อย” (นิโคลาส แชร์แวส, 2546) สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม คือการสร้างวัด ดังค่านิยมที่ปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อครั้งกรุงยังสนุกสุขสบาย ได้ยินฝ่ายผู้เฒ่าท่านเล่ามา
ว่าเศรษฐีมีทรัพย์ไม่นับได้ สร้างวัดให้ลูกรักนั้นหนักหนา

ถ้าบุตรใครไม่มีซึ่งวัดวา ไปเล่นอารามเขาเศร้าฤทัย
เจ้าของเฝ้าเปรยเยาะเย้ยหยอก กลับไปบอกบิดาน้ำตาไหล
พ่อจึงสร้างอารามให้ตามใจ วัดจึงได้เกลื่อนกลาดดูดาษตา
(หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เปรียญ, 2512)

การสร้างวัดยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพเศรษฐกิจของแผ่นดินในขณะนั้น เพราะว่าแต่ละวัดนั้นจะสร้างด้วยวัตถุอันวิจิตร ในยามที่บ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีผู้คนจะนิยมสั่งสมบุญโดยการสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์แก่ตนเองและวงศ์ตระกูล ในช่วงปลายอยุธยาชีวิตและความเป็นอยู่ของไพร่นั้นดีกว่าเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะไพร่แถบอยุธยาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและเมืองท่าต่าง ๆ ไพร่ส่วนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในระบบเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวจนกลายเป็น ไพร่มั่งมี จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างวัดมากขึ้น ศรีศักร วัลลิโภดม ได้วิเคราะห์การสร้างวัดในสมัยอยุธยาว่า “การสร้างวัดให้ลูกเล่นอีกด้านหนึ่งเป็นทางออกของสามัญชนที่เป็นขุนนางใหญ่ หรือผู้ดีเศรษฐีมีทรัพย์มหาศาล แต่สร้างเรือนชานที่อยู่ให้ใหญ่โตมโหฬารไม่ได้ เพราะเท่ากับทำเทียมวังพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายมีโทษหนักถึงตัดหัว บรรดาผู้ดีเศรษฐีมีทรัพย์เหล่านี้เลยพากันสร้างวัดอวดกันวัดเลยมีจำนวนมากมาย”

วัดในสมัยอยุธยาเป็นสาธารณประโยชน์ของชุมชน เป็นศูนย์รวมของศิลปกรรม เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมแหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารของราชการ เป็นโรงพยาบาล และท่าตลาด เป็นต้น เมื่อวัดมีจำนวนมากนั้น หมายถึงต้องมีพระสงฆ์สามเณรต้องบวชเข้ามาปกครองดูแล ด้วยสภาวะเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรือง ประกอบกับฐานะของพระสงฆ์เป็นเคารพบูชาของทุกชนชั้นในสังคม จึงทำให้บางคนใช้การบวชเข้ามาแสวงหาลาภสักการะ ดังปรากฏข้อความในหนังสือประดนธรรมที่แต่งขึ้นในสมัยปลายอยุธยา ได้เล่าสภาพของพระสงฆ์ในเวลานั้นว่า“...บ้างบวชอยู่บ้าน...ทำการงาน...อนึ่งบวชปองวัตถุเงินทองของส่วยของสัด ค่านาค่าสวน ด้านด้วยคำนับ ชิงกันเป็นเจ้าวัด...เป็นชีเป็นช่างเป็นชีลูกจ้าง...ชีทำน้ำตาล...ชีนาชีไร่...ชีจำนำกิน...สารพัดทั่วแผ่นดิน หมอนวด หมอยา หมอกฤษ์ หมอชตา ทำมาหากิน ค้าใต้ค้าเหนือ ตัดไม้ฟันเรือ...ทั้งสุรายาฝิ่น กินเล่นเครง ๆ บวชแล้วมิอดเรียนเทศน์จับจด บมิเป็นเพลงฆ่าปรอททอดชาย ลวงราษฎร์ทั้งหลาย...ใช่ลูกพระตถาคต บวชเป็นขบถต่อพระศาสนา” (ประดนธรรม, 2508) ซึ่งน่าจะทำให้เกิดความเสื่อมทางศาสนาในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาและน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เสียกรุงครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2310

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบวชมีข้อจำกัดทั้งทางพระธรรมวินัย แบ่งคนที่จะบวชเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่บวชได้เลยเพราะมีคุณสมบัติครบตามพุทธบัญญัติ เป็นชายแท้ อายุ 20 ปีขึ้นไป มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในสมณเพศ มีจิตใจที่ศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นต้น 2) ผู้ที่ห้ามบวชโดยเด็ดขาด ได้แก่ ผู้มีพฤติกรรมที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ คือ ผู้ทำอนันตริยกรรม ผู้ต้องอาบัติปาราชิก ผู้เข้ารีตศาสนาอื่น และผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็นต้น 3) ผู้ที่มีข้อบกพร่องตามพุทธบัญญัติ แต่เมื่อแก้ไขเหตุปัจจัยที่ไม่ถูกต้องนั้น ๆ ได้แล้วก็สามารถบวชได้ เช่น คนที่เป็นโรค เป็นแผล ต้องรักษาให้หายเสียก่อน คนมีอัฏฐบริขารไม่ครบก็หาให้ครบ คนมีพันธะ กล่าวคือ เป็นลูกก็ต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ เป็นข้าราชการก็ต้องได้รับอนุญาตจากต้นสังกัด เป็นทาสก็ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้านาย ผู้เป็นลูกหนี้ก็ต้องใช้หนี้ให้หมดก่อน หรือได้รับการยินยอมจากเจ้าหนี้ คนที่มีพระอุปัชฌาย์มีปัญหาก็ให้หาพระอุปัชฌาย์รูปใหม่ที่ไม่มีปัญหามาบวชให้ เป็นต้น

2. จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบวชในสมัยอยุธยาไม่น่าจะเป็นเรื่องยากมากนัก แต่มีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ สังคมอยุธยาเป็นสังคมเจ้าขุนมูลนาย ประกอบด้วยชนชั้นผู้ปกครองได้แก่พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ และขุนนาง และชนชั้นผู้ใต้ปกครอง ได้แก่ไพร่และทาส ไพร่ต้องสังกัดมูลนาย ทาสต้องมีนายทาสดูแล ซึ่งทาสส่วนหนึ่งเกิดจากการยินยอมขายตัวไปเป็นทาสเพื่อใช้หนี้ การจะบวชได้นั้นต้องได้รับการยินยอมผู้ปกครอง กรม กอง ต้นสังกัดของตนเอง หรือนายทาสหรือเจ้าหนี้เสียก่อน แต่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเชื่อกันว่าการบวชนั้น จะบวชเองหรือจะให้ผู้อื่นบวชนั้นได้อานิสงส์ใหญ่ จึงมักจะยินยอมให้ไพร่หรือทาสหรือลูกหนี้ในบังคับของตนบวช และในสมัยอยุธยาเรื่องสุขอนามัยยังไม่เจริญก้าวหน้า พบว่ามีโรคระบาดประจำท้องถิ่นบางชนิดเช่น โรคเรื้อน ตรงกับพุทธบัญญัติคนที่เป็นห้ามบวช และอัตราการรอดชีวิตของเด็กหลังคลอดมีจำนวนไม่มาก ประกอบกับการเลี้ยงดูแบบไม่ถูกสุขลักษณะอาจทำให้ผู้คนในสมัยอยุธยามีสภาพร่างกายตรงกับข้อจำกัดในเรื่องบุคคล 32 พวกที่ห้ามบรรพชา ซึ่งจะทำให้กุลบุตรมีโอกาสในการบวชน้อยลงไปอีก

3. จากการศึกษาวิจัยพบว่า คนในสังคมอยุธยามีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทำให้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้นจะได้รับการยกย่องนับ

ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ 1) ศาสนธรรม คือ มีการศึกษาวิชาการทั้งทางธรรมและทางโลกกันภายในวัด 2) ศาสนบุคคล คือ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของทุกชนชั้นในสังคมมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำและผู้ชี้นำทางด้านจิตวิญญาณของสังคม 3) ศาสนวัตถุ ได้แก่ วัดวาอารามซึ่งเป็นอัตถประโยชน์ของชุมชน พบว่าถ้ายิ่งสมัยใดที่เศรษฐกิจดีผู้ที่มีฐานะดีก็จะแสดงออกถึงฐานะที่มั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างวัด และ 4) ศาสนพิธี คือ รูปแบบพิธีการทางศาสนาโดยเฉพาะการบวช ซึ่งเป็นจุดแรกที่ทำให้เกิดองค์ประกอบทั้ง 4 จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์บางส่วนอาศัยการบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าบวชด้วยศรัทธา ใช้การบวชเป็นเสมือนเกาะป้องกันตนโดยเฉพาะภัยทางการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงาน เมื่อบวชก็จะได้รับการศึกษา ซึ่งจะพบว่าแท้จริงแล้วการบวชไม่ได้ทำให้เลื่อนชนชั้นทางสังคมได้ แต่ศึกษาที่ได้รับในขณะที่บวชต่างหากที่เป็นส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถเมื่อลาสิกขาไปแล้วก็เอาความรู้ความสามารถนั้น ๆ ไปสร้างโอกาสในการเลื่อนชนชั้นเป็นขุนนาง เป็นต้น

สรุป

417 ปี ของอาณาจักรอยุธยา “การบวช” เป็นศาสนพิธีที่สำคัญในการสร้างบุคคลากรให้กับสังคมผ่านการศึกษาเล่าเรียนกันภายในวัด ซึ่งการบวชในสมัยนั้นมีข้อจำกัดทั้งทางพระธรรมวินัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาขอบวชนั้นต้องพร้อมด้วยกายภาพ มีอายุ 20 ปีขึ้นเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์แข็งแรงไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในขณะที่บวช จิตใจที่มั่นคงต่อพระพุทธศาสนา และเพศภาพเป็นมนุษย์ผู้ชายแท้ ไม่เป็นบุคคลต้องห้ามทางศาสนา ผู้ที่มีข้อบกพร่องบางอย่างที่เมื่อแก้ไขได้แล้วก็สามารถบวชได้ ส่วนในสังคมอยุธยาโอกาสที่กุลบุตรจะบวชได้นั้นก็มีข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมายหลายอย่างซึ่งตรงกับพุทธบัญญัติ เช่น ห้ามบวชคนของราชการ คนเป็นหนี้ ทาส บุรุษผู้ถูกเฒี่ยนด้วยหวาย และผู้เป็นโรคติดต่อ เป็นต้น แต่ปรากฏว่าในสมัยอยุธยามีคนบวชเข้าออกในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากตามแต่ละเหตุผลของบุคคล และสภาวการณ์ของสังคมในช่วงนั้น ๆ โดยสรุปค่านิยมในการบวช ในสมัยอยุธยาบวชเพราะมีศรัทธา บวชตามประเพณีนิยม บางส่วนบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง การศึกษา การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม และการการหลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์แรงงาน โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นส่วนช่วยสนับสนุนในการบวช และการสร้างวัดยังเป็น

การสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพเศรษฐกิจของแผ่นดินในขณะนั้น เนื่องด้วยในยามที่บ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีผู้คนจะนิยมสั่งสมบุญโดยการสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์แก่ตนเองและวงศ์ตระกูล

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งในการแสดงความให้เห็นการบวชในสมัยอยุธยา ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดความรู้ได้หลายแง่ ดังนี้

1. ผู้วิจัยสามารถนำรูปแบบวิธีการศึกษาวิเคราะห์ไปประยุกต์กับการศึกษาในประเด็นอื่น เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา เป็นต้น

2. ผู้วิจัยที่มีความสามารถเข้าถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น ๆ อย่างเช่น โบราณคดี โบราณสถาน ประติมากรรม จิตกรรม เป็นต้น อาจจะเขียนขยายอธิบายความให้ผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้เข้าใจบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลของสังคมอยุธยาได้มากขึ้นและยังจะให้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการวิจัยงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อีก

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2501). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ตามต้นฉบับของกรมราชบัณฑิต). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพัฒน์รัตนราโกษาธิบดี (ม.ร.ว. มูล ดารากร) ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส.

กรมศิลปากร. (2548). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (พิมพ์ครั้งที่ 10). นครปฐม: นครปฐมการพิมพ์.

นิโคลาส แชร์แวส. (2546). ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (แปล) โดยสันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.

ประดนธรรม. (2508). ประชุมสุภาษิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าวิทยา.

ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. (2546). ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2453. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสมณะเจ้า. (2552). คู่มือวินัยมุข พิมพ์ครั้งที่ 40 สำหรับนักธรรมตรี. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2561). สังคมสมัยอยุธยา (จัดพิมพ์ใหม่). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2547). สมันตปาสาทิก อรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวรรค วรรณนา ตอน 1 (แบบเรียนภาษาบาลีประโยค 6). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2529). “พระอัยการทาส” ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลา ลูแบร์. (2548). จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์: ราชอาณาจักรสยาม แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

สหภัส อินทรีย์. (2559). บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองกรุงศรีอยุธยา. วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา , 8(2), 35.

สำนักพิมพ์แสงดาว. (2553). ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว.

หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เปรียญ. (2512). นิราศทวาราวดี. พระนคร: กรมศิลปากร.

องค์การค้าของคุรุสภา. (2508). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 32. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา .

แอนโทนี รีด. (2548). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า ค.ศ. 1450-1680 เล่ม 1 ดินแดนใต้ลม แปลโดยพงษ์ศรี เลขะวัฒนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.

รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด*

MANAGEMENT MODEL FOR THE STABILITY OF BUDDHISM IN THE PROVINCE-LEVEL

ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์
Pannatorn Tainchaiyapurk
พระมหาอุทัย ปณฺฑาปภาโส
Phramaha Uthai Panyapabhaso
พระมหาคำพันธุ์ รณณฺชโย
Phramaha Kumphan Rananchayo
พระมหาชินภัทร ฉินฺนาลโย
Phramaha Chinnapat Chinnalayo
ณรงค์ธรรม บัวทอง
Narongtham Buathong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ratchaburi Buddhist College, Thailand
E-mail: pannatorn_t@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

รูปแบบการจัดการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยประยุกต์ใช้ร่วมกับปัจจัยการบริหาร ได้แก่ งบประมาณ วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร เพื่อให้เกิดความมั่นคงและดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง พระพุทธศาสนาจะมั่นคงได้นั้นต้องอาศัยพุทธบริษัทสี่ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ

* Received 7 June 2019; Revised 19 July 2019; Accepted 22 July 2019

อุบาสิกา ช่วยกันทำนุบำรุงสอดส่องดูแลให้มั่นคงและถาวร ที่สำคัญบทบาทของพระสังฆาธิการและผู้บริหารสำนักพุทธศาสนามีส่วนสำคัญมากที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง เหตุผลเพราะว่าเป็นผู้ที่อำนาจในการบริหารจัดการ และมีความใกล้ชิดพระพุทธศาสนามากที่สุด

รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด 1) หัวข้อพุทธศาสน์มั่นคง ได้แก่ (1) นำระบบคุณธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (2) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นจากประชาชน 2) หัวข้อดำรงศีลธรรม ได้แก่ (1) การพัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการให้รอบรู้ทุกด้าน (2) การพัฒนารูปแบบการคุ้มครองและตรวจสอบคณะสงฆ์ให้ทันสมัย 3) หัวข้อนำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน ได้แก่ (1) การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ (2) การพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก

คำสำคัญ : การจัดการ, ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

Abstract

The objective of this research in Rachaburi province were 1) to study the general condition of the management for the stability of Buddhism. 2) to study and analysis the management for the stability of Buddhism and 3) to present the format of management for the stability of Buddhism.

The management of the Sangha in all 6 areas, Governance, Religious Study, Welfare Education, Buddhism Propagation, Public Assistance And Public Welfare By applying together with the management factors such as the budget, the primary material, the equipment and the personnel to ensure stability and existence with safety from all dangers Buddhism can be secure, it requires four Buddhist companies, namely monks, nuns, worshipers, and worshipers, helping to maintain, monitor and ensure stability and stability. Importantly, the role of Buddhist monks and administrators of the Buddhist Bureau is very important to help Buddhism be stable. The reason is because he is the authority in management. And has the closest proximity to Buddhism

The management model for the stability of Buddhism at the provincial level 1) Buddhist Stability; (1) to use the Moral system in Sangha management (2) To promote the confidence and trust from people 2) Morality preserve; (1) To develop knowledge of Sangha Administrative Officers to know all aspects. (2) To Development of modern forms of protection and examination of the Sangha 3) Bringing Sustainable Peace; (1) To reform the Buddhist activity following the mission of Sangha Council (1) Reform of Buddhism according to the mission Buddhist monks (2) To develop the Buddhamonthon to be the center of Buddhism in the world

Keywords: The management, The stability of Buddhism

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย คือ จะยึดถือพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองโดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน การปกครองคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), 2540)

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์กลางรวมอำนาจปกครองและกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง กำหนดเขตการปกครอง ได้แก่ เขตการปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะ เจ้าอาวาสและภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนปกครองเป็นคณะนิกาย มี 4 หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุติ เรียกว่า คณะธรรมยุติ และในส่วนภูมิภาค ได้กำหนดส่วนหลักไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้จัดเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)

รูปแบบการจัดการพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงในระดับจังหวัด เป็นการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นหลัก ในขณะเดียวกันปัจจัยที่จะนำมาเสริมการบริหารจัดการให้มี

ประสิทธิภาพนั้นควรจะประกอบด้วย เงิน (money) วัตถุดิบ (materials) วัสดุอุปกรณ์ (machine or equipment) และบุคลากร (man) (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี พบว่ายังมีการจัดการที่ไม่ถูกต้องตามหลักการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และไม่เหมาะสมกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ควรปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ประเด็นที่สำคัญคือการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตรมากขึ้น องค์กรควรมีการปรับตัวเพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และควรปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการปัจจัยในการบริหารทั้ง 4 องค์ประกอบ ควรให้มีการจัดการปัจจัยการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยในเรื่อง “รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด” เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์และให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดความสุข และแนวทางการจัดการตัวชี้วัดทางพระพุทธศาสนา

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) คณะผู้วิจัยได้จัดการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในการศึกษารูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาระดับจังหวัด ดังนี้

2.1.1 กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) พระสังฆาธิการที่เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี จำนวน 10 รูป และ 2) ผู้บริหารสำนักพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี จำนวน 5 คน

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด 6 ด้าน คือ การปกครอง การ ศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

2.1.3 การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพมาดำเนินการ ดังนี้ 1) การลดทอนข้อมูล 2) การตรวจสอบข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ระยะที่ 2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาระดับจังหวัด

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

1.1 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้องบประมาณ พบว่า

1.1.1 การจัดการ 1) ที่มาของงบประมาณมาจาก คือ ส่วนราชการ การบริจาค และการจัดการผลประโยชน์และดอกผล 2) การเก็บรักษาและการเบิกจ่าย คือ รูปแบบ

คณะกรรมการ และเก็บไว้กับผู้ที่ได้รับมอบหมาย 3) การนำไปใช้ คือ รายจ่ายประจำ และรายจ่ายตามโครงการหรือกิจกรรม 4) การตรวจสอบ คือ การใช้งบประมาณประจำปี และการตรวจสอบการใช้งบประมาณตามโครงการหรือกิจกรรม

1.1.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค 1) จำนวนงบประมาณมีน้อยไม่เพียงพอ 2) การเก็บรักษาและการเบิกจ่ายงบประมาณยังไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้องตามระเบียบราชการ 3) ระบบการรายงาน การตรวจสอบยังไม่ถูกต้อง และเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน

1.2 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อวัตถุดิบ พบว่า

1.2.1 การจัดการ 1) ที่มาของวัตถุดิบ มาจากทางราชการ ภาคเอกชน ประชาชนจัดหาหรือดำเนินการให้ และจากการสิ้นสุดสัญญา 2) การเก็บรักษาและการดูแลรักษา คือ ขึ้นทะเบียนหรือขึ้นบัญชี ให้มีการรับมอบหรือตรวจรับและมอบหมายผู้ดูแลรักษาหรือซ่อมบำรุง 3) การนำไปใช้ประโยชน์โดยกำหนดวัตถุประสงค์การใช้ตามความต้องการหรือความจำเป็น มีคณะกรรมการหรือเจ้าอาวาสอนุมัติ 4) การตรวจสอบ โดยการรายงานการใช้ประโยชน์ประจำปี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคคลตรวจสอบการใช้ประโยชน์ และรายงานการใช้ประโยชน์

1.2.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค 1) จำนวนวัตถุดิบมีน้อย ไม่เพียงพอ 2) การใช้การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงยังไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง 3) ระบบการรายงานหรือการตรวจสอบไม่ถูกต้อง เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน

1.3 ด้านปัจจัยการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อวัสดุอุปกรณ์ พบว่า

1.3.1 การจัดการ 1) ที่มาของวัสดุอุปกรณ์ จากทางราชการ ภาคเอกชน ประชาชนจัดหาหรือดำเนินการให้ และจากการสิ้นสุดสัญญา 2) การเก็บรักษาและการดูแลรักษา คือ ขึ้นทะเบียนหรือขึ้นบัญชี กำหนดให้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจรับ และมอบหมายผู้ดูแลรักษาหรือซ่อมบำรุง 3) การนำไปใช้ประโยชน์โดยกำหนดวัตถุประสงค์การใช้ตามความต้องการหรือความจำเป็น มีคณะกรรมการหรือเจ้าอาวาสอนุมัติ 4) การตรวจสอบ โดยการรายงานการใช้ประโยชน์ประจำปี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการใช้ประโยชน์และประเมินผล

1.3.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค 1) จำนวนวัสดุอุปกรณ์มีน้อยไม่เพียงพอ หรือมีแต่ไม่ตรงตามความต้องการ หรือล้าสมัย 2) การใช้การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงยังไม่เหมาะสม 3) การรายงานหรือการตรวจสอบไม่ถูกต้อง เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน

1.4 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อบุคลากร พบว่า

1.4.1 การจัดการ 1) ที่มาของบุคลากร แยกเป็นบรรพชิต และฆราวาส 2) การดูแลรักษา คือขึ้นทะเบียนหรือขึ้นบัญชี และมอบหมายผู้ดูแลรักษาตามความเหมาะสม 3) การมอบหมายหน้าที่ตามตำแหน่งงานและความจำเป็น หรือตามความรู้ความสามารถ 4) การตรวจสอบและการควบคุม ตามสายงานบังคับบัญชา ตามตำแหน่ง ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และตามความรู้ความสามารถ

1.4.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค 1) จำนวนมีน้อย 2) การสรรหาและการมอบหมายงานยังไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง 3) การควบคุมสั่งการและการตรวจสอบ ยังไม่ถูกต้องไม่ทั่วถึง 4) การประเมินผล ยังไม่มีและไม่ถูกต้อง

2. วิเคราะห์การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

2.1 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการปกครอง พบว่า

2.1.1 การจัดการ ได้แก่ 1) การปกครองคณะสงฆ์เป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 2) กำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น 3) การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม 4) การเข้าไปร่วมรับทราบ รับฟัง ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะ

2.1.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) ผู้ปกครองมีอาวุโสน้อยกว่า 2) การแต่งตั้งผู้มีตำแหน่งปกครองที่ไม่เหมาะสม 3) ขาดการควบคุมสั่งการและการตรวจสอบ

2.2 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการศาสนศึกษา พบว่า

2.2.1 การจัดการ ได้แก่ 1) วัดที่มีศักยภาพจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาสายสามัญ 2) สนับสนุนให้พระสามเณร เข้าศึกษาพระปริยัติธรรมการศึกษาสายสามัญ 3) วัดสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป 4) แต่งตั้งพระเถระให้เป็นคณะกรรมการตรวจเยี่ยม

2.2.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) งบประมาณ มีงบดำเนินการน้อย 2) การจัดการเรียนการสอน ไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีมาตรฐาน และการจัดการเรียนการสอนที่ไม่พอเพียง 3) จำนวนบุคลากร ไม่มีอาจารย์ หรือเจ้าหน้าที่และมีผู้สนใจเรียนน้อย

2.3 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า

2.3.1 การจัดการ ได้แก่ 1) จัดพระเข้าไปสอนศีลธรรมในหลักสูตรของการศึกษาสายสามัญ และสอนเสริมวิชาธรรมศึกษา 2) ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายขององค์กร 3 ส่วน “บวร” 3) จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด 4) ช่วยเหลือมอบอุปกรณ์

2.3.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) งบประมาณ มีงบดำเนินการน้อย 2) การจัดการเรียนการสอน ไม่มีรูปแบบการจัดการเรียน การสอนที่มีมาตรฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ไม่พอเพียง 3) อาจารย์ไม่มีความรู้ความชำนาญ

2.4 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า

2.4.1 การจัดการ ได้แก่ 1) การรณรงค์โครงการรักษาศีล 5 2) มีการปฏิบัติสมาธิ 3) การส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจ 4) และควรมีความรู้ทางด้านประเพณีท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม 5) การตรวจเยี่ยมงานศพ งานมงคล งานอวมงคล 6) การแสดงพระธรรมเทศนาทุกวันพระในเทศกาลต่าง ๆ หรือเทศน์สอนนาค และเผยแผ่ธรรมทางออนไลน์หรือวิทยุ

2.4.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) งบประมาณ มีงบดำเนินการน้อย 2) การสงเคราะห์ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน 3) บุคลากร ไม่มีความรู้ความชำนาญปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม 4) ความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย

2.5 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการสาธารณูปการ พบว่า

2.5.1 การจัดการ ได้แก่ 1) ขึ้นทะเบียนสิ่งปลูกสร้างวัด 2) มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสเขตต่าง ๆ ให้เป็นสัดส่วน 3) ดูแลให้สะอาดเรียบร้อย และมีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ดี 4) ให้วัดเป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคม ให้วัดมามีบทบาทต่อชุมชน

2.5.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) งบประมาณ มีงบดำเนินการน้อย 2) การบริหารจัดการ การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ดำเนินการไม่ถูกต้อง 3) จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ ไม่มีความรู้ความชำนาญ 4) ความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย

2.6 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า

2.6.1 การจัดการ ได้แก่ 1) จัดตั้งศูนย์สาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา ให้ความช่วยเหลือเหตุภัยพิบัติหรือความเดือดร้อน 2) มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครให้ความช่วยเหลือ 3) การมีไปเยี่ยมคนไข้ติดเตียง มอบสิ่งของเครื่องใช้ 4) มีการตั้งทุนสงเคราะห์ในเรื่องของการศึกษา 5) มีการส่งพระไปสอนหนังสือ แจกทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา 6) การทำบุญในเรื่องของการบริจาค การสาธารณกุศลต่าง ๆ 7) สำนักงานพระพุทธศาสนาช่วยสนองงานด้านการสาธารณสงเคราะห์แก่คณะสงฆ์ ในด้านต่าง ๆ

2.6.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ 1) งบประมาณ มีงบดำเนินการน้อย 2) การบริหารจัดการ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ดำเนินการไม่ถูกต้อง ไม่ทันต่อเหตุการณ์ 3) จำนวนบุคลากร มีน้อย ไม่มีความรู้ความชำนาญ 4) ความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย

3. รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

3.1 ด้านรูปแบบการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อพุทธศาสน์มั่นคง เป็นการแสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา อันเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของชาติ พุทธบริษัทมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีและมีอัตราที่เพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม มีศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก ได้แก่

3.1.1 นำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยมาประยุกต์การบริหารจัดการคณะสงฆ์เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

3.1.2 สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยการนำรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีมาประยุกต์ใช้กับปัจจัยการบริหารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.2 ด้านรูปแบบการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อดำรงศีลธรรม ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ได้แก่

3.2.1 พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการให้รอบรู้ทุกด้าน โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถพระสังฆาธิการที่มีอำนาจในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ เช่น กำหนดให้มีองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อจะพัฒนาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญหรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น มีทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบันมีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ เน้นด้านคุณภาพมากกว่าปริมาณ ควรจะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

3.2.2 พัฒนารูปแบบการคุ้มครองและตรวจสอบคณะสงฆ์ให้ทันสมัย โดยการพัฒนาด้านการควบคุม การบังคับบัญชา การตรวจสอบ และการบริหารจัดการให้ทันสมัยทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีการบริหารการจัดการ

3.3 ด้านรูปแบบการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อนำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาในหลักปริยัติแล้วนำไปปฏิบัติจนเป็นปฏิเวช คือผลลัพธ์ที่จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยเทียบอันดับความสันติสุข ระดับประเทศ พบว่า ต้องดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ” ได้แก่

3.3.1 ด้านการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ เช่น การปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การพัฒนาระบบบริหารตามหลักธรรมาภิบาล การเพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท อาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” การสนับสนุนทุนการศึกษาและทรัพยากรทางการศึกษา การเพิ่มช่องทางการสื่อสารสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนาวัดสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ จัดกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติผู้ได้รับความเดือดร้อนไร้ที่พึ่ง ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน จัดหลักสูตรสัมมาชีพ จัดหลักสูตรสาธารณสงเคราะห์

3.3.2 ด้านพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล 2) ยกระดับกระบวนการ

บริหารจัดการภายในโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย 3) พัฒนาสู่องค์กการแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาโดยการจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑลศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก และ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

อภิปรายผล

รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา สามารถอภิปรายผลโดยสรุปประเด็นสำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของการจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

1.1 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้องบประมาณ พบว่า 1) จำนวนงบประมาณมีน้อยไม่เพียงพอ 2) การเก็บรักษาและการเบิกจ่ายงบประมาณ ยังไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้องตามระเบียบราชการ 3) ระบบการรายงาน การตรวจสอบ ยังไม่ถูกต้องและเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย” พบว่า วัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ และการจัดทำรายงานทางการเงินตามมาตรฐานบัญชีของวัดยังไม่มีหลักฐานเด่นชัดว่าวัดมีการดำเนินการได้อย่างถูกต้อง (ณดา จันทร์สม, 2555)

1.2 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อวัตถุดิบ พบว่า 1) จำนวนวัตถุดิบมีน้อย ไม่เพียงพอ 2) การใช้ การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุง ยังไม่เหมาะสมไม่ถูกต้อง 3) ระบบการรายงานหรือการตรวจสอบไม่ถูกต้อง เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1” พบว่า ด้านวิธีการจัดการ ขาดเครื่องมือที่ทันสมัยใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องปริ้นเตอร์ เครื่องสะแกน เครื่องถ่ายเอกสาร เป็นต้น (พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จนฺทวโร), 2558)

1.3 ด้านปัจจัยการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อวัสดุอุปกรณ์ พบว่า 1) จำนวนวัสดุอุปกรณ์มีน้อยไม่เพียงพอ หรือมีแต่ไม่ตรงตามความต้องการ หรือล้าสมัย 2) การใช้การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงยังไม่เหมาะสม 3) ระบบการรายงานหรือการ

ตรวจสอบไม่ถูกต้อง เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการรายงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1” พบว่า สภาพปัญหาอุปกรณ์ เช่น ขาดแคลนอุปกรณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจการใช้อุปกรณ์อย่างถูกต้อง ขาดความรับผิดชอบ ขาดการมีส่วนร่วม ขาดการบำรุงดูแลรักษาที่เหมาะสม ขาดการตัดสินใจ ขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ขาดวิธีการปรับปรุงซ่อมแซม (พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จนฺทวโร), 2558)

1.4 ด้านปัจจัยการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อบุคลากร พบว่า 1) จำนวนมีน้อย 2) การสรรหาและการมอบหมายงานยังไม่เหมาะสมไม่ถูกต้อง 3) การควบคุมสั่งการและการตรวจสอบยังไม่ถูกต้องไม่ทั่วถึง 4) การประเมินผลยังไม่มีและไม่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบศูนย์วิทยาบริการสำหรับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์” พบว่า ความสัมฤทธิ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการทำงานแบบดังกล่าว กลับจะเกิดประโยชน์มากกว่าเมื่อมีการปฏิบัติงานแบบสายการบังคับบัญชา มีการวางแผนทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดกิจกรรมไว้ล่วงหน้า จัดบุคลากรไว้เหมาะสมพอควร เท่าที่พบมักจะขาดบุคลากรทำหน้าที่และงานบางอย่างบกพร่องไป (ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ, 2543)

2. วิเคราะห์การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

2.1 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการปกครอง พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์เป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้ปกครองมีอาวุโสน้อยกว่า การแต่งตั้งผู้มีตำแหน่งปกครองที่ไม่เหมาะสม และขาดการควบคุมสั่งการและการตรวจสอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า เจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน (พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ, 2551)

2.2 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการศาสนศึกษา พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ วัดที่มีศักยภาพจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาสายสามัญสนับสนุนให้พระสามเณร เข้าศึกษาพระปริยัติธรรมการศึกษาสายสามัญ และวัดสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีน้อย การจัดการ

เรียนการสอนไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีมาตรฐาน และจำนวนบุคลากรไม่มีอาจารย์ บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุและสามเณร มีไม่เพียงพอและไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม (พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ, 2553)

2.3 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ จัดพระเข้าไปสอนศีลธรรมในหลักสูตรของการศึกษาสายสามัญและสอนเสริมวิชาธรรมศึกษา ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายขององค์กร 3 ส่วน “บวร” และช่วยเหลือมอบอุปกรณ์การเรียนการสอนและมอบทุนการศึกษาเป็นประจำทุกปี 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีน้อย การจัดการเรียนการสอนไม่มีการสอนที่มีมาตรฐาน และความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร” พบว่าปัญหาด้านการจัดทุนการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานของภาครัฐ และปัญหาด้านงบประมาณไม่พอ (พระครูประยุตปุญญากร (บุญยง กวิวโส), 2553)

2.4 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ การรณรงค์โครงการรักษาศีล 5 การส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจ และควรมีความรู้ทางด้านประเพณีท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีน้อย การสงเคราะห์ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน และความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่” พบว่า พระสังฆาธิการควรมีความรู้ทางด้านประเพณีท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาศิลปและวัฒนธรรม มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาไทย มีความรู้มีความรู้ เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (อรอนงค์ วูวงศ์ และคณะ, 2547)

2.5 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการสาธารณูปการ พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ การขึ้นทะเบียนสิ่งปลูกสร้างวัด มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขต

สังฆาวาส เขตต่าง ๆ ให้เป็นสัดส่วน และให้วัดเป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคม 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีน้อย การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน และความร่วมมือของเครือข่ายยังมีน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดสร้างกันอย่างสะเปะสะปะดูแล้วไม่สวยงาม เพราะขาดการทำความสะอาดอย่างจริงจัง โดยการขาดความเอาใจใส่ดูแลอย่างทั่วถึง (พระธนดล นาคพิพัฒน์, 2551)

2.6 ด้านการจัดการคณะสงฆ์ ในจังหวัดราชบุรี หัวข้อการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า 1) การจัดการ ได้แก่ จัดตั้งศูนย์สาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนาให้ความช่วยเหลือเหตุภัยพิบัติหรือความเดือดร้อน มีการส่งพระไปสอนหนังสือ แจกทุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษา 2) สภาพปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีน้อย การบริหารจัดการไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน และจำนวนบุคลากรมีน้อย ไม่มีความรู้ความชำนาญ มีจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน และจัดตั้งมูลนิธิเพื่อให้สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อน (พระปลัดสุขสันต์ ยสินฺธโร, 2560)

3. รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี

3.1 หัวข้อพุทธศาสน์มั่นคง พบว่ายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์โดยใช้ปัจจัยที่ใช้ในการบริหารจัดการทั้ง 4 ให้มีประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย 1) นำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ได้แก่ การประยุกต์การบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1” พบว่า แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ ได้แก่ พระสังฆาธิการ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค (พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จนฺทวโร), 2558) 2) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นจากประชาชน ได้แก่ การนำรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีมาประยุกต์ใช้กับปัจจัยการบริหารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ใน 4 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนสถาน และศาสนพิธี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร

ญาณวโรรส : งานและพระดำริด้านการศึกษาและการปกครอง” พบว่า แนวพระดำริด้านการศึกษาและการปกครองบริหารของสมเด็จฯ มีลักษณะพิเศษเป็นมัชฌิมนิยม บนพื้นฐานแห่งมนุษยนิยมตามหลักพระพุทธศาสนา ทรงมุ่งผสมผสานระหว่างบ้านกับวัด อาณาจักรกับศาสนจักร คดีโลกกับคดีธรรม และแนวความคิดตะวันออกกับแนวความความคิดตะวันตก (สิทธิ์ บุตรอินทร์, ศ.ดร.และคณะ, 2556)

3.2 หัวข้อดำรงศีลธรรม พบว่าการบริหารจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต้องปรับเปลี่ยนระบบรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ประกอบด้วย 1) พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการให้ร้อบรู้ทุกด้าน ได้แก่ การพัฒนาความรู้ความสามารถพระสังฆาธิการที่มีอำนาจในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน การกำหนดให้มีองค์กรหรือสถาบันที่รับผิดชอบเพื่อจะพัฒนาพระสังฆาธิการในด้านการปกครองโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวทางพระพุทธศาสนา” พบว่า แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น (พระสราวุฒย์ ปญฺญาวุฑฺโฒ (วิจิตรปัญญา), 2558) 2) พัฒนารูปแบบการคุ้มครองและตรวจสอบคณะสงฆ์ให้ทันสมัย ได้แก่ การพัฒนาการรูปแบบการติดตามตรวจสอบโดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พัฒนาการตรวจสอบคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร” พบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา มีการบริหารองค์กรเชิงรุก ศูนย์ข้อมูลญาณทัศน์ พระสังฆาธิการภิวัฒน์ ศาสนาสมานฉันท์ คุณอนันต์พระพุทธศาสนา และเครือข่ายรักษาเฝ้าระวัง (พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตฺติวณฺโณ), 2557)

3.3 หัวข้อนำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน พบว่า ต้องดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ” ประกอบด้วย 1) การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ ได้แก่ การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในโดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ พัฒนาการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย การจัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” พบว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มีดังนี้ 1) การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธีพร้อมทั้งพัฒนาเทคนิควิธีการสอนตามแนวคิดการสอนแนวใหม่ 2) การพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ และ 3) การพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (พระครูปัญญาภิยุต (ประจวบ ปญฺญาทีโป), 2558) 2) พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ได้แก่ การปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการพุทธมณฑลโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย การจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑลศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง“การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสานักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน” พบว่า การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ได้แก่ 1) ด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ 2) ด้านปลูกฝังความเข้าใจ 3) ด้านเพิ่มศักยภาพพุทธมณฑลในการเป็นศูนย์กลางพระศาสนาโลก

สรุป

การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี พบว่าต้องอาศัยปัจจัยการบริหารจัดการคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านงบประมาณ 2) ด้านวัตถุดิบ 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านบุคลากร ผลการวิเคราะห์การจัดการเพื่อความมั่นคงพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี พบว่าด้านการบริหารจัดการคณะสงฆ์ 6 ด้าน โดยใช้ปัจจัยการบริหารให้ได้ผลสูงสุด ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ รูปแบบการจัดการเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดราชบุรี 1) หัวข้อพุทธศาสน์มั่นคง ได้แก่ นำระบบคุณธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ 2) หัวข้อดำรงศีลธรรม ได้แก่ การพัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการให้รอบรู้ทุกด้าน 3) หัวข้อนำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน ได้แก่ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 ควรปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะที่ปฏิบัติได้

1.3 รัฐบาลจะต้องมีนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนเป็นบูรณาการ มีแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้อย่างจริงจังต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรจัดให้มีการอบรมประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกัน เรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค

2.2 ควรให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนในการกำหนดหรือการออกข้อบังคับในการปกครองเพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารปกครองอย่างเรียบร้อย

2.3 ควรจัดตั้งศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาวัดต้นแบบ และจัดระเบียบพระ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1 ศึกษาเกี่ยวกับการนำรูปแบบการจัดการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับชาติ ไปใช้

3.2 ศึกษารูปแบบการจัดการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ทั้งเชิงประมาณและคุณภาพ

3.3 ศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้ในปัจจุบันนี้ มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้มากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณดา จันทร์สม. (2555). การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย. ใน รายงานวิจัย. สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2543). การนำเสนอรูปแบบศูนย์วิทยาบริการสำหรับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ. (2553). ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูประยุตปุญญากร (บุญยง กวิวโส). (2553). ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปัญญาภิยุต (ประจวบ ปญฺญาทีโป). (2558). การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จนฺทวโร). (2558). รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ. (2551). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตฺติวณฺโณ). (2557). กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). (2540). เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธนดล นาคพิพัฒน์. (2551). การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสุขสันต์ ยสินฺธโร. (2560). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสราวุฒย์ ปณฺญาวุฑฺโฒ (วิจิตรปัญญา). (2558). วิเคราะห์การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวทางพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สิทธิ์ บุตรอินทร์, ศ.ดร.และคณะ. (2556). สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส : งานและพระดำริด้านการศึกษาและการปกครอง. ใน รายงานการวิจัย. ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

อรอนงค์ วูวงศ์ และคณะ. (2547). ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน*

THE APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES IN SUSTAINABLE SOCIAL BUSINESS

ศศมน ศุพุทธมงคล

Sasamon suputtamongkol

โครงการความยั่งยืนสังคม, บริษัท บางจาก คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)

Social Inclusion Project, Bangchak Corporation Pub Co., Ltd, Thailand

E-mail: sasamon@bangchak.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักการบริหารงานของธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจ 3) เสนอหลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (ผสมผสาน) คือใช้การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมหลักธรรมและหลักการบริหารธุรกิจของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตรที่ประสบความสำเร็จ และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการบริหารธุรกิจมาจากการมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งทำประโยชน์ให้สมาชิก และการมีขั้นตอนในการให้เงินเชื่อ คือ ก) กำหนดวัตถุประสงค์ของเงินกู้ ข) สร้างศรัทธาแก่องค์กรและระบบธุรกิจเพื่อสังคม ค) การสร้างพลังกลุ่ม ง) ติดตามการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และพบว่ากิจการเหล่านี้ใช้หลักธรรมพ่อค้าตาดี ทิฏฐธัมมิกัตถะ โภควิภาค 4 การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักของทาน ศรัทธา หลักอรรถ 3 กัลยาณมิตร และอิทธิบาท 4 สำหรับแนวทางการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืนเสนอให้นำ 1) หลักอรรถ 3 คือ การมุ่งทำประโยชน์แก่คนจน ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัฒนธรรมองค์กร 2) หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ ในมิติการเรียนรู้และพัฒนาองค์กร 3) หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาคุณภาพงานและนวัตกรรมทางธุรกิจ

* Received 28 June 2019; Revised 22 July 2019; Accepted 24 July 2019

4) การดูแลลูกค้า ใช้หลักศรัทธาเพื่อรักษาและเพิ่มสมาชิก 5) ด้านการเงิน ยึดหลักโภควิภาค 4 ในการจัดสรรรายได้และกำไรให้เป็นประโยชน์ให้กับสมาชิก และธุรกิจ

คำสำคัญ: การประยุกต์หลักพุทธธรรม, การบริหารธุรกิจเพื่อสังคม, ธนาคารกรามีน แบงค์, สหกรณ์การเกษตร

Abstract

The objectives of this mixed- method research are to 1) study the administrative principles of successful social business, 2) study administrative Buddhist principles of business, and 3) propose the application of administrative Buddhist principles to sustainable social business strategic planning. The documentary research compiling Buddhist principles business and poverty as stipulated in the Tipiµaka, applicable to the successful administration of Grameen Bank and select agricultural cooperatives. The qualitative research utilizes in-depth interview and group discussion.

The results showed that successful social business hinges heavily on the vision and mission aimed at solving poverty. The issuance of loans must adhere to three processes: A) all parties involve must develop mutual confidence in each other and in themselves, B) monitoring is achieve through group dynamics, and C) non-negotiable financial discipline and compulsory savings, the Buddhist principles that reflect modern entrepreneurship are the following: the Tuthiyapaphanikha sutta (qualities of a successful businessman) Diññhadhammikattha-sa§vattanika-dhamma (virtues leading to temporal welfare) and the Bhogavibhāga (fourfold financial division). Regarding the solution to poverty, Dàna (the principle of charity), and Saddhà (confidence) should be applied together with the principles of Attha 3 (virtues leading to temporal welfare) and the principles of good friend and Iddhipada 4 (path of accomplishment). The author proposes that, first, to achieve sustainable social

business, the organization should apply the Attha 3 to guide its visions, missions, and organizational culture. Second, the Diññhadhammikattha (temporal welfare), with the support of Saddhà, could be used to inculcate morality and work ethics in members. Third, Iddhipada 4 should be applied to corporate internal procedure to further enhance innovation. Last, remunerative must be ethically and economically viable.

Keywords: the application of Buddhist principles, social business management, Grameen bank, the agricultural cooperative

บทนำ

หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่ได้เข้ามาทำงานแทนระบบเศรษฐกิจแบบเดิม แม้มนุษย์จะสะดวกสบายมากขึ้น แต่ปัญหาหลักที่พบตั้งแต่เริ่มเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจมาเป็นทุนนิยม คือ ความยากจนของผู้ที่เป็นแรงงาน ทำให้เกิดองค์กรลักษณะใหม่ที่นำระบบทุนนิยมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social business) ซึ่งริเริ่มโดยโมฮัมหมัด ยูนุส เขาให้คำจำกัดความธุรกิจเพื่อสังคมว่า 1) เป็นธุรกิจที่ออกแบบและจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้กับสังคมโดยเฉพาะให้ด้านใดด้านหนึ่ง และ 2) จะต้องเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างฐานะทางการเงินที่มั่นคงได้ โดยกำไรที่เกิดจากธุรกิจจะถูกนำไปใช้เพื่อลงทุนต่อในธุรกิจเพื่อสร้างธุรกิจเพื่อสังคมใหม่ หรือขยายผลการทำประโยชน์เพื่อสังคม (Social impact) ให้กว้างมากขึ้น ตัวอย่างธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จที่ศึกษาได้แก่ 1) กรามีน แบ้งก์ เป็นธนาคารที่ทำธุรกิจปล่อยสินเชื่อขนาดจิ๋วให้คนจนได้นำไปทำค้าขายตามความรู้ ความสามารถหรือความถนัดของคน ๆ นั้น รูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยธุรกิจเพื่อสังคมของ โมฮัมหมัด ยูนุส ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติ เพราะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนในบังคลาเทศ และประยุกต์ใช้ในหลายประเทศได้จริง ทำให้ยูนูสและกรามีน แบ้งก์ที่เขาก่อตั้งขึ้นได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพร่วมกันใน พ.ศ. 2549 และสำหรับในประเทศไทย รูปแบบของการดำเนินธุรกิจที่เข้าข่ายใกล้เคียงกับธุรกิจเพื่อสังคม คือ สหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อรวบรวมเงินทุนมาให้สินเชื่อในกลุ่มสมาชิกกันเอง แทนการกู้เงินจากธนาคารและการกู้

นอกระบบซึ่งถูกเอาเปรียบเรื่องดอกเบี้ย โดยเลือกศึกษาจากสหกรณ์การเกษตร 4 แห่งที่ประสบความสำเร็จด้านการบริหารงานได้รับรางวัลสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด สหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด สหกรณ์การเกษตรสบปราบ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรขามสะแกแสง จำกัด (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2551)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวคิดการบริหารธุรกิจในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการมุ่งกำไรสูงสุดมาให้ความสำคัญกับแนวคิดธุรกิจที่ยั่งยืนที่ทำประโยชน์ให้ผู้ถือหุ้นระยะยาว แนวคิดนี้ได้ขยายการวัดเป้าหมายจากที่เคยวัดแค่กำไร (Profit) มาให้ความสำคัญกับมนุษย์ (People) และโลก (Planet) หรืออีกนัยหนึ่งคือทำธุรกิจให้รายได้ กำไร พร้อมกับการดูแลช่วยเหลือสังคมและรักษาสิ่งแวดล้อม (สฤณี อาชนานันทกุล, 2561) แนวคิดนี้สอดคล้องกับการทำธุรกิจเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขความยากจนโดยการให้สินเชื่อเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและทำการเกษตรและยังทำให้องค์กรมีกำไร เติบโตสามารถขยายธุรกิจได้อย่างต่อเนื่องของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตร ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนให้บุคคลทุกระดับดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อให้สังคมจะอยู่เย็นเป็นสุข ในกูฏทันตสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนกษัตริย์และผู้มีอำนาจในครั้งพุทธกาลให้จัดสรรวัตถุทานที่ช่วยสร้างอาชีพและปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตให้ประชาชน ได้แก่ ให้พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารแก่เกษตรกรผู้ขยันในการทำเกษตร ให้พระราชทานต้นทุนแก่ราษฎรผู้ขยันในการค้าขาย และให้พระราชทานอาหาร และเงินเดือน แก่ข้าราชการ ผู้ขยันทำงานในหน้าที่ราชการ และสำหรับพ่อค้าก็ได้ตรัสสอนหลักธรรมสำหรับพ่อค้าไว้ด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจที่ดำเนินการไปพร้อมการแก้ปัญหาความยากจนเพื่อให้สังคมเกิดความร่มเย็นดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับสหกรณ์การเกษตรไทยทั้งที่เพิ่งเริ่มต้นดำเนินกิจการและที่ต้องการขยายธุรกิจให้ประสบความสำเร็จยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการบริหารงานของธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจ

3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (ผสมผสาน) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาหลักธรรมจากเอกสารข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา และเอกสารต่าง ๆ และใช้การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือตำรา รวมทั้งสื่ออิเลคทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตร และใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้แทนจาก ศูนย์ Yunus Center AIT 2) กรรมการบริหาร ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร ประธานหรือกรรมการกลุ่มย่อย รวมทั้งสมาชิกสหกรณ์ที่มาใช้บริการของสหกรณ์การเกษตรทั้ง 4 แห่ง 3) นักธุรกิจ พระสงฆ์ และผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้หรือทำงานเกี่ยวข้องธุรกิจเพื่อสังคม ธุรกิจชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสังเกตการทำงานของสหกรณ์การเกษตรที่ศึกษานำมาประมวลกับข้อมูลเชิงเอกสาร เพื่อถอดหลักการบริหารธุรกิจที่ทำให้ธุรกิจทั้งสองประสบความสำเร็จทั้งในด้านการบริหารธุรกิจและการแก้ไขปัญหาความยากจน จากนั้นนำหลักการที่ได้ไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักพุทธธรรมด้านการทำการค้าและการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อสังเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เป็นปัจจัยความสำเร็จ (key success factors) มาร่างแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมลงในวิสัยทัศน์ พันธกิจและการบริหารธุรกิจใน 4 มิติ คือ มิติด้านการเงิน มิติด้านลูกค้า มิติด้านกระบวนการทำงานภายในและมิติด้านการเรียนรู้และพัฒนาคนในองค์กร และได้นำร่างแนวทางที่ได้ไปสอบทานโดยการทำ focus group กับ ผู้แทนจากศูนย์ Yunus Center AIT ผู้เชี่ยวชาญด้านสหกรณ์การเกษตรและคณบดี คณะพุทธศาสตร์ และผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสตร์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อปรับปรุงและนำเสนอหลักพุทธธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. หลักการบริหารงานธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษา พบว่า ธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานช่วยเหลือด้านการเงินกับคนจนหรือเกษตรกร คือ กรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตร 4 แห่ง คือ สหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด สหกรณ์การเกษตรสบปราบ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรขามสะแกแสง จำกัด ซึ่งเป็นสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ ประสบความสำเร็จทำกำไรและปันผลให้สมาชิกมาตลอด มีหลักการที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาช่วยให้คนจนและเกษตรกรด้วยวิถีธุรกิจมาอย่างต่อเนื่องกว่า 30 ปี ดังนี้

1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ หรืออุดมการณ์ หลักการในการดำเนินธุรกิจ จะพบว่า กรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตรจะมีการกำหนดทิศทางในการดำเนินธุรกิจ 2 ด้าน คือ เป็นธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ขับเคลื่อนธุรกิจด้วย “จิตสำนึกทางสังคม” (Yunus Muhammad, 1997) ในการช่วยเหลือคนจนและเกษตรกรเป็นหลัก รองลงมา คือ มีความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ (finance sustainability) มีรายได้และกำไรของธุรกิจ ซึ่งพบว่าแนวคิดในการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจหรืออุดมการณ์และหลักการดังกล่าวมาจาก

1.1.1 ความเชื่อที่ว่า ความยากจนไม่ได้ถูกสร้างโดยคนจน คนจนเพราะไม่สามารถควบคุมทุนของตัวเองได้ (Yunus Muhammad, 1997) การแก้ไขเริ่มต้นที่ช่วยตนเอง (self-help) โดยมีความขยันและประหยัดเป็นพื้นฐาน และการร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Self-help through mutual help) (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2560) ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

1.1.2 ความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีทักษะในการเอาตัวรอด (survival skill) และเชื่อในพลังกลุ่ม ถ้ากระตุ้นให้ใช้ทักษะดังกล่าวและพัฒนากลุ่มให้มีพลัง คนจนจะประสบความสำเร็จสามารถพ้นจากความยากจนได้

1.2 หลักในการบริหารธุรกิจแก้ไขความยากจน ธุรกิจหลัก (core business) ของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตรทั้ง 4 แห่ง คือ การแก้ปัญหาความยากจนให้กับคนจนและเกษตรกร ไม่ใช่เพียงการให้กู้ยืมเงินเช่นสถาบันการเงินทั่วไป แต่ต้องเข้าไปพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกก่อนการให้สินเชื่อ 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1.2.1 การสร้างความเชื่อมั่นต่อตัวตนเอง ต่อกลุ่มและระบบของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตร ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบการกู้เงิน วินัยกลุ่ม และใช้การออมเงินภาคบังคับ ได้แก่เงินออมภาคบังคับ เช่น เงินออมกระบอกไม้ไผ่หรือออมวันละบาท (นางปาณชญา บวชสันเทียะ, 2561) เป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะเมื่อเป็นคนจน คนเหล่านี้แทบไม่เคยคิดว่าตนเองจะสามารถเก็บเงินได้ ดังนั้นเมื่อสามารถมีเงินเก็บได้จากการเข้าร่วมกับกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร ทำให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในตนเองและยินดีเข้าร่วมปฏิบัติตามกติกาของระบบ

1.2.2 การสร้างพลังกลุ่ม (community spirit) ระบบการปล่อยกู้ของ กรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตรใช้ระบบกลุ่มเป็นกลไกทำงานกับสมาชิก ตั้งแต่พิจารณาการสมัครเป็นสมาชิก การเสนอและอนุมัติการกู้ยืม ไปจนการติดตามการนำเงินกู้ไปใช้และส่งคืนดอกเบี้ย เงินต้น การพัฒนาสร้างกระบวนการกลุ่มของ กรามีน แบ้งก์ จะให้ผู้สนใจที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกจับกลุ่มกัน 5 คน มาอบรม 7 วัน ให้ความรู้ และสร้างฝึกวินัยกลุ่ม เช่น การมีประชุมตรงเวลา และการสร้างความไว้วางใจ โดยการหมุนเวียนกันเก็บรักษาเงินออมจนครบ 7 วัน เมื่อผ่านการอบรมแล้ว จะไปรวมกับกลุ่มอื่นที่ศูนย์กลาง (center group) ซึ่งจะมี 8 - 9 กลุ่มย่อยมาสังกัด ที่ประชุมนี้จะเป็นเวทีกลางสำหรับการประชุม การกู้ยืม ซึ่งจะปล่อยกู้ครั้งแรกกลุ่มละ 2 คน เมื่อ 2 คนแรกทำตามเงื่อนไขจึงจะปล่อยกู้อีก 2 คน ส่วนประธานกลุ่มจะได้รับเงินกู้สุดท้ายเป็นคนที่ 5 การฝากเงิน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก อำนาจในการอนุมัติการกู้ยืม และแก้ไขปัญหาของสมาชิกจะอยู่ที่ศูนย์กลางนี้ทั้งหมด (M.Nurul Alam and Dr.Mike Getubig, 2561) เจ้าหน้าที่ของกรามีน แบ้งก์จะเป็นผู้ประสานงานและดูแลจ่ายเป็นผู้จ่ายเงินกู้ตามมติกลุ่มเท่านั้น

สำหรับสหกรณ์การเกษตร มีการตั้งกลุ่มย่อยตามพื้นที่ในแดนดำเนินการจะจัดระบบเหมือนเป็นสหกรณ์ย่อย ๆ คือ มีประธาน และกรรมการของแต่ละกลุ่ม (นายรังสรรค์ ตีณรงค์, 2561) กรรมการ 1 คน จะดูแลสมาชิก 20 - 25 คน บทบาทของกลุ่มย่อย คือ การพิจารณาคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นสมาชิก พิจารณาการให้กู้ จำนวนเงินที่จะปล่อยกู้รวมทั้งมูลค่าของสินทรัพย์ที่จะมาค้ำประกัน หรือบุคคลที่จะมาค้ำประกัน เมื่อปล่อยสินเชื่อแล้ว ก็จะมีหน้าที่ช่วยติดตามเตือนสมาชิกเมื่อถึงเวลาที่จะต้องคืนเงินกู้ เชิญสมาชิกมาประชุมร่วมกับสหกรณ์เพื่อรับฟังหรือสอบถามข้อมูลและโครงการต่าง ๆ รวมทั้งรวบรวมความต้องการของ

สมาชิกเพื่อแจ้งให้สหกรณ์ดำเนินการให้ด้วย สหกรณ์จะตอบแทนผู้ที่เสียสละมาเป็นประธานและกรรมการในรูปของสวัสดิการ หรือให้เงื่อนไขดอกเบี้ยเงินกู้เป็นพิเศษกับกลุ่ม เป็นต้น

1.2.3 การบริหารเงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ นำไปใช้เพื่อประกอบอาชีพ (self-employment) มีรายได้ กำไรที่สามารถเลี้ยงดูครอบครัว ส่งคืนดอกเบี้ยและเงินต้นได้ตามกำหนดเวลา ซึ่งในการกู้ทั้งกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร จะใช้ระบบการอนุมัติการกู้ผ่านระบบกลุ่มย่อย และหักเงินออมจากเงินกู้ร้อยละ 5

1.3 หลักในการขยายธุรกิจและพันธมิตรทางธุรกิจ กรามีน แบงค์ และสหกรณ์การเกษตรจะมีหลักการที่คล้ายกันในการขยายธุรกิจ คือ นอกจากการให้กู้เพื่อประกอบอาชีพและทำการเกษตรแล้ว จะพยายามขยายด้านเงินกู้ไปให้ครอบคลุมความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของสมาชิกอื่น ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ได้แก่ สินเชื่อบ้านที่อยู่อาศัย สินเชื่อเพื่อการศึกษาบุตร สินเชื่อเพื่อขยายกิจการ

หลักสำคัญในการพิจารณาเลือกผู้ที่จะมาเป็นพันธมิตรทางธุรกิจ คือ พิจารณาถึงการมาร่วมกันทำงานเพื่อประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลัก ซึ่งความแตกต่างของกรามีน แบ้งก์ กับสหกรณ์การเกษตร คือ กรามีน แบ้งก์ โดยโมฮัมหมัด ยูนุส มีพันธมิตรเป็นบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ระดับโลกมาร่วมในการขยายธุรกิจไม่ว่าจะเป็นดาโนสกรุ๊ป เทเลนอร์ (Yunus Muhammad, 2007) รวมทั้งมีเครือข่ายทั่วโลก

ในขณะที่สหกรณ์การเกษตรของไทยทำงานโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด, 2561) ในปัจจุบันสหกรณ์จะมีการทำงานร่วมกับสหกรณ์ด้วยกันเอง รวมทั้งมหาวิทยาลัย ธุรกิจในท้องถิ่น และภาคเอกชนมากขึ้นตามลำดับ การทำงานร่วมกับพันธมิตรของสหกรณ์การเกษตรในช่วง 30 - 40 ปีที่ผ่านมาเน้นไปในด้านการผลิตเพื่อการเกษตรเป็นหลัก เช่น การทำโรงสี โรงอบ ฯลฯ ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรหลายแห่งเริ่มขยายตัวไปทำงานด้านการตลาด การขยายช่องทางการจำหน่ายแบบออนไลน์มากขึ้น

2. หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจ

หลักพุทธธรรมที่ผู้วิจัยศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ แบ่งตามหมวดธรรมในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) คือ 1) นำหลักธรรมเพื่อความอยู่ดีทางเศรษฐกิจมาใช้ในการประกอบอาชีพค้าขาย 2) หลักธรรมเพื่อเป็นคุณสมบัติของสัปปุ

ริสชน และธรรมเพื่อดำเนินชีวิตให้งอกงามบรรลุประโยชน์สุขมาใช้ในการพัฒนาความยั่งยืนให้ธุรกิจ 3) หลักธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันและธรรมที่พึงมี พึงปฏิบัติ มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนี้

2.1 หลักธรรมในการประกอบอาชีพค้าขาย การประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ยึดหลักสัมมาอาชีวะเป็นหนึ่งในองค์มรรคของหลักมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางสายกลางที่จะนำไปสู่การดับแห่งทุกข์เป็นฐานในการเลือกทำอาชีพ และสำหรับบุคคลที่จะมีอาชีพค้าขายให้ประสบความสำเร็จหลักธรรมดังนี้

2.1.1 พ่อค้าตาดี หรือคุณสมบัติพ่อค้า ในทุติยปาปณิกสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)กล่าวถึงพ่อค้าที่จะประสบความสำเร็จต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ จักขุมา - มีตาดี หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ในการนำพาธุรกิจการค้า วิธุโร ได้แก่ ความเชี่ยวชาญรอบรู้ในการบริหารจัดการ และนิสสยสัมปันโน - ได้แก่ การเป็นคนที่มีเครดิตดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานทำให้ภารกิจบรรลุได้ตามเป้าหมาย และเป็นที่รักของคนที่รู้จักพบเห็น

2.1.2 ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ต้นหรือความต้องการในระดับของคนทั่วไป ได้แก่ การมีอยู่มีกิน มีรายได้พอเพียง หลักธรรมที่จะทำให้ได้ทรัพย์และประโยชน์ต่าง ๆ คือ หลักพยัคฆปัชชะธรรม 4 คือ อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2.1.3 ในการรักษาทรัพย์ทรงสอนให้รู้จักใช้ทรัพย์ตาม หลักโภควิภาค 4 คือ แบ่งทรัพย์ 1 ส่วนแรก ไว้ใช้สอยหรือใช้จ่ายเลี้ยงตัวเอง 2 ส่วนต่อมานำไปใช้ลงทุนประกอบการงาน และที่เหลืออีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ยามมีอันตรายหรือคราวจำเป็น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2.1.4 อิทธิบาท 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ การมีฉันทะ ความชอบพึงพอใจในงานที่ทำ วิริยะ คือ ความขยันในการทำภารกิจด้วยความพยายาม ไม่กลัวความยากลำบาก จิตตะ มีใจฝักใฝ่ใช้ความคิดต่อเรื่องนั้นสม่ำเสมอ และวิมังสา ได้แก่การหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง หรือทดลองเพื่อปรับปรุงแก้ไขหาทางหลีกเลี่ยงผลเสียที่จะเกิดขึ้น

ซึ่งวิมังสาจะตรงกับแนวทางของการบริหารความเสี่ยง และวิธีการพัฒนาค้นหานวัตกรรมที่จะช่วยให้องค์กรก้าวหน้ายั่งยืนตามหลักการบริหารสมัยใหม่ของทางตะวันตก

2.2 หลักธรรมเพื่อธุรกิจยั่งยืน ประกอบไปด้วย

2.2.1 หลักอรรถะ 3 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นธรรมที่ทรงสอนไม่ให้ประมาทในการทำกิจการงานของตนเอง ทรงสอนให้คำนึงถึงความรับผิดชอบหรือความเกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์และสังคม ทำกิจการให้มีประโยชน์ช่วยเกื้อกูลใน 3 ด้าน คือ 1) ทำแล้วเป็นประโยชน์ต่อตนเอง (อัตตัตถะ) 2) ทำแล้วเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (ปรัตถะ) ช่วยเหลือสนับสนุนประคับประคองให้ผู้อื่นสามารถพึ่งตนเองได้ และ 3) ประโยชน์ร่วมกัน (อุภยัตถะ) คือ การทำกิจเพื่อส่วนรวมทำประโยชน์ต่อชุมชนเพื่อความดีงาม

2.2.2 ศรัทธา ศรัทธาเป็นพื้นฐานขั้นต้นที่สุดในกระบวนการพัฒนาปัญญา ประโยชน์ของศรัทธาที่สำคัญด้านหนึ่ง คือ ทำให้เกิดวิริยะ หรือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติทดลองสิ่งที่เชื่อด้วยความศรัทธา ให้ได้ผลจริงจังแก่ตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ปัญญาในที่สุด ถือเป็นช่องทางให้กัลยาณมิตรสามารถชี้แนะความรู้จักคิด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สำหรับการดำเนินธุรกิจที่ต้องแก้ปัญหาความยากจน การทำให้คนจนหรือเกษตรกรยอมรับที่จะปฏิบัติตามแนวทางหรือวิธีการที่กำหนด ต้องอาศัยการปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรขององค์กรธุรกิจ มาช่วยสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เมื่อคนจนหรือเกษตรกร เห็นประโยชน์ในการเข้าร่วมมั่นใจในตนเอง ว่าจุดหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้จริง และมีค่าควรที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง ก็จะทำให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนด

2.3 หลักของทานในการแก้ไขปัญหาความยากจน ศาสนาพุทธเชื่อในเรื่องของการให้ หรือการทำทานว่าเป็นพื้นฐานของการทำให้สังคมอยู่รวมกันอย่างสงบสุข โดยต้องเริ่มที่คนในสังคมนั้นจำเป็นต้องมีปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตที่พอเพียง หากคนส่วนใหญ่ยากจนจะทำให้เกิดอาชญากรรมและความชั่วร้ายต่าง ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสสอนกษัตริย์ ผู้ปกครอง ว่าเมื่อมีทรัพย์ จึงจะต้องเอาใจใส่ดูแลจัดสรรทำทานให้ผู้ไร้ทรัพย์ไปทำอาชีพ ในกูฏทันตสูตรได้ทรงแนะนำการให้ทาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน คือ 1) ให้ส่งเสริมการทำการเกษตรแก่ชาวไร่ชาวนา 2) ส่งเสริมกิจการธุรกิจของพ่อค้า แม่ค้า และ 3) ดูแลข้าราชการให้มี ความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งในการทำทานเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาความยากจนให้ได้ผลนี้ จะต้องคำนึงถึง

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง และเงื่อนไขในการให้ทานให้เกิดอานิสงส์ คือ คุณสมบัติของผู้ให้ ผู้รับ วิธีการให้ต้องให้เกิดประโยชน์ และสิ่งที่ให้เป็นทาน

3. แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืน

จากการวิจัยพบว่า หลักการบริหารงานที่ทำให้กรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยพบว่า หลักอรรถ 3 ทิฏฐธัมมิกัตถะ อิทธิบาท 4 ศรัทธา และโภควิภาค 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญ (key success factors) ที่จำเป็นต้องใช้ในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมให้ประสบความสำเร็จ โดยเสนอแนวทางในการประยุกต์นำไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัฒนธรรมองค์และแผนกลยุทธ์องค์กรตามหลัก balanced scorecard ดังนี้

3.1 กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัฒนธรรมองค์กร ให้มุ่งทำประโยชน์เพื่อสมาชิกและองค์กร องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ต้องมีวิสัยทัศน์ในการทำงานที่มุ่งเน้นการเป็นประโยชน์เพื่อสมาชิก ซึ่งประโยชน์ของการนำหลักอรรถ 3 มาประยุกต์ในการการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัฒนธรรมองค์กร คือ

3.1.1 ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการทำงาน เพราะมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงาน

3.1.2 ช่วยป้องกันการทุจริต เมื่อมีเป้าหมายที่จะทำประโยชน์ให้ผู้อื่นด้วยความคิดเห็น แก่ตัวจะลดน้อยลง เกิดความสังวร (ความสำรวมระวัง) (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561) ความระมัดระวังไม่หลงลืมตัวไปกับ ความอยากมีอยากได้หรือโลภ จนทำทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ

3.1.3 เพิ่มคุณค่าและความสุขในการทำงาน การทำงานที่สุจริต และคิดทำเพื่อผู้อื่น เมื่องานสำเร็จ ย่อมจะเกิดปิติ (ความอิ่มใจ) ขึ้น ทำให้กายสงบ เกิดความสุข จิตจึงตั้งมั่นจดจ่อกับงานอย่างต่อเนื่อง

3.2. ด้านการเรียนรู้และพัฒนาองค์กร : ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหนทางนำพาสมาชิกให้อยู่ดีกินดี ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพสร้างสรรค์ธุรกิจ พระพุทธเจ้าทรงเตือนให้บุคคลขวนขวายศึกษาวิชาชีพ ฝึกฝนฝีมือ ทำให้เกิดความชำนาญในงานด้านต่าง ๆ โจทย์ในการทำธุรกิจเพื่อสังคมเช่นสหกรณ์การเกษตร คือการช่วยให้คนจนหรือเกษตรกร

สามารถนำชีวิตไปถึงเป้าหมายเบื้องต้น หรือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ซึ่งการทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จตามเป้าหมายดังกล่าว จะต้องปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม 4 ข้อ คือ อุฏฐานสัมปทาน อารักขสัมปทาน กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา ดังนั้นในการพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนสหกรณ์หรือคนทุกระดับของธุรกิจเพื่อสังคม ต้องนำหลักธรรมดังกล่าวมาเป็นโจทย์ในการออกแบบหลักสูตรการอบรมให้ความรู้ พัฒนาทักษะความสามารถ คือ จะทำอบรมอย่างไรให้สมาชิก และคนสหกรณ์มีความขยันในการอาชีพและการทำงาน มีความสามารถในการทำงานและการบริหารจัดการต่อยอดงานที่รับผิดชอบอย่างฉลาดและเชี่ยวชาญ หรือเมื่อสมาชิกและองค์กรมีรายได้ จะใช้อย่างไรให้เพียงพอและเกิดประโยชน์สูงสุด คณะกรรมการ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่จะเป็นกัลยาณมิตรของสมาชิกได้อย่างไร และจะทำอย่างไรให้คนสหกรณ์ใช้จ่ายพอดี เหลือเงินเก็บ มีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.3 ด้านกระบวนการทำงานภายใน : สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานและนวัตกรรมทางธุรกิจ การพัฒนาคุณภาพงาน หรือขยายธุรกิจ จะทำได้เมื่อกระบวนการทำงานภายในองค์กรมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยเสนอให้ประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 โดยเน้นให้ความสำคัญเพิ่มกับ หลัก“วิมังสา” ซึ่งเป็นข้อธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของอิทธิบาท 4 ที่คนไทยยังขาดการนำมาใช้อย่างจริงจัง พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้มีการคิดทบทวนปรับปรุงงานตลอดเวลา ทั้งงานที่กำลังทำ งานที่อาจจะไม่เข้าเป้าหมาย และงานที่สำเร็จ การคิดทบทวนไตร่ตรองตามหลักวิมังสาจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพงานให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ช่วยสร้างแรงบันดาลใจเชิงบวก ทำให้บุคคลเกิดกำลังใจ มีความมุ่งมั่น ไม่ท้อถอย เกิดพลังสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นต่อเนื่อง เพราะ เมื่อทำไปแล้วผู้ทำงานจะรู้สึกว่างานดีขึ้น ชำนาญมากขึ้น จะรู้ว่าตนเองพัฒนาขึ้น

3.4 ด้านลูกค้าหรือสมาชิก เน้นการสร้างและรักษาศรัทธา เนื่องจากสมาชิกของกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร เป็นทั้งเจ้าของและผู้ใช้บริการ (co-owner and customer) กล่าวคือ ส่วนหนึ่งของเงินทุนในการดำเนินการมาจากการถือหุ้นของสมาชิก และรายได้ก็มาจากสมาชิกที่มาทำธุรกรรม ดังนั้นการสร้างและรักษาความศรัทธาของสมาชิกที่จะมีต่อระบบต่อคณะกรรมการ ต่อผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่จึงมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของธุรกิจ ผู้วิจัยเสนอให้นำหลักศรัทธามาใช้ใน 3 ด้าน คือ

3.4.1 การสร้างความศรัทธาในตนเองให้กับสมาชิก ว่าเป็นผู้ที่สามารถดูแลนำพาชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีอยู่มีกินได้ จะสามารถช่วยเหลือตนเองได้

3.4.2 ศรัทธาที่คณะกรรมการ ฝ่ายปฏิบัติการของธุรกิจเพื่อสังคมพึงมีต่อสมาชิก เมื่อเชื่อว่าสมาชิกเป็นผู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ การทำงานกับสมาชิกจะเป็นไปด้วยความนับถือ เคารพ ให้เกียรติในการทำงานร่วมกัน ทำให้การให้บริการมีความแตกต่างจากสถาบันการเงินทั่วไปที่มองเห็นว่าคนจนหรือเกษตรกรเป็นเพียงลูกหนี้ที่ยากจนและไร้การศึกษา

3.4.3 ศรัทธาที่สมาชิกมีต่อระบบของธุรกิจเพื่อสังคม หากสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น จะทำให้สมาชิกเกิดอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ขึ้น ในการเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับตนเองและครอบครัว ขณะเดียวกันศรัทธาของสมาชิกที่เกิดขึ้นนี้ ยังช่วยสร้างความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนให้กับธุรกิจเพื่อสังคม

3.5. ด้านการเงิน : เน้นความคุ้มค่าและยุติธรรม เมื่อองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นการเป็นประโยชน์ และต้องการสร้างศรัทธาต่อสมาชิกให้เกิดขึ้น การบริหารจัดการด้านการเงินจะถูกหลักการดังกล่าวกำกับ หากอาศัยการจัดสรรตามหลักของโภควิภาค 4 หรือการจัดแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วนมาบริหารรายได้และกำไร จะช่วยให้ธุรกิจมีความยั่งยืนด้านการเงิน คือ ในด้านการลงทุน จะคำนึงถึง 1) การมีทุนดำเนินการของตนเองที่มากเพียงพอ ลดการกู้ยืมจากสถาบันการเงินภายนอก 2) การดำเนินงานประสบความสำเร็จมีผลกำไรอย่างต่อเนื่อง 3) ความคุ้มค่าในการลงทุน สร้างประโยชน์ทั้งต่อสมาชิกและการขยายงานขยายธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร และ 4) ด้านการจัดสรรประโยชน์แก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม ช่วยลดค่าใช้จ่าย ส่งเสริมการออม

อภิปรายผล

1. หลักการบริหารงานธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ จากผลการวิจัยจะพบว่าการบริหารงานของกรามีน แบ้งก์ และสหกรณ์การเกษตรทั้ง 4 แห่งมีการบริหารงานที่มุ่งเน้นที่คนจนและเกษตรกร นับตั้งแต่ความเชื่อหรือมุมมองต่อคนจนและเกษตรกรว่ามีทักษะในการเอาตัวรอด (survival skill) ทำให้สามารถที่จะช่วยตนเองได้ (self-help) หากมีเงินทุนพอเพียงและมีการร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Self-help through mutual help) ซึ่งความเชื่อ

ในศักยภาพนี้ ทำให้พนักงานของกรามีน แบ้งก์ปฏิบัติต่อคนจนที่เป็นสมาชิกในฐานะครูผู้ดูแล ให้คำแนะนำกลุ่มสมาชิก ในขณะที่คณะกรรมการ ผู้จัดการและพนักงานของสหกรณ์การเกษตร จะดูแลเกษตรกรในฐานะญาติ และเจ้าของสหกรณ์ไม่ใช่ลูกหนี้ (นางอมรกัญ ปรากฏผล, 2561) เช่นที่ธนาคารหรือสถาบันเงินกู้ทั่วไป

ด้านการบริหารงานเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของธุรกิจเพื่อสังคม การบริหารเงินกู้ของทั้ง 2 องค์กร มีขั้นตอนหรือกระบวนการที่แตกต่างจากสถาบันการเงินทั่วไปซึ่งใช้เอกสารหลักทรัพย์ที่มีค่าทางกฎหมายเป็นเครื่องค้ำประกัน แต่การปล่อยกู้ของกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรจะสอดคล้องกับวิธีทำ “ทาน” เพื่อแก้ปัญหาสังคมของพุทธศาสนา คือ การใช้เงินเพื่อทำอาชีพให้มีรายได้เลี้ยงตนเองได้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ตรงกับหลักการพัฒนาคนให้มีปัญญาเห็นแจ้ง จะต้องเริ่มพัฒนาให้บุคคลนั้นมีความพร้อมในเป้าหมายเบื้องต้น หรือ “ทิฏฐธัมมิกัตถะ” ผู้ให้ คือกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรมีความเชื่อว่าความยากจนเป็นปัญหาสำคัญ และเชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพการช่วยเหลือตนเองให้อยู่รอดได้ ซึ่งตรงกับพุทธพจน์ที่ว่า “ความจน คือ ทุกข์ของโลก” และคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า มนุษย์ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์

โดยก่อนให้เงินกู้จะมี 1) การให้ความรู้และทำให้สมาชิกผู้กู้เกิดความเชื่อมั่นต่อตนเองและระบบการทำงานของทั้ง 2 กิจการ มีการเลือกผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกและใช้การออมเงินภาคบังคับ ซึ่งตรงกับหลักการเลือกสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าใน “คิลานสูตร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และการสร้าง “ศรัทธา” เพื่อให้เกิดศรัทธาวิริยะในการปฏิบัติตนให้พ้นทุกข์ 2) การใช้พลังกลุ่มในการทำงานกับสมาชิกแทน ซึ่งตรงกับหลักการตั้ง “สังฆะ” (Faiz Shah, 2561) ชุมชนฝึกตนของเหล่าพระสงฆ์ ซึ่งต้องมีสมัครใจมาร่วม และยึดกฎระเบียบต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) 3) การติดตามการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเป้าหมาย และส่งเสริมให้สมาชิกผู้กู้มีเงินออม ซึ่งตรงกับหลัก “โภควิภาค 4” สมาชิกที่กู้จากกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร จะมีเงินกู้แต่ก็มีรายได้จากเงินปันผล และเงินออมด้วยทำให้มีความมั่นคงในชีวิตมากกว่าการกู้จากสถาบันการเงินอื่น (นายสนอง เกี้ยวกลาง, 2561)

2. หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจ พระพุทธเจ้าจะทรงมีหลักธรรมที่หลากหลายเกี่ยวกับการทำการค้าเพราะพ่อค้าเป็นชนชั้นหนึ่งที่สำคัญในสังคมอินเดีย อย่างไรก็ตามจากผล

การศึกษาพบว่า คำสอนต่าง ๆ ล้วนมุ่งสู่สัมมาอาชีวะ ธรรมข้อหนึ่งในมรรคมีองค์แปดเพื่อการหลุดพ้น ดังจะเห็นว่าทรงให้ทั้งหลักคำสอนเกี่ยวกับการทำธุรกิจ และการจัดการกับทรัพย์ที่หามาได้จากการประกอบอาชีพให้เกิดประโยชน์ตนเองให้เจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็ให้ใช้ทรัพย์ดังกล่าวช่วยเหลือทำประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่นและสังคมโดยรวมด้วยซึ่งเป็นฐานของการค้าให้ดำเนินไปอย่างปรกติสุข เน้นการใช้ปัญญาในการประกอบการค้าให้ประสบผลสำเร็จยั่งยืนไป พร้อมกับการให้ทาน เพื่อพัฒนาศีลและภาวนาเพื่อนำไปสู่นิรามิสสุข อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญ และปรากกว่ามีพ่อค้าที่สามารถบรรลุธรรมได้ เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี

3. แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมให้เกิดความยั่งยืน จากแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมลงในแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคมในผลการวิจัยข้อ 3 จะเห็นว่าหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้นอกจากสามารถประยุกต์นำไปประยุกต์กับศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่ได้อย่างดีแล้ว ยังจะมีส่วนช่วยให้ธุรกิจเกิดความยั่งยืนได้ เพราะหลักพุทธธรรมเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นสถาบันการเงินของชุมชนมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานสร้างเหตุเชิงบวก ทำให้ยกระดับการดำเนินธุรกิจให้เติบโต มีประสิทธิภาพมากขึ้นตลอดเวลา ทั้งยังสามารถเป็นภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจได้ในระยะยาว ยกตัวอย่างเช่น

หลักอรรถ 3 และทิฏฐธัมมิกัตถะ เมื่อนำมาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ และการพัฒนาบุคลากร ทำให้คณะกรรมการบริหาร ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่มีความชัดเจนในการทำงาน มีกรอบในการตัดสินใจที่จะทำงาน (นายวัฒนา โอภานนท์อมตะ, 2562) และที่สำคัญคือ มีความมั่นใจว่ากำลังงานที่ถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม และการทำเพื่อผู้อื่น ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน เห็นคุณค่าของตนเองและของงานที่ทำ

การมีอิทธิบาท 4 ในการทำงาน ไม่เพียงทำให้ผู้ทำงานขยัน ตั้งใจ แต่หากองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมให้ความสำคัญทำให้ครบหลักธรรมทั้ง 4 ประการ โดยเฉพาะ “วิมังสา” ธรรมข้อสุดท้ายจะช่วยให้เกิดการพัฒนายกระดับคุณภาพงานและนวัตกรรมในการดำเนินธุรกิจเพราะช่วยสร้างปัจจัยหรือเหตุใหม่ที่ดี ผลจากการทำย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อเนื่อง (นายกฤษณะ บุญยะชัย, 2561)

ดังนั้นจะเห็นว่าการนำหลักพุทธธรรมเหล่านี้มาเป็นกรอบในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนกลยุทธ์องค์กรกับธุรกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจทั่วไปที่ต้องการความยั่งยืนจึงสามารถทำได้อย่างลงตัวและสอดคล้องไปกับกระแสโลกปัจจุบัน

สรุป

ธุรกิจเพื่อสังคม (Social business) เป็นธุรกิจที่ออกแบบและจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้กับสังคมโดยเฉพาะให้ด้านใดด้านหนึ่ง และ จะต้องเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างฐานะทางการเงินที่มั่นคงได้ โดยกำไรที่เกิดจากธุรกิจจะถูกนำไปใช้เพื่อลงทุนต่อในธุรกิจเพื่อสร้างธุรกิจเพื่อสังคมใหม่ หรือขยายผลการทำประโยชน์เพื่อสังคม (Social impact) ให้กว้างมากขึ้น ปัจจุบันแนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นที่รู้จักมีการนำไปขยายผลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในทั่วโลก

งานวิจัยหัวข้อ “การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน”ซึ่งทำการศึกษาธุรกิจเพื่อสังคม 2 กิจการ คือ กรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรไทย 4 แห่ง พบว่า ความสำเร็จในการทำธุรกิจเพื่อสังคมของทั้ง 2 กิจการมาจากการมีวิสัยทัศน์และพันธกิจที่มีความเชื่อในทักษะในการเอาตัวรอด (survival skill) และพลังกลุ่ม และมีระบบหรือวิธีการปล่อยสินเชื่อที่มีประสิทธิภาพ คือ ก) กำหนดวัตถุประสงค์ของเงินกู้ว่าจะต้องนำไปใช้เพื่อประกอบอาชีพที่ตนเองสามารถทำได้ (self-employment) หรือทำการเกษตร ข) สร้างศรัทธาแก่องค์กรและระบบธุรกิจเพื่อสังคม โดยใช้การอบรมภาคบังคับมาทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์และเกิดความเชื่อมั่นที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาความยากจนของตนเอง ค) การสร้างพลังกลุ่มเพื่อเป็นแกนกลางประสานการอนุมัติและติดตามเงินกู้ ระหว่างสมาชิกกับกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร ง) ติดตามการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่ม การดำเนินการดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้สมาชิกมีอาชีพที่สร้างรายได้และกำไรเพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพแล้วยังเหลือส่งคืนเงินต้นและดอกเบี้ยได้ตามกำหนด ซึ่งในการกู้แต่ละครั้งกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรจะได้หักเงินจำนวนหนึ่งจากเงินกู้ไว้เป็นเงินออมให้กับสมาชิก ซึ่งปัจจุบันสมาชิกสหกรณ์จะมีเงินออมเป็นเงินสดในบัญชีประมาณหนึ่งแสนบาท และมีเงินออมที่เป็นหุ้นสหกรณ์อีกส่วนหนึ่ง สมาชิกจึงมีความเชื่อมั่นในการทำธุรกิจร่วมกับกรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตร

การทำธุรกิจในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม นับตั้งแต่ความเชื่อในศักยภาพของคนจนว่าสามารถแก้ปัญหาได้หากมีทุนและโอกาส การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่มุ่งทำเพื่อประโยชน์กับคนจนซึ่งตรงกับหลักอรรถ 3 ที่ทรงสอนให้มนุษย์คำนึงถึงการทำประโยชน์เพื่อตนเอง ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การแก้ปัญหาความยากจนโดยการให้ทุนทำอาชีพ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกูฏทันตสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยทรงแนะนำกษัตริย์และผู้มีอำนาจในครั้งพุทธกาลให้จัดสรรวัตถุทานที่ช่วยสร้างอาชีพและปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตให้ประชาชน ได้แก่ ให้พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารแก่เกษตรกรผู้ขยันในการทำเกษตร ให้พระราชทานต้นทุนแก่ราษฎรผู้ขยันในการค้าขาย และให้พระราชทานอาหาร และเงินเดือน แก่ข้าราชการผู้ขยันทำงานในหน้าที่ราชการ นอกจากนี้ในขั้นตอนการปล่อยสินเชื่อยังพบว่า กรามีน แบ้งก์และสหกรณ์การเกษตรเป็นเหมือนกัลยาณมิตรของสมาชิก ที่สามารถสร้างศรัทธา ทำให้สมาชิกเชื่อมั่นและยอมเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตขยันทำมาหากิน ใช้ชีวิตที่พอเหมาะกับฐานะ นำเงินกู้ที่ได้มาให้เป็นประโยชน์ตามเป้าหมาย และมีพลังของกลุ่มสมาชิกคอยช่วยเหลือให้กำลังใจ เพื่อนำตนเองให้ไปถึงเป้าหมายเบื้องต้น หรือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ อันได้แก่การมีอยู่มีกิน มีปัจจัย 4 พอเพียงหรือหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ และในด้านการจัดสรรรายได้ก็พบว่ามีการจัดสรรตามหลักโภควิภาค 4 คือการแบ่งรายได้ไว้สำหรับใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการทำธุรกิจ และออมไว้ส่วนหนึ่ง

ซึ่งหลักพุทธธรรมดังกล่าวหากได้นำมาประยุกต์ใช้ในการทำแผนกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อสังคม โดยใช้หลักอรรถ 3 เป็นกรอบในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัฒนธรรมองค์กร ในส่วนแผนกลยุทธ์ 4 ด้าน คือ 1.ด้านการเรียนรู้และพัฒนาองค์กร ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะมาเป็นแนวทางในการกำหนดหลักสูตรการอบรมจะทำให้ผู้บริหารและพนักงานมีเป้าหมายหลักในการพัฒนางาน พัฒนาตนให้เป็นประโยชน์กับสมาชิก 2.ด้านการพัฒนากระบวนการทำงานภายในใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยเน้น “วิมังสา” จะช่วยให้เกิดกำลังใจในการพัฒนาคุณภาพงานและนวัตกรรมทางธุรกิจ ซึ่งในปัจจุบันเป็นปัจจัยสำคัญในการเติบโตก้าวหน้าและสร้างความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจให้กับองค์กร 3. ด้านการดูแลลูกค้าหรือสมาชิก องค์กรเหล่านี้ยังต้องรักษาและสร้างเสริมศรัทธาของสมาชิกให้เชื่อมั่นวางใจตลอดไป 4. ด้านการเงินเน้นหลักโภควิภาค 4 ในการจัดสรรรายได้และกำไรให้เหมาะสม ใช้อย่างคุ้มค่าและต้องเป็น

ธรรมกับสมาชิก หากนำหลักพุทธธรรมดังกล่าวมากำกับการทำงานจะช่วยให้ธุรกิจเพื่อสังคมเติบโต สร้างรายได้ สร้างความสุขให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1 วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสหกรณ์ของประชาชน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบสหกรณ์การเกษตร

1.2 การวิจัยหาวิธีการพัฒนาเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ให้เป็นเจ้าของธุรกิจการเกษตร สามารถหยุดการเป็นหนี้หมุนเวียนรายปี จากการกู้ยืมทุนและวัตถุดิบในการทำการเกษตรทุกหน้าฤดูกาลเพาะปลูกเช่นปัจจุบัน

1.3 กระบวนการกลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการบริหารงานของสหกรณ์การเกษตร ควรมีการวิจัยว่ากลุ่มย่อยมีบทบาทต่อสมาชิกอย่างไร และสหกรณ์การเกษตรมีการบริหารงานอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ

2. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

2.1 รัฐควรจัดสรรเงินสนับสนุนในรูปโครงการต่าง ๆ ตรงไปยังสหกรณ์ โดยไม่ต้องผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรหรือหน่วยงานของรัฐ เพราะเมื่อจัดสรรผ่านหน่วยงานเหล่านี้สหกรณ์ต้องไปกู้ทำให้มีต้นทุนในการยืม ส่งผลต่อเกษตรกรที่มารับบริการ

2.2 รัฐควรช่วยสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการขยายธุรกิจร่วมกันระหว่างสหกรณ์การเกษตรกับธุรกิจเอกชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านสินค้าการเกษตร เพื่อขยายความสามารถและการตลาดให้กับสหกรณ์การเกษตรซึ่งเป็นคนกลางดูแลเกษตรกรจำนวนมากในประเทศไทย

2.3 ภาครัฐที่ควบคุมดูแลสหกรณ์การเกษตรควรขยายขอบเขตการทำธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไปสู่ธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกเกษตรกร ได้แก่ การให้สหกรณ์การเกษตรเข้าไปมีบทบาทในการตั้งมหาวิทยาลัยท้องถิ่น โรงพยาบาลประจำอำเภอ จะช่วยดูแลการศึกษาให้บุตรหลานและดูแลสุขภาพของสมาชิกซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรไทยยังยากจนอยู่

2.4 ควรผนวกการบริหารจัดการธุรกิจสหกรณ์การเกษตรเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการบริหารธุรกิจ เพื่อให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปได้มีโอกาสได้เรียนรู้แนวทางการทำธุรกิจที่ยั่งยืนนอกเหนือจากการบริหารธุรกิจแบบทุนนิยมที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบัน

3. คุณค่า/คุณภาพทางวิชาการ

งานวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสอนแก่นิสิตนักศึกษาสาขาพัฒนาสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ ซึ่งปัจจุบันได้มีการขยายวิชาการเรียนการสอนมาสู่การทำธุรกิจเพื่อการพัฒนาสังคม หรือสาขานวัตกรรมสังคม รวมทั้งสามารถจะเป็นประโยชน์กับสหกรณ์การเกษตรขนาดเล็ก และขนาดกลางที่ต้องการปรับแนวทางการบริหารงานเพื่อขยายธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2551). อุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ (ชุดฝึกอบรม). กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์.

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2560). ทำเนียบสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติปี 2517-ปัจจุบัน. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2562 จาก https://www.cpd.go.th/cpdth2560/index.php/information-cpd/person-coop

นางปาณชญา บวชสันเทียะ. (21 กันยายน 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

นางอมรกัญ ปรากฏผล. (12 ธันวาคม 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

นายกฤษณะ บุญยะชัย. (17 ธันวาคม 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

นายรังสรรค์ ตีณรงค์. (13 ธันวาคม 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

นายวัฒนา โอภานนท์อมตะ. (15 มกราคม 2562). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

นายสนอง เกี้ยวกลาง. (20 กันยายน 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (9 ธันวาคม 2561). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน. (นางสาวศศมน ศุพุทธมงคล, ผู้สัมภาษณ์)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สฤณี อาชนานันทกุล. (22 มิถุนายน 2561). Triple Bottom Line. เข้าถึงได้จาก http://www.salforest.com/glossary/triple-bottom-line.

สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด. (2561). รายงานกิจการประจำปี ในรอบปีบัญชี 1 เมษายน 2560 - 31 มีนาคม 2561.

Faiz Shah. (2561). Head Development Management & Director. Yunus Center AIT Interview.

M. Nurul Alam and Dr. Mike Getubig. (2561). Guidelines for establishing and operating Grameen-style Microcredit programs. เรียกใช้เมื่อ 31 สิงหาคม 2561 จาก https://static1.squarespace.com/static/5aaac2c1d274cb7149773430/t/5b8fef9f03ce64569ac896f4/1536159656034/Grameen+Replication+Guidelines.pdf

Yunus Muhammad. (1997). Banker of the Poor: Micro-Lending and the Battle Againt World Poverty. New York: Public Affairs.

Yunus Muhammad. (2007). Creating a World without Poverty,Social Business and the future of Capitalism. New York: Public Affairs.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25*

FACTORS AFFECTING THE SUCCESS OF STEM EDUCATION MANAGEMENT IN THE SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 25

รัชนิวรรณ อนุตระกูลชัย
Ratchaniwan Anutragulchai
แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย
Sangsuree Duangkamnoi
สุรชัย อนุตระกูลชัย
Surachai Anutragulchai
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Northeastern University, Thailand
E-mail: ratchaniwan.anu@neu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษา 2) องค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา และ 3) แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 430 คน ปีการศึกษา 2560 ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้จากการเลือกแบบเจาะจงจากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา จำนวน 3 แห่ง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80-1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.97

* Received 11 March 2019; Revised 19 July 2019; Accepted 22 July 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจหรือปัญหาของผู้เรียน โดยเน้นให้ครูได้ออกแบบและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาด้วยตนเองเพื่อจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาและห้องเรียน มีการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการองค์ความรู้แบบบูรณาการ

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา สามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ด้านบุคลากรทางการศึกษา 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านเครือข่าย 4) ด้านหลักสูตร และ 5) ด้านคณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 60.04

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ได้แก่ 1) สร้างหลักสูตรสะเต็มศึกษาที่มีวิธีจัดการเรียนการสอนและวิธีการประเมิน สอดคล้องกับมาตรฐานของหลักสูตร 2) ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในบริบทของตนเอง 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา , ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the manner of managing STEM education in the schools, 2) the factors that affected the success of STEM education and 3) the recommend approach to STEM education learning management in the schools under the Office of Secondary Educational Service Area 25. The sample group consisted of school administrators, teachers and the personnel in the Office of Secondary Educational Service Area 25 who had been involved in the STEM education learning management and were selected through multi-stage random sampling, totaling 430 persons, in academic year 2017. The target groups used in the interview were 3 schools with best practices in STEM education learning management. The tool used for the study was a questionnaire

equipped with a 5-level rating scale and the structural interview, a content validity IOC of 0.80-1.00 and a confidence coefficient of 0.97.

The findings showed that:

1. On the learning management of STEM education, the teachers managed learning activities in accordance with the interest or problems of the learners by themselves suitable for the school and classroom contexts. There had been the founding of communities of practitioners for the purposes of exchanging integrated.

2. On the factors affecting the success of STEM education, it was found that the factors can be organized into 5 groups, i.e. 1) the education personnel, 2) the learners themselves, 3) the networks, 4) the curriculum and 5) the school committee which can explain the variance of all the variables at 60.04%.

3. The recommended approaches to STEM education include 1) to develop a STEM education curriculum that encompassed methods of learning management and evaluation to be in line with the standards of the curriculum, 2) for encouraging teachers for STEM education activities within their own context and 3) for establishing cooperation networks on STEM education.

Keywords: STEM education learning management, factors affecting success.

บทนำ

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการด้านการศึกษาที่ส่งเสริมให้สถานศึกษา “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” โดยให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะชีวิต ทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม สร้างเสริมคุณลักษณะ ค่านิยมที่ดีงามและความมีน้ำใจต่อกัน ซึ่งกิจกรรมจะเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง โดยเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่ภายในเข้ากับการได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความสุขในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษากล่าวคือ ในขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรมเพื่อ

พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ผู้เรียนต้องมีโอกาสนำความรู้มาออกแบบวิธีการหรือกระบวนการ เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้ได้เทคโนโลยีซึ่งเป็นผลผลิตจาก กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม จะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ในชั้นเรียนมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง (ศูนย์สะเต็มศึกษาแห่งชาติ, 2558)

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของสะเต็มศึกษา (STEM Education) จึงได้พัฒนาและสนับสนุนสะเต็มศึกษามาอย่างต่อเนื่อง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สะเต็มศึกษา เป็นโครงการสำคัญในด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ของจุดเน้น 6 ยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับสร้างคนไทยรุ่นใหม่ รองรับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญอย่างยั่งยืนในอนาคต ตลอดจนสอดคล้องกับนโยบายเชิงรุกของรัฐบาลในการพัฒนากำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ และสร้างผู้ประกอบการเทคโนโลยีใหม่ (Tech startup) โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนกล้าคิด กล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ และปลูกฝังให้เยาวชนรู้สึกรักการเรียนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ตั้งแต่วัยเด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร ก่อให้เกิดการแข่งขันกันเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าทำให้ทุกประเทศต้องเร่งพัฒนาประชากรของตนให้มีคุณภาพสูงขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและแข่งขันในตลาดแรงงานกับนานาอารยะประเทศได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการปรับหลักสูตรโดยบูรณาการการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและกระบวนการทางวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงและการประกอบอาชีพในอนาคต ส่วนของผู้สอนและผู้เรียนก็ต้องมีปรับเปลี่ยนตนเองให้มีทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้สอนและผู้เรียนสำหรับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาจะช่วยพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี ถ้าครูมุ่งเน้นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในทุกโอกาสที่เอื้ออำนวย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ทำงานร่วมกัน ฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกคิดเชิงสร้างสรรค์ ก็นับว่าครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การขับเคลื่อนในประเทศไทยภายใต้ความร่วมมือระหว่างสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ ได้สร้างศูนย์เรียนรู้นำร่อง 10 จังหวัด แต่ละจังหวัดจะมีจำนวน 3 โรงเรียน รวม 30 โรงเรียน ในปี พ.ศ. 2556 เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินงานและวัดผลให้เป็นรูปธรรม และได้ขยายไปสู่วงกว้างโดยปัจจุบันมีโรงเรียนต้นแบบ สะเต็มศึกษาประเทศไทย ที่เป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ. 91 โรงเรียน โรงเรียนเครือข่าย สพฐ. สะเต็มศึกษา ที่เป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ. 91 โรงเรียน โรงเรียนในโครงการขับเคลื่อนสะเต็มศึกษา สังกัด สพฐ. 2,250 โรงเรียน เครือข่ายสะเต็มของ สสวท. เป็นเครือข่ายที่มุ่งหวังจะขับเคลื่อนสะเต็มศึกษาให้เกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรมโดยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนผ่านทางศูนย์สะเต็มศึกษาแห่งชาติ (National STEM Education Center: NSEC) และศูนย์สะเต็มศึกษาภาค (Regional STEM Education Center: RSEC) ซึ่งกระจายอยู่ใน 12 จังหวัดทั่วประเทศ (ศูนย์สะเต็มศึกษาแห่งชาติ, 2558) ทั้งนี้ สสวท. จะระดมการสนับสนุนจากหน่วยงานในเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีที่บูรณาการวิศวกรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีของนักเรียนไทยอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุมีความจำเป็นต้องพัฒนาครูและเตรียมครูที่จะเข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาครู คือ การเสริมสร้างและปลูกฝังเจตคติที่ดีและถูกต้อง ในการเป็นครูมืออาชีพ การสร้างและสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งผลให้ครูมีองค์ความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ และการส่งเสริมให้มีระบบการสนับสนุนให้ครูสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา จึงได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 25 เพื่อหาแนวทางที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลของโรงเรียน โดยการกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและบุคลากรทางการศึกษาปรับเปลี่ยนมาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ภายใต้แนวคิดว่า เมื่อครูและบุคลากรปรับค่านิยมและพฤติกรรมการหาความรู้แล้ว ครูและบุคลากรก็สามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงการสอนของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25

3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษา ด้วยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบสะเต็มศึกษาของสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา จำนวน 3 แห่ง ที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างเกี่ยวกับลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ที่ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80-1.00

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ระยะที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ

กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ที่มีการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ 10 เท่าของจำนวนตัวแปร (ยุทธ์ ไกรวรรณ, 2551) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 430 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา เป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert ซึ่งเครื่องมือผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.8-1.00 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.97

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการประมวลผลข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis)

ผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบสะเต็มศึกษา ของสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษาของโรงเรียน พบว่าสถานศึกษาทั้ง 3 แห่ง จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยใช้มาตรฐานตัวชี้วัดของกลุ่มสาระหลัก คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และมีคะแนนมาตรฐานตัวชี้วัดความสามารถของนักเรียน ซึ่งครูผู้สอนจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจของนักเรียน โดยเน้นให้ครูได้ออกแบบและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาด้วยตนเองเพื่อจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาและห้องเรียน มีการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการองค์ความรู้แบบบูรณาการเพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้และทักษะที่เรียนรู้ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง

“ครู ต้องออกแบบและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาด้วยตนเองเพื่อจัดการเรียนรู้ในบริบทเฉพาะของห้องเรียนนั้น โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการข้ามสาขาวิชาเพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้และทักษะที่เรียนรู้จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ กับชีวิตจริง” (ชวนชื่น มลิลา, 2560)

“การจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษา ครูจะคอยสังเกตและตั้งคำถามหลัก ให้นักเรียนตอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้น เด็กจะมีปัญหาที่แตกต่างกัน ฉะนั้นเด็กทุกคนจะได้พูด ได้คิด ได้ทำ” (ชวนชื่น มลิลา, 2560)

เมื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา พบว่า สถานศึกษา 2 แห่ง ระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมี 5 ปัจจัย คือ1) หลักสูตรสะเต็ม 2) ผู้บริหารสถานศึกษา 3) ครูผู้สอน 4) ผู้เรียน 5) เครือข่ายสถานศึกษา ส่วนสถานศึกษาอีก 1 แห่ง ระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมี 6 ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักสูตรสะเต็มหรือชุมนุมสะเต็ม 2) ผู้บริหารสถานศึกษา 3) ครูผู้สอน 4) ผู้เรียน 5) เครือข่ายสถานศึกษา และ 6) คณะกรรมการ“ (ชวนชื่น มลิลา, 2560)

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบ/ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบหรือการวิเคราะห์ปัจจัย ของตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25 มีดังนี้

2.1 ผลการทดสอบความเหมาะสมของข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยการวิเคราะห์ KaiserMeyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy : KMO พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.951 ซึ่งมากกว่า 0.80 แสดงว่าตัวแปรเหล่านี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบในระดับดีมาก ตามเกณฑ์ของ Kim and Mueller และผลการทดสอบ Bartlett’s Test of Sphericity พบว่าตัว แปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 แสดงว่าตัวแปรต่าง ๆ ในแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่า KMO และ Bartlett’s test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.951
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1.613E4
	Df	1225
	Sig.	.000

2.2 การหาค่าความร่วมกัน (Communalities) เมื่อค่า Communality เป็นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหนึ่งกับอีกตัวแปรอื่น ๆ ที่เหลือ โดยค่า Communality ขั้นต่ำที่ควรจะมีคือ 0.500 ซึ่งในงานวิจัยนี้มี 1 ตัวแปรที่มีค่า Communality น้อยกว่า 0.500 คือตัวแปร มีหลักสูตร เนื้อหา บทเรียนต่าง ๆ ของสะเต็มศึกษา เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถค้นหาและเข้าถึง (0.453) ทำให้ต้องนำออกจากการศึกษาครั้งนี้ส่วนตัวแปรที่มีค่า Communality มากที่สุด คือตัวแปร มีการร่วมเผยแพร่การจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษาระหว่างเครือข่าย (0.774)

2.3 การหาค่าความแปรปรวน (Total Variance Explained) สามารถจำแนกตัวแปรเป็นองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ โดยทุกองค์ประกอบมีค่าไอเกน (Eigen value) มากกว่า 1 ทำให้ร้อยละความแปรปรวนสะสมเท่ากับ 60.04 และเมื่อใช้วิธีการหมุนแบบวาริแมกซ์ (Varimax) แบบออโธโกนอล พบว่าค่า Factor Loading เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเทียบกับค่า Factor Loading ก่อนการหมุนแกน

2.4 การจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบ โดยตัวแปรที่จัดเข้าองค์ประกอบ ต้องมีค่า Factor Loading มากกว่า 0.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์มีทั้งหมด 41 ตัวแปรสามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบ ได้จำนวน 5 องค์ประกอบ อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด 41 ตัวแปรได้ร้อยละ 60.04 เมื่อจัดองค์ประกอบเข้าไว้ในองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียว และได้มีการตั้งชื่อสื่อความหมาย ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ประกอบด้วย 14 ตัวแปร เรียงลำดับชื่อตัวแปรตามค่า Factor Loading ดังนี้ มีความเป็นนักวิชาการ เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.747) มีวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.712) มีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.700) สามารถตกผลึกกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มด้วยตนเอง (.682) มีระบบพี่เลี้ยง เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนมีความรู้และความเข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.679) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด และจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.677) มีความพร้อมในการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.661) มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษา โดยบูรณาการให้เหมาะสมกับเนื้อหาหรือสภาพแวดล้อม (.657) มีการปรับปรุงคุณภาพกระบวนการเรียนรู้สะเต็มอย่างต่อเนื่อง (.653) มีการกำหนดเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.608) สนับสนุนให้มีการจัด

กระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในสถานศึกษา (.601) ให้ความช่วยเหลือครูในเรื่องของการวางแผน จัดการหลักสูตร (.573) มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษาให้แก่ครูผู้สอน (.566) สร้างชุมชนการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนของครูให้ดียิ่งขึ้น (.505) โดยตัวแปรทั้ง 14 ตัวแปร อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 16.56 ตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ด้านบุคลากรทางการศึกษา”

องค์ประกอบที่ 2 ประกอบด้วย 7 ตัวแปร เรียงลำดับชื่อตัวแปรตามค่า Factor Loading ดังนี้ มีการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต และสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (.799) มีการร่วมทำงานกลุ่มด้วยตนเองในกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.798) ได้รับการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและจริยธรรมที่ถูกต้องและดีงามต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.753) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (.741) สามารถตกผลึกความรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษาที่ครูจัดให้ (.721) ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นในกลุ่ม และในชั้นเรียนสม่ำเสมอ (.694) มีส่วนร่วมในการสะท้อนผลการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.419) โดยตัวแปรทั้ง 7 ตัวแปร อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 13.17 ตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ด้านผู้เรียน”

องค์ประกอบที่ 3 ประกอบด้วย 9 ตัวแปร เรียงลำดับชื่อตัวแปรตามค่า Factor Loading ดังนี้ มีส่วนร่วมในการสะท้อนผลการทำงานของครู (.690) มีการอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย (.686) มีการร่วมเผยแพร่การจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษาระหว่างเครือข่าย (.649) มีการร่วมเรียนรู้การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาระหว่างเครือข่าย (.584) มีการขยายผลการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาสู่โรงเรียนเครือข่าย (.545) มีโรงเรียนแกนนำคอยช่วยเหลือในการจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.542) ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกและชุมชน (.525) สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาของครู (.491) มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และเครือข่าย (.476) โดยตัวแปรทั้ง 9 ตัวแปร อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 10.40 ตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ด้านเครือข่าย”

องค์ประกอบที่ 4 ประกอบด้วย 6 ตัวแปร เรียงลำดับชื่อตัวแปรตามค่า Factor Loading ดังนี้ มีหลักสูตรสะเต็ม ที่สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร (.717) มีการสร้างหลักสูตรสะเต็มศึกษา ให้เหมาะกับบริบทของโรงเรียน (.696) มีการสร้างหลักสูตรของชุมนุมสะเต็ม ใน

โรงเรียน (.678) สร้างระบบการวัด ประเมินผลที่สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร (.587) มีสื่อและแหล่งเรียนรู้ ให้ครูสามารถนำหลักสูตรสื่อบทเรียนนั้นไปใช้ได้อย่างสะดวก (.546) มีกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ที่ใช้กลุ่มสาระใดสาระหนึ่งเป็นหลัก (.527) โดยตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 10.20 ตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ด้านหลักสูตร”

องค์ประกอบที่ 5 ประกอบด้วย 5 ตัวแปร เรียงลำดับชื่อตัวแปรตามค่า Factor Loading ดังนี้ มีส่วนร่วมในการดูแล พัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษาของครู (.720) มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การจัดกระบวนการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (.701) มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำแผนปฏิบัติการ (.689) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำกับดูแล (.661) ให้กำลังใจเพื่อให้ครูมีความมั่นใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (.569) โดยตัวแปรทั้ง 5 ตัวแปร อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 9.72 ตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ด้านคณะกรรมการของสถานศึกษา”

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบสะเต็มศึกษาของสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ควรมีแนวทางดังนี้

3.1 สร้างหลักสูตรสะเต็มศึกษาที่มีวิธีจัดการเรียนการสอนและวิธีการประเมินสอดคล้องกับมาตรฐานของหลักสูตร

3.2 ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในบริบทของตนเอง ไม่เน้นการรับกิจกรรมที่ผู้อื่นออกแบบไว้ไปใช้เสริมสร้างศักยภาพของครูให้กล้าคิดกล้าทำโดยไม่ต้องพึ่งพาส่วนกลางหรือหน่วยงานอื่น ๆ มากเกินความจำเป็น

3.3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ทั้งโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานสนับสนุน โดยเน้นความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา การกำกับติดตามเพื่อขอข้อมูลย้อนกลับในลักษณะของกัลยาณมิตร

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจและนำไปสู่การอภิปรายผล ดังนี้

1. ลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา เป็นจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้และทักษะที่เรียนรู้ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง โดยครูผู้สอนจะออกแบบและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาให้เหมาะกับบริบทเฉพาะของห้องเรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ซึ่งหากต้องการให้กิจกรรมที่จัดขึ้นช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ครูผู้สอนจะต้องตั้งสถานการณ์ปัญหาให้น่าสนใจ ท้าทายความสามารถของนักเรียน และใกล้เคียงกับสิ่งที่พบเจอได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาว่า สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้แก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริงได้ สอดคล้องกับแนวคิดของอัจฉรีย์ สังขรักษ์ ที่ว่าการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา เป็นการฝึกทักษะการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น นักเรียนแต่ละกลุ่มมีปัญหาร่วมกัน แต่อาจมีวิธีการแก้ปัญหาที่ต่างกัน ทำให้เห็นความหลากหลายการแก้ไขปัญหา แล้วร่วมกันอภิปรายเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำกิจกรรม (อัจฉรีย์ สังขรักษ์ และคณะ, 2560) สอดคล้องกับสิรินภา กิจเกื้อกูล ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาเป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ไม่เน้นการท่องจำกฎหรือทฤษฎีแต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริงที่เน้นให้นักเรียนสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยการออกแบบและคิดหาวิธีการแก้ปัญหาตามหลักการออกแบบเชิงวิศวกรรม (สิรินภา กิจเกื้อกูล, 2558)

2. การจัดกลุ่มองค์ประกอบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ จะได้องค์ประกอบ 5 กลุ่ม คือ 1) ด้านบุคลากรทางการศึกษา 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านเครือข่าย 4) ด้านหลักสูตร และ5) ด้านคณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ พรทิพย์ ศิริภัทราชัย ซึ่งได้กล่าวถึงการนำสะเต็มศึกษามาใช้ในประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายและจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องทำความเข้าใจ ต้องศึกษาถึงข้อดี องค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการเตรียมพร้อมกับการใช้สะเต็มศึกษา ใน

ประเด็นต่อไปนี้ 1) หลักสูตรสะเต็มศึกษา โดยการสอนของสะเต็มศึกษาเป็นการสอนแบบบูรณาการ 2) การพัฒนาครูประจำการ เนื่องจากผู้ที่มีบทบาทและเป็นปัจจัยหนึ่งให้สะเต็มศึกษา ประสบความสำเร็จคือ ครูผู้สอน 3) การเตรียมพร้อมในการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นผู้สอนสะเต็มศึกษา ระบบการเตรียมนิสิต นักศึกษาครูเพื่อสอนในสะเต็มศึกษามีความสำคัญมากเช่นเดียวกับการสอนในวิชาอื่น ๆ 4) การเตรียมพร้อมของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยหลักของความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เนื่องจากในสถานศึกษาสะเต็มศึกษาต้องการผู้บริหารมืออาชีพ 5) การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุน พัฒนาสะเต็มศึกษา ปัจจุบันนักการศึกษาได้ศึกษาวิจัยและให้ข้อคิดเห็นหลากหลายเกี่ยวกับสะเต็มศึกษาในต่างประเทศ (พรทิพย์ ศิริภัทราชัย, 2556) ในขณะที่ เปรมจิตต์ ขจรภัย ลาร์เซ่น ได้ศึกษาสะเต็มศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า เงื่อนไขและวัฒนธรรมของโรงเรียนที่สนับสนุนการเรียนสะเต็มศึกษา นอกจากปัจจัยด้านคุณภาพของครู หลักสูตรที่เข้มมีความสอดคล้องกับมาตรฐานและการประเมินผลแล้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนำครูอื่นมาร่วมเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงด้วย ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน บรรยากาศการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ล้วนเป็นปัจจัยพัฒนาคุณภาพการสอนสะเต็มศึกษาของครู (เปรมจิตต์ ขจรภัย ลาร์เซ่น, 2559)

3. จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 25 พบว่า ด้านบุคลากรทางการศึกษา เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอันดับ 1 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 16.56 เนื่องจาก แนวคิดในการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันมีการเน้นคุณภาพ ความสามารถของผู้สอน ลดปริมาณความซ้ำซ้อนของเนื้อหา มีการศึกษาวิจัยและนำผลการวิจัยมาปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้นักการศึกษาได้เห็นความสำคัญและนำไปใช้เพื่อขับเคลื่อนนโยบายทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในส่วนของครูผู้สอนก็มีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน ให้ความสำคัญและให้ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้น มีใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 แสดงให้เห็นถึงความพร้อมของไทยในการนำสะเต็มศึกษา มาสู่กระบวนการจัดการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพรทิพย์ ศิริภัทราชัย ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีบทบาทและเป็นปัจจัยหนึ่งให้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็ม

ศึกษา ประสบความสำเร็จคือ อาจารย์ผู้สอน ดังจะเห็นได้จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาที่มีการเตรียมการของหน่วยงานในการอบรมเพื่อให้ความรู้ครูในการเตรียมการสอน สำหรับประเทศไทยนั้น สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีนั้นก็ได้มีการเตรียมการศึกษาและวางแผนการใน การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา แล้วมีการอบรม เพื่อให้ความรู้แก่บุคลากรในสถาบัน การจัดประชุมหรือการร่วมประชุมวิชาการนานาชาติการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ความรู้การศึกษาและวางแผนการวิจัยเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษานั้นเป็นรูปธรรม นอกจากนี้แล้ว ผู้บริหารสถานศึกษา ก็เป็นปัจจัยหลักของความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสถานศึกษา เนื่องจากการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ต้องการผู้บริหารมืออาชีพ กล่าวคือสามารถบริหารจัดการอย่างมียุทธศาสตร์เป็นนักวิชาการมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเป็นหลักเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและบริหารสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา (พรทิพย์ ศิริภัทราชัย, 2556)

สรุป

1. ลักษณะการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจหรือปัญหาของผู้เรียน โดยเน้นให้ครูได้ออกแบบและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาด้วยตนเองเพื่อจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาและห้องเรียน มีการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการองค์ความรู้แบบบูรณาการ

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา สามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ด้านบุคลากรทางการศึกษา 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านเครือข่าย 4) ด้านหลักสูตร และ 5) ด้านคณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 60.04

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ได้แก่ 1) สร้างหลักสูตรสะเต็มศึกษาที่มีวิธีจัดการเรียนการสอนและวิธีการประเมิน สอดคล้องกับมาตรฐานของหลักสูตร 2) ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในบริบทของตนเอง 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่า การที่บุคลากรทางการศึกษามีความเป็นนักวิชาการ เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดของปัจจัยด้านบุคลากรทางการศึกษา จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องยกระดับความสามารถของครูตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมปลาย ในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา โดยให้ครูมีความรู้ในเนื้อหา วิธีการสอนและการพัฒนาความรู้ของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 เพื่อนำข้อสรุป และข้อค้นพบที่ได้มาสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหารระดับสูงต่อไป

2.2 ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้สะเต็มในระยะยาวเกี่ยวกับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพ เพื่อนำข้อสรุปและข้อค้นพบที่ได้มากำหนดเป้าหมายของการศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). STEM Education. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2560 จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=44843&Key=news_act

ชวนชื่น มลิลา. (20 ธันวาคม 2560). รูปแบบการจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษาของโรงเรียน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา. (รัชนิวรรณ อนุตระกูลชัย, ผู้สัมภาษณ์)

เปรมจิตต์ ขจรภัย ลาร์เซ่น. (2559). สะเต็มศึกษา . วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 6(3), 185-195.

พรทิพย์ ศิริภัทราชัย. (2556). STEM Education กับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่21. วารสารนักบริหาร Executive Journal, 33(2), 49-56.

ยุทธ์ ไกรวรรณ. (2551). วิเคราะห์ข้อมูลวิจัย 4. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ศูนย์สะเต็มศึกษาแห่งชาติ. (2558). คู่มือเครือข่ายสะเต็มศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สิรินภา กิจเกื้อกูล. (2558). สะเต็มศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 17(2), 201-207.

อัจฉรีย์ สังขรักษ์ และคณะ. (2560). การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา เรื่อง การสังเคราะห์ด้วยแสงของพืช เพื่อพัฒนากระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 28(3). 59-71.

รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี*

THE MODEL DEVELOPMENT TO EXERCISE FOR ELDERLY IN UDON THANI PROVINCE

ธนิต ลีเลิศ
Thanit Leelerd
ประจญ กิ่งมิ่งแฮ
Prachon Kingminghae
บุษกร สุขแสน
Bussagorn Suksan
มหาลัยราชภัฏอุดรธานี
Udon thani Rajabhat university, Thailand
E-mail: thanit.leelert52@gmail.com

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลระยะที่ 1 วิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 400 คน โดยเป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ ระยะที่ 2 ประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ระยะที่ 3 กลุ่มทดลองคือผู้สูงอายุ 30 คน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบโดยสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือด้วยการปรึกษาที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ใช้ทดสอบความรู้ความเข้าใจ พร้อมแบบเฉลยคำตอบ เพื่อดำเนินการประเมินผลการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

* Received 26 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 25 July 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับปัญหาจากน้อยไปหามาก ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเดิน ลำดับที่ 2 กิจกรรมการวิ่งลำดับที่ 3 กิจกรรมการเต้นแอโรบิค ลำดับที่ 4 กิจกรรมการรำมวยจีน ส่วนค่าเฉลี่ยความต้องการ ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเดิน ลำดับที่ 2 กิจกรรมรำไม้พอง ลำดับที่ 3 กิจกรรมลีลาศ จะเห็นว่าการเดินเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการทำมากที่สุด ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการเดินเป็นกิจกรรมที่ง่าย ปลอดภัย ใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย

2. ผลการสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี พบว่า มี 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการเดินออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 2) กิจกรรมการรำไม้พลองออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 3) กิจกรรมการวิ่งออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 4) กิจกรรมการเต้นแอโรบิคออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 5) กิจกรรมการรำมวยจีนออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 6) กิจกรรมลีลาศออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พบว่า ผลการประเมินความเหมาะและความเป็นไปได้

3. การทดลองและประเมินรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานีพบว่า การทดสอบความรู้ก่อนทดลองและหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 4.10 คะแนน และ 9.40 คะแนนตามลำดับ เมื่อเปรียบค่าคะแนนระหว่างก่อนและหลัง พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปว่า การทดลองและประเมินผลรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ผ่านการประเมิน สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

คำสำคัญ: รูปแบบ, การออกกำลังกาย, ผู้สูงอายุ

Abstract

The purposes of research were 1) to study problem and demand of exercise for seniors in Udon Thani. 2) to design movement of exercise programs for seniors. 3) to sample and evaluate the types of exercise programs for seniors. The Research and Development, the data were analyzed by 1) quantitative research from senior sample group 400 people in local area. 2) workshop on 30

seniors by selected from specific person in area. the database analysis and summary 3) senior sample group 30 people as Research Instrument and test.

The results of this study provided as following details.

1. the problem and demand of exercise for seniors in Udon Thani in overview were low level of problem. The types of exercises were walking, running, Aerobic dance and Taijiquan. The average of demand 1) walking 2. Rum-Mai-Pong 3. Dance. The results indicated that the favorite activity was walking, according to walking is easy and safe.

2. the results of types of exercise programs for seniors in Udon Thani was found 6 activities were 1) walking 2) Rum-Mai-Pong 3) Running 4) Aerobic dance 5) Taijiquan 6) Dance. The evaluation was suitable and passible.

3. The sample and evaluation of types of exercise programs for seniors in Udon Thani province found that knowledge test before and after joining activities as the average were 4.10 points and 9.40 points in order. comparison between before and after results; the scores was higher in statistic 0.5., the conclusion of the evaluation is pass and can do in real life.

Keywords: type, exercise, seniors

บทนำ

สภาพสังคมปัจจุบันการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและมีการเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตเพื่อให้สามารถปรับตัวเมื่อเกิดการป่วยเรื้อรังหรือเกิดการบาดเจ็บขึ้นโดยเฉพาะการสร้างเสริมสุขภาพที่จำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทั้งในตัวบุคคลและสังคม ซึ่งการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีความสามารถในการควบคุมสุขภาพของตนเองและสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกที่จะส่งผลดีต่อสุขภาพ โดยกระบวนการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเพิ่มความสามารถในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเอง ซึ่งการจะเข้าถึงสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิตและสังคมนั้น บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องสามารถระบุถึงสิ่งที่

ต้องการบรรลุและบรรลุในสิ่งต้องการได้ รวมถึงสามารถปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมพัฒนาการสำคัญของการมีสุขภาพดีโดยการเลือกรูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมก็จะเกิดผลดีแต่ถ้าเลือกรูปแบบไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายแล้วการออกกำลังกายก็จะกลายเป็นโทษได้เช่นกัน ซึ่งการจะเข้าถึงสุขภาพที่ดีได้จึงต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะจึงจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพในการดำเนินชีวิต (องค์การอนามัยโลก (WHO), 2556)

จังหวัดอุดรธานีมีพื้นที่มากเป็นอันดับ 5 ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นทั้งหมด 11,730.30 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 20 อำเภอ 155 ตำบล 1,880 หมู่บ้าน 430 ชุมชน มีประชากรทั้งหมด1,543,274 คนเป็นผู้สูงอายุ 194,374 คน คิดเป็นร้อยละ 13 นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ในสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคมคิดเป็นร้อยละ 80.98 กลุ่มติดบ้านคิดเป็นร้อยละ17.81 และกลุ่มติดเตียงคิดเป็นร้อยละ1.21 สถานการณ์ปัจจุบันปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุโดยรวมเป็นปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและภาวะความเสื่อมสมรรถภาพของอวัยวะในร่างกาย สถานะทางสังคมการพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น อัตราส่วนเกื้อหนุนลดลง แนวโน้มผู้สูงอายุอยู่คนเดียวเพิ่มขึ้น ในด้านสุขภาพอนามัยในเรื่องโรคที่พบบ่อย 5 อันดับคือ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน โลหิตจาง ปวดหลังปวดเอว และโรคหัวใจ

การออกกำลังกายมีความสำคัญต่อสุขภาพโดยเฉพาะผู้วัยสูงอายุ เป็นวัยที่ระบบต่าง ๆ ในร่างกายมีการเสื่อมสภาพ เนื่องจากร่างกายมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งยังพบว่าบางรายมีปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจร่วมด้วย ก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ ตามมา สามารถป้องกันได้ด้วยการออกกำลังกาย ซึ่งต้องกระทำอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุหรือปัญหาอื่นที่เกี่ยวกับสุขภาพ ในกรณีที่ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว การออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ช่วยชะลอความเสื่อมของระบบต่าง ๆ ทั้งยังช่วยเพิ่มความแข็งแรงทนทานให้กับกล้ามเนื้อ ควบคุมการทำงานของระบบต่าง ๆ ให้มีความสมดุล ในบางครั้งยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม กรณีออกกำลังกายนอกบ้าน จึงเป็นผลดีต่อสภาพจิตใจโดยตรง ประโยชน์ของการออกกำลังกายมีอยู่หลากหลายและการที่ผู้สูงอายุสุขภาพดีลดภารกิจการให้บริการสาธารณะที่รัฐดำเนินการอยู่ในด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุ

ดังนั้นเพื่อตอบสนองนโยบายและเป็นการขับเคลื่อนนโยบายให้เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับท้องถิ่นและเพื่อให้สังคมไทยเห็นความสำคัญในเรื่องของสุขภาพผู้สูงอายุเป็นพิเศษ

โดยเฉพาะจากความถดถอยของร่างกายการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความแข็งแรงของร่างกายเป็นสำคัญอีกทั้งผู้วิจัยเป็นบุคลากรของสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตอุดรธานี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่ได้รับมอบหมายจากสถาบันให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนของท้องถิ่น จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานีโดยมีจุดประสงค์ที่จะได้รูปแบบการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุให้ได้อยู่ในชุมชนและสังคมอย่างมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อเป็นประโยชน์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา และสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ แบ่งการดำเนินงานวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี 20 อำเภอ จำนวน 400 คน ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติประชากร เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีที่มีอายุตั้งแต่ 60-79 ปี ทั้งชายและหญิงที่สมัครใจร่วมวิจัย ไม่ป่วยเป็นโรคร้ายแรงและต้องไม่อยู่ในการดูแลของแพทย์ใช้จำนวน ทั้งหมด 194,312 คน จากนั้นผู้วิจัยกำหนดสัดส่วนเป็นรายอำเภอโดยการคำนวณจากประชากรดังนี้ และอำเภอละ 20 คนสำหรับวัยผู้สูงอายุตอนปลาย ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ตามคุณสมบัติประชากร การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยผู้ช่วยนักวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการส่งเสริมกีฬาผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เครื่องมือการวิจัยกำหนดรูปแบบ คือ ประเด็นการประชุมและชุดข้อมูลจากระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกการประชุม บันทึกภาพและเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปเนื้อหา และยืนยันรูปแบบโดยการประเมินรูปแบบ เครื่องมือการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ เก็บรวมรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 ทดลองและประเมินรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ใช้รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ด้วยกิจกรรมการเดินได้อย่างถูกต้อง โดยใช้กลุ่มทดลองที่เป็นผู้สูงอายุในลักษณะกลุ่มเดียวสอบก่อนสอบหลัง (One group pretest – posttest design) จำนวน 30 คน เครื่องมือการวิจัย แบบทดสอบก่อนและหลังการทดลอง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี มีลักษณะการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) เชิงคุณภาพและปริมาณ แต่มีจุดเน้นที่สำคัญคือ การยึดพื้นที่เป็นฐานของการวิจัย (Area & Community based) โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย 3 ระยะดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม แบบมาตราส่วน มีลักษณะมาตราส่วน 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ทำ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะนำไปสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในระยะที่ 2 ต่อไป

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหากิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

ขอบเขตด้านประชากร ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 อำเภอ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, 2561) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติประชากรคือเป็นผู้สูงอายุตอนต้น มีอายุ 60-79 ปี จำนวน 117,630 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี 20 อำเภอ

ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาดำเนินการ 2 เดือน

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ดำเนินการ 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผลการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 มาเป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจัดทำร่างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาการสร้างรูปแบบ รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน ได้แก่ 1) ประธานชมรมผู้สูงอายุ 20 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาพ 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกีฬา 3 คน 4) ผู้นำของท้องถิ่น 20 คน 5) ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ 1 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาดำเนินการ 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ใช้แบบประเมินร่างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี มาทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ รายละเอียดดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในขั้นตอนที่ 1

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาดำเนินการ 1 เดือน จากนั้นผู้วิจัยสรุปข้อมูลเพื่อนำไปทดลองใช้ในระยะต่อไป

การวิจัยระยะที่ 3 การทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ดำเนินการ 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทดลองใช้ร่างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานีกับผู้สูงอายุที่มาใช้สนามกีฬาสถาบันพละศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยผู้วิจัยได้จัดทำใบความรู้เกี่ยวกับการเดิน จัดประชุมและสาธิตการเดิน ซึ่งก่อนให้ความรู้ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบก่อนให้ความรู้ ใช้เวลาในการทดลองใช้ 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินผลการใช้รูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้แบบประเมินด้วยการทดสอบความรู้ความเข้าใจและทดสอบการปฏิบัติ ก่อนและหลังการออกกำลังกาย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการประเมินผลรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านประชากร ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมตามความสมัครใจ

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาดำเนินการ 1 สัปดาห์

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานีสรุปได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับปัญหาปานกลาง ($\bar{X}$=3.37,S.D.= 0.76) เมื่อพิจารณารายกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวม เรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ได้แก่ ลำดับ

ที่ 1 กิจกรรมการเดิน ($\bar{X}$= 3.03,S.D =0.78) ลำดับที่ 2 กิจกรรมการวิ่ง($\bar{X}$= 3.12,S.D =0.84) ลำดับที่ 3 กิจกรรมการเต้นแอโรบิค ($\bar{X}$= 3.28,S.D =0.68) ลำดับที่ 4 กิจกรรมการรำมวยจีน ($\bar{X}$= 3.30,S.D =0.83) ส่วนค่าเฉลี่ยของความต้องการโดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.74,S.D. =0.69) เมื่อพิจารณารายกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเดิน ($\bar{X}$= 3.87,S.D =0.76) ลำดับที่ 2 กิจกรรมรำไม้พอง ($\bar{X}$= 3.80,S.D =0.64) ลำดับที่ 3 กิจกรรมลีลาศ ($\bar{X}$= 3.75,S.D =0.70)

2. ผลการสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี รูปแบบที่ได้มีลักษณะเป็นรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์ ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขอบข่ายการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนา ตัวชี้วัด และการประเมินผล พบว่า มีทั้งหมด 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการเดิน 2) กิจกรรมการรำไม้พลอง 3) กิจกรรมการวิ่ง 4) กิจกรรมการเต้นแอโรบิ 5) กิจกรรมการรำมวยจีน 6) กิจกรรมลีลาศ ส่วนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจริง พบว่า ผลการประเมินความเหมาะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D.= 0.74) ส่วนผลการประเมินความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.22, S.D.= 0.68)

3. การทดลองและประเมินรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี พบว่า การทดสอบความรู้ก่อนทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 4.10 คะแนนและหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 9.40 คะแนนตามลำดับ เมื่อเปรียบค่าคะแนนระหว่างก่อนและหลัง พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปว่า การทดลองและประเมินผลรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ผ่านการประเมิน สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบที่สำคัญ 2 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพปัญหาและความต้องการการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับปัญหาปานกลาง ได้แก่ ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเดิน ลำดับที่ 2 กิจกรรมการวิ่ง ลำดับที่ 3 กิจกรรมการเต้นแอโรบิค ลำดับที่ 4 กิจกรรมการรำมวยจีน ส่วนความต้องการทำกิจกรรมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเดิน ลำดับที่ 2 กิจกรรมรำไม้พอง ลำดับที่ 3 กิจกรรมลีลาศ จะเห็นว่าการเดินเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการทำมากที่สุด ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากกิจกรรมการเดินเป็นกิจกรรมการออกกำลังกายที่ง่าย ประหยัด ปลอดภัย ใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพและการออกกำลังกายหลาย ๆ กลุ่ม เช่น นักสรีรวิทยาของการออกกำลังกาย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกลศาสตร์การเคลื่อนไหวของมนุษย์ แพทย์ทางด้านโรคหัวใจ ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคอ้วน ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคเครียดหรือด้านอื่น ๆ ต่างก็แนะนำว่า การออกกำลังกายโดยการเดินเป็นการออกกำลังที่ดีที่สุดการเดินเป็นการเคลื่อนไหวหลักของคนเรา พบประโยชน์มากมายจากการเดิน แต่เพิ่งมีการสังเกตเห็นถึงประโยชน์ของการเดินทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเมื่อเร็ว ๆ นี้ ปัจจุบันจึงมีการตั้งสมาคมขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเดินเพื่อสุขภาพมากกว่า 1,000 แห่ง ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งห้องวิจัยอีกมากที่ได้มีการศึกษาถึงประโยชน์ต่าง ๆ จากการเดิน สำหรับการเดินเพื่อสุขภาพนั้น มีผู้ศึกษาวิจัยกันมากมาย ผลออกมาว่า การเดินนี้จะมีผลดีต่อสุขภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น อายุ เพศ และความพร้อมของร่างกาย ผู้ที่มีอายุมากก็ได้รับผลดีจากการเดินปานกลาง ส่วนผู้ที่อายุน้อยและแข็งแรงก็จะไม่ได้รับผลดีมากมายนักหากเดินในระยะสั้น และใช้ความเร็วในการเดินน้อยเกินไป การเดินนอกจากจะได้รับผลประโยชน์เช่นเดียวกบการวิ่งและเต้นแอโรบิคแล้ว การเดินยังปลอดภัยจากการบาดเจ็บที่กล้ามเนื้อและข้อต่อด้วย เพราะจากการศึกษาพบว่า ในขณะที่วิ่ง แรงกดหรือแรงกระแทกจะเพิ่มขึ้นที่เท้ามากกว่าปกติ 3 – 5 เท่า และการเต้นแอโรบิคจะมีแรงกหรือแรงกระแทกเพิ่มขึ้น 4 – 5 เท่า ซึ่งมีหลักการเดินเพื่อสุขภาพดังนี้ 1) ต้องเดินก้าวยาว ๆ เพื่อให้กล้ามเนื้อมัดใหญ่หลายมัดได้ทำงานหนัก เช่น กล้ามเนื้อสะโพก ขาส่วนบน และกล้ามเนื้อสะโพก ขาส่วนบน และกล้ามน่อง 2) เดินด้วยความเร็วไม่น้อยกว่า 5 นาทีต่อ 1 กิโลเมตร 3) เดินต่อเนื่องกันไปอย่างน้อย 20 นาที 4) เดินเป็นประจำสม่ำเสมอ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 – 5 วัน 5) การก้าวขาให้ใช้แรงจากขาท่อนบน และสะโพกเป็นหลัก 6) อย่ากระแทกส้นเท้าหรือเดินด้วยส้น และ 7) เดินให้สบาย ไม่เกร็ง

กล้ามเนื้อ อีกทั้งยังเป็นการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สามารถทำซ้ำ ๆ เพื่อเพิ่มหรือคงสมรรถภาพของร่างกาย เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายทั้งที่อยู่กับที่ (Static) และเคลื่อนที่ (Dynamic) ซึ่งมีผลทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้นกว่าปกติทำให้ร่างกายหรือส่วนต่าง ๆ เกิดการเคลื่อนไหว และมีผลให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายเกิดความสมบูรณ์ แข็งแรงและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการเคลื่อนไหวเป็นประจำและเพียงพอ หากมีการออกกำลังกายถูกวิธีแล้วจะเป็นทั้งยาป้องกันและรักษาโรคได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประจญ กิ่งมิ่งแฮ ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย พบว่า ปัจจัยการพัฒนาสุขภาพด้านจิตใจ ปัจจัยการพัฒนาด้านสังคม ปัจจัยด้านการจัดระบบบริการสุขภาพ ปัจจัยการพัฒนาด้านร่างกาย ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคลและปัจจัยด้านชุมชน (ประจญ กิ่งมิ่งแฮ, 2548) การวิจัยเรื่อง การถอดบทเรียนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของทางชุมชนตำบลธงชัย พบว่า 1) ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลธงชัย 2) ผลลัพธ์ที่ได้จากการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลธงชัย ได้แก่ ผลลัพธ์ด้านสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การควบคุมอาการ การรับประทานยาและการคลายเครียด ซึ่งสะท้อนถึงทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจในโรคที่เป็น รวมทั้งพฤติกรรมการดูแลตนเองที่เพิ่มขึ้น (จุไรรัตน์ ดวงจันทร์ และคณะ, 2557) การวิจัยเรื่อง การประยุกต์รูปแบบพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการออกกำลังกายแบบฤาษีดัดตนของผู้สูงอายุในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี หลักการและวัตถุประสงค์ : การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้น การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเหมือนการดูแลทั้งสุขภาพและเศรษฐกิจของประเทศ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ผลการศึกษาพบว่าความรู้เรื่องการออกกำลังกายแบบฤาษีดัดตน การรับรู้ความสามารถภายในตนเองของผู้สูงอายุ, การรับรู้ประโยชน์ของผู้สูงอายุในการออกกำลังกาย, การรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุในการออกกำลังกาย, การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ และการออกกำลังกายแบบฤาษีดัดตน ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value <0.01) (ณิภารัตน์ บุญกุล, 2557) การวิจัยเรื่องอิทธิพลของสื่อและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. พบว่า ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการ

ออกกำลังกายและมีพฤติกรรมการเปิดรับราชการเกี่ยวกับการออกกำลังกายปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ ด้านความสามารถส่วนเกี่ยวกับการออกกำลังกาย (Beh3) นิตยสาร (Media4) ด้านอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ (Beh6) และสื่อบุคคล (Media8) จึงสามารถเขียนโมเดลสมการถดถอยพหุคูณ (สุคี ศิริวงศ์พากร, 2555) การออกกำลังกายในผู้สูงอายุ : ออกกำลังกายแบบจินกังกง. ผลการศึกษาการออกกำลังแบบจินกัง พบว่าช่วยส่งเสริมสมรรถภาพทางร่างกาย ช่วยลดความดันโลหิตในกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง อีกทั้งยังช่วยในการผ่อนคลาย ดังนั้น การออกกำลังกายแบบจินกังกงเป็นการเสริมสร้างทั้งสุขภาพกายและใจในผู้สูงอายุการทำวิจัยในอนาคต ควรจะประยุกต์ออกกำลังกายแบบจินกังกงในกลุ่มอื่น ๆ ให้หลากหลายขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดีและมีคุณภาพชีวิต ที่ดีต่อไป (อารีย์ เสนีย์, 2561)

2. ผลการสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี รูปแบบที่ได้มีลักษณะเป็นรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์ ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขอบข่ายการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนา ตัวชี้วัด และการประเมินผล พบว่า มีทั้งหมด 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการเดินออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 2) กิจกรรมการรำไม้พลองออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 3) กิจกรรมการวิ่งออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 4) กิจกรรมการเต้นแอโรบิคออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 5) กิจกรรมการรำมวยจีนออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ 6) กิจกรรมลีลาศออกกำลังสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า ความเหมาะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผลการประเมินความเป็นไปได้ โดยรวมรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากรูปแบบได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง รูปแบบที่ได้ ก็มีความสอดคล้องตรงกับปัญหาและความต้องการ นอกจากนั้นองค์ประกอบของรูปแบบในแต่ละด้านก็ยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน จนกระทั่งทำให้รูปแบบผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (2559) แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2555 – 2559) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการกีฬา แห่งชาติฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีเป้าประสงค์หลักคือ มุ่งหวังให้คนไทย

ได้รับการส่งเสริมการออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างถูกต้องจนเป็นวิถีชีวิต มีสุขภาพและสมรรถภาพที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีน้ำใจนักกีฬา เพื่อหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวสู่ความสามัคคีและสมานฉันท์ มีการบริหารจัดการกีฬาทุกมิติอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิทยาศาสตร์การกีฬาพัฒนาศักยภาพนักกีฬาสู่ความเป็นเลิศอย่างมีมาตรฐานระดับสากล สอดคล้องกับแนวคิดของการกีฬาแห่งประเทศไทย มีพันธกิจในการสนับสนุนและกำกับให้องค์กรกีฬาอาชีพบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกีฬาสร้างความสุขให้กับทุกเพศทุกวัยในสังคมรวมถึงผู้สูงอายุ (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2559)

สรุป

การสร้างรูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาทุกระบบของร่างกายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสมรรถภาพและสุขภาพผู้สูงอายุ รูปแบบการออกกำลังกายที่มีความหนักความถี่ และระยะเวลาของการออกกำลังกายที่เพียงพอ จะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น ดังนั้น จากผลการวิจัยพบว่าการเดินเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการทำมากที่สุด ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากกิจกรรมการเดินเป็นกิจกรรมการออกกำลังกายที่ง่าย ประหยัด ปลอดภัย ใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพและการออกกำลังกายหลาย ๆ กลุ่ม เช่น นักสรีรวิทยาของการออกกำลังกายผู้เชี่ยวชาญทางด้านกลศาสตร์การเคลื่อนไหวของมนุษย์ แพทย์ทางด้านโรคหัวใจ ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคอ้วน ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคเครียดหรือด้านอื่น ๆ ต่างก็แนะนำว่า การออกกำลังกายโดยการเดินเป็นการออกกำลังที่ดีที่สุดการเดินเป็นการเคลื่อนไหวหลักของคนเรา พบประโยชน์มากมายจากการเดิน แต่เพิ่งมีการสังเกตเห็นถึงประโยชน์ของการเดินทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเมื่อเร็ว ๆ นี้ อีกทั้งยังเป็นการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สามารถทำซ้ำ ๆ เพื่อเพิ่มหรือคงสมรรถภาพของร่างกาย เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายทั้งที่อยู่กับที่ (Static) และเคลื่อนที่ (Dynamic) ซึ่งมีผลทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้นกว่าปกติ ทำให้ร่างกายหรือส่วนต่าง ๆ เกิดการเคลื่อนไหว และมีผลให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายเกิดความสมบูรณ์ แข็งแรงและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการเคลื่อนไหวเป็นประจำและเพียงพอ ถูกวิธีแล้วจะเป็นทั้งยาป้องกันและรักษาโรคได้ ส่วนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า ความเหมาะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผลการประเมินความเป็นไปได้ โดยรวมรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากรูปแบบได้เปิด

โอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง รูปแบบที่ได้ก็มีความสอดคล้องตรงกับปัญหาและความต้องการ นอกจากนั้นองค์ประกอบของรูปแบบในแต่ละด้านก็ยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน จนกระทั่งทำให้รูปแบบผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวจังกับกีฬาแห่งจังหวัดอุดรธานี ควรทำให้กิจกรรมการออกกำลังกายผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ในแหล่งที่อยู่อาศัยนั้น ๆ ตลอดจนการพัฒนาสิ่งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานการกีฬาให้สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดการส่งเสริมกีฬา ทั้งด้านสถานที่ ด้านอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านบริหารจัดการและด้านกิจกรรม ตลอดจนด้านวิทยาศาสตร์การกีฬาให้มีมาตรฐาน

1.2 คณะกรรมการบริหารสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดอุดรธานี ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชมรมผู้สูงอายุได้นำเอารูปแบบการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี ทั้ง 6 กิจกรรม ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสมรรถภาพผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบนิเวศทางการกีฬาผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในสังกัดสมาคมกีฬาแห่งจังหวัดอุดรธานี

2.2 ควรทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเล่นกีฬาให้กับผู้สูงอายุอย่างถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2559). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: การกีฬาแห่งประเทศไทย.

จุไรรัตน์ ดวงจันทร์ และคณะ. (2557). การถอดบทเรียน การสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสารการพยาบาลและการศึกษา, 4(8), 153-166.

ณิภารัตน์ บุญกุล. (2557). การประยุกต์รูปแบบพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของ เพนเดอร์ ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการออกกำลังกายแบบฤาษีดัดตนของผู้สูงอายุใน

อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประจญ กิ่งมิ่งแฮ. (2548). รูปแบบการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์บัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี. (2561). ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ จังหวัดอุดรธานี. อุดรธานี: สำนักงานฯ.

สุคี ศิริวงศ์พากร. (2555). อิทธิพลของสื่อและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

องค์การอนามัยโลก (WHO). (2556). บริบทของสุขภาพที่เปลี่ยนไปตามบริบทของโลก. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

อารีย์ เสนีย์. (2561). สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยขานรับ EEC พร้อมชูการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ. เรียกใช้เมื่อ 24 มีนาคม 2560 จาก https://www.education4 plus.com/home/2018/08/สสวทท-ขานรับeec-แนะเรียนต่อ

ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับกฎแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น*

AN ANALYTICAL STUDY OF SUCCESS PROCESS BETWEEN THE FOUR IDDHIBATH AND LAW OF ATTRACTION OF RHONDA BYRNE

ชาญธาดา มั่นประเสริฐ
Chanthada Manprasert
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
E-mail: Chanthada@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างความสำเร็จตามหลักพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการ กระบวนการและวิธีการในการสร้างความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ 2) วิริยะ ความเพียร ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ในส่วนของกฎแรงดึงดูดมีความเชื่อว่าเมื่อเราคิดอย่างไรจะได้ผลเช่นนั้น ฉะนั้นจึงต้องคิดถึงสิ่งที่ต้องการอยู่เสมอ โดยกระบวนการคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ 1) การขอ คือร้องขอต่อจักรวาลในสิ่งที่ต้องการ 2) เชื่อ ต้องเชื่อว่าได้สิ่งนั้นมาแล้ว 3) รับ ต้องมีความรู้สึกมีความสุขราวกับเรามีสิ่งนั้นอยู่จริง ๆ ความแตกต่างของอิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูด ประกอบไปด้วย อิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการ

* Received 6 June 2019; Revised 22 July 2019; Accepted 24 July 2019

พึ่งตนเองในขณะที่กฎแรงดึงดูดมีการหวังพึ่งพลังงานลึกลับ นอกจากนี้อิทธิบาท 4 มีกระบวนการของการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรองอยู่เสมอ ทำให้ความสำเร็จนั้นยืนยาว ในขณะที่กฎแรงดึงดูดไม่มีกระบวนการดังกล่าว และที่สำคัญกฎแรงดึงดูดมุ่งเน้นความสำเร็จในทางโลก ฉะนั้นจึงเป็นการสร้างสมกิเลสให้พอกพูนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่อิทธิบาท 4 มุ่งหวังความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเน้นย้ำการใช้ชีวิตในทางโลกอย่างมีสติ เพื่อให้ส่งเสริมและเกื้อกูลต่อการพัฒนาในทางธรรมไปด้วย

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4, กฎแรงดึงดูด, ความสำเร็จ

Abstract

The objectives of this study are to 1) examine the principles and processes of success in accordance to the Buddhism Principles 2) to examine the principles and processes of success in accordance with the Law of Attraction of Rhonda Byrne and 3) to analytical examine the principles and processes of success between the Four Iddhibath and the Law of Attraction of Rhonda Byrne. The findings reveal that the processes of success in accordance to the Four Iddhibath are 1) Chanda: will and aspiration, 2) Viriya: effort and exertion, 3) Citta: thoughtfulness and dedication and 4) Vimamsa: examination and intellectual reasoning. Moreover, it also relates to the investigation of own actions, planning, measuring and improvement solution. The processes of success in accordance with the Law of Attraction consist of 3 steps, which are 1) ask the universe what you wish for, 2) believe that you get what you wish for and 3) receive and congratulate yourself as if you possess what you wish for. The differences between these two principles are the Four Iddhibath focuses on self-dependence while the Law of Attraction tends to believe in secret power. Likewise, the Four Iddhibath includes the processes of continuous investigation, review and consideration. In addition, the Law of Attraction emphasizes the success in both worldly and religiously dimensions which can multiple lustful desires. On the

other hands, the Four Iddhibath highlights the worldly living in thoughtful manner and, at the same time, support and assist in dharma development too.

Keywords: Four Iddhibath, Law of Attraction, Success Process

บทนำ

มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาความสำเร็จด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งกระบวนการที่จะได้มาซึ่งความสำเร็จของแต่ละคนนั้นก็ล้วนมีความแตกต่างกันในรายละเอียด หากแต่สามารถคาดหวังผลสัมฤทธิ์ได้จากกระบวนการเหล่านั้น ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้แสดงหลักธรรมสู่ความสำเร็จที่เรียกว่าอิทธิบาท 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่าการที่มนุษย์คนใดจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงนั้นจะต้องอาศัยหลักอิทธิบาทสี่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตนเองให้ก้าวไปในกิจการงานที่ตนทำอยู่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนมีความชำนาญ เข้าถึงสาระแก่นสารของงานและทำผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั้งหลายอย่างน่ามหัศจรรย์ เปรียบเสมือนดังคนที่เปิดเผยความลุ่มลึกลี้ลับที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้คน หรือหงายของที่ค่ำอยู่ให้รับรู้เปิดเผยเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ที่สามารถมองเห็นได้โดยทั่วไป อันนำมาซึ่งคุณประโยชน์ที่เป็นสาระแก่นสารแก่การพัฒนาชีวิตอย่างแท้จริง

ส่วนในโลกยุคปัจจุบันมีทฤษฎีสู่ความสำเร็จหนึ่งเกิดขึ้นและแพร่หลายในโลกตะวันตกชื่อว่ากฎแรงดึงดูด กฎแรงดึงดูดเชื่อว่าความคิดทรงอานุภาพมาก กระบวนการสร้างแรงดึงดูดมีขั้นตอนคือการแสดงเจตจำนงด้วยการร้องขอสิ่งดีงามต่อจักรวาล สร้างพลังแห่งความเชื่อและความศรัทธาในการลงมือทำและการยอมรับสิ่งดีงามหรือความล้มเหลวที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไปสู่ความสำเร็จ โดยให้มีการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยสิ่งดีงาม คิดดี ทำดี มองบวก มุมมองความคิดด้านบวกนี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จได้ (รอนดา เบิร์น, 2560)

แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นชอบคิดไปในทางร้ายก่อนเสมอ มักคิดถึงสิ่งที่เราไม่ต้องการ สิ่งที่ไม่อยากเจอ สิ่งที่ไม่อยากได้ ซึ่งเป็นการมองโลกในแง่ลบ ทำให้จิตใจนั้นขาดพลังงานขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนจิตใจนี้ให้ให้เต็มเปี่ยมไปด้วยพลัง เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ หรือแรงผลักดันให้ก้าวสู่ความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่ กับกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น เป็นการศึกษาที่มีความน่าสนใจของคนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการฝึกฝนตนเองในทางที่ดี เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังบวก มีบทบาทต่อการนำมาใช้ในชีวิตให้ประสบความสำเร็จได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับกฎแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ปรารถนาซึ่งความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการ และกระบวนการสร้างความสำเร็จตามหลักพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษาหลักการ และกระบวนการสร้างความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการ กระบวนการและวิธีการในการสร้างความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์อรรถกถา และเอกสารต่าง ๆ ที่อธิบายถึงอิทธิบาท 4 นอกจากนี้ยังศึกษาเรื่องของกฎแรงดึงดูดผ่านหนังสือสำคัญที่ใช้เป็นหลักในงานวิจัย ชื่อเรื่องว่า เดอะซีเคร็ต ของรอนดาเบิร์น ประกอบกับเอกสารเกี่ยวกับกฎแรงดึงดูดจากผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่านมาประกอบกัน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) โดยสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้มีความรู้เรื่องของอิทธิบาท 4 จำนวน 2 รูป และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เรื่องกฎแรงดึงดูด จำนวน 2 ท่าน นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ผู้ที่ใช้อิทธิบาท 4 เพื่อสร้าง

ความสำเร็จในชีวิต จำนวน 5 ท่าน และผู้ที่ใช้กฎแรงดึงดูดสร้างความสำเร็จในชีวิตจำนวน 5 ท่าน

การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษากระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 กับกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญ รวมไปถึงผู้ใช้หลักอิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูดในชีวิตประจำวัน รวมทั้งสิ้น 14 คน

2. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกเป็นบท ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

3. สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาจากเอกสาร (Document Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บตัวอย่างจากกลุ่มประชากร ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะทำการวิจัยในประเด็นความหมาย คุณค่า หลักการ กระบวนการ วิธีการสร้างความสำเร็จตามหลักแห่งอิทธิบาทสี่ในทางพระพุทธศาสนากับในประเด็นดังกล่าวของความสำเร็จตามกฎแห่งแรงดึงดูดของ รอนดา เบิร์น รวมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างในแง่มุมต่าง ๆ ของกระบวนการสร้างความสำเร็จในแนวทางทั้งสองระบบดังกล่าวข้างต้น

1.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้แยกประเภทในการศึกษาวิจัยดังนี้

1.2.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหนังสือความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

1.2.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ประกรณ์วิเสส วิทยานิพนธ์ หนังสือ งานวิจัยตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องในการวิจัยทั้งในส่วนของหนังสือเดอซีเคร็ตของรอนดา เบิร์นและหนังสือในความสำเร็จอื่นตามแนวคิดของกฎแรงดึงดูด

1.3 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 4 กลุ่มคือ

1.3.1 พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 จำนวน 2 รูป

1.3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎแรงดึงดูด จำนวน 2 คน

1.3.3 บุคคลทั่วไปผู้ใช้อิทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิต จำนวน 5 คน

1.3.4 บุคคลทั่วไปผู้ใช้กฎแรงดึงดูดในการดำเนินชีวิต จำนวน 5 คน

รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูล จำนวน 14 รูป / คน

ผลการวิจัย

งานวิจัยกระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

1. หลักการและการบวนการสร้างความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนา

อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 อย่าง คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือขยันหมั่นเพียร ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปอุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550) วิธีการที่จะทำให้เกิดการเจริญอิทธิบาท 4 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลดี จำเป็นต้องอบรมจากภายใน ด้วยการฝึกหัดเจริญอิทธิบาทตามหลักการของการทำสมาธิ เพราะตราบใดที่เราตั้งใจว่าจะเจริญอิทธิบาทเพื่อใช้ในการทำงานอย่างใดก็ตามเราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าจุดเริ่มต้นของการเจริญอิทธิบาทนั้นถูกต้องและดีงาม และเป็นการเจริญอิทธิบาท 4 อยู่จริง มิใช่เป็นไปเพื่อการสร้างหรือทำให้ตัณหาพอกพูนขึ้นในจิตใจ เนื่องด้วยว่าแรงจูงใจในการกระทำของมนุษย์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยาก รักใคร่ ต้องการที่ไม่ดี ไม่สบายใจ ไม่เกื้อกูล เป็นอกุศล เรียกว่าตัณหา 2) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยาก รักใคร่ ต้องการ ที่ดีงาม สบายเกื้อกูล เป็นกุศลเรียกว่า ฉันทะ ซึ่งจุดประสงค์ของการกระทำทั้งฝ่ายของตัณหาและฉันทะนั้นก็

แตกต่างกันออกไป คือตัณหามุ่งประสงค์เวทนา และจึงต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพเสวยเวทนา หรือสิ่งที่จะปรนเปรอตนเอง ตัณหาอาศัยอวิชชาคอยหล่อเลี้ยงและให้โอกาส พัวพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องของตน เอาอัตตาเป็นศูนย์กลาง และนำไปสู่ปริเยสนา หรือการแสวงหา ส่วนฉันทะมุ่งประสงค์ในอัตถะคือตัวประโยชน์ หมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าแท้จริงต่อชีวิต คล้ายกับปัจจุบันที่เรียกว่าคุณภาพชีวิต และจึงต้องการความจริง สิ่งที่ดีงาม หรือภาวะที่ดีงาม ฉันทะก่อตัวขึ้นจากโยนิโสมนสิการ คือความรู้จักคิดหรือคิดถูกวิธี คิดตามสภาวะและเหตุผล เป็นภาวะกลาง ๆ ของธรรม ไม่ผูกพันกับอัตตา และนำไปสู่อุตสาหะ หรือวิริยะ คือทำให้เกิดการกระทำ โดยเฉพาะกับผู้ที่เริ่มจะเจริญอิทธิบาทในชีวิตประจำวันเป็นครั้งแรกก็ควรอย่างยิ่งที่จะฝึกฝนจากการเจริญอิทธิบาทให้งอกงามในจิตใจเป็นอันดับแรก เพื่อที่ว่าเราจะสามารถเจริญอิทธิบาทที่เป็นอิทธิบาทโดยแท้ ไม่ใช่เพียงแค่สั่งสมหรือพอกพูนซึ่งตัณหา

อีกประการหนึ่งการฝึกเจริญอิทธิบาทด้วยหลักการของการเจริญสมาธิ เป็นการฝึกฝนให้เกิดปัญญาจากประสบการณ์จริงของตัวเรา ไม่ใช่ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การคิด เพราะบางทีปัญญาที่เกิดจากการฟังการคิดเหล่านี้ จะทำให้การเจริญอิทธิบาท 4 ไม่สามารถเกิดขึ้น จึงได้เป็นเพียงแค่การได้ยินหลักการว่าต้องทำอย่างนี้ ต้องเจริญแบบนี้ แล้วเข้าใจว่าตอนนี้ได้เริ่มทำแล้ว หากที่จริงแล้วกระบวนการเจริญอิทธิบาทยังเพียงแค่วนเวียนอยู่ในหัว ในสมอง ในจิตใจ อันเป็นเพราะได้ฟังมาเยอะ และนำมาคิดตามว่าการเจริญอิทธิบาทเป็นสิ่งดีงาม และสมควรกระทำ แต่ยังไม่ได้ลงมือกระทำจริง ๆ อย่างถูกต้อง การเจริญอิทธิบาท 4 แบบนี้เป็นเพียงแค่เชาว์ปัญญาหรือการเล่นเกมทางความคิดเท่านั้น ไม่ใช่การลงมือทำ จึงไม่อาจที่จะส่งผลดีงามในชีวิตได้จริง การเจริญอิทธิบาท 4 ในระดับของ จินตามยปัญญา หรือสุตมยปัญญา ยังไม่ใช่การเจริญอิทธิบาทที่ถูกต้อง จำเป็นต้องอาศัยภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติให้รู้จากประสบการณ์ของตนเองจึงจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม วิธีเจริญอิทธิบาท 4 พระพุทธเจ้าตรัสพัวพันไว้กับเรื่องสมาธิอยู่เสมอ ฉะนั้นแล้วการเจริญอิทธิบาท 4 ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดก็ควรต้องเริ่มจากการฝึกควบคู่กับการฝึกสมาธิก่อน อนึ่ง สมาธิจากอิทธิบาท 4 จะเกิดมีควบคู่ไปด้วยกันกับความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า ปธานสังขาร แปลว่าสังขารที่เป็นตัวความเพียร หรือความเพียรที่เป็นเครื่องปรุงแต่ง ความเพียรที่เป็นแรงสร้างสรรค์ หรือความเพียรสร้างสรรค์

2. หลักการ และกระบวนการสร้างความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

กฎแรงดึงดูดมีหลักการที่ว่า สิ่งที่เหมือนกันจะถูกดึงดูดเข้าหากัน ขยายความได้ว่าสิ่งที่เหมือนกับสิ่งที่เราคิด ไม่ว่าจะเป็นชุดความคิดที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน เหตุการณ์ในทำนองเดียวกับความคิดของเรา จะถูกดึงดูดเข้ามาหาตัวเรา และเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในทุกเหตุการณ์ หลักการคิดที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จดังใจคือ เมื่อเราคิดถึงสิ่งที่เราต้องการ และตั้งใจจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้นอย่างเต็มที่ เท่ากับว่าเรากำลังเรียกหาสิ่งนั้นด้วยพลังอันแรงกล้าที่สุด กฎแรงดึงดูดจะมอบสิ่งที่เราต้องการให้ทุกครั้งไป หากเราป้อนความคิดที่อยากได้รถยนต์คันใหม่ป้ายแดง 1 คัน เข้าไปในจิตใจ คิดซ้ำ ๆ บ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ด้วยอารมณ์เข้มข้น จิตใต้สำนึกจะสร้างพลังสั่นสะเทือนออกไปดึงดูดข้อมูล โอกาส ช่องทาง หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กักเก็บอยู่ในพลังที่ก่อกำเนิดสรรพสิ่งเพื่อชักนำให้เราได้รถมาในที่สุด

แต่ในทางกลับกันหากมัวแต่หมกมุ่นอยู่กับการนินทา ตำหนิ หรือบ่น อาฆาตพยาบาท โกรธ เคียดแค้น หรือเฝ้าแต่ติดตามข้อมูลข่าวสารร้าย ๆ ที่ทำให้จิตใจหดหู่ ไม่แจ่มใสข้อมูลเหล่านี้เมื่อนำเข้าสู่จิตใจ จะมีการตกผลึกสู่จิตใต้สำนึกโดยไม่รู้ตัว จนบางครั้งเราคิดว่าลืมเรื่องนั้นไปแล้ว แต่จิตใต้สำนึกนำไปดำเนินการต่อ โดยนำไปสร้างพลังดึงดูดเหตุการณ์ทำนองเดียวกัน หรือใกล้เคียงให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นอีกครั้งหนึ่งกับเจ้าของข้อมูลนั้น

กระบวนการสู่ความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน (รอนดา เบิร์น, 2560) คือ

1. การขอในสิ่งที่ตนปรารถนา ขั้นแรกของวิธีการสู่ความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดคือการร้องขอต่อจักรวาล ต่อขุมพลังงานที่ก่อกำเนิดทุกสรรพสิ่ง เรียกร้องในสิ่งที่ตนเองปรารถนา โดยมีการเปรียบเปรยไว้กับนิทานเรื่องอาละดินกับตะเกียงวิเศษไว้ว่า จักรวาลนี้เปรียบเสมือนยักษ์จีนี่ ตัวเราคืออาละดินผู้ร้องขอต่อยักษ์ แต่จะพิเศษกว่าที่ว่าอาละดินสามารถร้องขอได้เพียงสามครั้ง แต่เราจะสามารถร้องขอต่อจักรวาลนี้ได้อย่างไม่จำกัด จักรวาลจะติดตามรับใช้เรา และไม่ตั้งคำถามต่อคำสั่งของเรา พร้อมหยิบยื่นทุกอย่างให้ตามที่เราขออย่างไม่มีเงื่อนไข

กฎแห่งแรงดึงดูดตอบสนองต่อความคิดซ้ำ ๆ ที่อยู่ในใจของเรา แม้การขอนั้นจะเป็นการขอที่จำเพาะเจาะจงมากเท่าไหร่ก็ตาม แต่ก็จะได้รับสิ่งนั้นอย่างแน่นอน เราสามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องที่ปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นรถคันใหม่ บ้านหลังใหม่ การงาน การเลื่อนตำแหน่ง

การค้า การลงทุน ความรัก ความร่ำรวย โชคลาภ การศึกษา การสอบแข่งขัน หรือแม้กระทั่งปรารถนาสุขภาพที่ดี (สม สุจีรา, 2556)

แต่สิ่งสำคัญของขั้นตอนนี้คือการตรึกนึกคิดที่ชัดเจน ความต้องการทั้งหลายต้องชัดเจนสำหรับตัวเราเอง ถ้าคิดไม่ชัดเจน กฎแห่งแรงดึงดูดก็ไม่สามารถนำสิ่งที่ต้องการมาให้ได้ เพราะว่าเรากำลังส่งคลื่นความถี่ที่ผสมปนเป และสิ่งที่ดึงดูดมาได้ก็จะเป็นสิ่งที่ผสมปนเป การขอนับเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสร้างความสำเร็จ

2. การเชื่อมั่นว่าสำเร็จแล้ว

ขั้นตอนที่ 2 ของกระบวนการสร้างความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดคือความเชื่อว่าได้รับสิ่งที่ปรารถนามาแล้ว ในขณะนี้เรากำลังได้ครอบครองสิ่งนั้นอยู่ โดยให้มองว่าสิ่งที่เราต้องการเป็นของเราแล้ว รับรู้ว่าสิ่งนั้นจะมาหาเราในยามที่เราต้องการ อย่าคิดว่าตัวเองยังขาดสิ่งนั้น ให้คิดเสมอว่าสิ่งนั้นเป็นของเรา เราเป็นเจ้าของ และกำลังครอบครองมันอยู่

วิธีการคือต้องทำ พูด และคิด ราวกับว่าได้รับสิ่งที่ต้องการอยู่ในขณะนี้ นั่นเป็นไปตามความเชื่อของกฎแรงดึงดูดที่ว่า หากเปรียบจักรวาลเป็นกระจกเงาบานหนึ่ง และกฎแห่งแรงดึงดูดจะสะท้อนความคิดหลักของเรากลับมา ซึ่งการคิดว่าเรากำลังได้รับสิ่งนั้น กฎแห่งแรงดึงดูดย่อมสะท้อนสิ่งที่คิดกลับมายังต้นทางคือผู้คิดได้ แต่ถ้าคิดแต่ว่ายังขาดสิ่งนั้นสิ่งนี้ กฎแห่งแรงดึงดูดก็จะดึงดูดความขาดแคลนสิ่งนั้น ๆ ต่อไปอีก ซึ่งหมายความว่าจะไม่มีวันได้สมปรารถนา

ฉะนั้น จึงต้องเชื่อว่าได้รับสิ่งนั้นแล้วออกไป เพื่อชักนำภาพเหล่านั้นกลับมาสู่ชีวิต เมื่อทำได้อย่างนี้แล้ว กฎแห่งแรงดึงดูดก็จะทำงานในการนำพาสภาพการณ์ ผู้คน และเหตุการณ์ต่าง ๆ มาให้ได้รับ

3. รู้สึกว่าได้รับสิ่งนั้นมาแล้ว

ขั้นที่ 3 ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการสร้าง นั่นคือการรับ คือเริ่มรู้สึกปลาบปลื้มยินดีแบบเดียวกับที่เรารู้สึกว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นจริง ๆ ในขั้นตอนนี้เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดคือต้องรู้สึกดี ๆ และมีความสุข เพราะในขณะที่รู้สึกดีนั้น เรากำลังนำพาตัวเองเข้าไปอยู่ในคลื่นความถี่เดียวกับที่เราต้องการ ซึ่งเป็นวิถีทางแห่งความสำเร็จตามกฎแห่งแรงดึงดูด

วิธีช่วยที่จะทำให้สามารถรู้สึกได้ว่าเราได้รับสิ่งที่ต้องการมาแล้วคือต้องศึกษาหาข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ อย่างจริงจัง หาทางเข้าไปสัมผัสกับประสบการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกับสิ่งที่เรา

ต้องการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกแนบแน่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งที่ต้องการ อย่างเช่นอยากได้รถคันหนึ่ง ก็ให้ไปลองนั่งหรือไปสัมผัสดูกับของจริง อยากมีบ้านในฝันสักหลัง ก็ให้เปิดดูรูปบ้านบ่อย ๆ หรือลองเข้าไปในบ้านหลังนั้น หรือทำอะไรก็ได้ที่จะช่วยทำให้เกิดความรู้สึกว่าเรามีสิ่งนั้นอยู่ในขณะนี้ แล้วจดจำความรู้สึกนั้นไว้ อะไรก็ตามที่ทำได้เพื่อบรรลุในผลนั้น จะช่วยให้เราดึงดูดสิ่งนั้นเข้ามาหาจริง ๆ

เมื่อเรารู้สึกราวกับว่าเรามีสิ่งนั้นแล้วในขณะนี้ และความรู้สึกนั้นช่างเป็นจริงเหมือนกับว่าเราได้รับสิ่งนั้นมาแล้ว เราเชื่อว่าเราได้รับ ในที่สุดเราจะได้รับมันจริงตามกฎแห่งแรงดึงดูด

3. เปรียบเทียบหลักการ กระบวนการและวิธีการในการสร้างความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น

กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูดนั้น มีความแตกต่างกันในด้านของรายละเอียดอยู่บ้าง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. อิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง การลงมือทำเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ในขณะที่กฎแรงดึงดูดมีการอาศัยพลังงานลึกลับ ที่เรียกว่าพลังจักรวาล แม้ไม่ได้อธิบายชัดเจนว่าพลังจักรวาลหมายถึงอะไร แต่สามารถตีความไปได้ถึงพลังงานจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเป็นเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือพระผู้สร้าง ดังที่ เจมส์ เรย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเดอะซีเคร็ตว่า “คุณก็มีจักรวาลเป็นยักษ์จีนี่ ซึ่งมีชื่อเรียกขานกันไปต่าง ๆ นานา มาแต่ไหนแต่ไร ทั้งเทวดาประจำตัวและตัวตนขั้นสูงขึ้นไปของคุณ หรืออะไรก็ตาม เราจะเรียกมันว่าอะไรก็ได้ และคุณก็เลือกชื่อที่เหมาะใจคุณที่สุด แต่ทุกศาสนาและปรัชญาความเชื่อบอกเราว่า ยังมีอะไรบางอย่างที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวเรามากนัก”

2. อิทธิบาท 4 ให้ความสำคัญทั้งกับความคิดอันเป็นแรงขับเคลื่อนในใจ บวกกับการลงมือทำ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ในขณะที่กฎแรงดึงดูดให้ความสำคัญกับความคิดมากกว่าการลงมือทำ เพราะกฎแรงดึงดูดเชื่อว่าความคิดมีอานุภาพมาก เมื่อคิดอย่างจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็สามารถดึงดูดสิ่งนั้นมาให้เราได้ โดยบางขณะไม่ต้องลงมือทำเป็นกิจจะลักษณะด้วยซ้ำ

3. อิทธิบาท 4 มีกระบวนการที่เป็นระบบมากกว่ากฎแรงดึงดูด กล่าวคือมีกระบวนการที่กล่าวถึงการจดจ่ออยู่กับงานอย่างมีสติ รวมไปถึงให้มีการทบทวนตรวจสอบหมั่นปรับปรุงอยู่เสมอ แม้ภายหลังงานนั้นได้สำเร็จลุล่วงไปแล้ว นั่นทำให้ความสำเร็จนั้นสามารถอยู่กับเราได้

ยาวนานยิ่งขึ้น เป็นความสำเร็จที่ยั่งยืน ในขณะที่กระบวนการของกฎแรงดึงดูดครอบคลุมเพียงแค่ฉันทะ และวิริยะ เมื่อเทียบกับอิทธิบาท 4 ไม่มีในส่วนของจิตตะ และวิมังสา

4. เป้าหมายของกฎแรงดึงดูดมุ่งเน้นความสำเร็จในทางโลก ฉะนั้นจึงเป็นการปรนเปรอและสร้างสมกิเลสให้พอกพูนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่อิทธิบาท 4 มุ่งหวังความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเน้นย้ำการใช้ชีวิตในทางโลกอย่างมีสติ เพื่อให้ส่งเสริมและเกื้อกูลต่อการพัฒนาในทางธรรมไปด้วย

อภิปรายผล

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างความสำเร็จตามหลักพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาหลักการและกระบวนการสร้างความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการ กระบวนการและวิธีการในการสร้างความสำเร็จตามหลักอิทธิบาทสี่กับความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดของรอนดา เบิร์น ผลการวิจัยพบว่า อิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรม 4 ประการที่เป็นฐานนำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใด ๆ เพื่อที่ให้ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา 2) วิริยะ ความเพียร คือมีความขยันหมั่นเพียรที่จะกระทำกิจใด ๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้แล้ว และได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา 3) จิตตะ จิตจดจ่อ คือมีสติ มีสมาธิ ในการที่จะกระทำกิจใด ๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้วได้มีความพอใจพึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญาและสมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น การกระทำกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณา เมื่อกระทำสิ่งใด ๆ แล้วย่อมประสบปัญหาใหญ่บ้างเล็กบ้าง ก็ต้องใช้ความใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยอุบายปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบเชิงกระทบเพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดสอบทดลอง สามารถให้ผลได้จริงตามที่ตั้งข้อสมมติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจ จนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ อิทธิบาททั้ง 4 ข้อ เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์แบบที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้เป็นแนวทางให้เกิดความสำเร็จ เป็นแนวป้องกันอันตรายที่จะเกิดในการทำงาน แนวทางเหล่านี้

จะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ เลย หากผู้ปฏิบัติไม่รับนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและครบถ้วน เมื่อปฏิบัติอย่างจริงจังย่อมประกันได้ถึงผลที่ดีงามเป็นแน่แท้

ในส่วนของกฎแรงดึงดูดนั้น มีหลักการว่าสิ่งที่เหมือนกันจะถูกดึงดูดเข้าหากัน ขยายความได้ว่าสิ่งที่เหมือนกับสิ่งที่เราคิด ไม่ว่าจะเป็นชุดความคิดที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน เหตุการณ์ในทำนองเดียวกับความคิดของเรา จะถูกดึงดูดเข้ามาหาตัวเรา และเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในทุกเหตุการณ์ กระบวนการสร้างกฎแรงดึงดูดประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ ขอในสิ่งที่ตนปรารถนา เชื่อว่าเราได้ของสิ่งนั้นมาแล้ว และรับรู้ถึงความรู้สึกของการได้ครอบครองอย่างเป็นสุข คิดบวกเพียงด้านเดียว ไม่เผื่อใจยอมรับในสิ่งที่ไม่สมหวัง ฉะนั้นการจะประสบความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดจำเป็นจะต้องปรับความคิดให้คิดแต่เรื่องที่ต้องการในด้านบวก ในเชิงสร้างกำลังใจ เพื่อที่จะให้กฎแรงดึงดูดได้ทำงานดึงดูดสิ่งที่ต้องการเข้ามา แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าคนส่วนใหญ่ชอบคิดถึงสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการ และนั่นเป็นเหตุที่ทำให้ตนเองต้องวนมาเจอกับสิ่งนั้นครั้งแล้วครั้งเล่า กฎแรงดึงดูดไม่คำนึงว่าเราจะมองอะไรดีหรือร้ายอย่างไร ไม่สนว่าเราจะต้องการหรือไม่ต้องการสิ่งนั้น กฎนี้จะมีปฏิกิริยาตอบสนองกับความคิดของเราเท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเรากำลังกลุ้มใจเรื่องหนี้สินท่วมท้น นั่นคือเรากำลังกระจายสัญญาณออกไป เรากำลังยืนยันสิ่งนี้ให้กับตนเอง และเป็นสิ่งที่เราจะได้รับเพิ่มเข้ามา กฎแรงดึงดูดเป็นกฎธรรมชาติ ไม่จำเพาะเจาะจงตัวบุคคล ไม่จำแนกดีชั่ว หากจะรับความคิดของเรา และสะท้อนความคิดนั้นกลับมาในรูปแบบของประสบการณ์ชีวิต กฎแรงดึงดูดเพียงแค่มอบสิ่งที่เราคิด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอะไร (วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์, 2553)

เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาเปรียบเทียบกับทฤษฎีเรื่องของกฎแรงดึงดูดพบว่าความแตกต่างของอิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูด ประกอบไปด้วย อิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการพึ่งตนเองในขณะที่กฎแรงดึงดูดมีการหวังพึ่งพลังงานลึกลับบางอย่างที่เรียกว่าพลังจักรวาล นอกจากนี้อิทธิบาท 4 มีกระบวนการของการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรองอยู่เสมอ ทำให้ความสำเร็จนั้นยืนยาว ในขณะที่กฎแรงดึงดูดไม่มีกระบวนการตรวจสอบงานที่สำเร็จแล้ว กระบวนการของกฎแรงดึงดูดเมื่อเทียบกับอิทธิบาท 4 เทียบได้กับฉันทะ และวิริยะเท่านั้น ในส่วนของจิตตะ และวิมังสานั้นไม่มี และที่สำคัญกฎแรงดึงดูดมุ่งเน้นความสำเร็จในทางโลก ให้มีความปรารถนาอยากได้ใคร่มีจึงเป็นการสร้างสมกิเลสให้พอกพูนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่อิทธิบาท 4 มุ่งหวังความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเน้นย้ำการใช้ชีวิตในทางโลกอย่างมีสติ เพื่อให้ส่งเสริม

และเกื้อกูลต่อการพัฒนาในทางธรรมไปด้วย แต่ไม่ว่าจะเป็นอิทธิบาท 4 หรือกฎแรงดึงดูด หากนำไปใช้อย่างจริงจังตั้งใจและใช้ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมีสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำ ก็ย่อมสามารถคาดหวังความสำเร็จได้ด้วยกันทั้งสิ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

สรุป

กระบวนการสู่ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ 2) วิริยะ ความเพียร ความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ในส่วนของกฎแรงดึงดูดมีความเชื่อว่าเมื่อเราคิดอย่างไรจะได้ผลเช่นนั้น ฉะนั้นจึงต้องคิดถึงสิ่งที่ต้องการอยู่เสมอ โดยกระบวนการคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จตามกฎแรงดึงดูดประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ 1) ขอ คือการร้องขอต่อจักรวาลในสิ่งที่ต้องการ 2) เชื่อ ต้องเชื่อว่าได้สิ่งนั้นมาแล้ว 3) รับ ต้องมีความรู้สึกมีความสุขราวกับเรามีสิ่งนั้นอยู่จริง ๆ ความแตกต่างของอิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูด ประกอบไปด้วย อิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการพึ่งตนเองในขณะที่กฎแรงดึงดูดมีการหวังพึ่งพลังงานลึกลับ นอกจากนี้อิทธิบาท 4 มีกระบวนการของการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรองอยู่เสมอ ทำให้ความสำเร็จนั้นยืนยาว ในขณะที่กฎแรงดึงดูดไม่มีกระบวนการดังกล่าว และที่สำคัญกฎแรงดึงดูดมุ่งเน้นความสำเร็จในทางโลก ฉะนั้นจึงเป็นการสร้างสมกิเลสให้พอกพูนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่อิทธิบาท 4 มุ่งหวังความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเน้นย้ำการใช้ชีวิตในทางโลกอย่างมีสติ เพื่อให้ส่งเสริมและเกื้อกูลต่อการพัฒนาในทางธรรมไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ไม่ว่าจะเป็นหลักอิทธิบาท 4 หรือกฎแรงดึงดูด หากผู้ปฏิบัติลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังก็สามารถหวังผลซึ่งความสำเร็จได้ไม่ยาก ซึ่งต้องอาศัยความมีใจรัก และมุ่งมั่นพยายามอย่างไม่ลดละ ต้องไม่ถอดใจหรือทิ้งความฝันไปเสียก่อน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

อิทธิบาท 4 และกฎแรงดึงดูดมีความสำคัญอย่างมากในฐานะเครื่องมือหรือแนวทางในการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น หากเป็นไปได้ควรมีการศึกษาลงลึกถึงการนำหลักทั้ง 2 ไปใช้สร้างความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่งอย่างจริงจัง เช่น ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 สร้างความสำเร็จในการงาน หรือ การใช้กฎแรงดึงดูดสร้างสำสำเร็จในชีวิตคู่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9), กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 11), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รอนดา เบิร์น. (2560). เดอะซีเคร็ต. (พิมพ์ครั้งที่ 100), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์. (2553). Law of Attraction พลังเนรมิต. (พิมพ์ครั้งที่ 14), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นานาสวิท บริษัทนานา สวีท จำกัด.

สม สุจีรา. (2556). เดอะท็อปพาวเวอร์ พลังจิตใต้สำนึก พลังสู่ความสำเร็จ. (พิมพ์ครั้งที่ 4), กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา*

THE ECONOMIC IMPACT OF THAILAND ON MARIJUANA ADDICTION STATUS

ธานี วรภัทร์

Thanee Vorapatr

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Dhurakij Pundit University, Thailand

E-mail: thanee_vor@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา 2) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการลดทอนความผิดอาญาฐานผู้เสพให้มีสถานะผู้ป่วยในสารเสพติดประเภทกัญชาในประเทศไทยกับต่างประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี โปรตุเกส เป็นต้น

การศึกษาพบว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา อันมีผลมาจากมิติทางกฎหมายอาญา อันเป็นการสกัดกั้นการใช้ทางการแพทย์และการสันทนาการ ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และยังทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการปราบปรามของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และยังทำให้ประเทศเราเสียโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างมาก

ข้อเสนอแนะคือ ทางแก้ไขในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและเป็นการสร้างโอกาสให้ประเทศไทยในการสร้างรายได้จากพืชกัญชา จึงต้องอนุญาตให้สามารถนำกัญชามาใช้ทางการแพทย์และทางสันทนาการได้ ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมด้วยมาตรการทางกฎหมายในรายละเอียดของสาร ชนิด และปริมาณ ตลอดทั้งการอนุญาตให้ผลิต จำหน่าย ในรูปแบบสินค้า

* Received 7 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 22 July 2019

ประเภทต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมจากภาครัฐ เพื่อส่งเสริมมิติทางเศรษฐกิจของรัฐให้มีรายได้และสามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างครบถ้วน และลดรายจ่ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยปรับเปลี่ยนนโยบายทางนิติบัญญัติในการลดทอนความผิดทางอาญา (Decriminalization) และกำหนดเงื่อนไขการควบคุมการใช้การบริโภคและตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้รัฐมีรายได้จากพืชกัญชาในลักษณะต่าง ๆ

คำสำคัญ: กัญชา, ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

Abstract

This research aims to study the economic impact of Thailand on marijuana addiction status. The main objective is 1. Study and analyze the economic impact of Thailand in the state of drug abuse in marijuana. 2. Analyzing and comparing the laws relating to the reduction of criminal offenses against the use of drugs in Thailand, Germany, Portugal, etc.

The study found that the impact of the Thai economy on the status of drug addicts of marijuana which resulted from the criminal dimension and blocked the way of using drug as medical and recreational means. These affected the Thai economy system and also caused the cost of crime suppression in the criminal justice system. Moreover, the country could lose a lot of opportunities to improve the economy.

The Suggestion is Solutions to reduce the economic impact and create opportunities for Thailand to have income from cannabis plants Therefore must allow to be able to apply marijuana for medical and recreational use under the control conditions in criteria of the substance, type and quantity, as well as the permission to produce, sell in various types of products under the control of the government to promote the economic dimension of the state economic to have income and also able to collect taxes as well Hopefully, this will reduce the expenditure of the criminal justice system. By adjusting the legislative policy for

the reduction of criminal offenses and setting conditions for control of consumption and enacting laws relating to the determination of state income from marijuana plants in various ways.

Keywords: marijuana, economic impact.

บทนำ

หลายประเทศในโลกที่มีรายได้จากพืช “กัญชา” ไม่ว่าจะขายเพื่อการบริโภค การรักษาและการสันทนาการในประเทศและเป็นสิ้นค้าออกจำหน่ายในต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ยังพบว่าภายหลังที่มีการยกเลิกความผิดอาญาและมีการอนุญาตให้ประชาชนใช้ “กัญชา” ได้ในปริมาณที่เหมาะสมแล้ว กัญชา เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับประเทศสูงมาก ทั้งนี้ต้องอยู่ในความควบคุมในมิติต่าง ๆ ของกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ความเปลี่ยนแปลงของนโยบายกัญชา ได้ผ่านยุคสมัยที่เปลี่ยนไปจากผลของการพิสูจน์ความจริงและเป็นที่ยอมรับในทางสรรพคุณของสารที่มีอยู่ให้คุณประโยชน์มาก จากเป็นพืชเสพติดที่ผิดกฎหมายกลายเป็นธุรกิจสร้างรายได้อย่างมากและยังเป็นยารักษาโรคที่ดี นอกจากนั้นยังเป็นแม่เหล็กดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวในประเทศ รวมถึงโอกาสในการจัดเก็บภาษีของภาครัฐด้วย แต่ในขณะเดียวกันถ้าใช้ในปริมาณที่เกินความเหมาะสมก็สามารถก่ออันตรายต่อบุคคลได้

อุตสาหกรรมกัญชาจะสร้างรายได้มากและมีทิศทางที่จะให้เติบโตขึ้นอีกต่อไปข้างหน้า ตัวอย่างในประเทศเนเธอร์แลนด์ นักท่องเที่ยวมาเยือนเมืองอัมสเตอร์ดัมส์ เพื่อทางกาแฟกัญชาที่มีอยู่กว่าสองร้อยกว่าแห่ง ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาและประมาณการรายได้ที่อาจเกิดขึ้นจากการยกเลิกความผิดอาญากับพืชกัญชา จึงอาจกล่าวได้ว่าเราเสียโอกาสไปมากเลยทีเดียว

จากการศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่า นโยบายการแก้ปัญหายาเสพติดของภาครัฐมุ่งเน้นการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างรุนแรง หนักหน่วง โดยในมิติของงานนิติบัญญัติของประเทศไทยจึงได้ตรากฎหมายในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิดทางอาญาเป็นหลัก และมุ่งใช้โทษทางอาญากับผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เข้าลักษณะแบบเหมารวมก็ว่าได้ ได้แก่ ฐานผลิต จำหน่าย นำเข้าในราชอาณาจักร สมคบ และยังรวมถึง

“ผู้เสพ” ไปด้วย ปรากฏตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ธานี วรภัทร์, 2561)

จากการศึกษาทบทวนกฎหมายอาญาเกี่ยวกับยาเสพติดในประเทศต่าง ๆ เช่น เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แคนนาดา สหรัฐอเมริกา ฯลฯ พบว่า ประเทศส่วนใหญ่ในโลกได้ยกเลิกความผิดอาญากับ “ผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ” ไปหมดแล้ว และให้สถานะใหม่กับผู้เสพยาเสพติดเป็น “ผู้ป่วย” ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการควบคุมทางกฎหมายฝ่ายบริหาร เช่น การแพทย์และสาธารณสุข ฝ่ายปกครองฯลฯ เป็นต้น

มิติทางนิติบัญญัติไทย ก็ได้รับแนวคิดแนวทางในเรื่องนี้มาบ้าง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการตรา พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ออกมาบังคับใช้ หากแต่เนื้อหาในการดำเนินการกับผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ ยังถูกกำหนดเป็นความผิดและมีโทษทางอาญาอยู่ จึงยังต้องถูกบังคับให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอยู่ ทำให้ฐานะ “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องการการดูแลรักษาทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขเป็นสำคัญไม่สามารถเข้ามาดำเนินการได้อย่างที่ปรากฏในนา ๆ อารยะประเทศ (กัลยรักษ์ บวรเศรษฐาสกุล, 2558)

นับตั้งแต่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ประกาศใช้ ในช่วงปี 2545 ถึง 2546 ปริมาณคดีและปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำได้ลดลงไปมาก เพราะมีการบังคับบำบัด อันเป็นการดึงประชากรกลุ่มเสพที่จะต้องถูกพิพากษาออกไปเพื่อเข้าสู่ระบบแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการแก้ไขฟื้นฟูมิได้กระทำโดยผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ “หลักการทางการแพทย์และสาธารณสุข” แต่ใช้การเข้าค่ายวิวัฒน์พลเมือง ซึ่งเป็นค่ายทหาร จึงทำได้เพียงผู้เสพหยุดเสพยาเสพติดได้เพียงชั่วคราว ดังนั้น ในปี 2547 เป็นต้นมา ผู้เสพที่เข้าระบบการฟื้นฟูใน 2 ปีที่ผ่านมา เมื่อกลับบ้านกลับสู่สภาพแวดล้อมเดิมอย่างขาดการบำบัดรักษาอย่างถูกต้อง ก็กลับมาเสพอีกครั้ง ซึ่งมารวมกับผู้เสพรายใหม่ ๆ จึงส่งผลทำให้ปริมาณคดีเพิ่มขึ้นและปริมาณผู้ต้องขังก็เพิ่มขึ้นตามมา และเพิ่มขึ้นต่อ ๆ กันมาอย่างไม่หยุดยั้งในอัตราก้าวหน้า จนถึงปัจจุบัน (ธานี วรภัทร์, 2561) ปรากฏตามกราฟสถิติดังต่อไปนี้

จากภาพกราฟแสดงอัตราการเพิ่มขึ้นของการใช้โทษจำคุก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 ถึง 2561 ทำให้เห็นอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังในประเทศไทย

จากการสำรวจสถิติผู้ต้องขังสำรวจ ณ วันที่ 1 มกราคม 2562 มียอดรวมผู้ต้องขังทั้งสิ้น 375,763 คนจำแนกตามเพศและประเภทผู้ต้องขังดังนี้

ประเภท	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ร้อยละ (%)
1. นักโทษเด็ดขาด	267,178	40,594	307,772	81.906
2. ผู้ต้องขังระหว่าง	56,292	8,329	64,621	17.197
3. เยาวชนที่ฝากขัง	60	1	61	0.016
4. ผู้ถูกกักกัน	18	0	18	0.005
5. ผู้ต้องกักขัง	2,891	400	3,291	0.876
รวมผู้ต้องราชทัณฑ์	326,439	49,324	375,763	100.000

ที่มา:ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์ สำรวจ ณ วันที่ 1 ธันวาคม 2561

จากตารางความผิดส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและสารระเหยจำนวนร้อยละ 77.16 ลำดับรองลงมาคือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร้อยละ 9.21 และความผิดต่อชีวิตร้อยละ 5.63 ส่วนที่เหลือเป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ต่อร่างกาย ภยันตรายต่อประชาชน และอื่น ๆ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์, 2561)

ความผิดที่คนไทยต้องติดคุกมากที่สุดคือ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและสารระเหยพบว่ามีสถิตินักโทษเด็ดขาดรวมทั้งสิ้น 236,128 คน แยกเป็นเพศชาย 202,250 คน เพศหญิง 33,878 คน เป็นสารเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน ร้อยละ

43.78 รองลงมาคือ ไอซ์ ร้อยละ 6.74 ที่เหลือเป็นเฮโรอีน กัญชา ฝิ่น สารระเหย มอร์ฟีน โคเคน/โคเคอีน แต่ละประเภทไม่ถึงร้อยละ 1 และเมื่อพิจารณาลักษณะการกระทำความผิด พบว่า กลุ่มที่มีลักษณะเสพ ครอบครอง เสพและครอบครอง รวมกันทั้งสิ้นมีจำนวน 60,606 คน คิดเป็นร้อยละ 25.67 แยกเป็นเพศชาย 54,291 คน เพศหญิง 6,315 คน สำหรับในลักษณะความผิดฐานจำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่าย และอื่น ๆ (ผลิต/นำเข้า/ส่งออกฯลฯ) รวมกันทั้งสิ้นมีจำนวน 175,522 คน คิดเป็นร้อยละ 74.33 แยกเป็นเพศชาย 147,959 คน เพศหญิง 27,563 คน (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์, 2561) ข้อสังเกตคือ ลักษณะการกระทำที่เป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก ซึ่งเป็นพฤติกรรมของอาชญากรตามหลักการและทฤษฎีของกฎหมายอาญา มีจำนวนเพียง 19,370 คน แยกเป็นเพศชาย 17,133 คน เพศหญิง 2,237 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 ระยะเวลาที่รับโทษจำคุกนานที่สุดคือ ช่วง 25 ถึง 35 ปี อายุที่ติดคุกส่วนใหญ่คือ ช่วงระหว่าง 21 ถึง 40 ปี ตามที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นข้อมูลสถิติสถานการณ์ของความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศไทย ซึ่งเมื่อเทียบกับความจุหรือความสามารถในการรองรับผู้ต้องขังของเรือนจำไทยมีเพียงแสนกว่าคนเท่านั้น

การเพิ่มขึ้นของพืช “กัญชา” ได้มีปริมาณการจับกุมดำเนินคดี และต้องโทษจำคุกในปริมาณที่มากขึ้นในประเทศไทย สืบเนื่องจากการที่สารสกัดน้ำมันกัญชาสามารถรักษาโรคมะเร็งได้ ในขณะที่จำนวนผู้ป่วยมะเร็งในประเทศไทยมีจำนวนมากขึ้น และน้ำมันกัญชาก็มีราคาที่สูงมาก

ตามหลักวิชา “ผู้เสพ” ไม่สมควรต้องถูกดำเนินคดีและบังคับโทษจำคุก ประชากรของประเทศช่วงอายุ 21 ปี ถึง 40 ปี เป็นวัยทำงาน เป็นกำลังสำคัญของประเทศ จึงเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมาก ในขณะเดียวกันประเภทของยาเสพติดบางประเภทก็มีประโยชน์ต่อสุขภาพ มีสรรพคุณที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์หลายประการ เช่น ยาเสพติดประเภทพืช ”กัญชา” การทบทวนเพื่อศึกษายาเสพติดบางประเภทเพื่อลดทอนความผิดอาญาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ต้องดำเนินการ ในงานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษายาเสพติดประเภท “กัญชา” เป็นหลัก และมิติในการรักษาพยาบาล การสันทนาการ และโอกาสในทางเศรษฐกิจในมิติของนิติศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในมิติทางกฎหมายจากสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา

2. ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการลดทอนความผิดอาญาฐานผู้เสพให้มีสถานะผู้ป่วยในสารเสพติดประเภทกัญชาในประเทศไทยกับต่างประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี โปรตุเกส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ (Primary source) และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) เกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา รวบรวมเอกสารกฎหมายต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญหรือเป็นส่วนหลักของการวิจัยครั้งนี้ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ ในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยให้ได้ข้อสรุปทางกฎหมายในการลดทอนความผิดอาญาสารเสพติดประเภทกัญชา เพื่อส่งผลต่อมิติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

ผลการวิจัย

กัญชา (Cannabis หรือ Marijuana หรือ Marihuana) เป็นพืชจำพวกไม้ดอก มีแหล่งกำเนิดในแถบทวีปเอเชียกลางและเอเชียใต้ อาจจำแนกพืชสกุลกัญชาออกเป็น 3 ชนิด คือ Cannabis sativa, Cannabis indica, และ Cannabis ruderalis มนุษย์ใช้กัญชามาเป็นเวลานานทั้งในด้านที่นำมาเป็นยารักษาโรค และเสพเป็นสาร/ยาเสพติด ส่วนของต้นกัญชาที่มักนำมาใช้คือ ก้าน ใบ ดอก รวมถึงเมล็ดและน้ำมันจากเมล็ด สารสำคัญในกัญชาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท/สมอง คือ Tetrahydrocannabinol หรือจะย่อว่า THC ซึ่งมีอยู่หลายโครงสร้าง (มานพ คณะโต และคณะ, 2559)

องค์การอนามัยโลก มีแนวทางตามการศึกษาของ ECDD :ซึ่งแนะนำว่าทั้งกัญชาและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ได้จากกัญชาเช่นน้ำมันจะถูกย้ายจากรายการ IV ไปยังรายการ I ของรายการยาเสพติดตาม อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยสารเสพติด นอกจากนี้ยังแนะนำว่า THC ซึ่งอยู่ใน

รายการที่แยกต่างหากจะถูกจัดประเภทใหม่ในรายการ I และเสนอว่าผลิตภัณฑ์ CBD ที่ไม่เกิน 0.2% THC จะถูกลบออกจากอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยสารเสพติดทั้งหมด จึงมีแนวโน้มที่จะนำกัญชามาใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ อีกนอกเหนือจากการใช้ทางการแพทย์และสาธารณสุขแล้ว ยังขยายวงกว้างไปสู่การใช้กัญชาในทางสันทนาการในการผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อการบริโภคได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อมูลจากงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้พบว่า การใช้ “กัญชา” ได้รับความนิยมแพร่หลายมากกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก สาเหตุเพราะด้วยพื้นฐานของสรรพคุณในหลายประการของพืชชนิดนี้ ซึ่งให้คุณประโยชย์ต่อมนุษย์ และถ้าใช้มากไปก็อาจให้โทษได้กับสุขภาพของผู้ใช้ จากรายงานของ สำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งองค์การสหประชาชาติ และกัญชามีการแพร่ระบาดมากที่สุด ในรูปของกัญชาแห้งและผลิตภัณฑ์จากเรซิน กอปรกับมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของกัญชาเกิดขึ้นมากมาย เช่น บุหรี่กัญชา ไวน์กัญชา และในอาหารประเภทต่าง ๆ มากมาย เป็นต้น (UNODC)

นโยบายระดับโลกของ UNODC และในหลายประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา ไทย เป็นต้น แต่เดิมเป็นการห้ามเด็ดขาดในการใช้ยาเสพติดทุกชนิด หากแต่เมื่อมีการศึกษาอย่างถ่องแท้ในทางเภสัชศาสตร์และทางเคมี พบว่า ยาเสพติดชนิดต่าง ๆ มีสรรพคุณทางที่เป็นคุณและทางที่เป็นโทษ จึงเกิดแนวทางการผ่อนคลายการใช้สารเสพติดแต่ละชนิดและประเภทที่เหมาะสมภายใต้การควบคุม ตามประเภท ชนิด และปริมาณ

เมื่อกล่าวถึงพืชเสพติดประเภท “กัญชา” พบว่าในทางเภสัชศาสตร์ “กัญชา” เป็นพืชที่ให้คุณประโยชน์ต่อมนุษย์มากในหลายด้าน แต่มีข้อจำกัดในการใช้ ถ้าใช้มากเกินไปก็ก่ออันตรายต่อสุขภาพได้ จึงมีการนำมาใช้ในทางการแพทย์และสาธารณสุขมากขึ้น ทิศทางของแนวนโยบายในทางกฎหมายจึงได้มีการลดทอนความรับผิดในทางอาญาลง (Decriminalization) เพื่อการนำกัญชามาใช้ประโยชน์ในการลดอันตราย (Harm reduction) ในการใช้สารเสพติดอื่นที่อันตรายกว่า หรือนำมาใช้รักษาโรคอื่น ๆ เช่น มะเร็ง เป็นต้น นอกจากนั้นพบว่ากัญชายังเป็น “พืชเสพติดในทางสันทนาการด้วย” เช่นเดียวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต่าง ๆ บุหรี่ ฯลฯ แต่การสันทนาการโดยการใช้หรือเสพกัญชาในลักษณะต่าง ๆ จะต้องอยู่ในปริมาณควบคุมที่เหมาะสม ที่ทำให้สุขภาพของผู้ใช้กัญชา ปลอดภัยจากโรคร้ายต่าง ๆ และมีสุขภาพที่ดี

ความนิยมการบริโภค “กัญชา” ขยายตัวมากในระดับโลก กัญชาและผลิตภัณฑ์กัญชาเป็นสินค้าที่ขายดีและทำกำไรเป็นจำนวนมากให้กับประเทศผู้ผลิต ในหลายประเทศเป็นสินค้าส่งออกของประเทศเลยทีเดียว ซึ่งในบางครั้งเกิดภาวะการขาดแคลนกัญชาหาซื้อไม่ได้อีกด้วย

กัญชาจึงเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง เราพบข้อมูลการจดทะเบียนสิทธิบัตรยา สูตรยาหลายขนาน สูตรยาแผนโบราณ การทำผลิตภัณฑ์กัญชาออกจำหน่ายในลักษณะต่าง ๆ เช่น กัญชาแห้ง ยา ไวน์ บุหรี่ ฯลฯ จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศมากมาย ของประเทศที่มีภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพืชชนิดนี้ ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในประเทศที่สามารถปลูกกัญชาได้ดีมากประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะในแถบภาคอีสานเหนือ เช่น จังหวัดนครพนม มีสายพันธุ์กัญชาที่ได้รับความนิยม

คนในสังคมไทยใช้ “กัญชา” เป็นเครื่องประกอบอาหารมาเป็นเวลายาวนาน มีการปลูกในระดับครัวเรือนเหมือนพืชสวนครัว จนอาจกล่าวได้ว่า “กัญชา” เป็นพืชที่คนไทยบริโภคต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตควบคู่กับการดำรงชีวิตมาตลอด จนกระทั่งมีการประกาศให้กัญชาเป็นยาเสพติด ประเภท 5 เป็นต้นมา

ความเหมาะสมของพืชกัญชากับประเทศไทย พบว่าประเทศเราสามารถปลูกกัญชาได้เกือบจะทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดนครพนม ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ปลูกกัญชาได้ดีที่สุดจนเป็นที่นิยมในระดับต่างประเทศเลยทีเดียว

ตามแนวนโยบายยาเสพติดในอดีตที่ต้องการปราบปรามยาเสพติดทุกชนิดให้สิ้นไป (Drug Zero) ซึ่งนโยบายดังกล่าวในระดับสากลและในหลาย ๆ ได้เปลี่ยนไปแล้ว ภายใต้เหตุผลของเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทำให้มีการทบทวนในทุกมิติและมีแนวนโยบายในการใช้ยาเสพติด โดยเฉพาะ “พืชกัญชา” กล่าวคือ

1. มิติทางกฎหมายในการลดทอนยกเลิกการใช้ “กัญชา” มิให้ต้องมีความผิดทางอาญา ภายใต้เงื่อนไขการใช้ในปริมาณที่กำหนด (Decriminalization) ในนโยบายการกำหนดความผิดอาญาของรัฐ

2. มิติที่ส่งเสริมให้มีการใช้ “กัญชาในทางการแพทย์” ในการรักษาโรคต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมของกฎหมายและหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล

3. มิติของการใช้ “กัญชา” ในการบริโภค ในทางสันทนาการเพื่อการผ่อนคลายของมนุษย์อย่างหนึ่งที่ถ้าใช้ในปริมาณที่เหมาะสม จะให้ผลกระทบเชิงลบน้อยกว่าสิ่งมึนเมาชนิดอื่น ๆ

4. มิติในทางเศรษฐกิจ สามารถสร้างรายได้ให้กับรัฐ เช่น การจัดเก็บภาษี เป็นต้น สรรพคุณของกัญชาในการป้องกันและรักษาโรค ได้แก่ ระงับอาการปวดต่าง ๆ กระตุ้นการเจริญอาหาร แก้โรคซึมเศร้า ป้องกันการเป็นอัลโซเมอร์ ป้องกันต้อหิน ช่วยทำให้ปอดทำงานดีขึ้น มะเร็ง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า “กัญชา” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์มาก และสามารถแปลงกัญชาให้นำมาใช้ประโยชน์ด้วยการ “เสพ” ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การใช้ในการรักษา ทำอาหาร ขนม กาแฟตลอดทั้งเสพเพื่อความมึนเมาในระดับที่เหมาะสม เช่น ไวน์ เบียร์ ฯลฯ ย่อมก่อให้เกิดรายได้ในการปลูก จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ฯลฯ ของคนในประเทศและรายได้กับภาครัฐมาก แต่ปัจจุบันตามกฎหมายไทยคนเสพ “กัญชา” ยังผิดกฎหมายอาญาอยู่ยังต้องรับโทษถึงจำคุก ทำให้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี โปรตุเกส ฯลฯ ตามที่กล่าวมาแล้ว ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการลดทอนความผิดอาญาฐานผู้เสพ โดยผู้เสพกัญชาไม่เป็นผู้ที่มีความผิดทางอาญา ส่งผลให้มีการซื้อขายและการบริโภคกัญชาภายใต้การควบคุมชนิด ปริมาณ ที่ถูกต้องได้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

อภิปรายผล

ในงานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งทำการศึกษาถึงแนวทางทางกฎหมาย การควบคุมการผลิตและการใช้กัญชา อย่างมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในมิติของกฎหมาย เมื่อผู้เสพกัญชาไม่มีความรับผิดในทางอาญา ได้แก่

ข้อที่ 1 ลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อันเป็นการทำลายองค์กรอาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติด เพราะรัฐสามารถบริหารจัดการได้เอง และกัญชาไม่ได้สร้างกำไรอย่างมากมายให้กับองค์กรอาชญากรรมประเภท

นี้อีกต่อไปแล้ว ยังมีผลต่อการลดงบประมาณในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดลงไปได้อย่างมากด้วย จึงลดขนาดองค์กรในงานส่วนนี้ได้มาก (ธานี วรภัทร์, 2561)

ข้อที่ 2 ส่งผลต่อการเข้าถึงพืชสมุนไพรของประชาชนและการใช้อย่างฉลาด ภายใต้การควบคุมของรัฐ อันจะลดอัตราการป่วยของโรคต่าง ๆ ของประชาชนที่มีอยู่ลดลงได้มาก โดยเฉพาะโรคมะเร็ง ทำให้ลดค่าใช้จ่ายงบประมาณทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขในระดับประเทศได้ ในลักษณะ“กัญชาเพื่อการแพทย์”ส่งผลต่อการทำให้คนไทยได้มีโอกาสเข้าถึงตัวยาที่มีคุณภาพและราคาไม่แพง กอปรกับยังเป็นแหล่งรายได้ที่จะนำเข้าสู่ประเทศไทยได้อย่างมากมายด้วย (สมยศ กิตติมั่นคง, 2559)

สรรพคุณของกัญชาในการป้องกันและรักษาโรค ได้แก่ ระงับอาการปวดต่าง ๆ กระตุ้นการเจริญอาหาร แก้โรคซึมเศร้า ป้องกันการเป็นอัลไซเมอร์ ป้องกันต้อหิน ช่วยทำให้ปอดทำงานดีขึ้น รักษาโรคมะเร็ง เป็นต้น (กัลยรักษ์ บวรเศรษฐาสกุล, 2558)

ข้อที่ 3 รัฐจะมีรายได้เพิ่มในจัดเก็บภาษีที่เกี่ยวกับการ ผลิต การครอบครอง การซื้อขาย การบริโภค และการส่งออก ได้เพิ่มมากขึ้นอันเป็นการสร้างรายได้เข้าคลังอย่างมีปริมาณที่ค่อนข้างมากและยั่งยืน เพราะกัญชาได้รับความนิยมในการใช้เพื่อการบริโภคและสันทนาการ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกัญชา ได้แก่ บุหรี่ ไวน์ การแปรรูป “กัญชา” ไปเป็นสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับความนิยมมาก เช่น ไวน์ บุหรี่ ฯลฯ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าของกัญชาให้สูงมากขึ้น (ธานี วรภัทร์, 2562)

2. ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่า การจะให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจตามที่กล่าวมาในข้อแรกนั้น เริ่มแรกรัฐจะต้องจัดให้มีการยกเลิกความผิดอาญาอย่างมีเงื่อนไขเกี่ยวกับกัญชา (Decriminalization) เป็นการศึกษากระบวนการและกฎหมายในการปลดล็อคการห้ามใช้ “กัญชา” ในการรักษาพยาบาล การสันทนาการ ในปริมาณที่เหมาะสม ให้ไม่เป็นความผิดอาญา การอนุญาตให้ปลูก ผลิต แปรรูป และจำหน่าย ภายในประเทศและเป็นสินค้าออก เพื่อนำรายได้สู่ประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศที่ดำเนินการแล้ว เช่น เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส เยอรมนี ฯลฯ การลดทอนความเป็นความผิดอาญาจึงเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรก ๆ ที่ต้องกระทำในการเปิดทางให้สามารถนำกัญชามาใช้ในการรักษาในทางการแพทย์และสาธารณสุข การบริโภค ตลอดทั้งการสันทนาการ ทั้งนี้ มีประเด็นที่ต้องทำการศึกษาวิจัยให้ชัดเจนในรายละเอียด การออกกฎหมายฝ่ายบริหารเพื่อการกำกับดูแลแทนการใช้มาตรการทาง

อาญาที่มีประสิทธิภาพ และกำหนดประเภท ชนิด และปริมาณเท่าไร อนุญาตในรูปแบบและลักษณะใดบ้าง สัมปทานในการเป็นผู้ผลิต จำหน่าย ครอบครองได้บ้าง การครอบครองและใช้เกินปริมาณจะมีมาตรการบังคับอย่างไร ยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างชัดแจ้งในเรื่องนี้

เนื่องจาก “กัญชา” เป็นพืชเสพติดที่มีทั้งคุณและโทษ การยกเลิกจึงต้องทำการศึกษาในมิติของนโยบายทางกฎหมาย (Drug Policy) ในเรื่อง มาตรการป้องกัน (Prevention) มาตรการการบำบัดรักษา (Therapy) มาตรการช่วยเหลือผู้เสพติด (Drug Help) และ การดำเนินคดี (Repression) กรณีที่รัฐไม่อาจควบคุมพฤติกรรมได้และก่ออันตรายต่อสังคม ซึ่งต้องมีกฎหมายฝ่ายบริหารออกมารองรับกระบวนการเหล่านี้ (ธานี วรภัทร์, 2561)

ปัจจุบันแนวทางขององค์การอนามัยโลกมีแนวทางตามการศึกษาของ ECDD : ซึ่งสรุปรายงาน ECDD แนะนำว่าทั้งกัญชาและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ได้จากกัญชาเช่นน้ำมันจะถูกย้ายจากรายการ IV ไปยังรายการ I ของรายการยาเสพติดตาม อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยสารเสพติด (Single Convention Narcotic 1961) นอกจากนี้ยังแนะนำว่า THC ซึ่งอยู่ใน รายการที่แยกต่างหากจะถูกจัดประเภทใหม่ในรายการ I และเสนอว่าผลิตภัณฑ์ CBD ที่ไม่เกิน 0.2% THC จะถูกยกเลิกออกจากอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยสารเสพติดทั้งหมด (Laura Rued, 2019) ตัวอย่างประเทศที่ให้สามารถใช้กัญชาได้ภายใต้การควบคุม เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แคนนาดา อุรุกวัย เบลเยี่ยม โครเอเชีย สาธารณรัฐเช็ค อิตาลี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส รัสเซีย สเปน สวิสเซอร์แลนด์ เป็นต้น

สรุป

จากการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา พบว่าพืชกัญชา เป็นพืชเสพติดพื้นฐานชนิดหนึ่งของประเทศไทย และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ได้มาก แต่ประเทศไทยเสียโอกาสในการนำมาใช้ เนื่องจากนโยบายทางนิติบัญญัติของไทย ออกกฎหมายมาสกัดกั้นอย่างเด็ดขาด ทำให้มิติทางเศรษฐกิจในด้านการรักษาพยาบาล การบริโภค และการสันทนาการ ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะผิดกฎหมายอาญา ประเทศเราจึงขาดโอกาสในการผลิตยาที่ใช้กัญชาเป็นส่วนผสมเป็นจำนวนมาก ตลอดทั้งการบริโภคในครัวเรือนในการประกอบอาหาร และการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นสินค้าเพื่อ

การบริโภคและส่งออกเป็นรายได้อย่างมาก ภาครัฐเองขาดโอกาสในการจัดเก็บภาษี และต้องเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมากกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้เสพกัญชา

การแก้ไขคือการใช้นโยบายการลดทอนความผิดอาญา (Decriminalization) ของฝ่ายนิติบัญญัติให้กัญชายังคงเป็นยาเสพติดชนิดหนึ่ง แต่สามารถนำไปใช้ในทางการแพทย์ การรักษาพยาบาล การผลิตยารักษาโรค การบริโภคในครัวเรือน และการทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นสินค้าต่าง ๆ ออกขายในประเทศและส่งออกไปยังต่างประเทศได้ กล่าวคือทำให้เป็นไปตามหลักสากลคือ “ผู้เสพเป็นผู้ป่วย” อย่างแท้จริง ด้วยการควบคุมชนิด ประเภท ปริมาณ การครอบครอง การใช้ให้เกิดเป็นบทบัญญัติกฎหมายอย่างชัดเจน จะส่งผลต่อที่มาของรายได้จากการบริโภคและการส่งออกเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. พืช “กัญชา” มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยในมิติของกฎหมายของสถานะผู้เสพ ทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาคในปัจจุบัน รัฐจึงต้องปรับนโยบายการบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างโอกาสและประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับภาคประชาชนและภาครัฐ เพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของประเทศต่อไป

2. ทางกฎหมายเรื่องแรกที่ต้องดำเนินการคือ การลดทอนความผิดอาญาเกี่ยวกับพืชกัญชา เป็นลำดับแรกก่อน ทั้งในการรักษาพยาบาลและการสันทนาการ สร้างระบบกฎหมายและออกกฎหมายฝ่ายบริหารเพื่อบูรณาการกฎหมายและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าบูรณาการความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดประเภท ชนิด ปริมาณ การใช้กัญชา การให้ความรู้ในการใช้ในมิติต่าง ๆ แก่ประชาชนอย่างถูกต้องและชัดเจน เพื่อทราบถึงคุณประโยชน์และโทษของพืชกัญชา เพื่อการใช้อย่างถูกต้อง และกำหนดหน่วยงานและกฎหมายในกำกับดูแลพืชกัญชา ควบคุมการผลิต การจำหน่าย นำเข้าส่งออก ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดทั้งออกกฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บภาษีกัญชาในลักษณะต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กัลยรักษ์ บวรเศรษฐาสกุล. (2558). การยกเลิกความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดศึกษากรณี:การเสพและการครอบครองกัญชา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ธานี วรภัทร์. (2561). 9 กฎทองของกฎหมายยาเสพติดช่วงเปลี่ยนผ่าน. วารสารกำลังใจ, 6(2), 36-42.

ธานี วรภัทร์. (2562). ผลกระทบทางเศรษฐกิจของไทยในสถานะผู้เสพสารเสพติดประเภทกัญชา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

มานพ คณะโต และคณะ. (2559). รายงานการวิจัยเอกสารนโยบายและการจัดการปัญหากัญชา: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา. ใน แผนงานภาคีวิชาการสารเสพติด (ภวส). จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ .

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์. (2561). สถิติผู้ต้องขัง. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2561 จาก http://www.correct.go.th/rtnew103/filepdf/1514192028.pdf

สมยศ กิตติมั่นคง. (2559). กัญชา คือยารักษามะเร็ง. กรุงเทพมหานคร: โก กรีน (สำนักพิมพ์).

Laura Rued. (2019). Who Recommends Removing Cannabis from The Dangerous Narcotic Drug List. เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2562 จาก https://www.kannabia.com/en/blog/who-recommends-removing-cannabis-dangerous-narcotic-drug-list

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต*

THE ENHANCEMENT OF TOURISM COMPETITIVENESS FOR PHUKET PROVINCE

เอกชัย ชำนินา
Ekachai Chamnina
ศรุดา สมพอง
Saruda Sumpong
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University, Thailand
E-mail: ca-tea@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรค ที่มีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัญหา และอุปสรรค ที่มีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พบว่า ปัญหาที่เกิด เกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความมั่นคง และด้านการบริหารจัดการ ในปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น คือไม่มีการพัฒนา ไม่มีการส่งเสริม ไม่มีการสนับสนุน ไม่เพิ่มประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วน เช่น การพัฒนาโครงสร้าง สภาพแวดล้อม สถานที่บริการ หรือการขับเคลื่อนขบวนการ

* Received 3 June 2519; Revised 27 July 2519; Accepted 29 July 2519

การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนนั้นต้องมีการช่วยเหลือ ในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นเอกชนและประชาชนให้มีการพัฒนาที่ต้องจัดการให้เกิด ‘ความสมดุล‘ ที่สำคัญอยู่ 4 มิติ กล่าวคือ มิติเจ้าบ้าน/อุปทาน มิติผู้มาเยือน กลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และมิติด้านคุณภาพ การบริการ หากเราวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงปัญหาการพัฒนาการท่องเที่ยว ของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2) องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ปัญหาของการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตไม่ได้ อยู่ที่จำนวนของผู้มาเยือน (นักท่องเที่ยว) สังเกตได้จากจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ประเทศได้เผชิญกับวิกฤติต่าง ๆ มากมาย หากแต่ ปัญหาคือ การต้องพัฒนาคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยว อยู่ตลอดเวลา ปัญหาสำคัญที่ถูกมองมาโดยตลอด และปัญหานี้เองส่งผลกระทบโดยตรงต่อการได้มาซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวอย่ามากมาย คือ การจัดการฐานทรัพยากรและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากอำนาจ ในการพัฒนาและจัดการ กระจายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ส่งผลให้การจัดการอุปทาน ทางการท่องเที่ยวไร้ทิศทาง ไม่มีเอกภาพมากนัก และรวมไปถึงปัญหาจากองค์ประกอบหลักคือภัยธรรมชาติที่ไม่อาจจะห้ามได้ แต่ป้องกันได้ และเมื่อเกิดขึ้น และมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

3) แนวทางและกำหนดยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พบว่า หัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมการสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กระแสการเติบโตของการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวทางกีฬา ทางน้ำ การท่องเที่ยวด้วยเรือสำราญ และเรือยอร์ช การท่องเที่ยวผจญภัย การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ในการพัฒนาแนวทางในทุก ๆ ด้าน เพื่อรอรับการเข้ามาท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน, การท่องเที่ยว, จังหวัดภูเก็ต

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the problems and barriers that affect the enhancement of tourism competitiveness in Phuket. 2) to study the factors that have an impact on the enhancement of tourism competitiveness , and 3) to study the possibility to improve the tourism competitiveness. This is descriptive research gained data as qualitative research from In-depth Interview and have conversations with people.

The results indicated as following details;

1)the problems and barriers that have the effect of enhancement of tourism competitiveness in Phuket. There was an economy, society, stability, and management. the problems and barriers were no development, no impetus, no support, and no capability as it needs to develop in many ways for example the development environment, tourist service place and the sustainable tourism development that needs to get support from private organization and people (Public Management). The sustainable development has 4 important things were host, visitors, management organization in tourism, and as the problems have happened in the past until now.

2) the impact on the enhancement of tourism competitiveness. The problem is not the number of visitors but because of no development and keep in existence of tourist places. Moreover, resource management and products with no qualities. According to the authority uses the decentralized distribution system to many departments and natural disaster that cannot control.

3) The formulation of a strategy for the enhancement of tourism competitiveness in Phuket. The most important things to develop the tourism industry is building confidence, and tourism promotion organization as government policy for tourism such as health tourism, sports events, nautical

tourism (water tourism), adventure travel, art and culture travel; therefore, the sustainable tourism.

Keywords: Enhancement Competitiveness, tourism, phuket province

บทนำ

ทะเลสีครามของ “ไข่มุกอันดามัน” กำลังเผชิญกับมรสุมที่พัดเอาเมฆดำปกคลุมเกาะสวรรค์แห่งนี้ จนมองไม่เห็นทิศทางในอนาคต ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนกังวลและเริ่มระดมความคิดเห็นเร่งหาทางออก ทั้งสร้างภาพลักษณ์ใหม่ จัดระเบียบและหาจุดขายเพิ่มก่อนที่ทั้งหมดจะสายเกินแก้ แต่หลายฝ่ายมองว่างานนี้ไม่ง่ายอย่างที่คิด หน่วยงานด้านธนบดีธนกิจ (private banking) ของธนาคารไทยพาณิชย์จัดระดมความคิดเห็นในหัวข้อ “Visioning Phuket in 2020” เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ให้ภูเก็ตสามารถแข่งขันในระดับสากล และก้าวสู่การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปลายปีนี้ ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่เป็นลูกค้า private banking ของธนาคารฯ ที่ทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัด และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หลายคนที่คลุกคลีในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมองว่า ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานเปิดเวทีระดมความคิดเห็นหาแนวทางแก้ไขให้กับภูเก็ต แต่ผลสรุปก็ไม่เคยได้ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งหมดหายไปพร้อม ๆ กับงานนั้นจบลง เห็นได้ว่าเกาะเศรษฐกิจแห่งนี้ยังเผชิญกับปัญหาเดิม ๆ และปัญหาใหม่ที่เพิ่มมากขึ้นตามการเติบโตที่รวดเร็วของเมือง พร้อมกับผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งคาดว่า เม็ดเงินที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในภูเก็ตในปี 2557 น่าจะสูงถึงเกือบ 3 แสนล้านบาท

จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่หารายได้จากการท่องเที่ยวอันดับต้น ๆ ของประเทศ เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามติดอันดับโลกจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทย ที่มีสภาพพื้นที่เป็นเกาะมีทะเลล้อมรอบจังหวัดและหาดทรายที่สวยงามโดยมีสะพานเทพกระษัตรี (สะพานขาเข้า) สะพานสารสิน 2 หรือ สะพาน ท้าวศรีสุนทร (สะพานขาออก) ซึ่งทั้งสองสะพานเป็นทางสัญจรทางทางบกเชื่อมต่อกับจังหวัดพังงา มีท่าเรือหลายท่าเรือที่สามารถเดินทางไปจังหวัดรอบข้างได้ และมีสนามบินนานาชาติจังหวัดภูเก็ต สำหรับรับรอง การเดินทางทางอากาศด้วยสภาพพื้นที่เป็นเกาะและมีชายหาด มีน้ำทะเลที่สายงาม ทำให้จังหวัดภูเก็ต

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องมาเที่ยว ทำให้จังหวัดภูเก็ตติดอันดับโลกในเรื่องการท่องเที่ยวได้อย่างไม่ยากเย็นทั้งนี้จังหวัดภูเก็ตมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ หาดป่าตอง หาดราไวย์ หาดกะตะ หาดกะรน หาดกมลา แหลมพรหมเทพ วัดฉลอง ย่านเมืองเก่าที่ถนนถลางและมีอาหารพื้นเมือง อาหารทะเลที่สดใหม่ คอยรอให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทั้งยังมีการให้บริการด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ อีกมากมายด้วยความสวยงามของพื้นที่และอาหารที่อร่อย และการให้บริการราคาถูกเป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดอันดับต้น ๆ ที่หารายได้จากการท่องเที่ยวให้เข้าประเทศ

ขณะเดียวกันจังหวัดภูเก็ตก็มีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวและการเข้ามาของความเจริญในด้านต่าง ๆ ส่งผลกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองผู้คนที่หลั่งไหลเข้าเพื่อมาหาผลประโยชน์จากการทำธุรกิจและจากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตเป็นเหตุให้จังหวัดภูเก็ตต้องปรับตัวให้ทันกับกระแสโลกาภิวัฒน์ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมทั้งในและต่างประเทศก็เกิดการเปลี่ยนแปลงรุนแรงอีกทั้งประเทศไทยที่อยู่ในการนำของรัฐบาล คสช. ก็กำลังพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และยังต้องเจอกับอุปสรรคและปัญหาออยู่อีกมาก เช่นการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ ความไม่สอดคล้องของนโยบาย ความยั่งยืนของการเมืองที่ยังไม่เข็มแข็ง การกระจายรายได้ยังมีช่องว่างที่ห่างกันมากในชุมชนเมืองและต่างจังหวัด ความขัดแย้งในสังคมที่บ่มเพาะรอวันแตกประทุขึ้นมาอีกครั้ง และปัญหาด้านการศึกษา การจ้างงาน การบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งทั้งล้วนไปเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ดังนั้นจะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและจังหวัดภูเก็ต โดยสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศสัดส่วนประมาณร้อยละ 5 ของ GDP และร้อยละ 38 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดภูเก็ต ในปี 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

นอกจากนี้ ยังเป็นแรงกระตุ้นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่รากหญ้า และส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ ดังนั้นจึงนับว่าเป็นความจำเป็นในการพัฒนาความสามารถการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภูเก็ต ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวภูเก็ตที่มี

ความยั่งยืน และสามารถก้าวทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตเพราะนอกจากจะสร้างรายได้โดยมีมูลค่าเป็นอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวมของจังหวัดแล้ว ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องอีกมากมาย อาทิ โรงแรมและที่พัก ภัตตาคาร ร้านอาหารร้านจำหน่ายของที่ระลึก และการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น ซึ่งในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าจังหวัดในรูปเงินตราต่างประเทศปีละหลายล้านบาท รวมทั้งสร้างกระแสเงินหมุนเวียนภายในจังหวัด ปัจจุบันการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวมีมากขึ้นในทุกมุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ การเพิ่มขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งจำเป็นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ทำให้จังหวัดภูเก็ตเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตมากขึ้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของจังหวัดภูเก็ต ทั้งในส่วนของการลงทุนภาคเอกชน และจำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมเดินทางเข้ามายังจังหวัดภูเก็ตอย่างต่อเนื่องทุกปี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ามาทำงานในจังหวัดภูเก็ต (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) ปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นั้นคือปัญหาและอุปสรรคที่ต้องมีการแก้ไข

ซึ่งในปัจจุบันปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปรับโครงสร้างเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาวมีประสิทธิภาพต่ำ โดยเฉพาะปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่ยังมีคุณภาพไม่ดีพอ ซึ่งการเสริมสร้างให้ปัจจัยเหล่านี้ให้มีคุณภาพและเพียงพอ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องทำให้เกิดขึ้นให้ได้ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ทำให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การสร้างเสถียรภาพของการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตและความเชื่อมั่นในการมาท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตนั้น โดยรวมอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัดภูเก็ต จึงจำเป็นต้องพัฒนาไปอีกมากมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะการพัฒนาในด้านของโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับกับนักท่องเที่ยวที่หลั่งไหลมาในจังหวัดภูเก็ตเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตให้เกิดความยั่งยืนมั่นคง ควบคู่กับการพัฒนาสินค้า บริการและเพื่อให้เกิดปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว และเป็น

การสร้างความเชื่อมั่นในการมาท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยโดยรวม และการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดภูเก็ตในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้เข้มแข็ง (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550)

ดังนั้น ในฐานะนักรัฐประศาสน์ศาสตร์ และอยู่ในยุคของการปฏิรูปประเทศ ซึ่งสถานการณ์มีความซับซ้อน ผันผวน มีการเปลี่ยนแปลงประเทศในเรื่องต่าง ๆ มากมาย อีกทั้งการแข่งขันในด้านต่าง ๆ ของแต่ละประเทศในโลก ที่ทวีความรุนแรงขึ้น ประเทศไทยต้องเผชิญความท้าทายและการพัฒนาครั้งใหญ่ โดยควรนำเอาทรัพยากรพื้นฐานของชาติที่มีอยู่ในประเทศ นำมาปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น ด้วยความจำเป็นดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะศึกษาให้ทราบถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต เพื่อให้ได้มา ซึ่งความรู้ความเข้าใจอันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต และให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เกิดการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้เป็นแนวทางเพื่อรัฐจะได้นำไปใช้ประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรค ที่มีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะดำเนินการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็น ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยการบันทึกเสียงและจด

บันทึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อให้ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน ตามแต่สภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน และมีความหลากหลาย และข้อเท็จจริง มีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยสามารถ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยดังนี้ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ท่าน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ จำนวน 10 ท่าน และในกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group) กับกลุ่มผู้นำชุมชม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจากอำเภอเมือง, อำเภอกะทู้, อำเภอถลาง จำนวน 9 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ (interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์เอง เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดตรงกับวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์จะไม่กำหนดรูปแบบมาตรฐาน (unstructured interview) ไม่มีการกำหนดข้อคำถามอย่างตายตัว แต่จะกำหนดไว้เพียงกรอบหรือประเด็นคำถาม และไม่เรียงลำดับ

2. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ในกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยใช้กระบวนการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลทางวิชาการที่ได้จากการสืบค้นทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อ ทางเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ต้องการและจัดทำข้อมูลใหม่ให้ครอบคลุมกับความเป็นจริงมากที่สุด

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การวิจัยครั้งนี้จะกำหนดประเด็นและข้อคำถาม เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเก็บให้เป็นระบบระเบียบให้ความหมายกับข้อมูล จัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปรวบรวมความหมาย ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึก และการถอดเทปการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ Michael Quinn Patton (Patton, 1990) ซึ่งมีลำดับดังต่อไปนี้

1. การใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อให้ได้ความเที่ยงตรงในการบรรยายความ

2. การตีความ ใช้ทั้งวิธีการยกคำพูดโดยตรง (Direct Quote) และการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูล (Participant Feedback) เพื่อให้ตีความได้ตรงตามที่ผู้ถูกสอบถามให้ข้อมูลมา

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เพื่อพิจารณาว่าข้อค้นพบมีความสอดคล้องต้องกันกับข้อมูลจริงหรือไม่ เพียงใด

เมื่อผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคดังกล่าวข้างต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งผลการสัมภาษณ์ และผลของการสนทนากลุ่ม จากนั้นจึงตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมโดยการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมากมาย และมีจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวโดดเด่นระดับโลก แต่ยังขาดส่งเสริมที่เหมาะสมจากภาครัฐ ดังนั้นการวางแผนการทำงานจากพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่และการร่วมกันจากทุกฝ่าย ช่วยกันเสนอข้อคิด ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน อย่างสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชาติระยะยาว โดยจะศึกษาถึงทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อแก้ไข ปัญหา และเพิ่มขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต โดยศึกษาเพื่อให้ทราบถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พร้อมทั้งนำเสนอผลการศึกษา

และข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์

ด้านที่ 2 ขอบเขตการวิจัยด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ โดยกำหนดแบบเฉพาะเจาะจงให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และผู้ส่วนได้ส่วนเสียโดยสามารถแบ่งได้ดังนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ และเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจากชุมชนต่าง ๆ

ด้านที่ 3 ขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในเฉพาะพื้นที่จังหวัดภูเก็ตขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลหัวข้อ “การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างละเอียด

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ได้ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

ปัญหาที่เกิดจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของจังหวัดภูเก็ต ทั้งในส่วนของการลงทุนภาคเอกชนในการพัฒนา อสังหาริมทรัพย์และจำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมเดินทางเข้ามายังจังหวัดภูเก็ตอย่างต่อเนื่องทุกปี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ามาทำงานในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งได้นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มาสู่จังหวัดภูเก็ต ทั้งด้านสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปในแต่ละด้านดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ การไม่พัฒนาไม่เพิ่มประสิทธิภาพโครงข่ายคมนาคม โดยเฉพาะในเส้นทางหลักและรองและปรับโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคให้มีมาตรฐานเพียงพอต่อความต้องการ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง

ทะเลระดับโลก และลดการสูญเสีย ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งการไม่พัฒนา ไม่เพิ่มประสิทธิภาพพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับ การขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว

ด้านสังคม การไม่ส่งเสริมความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการพัฒนา รวมทั้งการกำหนดมาตรการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ชายหาด/ทะเล) ซึ่งเป็นสินค้าหลักของจังหวัดให้คงสภาพความสมบูรณ์ตามธรรมชาติอย่างยั่งยืนการไม่สนับสนุน ทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนำระเบียบข้อกฎหมายมาบังคับใช้อย่างเข้มงวดในการบริหารจัดการ เพื่อให้ประชาชน ได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม

ด้านความมั่นคง การไม่สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน อาสาสมัคร ชุมชนและ ภาคประชาชนในการป้องกันสาธารณภัย ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเป็นเครือข่ายการบริหารจัดการ สาธารณภัยในทุกขั้นตอน การไม่สนับสนุนกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ภาคเอกชนผู้ประกอบการ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว

ด้านการบริหารจัดการ การไม่ส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของจังหวัด โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนการไม่สนับสนุนส่งเสริมให้มีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อกฎหมายให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานในพื้นที่ เพื่อให้จังหวัดมีความคล่องตัว เกิดเอกภาพ สามารถดำเนินการตามแผนพัฒนา ได้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อที่จะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชน ในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมพร้อมผสมผสานวิถีชีวิตในสภาพเดิมของคนภูเก็ต โดยนำศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปเป็นตัวกระตุ้น อีกทั้งการเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งยังควรเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

2. องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต นั้น มีมานานสะสมปัญหามานานหลายปี โดยมีในหลาย ๆ ด้านทั้งด้านโครงสร้าง สถานที่ การบริการ และภัยธรรมชาติ และเมื่อวันอาทิตย์ที่ 26 ธันวาคม 2547 โดยนับตั้งแต่เกิดเหตุแผ่นดินไหวในมหาสมุทรอินเดีย เป็นแผ่นดินไหวใต้ทะเล ศูนย์กลางอยู่ลึกลงไปในมหาสมุทรอินเดีย ใกล้ด้านตะวันตกของตอนเหนือเกาะมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย แรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหว ทำให้เกิดความเสียหายบนเกาะสุมาตรา และยังรับรู้ได้ในภาคใต้ของประเทศไทย นับเป็นหนึ่งในภัยพิบัติทางธรรมชาติครั้งร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ ประเทศที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดได้แก่ อินโดนีเซีย, ศรีลังกา, อินเดีย และไทย เหตุการณ์สึนามิ (Tsunami) เฉพาะในไทยที่ ภูเก็ต, พังงา, ระนอง, กระบี่, ตรัง และสตูล ทำให้มีผู้เสียชีวิตประมาณ 5,400 คน บาดเจ็บกว่า 8,000 คน และสูญหายอีกมากมาย บ้านเรือนประชาชน รีสอร์ต และโรงแรม ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ อาทิ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน มูลค่าความเสียหายกว่า 1,000 ล้านบาท มหันตภัยครั้งนี้ก็ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความหวาดกลัว มีการยกเลิกกรุ๊ปทัวร์ที่ จองไว้เป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันลูกค้าที่จะจองเข้ามาใหม่ก็ไม่มี ในเดือนมกราคม 2005 อัตราการเข้าพักของโรงแรมใน 6 จังหวัดที่ประสบภัยเหลือเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำลังใช้ความพยายามร่วมกันอยู่เพื่อพยุงสถานการณ์ไว้ ก็คือ การจัดแพ็กเกจท่องเที่ยวราคาถูกเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นโครงการตามแนวคิดช่วยอันดามัน เที่ยวอันดามัน เพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ลงไปเยือนพื้นที่ประสบภัย แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปกว่า 10 ปี การฟื้นฟูของเศรษฐกิจของประเทศ ก็ส่งผลให้การท่องเที่ยว มีทิศทางที่มีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสามารถดูได้จากการที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศ เข้ามายังจังหวัดภูเก็ตปีละหลายล้านคน แต่ก็มีปัญหาและอุปสรรคหลายประเด็น ที่ได้มีการแก้ไขเพื่อให้พัฒนาต่อไป และก็มีปัญหาบางประเด็นที่ยังไม่ได้แก้ไขหรือยังไม่สามารถแก้ไขได้ รวมทั้งยังมีปัญหาบางประเด็นที่ได้เกิดขึ้นใหม่เรื่อยมา และก็มีการแก้ไขพัฒนาไปตามสภาการณ์โดยตลอด ในจังหวัดภูเก็ต ก็ได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขัดจำกัดในการท่องเที่ยว ในการแก้ปัญหา พบว่า การแก้ไขปัญหาจราจรของจังหวัดและสามารถใช้เป็นเส้นทางหลบภัยสึนามิ และจังหวัดจึงขอรับการสนับสนุนผลักดันให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการ

วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและอื่น ๆ โดยเร็วการผ่อนผันใช้พื้นที่บริเวณก่อสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมของแหล่งท่องเที่ยว (สายฉลอง-ป่าตอง) จังหวัดภูเก็ต และให้กรมป่าไม้อนุมัติให้ใช้พื้นที่ต่อไป จังหวัดขอสนับสนุนงบประมาณก่อสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมของแหล่งท่องเที่ยว

3. แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พบว่า การท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวก็เป็นส่วนนักท่องเที่ยว ในส่วนเอกชนก็ทำโรงแรมเกี่ยวกับท่องเที่ยวทำไปในภาพกว้าง ๆ ของจังหวัดทีนี้มาในส่วนของเทศบาลนครภูเก็ตเรื่องของวัฒนธรรมวิถีชีวิต เราพยายามที่จะอนุรักษ์และคงไว้ คือการหารายได้จากการท่องเที่ยว เรื่องประเพณีวัฒนธรรม เราก็ยังอนุรักษ์ไว้อยู่ เช่น การรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสี่เรื่องใหญ่ ๆ ที่พยายามทำให้ดีที่สุด ส่งเสริมเรื่องการตกแต่งเมือง ทำเรื่องราวของกินผัง เช่น มีหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งแต่ละโรงเรียนได้เรียนเรื่องประเพณี วัฒนธรรมอาหารภาษาการแต่งกายเราก็มีตรงนี้ เพราะฉะนั้นทางเทศบาลนครภูเก็ตเองก็เน้นในจุดนี้ ก็ใส่ชุดย่าหยาไปฉลองงานมันรู้สึกว่าเป็นชุดที่ทันสมัยก็จะรู้สึกว่า วัฒนธรรมก็จะไม่จางหายไป และในการการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากมีปัญหาเกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และในส่วนของภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น ต้องมีการแนวทางพัฒนาและฟื้นฟู เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา รวมถึงการพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว คือ ในด้านของสิ่งอุปโภคบริโภค ที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวในทุก ๆ ด้าน ต้องการพัฒนาอยู่เสมอ รวมถึงการการสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องของ ด้านความปลอดภัย ให้เป็นเรื่องที่สำคัญ มาภูเก็ตแล้วต้องได้รับความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว การให้เกียรตินักท่องเที่ยว เป็นเจ้าบ้านที่ดี รณรงค์นักท่อองเที่ยวได้มีการใช้ชีวิตร่วมกันกับคนในพื้นที่ และสร้างการท่องเที่ยวในจังหวัดให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างโมเดล 4 มิติ การท่องเที่ยว ภาพที่ 1

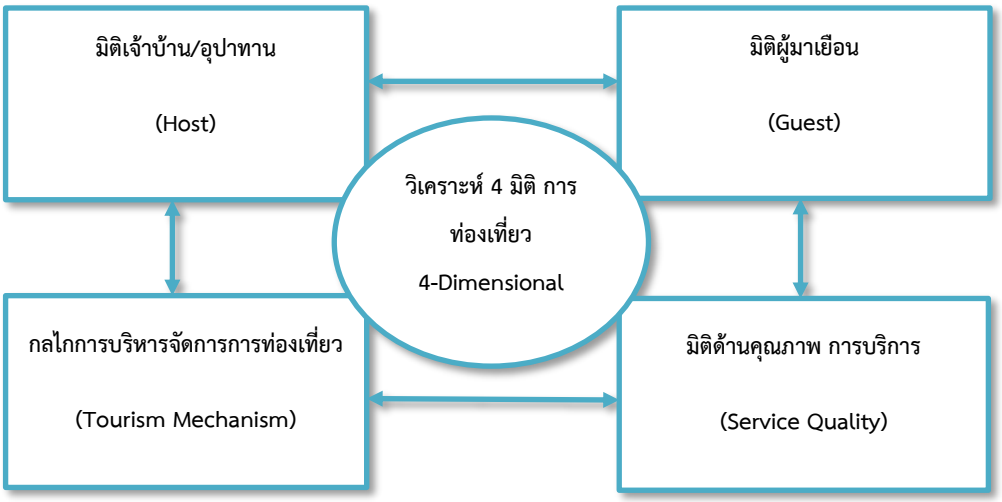

ภาพที่ 1 4 มิติ การท่องเที่ยว 4-Dimensional Tourism

อภิปรายผล

1. ปัญหา และอุปสรรค ที่มีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต การไม่พัฒนาไม่เพิ่มประสิทธิภาพโครงข่ายคมนาคม โดยเฉพาะในเส้นทางหลักและรองและปรับโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคให้มีมาตรฐานเพียงพอต่อความต้องการ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก และลดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ อีกทั้งการไม่พัฒนา ไม่เพิ่มประสิทธิภาพพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นในแต่ละปีสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปุณณรัตน์ มณีบุตร ได้ทำการศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์การท่องเที่ยว ในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติหรือความคิดเห็นในด้านการท่องเที่ยวจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดภูเก็ต นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็น เพศหญิงอายุระหว่าง 25 - 34 ปี สถานภาพโสด มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ การศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงาน ลูกจ้างบริษัทเอกชน มีรายได้น้อยว่า 10,000 บาทต่อเดือน นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตเป็นครั้งแรก และมีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทาง เพื่อท่องเที่ยว พักผ่อน ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตจากการบอกเล่าปากต่อปาก ส่วนใหญ่ไม่มีการตั้งงบประมาณสำหรับการท่องเที่ยวไว้ เป็นการเดินทางร่วมกับเพื่อน

ใช้รถส่วนตัวในการเดินทางเข้าสู่จังหวัดภูเก็ต โดยมีสถานที่พักแรม คือ โรงแรม บังกะโล รีสอร์ท มีระยะเวลาในการพำนักเฉลี่ย 1 - 3 วัน มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการท่องเที่ยวน้อยกว่า 1,500 บาท:คน:วัน นักท่องเที่ยวมีแบบแผนการจ่ายเงินโดยเลือกซื้อสินค้าบริโภคเป็นส่วนใหญ่ สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตที่นักท่องเที่ยวนิยมไปคือ แหลมพรหมเทพ สำหรับสิ่งที่นักท่องเที่ยวส่วยใหญ่ประทับใจในจังหวัดภูเก็ต คือ สภาพแวดล้อมและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตนั้นพบกว่า ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยที่แพง สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่คือ ค่าใช้จ่ายสูง และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีความต้องการที่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตอีกครั้ง ในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์การท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย (ปุณณรัตน์ มณีบุตร, 2547)และความคิดเห็นว่าการเปิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศก่อให้เกิดการลงทุนและขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชาวต่างประเทศให้ความสนใจและนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต และรัฐบาล มีนโยบายส่งเสริมให้จังหวัดภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการจัดประชุมระดับนานาชาติ อุปสรรคต่อการพัฒนาของจังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐอย่างจริงจัง ได้แก่ การก่อการร้านสากล ความขัดแย้งระหว่างประเทศ และขาดความต่อเนื่องของนโยบายรัฐบาล

2. องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ถูกทำลายมากขึ้นจากการท่องเที่ยว มีความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางทะเลที่ยังไม่สอดคล้องกับการรักษาสมดุลในการพัฒนาเนื่องจากภัยธรรมชาติเราไม่สามารถกำหนดได้ แต่สามรถป้องกันได้ เช่น สึนามิ น้ำท่วม ดินถล่ม เป็นต้น ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีขยะสะสมรอการบริหารจัดการเป็นจำนวนมาก ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะอย่างเป็นระบบ ขาดพื้นที่ดำเนินการก่อสร้างสถานที่การกำจัดขยะ บุคลากรด้านการบริการและการประกอบอาชีพในขั้นต้นยังขาดการพัฒนาทักษะฝีมือที่ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มผลิตภาพและยกระดับการ ให้บริการที่ดีและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติสอดคล้องกับงานวิจัยของลลิดา ขุนทอง ไดทำการศึกษา เรื่อง แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบริการทางการแพทย์ในจังหวัดภูเก็ต การตอบรับและเอาใจใส่ต่อกฎเกณฑ์และต่อสังคม การพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ กระบวนการในการบริหารลูกค้าและการให้บริการที่โดดเด่น การใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ในการให้บริการ และการบริหารจัดการ และยุทธศาสตร์การเรียนรู้และเติบโตของโรงพยาบาล กลยุทธ์ได้แก่ การบริหารทุนทางทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม การบริหารทุนทางด้านข่าวสาร และการบริหารทุนด้านการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ (ลลิดา ขุนทอง, 2550)

3. แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต การบริหารจัดการ แนวทางในการเพิ่มขีดจำกัดด้านการท่องเที่ยว ควรเพิ่มในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การติดตั้ง CCTV มีการบริหารจัดการน้ำโดยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองกระทะ และโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำบางวาด เพื่อกักเก็บน้ำให้ได้มากขึ้น และการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย การซ่อมแซมโรงเตาเผาขยะ การจัดซื้อรถเพื่อเก็บขยะติดเชื้อ และการขยายสนามบินเพื่อรองรับเที่ยวบินให้ได้มากขึ้น การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมทั้งระยะสั้นและระยะยาว การช่วยกันฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาเรื่องสถานที่บริการให้กับนักท่องเที่ยว และการสร้างความเชื่อมั่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่พร้อมสำหรับการต้องรับที่สมบูรณ์ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร ยิ้มศิริ ได้ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง พบว่า ภูเก็ตมีจุดขายหลักทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากภายนอกประเทศและภายในประเทศ เป้าหมายหลักในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการพักผ่อน และสนุกสนานกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เท่ากับมาตรฐานที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นได้ดังนั้น เป้าหมายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องจะต้องทำอย่างเร่งด่วน และอยู่บนฐานการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ในแหล่งพื้นที่การท่องเที่ยว การทำนุบำรุงของธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งมาตรฐานความปลอดภัย และความสะอาด ในขณะเดียวกับความคิดของการอนุรักษ์จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อจะสร้างความประทับใจที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งนอกประเทศและในประเทศ โดยคาดหวังที่จะให้พื้นที่เทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในอนาคตอันใกล้ (ศศิธร ยิ้มศิริ, 2546)

สรุป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัดภูเก็ตนั้น ก็เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวก ในการเดินทางของคนในจังหวัดและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัด และเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี และประโยชน์สุขของสังคมตามนโยบายของภาครัฐ แต่ก็ต้องตระหนักว่าในการพัฒนา ก็ยังจำเป็นต้องบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมดั้งเดิมของภูเก็ตให้คงอยู่โดยไม่เสียหาย เพราะทรัพยากรธรรมชาติของภูเก็ตถือเป็นทรัพย์สินที่ประเมินค่าไม่ได้ เราใช้ประโยชน์มามากมายแต่กลับไม่ได้ดูแลเอาใจใส่อย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่จะต้องให้จังหวัดภูเก็ต มีการเดินทางในจังหวัดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ควรมีรถไฟเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนอื่น ๆ ไม่ใช่ปล่อยให้จังหวัดภูเก็ตประสบปัญหาอย่างที่พบเจอในปัจจุบัน เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชื่นชมกับธรรมชาติของภูเก็ต คงไม่มีใครที่จะชอบการเดินทางที่หนาแน่น รถติด เบียดเสียดกันในสนามบิน แย่งกันกิน แย่งกันใช้ การมาท่องเที่ยวเมืองท่องเที่ยวระดับโลกอย่างภูเก็ต ถึงเวลาต้องที่ต้องแสดงให้เห็นถึงศักย์ภาพของจังหวัดที่แท้จริง โดยต้องให้รัฐบาลเข้ามาดูแล ใส่ใจอย่างจริงจัง ตอบแทน คนภูเก็ตที่ทำงานหารายได้จากการท่องเที่ยวอันต้น ๆ ของประเทศ ดังนั้นการเพิ่มขีดความสามารถโครงสร้างพื้นฐานเดิม และการเพิ่มเติมในการลงทุนโครงการใหม่ ๆ ให้ใช้งานได้ และเกิดประโยชน์สูงสุด กับจังหวัดท่องเที่ยวระดับโลก ที่รัฐบาลต้องเข้ามาเร่งลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัดภูเก็ตอย่างเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะงานวิจัยเรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ดังนี้

1. ปัจจัยที่สำคัญที่ต้องทำให้มีหรือเกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ หรือคือเป็นการให้หลักการ แนวทาง หรือวิธีการที่องค์กรจะสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ได้ แต่ละองค์กรจะมีปัจจัยสู่ความสำเร็จเป็นเป้าหมายหลัก ที่เป็นรูปธรรมในการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานทุกระดับ ให้มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เจ้าหน้าที่และผู้บริหารขององค์กรรู้ว่าต้องทำสิ่งใดบ้าง

เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ขององค์กรตอบสนองวิสัยทัศน์ หากปราศจากปัจจัยสู่ความสำเร็จแล้ว วิสัยทัศน์ขององค์กรจะไม่ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ปัจจัยสู่ความสำเร็จเป็นเสมือนเครื่องมือ หรือวิธีการฝึกการแยกแยะและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่จะเร่งดำเนินการให้ดีที่สุด เพื่อการบรรลุเป้าหมายการประกอบการที่เหนือกว่าในกลุ่มอุตสาหกรรมนั้น ๆ

2. ปัญหาที่สำคัญทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหลายเรื่องและหลายประเด็น ดังนั้นในการศึกษาวิจัยในปัจจุบันของด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแผนพัฒนาจังหวัด ซึ่งมีความสำคัญ จำเป็น เร่งด่วน หรือเป็นหัวข้อที่ให้ความสำคัญในการดำเนินงาน ซึ่งจะต้องวางแนวทางป้องกัน แก้ไข และมีแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเป็นประโยชน์สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่จังหวัดได้ต่อไป

3. การสร้างจังหวัดอัจฉริยะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติในหลายด้าน ได้แก่ ประชาชนจะได้รับการบริการจากภาครัฐได้สะดวกรวดเร็วขึ้นรัฐสามารถใช้ข้อมูลในการวางแผนงานด้านการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพตรงต่อความต้องการ และประชาชนสามารถใช้เครื่องมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในการติดต่อสื่อสารหรือการขอรับบริการจากภาครัฐได้อย่างกว้างขวาง สามารถเชื่อมโยง 5 ภาคส่วนสำคัญได้แก่ ส่วนท้องที่และชุมชน หน่วยงานส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค หน่วยงานราชการส่วนกลางและภาคเอกชนเข้าด้วยกัน เมื่อทุกภาคส่วนทำงานเชื่อมโยงกันจนเป็นระบบ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ การประสานงาน และการสั่งการให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ช่วยลดระยะเวลาและรายจ่าย ซึ่งเป็นผลดีทั้งรัฐ เอกชนและประชาชน ซึ่งผลที่ได้รับคือการพัฒนาและศักยภาพที่ก้าวกระโดดของจังหวัดและประเทศชาติ

4. การพัฒนาการจัดเก็บข้อมูล มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการเพื่อให้สามารถจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลประเพณีพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ดั้งเดิมหรือข้อมูลสำคัญ ๆ อย่างอื่น รวมถึงสถิติต่าง ๆ ที่มีอย่างมีประสิทธิภาพสูงที่สุด ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและควรให้ความรู้ทางด้านกระบวนการและขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล และด้วยลักษณะของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ และแนวทางการดำเนินงานให้

สอดคล้องกับปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อให้จังหวัดสามารถปรับแนวทางการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด จึงควรที่จะต้องมีการปรับปรุงกระบวนการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบันให้มากที่สุด โดยเฉพาะข้อมูลในเรื่องของจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้ หรืออัตราการเข้าพัก เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบัน การเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ มักจะช้ากว่าปัจจุบันประมาณ 6 เดือนเป็นอย่างน้อย ซึ่งตามหลักแล้วผู้บริหารในทุกภาคส่วนควรจะต้องมีข้อมูลที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ ในการประเมินร่วมกับข้อมูลด้านสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น และสามารถตัดสินใจดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต้องไป

จากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งแต่ละด้านก็ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเรื่องดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเพิ่มเติมด้านแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ปลูกจิตสำนึกประชาชนการร่วมอนุรักษ์ เพื่อให้ชนรุ่นหลังรับมรดกทางวัฒนธรรม โดยการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่จะสูญหายการสร้างปราชญ์ชุมชน

2. ศึกษาเชิงนโยบาย ในการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการของจังหวัดภูเก็ต เพื่อนำไปพัฒนา บำรุงรักษา แหล่งท่องเที่ยว เพราะการรักษาดูแลธรรมชาติโดยเฉพาะทางทะเลต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการดูแล

3. ศึกษาการส่งเสริมการพัฒนาบุคคลด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งผสมผสานกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการบริหารงานด้ายความปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2560 (Tourism Statistics 2017). เรียกใช้เมื่อ 5 กรกฎาคม 2561 จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=414&filename=index

ธนกฤต สังข์เฉย. (2550). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปุณณรัตน์ มณีบุตร. (2547). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์การท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย. ใน วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลลิดา ขุนทอง. (2550). แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบริการทางการแพทย์ในจังหวัดภูเก็ต. ใน ปริญญาวิทยาศาตรมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศศิธร ยิ้มศิริ. (2546). การพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). สำมะโนประชาการและเคหะ ปี พ.ศ. 2561. เรียกใช้เมื่อ 5 กรกฎาคม 2561 จาก http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx

Patton. (1990). Qualitative data analysis 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications.

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน*

AN ANALYTICAL STUDY ON THE BUDDHIST COMMUNITY ESTABLISHING PROCEDURE OF BUDDHADHAMMA GARDEN, LUMPHUN PROVINCE

พิศาล ดวงดึง
Pisan Doungdoeng
พระครูสิริสุตานุยุต
Phrakhrusirisutanuyut
พระครูสิริปริยัตยานุศาสก์
Phrakrusiripariyattayanusath
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand
ทรงศักดิ์ พรมดี
Songsak Promdi
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand
E-mail: pisand66@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและหลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) ศึกษาแนวคิดบริบทและหลักการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน 3) วิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มรายงานวิจัยด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

* Received 1 July 2519; Revised 28 July 2519; Accepted 29 July 2519

ผลการวิจัย พบว่า

1. แนวคิดการพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา มาจากความคิดว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้คิดด้วยเหตุผลและสามารถพัฒนาตนได้ เรื่องนี้ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด ในพระพุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมจำนวนมาก ซึ่งสามารถเลือกมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ได้ทุกระดับ สำหรับแนวคิด บริบทและหลักการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรม

2. สวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน พบว่า ชุมชนใช้หลักการสร้างกุศลและปฏิบัติธรรมจากง่ายไปสู่ยาก ตามแนวทางของคฤหัสถ์ ไม่ได้มุ่งเน้นการปฏิบัติเชิงลึกแบบนักบวช มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละระดับ

3. วิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรม พบว่า สวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน ใช้รูปแบบการจัดตั้งโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชนตามหลักแห่งอารยวัฒิ 5 ประการ เพื่อเป็นเครื่องส่งเสริมและเกื้อกูลให้จิตอาสาและประชาชนค่อย ๆ พัฒนาตนจนกลายเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี สมัครใจปฏิญาณตนเพื่อมุ่งพัฒนาตน สู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งอริยชนในฐานะคฤหัสถ์ตลอดชีวิต ด้วยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 โดยยึดแบบอย่างจากคฤหัสถ์อริยบุคคลในสมัยพุทธกาล

คำสำคัญ : กระบวนการ, ชุมชนวิถีพุทธ, สวนปฏิบัติพุทธธรรม

Abstract

This research aims to: 1) study the Buddhist concept, and principle, for human resource development, 2) study the concept, context and principle of Buddhist community establishment of Buddhadhamma Garden, Lamphun Province, 3) analyze the procedure in Buddhist community establishment of Buddhadhamma Garden, Lamphun Province. This is a qualitative research having analyzed from the documents, in-depth interview and the focus group discussion and reported with a descriptive analysis.

The research found that:

1. the concept of human development in Theravada Buddhism came from the idea that Humans are the knowable and rational animals with the ability to develop themselves. In this case, the Buddha is the model in the highest development. In Buddhism there are many Buddhist principles that can be used for human development at all levels.

2 . On the concept, context and principles of Buddhist community establishment of Buddhadhamma Garden, Lamphun Province, it was found that the community follows the principles of charity and practices from the easier to difficulty level according to the guidelines of the householder that do not focus on the radical practice as the monks. There are the various activities to support the practitioners in each level.

3. the analysis of the procedure in Buddhist community establishment of Buddhadhamma Garden, Lamphun Province, it was found that Buddhadhamma Garden applies the various forms of projects and activities with continuously organizing activities until they become the community culture based on the 5 Aryawati principle. These activities aim to promote and support the volunteers and the people in gradually developing themselves to become the good Buddhist laymen and laywomen. They voluntarily vow to develop in living the life of the nobleman for their lifetimes. They follow to the eight fold path, holding the example of the nobleman in the Buddha time.

Keywords: The Procedure, Buddhist Community, Buddhadhamma Garden

บทนำ

มนุษย์กำลังประสบปัญหาภาวะวิกฤตทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะปัญหาสังคมที่ไม่ได้ลดลงเลยกลับจะมีแต่เพิ่มมากขึ้น ทั้งเรื่องของความเสื่อมทางศีลธรรมปัญหาเยาวชน เรื่องอบายมุข ปัญหาการติดสิ่งเสพติด ปัญหาการคอร์รัปชั่นปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรมทางสังคม

การแบ่งแยกเชื้อชาติแบ่งผิว ปัญหาเรื่องความยากจนการไม่มีงานทำ ปัญหาทั่วไปในขณะนี้ก็คือการก่อการร้ายการขัดแย้งระหว่างกลุ่มระหว่างชาติศาสนาระหว่างผิวพรรณ ระหว่างประเทศตลอดจนการทำสงครามกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมไทย ก่อผลกระทบทั้งในด้านเป็นคุณและโทษในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านวัตถุที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยมวัตถุนิยมได้กระตุ้นโน้มน้าวส่งเสริมให้บุคคลโดยเฉพาะเยาวชนและวัยหนุ่มสาวอันเป็นพลังสำคัญของสังคมในอนาคต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่เป็นการแสวงหาความมั่งคั่งและวิถีชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ รักสบายเน้นการแข่งขันชิงดีชิงเด่นเกิดวิธีคิดแบบตัวใครตัวมัน ขาดจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตอาสา ซึ่งเป็นการให้และช่วยเหลือสังคมและยังได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้งอกงามขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชนตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวสนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้างเข้าใจผู้อื่นและร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดีทำความดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย และรับผิดชอบสังคมร่วมกัน (วลัยรัตน์ ยิ่งดำนุ่น, 2554)

ปลายปี 2547 ประเทศไทยประสบภัยธรรมชาติครั้งใหญ่ที่รู้จักกันดีในนามคลื่นยักษ์สึนามิ เหตุการณ์ครั้งนั้นส่งผลให้กระแสอาสาสมัครเพิ่มสูงมากขึ้นในหมู่ประชาชนคนไทย ผู้คนจาก ทุกวงการ ตั้งแต่ชาวบ้าน พ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ เอ็นจีโอ นักเรียน นักศึกษา ต่างเดินทางลงใต้ ไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีการตั้งกลุ่มอาสาสมัครด้านต่าง ๆ (วลัยรัตน์ ยิ่งดำนุ่น, 2554) จนกระทั่งเกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายองค์กร และหน่วยงานด้านอาสาสมัครที่มาทำงานร่วมกัน หนุนเสริมกัน ให้เกิดขบวนการจิตอาสาและงานอาสาสมัครที่ยั่งยืนในสังคมไทย ในปี พ.ศ. 2548 ได้มีการจัดตั้งเครือข่ายจิตอาสา และมีการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อนงานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัครอยู่แล้ว เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม มูลนิธิกระจกเงา กลุ่ม YIY สหทัยมูลนิธิ ฯลฯ และองค์กรที่เริ่มหันมาสนใจงานอาสาสมัคร อาทิ เช่น เครือข่ายพุทธิกา มูลนิธิสุขภาพไทย บางกอกฟอรั่ม กลุ่มอาสารักษ์ธรรมชาติ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย เป็นต้น (กัญชิตา ประพฤติธรรม, 2554)

การสร้างคนให้มีจิตอาสา มีความสำคัญต่อบุคคลองค์กรสังคมและประเทศชาติอย่างมากถ้าเราสามารถปลูกฝังส่งเสริมหรือพัฒนาให้คนในชาติ มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้อย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอมรู้จักแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรมปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติต่าง ๆ ก็จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องก็จะลดลงและจะนำมาสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็ง (วลัยรัตน์ ยิ่งดำนุ่น, 2554) การทำงานจิตอาสานั้นต้องตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยเต็มใจ สมัครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปีติสุข พร้อมจะเสียสละเวลาแรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ความเชื่อมั่นในตนเอง เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือ ความสงบเย็น และพลังแห่งความดี ช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัวตน ของตนเอง หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นของการเสียสละทั้งภายในและภายนอกหรือเรียกว่า “จาคะ” นั้น เป็นหนึ่งในวัฑฒิธรรม เรียกเต็มว่า อริยวัฑฒิหรืออารยวัฒิ 5 แปลว่า หลักความเจริญของอารยชน หากพุทธศาสนิกชนใด เจริญธรรมทั้ง 5 ประการครบถ้วน ย่อมเข้าถึงพระนิพพานได้ธรรม 5 ประการนั้น ประกอบไปด้วย 1) ศรัทธา 2) ศีล 3) สุตะ 4) จาคะ 5) ปัญญา รวมถึงบุญกิริยาวัตถุที่เรียกว่า เวยยาวัจจมัย หรือทำบุญด้วยการช่วยขวนขวาย ทำกิจกรรมที่ถูกที่ควร นอกจากจะเป็นบุญแล้วยังเป็นโอกาสที่จะได้พบกัลยาณมิตรผู้มีศรัทธาที่จะทำหน้าที่พุทธบริษัท เพื่อเป็นการสืบอายุพระศาสนาให้ตกทอดถึงอนุชนคนรุ่นหลัง จากอาสาสมัครสู่การเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ตามแนวทางคำสอนของพระพุทธสัมมาสัมพุทธเจ้าดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน เกิดจากการร่วมตัวกันของกลุ่มคนผู้มีจิตอาสาและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ร่วมใจกันสร้างสถานปฏิบัติธรรม สวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูนขึ้นในปี พ.ศ. 2545 (กันธิชา เผือกเจริญ, 2556) โดยการนำของคุณอรรถวุฒิ สัยเจริญ ร่วมกับคณะจิตอาสากลุ่มบุกเบิก โดยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของงานจิตอาสาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม จึงได้เสียสละทรัพย์สินส่วนตัวและที่ดินอันเป็นมรดกของตนจำนวน 6 ไร่ โดยถวายให้เป็นที่ธรณีสงฆ์ในนามวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร และได้เกิดแนวคิดในการรวบรวมจิตอาสาเพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินขึ้น โดยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับจิตอาสามาประยุกต์ใช้ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรวบรวมจิตอาสาตามหลักพุทธธรรม และมีบุคคลสำคัญในสมัยพุทธกาลที่

ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นแบบอย่างจิตอาสาเชิงพุทธทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและการเสียสละเพื่อส่วนรวม อาทิ เช่น มฆมานพ (หรือพระอินทร์) ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี หมอชีวกโกมารภัจจ์ และนางวิสาขา เป็นต้น

ปัจจุบันสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน มีเนื้อที่จำนวนทั้งหมด 45 ไร่ เป็นที่ธรณีสงฆ์ ในนาม “วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร” จำนวน 24 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์ในนาม“มูลนิธิสวนพุทธธรรม” จำนวน 21 ไร่ ซึ่งอยู่ในความดูแลและอุปถัมภ์จากคณะสงฆ์วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร โดยมีเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นประธานร่วมกับคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน โดยมีเจ้าคณะจังหวัดลำพูนเป็นประธานที่ปรึกษา ซึ่งได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมในทุก ๆ ด้าน เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อพุทธบริษัทและมหาชนในทิศทั้ง 4 โดยได้มอบหมายให้คุณอรรถวุฒิ สัยเจริญและคุณอดิศักดิ์ จันทะราชา ในฐานะผู้ริเริ่มก่อตั้งและบุกเบิกให้เป็นผู้ดูแลสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน ร่วมกับคณะจิตอาสาทั่วประเทศ เพื่อร่วมใจกันสร้างชุมชนวิถีพุทธและทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินด้วยระบบสามัคคีธรรมตามแนวทางจิตอาสาด้วยความสมัครใจ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน ตลอดจนศึกษาถึงบทบาทสำคัญที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคมโดยจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและบุคคลตัวอย่างในสมัยพุทธกาล เพื่อสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้องดีงามตามหลักสัมมาปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน องค์กร สังคมหรือชุมชนต่าง ๆ ที่สนใจ และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ตลอดจนเป็นการสืบต่ออายุและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาแนวคิด บริบทและหลักการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน

3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรม สวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตและมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเอกสาร

เอกสารหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 ส่วนทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยกำหนดสถานที่หลักในการทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล คือ สถานปฏิบัติธรรม สวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน สาขาวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลหนองหนาม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยในครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยคือ คณะพุทธบุตรที่เป็นแกนนำสำคัญในการสร้างชุมชนวิถีพุทธที่อยู่ในฐานะคฤหัสถ์

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีที่มาจากแหล่งข้อมูลหลัก (Primary Source) และแหล่งข้อมูลรอง (Secondary Source) เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสารทางวิชาการของมูลนิธิสวนพุทธธรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In–Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) ของประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 10 ราย ที่เป็นแกนนำสำคัญในการสร้างชุมชนสวนพุทธธรรม เพื่อนำไปประกอบการศึกษาวิจัย

3. สรุปและนำเสนอสาระสำคัญ มีวิธีการ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่ได้จาก การสัมภาษณ์ สังเกต และสนทนากลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและปรากฏการณ์ของการพัฒนาโดยใช้สถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูนเป็นฐาน โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวเองโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และยังทำต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมุติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากที่คิดค้น ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะคัดเลือกข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูล

3.2 การตรวจสอบข้อมูลวิจัยได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) คือ

3.2.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน จะต้องได้ข้อมูลที่ตรงกัน

3.2.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ที่มีทั้งผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย หลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึกข้อมูลด้วยกัน สรุปข้อมูลที่ได้และเห็นตรงกัน

3.2.3 การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology triangulation) คือการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยหลักการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าตลอดเวลา เช่น ในการสัมภาษณ์ในช่วงเวลาเดียวกัน ได้ใช้คำถามเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้หลายคนแสดงความคิดเห็น เป็นการตรวจสอบข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน ต้องได้ข้อมูลตรงกันเพื่อตรวจสอบให้เกิดความมั่นใจ และโดยใช้วิธีการอื่นศึกษา เช่น การเข้าไปพูดคุยเพิ่มเติมการสังเกตและการสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการในกรณีที่มีโอกาส การทำกิจกรรมร่วมกันในวาระต่าง ๆ ในชุมชนจะทำให้การตรวจสอบข้อมูลเป็นไปอย่างธรรมชาติ และทำให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและหลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

แนวคิดและหลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาจากความคิดที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้คิดด้วยเหตุผลและสามารถพัฒนาตนได้ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด พระพุทธศาสนามีองค์ความรู้เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในพระไตรปิฎกซึ่งเราสามารถเลือกมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ได้ในทุกระดับภูมิธรรมและองค์ความรู้เหล่านี้รวมอยู่ในกรอบขององริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อพัฒนาแล้วจะนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือพระนิพพาน อันเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ที่แท้จริงและบุคคลที่มีการพัฒนาตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาจะเข้าถึงอัตถะหรือประโยชน์ 3 ฝ่าย คือประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นและประโยชน์ทั้งสองฝ่ายหรือประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาตนให้เป็นคนดีก่อนแล้วสังคมก็จะดีไปด้วย ซึ่งตรงกับข้อความที่ว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือแนวทางของการประพฤติดี ปฏิบัติชอบของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะหลักศีลธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนที่สร้างสรรค์ชีวิตคนให้เป็นคนดี ทั้งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงเป้าสูงสุดของชีวิตตามวิถีพุทธธรรม พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนให้ยึดหลักสำหรับใช้ในชีวิต คือ หนทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต การปฏิบัติตามศีลธรรมซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ที่สำคัญที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องความทุกข์ เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ดับกิเลสได้อย่างแท้จริง การประพฤติปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต คือการบรรลุถึงนิพพาน อันเป็นความสุขที่ประเสริฐสูงสุดหรือความสุขที่ปราศจากทุกข์อย่างสิ้นเชิง

2. แนวคิด บริบทและหลักการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน พบว่า

แนวคิด บริบทและหลักการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรม สวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูนใช้หลักการสร้างกุศลและปฏิบัติธรรมจากง่ายไปสู่ยากตามแนวทางของคฤหัสถ์ ไม่ได้มุ่งเน้นการปฏิบัติเชิงลึก แบบนักบวช เช่น พระสงฆ์หรือแม่ชี เป็นต้น มีการจัดโครงการและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละระดับ ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติ

ธรรมต่างมีพื้นฐานการศึกษา ความรู้ทางธรรม ปัญหาครอบครัว สุขภาพ ฐานะ จริตและทัศนะที่แตกต่างกัน การจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้เป็นการเปิดโอกาสและถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม โดยจะเน้นในส่วนที่เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นหลัก เพื่อกำจัดโรคทางใจ อันหมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การละความโลภ ความโกรธและความหลงให้เบาบาง ร่วมกับหลักธรรมสำคัญต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน ซึ่งหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมของสถานธรรมแห่งนี้ได้แบ่งออกเป็นหลักใหญ่ 3 ขั้นตอนคือ 1) การดำเนินชีวิตตามคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกาที่ดีที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก 2) การดำเนินชีวิตตามแบบอย่างคฤหัสถ์อริยบุคคลในสมัยพุทธกาลที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก 3) การปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก ในด้านแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของสถานปฏิบัติธรรมใช้หลักพันธกิจ 5 ประการที่สนับสนุนการพัฒนาสถานปฏิบัติธรรมให้เป็นศูนย์กลางการสร้างกุศลและปฏิบัติธรรมของประชาชน คือ 1) โครงการสร้างคนดีเพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดิน 2) โครงการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก 3) โครงการส่งเสริมงานวัฒนธรรมเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาและสังคม 4) โครงการพัฒนาพุทธธรรมสถานเพื่อพุทธบริษัทและมหาชนในทิศทั้ง 4 5) โครงการสนับสนุนงานสัมมากิจเพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดิน

3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน พบว่า

หลักสำคัญในการสืบต่อและจรรโลงพระพุทธศาสนาในฐานะคฤหัสถ์หรือการพัฒนาบุคลากรให้เป็นพุทธบุตร 1) การสร้างเจดีย์มีชีวิตหรือธรรมเจดีย์หรือเรียกว่า เจดีย์ที่มองไม่เห็น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ได้มีคณะจิตอาสาที่ปฏิญาณตนเป็นพุทธบุตรตั้งมั่นในพระรัตนตรัยตั้งมั่นในอริยสัจ 4 ประการ และดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ 8 ตลอดชีวิตด้วยความสมัครใจเพื่อมุ่งพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนตามพุทธบัญญัติ อันมีพระโสดาบันเป็นเบื้องต้นและมีพระนิพพานเป็นที่สุด จำนวนมากกว่า 500 คน ขึ้นไป จากพุทธอาสาลงทะเบียนจำนวนกว่า 2,000 คน และพุทธบริษัทตลอดจนมหาชนร่วมสร้างสถานธรรมมากกว่า 200,000 คน ขึ้นไป การสร้างเจดีย์มีชีวิตหรือเจดีย์ที่มองไม่เห็น หมายถึง อุบาสก อุบาสิกาที่ปฏิญาณตนเป็นพุทธบุตรตั้งมั่นในพระรัตนตรัยและดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ตลอดชีวิต เพื่อ

มุ่งพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนตามพุทธบัญญัติ โดยไม่ประกาศตนต่อสาธารณชนและไม่มีรูปแบบ เครื่องหมายหรือการแต่งกายที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปในฐานะคฤหัสถ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538–2561 รวม 24 ปี มีพุทธบุตรปฏิญาณตนจำนวนทั้งหมด 518 คน พุทธอาสาลงทะเบียนจำนวนทั้งหมด 2,186 คน การสร้างชุมชนวิถีพุทธหรือชุมชนอารยวัฒิ หรือเรียกว่าชุมชนที่มองไม่เห็น โดยมีเป้าหมายที่จำนวน 33 คนขึ้นไปตามแนวทางมฆมานพ ปัจจุบันนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ได้มีสมาชิกของชุมชนหรือที่เรียกว่า สหธรรมิกพุทธบุตร (พุทธบุตรผู้ใกล้ชิด) จำนวนมากกว่า 100 คนขึ้นไปที่เข้าร่วมในชุมชนอารยวัฒิจากจำนวนพุทธบุตรกว่า 500 คน หลักการพัฒนาชุมชนและองค์กรที่ยั่งยืนตามวิถีพุทธธรรม มองลึก มองกว้าง มองไกล เพื่อมุ่งไปสู่ประโยชน์แห่งธรรมด้วยหลักอัตถะหรือประโยชน์แห่งธรรม 2 ประเภท 1) ประโยชน์ 3 ฝ่าย คือ 1)ประโยชน์ตน 2) ประโยชน์ผู้อื่น 3) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (ประโยชน์ร่วมกันหรือสาธารณประโยชน์) 2)ประโยชน์ 3 ระดับ คือ 1) ประโยชน์โลกนี้ 2) ประโยชน์โลกหน้า 3) ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน โดยมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันประเสริฐสูงสุด และมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและแผ่นดินสืบไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นสำคัญและน่าสนใจที่ควรนำมาอภิปรายการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน โดยมีรายละเอียดดังนี้ หลักการใช้หลักพุทธธรรมของสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ มุ่งเน้นในส่วนที่เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นหลัก เพื่อมุ่งกำจัดโรคทางใจ อันหมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การละความโลภ ความโกรธและความหลงให้เบาบาง ร่วมกับหลักธรรมสำคัญต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน ซึ่งการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมของสถานธรรมแห่งนี้ได้แบ่งออกเป็นหลักใหญ่ 3 ประการ คือ 1) การดำเนินชีวิตตามคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกาที่ดีที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก 2) การดำเนินชีวิตตามแบบอย่างคฤหัสถ์อริยบุคคลในสมัยพุทธกาล 3) การปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก คืออริยสัจ 4 และอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น ซึ่งหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม ทั้ง 3 ประการนั้น ถือเป็นพื้นฐาน

ในการพัฒนาตนและสร้างความยั่งยืนในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมปัจจุบันขาดแคลนไป สถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้จึงได้ร่วมกันจัดตั้งโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาภายใต้พันธกิจทั้ง 5 ประการ เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องให้มีความสมดุลและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้มีกำลังใจที่เข้มแข็งประกอบด้วยปัญญาแห่งพุทธธรรม มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจคือ พระรัตนตรัย และมีความสุขอย่างแท้จริงทั้งทางร่างกายและจิตใจในปัจฉิมวัย หรือที่กล่าวว่า “ชราอย่างมีคุณค่า ตายก่อนตายอย่างมีความสุข” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ) ที่กล่าวว่า ชีวิตที่มีสุขภาพดีตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้นจะต้องประกอบพร้อมไปด้วยความสุขทั้ง 2 ประการ คือ 1) กายิกสุข ความสุขทางกาย 2) เจตสิกสุข ความสุขทางใจ สุขภาวะทั้ง 2 อย่างนี้ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า สุขภาวะทางใจเป็นเลิศหรือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะบุคคลแม้ร่างกายจะได้รับความทุกข์ยากลำบากเพียงใดก็ตาม ถ้าจิตใจเป็นสุข ไม่ขุ่นมัวแล้ว ย่อมทนต่อความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางกายนั้นได้ ทั้งยังอาจหาอุบายหลีกเลี่ยงความทุกข์นั้น ๆ ได้อีกด้วย เราจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีของพระอรหันต์ผู้ดับกิเลสต่าง ๆ ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว แต่ท่านก็ยังต้องประสบกับความทุกข์อันเนื่องด้วยเบญจขันธ์ได้แก่ อาการอาพาธต่าง ๆ หรือกระทั่งความหิว เป็นต้น แต่ท่านเหล่านั้นก็มิได้เดือดเนื้อร้อนใจ หรือเป็นทุกข์เป็นร้อนเพราะเวทนาทางกายเหล่านั้นได้ เพราะใจท่านเป็นสุขสงบเย็นนั่นเอง หรือจะกล่าวให้ง่าย ๆ ในระดับปุถุชนคนทั่วไปนั้น แม้ร่างกายจะเจ็บปวด หรือเจ็บไข้สักเพียงใด หากเขามีจิตใจที่เข้มแข็ง สงบเย็น ไม่วิตกกังวลแล้วอาการทางกายเหล่านั้นก็สามารถทุเลาได้ หรือไม่ก็สามารถยอมรับความจริงที่ตนเองเป็นได้ เรียกว่า “อยู่เหนือทุกข์” โดยแท้ (พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), 2551) และสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของพระอธิการไพศาล กิตติภทฺโท โดยได้สรุปว่า พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ประกอบไปด้วยร่างกายและจิตใจ จิตใจเป็นองค์ประกอบสำคัญ เมื่อมนุษย์ป่วยทางด้านร่างกาย จิตใจก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย ในทำนองเดียวกันเมื่อมนุษย์ไม่สบายใจ ร่างกายก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย การบำบัดรักษาต้องดำเนินควบคู่กันไปทั้งด้านร่างกายและจิตใจ บางคนป่วยใจมากกว่าป่วยกาย เมื่อจิตใจมีความสำคัญเช่นนี้พระพุทธศาสนาจึงเน้นเรื่องการดูแลจิตใจเป็นสำคัญ (พระอธิการไพศาล กิตฺติภทฺโท (บำรุงแคว้น), 2546) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของพระพลกฤษณ์ โชติศิริรัตน์ โดยได้รายงานผลงานวิจัยว่า นพ.เดวิท ลาสัน จิตแพทย์และนักวิจัยของสถาบันวิจัย

สุขภาพแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษางานวิจัยของแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสมาธิ พบว่า มีมากกว่า 200 งานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการสวดมนต์ การไปวัด การปฏิบัติสมาธิหรือความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือทำให้บุคคลผู้นั้นมีสุขภาพดี หายจากโรคที่เป็นอยู่ได้ง่ายและมีภูมิต้านทานร่างกายมากกว่าผู้ที่ไม่ปฏิบัติ และไม่มีศรัทธาในสิ่งใด (พระพลกฤษณ์ โชติศิริรัตน์, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของเกตุมณี พรมเถื่อน เมื่อกล่าวโดยย่อกิเลสที่จรมาก็คือ อกุศลมูลอันไดแก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งจัดว่าเป็น โรคทางจิตใจ และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อรักษาโรคคือกิเลสเหล่านี้นั่นเอง ซึ่งจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือ พระนิพพาน จึงหมายถึง ภาวะที่ปราศจากกิเลสทั้งปวง หรือปราศจากโรคทางจิตใจเหล่านี้นั่นเอง แม้พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไม่เฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นปุถุชน แม้พระสงฆ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลแต่ยังไม่บรรลุพระอรหันต์ก็ยังต้องเผชิญกับโรคคือกิเลสทางจิตใจเหล่านี้ ดังกรณีพระอานนทซึ่งเป็นพระโสดาบัน เป็นทุกข์ร้องไห้เศร้าเสียใจที่พระบรมศาสดาด่วนเสด็จดับขันธปรินิพพานเสียก่อนที่ตนเองจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ พระพุทธศาสนาจึงถือว่าตราบใดที่มนุษย์ ยังมีกิเลสอยู่มนุษย์ก็ยังต้องเผชิญกับโรคกิเลสเหล่านี้ (เกตุมณี พรมเถื่อน, 2554) และสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของพระมหาอุดร สุทธิญาโณ ที่กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า คือ การให้การรักษาโรคทางใจแก่ชาวโลก ข้อนี้คือเหตุผลที่ว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงได้รับการสรรเสริญจากสาวกของพระองค์ว่าเป็นแพทย์ของชาวโลกทั้งมวล (พระมหาอุดร สุทธิญาโณ, 2555)

สรุป

กระบวนการสร้างชุมชนวิถีพุทธของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูน กล่าวโดยสรุปว่า สถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรมจังหวัดลำพูนใช้หลักคิดมาจากการรวบรวมจิตอาสาเพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินของสถานปฏิบัติธรรมสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน ก็คือ การพัฒนาคน อันหมายถึง พุทธอาสาและพุทธบุตร ให้เข้าถึงความเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดีและปฏิญาณตนถวายชีวิตอุทิศแด่พระรัตนตรัยเพื่อมุ่งพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนด้วยความสมัครใจ และเป็นผู้เข้าถึงอัตถะหรืออรรถ 3 ตามธรรมวินัย คือ 1) ประโยชน์ตน 2) ประโยชน์ผู้อื่น และ 3) ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินตามแนวทางจิตอาสา ดังต่อไปนี้

1. เป็นบาทฐานแห่งการออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อเข้าถึงธรรมอันสูงสุดตามธรรมวินัย (ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2560 มีคฤหัสถ์พุทธบุตรที่ออกบวชเป็นพระภิกษุเกินกว่า 5 ปี จำนวนทั้งหมด 4 รูป)

2. เป็นบาทฐานสู่การบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันในฐานะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน (ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2560 มีพุทธอาสาที่ได้ปฏิญาณตนเป็นพุทธบุตรเพื่อมุ่งพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนตลอดชีวิต ด้วยความสมัครใจ จำนวนกว่า 500 คน ตั้งแต่ระดับศีล 5 ครองเรือน, ศีล 5 มุ่งพรหมจรรย์ตลอดชีวิต, ศีล 8, และศีล 10)

3. หากยังไม่สามารถบรรลุธรรมในภพชาตินี้เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมไปสู่สุคติภพ (ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2560 มีพุทธอาสาที่ลงทะเบียนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมสร้างมหาเจดีย์และสร้างสถานธรรม จำนวนกว่า 2,000 คนขึ้นไป)

4. เพิ่มพูนอานิสงส์ในการสร้างกุศลในด้านต่าง ๆ ให้มีอานิสงส์อันยิ่งขึ้นไปด้วยคุณธรรมของพุทธบุตร พุทธอาสา และเพื่อสั่งสมซึ่งสัมภาระธรรมและอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เป็นผู้ถึงพร้อมไปด้วยมนุษย์สมบัติ (คือ เกิดในตระกูลสูง) สวรรค์สมบัติ (อุบัติเป็นเทวดาชั้นเลิศและไม่ตกลงสู่อบายภูมิจนกว่าจะพบสัตบุรุษผู้รู้ธรรมคือพระอริยสงฆ์หรือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป) เพื่อเข้าถึงนิพพานสมบัติในที่สุดดังตัวอย่างบุพกรรมของพระอรหันต์ทั้งหลายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นเอง

5. ร่วมสร้างเจดีย์มีชีวิต หรือธรรมเจดีย์อันเป็นที่ประดิษฐานพระสัจธรรมคือ อริยสัจ 4 ประการ บรรจุไว้ในจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมไปจนตลอดชีวิต เพื่อเข้าถึงความเป็นอริยชนตามพุทธบัญญัติ และมีจิตอาสาขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและเกื้อกูลสังคมตามฐานะและกำลังแห่งตน อันถือได้ว่าเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนควรเห็นความสำคัญของหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจสู่ปัญญาในระดับสัมมาทิฏฐิ

(ความเห็นชอบ) คือ เชื่อกรรมและผลของกรรมตามหลักพุทธธรรม ให้เป็นผู้มีความมั่นคงในศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมและสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันให้ถูกต้องดีงามตามสมควรแก่ธรรม เพื่อสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนในชุมชน เพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ต่อครอบครัวและประโยชน์ต่อส่วนร่วมหรือสังคม

1.2 พระสงฆ์ผู้มีความรู้ พระสงฆ์เจ้าอาวาสและหน่วยงานบริการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ทั้งของรัฐบาลและเอกชน ควรมีการร่วมมือกันพัฒนาองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมให้เป็นความรู้ที่ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติสำหรับประชาชน และปลูกฝังองค์ความรู้เข้าสู่จิตใจของบุคคลในหลากหลายรูปแบบ บุคคลจะมีทัศนะที่ถูกต้องในการปฏิบัติตนอันเป็นสัมมาปฏิบัติ ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม เพื่อความมีสุขภาพดี มีสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และมีอายุยืนนานตามวิถีพุทธธรรม และรักษาองค์ความรู้นั้นให้ยั่งยืนต่อไปในชุมชนและสังคม ซึ่งผู้สูงอายุควรเป็นแบบอย่าง (กัลยาณมิตร) และเป็นผู้นำในการใช้ความรู้ที่ถูกต้องดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนตลอดจนบุคคลในครอบครัว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของประชาชนในชุมชน เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและให้ชุมชนเห็นความสำคัญต่อการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอันเป็นสัมมาปฏิบัติ ตามหลักการเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดี

2.2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนในชุมชน เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตและการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนในชุมชน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกับหลักพุทธธรรม เพื่อความมีสุขภาวะและมีอายุยืนของประชาชนในชุมชนและสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กัญชิตา ประพฤติธรรม. (2554). คู่มือจิตอาสาสำหรับผู้ไม่พิการในความดี (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ.

กันธิชา เผือกเจริญ. (2556). ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสากรณีศึกษา: การดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายอโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เกตุมณี พรมเถื่อน. (2554). กระบวนการสร้างความเข้าใจเรื่องความเจ็บป่วยตามแนวพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ). (2551). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระพลกฤษณ์ โชติศิริรัตน์. (2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การรักษาโรคด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระธรรมสิงหบุราจารย์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอุดร สุทธิญาโณ. (2555). ศึกษาสุขภาพแบบองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการไพศาล กิตฺติภทฺโท (บำรุงแคว้น). (2546). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการประยุกต์ใช้ พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วลัยรัตน์ ยิ่งดำนุ่น. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์”. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ สหวิทยาการอื่นๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK (ขนาดอักษรคลิกเพื่อดูตัวอย่าง) ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า

การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุวุฒิการศึกษาสูงสุด พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการพิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยเยื้องมาทางด้านขวา และให้ตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการและชื่อหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300-320 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น(ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

7) เอกสารอ้างอิง (References)ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion)

6) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ **APA**

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้

วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ใต้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์เล่มที่ข้อเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/15/16/282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/16/256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2554)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองรายเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระมหาสุทิตย์อาภากโรและเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ, 2553) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า1รายการให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิงเช่น (พระธรรมโกศาจารย์ประยูรธมฺมจิตฺโต, 2548; พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า2รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้งเพิ่มคำว่าและคณะเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระเทพโสภณ, ประยูร ธมฺมจิตฺโตและคณะ, 2548)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น (Hersey & Blanchard, 2000) และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;)

คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Keown, 2003 ; Hersey & Blanchard, 2000)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al, ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง (Kaiser et al., 2008)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1) บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี่

2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา*.:สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อหนังสือ*.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์

หรือโรงพิมพ์. (.// การวรรค 2 ครั้ง)

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//*ชื่อเรื่อง*/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณฺโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวิตร ว่องวีระ. *ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. (หน้า112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//*ชื่อวารสาร*.//ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ,* (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T.(1995). Sciencefiction. In *The encyclopaedia America,* (Vol. 24, pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//***ชื่อหนังสือพิมพ์,/***เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา/ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์

ตัวอย่าง :

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุอริยสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//**ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์**.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). **หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์**. (นางณฐณัช แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ***ชื่อเรื่อง.***//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). ***พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร?*** เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก https://www.dailynews.co.th/article/666936

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). ***เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562*** . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *โลกทัศน์ชาวพุทธ.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. (2538). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย.* กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

โกนิฏฐ์ ศรีทอง.(2558). *การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน.* สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาอาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ.* เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls.* Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy,* 6 (5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : tak.punyada@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการ หรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับลิ้งค์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

(16 pt)

วัตถุประสงค์การวิจัย : Research Objectives (16 pt)

1 (16 pt)

2 (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย : Research Methodology (18 pt)

(16 pt)

ผลการวิจัย : Results (18pt)

(16 pt)

อภิปรายผล: Discussion (18pt)

(16 pt)

สรุป : Conclusion (18 pt)

(16 pt)

ข้อเสนอแนะ : Recommendation (18 pt)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ (16 pt)

1 (16 pt)

2 (16 pt)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (ถ้ามี) (16 pt)

1 (16 pt)

2 (16 pt)

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา : Body (18pt)

(16 pt)

สรุป : Conclusion (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

ไทย (16 pt)

Eng (16 pt)